HAFIZA

Yakın Tarihin Kitabı

SİNAN MEYDAN

ARAŞTIRMA

İNKILÂP 92. yıl



İnsan Unutur Tarih Hatırlatır

Bugün bize Atatürk'ü ve "yakın tarihi" unutturmak isteyenler, "ulus bilincimizi" oluşturan "milli hafızamızı" silmek istiyorlar. "Siyasal hafızamızı" kurgusal bir tarihle yeniden biçimlendirmeye çalışıyorlar.

İşte bu kitabı, unutturulmak istenen "yakın tarihimizi" hatırlatarak "milli hafızamızı" tazelemek için yazdım.

Hafızanı silip yeniden biçimlendirmelerine izin verme! Unutma, hatırla!

/inkilapkitabevi
/inkilapkitabevi
/inkilapkitabevi
Online alışveriş: inkilap.com

HAFIZA

Yakın Tarihin Kitabı

SİNAN MEYDAN

İNKILÂP 92.yıl

Hafıza / *Sinan Meydan*

© *2019,* İnkılâp Kitabevi Yayın Sanayi ve Ticaret AŞ

Yayıncı ve Matbaa Sertifika No: 44066

Bu kitabın her türlü yayın hakları Fikir ve Sanat Eserleri Yasası gereğince İnkılâp Kitabevi'ne aittir. Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının izni alınmaksızın, hiçbir şekilde kopyalanamaz, çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

Editör Mehmet Bozkurt
Son okuma Hasan Basri Başkaya
Kapak tasarım Ahmet Uzun
Kapak uygulama Şenol Alanbay
Sayfa tasarım Şenol Alanbay

ISBN: 978-975-10-4032-9

19 20 21 22 6 5 4 3 2 1
İstanbul, 2019

Baskı ve Cilt
İnkılâp Kitabevi Yayın Sanayi ve Ticaret AŞ
Çobançeşme Mah. Sanayi Cad. Altay Sk. No. 8
34196 Yenibosna – İstanbul
Tel : (0212) 496 11 11 (Pbx)

İnkılâp Kitabevi Yayın Sanayi ve Ticaret AŞ
Çobançeşme Mah. Sanayi Cad. Altay Sk. No. 8
34196 Yenibosna – İstanbul
Tel : (0212) 496 11 11 (Pbx)
Faks : (0212) 496 11 12
posta@inkilap.com
inkilap.com

Sinan Meydan

1975 yılında Artvin'de doğdu. İlk ve ortaöğrenimini Artvin Şavşat'ta, yükseköğrenimini İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih bölümünde tamamladı. Cumhuriyet tarihi ve Atatürk merkezli çalışmalarına devam etmektedir. Sözcü gazetesinde yazmaktadır.

Yayımlanmış eserleri şunlardır:

1. Son Truvalılar, "Truva'nın Kayıp Kökleri", İstanbul, 2005.
2. "Atatürk'ü Anlamak İçin" Nutuk'un Deşifresi, İstanbul, 2006.
3. Sarı Lacivert Kurtuluş, "Kurtuluş Savaşı'nda Fenerbahçe ve Atatürk", İstanbul, 2006.
4. "Atatürk ve Kayıp Kıta Mu-2", Köken, İstanbul, 2008.
5. Atatürk ile Allah Arasında, "Bir Ömrün Öteki Hikâyesi", İstanbul, 2009.
6. Atatürk'ün Gizli Kurtuluş Planları, "Parola Nuh", İstanbul, 2009.
7. Sarı Paşam, "Mustafa Kemal, İttihatçılar ve II. Abdülhamit", İstanbul, 2010.
8. Atatürk ve Türklerin Saklı Tarihi, "Türk Tarih Tezi'nden Türk-İslam Sentezi'ne", İstanbul, 2010.
9. Cumhuriyet Tarihi Yalanları, (1. kitap), İstanbul, 2010.
10. Cumhuriyet Tarihi Yalanları, (2. kitap), İstanbul, 2011.
11. Akl-ı Kemal, "Atatürk'ün Akıllı Projeleri", (1. cilt), İstanbul, 2012.
12. Akl-ı Kemal, "Atatürk'ün Akıllı Projeleri", (2. cilt), İstanbul, 2012.
13. Akl-ı Kemal, "Atatürk'ün Akıllı Projeleri", (3. cilt), İstanbul, 2012.
14. Akl-ı Kemal, "Atatürk'ün Akıllı Projeleri", (4. cilt), İstanbul, 2013.
15. "R. Tayyip Erdoğan'ın Tarih Tezlerine" El-Cevap, İstanbul, 2013.
16. Akl-ı Kemal, "Atatürk'ün Akıllı Projeleri", (5. cilt), İstanbul, 2014.
17. Akl-ı Kemal, "Atatürk'ün Akıllı Projeleri", (5 cilt bir arada-özel baskı), İstanbul, 2014.
18. Öteki Mehmed Âkif, "Vaiz", İstanbul, 2015.
19. Panzehir, "Gerçeğe Çağrı", İstanbul, 2015.
20. Atatürk ile Allah Arasında, "Bir Ömrün Öteki Hikâyesi", (ciltli özel baskı) İstanbul, 2016.
21. 1923, "Kuruluş Ayarlarına Dönmek", İstanbul, 2017.
22. Yüzyılın Kitabı, "Yüzyılın Lideri", İstanbul, 2018
23. Atatürk Etkisi, "İflas, İşgal, Direniş," Kurtuluş, 2019.

www.sinanmeydan.com.tr



Sevgili kızlarım İlay Melek ve İdil Maya ile
değerli eşim Özlem'e...

İçindekiler

Önsöz 9
Abdülhamit Rejimini Sarsan
Vergi Ayaklanmaları 19
Abdülhamit Siyasetinin İlk Kurbanı: Kıbrıs 25
Edward Joris'ten Rahip Brunson'a
Abdülhamit Siyaseti 33
Sarıkamış Dramı 41
Çanakkale'deki Atatürk Etkisi 51
Komutanlara Saldıran Gazeteciye
Atatürk'ün Cevabı 57
Atatürk'ün Bağımsızlık Yolu-1 63
Atatürk'ün Bağımsızlık Yolu-2 71
Atatürk'ün Bağımsızlık Yolu-3 77
Milletin Azim Ve Kararı 91
Kurtuluş Tam Bağımsızlıkta 99
Atatürk ve Bağımsızlık Yılı 107
Hey Gidi Anadolu Ajansı 121
Cumhuriyet'in Temel Taşı: TBMM 129
Puşide-i Siyah 135
"Kara Sultan"ı Aklamak 145
Vahdettin'in Milli Mücadele Düşmanlığı 153
Boris'in Dedesi Ali Kemal 159
Mustafa Sabri'nin İhanet Dosyası 167
Farkında Mısınız? Sevr'i Uyguluyorsunuz! 175
Akdeniz Ufuklarından Selamlar! 183
Atatürk'e Kurulan Tuzak 195

Halifelik Mi? 201
Şeyh Sait İsyanı ve Devrim Kanunu 209
Cumhuriyet'in Ekonomi Hafızası Türkiye İş Bankası 217
Atatürk'ün Vasiyetini İptal Etmek 223
Serbest Cumhuriyet Fırkası 231
Menemen Olayı 243
O Fotoğrafın Gerçek Öyküsü 249
Kadının Kurtuluş Devrimi 257
Türkiye'de Madencilik 263
Türk Orman Devrimi 271
Tohum Cumhuriyeti 279
Fetö Zehrinin Panzehiri 287
Cumhuriyetin Yok Edilen Eğitim Devrimi
Köy İlkokulları 295
"Şu Milletin Yakasını Bırakın!"
Laik Cumhuriyet'in Sırrı 303
Uğur Mumcu'dan Atatürk Dersi 311
İsmet İnönü 317
İnönü'den Demokrasi Dersi 325
İstanbul'a İhanetin Tarihi 333
Lozan Barış Bayramı 339
Unutturulan Tayyare Bayramı 345
İnönü'nün Ahı 351
Demokrat Parti Diktası 359
27 Mayıs 373
Amerikancı Darbeler 381
Kaynakça 388
Dizin 402

ÖNSÖZ

"Hafıza" (Arapça): "Memoire" (Fransızca): "Bellek" (Türkçe); "*Yaşananları, öğrenilen konuları, bunların geçmişle ilişkisini bilinçli olarak zihinde saklama gücü, dağarcık, akıl, zihin*"[1]

İnsanların bireysel hafızaları dışında bir de toplumların ortak hafızaları vardır. Buna Arapça "**hafıza-i enam**", yani "**halkın hafızası**" denilir.[2]

Tarih ve Milli Hafıza

Ortaçağda "halkın hafızasını" daha çok dinler şekillendirmişti. 16. ve 17. yüzyıllarda Batı'da doğa bilimlerindeki gelişmeler, "bilimsel tarih" anlayışının da doğmasını sağladı.

18. yüzyılda Batı'da Fransız Devrimi'yle başlayan "uluslaşma" sürecinde "halkın hafızası" tarihle şekillendirilmeye başlandı.

18. yüzyılda Kant ve Hegel, "ilerlemeci tarih" anlayışının gelişiminde etkili oldular. 19. yüzyılda Karl Marx, tarihteki ilerlemenin temeline üretim ilişkilerini ve sınıf mücadelesini koydu.

19. yüzyılda ulus devletlerin ortaya çıkması ile "ulusal eğitim" kavramı da ortaya çıktı. Bu bağlamda L.R. de Caredeux (1706-1785) ve Herder (1744-1803) "ulusal eğitim" kavramını kullandılar. J. G. Fichte ise "ulusal eğitime" uygun okullar açmak gerektiğini belirti.

19. yüzyılda Batı'da "ulusal bilinç", ulusal tarihle şekillendi. Alman ulusal birliğinin oluşması sürecinde "Alman Tarih Okulu" doğdu. Ulus devlet çağında Batı'da "vatan sevgisi" tarihle perçinlendi.[3]

---

1 "Bellek", **TDK Türkçe Sözlük**, C.1, 9. bas., Ankara, 1998, s. 264.

2 "Hafıza-i Enam", **TDK Türkçe Sözlük**, s. 311.

3 Hasan Gürkan, "Osmanlı Devleti'nde Tarih Yazımı ve Tarih Öğretiminde Modernleşme Çabaları", **Uluslararası Eğitim ve Dil Dergisi**, 2018/1, s. 28-34.

Osmanlı'da Tarih Bilimi

19. yüzyıla kadar Osmanlı'da tarih yazımı, hanedan tarihçilerince (vakanüvislerce) yazılan hanedan öykülerinden ibaretti.

Osmanlı'da 19. yüzyılda Ahmet Cevdet Paşa'nın yazdığı 12 ciltlik "Osmanlı Tarihi", Ahmet Vefik Paşa'nın -okullarda ders kitabı olarak da okutulan- "Fezleke-i Tarih-i Osmâni" ve "Hikmet-i Tarih", Süleymen Paşa'nın -ilk kez eski Türklerden de söz ettiği- "Tarih-i Âlem" ve Osmanlı'nın son vakanüvisti Abdurrahman Şeref'in -okullarda ders kitabı olarak da okutulan- "Fezleke-i Tarih-i Devleti Osmaniyye" adlı eserleri dikkate değer tarih çalışmalarıydı.

Batı'nın "bilimsel" ve "ulusal" tarih anlayışının Osmanlı'da karşılık bulması kolay olmadı. Osmanlı'da Tanzimat döneminin başlarında bile tarih dersi, eğitimin her kademesinde okutulmuyordu. Okullarda tarih derslerinde "Peygamberler Tarihi", "Osmanlı Tarihi" ve "Genel Tarih" okutuluyordu. Ancak Osmanlı'da 19. yüzyılda yavaş yavaş tarihin önemi kavranmaya başlandı. 1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile "tarih dersi" okul programlarına, müfredata girdi. Buna göre Sıbyan mekteplerine "Muhtasar Tarih-i Osmanî", Rüşdiye mekteplerine "Tarih-i Umûmî" ve "Tarih-i Osmanî", Kız Rüşdiye mekteplerine "Muhtasar Tarih ve Coğrafya", İdadi mekteplerine "Tarih-i Umûmî", Sultanî mekteplerine "Tarih" ve Dârülmuallimîn Rüşdiye Şubesine "Tarih-i Umûmî" adlı tarih dersleri konuldu.[4] Bu tarih derslerinin amacı Osmanlı tebaasını "Osmanlıcılık düşüncesi" etrafında birleştirmekti.[5] Böylece Osmanlı'da tarih öğretimi sayesinde Osmanlıcılık düşüncesiyle şekillenmiş bir "**hafıza-i enam**" (halk hafızası) yaratılmak istendi. Ancak başarılı olunamadı.

19. yüzyılda Jön Türk aydınları sayesinde Batı'nın pozitivist, materyalist ve ulusçu tarih algısı Osmanlı'yı da etkilemeye başladı. Batı etkisinde tarih kitapları yazıldı. II. Abdülhamid'in saltanatının başlarında Mizancı Murat Bey, Hakkı Bey, Binbaşı Ali Tevfik Bey "Tarih-i Umûmî" kitapları yazdılar. Süleyman Paşa, 1876'da yaz-

4 Mahmut Cevad, **Maârif-i Umûmiye Nezâreti Târihçe-i Teşkilât ve İcraatı- XIX. Asır Osmanlı Maârifi,** Ankara 2001, s. 425, 430-431, 433, 435.

5 Gürkan, s. 39-41

dığı "Tarih-i Âlem"de ilk kez Türk tarihinin Osmanlı öncesi köklerinden, Orta Asya'dan ve eski Türklerden söz etti. Ulusçuluk çağında "Türk ulusçuluğu" da Türk tarihinden beslenmeye başladı.

Tarihten Korkan Bir Padişah

19. yüzyılda Osmanlı'da okul programlarına tarih dersleri konulunca, okulda az çok tarih öğrenen Osmanlı gençleri, mevcut durumla geçmişi kıyaslamaya başladılar. II. Abdülhamit'in istibdat döneminde öğrencilerin saraya muhalif olmalarında okul müfredatındaki tarih derslerinin etkili olduğu düşünüldü. Tarih bilen öğrencilerin Osmanlı'nın eski görkemli günlerini mevcut durumuyla kıyasladıklarına, bu nedenle de II. Abdülhamit düzeninden hoşnutsuzluk duyduklarına karar verildi. Ayrıca ulus devletler çağında okul programlarındaki tarih dersleri ister istemez Osmanlı'daki azınlık unsurların ulusçu/milli duygularını kamçıladı. Osmanlıcılık veya İslamcılık akımına hizmet etmesi düşünülen müfredattaki tarih dersleri, 19. yüzyılda etkin bir denetimden yoksun olarak faaliyetlerini sürdüren yabancı ve azınlık okullarında "ulusçuluğa" (milliyetçiliğe) hizmet etti. Bu nedenle II. Abdülhamid döneminde eğitim sisteminde sıkı bir denetim ve sansüre gidildi. "Muzır dersler" programlardan çıkarıldı, öğretmenler görevden alındı, ders kitapları yasaklandı. İşte II. Abdülhamit döneminde o "muzır derslerin" başında "tarih dersi" geliyordu.[6]

Sonunda II. Abdülhamit düzenini tehdit ettiği ve devletin çözülmesine neden olduğu düşünülen "tarih dersleri" okul programlarından kaldırıldı, tarih kitapları yasaklandı.

Yusuf Akçura'nın ifadesiyle, "Padişah ve hükümet, tarihi sevmezler ve tarihten korkarlardı... Bu devirde bir aralık 'Umumî Tarih' çok budandı, sonra mekteplerde okutulması men edildi; tarih kitapları eksiltildi; Bazı tarih kitapları, polis tarafından toplatılıp han odalarına hapsedildi; rivayete göre bazıları da yaktırıldı..."[7]

---

6 Erdal Aslan, "İmparatorluktan Cumhuriyete Geçiş Sürecinde Ortaöğretim Tarih Programlarında Değişim 1: Ortamektep", **Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic,** Volume 7/2 Spring 2012, p. 105.

7 Yusuf Akçura, "Tarih Yazmak ve Tarih Okutmak Usullerine Dair", **Birinci Türk Tarih Kongresi,** Ankara 1932, s. 578; 595.

II. Abdülhamit döneminde, 1893'te sıbyan mekteplerindeki "tarih dersi" ile rüştiyelerdeki "Tarih-i Umûmî" dersi kaldırıldı.[8] II. Abdülhamit'in emri üzerine 1904'te tarih ve hatta coğrafya dersleri ilkokul programlarından tamamen çıkarıldı.[9] Bunun yerine müfredatlara kısa bir "Osmanlı Tarihi" dersi ile bolca "ahlak" ve "din dersi" konuldu. Bütün bu düzenlemelerin amacı "saraya sadık ve itaatkâr bir Osmanlı tebaası" yaratmaktı.[10] Sait Paşa Hatıratında şöyle diyor: "Mekteplerde terbiye korkuya dayanıyordu. Padişaha sadakati temin etmek en büyük vatani vazife idi. Mektepler, her sabah padişaha dua ile açılır, her akşam padişaha dua ile kapanırdı. Okulların bütün mana ve gayesi saltanata sadık tebaalar ve saltanat hükümetine memurlar yetiştirmekten ibaretti. Programlarda din dersleri pek çok ve hocaları da hâkim bir durumda idiler..."[11]

Görülen o ki, II. Abdülhamit, "**hafıza-i enam**"ın (halkın hafızası)'nın tarihle şekillenmesinden korktu; "halkın hafızasını" dinle şekillendirmek istedi. Bu nedenle tarih derslerini yasakladı. Böylece II. Abdülhamit milletin geçmişle -daha yeni yeni kurulmaya başlayan- bağını kopardı.[12]

---

8 Mesut Çapa,"Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne Geçiş Sürecinde Türkiye'de Tarih Öğretiminin Tarihçesi", **Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi,** C. 2, S. 3, Ocak-2012, s. 1, 16

9 Hasan Ali Koçer, **Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi (1773-1923),** İstanbul, 1991, s. 128, 129.

10 Aslan, p. 105.

11 Koçer, s. 164.

12 Cemil Meriç, Atatürk'ün alfabe ve dil devriminin "nesillere hafızasını kaybettirdiğini" belirterek şöyle diyor: "Hafızasını kaybeden nesiller yeni bir dil öğrenmek zorundadırlar. Anlamak fikri bir ihtiyaç olmaktan çıkar, söylemek için konuşulur. Kitaplar sesli bir sûkûn abidesidirler." (Cemil Meriç, **Mağaradakiler**, İstanbul, 1978, s.233-239) Ancak durum hiç de böyle değildir. Çünkü Atatürk alfabe ve dil devrimlerini yaparken toplumun yüzde onu bile okur yazar değildi. Halkın yüzde 90'ından fazlası eski Arap alfabesiyle de okuyup-yazamaz durumdaydı. "Harf devrimimizin yapıldığı yıldan önce 10.5 milyon nüfustan ancak 1 milyon gibi küçük bir grup okuma-yazma bilmekteydi." (M. Nuri Kodamanoğlu, **Türkiye'de Eğitim, 1923-1960**, 2.bas, Ankara, 1964, s.30) Ayrıca 40 bin köyün 35 bininde okul ve öğretmen yoktu. Arap alfabesiyle yazılan Arapça, Farsçası bol Osmanlıca adlı ağdalı dili halk bir türlü öğrenememişti. Cemil Meriç'in, dil devriminden sonra yeni bir dil öğrenme iddiası da doğru değil. Çünkü dil devriminden sonra öğrenilen dil "yeni bir dil" değil, Osmanlı döneminde zamanla unutulmaya terk edilen Türkçedir. "Hafıza kaybı" konusuna gelince, Osmanlı yönetimi halka kendi tarihini de öğretmediği için halkın tarihle şekillenmiş siyasal ve toplumsal bir hafızası da yoktur. Meriç'in, harf ve dil devrimleriyle "anlamak fikri, ihtiyaç olmaktan çıktı" iddiasının da tam tersine harf ve dil devrimleri tam da "anlama ihtiyacından" doğmuştu. Demem o ki, Türkiye'de halk, harf ve dil devrimleri sonrasında okuma yazma öğrendi. 90 yıl sonra bugün toplumun yüzde 90'ından fazlası okur-yazar duruma geldi. Atatürk'ün tarih, yazı ve dil devrimleri sayesinde Cumuriyetle birlikte "nesiller" tarihini, geçmişini, dilini, kültürünü öğrenmeye başladı. Dolayısıyla, "harf ve dil devrimleri oldu, nesiller hafızasını kaybetti" iddiasının hiçbir bilimsel temeli yoktur.

Tarih Derslerine Özgürlük

II. Abdülhamit'in "tarih dersi yasaklarına" II. Meşrutiyet döneminde son verildi. Rüşdiye, sultani ve idadi programlarına "Osmanlı Tarihi", "Umumî Tarih" ve "Asr-ı Hâzır" gibi tarih dersleri konuldu. Bu okullarda okutulmak üzere Ali Reşad, Ali Seydi, Mehmet Şakir, Ahmet Refik (Altınay), A. Nüzhet ve Hüseyin Cahit (Yalçın) tarafından çeşitli tarih ders kitapları yayınlandı. 1912-1913 eğitim-öğretim yılında İzmir İttihat ve Terakki Mektebi'nde, "Osmanlı Tarihi" dersinde okutulmak üzere, bu okul öğretmenlerinden Salih Zeki Bey "Türk Tarihi" adıyla 32 sayfalık bir kitap yayınladı. Kitapta, Osmanlı'dan "Osmanlı Türkleri" diye söz ediliyordu. "Osmanlılık tarihi Türklük tarihinin bir şubesinden çıkıyor" deniliyordu.[13]

II. Meşrutiyet döneminde gelişmeye başlayan "Türkçülük", Türk tarihiyle beslenmeye başlandı. İttihat Terakki döneminde Yusuf Akçuralar, Ziya Gökalpler, Batılı Türkologlardan esinlenerek "eski Türk tarihinden" söz etmeye başladılar. 1909'da "Türk Derneği", 1911'de "Türk Yurdu Cemiyeti" kuruldu. Bu cemiyet "Türk Yurdu Dergisi"ni çıkarmaya başladı. 1912'te "Türk Ocakları" kuruldu. Bu dönemde Türklerin, Osmanlı ve İslam öncesi eski kökleri keşfedilmeye başlandı. Ayrıca Osmanlı tarihini de bilimsel bir gözle kaleme almak için "Tarih-i Osmani Encümeni" kuruldu.

II. Meşrutiyet döneminde "hafıza-i enam" (halkın hafızası), yavaş yavaş tarihle şekillenmeye başlandı.

Cumhuriyetin Tarih Seferberliği

Atatürk'ün göz kamaştıran askeri ve siyasi başarılarının ardında tarih biliminin çok özel bir yeri vardır. Öyle ki, "Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti'ni tarihten çıkardığı derslerle kurdu" dersek hiç de abartmış olmayız.

Atatürk'e tarihi ilk sevdiren Manastır Askeri İdadisi tarih öğretmenlerinden Kolağası Mehmet Tevfik Bey'di. Atatürk, Fransız Devrimi'ni, hürriyet fikrini ilk kez Mehmet Tevfik Bey'den öğrenmişti.

Atatürk, Namık Kemal'in, Mustafa Celaleddin'in, Leon Cahun'un,

13 Çapa, s. 1, 9, 10.

De Guignes'in Türk tarihi üzerine yazdıkları kitapları okumuştu. Atatürk'ün ömrü boyunca okuduğu 5000'e yakın kitabın 879'u tarihle ilgiliydi.[14]

Atatürk, bilimsel tarihe önem veriyordu. Tarihçilerin tarafsız ve gerçekçi olmalarını istiyordu. "Tarih yazmak, tarih yapmak kadar mühimdir. Yazan yapana sadık kalmazsa değişmeyen hakikat insanlığı şaşırtan bir hâl alır" diyordu.

Tarihin mutlaka belgeye dayanması gerektiğini söylüyordu: "Tarih, (arkeoloji ve antropoloji) ilimlerinin bulduğu belgelere dayandıkça temelli olur. Tarihi bu belgelere dayanan milletlerdir ki, kendi aslını bulur ve tanır. Yeter ki bugünün aydın gençliği bu belgeleri aracısız tanısın ve tanıtsın" diyordu.

Atatürk, "Türk Ulus Devleti"ni "ulusal tarihle" biçimlendirmek istedi.

Cumhuriyet kurulduğunda tarih dersleri okul programlarındaki yerini aldı. Cumhuriyetin ilk yıllarında II. Meşrutiyet yıllarındaki tarih programları fazla bir değişikliğe uğramadan uygulandı.

1930'dan itibaren tarih programları ve tarih ders kitapları değiştirildi. Tarih kitapları, Atatürk'ün bizzat üzerinde çalıştığı "Türk Tarih Tezi"ne göre şekillendirildi.

İlk olarak "Türk Tarihi Tetkik Heyeti" tarafından 1930'da, "Türk Tarihinin Ana Hatları" adlı bir kitap hazırlandı. Sınırlı sayıda basılan bu kitap, tarihçilere dağıtılıp görüşleri alındı. Burada Batı'nın, Türklere yönelik "barbar", "göçebe", "Sarı ırka mensup" iddiaları reddedilerek Türklerin "uygarlık kurucusu" olduğu belirtildi.

Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti tarafından 1930'da liseler için dört ciltlik "Tarih" (Tarih I-İlkçağ, Tarih II-Ortaçağ, Tarih III-Yeni ve Yakınçağlar, Tarih IV-Türkiye Cumhuriyeti) serisi hazırlandı. 1931-1932'den itibaren liselerde okutulan bu kitaplar, dünyadaki son bilimsel verilere göre, dipnotlu, belgeli, kaynaklı, bol görselli ve haritalı olarak hazırlandı. Kitaplarda Avrupa tarihi konuları azaltıldı. Türk tarihine ve Antik Çağ uygarlıklarına çok daha fazla yer verildi. Anadolu ve civarındaki; Hitit, Sümer, Lidya, İyonya gibi antik uygarlıklara sahip çıkıldı. İslam tarihi dinsel metinlere göre değil tarih-bilimsel

14 Şerafettin Turan, **Mustafa Kemal Atatürk, Kendine Özgü Bir Yaşam ve Kişilik,** 2. bas, Ankara, 2008, s.64.

verilere uygun olarak anlatıldı. Osmanlı tarihi ise, padişah güzellemeleri biçiminde değil, kültür, sanat, medeniyet odaklı biçimde anlatıldı. Öğrencilerin Osmanlı'nın doğrularından ve yanlışlarından dersler çıkarması amaçlandı.

Dönemin Milli Eğitim Bakanlığı, Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti'nin yayınladığı bu kitapları esas alarak ilk ve ortaokullar için de yeni tarih kitapları hazırlattı.

1930'larda Cumhuriyet'in okullarında okutulan bu tarih kitaplarında diğer uluslara karşı aşağılayıcı herhangi bir ifadeye de yer verilmedi. Irkçılık ve dincilik yapılmadı. Öyle ki, Ocak 1932'de Paris'te toplanan "Uluslararası Tarih Tedrisatı Kongresi"nde Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti'ni temsil eden Genel Sekreter Muzaffer Göker, "Kurumun liseler için yazdığı tarih kitaplarının milletleri birbiri aleyhine tahrik eden düşmanca fikir ve mevzuları ihtiva etmediğini" belirterek, diğer ülkelerin okul kitaplarının da düşmanlık ve kin cümlelerinden arındırılmasını önerdi.[15]

1930'larda ortaokul birinci ve ikinci sınıflarda ikişer, üçüncü sınıfta üç saat olmak üzere haftada 7 saat tarih dersi okutuluyordu. Liselerin ikinci devresinde de aynı oranda tarih dersi bulunuyordu.

1934'ten itibaren İstanbul ve Ankara'da fakülte ve yüksekokullarda İnkılâp Tarihi dersleri ve konferansları verilmeye başlandı. 1934'te İstanbul Üniversitesi'nde "İnkılâp Enstitüsü" kuruldu. Atatürk'ün güvendiği, devrimlere inanmış siyasetçi ve devlet adamları (Yusuf Hikmet Bayur, Mahmud Esad Bozkurt, Yusuf Kemal Tengirşek, Recep Peker) tarafından İnkılâp Tarihi dersleri verilmeye başlandı.

Atatürk, Türk Tarih Tezi'ni dünya ölçeğinde tartıştırmak, Türk tarihi araştırmalarını derinleştirmek ve "ulusal kimliği" besleyecek bir "ulusal tarih" yazmak için "Türk Tarih Kurumu"nu kurdu. Tarih Kurultayları düzenletti. Tarih Sergisi açtı. Ulusal tarihin, ulusal dille beslenmesi gerektiğini görerek "Türk Dil Kurumu"nu kurdu. Dil Kurultayları düzenletti. "Türk Tarih Tezi"ni "Türk Dil Tezi"yle tamamlamak istedi. İstanbul Üniversitesi'nde "tarih" ve "arkeoloji"; Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde ise "Sümeroloji" ve "Hititoloji" bölümlerini kurdurdu. Bu bölümlerin başına Land-

15 Çapa, s. 24.

sberger, Güterbock, Van ders Osten gibi dünyaca ünlü bilim insanlarını getirdi.[16]

Cumhuriyet, Osmanlı arşivlerini düzenleyip koruma altına aldı. Osmanlı tarihini de Cumhuriyetin yetiştirdiği Halil İnalcık gibi Osmanlı tarihçileri yazdı.

Yani hep iddia edildiği gibi Cumhuriyeti kuranlar, hiçbir zaman geçmişi unutturmaya, geçmişle bağımızı koparmaya çalışmadılar; tam tersine anlatılmayan geçmişimizi bize onlar anlattılar, geçmişle bir türlü kurulamayan bağımızı onlar kurdular.

Atatürk, Ulus Devlet ve Milli Hafıza

Atatürk, "Türk ulus kimliğini" Türk tarihiyle belirginleştirdi. Başka bir ifadeyle **"hafıza-i enam"**ı (halkın hafızası)'nı "ulusal tarihle" şekillendirdi.

Atatürk, 1930'da "Vatandaş İçin Medeni Bilgiler" kitabında milleti, "Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Türkiye halkına Türk milleti denir" diye tanımladıktan sonra "Türk milletinin oluşumunda etkili olan doğal ve tarihsel olguları" sıralarken de "ırk ve köken birliği" yanında "tarihsel akrabalığa" da yer veriyordu. Milleti tanımlarken de ilk sırada "zengin bir hatıra mirasına sahip bulunmayı" sayıyordu.[17]

Atatürk, "Türk milletini" tanımlarken "tarihsel akrabalığa" ve "zengin bir hatıra mirasına" vurgu yaparak bir anlamda "ulusal tarihle" ulus inşa etmek istiyordu. Millete, "milli tarihle" "milli hafıza" oluşturuyordu.

İşte bugün bize Atatürk'ü ve "yakın tarihi" unutturmak isteyenler, "ulus bilincimizi" oluşturan "milli hafızamızı" silmek istiyorlar. Cumhuriyet'in "millet hafızası" yerine Osmanlı'nın "ümmet hafızası"nı yeniden canlandırmaya çalışıyorlar. Bunun için "halkın hafızasını" kurgusal bir tarihle ve dinle yeniden şekillendiriyorlar.

İşte **bu kitabı,** unutturulmak istenen "yakın tarihi" hatırlatarak "milli hafızayı" tazelemek için yazdım.

"Hafıza-Yakın Tarihin Kitabı", 2019'da Sözcü'de yazdığım yazıların yeni belge ve bilgilerle desteklenerek gözden geçirilmesi ve

16 Sinan Meydan, **Akl-ı Kemal, Atatürk'ün Akılı Projeleri,** İstanbul, 2013, s. 311
17 **ABE,** C.23, s. 17-26.

anlamlı bir bütünlük içinde kitaplaştırılmasından oluşuyor. Bu yönüyle daha önce çıkan "**Yüzyılın Kitabı, Yüzyılın Lideri**" ve "**Atatürk Etkisi**" kitaplarını tamamlıyor.

Bu kitabın sizlere ulaşmasını sağlayan herkese; Sözcü ailesine, İnkılâp Yayınevi ailesine ve kitabın kapağını tasarlayan Masa Dergisi çalışanlarına çok teşekkür ediyorum.

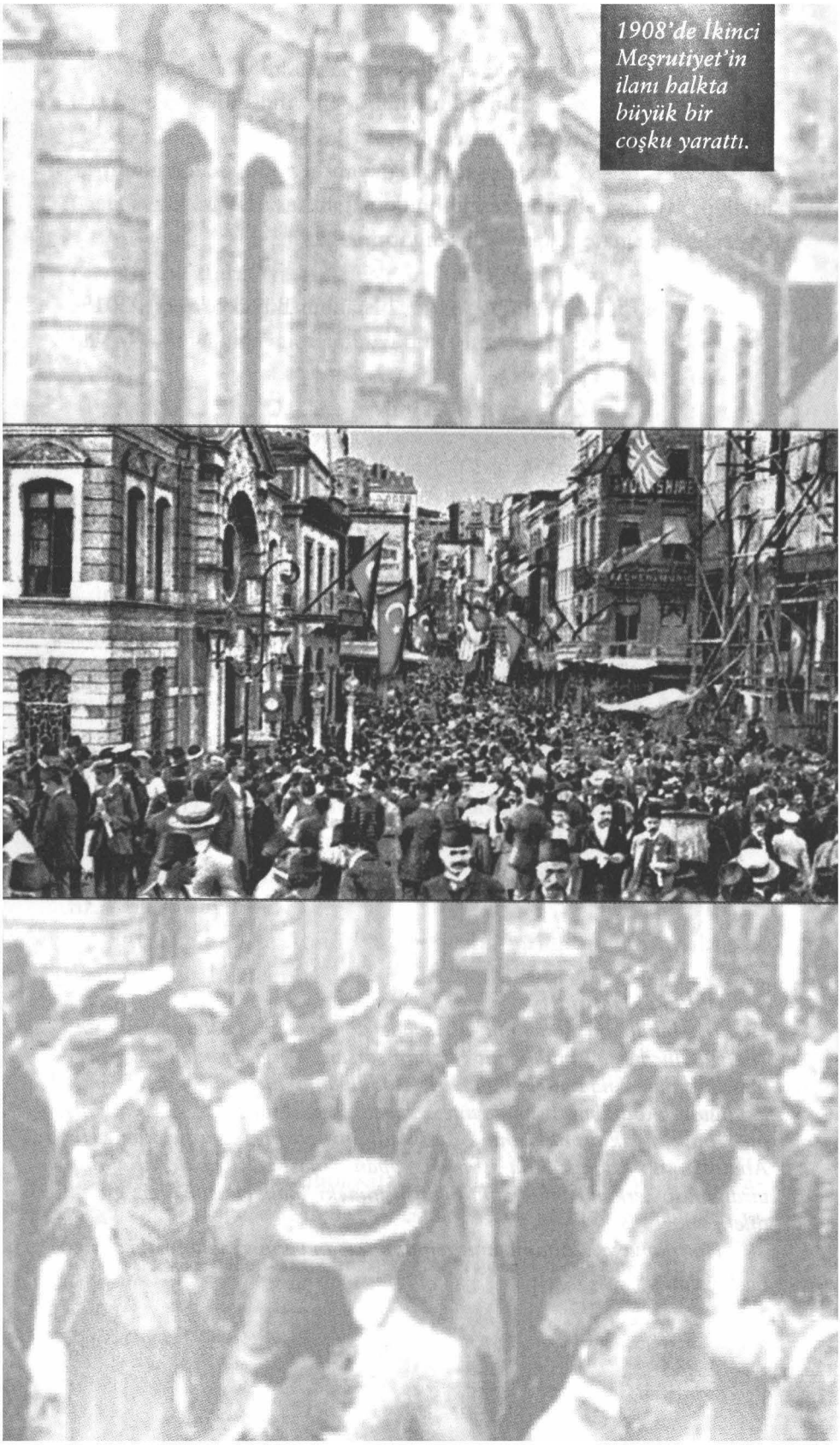
İstanbul/Büyükçekmece, 2019
Sinan MEYDAN

***

Unutma! Hatırla!

II. Abdülhamit dönemini "asrı saadet dönemi" gibi göstermek isteyen "hafıza siliciler", Abdülhamit rejimini sarsan "vergi ayaklanmalarını" unutturdular. Anadolu halkının II. Abdülhamit düzenine karşı ayaklandığını; Abdülhamit düzenini yıkan 1908 Meşruiyet Devrimi'ni bu "halk ayaklanmalarının" tetiklediğini görmezden geldiler. II. Abdülhamit'i yabancılarla işbirliği yapan "mason" İttihatçıların devirdiğini söylerken Abdülhamit'in düşüşündeki "halk etkisini" hep gizlediler.

Hatırlamaya, "Abdülhamit rejimini sarsan vergi ayaklanmaları" ile başlayalım.



1908'de İkinci Meşrutiyet'in ilanı halkta büyük bir coşku yarattı.

ABDÜLHAMİT REJİMİNİ SARSAN VERGİ AYAKLANMALARI

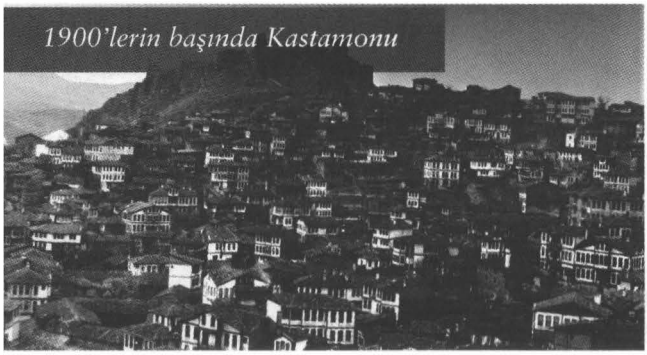
Abdülhamit dönemi -hep anlatıldığı gibi- halkın bir eli yağda bir eli balda yaşadığı bir refah dönemi değildi. Öyle ki Abdülhamit döneminde vergi yükü altında ezilen, sömürülen Anadolu halkı 1906'da ayaklandı. 1906'daki vergi ayaklanmaları 1908'deki Meşrutiyet Devrimi'ni tetikledi.

2019'da Fransa'da akaryakıt zamlarına karşı başlayan protestolar, zamanla adeta Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron iktidarına karşı bir ayaklanmaya dönüştü. Macron, "iklim değişikliğiyle mücadele ve bütçe açığını azaltmak" gerekçesiyle bütün zam ve vergileri halka yükledi. Büyük şirketlere vergi indirimi yapıp 1 milyon Euro'nun üzerinde varlığı olanlardan alınan Dayanışma Vergisi'ni kaldırdı, fakat ağır vergi yükü altında ezilen halkın durumunu iyileştirmedi. Fransa'da zenginlerin kollanması, zamlar ve ağır vergiler "Sarı Yelekliler" eylemlerine yol açtı.

Fransa'daki bu eylemler, bundan tam 112 yıl önce, Osmanlı'daki vergi ayaklanmalarını anımsatıyor.

Abdülhamit'in Vergi Baskısı

Osmanlı'da 19. yüzyılın sonlarında kırsalda köylü, şehirlerde ise zanaatkâr, tüccar ve esnaf vergi yükü altında eziliyordu. Ayrıca vergi toplayan mültezimlerin baskısı da halkı canından bezdirmişti. Osmanlı'da 20. yüzyılın başlarında vergi yükünün yüzde 87'sini sırtında taşıyan köylü, hem toprak ağalarına, hem de mültezimlere borçlanmıştı. Bu nedenle köylüler köylerini bıra-


1900'lerin başında Kastamonu

kıp şehirlere göç ediyordu. İşsizlik, üretimsizlik ve ağır vergiler nedeniyle şehirlerdeki insanlar da parasız ve açtı.

1903'te, II. Abdülhamit döneminde, hükümet, mevcut vergilere ek iki yeni vergi daha koydu. Bunlardan biri "Şahsi Vergi", diğeri ise "Hayvan Vergisi"ydi.

Bu ağır ve eşit olmayan vergiler, Anadolu'da birçok şehirde halkın ayaklanmasına neden oldu.

1906'da Anadolu'daki bu halk hareketleri, 1908'de II. Meşrutiyet'in ilanını tetikleyerek Abdülhamit'in baskı düzeninin yıkılmasına yol açtı.

Ağır Vergilere İsyan Ettiler

1906'daki vergi ayaklanmaları, Abdülhamit'in sürgün ettiği kişilerin yoğun olduğu yerlerde patlak verdi.

İlk ayaklanma Kastamonu'da çıktı. Kastamonu'da halk önce belediye seçimlerini boykot etti. Sonra ordunun, belediyenin harcamalarını kontrol etmesini istedi. Halk, devlet memurlarının muaf oldukları Şahsi Vergi'yi ödemek istemiyordu. Çok zengin olan Kastamonu Valisi Enis Paşa'nın hiç vergi ödememesi halkın tepkisini çekiyordu. Kastamonulu 32 esnaf ve zanaatkâr saraya bir dilekçe yazarak bu vergilerin kaldırılmasını istediler. Saray, bu dilekçeyi önemsemedi. Bunun üzerinde 21 Ocak 1906'da Kastamonu'da yaklaşık 500 kişilik bir grup Vilayet Konağı'nın önünde gösteri yapıp 10 gün boyunca telgrafhaneyi işgal etti. Ermeniler ve Türkler birlikte hareket ediyordu. 31 Ocak 1906'da telgrafhanenin önünde toplanan büyük bir kalabalık vergilerin kaldırılması, valinin ve defterdarın görevden alınması için büyük bir gösteri daha yaptı. Göstericilere destek olan halk, gün boyu dükkânlarını kapattı. Sonunda saray, Vali Enis Paşa'yı görevden almak zorunda kaldı. Kastamonu, saraydan istediğini almayı başardı.

Kastamonu'daki bu vergi ayaklanmasının diğer illere yayılması gecikmedi.

Sinop mutasarrıfının yolsuzlukları ve yeni vergiler Sinop'ta da ayaklanmaya neden oldu. 13 Şubat 1906'da Sinop'ta birkaç bin kişilik bir grup önce kaymakamlığa yürüdü, sonra telgrafhaneyi işgal etti. Sinop halkı şikâyetlerini ve isteklerini saraya bildirdi.

Kastamonu, Sinop, derken Trabzon ayaklandı. 1906 baharında Trabzon'da çıkan vergi ayaklanması ancak askeri birliklerce bastırılabildi. Trabzon ayaklanması sonunda Vali Reşit Bey şehri terk etmek zorunda kaldı. Trabzon halkı, bu vergileri vermeyi reddetti. Trabzon'daki vergi ayaklanmaları birkaç kere daha tekrarlandı.

Haziran 1906'da Bitlis'te çıkan vergi ayaklanmasında ise bir polis komiseri öldü, vali yaralandı. Halk postaneyi ele geçirip valinin görevden alınmasını istedi.

Temmuz 1906'da Samsun ayaklandı. Samsun'daki vergi ayaklanmasında da yaralananlar, hatta ölenler oldu.

Ankara da ayaklandı. Ankara'daki vergi ayaklanmasında telgrafhaneyi ele geçiren bir grup, vergilerin kaldırılmasını ve valinin görevden alınmasını istedi. Vali görevden alındı.

Vergi ayaklanmaları Sivas, Giresun, Kayseri, Aydın, Muğla, Van, Muş ve Diyarbakır'a da sıçradı. Özellikle Van'daki ayaklanma güçlükle bastırıldı.

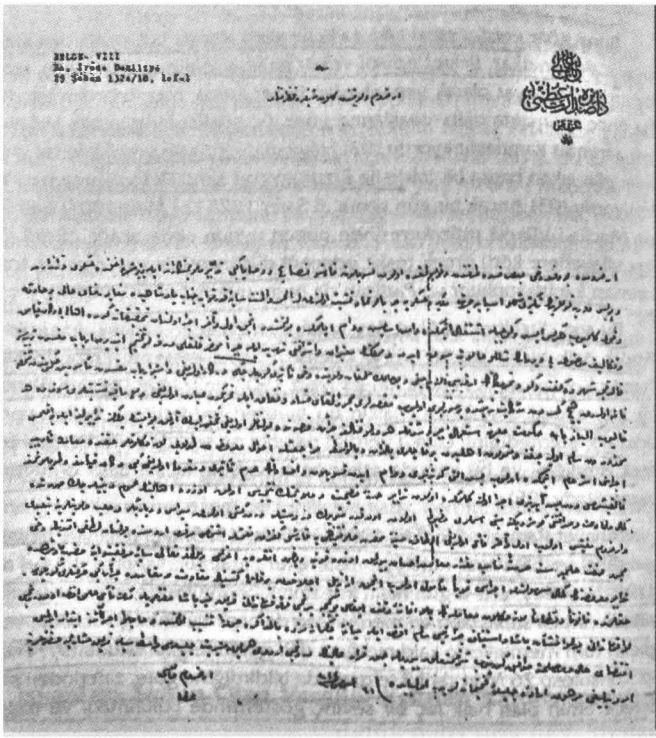
Ayaklanmalar sadece Anadolu ile sınırlı kalmadı Makedonya'ya da sıçradı.

Ocak 1906'da Musul'da da bir vergi ayaklanması çıktı.

1906'da Anadolu'daki vergi ayaklanmaları İstanbul'da Abdülhamit'in sarayını temellerinden sarstı. İstibdat sallanıyordu

Erzurum Vergi Ayaklanmaları ve Sonuçları

En etkili vergi ayaklanması Şubat 1906'da Erzurum'da başladı. Erzurum Valisi Nazım Paşa topladığı vergileri Erzurum'un ihtiyaçları için kullanmak yerine bu verginin yüzde 25'ini İstanbul'a gönderiyor, karşılığında da kişisel çıkar sağlıyordu. Erzurumlu tüccarlar, o zor kış şartlarında Şahsi Vergi ve Hayvan Vergisi'ni ödemek istemiyordu. Bu arada devlet dairelerindeki rüşvet ve yolsuzluk almış başını gitmişti. Askerlerin perişan hali, subayların aylarca maaş alamaması Erzurum halkının sabrını taşıran belli başlı olaylardı.



Erzurum'da 4-5 ay devam eden ayaklanmaların elebaşlarına şiddetli cezalar verileceğine dair Erzurum Valisi'nin Dahiliye Nezareti'ne gönderdiği şifreli telgraf.

Erzurum halkı örgütlendi. Halk temsilcileri, hazırladıkları bir dilekçeyle valiye başvurdu. Dilekçede Erzurum'dan İstanbul'a para gönderilmemesi ve Şahsi Vergi ile Hayvan Vergisi'nin kaldırılması isteniyordu.

Vali Nazım Paşa İstanbul'a gönderdiği bir telgrafta bazı kişilerin yeni vergilere karşı Erzurum'da halkı ayaklandırdığını belirtti. Saray, Nazım Paşa'ya her ne pahasına olursa olsun her iki vergiyi de toplama emri verdi.

Bunun üzerine Erzurum'daki çeşitli gruplar ve İttihat Terakki üyeleri "Can Veren" adıyla örgütlenip mücadeleye başladılar.

Erzurum halkı, valinin görevden alınmasını istiyordu. Bunun için toplanan bir grup telgrafhaneyi işgal etti.

Vali Nazım Paşa, Erzurum Müftüsü'nün halkı yatıştırmasını istedi. Ancak müftü, bu vergilerin şeriata da aykırı olduğunu belirtip ayaklanan halka katıldı. Vali, ayaklanan halka karşı askeri birliklerden yararlanmak istedi. Fakat aylardır maaş alamayan askerler de valiye yardım etmedi. Erzurum'da protesto gösterileri sürdü. Erzurumlular, yeni vergilerin kaldırılması amacıyla saraya telgraflar çektiler. Mart sonunda Erzurum'daki tüm dükkânlar kepenk indirdi. Okullar açılmadı. Memurlar işlerine gitmedi. Vali Nazım Paşa'nın İstanbul'la görüşmesi engellendi. Vali, göz hapsine alındı.

Erzurum'daki vergi ayaklanması başarılı oldu. Sonunda saray, Vali Nazım Paşa'yı görevden aldı. Şahsi Vergi ve Hayvan Vergisi'nin tahsilini de erteledi.

Erzurum'da Ekim 1906'da yeni bir ayaklanma daha çıktı.

Saray, Mart 1906 ayaklanmasının sorumlularının sürgüne gönderilmesini istiyordu. Erzurum'daki bazı gruplar bu sefer de tutukluların serbest bırakılmasını istedi. Maalesef hiç istenmeyen olaylar yaşandı: Çıkan olaylarda polis komiserinin evine zarar verildi ve bir polis öldürüldü. 21 Ekim'de Müslüman-Hristiyan Erzurum halkı birlikte, yeni vergilerin kaldırılması için büyük bir gösteri yaptı. Bu sırada polis ve jandarma halka ateş açtı. Birçok kişi öldü. Halk iyice galeyana geldi. Birçok polis ve jandarma ile bir de jandarma komutanı öldürüldü. Vali Ata Bey hapsedildi. İşin özeti şu ki, Abdülhamit'in istibdat düzeni; adaletsizlik, eşitsizlik halkı polisle ve jandarmayla karşı karşıya getirdi.

Sonunda Abdülhamit'in koyduğu iki yeni vergiye karşı Erzurum'da Mart 1906'da başlayan ayaklanma Mart 1907'de kesin başarıya ulaştı. Abdülhamit, her iki vergiyi de kaldırdı. (25 Mart 1907).

Erzurum'daki vergi ayaklanmaları zamanla Abdülhamit rejimine karşı siyasal bir direnişe evrildi. Direnişçileri İttihat ve Terakki destekliyordu. 1905'te Rusya'da, 1906'da İran'da meşrutiyet devrimi gerçekleşmişti. Hem Rusya'dan hem İran'dan hem de Azerbaycan'dan Erzurum'a sızan devrimci düşünceler, 1906'dan itibaren Erzurum'u saraya karşı bir direniş üssü haline getirdi.

1908'de saray, Erzurum'daki bu devrimci havayı dağıtmak için harekete geçti. 28 Ocak 1908'de başlayan mahkemede 1906 ayaklanmasının elebaşları yargılandı. Mahkemeye çıkarılan 90 kişiden 8 kişiye idam, 18 kişiye müebbet hapis verildi. Diğer sanıklar daha küçük cezalara çarptırıldılar.

Unutma ki; Abdülhamit dönemi -hep anlatıldığı gibi- halkın bir eli yağda bir eli balda yaşadığı bir refah dönemi değildi. Öyle ki Abdülhamit döneminde vergi yükü altında ezilen, sömürülen Anadolu halkı, 1906'da ayaklandı. 1906'daki vergi ayaklanmaları -Abdülhamit rejimini yıkan- 1908'deki Meşrutiyet Devrimi'ni tetikledi.

Sahi! "Payitaht Abdülhamit"te bunlar anlatılıyor mu?

***

Unutma! Hatırla!

II. Abdülhamit döneminde "iki Türkiye kadar" toprak kaybedilmesine rağmen Abdülhamit'in hiç toprak kaybetmediğini söylediler. Bugün "Lozan hezimettir" diyenler, "Berlin hezimetini" unutturdular. Öyle ki, insanları, Abdülhamit siyasetinin ilk kurbanı Kıbrıs'ın bile Lozan'da kaybedildiğine inandırdılar. Kıbrıs'ın nasıl kaybedildiğini hatırlayalım.

ABDÜLHAMİT SİYASETİNİN İLK KURBANI: KIBRIS

1 Temmuz 1878'de devletler hukukunda görülmemiş garip bir antlaşmayla Kıbrıs İngiltere'ye "emaneten" terk edildi. İngiltere, Kıbrıs'a karşılık her yıl Osmanlı'ya 22 bin 936 kese altın ödeyecekti.

Yıl 2019... Doğu Akdeniz kaynıyor. Kıbrıs açıklarında doğal gaz arama kavgası büyüyor. Bugün uluslararası petrol şirketlerinin üşüştüğü Kıbrıs, bir zamanlar tamamen bizimdi.

Kıbrıs, bundan tam 141 yıl önce, 1 Temmuz 1878'de, II. Abdülhamit tarafından savaşsız İngiltere'ye bırakıldı. Bir daha da geri alınamadı.

Şöyle ki!

1877-78 Osmanlı Rus Savaşı (93 Harbi)

Rusya, 1877'de Osmanlı'ya savaş açtı. 1853-1856 Kırım Savaşı'nda Osmanlı'ya yardım eden İngiltere ve Fransa bu sefer Osmanlı'ya sırtını döndü. Romanya, Sırbistan ve Karadağ, Rusya'nın yanında yer aldı. Savaş Balkanlar'da ve Doğu Anadolu'da; iki cephede birden gelişti.

Batıda Gazi Osman Paşa'nın, doğuda da Gazi Ahmet Muhtar Paşa'nın kahramanca direnişine rağmen Ruslar, batıda İstanbul'a, doğuda ise Erzurum'a kadar dayandılar.

31 Ocak 1878'deki Edirne Mütarekesi'yle 93 Harbi sona erdi.

3 Mart 1878'de Rusya ile Osmanlı arasında Ayastefanos (Yeşilköy) Antlaşması imzalandı. 29 maddeden oluşan bu antlaş-



Abdülhamit, 93 Harbi günlerinde

ABDUL-HAMID KHAN

Souverain de l'Empire ottoma

ma ile Rusya, Osmanlı'yı paramparça edip Balkanlara ve Doğu Anadolu'ya yerleşiyor ve Akdeniz'e iniyordu. Osmanlı, Ermeniler üzerinde Rusya'ya söz hakkı tanıyordu. Osmanlı Rusya'ya 1 milyar 410 milyon Ruble savaş tazminatı ödüyordu. Büyük Bulgaristan kuruluyordu. Osmanlı, Balkanların neredeyse tamamını kaybediyordu.

Rusya'nın, Osmanlı mirasını tek başına ele geçirmesine Avusturya ve İngiltere tepki gösterdi. Diğer Avrupa devletleri de onları destekledi. Yeni bir savaşı göze alamayan Rusya, Ayastefanos Antlaşması'ndan vazgeçip Berlin Kongresi'nin toplanmasını kabul etti.

Yenilginin Sorumlusu

93 Harbi'nde Osmanlı ordusu Rus ordusundan çok zayıf sayılmazdı. Hatta –sonradan Abdülhamit'in Haliç'te çürüteceği- Osmanlı donanması Karadeniz'de üstün durumdaydı. Bu nedenle Rusya kara savaşlarına önem verdi.

Ancak savaş başlayınca II. Abdülhamit, İstanbul'da kurduğu "Meclisi Askeri" ile savaşı saraydan yönetmek istedi.

II. Abdülhamit, 93 Harbi'nin başından sonuna, iki yılda 8 sadrazam değiştirdi. Savaş sırasındaki bu istikrarsızlık Rusya'nın işine yaradı.

Kısacası, bugün "strateji dehası" olarak parlatılan II. Abdülhamit, 93 Harbi'ni kazanacak bir deha gösteremedi. Hatta savaşın kaybedilmesinde etkili oldu. Ama Osman Paşa ve Ahmet Muhtar Paşa ile birlikte ona da "gazilik" unvanı verildi.

Osmanlı'nın Hezimeti: Berlin Antlaşması

13 Haziran 1878'de Alman Başbakan Bismarck'ın başkanlığında Berlin Kongresi toplandı. Kongreye Osmanlı, İngiltere, Fransa, Almanya, Rusya, Avusturya ve İtalya katıldı.

13 Temmuz 1878'de 64 maddelik Berlin Antlaşması imzalandı.

Berlin Antlaşması'na göre Bulgaristan ikiye ayrıldı: Balkanların kuzeyinde Osmanlı'ya bağlı, özerk bir Bulgaristan Prensliği kuruldu. Güneyinde ise içişlerinde serbest, başında Hıristiyan bir vali

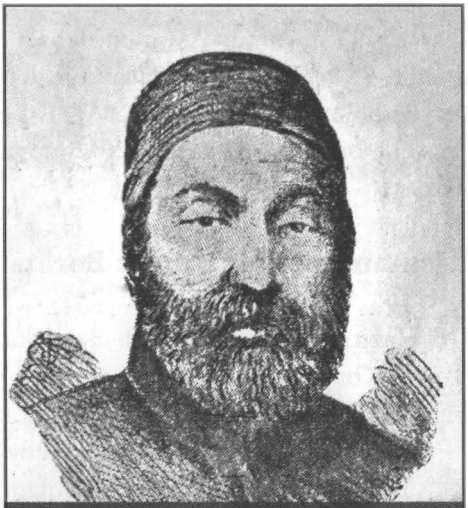
bulunan Doğu Rumeli Vilayeti kuruldu. Makedonya ise ıslahat yapması kaydıyla Osmanlı'da kaldı. Romanya, Sırbistan ve Karadağ bağımsız oldu. Bosna-Hersek Avusturya'nın yönetimine bırakıldı. Yenipazar Sancağı Avusturya'ya bırakıldı. Niş, Sırbistan'a bırakıldı. Antivari, Karadağ'a bırakıldı. Dobruca, Romanya'ya bırakıldı. Besarabya, Kars, Ardahan ve Batum Rusya'ya bırakıldı. Kotur, İran'a bırakıldı. Osmanlı, Yunanistan'a bir miktar toprak verecek, Ermenilerin bulunduğu illerde ıslahat yapacak ve Girit'in özerkliğini geliştirecekti. Ayrıca Osmanlı, Rusya'ya 802 milyon 500 bin Frank savaş tazminatı ödeyecekti.

Berlin Kongresi ile Osmanlı İmparatorluğu paramparça edildi. Öyle ki, Berlin Antlaşması sonunda Osmanlı, 287 bin 510 kilometrekare toprak kaybetti. Osmanlı, toplam toprağının beşte ikisi ile toplam nüfusunun beşte birini (5.5 milyon) terk etmek zorunda kaldı. O günlerde İstanbul'un nüfusu 1 milyon 200 bindi. Osmanlı tarihinde Karlofça'dan sonra en zararlı ve en çok toprak kaybedilen antlaşma Berlin Antlaşması'dır. B.H.Sumner, "Berlin Antlaşması Türkler için bir hezimetti" diyor.

Berlin Antlaşması ile Osmanlı sadece ülkeler kaybetmekle kalmadı, 1 milyondan fazla göçmen Bulgaristan'dan İstanbul'a aktı. Göçmenler İstanbul'da camilerde yatıp kalkmaya başladılar. Balkanlar'da Türkler azınlık durumuna düştüler.

Ayrıca Berlin Kongresi kararları ve kulisteki pazarlıklar sonunda Teselya ve Narda Yunanistan'a (1881) verildi. Tunus'u Fransa (1881), Mısır'ı İngiltere (1882) işgal etti.

Bulgaristan'ın bağımsız olması (1909), İtalya'nın Trablusgarp'ı işgali (1911), Girit'in Yunanistan'a bağlanması (1913) ve İngiltere'nin Kıbrıs'ı ilhakı (1914) hep Berlin Kongresi'nin yakın-uzak sonuçlarıydı.



1878'de Kıbrıs'ı İngiltere'ye emanet eden Dışişleri Bakanı Mehmet Esat Saffet Paşa

"Lozan hezimettir" diyenler, gerçekten hezimet görmek istiyorlarsa Berlin Antlaşması'na baksınlar. Lozan değil, Berlin hezimettir. II. Abdülhamit, bu hezimete engel olamamıştır.

Kıbrıs Böyle Kaybedildi
İngiltere İstedi, Abdülhamit Verdi

Berlin Kongresi öncesinde İngiltere, "Kıbrıs'ın kendisine verilmesi şartıyla" kongrede Osmanlı'ya yardım edeceğini bildirdi.

1869'da Süveyş Kanalı'nın açılmasıyla Doğu Akdeniz'in önemi daha da artmıştı. İngiltere, Kıbrıs ve Mısır'ı ele geçirerek Doğu Akdeniz'e egemen olmak istiyordu.

İngiliz Başbakanı Disraeli, Kraliçe Victoria'ya gönderdiği 5 Mayıs 1878 tarihli mektupta "Kıbrıs Batı Asya'nın anahtarıdır" diyordu.

İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Salisbury, 23 Mayıs 1878'de Osmanlı'ya resmen başvurup Kıbrıs'ın İngiltere'ye verilmesini istedi.

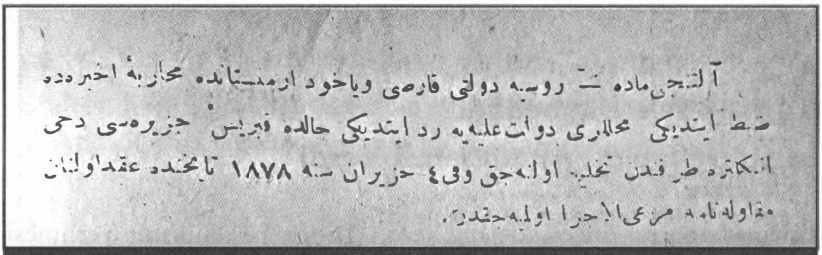
Osmanlı Dışişleri Bakanı Saffet Paşa, İngiltere'ye itiraz etmeye kalkınca İngiliz Büyükelçisi Henry Layard onu şöyle tehdit etti: "Eğer Osmanlı bu karara karşı çıkarsa İngiliz temsilcileri kongrede Osmanlı'ya yardım etmeyecekleri gibi İngiltere'nin Kıbrıs'ı zorla istila edeceği de bilinmelidir."

Bazı bakanların itirazına rağmen Sadrazam Sadık Paşa, "Padişahın arzusu da bu merkezdedir" diyerek Kıbrıs'ın İngiltere'ye verilmesini istedi.

İngiltere ve Osmanlı arasında 4 Haziran 1878'de Kıbrıs Mukavelenamesi imzalandı. 2 maddelik bu antlaşmaya göre Anadolu'da İngiltere'nin Rusya'ya karşı Osmanlı'yı rahat savunabilmesi için Kıbrıs İngiltere'ye terk ediliyordu.

İngiltere ile Osmanlı arasında 4 Haziran 1878 antlaşmasına ek olarak 1 Temmuz 1878'de bir antlaşma daha imzalandı. Dışişleri Bakanı Saffet Paşa ile İngiliz elçisi Henry Layard arasında imzalan 6 maddelik bu anlaşmaya göre; Kıbrıs'ta bir dini mahkeme ile Evkaf İdaresi bulunacaktı. Osmanlı, Kıbrıs'ta devlete ve padişaha ait olan taşınmazları serbestçe satabilecekti. İngiltere her yıl Osmanlı'ya 22 bin 936 kese altın ödeyecekti. Antlaşmanın en önemli maddesi 6. maddeydi. Buna göre Rusya Osmanlı'dan aldığı Kars'ı ve diğer

yerleri Osmanlı'ya iade edecek olursa İngiltere de Kıbrıs Adası'nı boşaltacak ve 4 Haziran 1878 antlaşması yürürlükten kalkacaktı.



1 Temmuz 1878 tarihli antlaşmanın 6. maddesinde özetle; 'Rusya Osmanlı'dan aldığı Kars'ı ve diğer yerleri Osmanlı'ya iade edecek olursa İngiltere de Kıbrıs'ı boşaltacak ve 4 Haziran 1878 antlaşması yok sayılacak' denildi.

Osmanlı, 7 Temmuz 1878'de İngiltere'nin Kıbrıs'a asker çıkarmasına izin verdi. 12 Temmuz 1878'de İngiliz birlikleri Kıbrıs'a çıkarak adanın yönetimine resmen el koydular. Türk bayrağını törenle indirip yerine İngiliz bayrağını çektiler.

II. Abdülhamit, 15 Temmuz 1878'de "Hukuku şahaneme halel gelmemek şartıyla anlaşmayı tasdik ederim" diyerek Kıbrıs'ı İngiltere'ye bırakan bu antlaşmaları onayladı.

Böylece Osmanlı, Kıbrıs'ın yönetimini, toprak mülkiyetine sahip olmak koşuluyla, geçici olarak İngiltere'ye bıraktı.

Ancak İngiltere ve Osmanlı arasında 14 Ağustos 1878'de imzalanan tek maddelik yeni bir antlaşma ile İngiltere, adanın işgal ve yönetimi süresince her türlü kanun ve mevzuatı yapma hakkına sahip oldu. Böylece İngiltere, Kıbrıs üzerinde dolaylı bir egemenlik kurdu.

Prof. Dr. Fahir Armaoğlu şöyle diyor: "Böylece Osmanlı Devleti, tarihinde ilk defa olarak, savaş yapmaksızın bir toprak kaybediyordu..."

Gerçek şu ki, 1571'de Venedik'ten alınan Kıbrıs, 307 yıl sonra, 1878'de İngiltere'ye verildi. Sonra Kıbrıs'taki Türkler adadan ayrılmaya başladı. Türklerden boşalan yerlere Rumlar yerleştirildi.

Çırağan Vakası, Abdülhamit'in Korkuları Ve Kıbrıs

II. Abdülhamit, 93 Harbi sonunda 14 Şubat 1878'de Mebusan Meclisi'ni kapatmış, mutlak bir egemenlik kurmuştu. Bu nedenle 23 Mayıs-15 Temmuz 1878 arasında İngiltere'yle yürütülen Kıbrıs görüşmelerinin sorumlusu doğrudan doğruya II. Abdülhamit'ti.

Vesveseli II. Abdülhamit o günlerde üç ateş arasında kalmıştı. 1) İstanbul'a kadar gelen Rus ordusu Osmanlı'yı parçalamaya hazırlanıyordu. 2) 1875'de iflas eden devlet, savaş masrafları da eklenince, ekonomik olarak çöküyordu. 3) İçeride onu tahttan indirmek isteyenler harekete geçiyordu.

20 Mayıs 1878'de Ali Suavi, birkaç yüz Rumeli göçmeniyle Çırağan Sarayı'nı bastı. V. Murat'ı kaçırıp tahta geçirmek istiyordu. Çırağan Vakası başarısız oldu. Ali Suavi ve 23 adamı öldürüldü.

Gelişmeleri yakından takip eden İngiliz Büyükelçisi Henry Layard, II. Abdülhamit'i ziyaret ettiğinde padişahın çok uykusuz, yorgun, tedirgin olduğunu gördü.

İngiltere, Çırağan Vakası'ndan üç gün sonra, 23 Mayıs 1878'de, Kıbrıs'ın kendisine verilmesi şartıyla Berlin Konferansı'nda Osmanlı'ya yardım edeceğini bildirdi. II. Abdülhamit, 25 Mayıs 1878'de Kıbrıs'ı İngiltere'ye bırakmayı kabul etti.

Unutma o ki, Kıbrıs'ı İngiltere'ye veren II. Abdülhamit'ti. Yok, efendim, "geçici olarak" verdi! Yok, efendim, "hukuku şahanesinin korunması" şartıyla verdi gibi bahaneler, bu gerçeği değiştirmez.

"Kıbrıs Lozan'da Kaybedildi" Yalanı

I. Dünya Savaşı başlayıp da Osmanlı, Almanya'nın yanında savaşa girince İngiltere, 5 Kasım 1914'te Kıbrıs'ı ilhak etti.

I. Dünya Savaşı sonunda, 1918'de Brest-Litowsk Antlaşması ile Rusya; Kars, Ardahan ve Batum'u Türkiye'ye iade etti. Bu durumda 1 Temmuz 1878 antlaşmasına göre İngiltere'nin de Kıbrıs'ı Türkiye'ye bırakması gerekirdi. Ancak İngiltere, I. Dünya Savaşı'nın ilhak ettiği Kıbrıs'ı I. Dünya Savaşı mağlubu Osmanlı'ya bırakmadı.

Milli Mücadele yıllarında tüm Ege, Akdeniz sahilleri, Trakya, İstanbul, Boğazlar işgal edildi. Türkiye'nin Akdeniz'le bağı koptu. İşgalci Yunan orduları Ankara yakınlarına kadar geldi. O koşullarda

hazırlanan Misak-ı Milli'de –doğal olarak- Kıbrıs'a yer verilmedi.

İsmet Paşa Lozan'a giderken bırakın Kıbrıs'ı, İstanbul ve Boğazlar bile hala işgal altındaydı. O koşullarda, Misak-ı Milli'de olmayan Kıbrıs'ı kurtarmak mümkün değildi. Ayrıca Türkiye o sırada Kıbrıs'ı kurtarabilecek bir donanmaya da sahip değildi.

Lozan Antlaşması'nın 20. maddesine göre Türkiye, 5 Kasım 1914'te Kıbrıs'ın İngiltere'ye ilhakını tanıdı. Bu yeni bir durum değil, "malumun ilamı" demekti. II. Abdülhamit'in 1878'de geçici olarak İngiltere'ye bıraktığı Kıbrıs, bir daha hiç geri alınamamıştı ki Lozan'da kaybedilmiş olsun. Elinde olmayanı kaybedemezsin!

Sözün özü, Abdülhamit siyasetinin ilk kurbanı Kıbrıs'tı, ama son kurbanı olmayacaktı. Abdülhamit siyaseti Osmanlı'ya "iki Türkiye" kadar toprak kaybettirecekti.

***

Unutma! Hatırla!

Hatırlayacaksınız! Vergilerimizle ayakta duran TRT'ye yaptırdıkları "Payitaht Abdülhamit" dizisinde Abdülhamit'e İngiliz *elçisini tokatlattılar. Gerçekte, yabancı ülkelerin ve yabancı elçilerin bir dediğini iki etmeyen Abdülhamit'i yabancı ülkelere ve yabancı elçilere kafa tutan "şahin bir padişah" olarak gösterdiler.*

Abdülhamit'in, kendisine suikast düzenleyen "bir yabancıyı" bile yabancı ülkelerin baskısıyla serbest bıraktığını anlatmadılar. Abdülhamit'in Osmanlı maliyesini kontrol etmek için yabancıların kurduğu Mali İşler Denetleme Komisyonu'na ve Fransızların, Osmanlı'ya ait Midilli Gümrüğü'nü işgal etmesine ses çıkaramadığını ise unutturdular. Şimdi de bu "Abdülhamit gerçeklerini" hatırlayalım.

Edward Joris'ten Rahip Brunson'a ABDÜLHAMİT SİYASETİ

Zamanında II. Abdülhamit de güçlü Batılı devletlerin baskısıyla kararlar almak zorunda kalmıştı. Öyle ki kendisine suikast düzenleyen bir yabancıyı; Belçikalı Charles Edward Joris'i, Brüksel'in baskısıyla serbest bırakmıştı...

Türkiye'de casuslukla yargılanan Amerikalı Rahip Brunson, Ekim 2018'de serbest bırakıldı. Rahip, kendisini bekleyen bir özel uçağa binerek soluğu Beyaz Saray'da aldı. Brunson'ı kabul eden ABD Başkanı Trump, "Yardımı için Başkan Erdoğan'a teşekkür ederim" dedi.

Bu tek örnek değil... AKP Türkiyesi'nde daha önce de tutuklu bir Fransız gazeteci, Macron'un ricasıyla, tutuklu bir Alman gazeteci de Merkel'in isteğiyle serbest bırakılmıştı.

Yabancıların baskısıyla tutukluları salıverme tarihimiz eskilere dayanıyor. Mesela II. Abdülhamit, kendisine suikast düzenleyip idama mahkûm olan suikastçisini serbest bırakmak zorunda kalmıştı.

Abdülhamit'e Bombalı Suikast

Tarih: 21 Temmuz 1905, günlerden cuma,

Yer: Hamidiye Camii...

İstanbul halkı, o gün güneşli, güzel bir yaz gününe uyanmıştı.

II. Abdülhamit, cuma namazını kılmak için Hamidiye Camii'ne gitmişti.

Cami bahçesindeki yabancı misafirlerin arabaları arasına bırakılmış bir arabaya, tahrip gücü yüksek bir bomba yerleştirilmişti. Bombanın patlamasına tamı tamına 1 dakika 42 saniye vardı.



Abdülhamit saltanat arabasında.

Cuma namazı bitmiş, II. Abdülhamit camiden çıkmış, binek taşı önünde kendisini bekleyen arabasına doğru ilerlemeye başlamıştı. Padişah, merdivenlerde kısa bir süre Şeyhülislam Cemalettin Efendi'yle konuştu. Padişahla birlikte cemaat de camiden boşalıyordu. İşte tam o sırada arabadaki bomba, büyük bir gürültüyle patladı. Bir anlık gecikmeyle II. Abdülhamit ölümden döndü.

Fatih'ten Boğaziçi'ne tüm İstanbul'u sarsan patlama sonunda 70 santimlik bir çukur açılmış, caminin üst bölümünde büyük delikler oluşmuş, yakınlardaki camlar kırılmış, insanlar korku ve dehşet içinde sokaklara dökülmüştü. Patlamada 58 kişi yaralanmış, 3'ü asker, 4'ü gazeteci 26 kişi ölmüş, 17 araba parçalanmış ve 20 at ölmüştü.

II. Abdülhamit bu menfur olayı soğukkanlılıkla karşılamıştı. Olay hakkında ilk bilgileri aldıktan sonra saltanat arabasına binip saraya gitmişti.

Suikast Soruşturması

Bombalı suikastı düzenleyen Ermeni komitacıların bir kısmı olaydan sonra yurtdışına kaçmıştı. 15 kişi ise tutuklanmıştı. Suikastın elebaşı Belçikalı Edward Joris bir Amerikalı suikastçı ile birlikte yakalanmıştı.

II. Abdülhamit'in Mabeyn Başkâtibi Tahsin Paşa, suikastın elebaşı Edward Joris'i şöyle tasvir ediyor: "Belçikalı anarşistlerden Singer fabrikası memurlarından Joris, bu bomba olayının ruhu ve en başlıca faili idi..."

Osmanlı Hükümeti, olayı aydınlatmak için Ticaret ve Nafia Nezareti Müsteşarı Necip Melhame Paşa ve İstinaf Cinayet Mahkemesi Başkanı Hilmi Efendi başkanlığında bir soruşturma komisyonu kurdu. Soruşturmanın savcılığına Necmettin Molla getirildi. Sorgu yargıçlığına ise Rum, Ermeni ve Musevi hâkimler tayin edildi.

Soruşturma komisyonunun hazırladığı ve Abdülhamit'e sunulan fezlekede II. Abdülhamit'e bombalı suikast girişiminin, içeride ve dışarıda uzun bir hazırlık sonucunda planlandığı ortaya çıkarıldı.

Suikastın elebaşı Edward Joris, her şeyi itiraf etti. Tahsin Paşa'nın yazdığına göre, "Joris, fıtraten anarşist yaratılmış bir adam olduğundan komisyon huzurunda hiçbir hakikati saklamamış, her

şeyi apaçık itiraf etmişti. Joris, baskıcı hükümetlere ve hükümdarlara isyan ettiğinden II. Abdülhamit'i öldürmek isteyenlere bilerek yardım ettiğini" söylemişti.

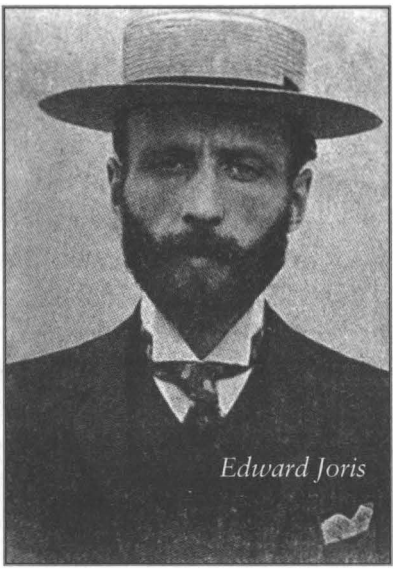
Abdülhamit Suikastçisini Affetti

Osmanlı'da o dönemde "kapitülasyon hukuku" vardı. Bu nedenle yabancıları yargılamak çok zor, hatta imkânsızdı. Ancak bu olayda padişahın canına kast edilmişti. Buna rağmen Amerika ve Belçika büyükelçileri, kapitülasyon haklarına dayanarak tutuklanan iki kişinin Osmanlı mahkemelerinde değil, kendi mahkemelerinde yargılanabileceğini bildirdiler. Özellikle Belçika Büyükelçisi, Edward Joris'in kendilerine teslim edilmesini istedi.

Fakat Osmanlı, suikasta karışan diğer sanıklarla birlikte elebaşı Edward Joris'i de yargılayıp idama mahkûm etti. Bunun üzerine Belçika, bu sefer de Edward Joris'in idam edilmeyip serbest bırakılması için II. Abdülhamit'e baskı yapmaya başladı.

Mabeyn Başkâtibi Tahsin Paşa'nın anlattığına göre, "Bir gün Brüksel'den Yıldız'a bir telgraf geldi. Bu telgrafta Joris'in affedilmesi isteniyordu. Telgraf, rica ve tehdit ile karışık bir ifade ile yazılmıştı."

Peki, Brüksel'in bu baskı karşısında II. Abdülhamit'in tavrı ne oldu dersiniz?


Edward Joris

Yine Tahsin Paşa'ya kulak verelim: "Bu telgraftan sonra, Sultan Hamid'in oynadığı rol hayrete şayandır: Hayatına suikast etmiş, bomba getirip fitili ateşlemiş ve nihayet her şeyi itiraf ederek idama mahkûm olan bu Joris, idam edilmedi, hapsedilmedi, tam tersine affedildi, hatta sınır dışına da sürülmedi. Hapishane hücresinden saraya getirildi."

Kısacası, II. Abdülhamit, Avrupa'nın, Belçika'nın baskısına boyun eğerek idam mahkûmu

Edward Joris'i affetti.

II. Abdülhamit, Edward Joris'i sadece affetmekle kalmadı, suikastçısına 500 altın harcırah vererek Sirkeci'den bir trene bindirip Avrupa'ya gönderdi.

Güya, II. Abdülhamit, daha dün hayatına kast eden Edward Joris'e maaşlı bir iş vermiş; onu Ermeni komiteleri hakkında bilgi toplayıp kendisine ulaştırmakla görevlendirmişti! Tahsin Paşa, Edward Joris'in, "Sultan Hamid'in hafiyeliğini kabul edip" Avrupa'dan Abdülhamit'e "hizmet ettiğini" yazıyor!

Aslında bu "padişah ajanlığı" hikâyesi, II. Abdülhamit'in yabancı baskısına boyun eğerek suikastçısını serbest bıraktığı gerçeğini gizlemek için uydurulmuştu.

Gerçek şu ki Belçika'nın baskısıyla idam mahkûmu Edward Joris'i affeden II. Abdülhamit, düzmece bir mahkemeyle (Yıldız Mahkemesi) idama mahkûm edilen Mithat Paşa'yı affetmemiş –yabancı elçilerin de baskısıyla- idam kararını müebbet hapse çevirmiş, sonra da Mithat Paşa'yı Taif'te boğdurmuştu.

Unutma ki, dün Abdülhamit, Belçika'nın baskısıyla "idam mahkûmu" Belçikalı suikastçısını affetmişti. Bugün de Abdülhamitçi siyaset, Amerika'nın baskısıyla, "casuslukla yargılanan" Amerikalı Rahip Brunson'ı affetti.

Abdülhamit Döneminde Onur Kırıcı Bir Olay: Midilli Gümrüğü'nün Fransızlarca İşgali

Osmanlı, 1875'te Lorando ve Tubini adlı iki Fransız'dan borç para almıştı. 25 yıl boyunca bu borcu geri ödememiş, bu nedenle faizlerle birlikte borç olabildiğince kabarmıştı. İşin ilginç yanı, bu borç para, Abdülaziz'in tahttan indirilmesi işinde kullanılmıştı.

1901'e gelindiğinde Osmanlı'nın Lorando ve Tubini'ye toplam borcu 750000 altın lirayı bulmuştu. Bu borç meselesi, 1901'de Osmanlı ile Fransa arasına bir diplomatik krize yol açtı.

22 Ağustos 1901'de Fransız Büyükelçisi, bu borç ödenmezse dört gün içinde İstanbul'dan gideceğini Osmanlı'ya bildirdi.

26 Ağustos 1901'de Fransız Büyükelçisi, gerçekten de bir trene binip İstanbul'u terk etti. Böylece Osmanlı- Fransa arasındaki siyasi ilişkiler kesildi.

26 Ekim 1901'de Fransa Dışişleri Bakanı, Fransız donanma-

sının Midilli'ye gidip Midilli Gümrüğü'nü işgal ederek iki Fransız vatandaşının alacaklarını tahsil edeceğini Osmanlı'ya bildirdi.

Fransa, sadece Midilli Gümrüğü'nün işgaliyle yetinmiyor, Osmanlı'dan ayrıca şu isteklerde bulunuyordu:

1-Osmanlı, Fransız kültür, din ve tıp kurumlarını derhal tanıyacak,

2- Osmanlı'da zarar görmüş durumdaki Fransız kurumları derhal tamir edilecek,

3-Osmanlı, Papa'nın kabul edeceği biçimde Keldani Patrikhanesi'ne berat verecek.

Fransız Dışişleri Bakanı bu isteklerin altına ayrıca şu notu düşmüştü: "Osmanlı işi uzatırsa Midilli'den belki bir daha çıkmayız!"

1 Kasım 1901'de Osmanlı, Lorando ve Tubini'nin borcunu ödeyeceğini, buna karşın Fransa'nın diğer isteklerinden vazgeçmesini istedi.

2 Kasım 1901'de Fransa bu teklifi reddetti.

Sonra ne mi oldu?

5 Kasım 1901'de Fransız donanması Midilli Gümrüğü'nü işgal etti.

II. Abdülhamit, Midilli'nin işgaline seyirci kalmak dışında hiçbir şey yapamadı.

6 Kasım 1901'de Osmanlı, tüm Fransız isteklerini kabul ettiğini bildirdi.

II. Abdülhamit, Fransa'ya karşı Almanya'dan ve Rusya'dan yardım beklemiş ancak yardım alamayınca Fransa'ya boyun eğmek zorunda kalmıştı.

Abdülhamit'in Batı'ya Teslim Olma Örneklerinden Biri: Mali İşleri Denetleme Komisyonu

Batılı devletler, II. Abdülhamit dönemi sonlarında Osmanlı'nın, Makedonya'da ıslahat yapmasını istiyorlardı. Bu konuda Osmanlı'ya en çok baskı yapan ülkeler İngiltere, Avusturya ve Rusya'ydı.

8 Mayıs 1905'te 6 büyük devlet, Osmanlı'ya bir nota vererek Makedonya'nın ekonomik işlerini yönetmek için birer "mali murahhas" tayin edeceklerini belirttiler.

26/27 Ağustos 1905'te büyük devletler, 4 mali murahhasın ta-

yin edildiğini Osmanlı'ya bildirdiler.

29 Ağustos 1905'te Osmanlı, bu tayinleri kabul etmediğini açıkladı.

Ancak Batılı devletler vazgeçmiyordu.

6 Ekim 1905'te 6 Batılı devlet, tayin ettikleri mali murahhasları Üsküp'e göndermeye karar verdiler.

Osmanlı, 6 Batılı devletin – bir oldubittiyle– kendi iç işlerine karışmalarını reddetti.

Bunun üzerine olanlar oldu:

26 Kasım 1905'te Almanya hariç, 5 büyük Avrupa devletinin savaş gemileri Midilli Adası'na gidip Midilli gümrüklerini, posta ve telgraf dairlerini işgal ettiler.

5 Aralık 1905'te bu 5 büyük Avrupa donanması, Limni Adası'nı da işgal etti.

Osmanlı toprağı durumundaki Midilli ve Limni adalarının işgaline karşı II. Abdülhamit'in tepkisi ne mi oldu?

Bu sorunun cevabını Yusuf Hikmet Bayur'dan alalım:

"Bir gün önce Abdülhamit gevşemiş bulunuyordu... Üyelere mali müşavir adı verilmek suretiyle, büyük devletlerin maliye denetleme komisyonunu kabul etti."

Batılı ülkeler, II. Abdülhamit'in "yumuşak karnını" bulmuşlardı. İstediklerini alabilmek için Osmanlı adalarını işgal ediyorlardı. Ne de olsa donanmayı Haliç'te çürüten Abdülhamit'in adalara yapılan saldırıları engellemesi olanaksızdı.

Abdülhamit'in Dış Politikası

II. Abdülhamit'in Mabeyn Başkâtibi Tahsin Paşa anılarında aynen şöyle diyor:

"Sultan Hamid'in dış politikadaki ilkesi şu idi: Rusya'yı idare etmek, İngiltere ile asla mesele çıkarmamak, Almanya'ya dayanmak, Avusturya'nın gözünün Makedonya'da olduğunu unutmamak, diğer devletlerle mümkün mertebe hoş geçinmek... Balkanları karıştırıp Bulgarlar, Sırplar ve Yunanlar arasında nifak ve anlaşmazlık yaratmak. (...) Sultan Hamid'in en çok çekindiği devlet İngiltere idi..."

Uzatmayalım! II. Abdülhamit döneminde Avrupa ülkeleri, Osmanlı'dan her istediklerini aldılar:

1-İngiltere, Fransa, Rusya, Yunanistan; bu dönemde Osmanlı'-

dan istedikleri toprakları kopardılar.

2-Alacaklı yabancı ülkeler 1881'de Düyun-u Umumiye'yi kurup Osmanlı'nın tüm önemli gelirlerine el koyup Osmanlı ekonomisini yönettiler.

3-Yabancılar kapitülasyon haklarından sonuna kadar yararlandılar.

Daha önce olduğu gibi Abdülhamit döneminde de yabancılar ne vergiye, ne polise, ne adliyeye, ne de genel hukuka tabiydiler.

Yabancı büyükelçilerin şımarıklıkları herkesi canından bezdirmişti. Yabancı büyükelçiler Osmanlı'ya sürekli akıl verirlerdi. Avrupa ülkeleri, büyükelçileri aracılığıyla Osmanlı'nın iç işlerine sıkça müdahale ederlerdi.

Osmanlı, II. Abdülhamit döneminde demiryolu, liman, fabrika, banka her şeyi yabancıların kontrolüne bırakmıştı. İngiltere, Fransa, İtalya, Rusya ve Almanya, Osmanlı'dan yağlı bir imtiyaz koparmak için birbiriyle yarışırdı. Bu konuda en şanslı ülke Almanya'ydı. II. Abdülhamit, diğer ülkelere karşı sırtını Almanya'ya dayamak istediği için Almanya'ya çok geniş imtiyazlar vermişti. Örneğin, Almanlara verilen 99 yıllık Bağdat demiryolu imtiyazına göre, demiryolunun geçeceği yerlerdeki madenler, ormanlar demiryolu yapacak Alman şirketine bırakılmıştı.

Unutma ki, Batı, Abdülhamit'ten her istediğini aldı. Abdülhamit siyasetiyle vatan kurtarmak mümkün değildir kardeşim! Hayali Abdülhamit masallarıyla çocuklarımızı kandırmaktan vazgeçin artık.

***

Unutma! Hatırla!

Sarıkamış dramını ve sorumlularını da unutturuyorlar. Sürekli bahaneler üreterek, gerçekleri gizleyerek, rakamlarla oynayarak, belgeleri görmezden gelerek yakın tarihimizin en ibretlik olaylarından birini örtüp saklıyorlar. Sarıkamış dramını sadece "Sarıkamış şehitlerini anma gününe" dönüştürerek bu acı olaydan ders alınmasını engelliyorlar. Sarıkamış dramından ders almak için, Sarıkamış dramını hatırlayalım.

SARIKAMIŞ DRAMI

"Şimdiye kadar asker ve zabitler hiç kusursuz savaştılar. Ayaklarında çarık, sırtlarında palto bile yok... Sarıkamış önlerine çok az kayıpla geldik! Allah nasip ederse başarı kesin gözüküyor! Her şey biraz da Hafız'a bağlı... Eğer başarılı olmazsam ben de en son askerimle birlikte öleceğim!"
(Enver Paşa'dan eşi Naciye Sultan'a mektup, 25 Aralık 1914)

Şimdi sizleri tam 105 yıl geriye, Aralık 1914'e götüreceğim. 105 yıl önce donarak ölen kahraman evlatlarımızın yürek burkan gerçek hikâyesini; "ölüme yürüyüşü", Sarıkamış dramını anlatacağım.

Toprak Donmuştu

Tarih: 25 Aralık 1914.

Yer: Sarıkamış.

Askerler eksi 30 derecede dinmek bilmeyen tipiden korunmaya çalışarak bellerine kadar gelen yeni yağmış kara bata çıka tek sıra halinde yürüyorlar. Uzayıp giden asker sırasında birbiri ardına düşen askerler görülüyor. Önce ayakları donuyor. Düşenlerin çoğu bir daha kalkamıyor. O anın tanıklarından Köprülülü Şerif (İlden) şöyle diyor: "Biz belki on bin kişiden çok insanı bir günde karların altında bıraktık ve geçtik."

Köprülülü Şerif İlden'in "kendi başarısızlığını gizlemek için başkalarını suçladığı" iddia edilir. Bu nedenle "onun yazdıklarına güvenilmeyeceği" söylenir. Ancak resmi belgeler ve başka anılar da Sarıkamış da gerçek bir "dramın" yaşandığını gözler önüne seriyor.



Sarıkamış'ta donarak can veren askerlerimiz.

Sarıkamış dramının boyutları dehşet vericidir.

Örneğin, başka bir tanık anlatıyor: Bir köy evinin önünde yatan, üstleri karla örtülmüş cesetler görülüyor. Hilmi Bey, evin kapısını açtırıyor. İçeride, odun tomrukları gibi üst üste dizilmiş cesetler var. Soğuktan bronz heykeller gibi duruyorlar, hiç bozulmamışlar. Yarbay Aziz, duygularını gizleyerek "Bunları niçin defnetmediniz?" diye soruyor. Hilmi Bey, çaresizce başını öne eğiyor, "Toprak donmuştur. Kazma işlemez" diyor.[1]

Gizlenen Dram

Enver Paşa, basına sansür uygulayarak Sarıkamış dramını tam 7 yıl gizlemeyi başardı. Kamuoyu Sarıkamış dramını, ancak harekâta katılmış olan 9. Kolordu Kurmay Başkanı Emekli Yarbay Köprülülü Şerif (İlden)'in 1922'de, önce Akşam Gazetesi'nde çıkan, daha sonra da kitap olarak basılan "Sarıkamış" adlı eserinden öğrenebildi.

Sakarya Savaşı'nın devam ettiği günlerde Enver Paşa, Batum'da Anadolu'ya geçmek için fırsat kolluyordu. 16 Temmuz 1921'de Atatürk'e gönderdiği bir mektupta açıkça Türkiye'ye geleceğini ifade ediyordu. Atatürk ise o kritik günlerde İttihatçı-İtilafçı kavgasının yeninden başlamasına ve "milli birliğin" parçalanmasına yol açacağını düşünerek Enver Paşa'nın Türkiye'ye dönmesini istemiyordu. İşte Köprülülü Şerif (İlden) "Sarıkamış" anılarını tam da o günlerde yayınladı. Böylece 7 yıldır özenle gizlenen Sarıkamış dramı gözler önüne serildi. Köprülülü Şerif (İlden), on binlerce askerin donarak ölmesiyle sonuçlanan başarısız Sarıkamış Harekâtı'nın baş sorumlusunun Enver Paşa olduğunu belirtiyordu.

Enver Paşa'nın Türkiye'ye dönmek için fırsat kolladığı o günlerde Sarıkamış dramının gözler önüne serilip Enver Paşa'nın suçlanması, Ankara'nın, Enver Paşa'nın Türkiye'ye dönmesini engellemeye yönelik bir hamlesi olarak yorumlandı. Öyle ya da böyle, takke düştü, kel göründü.

Peki, ama Sarıkamış dramı nasıl yaşandı? Bu dramın sorumluları kimlerdi?

---

1 Alptekin Müderrisoğlu, **Sarıkamış Dramı**, İstanbul, 2015, s.196.

Köprüköy Ve Azap Muharebeleri

29 Ekim 1914'te Harbiye Nazırı ve Başkomutan Vekili Enver Paşa'nın isteğiyle Osmanlı donanması Rus limanlarını bombaladı. Böylece Osmanlı, I. Dünya Savaşı'na girdi.

Kafkas Cephesi'nde Hasan İzzet Paşa'nın komutasında 9. 10. ve 11. kolordular ile bir süvari tümeninden oluşan 3. Ordu vardı. Resmi belgelere göre bu ordu -Jandarma ve menzil birlikleri hariç- 97 bin kişi kadardı.[2] Bazı kaynaklar, mesela Köprülü Şerif İlden bu sayının 190 bin kişi olduğunu yazıyor.

1 Kasım 1914'te Ruslar, Sarıkamış üzerinden Erzurum Köprüköy'e saldırdılar.

Kasım 1914'teki Köprüköy ve Azap muharebelerinde 3. Ordumuz Rusları geri çekilmeye zorladı. Bunda başarılı da oldu. Ancak Rusları söküp atmak mümkün olamadı.

Kar yağmaya başlamış, dağlar karla kaplanmıştı. 3. Ordu Komutanı Hasan İzzet Paşa, o karda kışta, yarı aç yarı çıplak bir savunma ordusuyla düşmanın üzerine daha fazla gitmeyi uygun bulmadı. Harekâtı durdurdu. 3. Ordu, Köprüköy'de beklemeye başladı.

Harekât Kararı

Enver Paşa, kara, kışa aldırış etmiyordu. Bir kuşatma harekâtıyla Rus ordusunun yok edilmesini, böylece 40 yıldır düşman elindeki Kars'ın, Sarıkamış'ın kurtarılmasını istiyordu. Osmanlı Orduları Genelkurmay Birinci Başkanı Friedrich Bronsart von Schellendorf ve müttefik Alman subayları da bu düşüncedeydi.

Enver Paşa, Genelkurmay İkinci Başkanı Hafız Hakkı Bey'i durumu incelemesi için Kafkas Cephesi'ne gönderdi. Hafız Hakkı Bey 2 Aralık'ta Erzurum Köprüköy'e geldi. Burada Hasan İzzet Paşa ve kurmaylarıyla görüştü. 3. Ordu Komutanı Hasan İzzet Paşa, 10. Kolordu Komutanı Ziya Paşa ile 9. Kolordu Komutanı Ahmet Fevzi Paşa o koşullarda bir harekâta karşı çıktılar.

Hafız Hakkı Bey, "Şimdi Rusları takip etmeliyiz. Sarıkamış'a kadar, hatta Kars'a kadar... 40 yıldır esaret altındaki topraklarımızı kurtarmanın tam zamanıdır" dedi. Bu düşünceyi kabul etmeyen

2 **ATASE Arşivi**, Kls.2, Dos. 8-B, F. 4, 4-2.

Hasan İzzet Paşa şu karşılığı verdi: "Kafkasya'dan Ruslara karşı yapılacak bir harekât etkili olmaz. 3. Ordu'nun tek başına yapacağı bir taarruz, üstün Rus kuvvetlerince geri püskürtülür. 3. Ordu kış harekâtına hazır değildir." 10. Kolordu Komutanı Ziya Paşa ile 9. Kolordu Komutanı Ahmet Fevzi Paşa da harekâta karşı çıktılar. Bu itirazlara rağmen cepheyi teftiş eden Hafız Hakkı Bey, iki kolordu ile cepheden, iki kolordu ile Bardız-Oltu üzerinden başarılı bir kuşatma yapılabileceğini rapor etti. Ayrıca ordu komutanı ve kolordu komutanlarının bu taarruza olumsuz baktıklarını bildirdi

Bunun üzerine Enver Paşa, Alman Bronsart Paşa ile birlikte 13 Aralık'ta 3. Ordu Karargâhı'nın bulunduğu Erzurum Köprüköy'e geldi.

15 Aralık'ta Sarıkamış Harekâtı için bir toplantı yaptı. Toplantıya Enver Paşa, Hafız Hakkı Bey, Hasan İzzet Paşa, Bronsart Paşa. 3. Ordu Kurmay Başkanı, Alman Yarbay Guze ve 15 kadar üst subay katıldı.

O toplantıda Hasan İzzet Paşa, Enver Paşa'nın gözlerinin içine bakarak –mealen- şunları söyledi:

"3. Ordu, Sarıkamış'ta Ruslara karşı bir harekâta hazır değildir. Orduyu mahvederiz. Ordu zayıftır, ihtiyaçları tamamlanmamıştır. Yiyeceği yoktur. Askerlerin çoğu yazlık elbiselidir. Ordu kısmen çıplaktır. Her yer karla kaplıdır. Soğuk sıfırın altında 40 dereceyi buluyor. Bu soğukta bırak ilerleyip savaşmayı, asker nefes bile alamaz!"

Enver Paşa öfkeyle konuştu: "Köprüköy ve Azap'ta Rusları yenenler bu askerler değil mi? Kimse 'giyeceğimiz, yiyeceğimiz yok' demiyor! Hepsi 'saldıralım' diyor. İşte buradaki herkes 'saldıralım' demiyor mu?"

Hasan İzzet Paşa, Enver Paşa'nın sözünü keserek "Senden korkuyorlar da ondan!" dedi

Bunun üzerine çok sinirlenen Enver Paşa, "Dua edin Harbiye'den hocamsınız! Yoksa sizi Divan-ı Harbe verirdim!" diyerek toplantıyı bitirdi.

Hasan İzzet Paşa'nın tüm uyarılarına ve itirazlarına rağmen Enver Paşa ve Hafız Hakkı Bey (Paşa) Sarıkamış Harekâtına karar verdiler.

Enver Paşa İstanbul'dan hareket ederken 10. Kolordu Komutanı Ziya Paşa'yı emekli etmişti. Onun yerine Hafız Hakkı Bey'i

"Paşa" yapıp bu göreve atamıştı. O bölgeleri çok iyi tanıyan 9. Kolordu Komutanı Ahmet Fevzi Paşa'yı da emekli etmiş, onun yerine de Ali İhsan Paşa'yı getirmişti. 11. Kolordu Komutanlığı'na ise Abdülkerim Paşa'yı atamıştı.

3. Ordu Komutanı Hasan İzzet Paşa, "Ben bu hareketleri yürütmeye kendimde kuvvet ve güven görmemekteyim" diyerek 18 Aralık gecesi istifa etti. 19 Aralık'ta Enver Paşa, 3. Ordu Komutanlığı'nı bizzat üzerine aldı.

Bile Bile Ölüme Yürüyüş

3. Ordu'ya acil erzak lazımdı. Taarruz halinde asker aç kalabilirdi. Askerin kışlık giysisi de yoktu. 100 bin takım kışlık giyecek taşıyan gemiler Karadeniz'de Ruslar tarafından batırılmıştı.

Enver Paşa, cepheyi ziyaret ettiğinde ordunun perişan halini gördü. Ertesi gün orduya yayımladığı bir bildiriyle askerlere şöyle seslendi: "Askerler! Hepinizi ziyaret ettim. Ayağınızda çarığınız, sırtınızda paltonuz olmadığını da gördüm. Fakat karşınızdaki düşman sizden korkuyor. Yakın zamanda saldırarak Kafkasya'ya gireceğiz. Siz orada her türlü bolluğa kavuşacaksınız. İslam dünyasının tüm umudu sizsiniz!"

Sarıkamış Harekâtı'nın iki numaralı sorumlusu Hafız Hakkı Paşa, 18 Aralık 1914 tarihinde günlüğüne aynen şunları yazdı: "Biz kazanırsak başımız dik olarak 30-40 sene barış içinde çalışmayla bütün Doğu'yu sefaletten kurtaracağız. Biz batarsak yüz milyonlarca zeki masum doğulular, Türkler, Müslümanlar uzun esaret ve sefalet devirleri geçirmeye mahkûm olacaklardır. Allah adildir..."



Görülen o ki, Enver Paşa -Hafız Hakkı Paşa'nın da desteğiyle- on binlerce vatan evladının canı, kanı pahasına, bilerek isteyerek büyük bir kumar oynadı.

Taarruz planına göre 9. 10. ve 11. kolordular 25 Aralık'ta Sarıkamış'ta buluşup hep birlikte Ruslara saldıracaktı.

22 Aralık'ta Sarıkamış Harekâtı başladı.

11. Kolordu Aras Vadisi'ndeki asıl Rus kuvvetlerine saldırdı. 9. Kolordu Bardız, 10. Kolordu Oltu yönünde güçlükle ilerledi. Enver Paşa da 9. Kolordu'yla birlikteydi. Askerimiz büyük fedakârlıklarla Oltu'ya ve Bardız'a girdi. Bir yandan da Ardahan ve Kars'a yürüdü. Enver Paşa'nın kuşatma kollarını 15 kilometre doğuya kaydırması, birlikler arasında haberleşmenin iyi olmaması, yorgun askerin dondurucu soğukta hiç dinlendirilmeden yürütülmesi, yıpratıcı gece taarruzları ve kötü hava koşuları, ordunun saldırı gücünü azalttı.

En önemlisi de Hafız Hakkı Paşa'nın komutasındaki 10. Kolordu planlandığı gibi 25 Aralık'ta Sarıkamış'a ulaşmayı başaramadı.

Hafız Hakkı Paşa -Rusların eline geçtiği düşüncesiyle- harekât planını değiştirdi. Elinde Ruslardan kalan ve dağları, tepeleri değil, sadece yolları gösteren bir harita vardı. O haritaya bakıp 15 km daha kuzeyden, Kotur-Kars yönünden Sarıkamış'a gitmeye karar verdi. Yolu uzatmıştı. Ayrıca şimdi haritada görünmeyen Allahuekber Dağları'nı aşması gerekecekti.

Zavallı askerler güçlükle yürüyorlardı. Bazılarının üzerinde köyden getirdikleri kıyafetleri vardı. Bazıları üşüyor, titriyor, bazıları ise donup öylece kalıyordu. Öyle ki 10. Kolordu'nun öncü birliklerinden biri tam Ruslarla savaşmak üzereyken kurşun atamadan dondu.

Dahası var: Yanlış hesaplar, iletişimsizlik, kötü yönetim yüzünden 31. ve 32. tümenler yanlışlıkla tam dört saat birbirine kurşun sıktılar. 2000 askerimizi bu şekilde kaybettik.

25 Aralık'ta Enver Paşa, az bir kuvvetle de olsa Sarıkamış önlerindeydi. Eşi Naciye Sultan'a "Cici Sultanım" diye başlayan son bir mektup yazdı: "Şimdiye kadar asker ve zabitler hiç kusursuz savaştılar. Ayaklarında çarık, sırtlarında palto bile yok... Sarıkamış önlerine çok az kayıpla geldik! Allah nasip ederse başarı kesin gözüküyor! Her şey biraz da Hafız'a bağlı... Eğer başarılı olmazsam ben de en son askerimle birlikte öleceğim..."

Hafız Hakkı Paşa ortalarda yoktu. Enver Paşa, gece karanlığında, iki alay askerle Sarıkamış'a saldırdı. Fakat 9. Kolordu Komutanı Ali İhsan Paşa'nın, "Bu soğukta, gece karanlığında taarruz olmaz" ısrarıyla taarruzu durdurdu. O gece eksi 30 derecede ormanda kalan

askerlerin çoğu donarak can verdi. Türk taarruzuyla şaşıran Ruslar önce geri çekildiler, ancak taarruz durunca toparlanıp geri döndüler.

Allahuekber Dağları'nda kar bir metreyi aşıyordu. Asker saatte ancak bir kilometre ilerleyebiliyordu. Hafız Hakkı Paşa hızlı yürüsünler diye askerlerine sırt çantalarını attırdı. 10. Kolordu ancak 27 Aralık'ta Sarıkamış'a gelebildi. 13 bin kişiden geride sadece 3000 kişi kalmıştı.

General Yudaniç, 1 Ocak 1915'te Bardız-Sarıkamış üzerinden bir kuşatma harekâtı başlattı. Enver Paşa ise 9. ve 10. kolorduları birleştirip Hafız Hakkı Paşa'nın emrine verip cepheden ayrıldı.

4 Ocak'ta Sarıkamış'ın kuzey sırtlarında 20 km'lik cephede yaklaşık 7000 kişilik Osmanlı kuvvetine karşılık 30 bin kişilik Rus kuvveti vardı.

4 Ocak'ta Hafız Hakkı Paşa geri çekilme emri verdi. Ancak yine geç kalmıştı. 9. Kolordu ve Kolordu Komutanı Ali İhsan Paşa Ruslara esir düştü. Sarıkamış'ta esir olmaktan son anda kurtulan Hafız Hakkı Paşa ise çok geçmeden tifüsten hayatını kaybetti.

8 Ocak'ta Enver Paşa, İstanbul'a döndü.

Peki, Sarıkamış'ta kaç şehit verdik? 90 bin mi? Hayır! Resmi belgelere ve bazı yerli yabancı tanıklara göre Sarıkamış'ta 30-35 bin şehit verdik. Bence bu sayı 40 binden az değil. General Yudaniç'in günlüğüne göre 20 bin civarında da esir verdik. Yine General Yudaniç'in günlüğüne göre Sarıkamış'ta Rus ordusu da -çoğu donarak- toplam 26 bin civarında kayıp verdi.

Sorumlu Kim?

Sarıkamış dramının bir numaralı sorumlusu hiç tartışmasız Enver Paşa'dır.

1- Sarıkamış Harekâtı, Harbiye Nazırı ve Başkomutan Vekili Enver Paşa'nın kararıyla yapıldı.

2- Enver Paşa, 3. Ordu Komutanı Hasan İzzet Paşa'nın ve 9. Kolordu Komutanı Ahmet Fevzi Paşa'nın tüm itirazlarına rağmen, harekâtı gerçekleştirdi.

3- Enver Paşa, hiçbir savaş tecrübesi olmayan Hafız Hakkı Paşa'ya fazla güvendi. Enver Paşa'nın 10. Kolordu'yu teslim ettiği Hafız Hakkı Paşa'nın çok ciddi askeri hataları oldu.

4- Enver Paşa, kendi ordusunun giyecek, yiyecek, top, tüfek bakımlarından Rus ordusundan daha zayıf olduğunun farkındaydı.

5- Enver Paşa, havaların bozduğunu, her yerin karla kaplandığını, eksi 30 derecede yarı aç yarı çıplak bir savunma ordusuyla kilometrelerce yürümenin "ölüme yürümek" olduğunu görüyordu.

6- Enver Paşa hayallerine, ihtiraslarına yenildi. Plana göre önce Batum'u, Ardahan'ı ve Kars'ı Ruslardan geri alacak, sonra Kafkas Müslümanlarını Rus boyunduruğundan kurtarıp Turan hayalini gerçekleştirecekti.

7- "Enver Paşa'yı, Osmanlı Genelkurmayı'ndaki Alman komutanlar etkiledi!" veya "Enver Paşa, Hafız Hakkı Paşa'nın kurbanı oldu!" ya da "Komutanlar planları tam uygulayamadılar!" diyerek Enver Paşa'nın Sarıkamış dramındaki rolünü hafifletmek ise tarihçiye yakışmaz. Enver Paşa, o Alman komutanlara ve o Hafız Hakkı Paşa'ya çok güveniyordu.

Enver Paşa, büyük bir vatanseverdi. Ancak "akıl" değil, "duygu" adamıydı. Sarıkamış'ta aklıyla değil, duygularıyla hareket etti. Tecrübeli komutanların uyarılarına kulak asmadı.

Enver Paşa tecrübesizdi. Bu büyüklükte bir orduyu hiç yönetmemişti. Yeri gelince "durmayı", yeri gelince "geri çekilmeyi" bilmiyordu. Askeri strateji bakımından bunlar büyük eksiklerdi.

Köprülülü Şerif İlden, tartışılan "Sarıkamış" anılarını şöyle bitiriyor: "Gelecek kuşaklara ibret olsun ki biz, tüm millet yanlış yaratılmış bir adamın arkasında kurtuluş aradığımız için feleğin dediği güne düştük."

Haksız mı?

"Köprülülü Şerif İlden kendi başarısızlığını gizlemek için Enver Paşa'yı suçluyor" diyerek Sarıkamış dramının baş sorumlusu Enver Paşa'yı aklamak mümkün değildir.

Lafı eğip bükmenin hiç anlamı yok! Sarıkamış, Enver Paşa'nın yanlış hesaplarının yarattığı bir dramdır.

***

Unutma! Hatırla!

Çanakkale'deki Atatürk'ü unutturuyorlar. Tarihi gerçekleri çarpıtıyorlar; rütbesi yarbaymış, albaymış, ondan daha rütbeli komutanlar varmış, zaferi evliyalar kazandırmış (!) gibi bahaneler ileri sürüyorlar. Atatürk'ün Arıburnu Zaferini, I ve II. Anafartalar zaferlerini, Conkbayırı Taarruzu'nu görmezden geliyorlar. Atatürk'ün Çanakkale'de, İstanbul'u üç defa kurtardığı gerçeğini saklıyorlar.

Şimdi de Çanakkale'deki Atatürk etkisini hatırlayalım.



آناطولو غروپ قومانداى میرآلوى مصطفى كمال بك

"Anafartalar Grubu Kumandanı Miralay Mustafa Kemal Bey"
Harp Mecmuası, S. 2, Aralık 1915.

ÇANAKKALE'DEKİ ATATÜRK ETKİSİ

"İçinizde ve komuta ettiğimiz askerlerde Balkan utancının ikinci bir safhasını görmektense burada ölmeyi tercih etmeyenlerin bulunacağını kesinlikle kabul etmem..."
(Yarbay Mustafa Kemal, Çanakkale, 30 Nisan 1915)

18 Mart 1915'te Çanakkale'yi denizden geçemeyen İngiliz-Fransız müttefik orduları, 25 Nisan 1915'te Gelibolu Yarımadası'na çıkıp Çanakkale'yi karadan geçmeyi denediler.

18 Mart 1915'te Çanakkale Deniz Savaşı bir günde, 7-8 saatte kazanıldı. 25 Nisan 1915'te başlayan Çanakkale Kara Savaşları ise 7-8 ay devam etti. Müttefikler aylarca süren kanlı çarpışmalardan ve yüz binlerce kayıp verdikten sonra Çanakkale'yi geçemeyeceklerini anlayıp geri çekildiler.

18 Mart 1915 Deniz Zaferi'nin baş mimarı Müstahkem Mevki Komutanı Cevat (Çobanlı) Paşa'ydı. 25 Nisan 1915'te başlayan Kara Zaferi'nin baş mimarı ise önce Arıburnu Kuvvetler Komutanı, sonra da Anafartalar Grup Komutanı olan Mustafa Kemal Atatürk'tü.

Atatürk'ün "Çanakkale kahramanlığı" sonradan resmi tarih tarafından uydurulmadı. Atatürk, Çanakkale'de yapıp ettikleriyle daha o zaman adını tarihe altın harflerle yazdırdı.

Kemalyeri

Sakarya Savaşı'nın en zor günleri yaşanıyordu. Başkomutan Atatürk cephede, Mehmetçiğin yanı başında bu ölüm kalım savaşını yönetiyordu. İşte o zor günlerde Tevhid-i Efkâr Gazetesi, 31 Ağustos 1921

tarihli sayısında, manşetten, aynen şöyle diyordu: "Mustafa Kemal Paşa Mutlaka Muzaffer Olacaktır: Çanakkale'de iki defa İstanbul'u kurtaran Mustafa Kemal Paşa bu defa da vatanı kurtaracaktır."

Tevhid-i Efkâr Gazetesi çok haklıydı: Atatürk Çanakkale'de birkaç defa İstanbul'u kurtarmıştı.

Atatürk, 25 Nisan 1915'te –yedek tümen komutanı olmasına karşın– inisiyatif kullanarak 57. Alay'la Arıburnu'nda 27. Alay'ın yardımına koştu. Bu müdahalesiyle Conkbayırı'nı kurtarıp düşmanı kıyıya sürdü.

Atatürk, 7 Ağustos 1915'te Conkbayırı'nı kuşatacak biçimde ilerleyen düşmana karşı –kendi sorumluluk bölgesi olmamasına ve üstelik o sırada kendi cephesine de taarruz edilmesine karşın– yine inisiyatif kullanarak elindeki son kuvvetle (1.5 tabur) Kocaçimen Tepesi'ne ve Conkbayırı'na yardım gönderdi. İkinci defa Conkbayırı'nı savundu.

Atatürk, 9 Ağustos 1915'te Anafartalar Grup Komutanı olarak Birinci Anafartalar Zaferi'ni kazandı. Kendi ifadesiyle zayıf bir tümenle düşmanın bir kolordusunu Kireçtepe-Azmak arasında yendi, Tuzla Gölü'ne kadar takip edip orada durdu.

Atatürk, 10 Ağustos 1915 sabahı Conkbayırı Taarruzu'nu yönetti. Gün doğmadan verdiği emirle Mehmetçiği süngü hücumuna kaldırdı. Neye uğradığını şaşıran düşman bozulup dağıldı. Böylece üçüncü defa Conkbayırı'nı kurtardı.

Atatürk, 21 Ağustos 1915'te İkinci Anafartalar Zaferi'ni kazanarak düşmana Çanakkale'de son büyük darbeyi vurdu. O gün düşman 6 tümenle, (yaklaşık 70 bin kişi) Anafartalar Ovası'nda taarruza geçmişti. Bu saldırı karşısında iki tümenimiz, (yaklaşık 18 bin kişi) vardı. Bir tümenimiz de oldukça gerideydi. Bu tümenin yetişmesi için zaman kazanmak gerekiyordu. İşte o anda Atatürk elindeki 11. Süvari Alayı'nı düşmanın üzerine saldırtarak gerekli zamanı kazandı. Böylece kuvvetlerimiz cepheye yetişti.

Atatürk'ün Arıburnu muharebelerini yönettiği tepeye 10 Mayıs 1915'te "Kemalyeri" adı verildi. Şevket Süreyya Aydemir'in dediği gibi "Mustafa Kemal'in doğum yeri Kemalyeri'dir" sözü çok anlamlıdır. "Çünkü Atatürk'ün çıkışı oradan ve Çanakkale muharebeleriyle başlar."

Atatürk, Çanakkale'deki "vatan kurtaran" başarıları nedeniyle "Altın ve Gümüş İmtiyaz Madalyası", "Altın ve Gümüş Liyakat

Madalyası", "Harp Madalyası" ve "Üçüncü Rütbeden Osmani Nişanı" ile ödüllendirildi.

"Çanakkale'de Atatürk Sıradan Bir Yarbaydı!" İddiasına Cevap

19.Tümen Komutanı Yarbay Atatürk, 25 Nisan 1915 Arıburnu Zaferi'nden sonra "Arıburnu Kuvvetler Komutanlığı"na getirildi. O gün 3 piyade, 1 topçu alayına ek olarak 1 piyade alayı emrine verildi. Yani daha ilk gün 5 alayı komuta etti. 27 Nisan'dan itibaren 7 alayı, yani 2 tümeni, 1 Mayıs'tan itibaren de 11 alayı, yani yaklaşık 4 tümeni komuta etti. 16 Mayıs 1915'e kadar Arıburnu'ndaki kuvvetlerin komutanı oydu.

Atatürk, Çanakkale'deki ilk büyük başarılarından sonra 1 Haziran 1915'te albaylığa terfi ettirildi.

Albay Atatürk, 8 Ağustos 1915 gecesi "Anafartalar Grup Komutanlığı'na getirildi. Çanakkale'den ayrıldığı 10 Aralık 1915'e kadar, tam 4 ay bu görevde kaldı. Bu görevdeyken önce 8 tümeni, sonra yaklaşık 10 tümeni komuta etti.

Başka bir ifadeyle Atatürk, Çanakkale'de 3 kolorduyu (2. 15. ve 16. kolorduları) komuta etti.

Atatürk'ün yönettiği Anafartalar Grup Komutanlığı'nın mevcudu bir ara 135 bin kişiye ulaşmıştı.

Bir karşılaştırma yapmak gerekirse aynı dönemde Kuzey Grubu Komutanı Yanyalı Esat Paşa'nın emrinde 3 tümen, Seddülbahir bölgesindeki Güney Grubu Komutanı Vehip Paşa'nın emrinde 5 tümen vardı. Görüldüğü gibi Atatürk'ün emrindeki kuvvetler Kuzey ve Güney Grubu kuvvetlerinin toplamından daha büyüktü. Cephedeki kuvvetlerin yarısından fazlasını Albay Atatürk yönetmişti. Kısacası, Çanakkale'de 5. Ordu Komutanı Mareşal Liman von Sanders'ten sonra en fazla kuvveti, en uzun süre Atatürk komuta etti.

Atatürk Çanakkale'de bu kadar büyük kuvvetleri yönettiği için o günlerde kendisine iki defa ordu komutanlığı teklif edilmişti. 1915 ortasında "tuğgeneral" yapılıp ordu komutanı olarak Trablusgarp'a gitmek isteyip istemediği sorulmuştu. 1915 Ekim başında da kendisine Irak Ordusu Komutanlığı teklif edilmişti.

Çanakkale, kahramanlığın rütbeye göre dağıtıldığı bir savaş de-

ğildi. Çanakkale'nin kahramanları rütbesiz Mehmetçiklerdi, Seyit Onbaşılardı, Mehmet Çavuşlardı, Yüzbaşı Faiklerdi, Asteğmen Muharremlerdi, Yarbay Hüseyin Avnilerdi, Albay Mustafa Kemallerdi.

Terfisi Geciktirildi, Resmi Basılmak İstenmedi

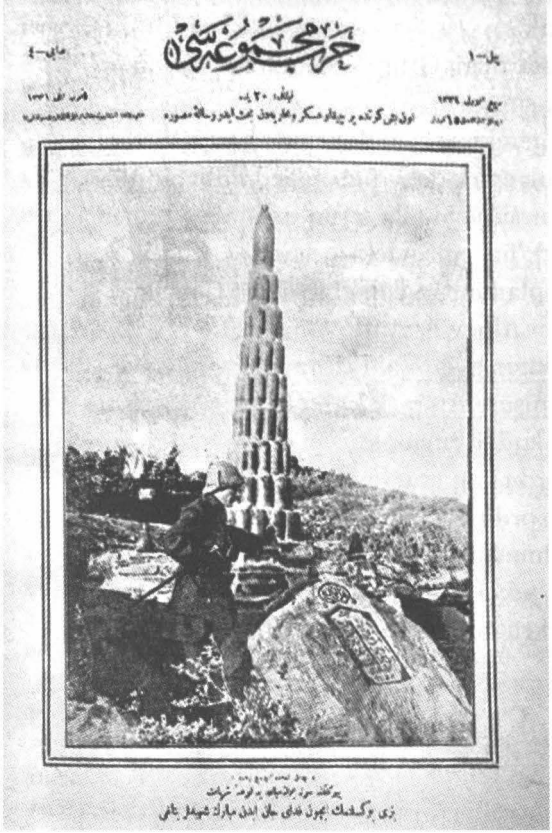
Enver Paşa, I. Dünya Savaşı'nın başlarında 1 Ocak 1914'te padişahın bir emriyle "paşalığa" yükseltildi. Birkaç gün sonra da hem Harbiye Nazırlığı'na hem de Başkomutan Vekilliği'ne getirildi.

Atatürk ile Enver Paşa'nın arası peki iyi değildi. Vatan müdafaasında birlikte hareket etmek zorunda kalmalarına karşın aralarında bir rekabet olduğu açıktı.

Atatürk, 1 Haziran 1915'te albaylığa yükseltilmişti. Fakat albaylığa yükseltilmesi için 5. Ordu'nun, Başkomutan Vekili Enver Paşa'ya yaptığı öneri uzun süre savsaklanmıştı.

Benzer şekilde Atatürk'ün generalliğe yükseltilmesi, İkinci Anafartalar Zaferi'nden sonra 5. Ordu Komutanlığı'nca, Enver Paşa'ya önerilmiş, ancak Enver Paşa bunu da birkaç ay beklet-mişti.

Harp Mecmuası, S. 4, Ocak 1916.



İttihat Terakki'nin Genel Sekreteri M. Şükrü Bleda'nın anlattığına göre "Düşmanı olduğu yere mıhlayan Mustafa Kemal'in bu başarısına rağmen neden hala terfi ettirilmediği" her-kes gibi Dr. Nazım'ın da dikkatini çekmiş... Dr. Nazım, Talat Paşa'nın da bulunduğu bir toplantıda, "Mustafa Kemal'in terfi me-selesi neden bu kadar uzatıldı?" diye sorunca, Talat Paşa, "Bu Enver'e ait bir iştir..."diye cevap vermiş.

Atatürk, 1 Nisan 1916'da "generalliğe" yükseltildi. Hikmet Bayur, bunun Enver Paşa tarafından aylarca bekletildikten sonra 3 Ekim 1916'da Atatürk'e tebliğ edildiğini yazıyor.

Enver Paşa, Eylül 1915'te Çanakkale'ye gidip cepheyi ziyaret etmişti. Fakat o sırada hasta olan Anafartalar Kahramanı Atatürk'e uğramadan geri dönmüştü. Buna alınan Atatürk, 5. Ordu Komutanı Liman von Sanders'e istifasını sunmuştu. Bunun üzerine Von Sanders, 30 Eylül 1915'te Enver Paşa'ya –Atatürk'ün Çanakkale kahramanlığını gözler önüne seren- bir mektup yazıp ondan, Atatürk'ün istifasını kabul etmemesini istemişti. Çanakkale kahramanını kaybetmeyi göze alamayan Enver Paşa da Atatürk'e bir mektup yazıp gönlünü almıştı. Atatürk böylece istifadan vazgeçmişti.

Tanıkların anlattıklarına göre Enver Paşa, basında da Atatürk'ten söz edilmesini istememişti. Aslında İstanbul'daki tüm gazete sahipleri Çanakkale Kahramanı Atatürk'ü biliyordu. Ancak Çanakkale ile ilgili savaş haberlerinde ne zaman adı geçse, ne zaman resmi konulsa "sansür" tarafından gazetelerden çıkarılıyordu.

Sadi Borak'ın anlattığına göre o günlerde Tasvir-i Efkâr Gazetesi'nin Başyazarı Yunus Nadi (Abalıoğlu) ile Yazı İşleri Müdürü Abidin Daver, sansürü atlatıp Çanakkale Kahramanı Atatürk'ün bir resmini yayımlamak istemişler. Sonunda bir yolunu bulup Çanakkale Kahramanı Atatürk'ün basındaki ilk resmini Tasvir-i Efkâr'a basmayı başarmışlar. Yine Sadi Borak'ın anlatımıyla, "Enver Paşa bu resmi görünce küplere binmiş! İstihbarat Şube Müdürü Seyfi Bey de esasen fena halde köpürmüş!"

Ne gariptir ki, Çanakkale Kahramanı Atatürk'ün gazetede ilk resminin yayımlandığı tarih 29 Ekim 1915'ti. 8 yıl sonra aynı gün, Türkiye Cumhuriyeti kurulacak ve Atatürk ilk cumhurbaşkanı seçilecekti.

Bu ilk resmin yayımlanmasından sonra yavaş yavaş dergilerde ve gazetelerde Çanakkale Kahramanı Atatürk'ün fotoğrafları görülmeye başlanacaktı.

Harp Mecmuası'nın Aralık 1915 tarihli 2. sayısının 6. sayfasında "Anafartalar Grubu Kumandanı Miralay Mustafa Kemal Bey" altyazısıyla bir resmi yayımlanmıştı.

Serveti Fünun Dergisi'nin 25 Aralık 1915 tarihli sayısının kapa-

ğını Anafartalar Kahramanı Atatürk'ün bir fotoğrafıyla süslemişti.

Harp Mecmuası'nın Ocak 1916 tarihli 4. sayısında, bu sefer kapakta, Kireçtepe'de –mermi kovanlarından yapılmış bir anıtın önünden geçerken çekilmiş- bir Atatürk fotoğrafına yer verilmişti. Ancak fotoğrafın altına Atatürk'ün adı yazılmamıştı. Fotoğrafın altında aynen şöyle yazıyordu: "Çanakkale Kireçtepe'de... Büyüklüğüne söz bulunmayan bir levha-i şehamet (akılla yaratılan bir yiğitlik levhası). Bizi yükseltmek için feda-yı can eden mübarek şehitler yatağı."

Aslında Harp Mecmuası'nın kapağına Atatürk'ün fotoğrafının koyulması o kadar kolay olmamıştı. Şevket Süreyya Aydemir'in anlatımıyla, "Harbiye Nezareti'nin çıkarttığı 'Harp Mecmuası'nın kapağında Çanakkale Kahramanı olarak konulan Atatürk resmi, tam dergi basılacağı sırada, dergiden çıkartılmıştır. Yerine, Enver Paşa'nın emriyle, Enver'in amcası Halil Paşa'nın resmi konulmuştur. Söylendiğine göre Enver Paşa 'Muvaffakiyet askerindir. Şahsı sivriltmeye lüzum yok!' emrini vermiştir."

Tüm engellemelere karşın Çanakkale Kahramanı Atatürk'ün adı tüm ülkede duyuldu. Gazetelerde fotoğrafları basıldı. Dergilerde röportajları yayımlandı. Adından övgüyle ve saygıyla söz edildi. 1919'da Milli Mücadele'yi başlatmak için Anadolu'ya geçtiğinde "Anafartalar Kahramanı" diye karşılandı.

Çanakkale Savaşları özlemle beklenen kahramanı yaratmıştı. Örneğin, o günlerde hazırlanan bir kartta Atatürk, İstanbul'dan ayrılan "Anafartalar Kahramanı" olarak gösterilmişti. Anadolu'da halk onu bekliyordu.

***

Unutma! Hatırla!

Türkiye düşmanlarının, her şeyden önce Türk ordusuna düşman olduğunu unutturuyorlar. Düşmanın "önce subayları öldürdüğü" gerçeğini gizliyorlar.

Atatürk'ün, Türk ordusuna düşman olanlarla nasıl mücadele ettiğini hatırlayalım.

KOMUTANLARA SALDIRAN GAZETECİYE ATATÜRK'ÜN CEVABI

"Mahrumiyet ve zorluklar içindeki ve tek dayanakları namus ve haysiyetleri olan orduların kumandanlarını 'sefil' ve 'haydut-başı' diye niteleyip teşhir etmek 'ne büyük ahlaksızlık' ve 'ne sefil vicdansızlıktır." (Atatürk, 25 Mart 1919)

Haziran 2019'da Akit Tv'deki bir programda Akit Gazetesi Haber Müdürü Murat Alan -parmak sallayarak- aynen şöyle dedi: "O hizaya gelmeyen omuzu çatal bıçak setli apoletli generalleriniz var ya hepsi şimdi Erdoğan'ın arkasında saf tutuyor. Oynaya oynaya eşşek gibi saf tutacaklar!"

Bu sözlere karşı Milli Savunma Bakanlığı, Milli Savunma Bakanı ve Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanı "şiddetle kınıyoruz" şeklinde özetlenebilecek açıklamalar yaptılar.

Geçmişte de komutanlara saldıran gazeteler ve gazeteciler oldu. Örneğin, bundan tam 100 yıl önce, 1919'da, Hukuki Beşer gazetesinde, Türk ordusunun şerefli komutanlarına ağır hakaretler edilmişti. Osmanlı Harbiye Nezareti'nin ve Osmanlı Hükümeti'nin sessiz kaldığı o çirkin saldırıya, o günlerde Türk ordusunun şerefli komutanlarından Mustafa Kemal Paşa cevap vermişti.

Önce Subayları Öldürürler

Atatürk, 31 Temmuz 1920'de Afyonkarahisar'da subaylara yaptığı konuşmada "kuvvet ordudur" diyordu: "Her durumda ordu, düşmanlarımızın birinci saldırı hedefi oldu. Orduyu yok etmek için mutlaka subayları mahvetmek, aşağılamak lazımdır. (...) Düşmanları-


Mustafa Kemal Paşa

mız herkesten önce subayları öldürür, onları aşağılar ve hor görürler."

Gerçekten de işgalciler, her şeyden önce orduyu yok etmek istemişti. Mondros Mütarekesi'ne göre asayişi sağlamak ve sınırları korumak için gerekli askerler dışındaki tüm ordu derhal terhis edilecekti. Böylece Mütareke öncesinde 400.000 mevcutlu Türk ordusu, mütareke sonrasında 50.000'in altına düştü. Jandarma, Dâhiliye Nezaretine (İçişleri Bakanlığı'na) bağlandı. Harbiye Nezareti'nin (Savaş Bakanlığı'nın) bütçesi kısıldı.

Harbiye Nezareti'nin telefon sayısı bile azaltıldı. Askeri Muafiyet Vergisi kaldırıldı. Savaştan kaçan asker ve subayların cezaları ertelendi. İşte Türk ordusunun yok edilmeye çalışıldığı o günlerde İstanbul'da bazı çevrelerde müthiş bir asker ve subay düşmanlığı başladı. Mesela Nigehban Cemiyeti, kurmaylar hakkında hakaret dolu yazılar yazdı.

Komutanlara Hakaret

Mütareke günleri asker, sivil tüm yurtseverlerin sudan bahanelerle tutuklanıp Bekirağa zindanlarına hapsedildiği veya Malta'ya sürgün edildiği günlerdi. İttihatçılar yargılanıyordu. O günlerde I. Dünya Savaşı yenilgisinin sorumlusu olarak görülen İttihatçılara ve subaylara hakaret ediliyordu.

İşte o ortam içinde Mevlanzade Rıfat'ın Hukuki Beşer gazetesinde "Damat Ferit hükümetine gerekçeli sorular" başlığı altında seri makalelerle geçmişin hesabı sorulmaya başlandı.

24 Mart 1919 tarihli Hukuki Beşer gazetesindeki "Üçüncü soru" şöyleydi: "Kağıt paranın güya geçerli olmadığı yerlerde, ordu ve mülkiye memurlarının ihtiyaçları için milyonlarca altın ve gümüş para basılarak bazen vagon vagon, ordu komutanı denilen 'ali sefillere, daha doğrusu haydutbaşlarına' teslim edildi..."

Görüldüğü gibi burada, şerefli ordu komutanlarına -hiç ayrım yapmadan- "ali sefiller" ve "haydutbaşları" diye hakaret ediliyordu.

Kuşkusuz ki o gün bu yazıyı pek çok ordu komutanı okudu. Ancak bu yazıya tek bir ordu komutanı tepki gösterdi. O komutan, Anafartalar Kahramanı Mustafa Kemal Paşa'ydı.

Atatürk, 24 Mart 1919'da tüm ordu komutanlarını "hırsızlıkla" suçlayıp komutanlara, "ali sefiller" ve "haydutbaşları" diye hakaret eden yazıyı okur okumaz kaleme sarıldı. Bu alçakça iftiraya ve hakaretlere karşı hemen bir dilekçe yazıp Harbiye Nezareti'ne başvurdu.

Atatürk dilekçesinde şöyle diyordu:

"(...) Bu ifade ile ordu kumandanlarının 'sefil' ve 'haydutbaşı'



اسباب موجبه‌لی سؤاللردن

Hukuki Beşer Gazetesinde 'Esbabı Mucibeli Suallerden' başlıklı 6 soruluk yazının 3. sorusunda ordu komutanlarına 'ali sefiller' ve 'haydutbaşlar' diye hakaret ediliyor. (İşaretlediğim yerde) (Hukuku Beşer, 24 Mart 1919)

ve dolayısıyla orduların 'haydut' oldukları ilan edilmiş oluyor. Müdafaalarına hiçbir vakit lüzum görmeyeceğim bazı şahıslara taş atmak isterken, vatan ve millet için tam bir saflık ve masumiyetle ve her türlü mahrumiyet ve zorluklar içinde namuslu vazifesini hakkıyla yapan Osmanlı ordularını 'haydut' ve aynı mahrumiyet ve zorluklar içindeki ve tek dayanakları namus ve haysiyetleri olan söz konusu orduların kumandanlarını 'sefil' ve 'haydutbaşı' diye niteleyip teşhir etmek 'ne büyük ahlaksızlık' ve 'ne sefil vicdansızlıktır.'

Osmanlı ordularını, onun namuslu kumandanlarını bu şekilde teşhir edebilmek kabiliyeti ancak vatan ve milletin mahvolup dağılmasını arzu eden 'bir alçakta' bulunabilir. Ben, Fevzi Paşa, Nihat Paşa, Yakup Şevki Paşa, Ali İhsan Paşa, Cevat Paşa vb. gibi namus ve istikametlerinden asla şüphe edilmeyecek olan ordu kumandanı arkadaşlarımın bu rezilce teşhire karşı ne diyeceklerini bilemem. Yalnız kendi adıma ve hesabıma bildiririm ki, benim (...) başlarında bulunmakla iftihar ettiğim kahraman ordular, haydutlardan değil, soylu Osmanlı milletinin namuslu evlatlarından oluşuyor. 'O sefil müfteri' şunu da kesin olarak bilmelidir ki ben, hiçbir vakitte vagon vagon altın teslim alan 'sefil' ve 'haydutbaşları'ndan değilim. Dolayısıyla Harbi Umumi içinde komuta ettiğim Anafartalar Grubu, İkinci Ordu, Yedinci Ordu ve en sonunda Yıldırım Orduları Grubu ve şahsım adına bu namussuzca iddiayı red ve sahibini tel'in ederim. 'Bu müfteri' hakkında gereken kanuni işlemin yüksek nezaretinizce uygulanmasını istirham ederim."

Görüldüğü gibi Atatürk, Türk ordusunun fedakar komutanları-

na "sefil" ve "haydutbaşı" diye hakaret edilmesinin "ahlaksızlık" ve "sefil vicdansızlık" olduğunu söylüyor. Türk ordusunun "haydutlardan" değil, milletin "namuslu evlatlarından" oluştuğunu belirtiyor. Komutanlara hakaret eden kişiye "o sefil müfteri" diye sesleniyor. Bu "namussuzca iddiayı" reddedip iddia sahibini "tel'in ettiğini" ifade ediyor. "Bu müfteri" hakkında yasal işlem yapılmasını istiyor.

Ne gariptir ki Harbiye Nezareti, bu dilekçeyi dikkate alıp gereken kanuni işlemi yapmak yerine, dilekçeyi Türk ordularına hakaret eden o gazeteye gönderdi.

Atatürk'ün bu dilekçesi, 25 Mart 1919'da Hukuki Beşer, Alemdar, Vakit, Yeni Gün ve Zaman gazetelerinde yayımlandı.

Komutanlara hakaret karşısında genelkurmay, hükümet, savcılık ve diğer komutanlar susarken tek bir kişi, Atatürk konuştu.

Ancak yavuz hırsız ev sahibini bastırır misali, gazeteyi çıkaran Mevlanzade Rıfat, "hakarete uğradığını" belirterek Atatürk'ü mahkemeye verdi.

Atatürk, İstanbul'dan Anadolu'ya geçmek için hazırlıklar yaparken bir gün bir mahkeme celbi aldı. Asıl hakarete uğrayan ordu komutanları ve kendisi olduğu halde "hakaret sanığı" olarak mahkemeye çağrılıyordu.

Sonra neler olduğunu bizzat Atatürk'ten dinleyelim:

"Yaman çatmıştık! Aklımı başıma topladım. Kumandan değildim. Siyasi bir şey de yapamazdım. Hukuk çareleri bulmalı idim. Bu mahkemede bulunmak isterdim. Fakat o zamanki İstanbul gazetelerinin en aşağısı ile karşı karşıya gelmek çok gücüme giden bir şeydi. Bundan başka davanın, bazı yüksek politikacılar tarafından tasarlanan bir plan neticesi olduğunu da düşünüyordum. Ne yaparsam yapayım mutlaka mahkûm olacaktım..."

Atatürk düşünüyor taşınıyor; avukat Sadettin Ferit Bey'i davet ediyor. Kendisine durumu anlatıp fikrini soruyor. Sadettin Ferit Bey, "Dava önemlidir. Mahkum olma ihtimaliniz vardır!" diyor. Atatürk gülerek, "Amma yaptın canım! Ben hiç de mahkûm olma niyetinde değilim!" karşılığını veriyor. Bunun üzerine sadettin Ferit Bey, "Elbette! Müsaade ederseniz davacının vekili ile konuşayım" deyince Atatürk şunları söylüyor: "Hayır, müsaade edemem. Ben haklı olduğumu biliyorum. Davacının avukatıyla görüşmeye ne lüzum var? Bu iş yolumun üstüne çıkan bir dikendir. Biraz daha zamana ihtiyacım var. Davayı lehime de kazanmanızı istemiyorum. Yalnız bana zaman kazandırabilir misiniz?" Sadettin Ferit Bey, Atatürk'e söz veriyor ve verdiği sözü de tutuyor. Birkaç defa mahkemeye gidip davayı dağıtıyor. Atatürk'e zaman kazandırıyor.



Mevlanzade Rıfat

Atatürk, 16 Mayıs 1919'da İstanbul'dan Samsun'a doğru hareket ettiğinde dava hâlâ bitmemişti.

6 yıl sonra...

Tarih: 22 Eylül 1925... Günlerden salı...

Atatürk, Ertuğrul yatıyla Mudanya'ya geçiyor.

Bir ara Atatürk'ün gözü yatta bulunan Avukat Sadettin Ferit Bey'e ilişiyor.

"Sadettin Bey" diyor. "Hatırlıyor musun? Sen bir davadan ötürü benim vekilimdin. İstanbul'da benim aleyhime bir ceza davası açmışlardı. O dava ne oldu? Beni mahkum ettiler mi?"

"Hayır Paşam!" diyor Sadettin Ferit Bey.

Atatürk, kendisini dava edeni hatırlayamayıp adını soruyor.

Atatürk'ün hatırlamadığı o kişi Mevlanzade Rıfat'tı.

Mevlanzade Rıfat, bütün ayrılıkçı Kürtçü hareketlerde yer almış, Milli Mücadele'deki ihanetleri nedeniyle 150'likler listesine alınıp yurt dışına sürülmüştü. 1922'de bir Yunan albayla San Remo'ya gidip orada "kaçak padişah" Vahdettin'den para sızdırmıştı. Ayrıca 1929'da Halep'te basılan "Türkiye İnkılabının İç Yüzü" adlı kitabında Mili Mücadele'yi Padişah Vahdettin'in planladığı yalanını ortaya atmıştı.

Uzatmayalım...

Unutma ki! Dün, Atatürk karşıtı Mevlanzade Rıfatlar Türk ordusunun şerefli komutanlarına hakaret etmişti. Bugün de onların "fikir artıkları" komutanlara hakaret ediyor.

Dün, komutanlara yapılan hakaretlere karşı tüm yetkililer sessiz kalmış, sadece Atatürk konuşmuştu. Bugün yetkililer sessiz kalmamalı. Nasıl cevap vereceklerini bilmiyorlarsa yüz yıl önce Atatürk'ün verdiği cevaba baksınlar.

***

Unutma! Hatırla!

Milli Mücadele'nin başlamasındaki Atatürk etkisini gizlemek istiyorlar. Atatürk'ün Milli Mücadele'yi 1919'da Samsun'a çıkmadan önce 1918 sonlarında Adana'da örgütlemeye başladığını unutturuyorlar. Atatürk'ün Kasım 1918'de Adana'dan İstanbul'a gönderdiği "direniş telgraflarını" ve Adana'daki "direniş toplantılarını" anlatmıyorlar. Atatürk'ün Adana direnişini hatırlayalım.

ATATÜRK'ÜN BAĞIMSIZLIK YOLU-1
"Adana'dan Samsun'a"

"Efendiler, bende bu milletin kurtuluşu yolunda ilk teşebbüs hissi, bu memlekette, bu güzel Adana'da vücut bulmuştur..."
(Atatürk, 15 Mart 1923, Adana Türk Ocağı)

Mayıs 2019; Atatürk'ün önderliğinde emperyalizme ve yerli işbirlikçilerine karşı başlayan Milli Mücadele'nin yüzüncü yılı... Milletçe çok gururluyuz.

Şimdi, Bağımsızlık Savaşımızın yüzüncü yılı şerefine "Adana'daki Yedi Gün", "İstanbul'daki Altı Ay" ve "İstanbul'dan Samsun'a" alt başlıklı üç yazıyla **hafızalarınızı** tazeleyeceğim. Atatürk'ün, 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkmadan önce Adana'da ve İstanbul'da milli hareketin altyapısını nasıl hazırladığını anlatacağım.

Atatürk'ün bağımsızlık yolunda onunla birlikte yürümeye hazırsanız başlayalım!

Türk Süngüleriyle Çizilen Sınır

Liman Von Sanders'in komutasındaki Yıldırım Orduları, Suriye-Filistin'de bozguna uğradı. Bozulup dağılan Türk birliklerini 7. Ordu Komutanı Atatürk derleyip toparlayıp İngilizlerle ve asi Araplarla çarpışarak Halep'in kuzeyine çekti. 26 Ekim 1918'de Katma'da İngilizleri durdurdu.

Atatürk, kendi ifadesiyle, Halep'in kuzeyinde Türk süngüleriyle sınır çizdi. Türk süngüleriyle çizilen o sınırı, Misak-ı Milli'nin güney sınırı olarak kabul etti. Bu durumu, sonradan Falih Rıfkı Atay'a şöyle anlatacaktı: "Gerek Erzurum Kongresi'nde gerek Sivas Kongresi'nde Türkiye'nin milli sınırlarını tespit için ben Türk süngülerinin işaret ettiği bu hattı esas kabul ettim..."



Mustafa Kemal Paşa, Adana'da Yıldırım Orduları Komutanı olduğu günlerde (Kasım 1918).

Kilis'ten Adana'ya

Atatürk, emrindeki 7. Ordu'yla birlikte İskenderun kıyıları, Reyhanlı, Kırıkhan, Belen, Der el Cemal, Tel Rıfat'tan doğuya uzanan bölgeyi koruyordu.

Atatürk, Katma Zaferi'nden sonra bölgede İngilizlere ve Fransızlara karşı direniş merkezleri oluşturmaya başladı. Önce 43. Tümen'den bir müfreze ile elindeki erzak ve malzemenin önemli bir kısmını Kilis'e gönderdi. Kendisi de yaverleriyle birlikte 28 Ekim 1918'de Katma'dan Kilis'e hareket etti. Kilis'te Mevlevi Tekkesi'nde misafir edildi. Burada halkın ileri gelenleriyle yaptığı toplantıda, asıl savaşın bundan sonra başlayacağını, herkesin ona göre hazırlanması gerektiğini söyledi. Direniş için gereken silahları kendisinin sağlayacağını belirtti.

Katma istasyonunda karşılaştığı Ali Cenani Bey'e, "Teşkilat yapın. Kendinizi savunun. Ben istediğiniz silahları veririm" dedi. Verdiği sözü de tuttu. Antep ve Maraş gibi yerlere silah dağıttı. Bunlar, gereğinde kullanılmak üzere saklandı.

Atatürk, Kilis'ten Adana'ya geçti.

Mondros'a Atatürk Tepkisi

Osmanlı Devleti, 30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi'ni imzalayarak I. Dünya Savaşı'ndan çekildi. Mondros, özellikle 7. ve 24. maddeleriyle bir işgal ve paylaşım belgesi gibiydi.

Atatürk, 31 Ekim 1918'de Adana'ya geldi. Adana'da Liman Von Sanders'ten Yıldırım Orduları Grup Komutanlığı'nı devraldı.

İki komutan ayakta karşı karşıya geldiler. Liman Von Sanders söze şöyle başladı: "Ekselans, sizi Arıburnu ve Anafartalar cephelerinde orduyu kumanda ettiğiniz günlerden yakinen tanırım. Beni avutan tek şey, komutayı size bırakmamdır..." Sonra iki komutan karşılıklı oturdular. Birer sigara yaktılar. Kahveler geldi. Liman Von Sanders, yenilgiyi kendi kusurlarına dayandırınca Atatürk müdahale ederek "Müsterih olunuz! Sizde hiçbir kusur ve kabahat düşünemiyorum! Kusur ve kabahatin büyüğü, sizi mensup olmadığınız bir milletin orduları başına getirenlerdedir..." dedi.

Adana'da Yıldırım Orduları Grup Komutanlığı'nı devralan Atatürk, Şakirpaşa'da Hacı Seyit Ağa'nın bağ evinde karargâh kurdu. Şehir içinde de Muradiye Oteli'nde bir menzil komutanlığı oluşturdu.

Yıldırım Orduları, dağılmış, parçalanmış, birbirinden uzakta, savaş yorgunu birliklerden oluşuyordu. Buna rağmen Atatürk umutluydu. Şöyle diyordu: "Her şeyden evvel elimin altında bulunan iki ordunun, arzu ettiğim tarzda güçlendirilmesi halinde, bütün felaketlere rağmen Türk sesini işittirebileceğim kanaatinde idim. Bu yolda işe başladım." İşte Atatürk'ün, "bu yolda işe başlamasıyla" aslında Milli Mücadele başladı. Takvimler 1 Kasım 1918'i gösteriyordu.

Mondros Mütarekesi'nin metni, 3 Kasım 1918'de Adana'da Atatürk'ün eline geçtiği gün, Osmanlı'yı I. Dünya Savaşı'na sokan İttihatçı liderler; Enver, Talat ve Cemal Paşa bir Alman denizaltısıyla İstanbul'dan ayrıldılar.

Atatürk, Mondros'u incelediğinde kendi ifadeleriyle "Osmanlı Devleti'nin bu antlaşma ile kendini kayıtsız şartsız düşmanlara teslim etmeye razı olduğunu" hatta "düşmanların memleketi işgaline yardımı da vaat ettiğini" düşündü. "Hazin düşüncelere" daldı.

Atatürk, her şeyden önce Mondros'a karşı bazı önlemler aldı.

3 Kasım 1918'de "çok ivedi" bir şifre telgrafla Genelkurmay'dan, anlaşmada geçen "Toros Tünelleri", "Kilikya", "Suriye Sınırı" gibi adlandırmalarla "neyin kastedildiğini" ve yine anlaşmada geçen "ordunun terhisi talimatını kimin vereceğini" sordu.

3 Kasım 1918'de 2. ve 7. Kolordulara gönderdiği telgrafla Suriye sınırının yerini işaret etti. Türklerin çoğunlukta olduğu bölgenin esas hat kabul edilmesini istedi. Mütareke şartları yeterince açık olmadığından ayrıntılar açıklığa kavuşuncaya kadar "karaya işgal kuvveti çıkartılmamasını" emretti.

Atatürk, Mondros'a karşı direndi. Öyle ki 31 Ekim'de Reyhaniye'nin, 3 Kasım'da Antakya'nın işgal edilmesi, 5 Kasım'da da İskenderun'u işgal etmek isteyenlere ateş edilmesi için emir verdi.

Atatürk, "Bu mütareke reddedilsin" diyor, yenilgiyi kabul etmiyor, emperyalizme asla teslim olmuyordu.

Atatürk'ün Direniş Toplantıları

Atatürk, Adana'da 4 Kasım 1918'de 20. Kolordu Komutanı Ali Fuat Cebesoy'la "Adana Mülakatı"nı gerçekleştirdi. Ali Fuat Cebesoy'un yazdığına göre Atatürk, o toplantıda şöyle dedi: "Artık milletin bundan sonra kendi haklarını kendisinin araması ve koruması, bizlerin de mümkün olduğu kadar yolu göstermemiz ve bütün ordu ile birlikte yardım etmemiz lazımdır." Şevket Süreyya Aydemir, "Bence bu sözler



Atatürk, Adana Şakir Paşa'daki Aliye Hanım'ın konağında 8 Kasım 1918'de asker-sivil ileri gelenlerle bir toplantı yaptı.

yeni bir yolculuktan haber verir" derken çok haklıdır. Bu sözler cumhuriyet yolculuğunun ilk habercisidir.

Atatürk, o görüşmede Ali Fuat Paşa'dan 20. Kolordu'nun başında kalıp ilk savunma tedbirlerini almasını istedi. Bunun için ordudaki subay ve erlerin bir an önce jandarmaya kaydırılmasına, bunların silah araç gereçlerinin tamamlanmasına ve Adana'nın önemli yerlerinde "direniş yuvaları hazırlanmasına" karar verildi. Ali Fuat Cebesoy bu doğrultuda çalışmaya başladı.

Atatürk daha sonra Adana'nın ileri gelenleriyle buluştu. 5 Kasım 1918'de Muradiye Oteli'nin büyük salonunda verilen bir akşam yemeğinde yaptığı konuşmada, "Bu memleketin kurtulacağını, bunun için mücadele edileceğini" söyledi.

Adana'da Kırmızı Konak'ta ve Aliye Hanım'ın evinde de gizli toplantılar yaptı. 8 Kasım 1918'de Aliye Hanım'ın evinde yaptığı toplantıya asker-sivil çok sayıda yurtsever katıldı. Atatürk, onu dinleyenlerin gözlerinin içine bakarak şöyle dedi: "Şimdiden işgal kuvvetlerine karşı koymak için bir teşkilat kurun, uygun yerlere siperler kazın; gereken silah ve malzemeyi ben temin edeceğim..."

Atatürk'ün Direniş Telgrafları İskenderun Savunması

Atatürk, 3 Kasım 1918'de mayın tarama bahanesiyle İskenderun'a çıkmak isteyen bir Fransız müfrezesine izin vermedi. 5 Kasım 1918'de

de emrindeki 7. Ordu, 3. Kolordu ve 41. Tümen Komutanlığı'na çektiği telgrafla İskenderun Körfezi'ne çıkarma yapmaya kalkacak İngiliz kuvvetlerine ateşle karşılık verilmesini emretti.

Sadrazam Ahmet İzzet Paşa, 6 Kasım 1918'de Atatürk'e gönderdiği telgrafta İngilizlerin, Halep'teki ordularını besleyebilmek için İskenderun'dan yararlanmalarının mütareke sırasındaki "İngiliz centilmenliğine" verilecek bir karşılık olduğunu söyledi.

Atatürk, 6 Kasım 1918'de "geciktiren idam edilir" notuyla Ahmet İzzet Paşa'ya gönderdiği şifre-telgrafta "İngiliz centilmenliğini" ve "gönül alma yoluna gitmeyi anlamak nezaketinden yoksun olduğunu" söyledi. Bu konuda "hoşgörülü olmayı çok sakıncalı bulduğunu" belirtti. "İskenderun'a her ne sebep ve bahane ile asker çıkarmaya teşebbüs edecek İngilizlere ateşle karşılık verilmesini emrettim" dedi. "İngilizlerin aldatıcı muamele, teklif ve hareketlerini, İngilizlerden fazla haklı ve nazik gösterecek ve buna karşılık gönül alıcı emirleri uygulamaya yaradılışım elverişli değildir" diye de ekledi. Görevden ayrılmak istediğini söyledi.

Ahmet İzzet Paşa, 6 Kasım 1918'de Atatürk'e gönderdiği telgrafta İskenderun'a çıkacaklara "silahla karşılık verme" emrinin "devletin siyasetine ve memleketin menfaatine aykırı" olduğunu söyleyerek "bu yanlış emrin derhal düzeltilmesini" istedi. Mütarekede bu olumsuz şartları kabul ettiren "gaflet değil, kesin yenilgimizdir" dedi.

6 Kasım 1918'de düşman çıkarma birlikleri İskenderun Körfezi'ne girdiklerinde -Atatürk'ün emri doğrultusunda- 41. Tümen uyarı atışı yaptı.

Atatürk, 7 Kasım 1918'de Ahmet İzzet Paşa'ya gönderdiği telgrafta "İngilizler bir çıkarmaya yeltenmediklerinden ateş edilmesine gerek kalmamıştır" dese de 7. Ordu Hareket Şubesi'nde görevli Muzaffer Ergüder'in Samet Kuşçu'ya anlattıklarına göre 6 Kasım 1918'de İskenderun Körfezi'ne girmeye çalışan Fransız donanması, topçu ateşiyle körfezden uzaklaştırıldı. Enver Behnan Şapolyo bu olayı, "İşte İskenderun'da işitilen bu ilk kurşun sesi Milli Mücadele'nin ilk emaresidir" diye yorumluyor.

Atatürk'ün "direniş telgrafları", teslimiyetçi Osmanlı yönetimini çok tedirgin etti. Öyle ki Sadrazam Ahmet İzzet Paşa, 7 Kasım 1918'de Yıldırım Orduları Grubu ile 7. Ordu'yu kaldırdı. Atatürk'ü İstanbul'a çağırdı.

Ahmet İzzet Paşa, 8 Kasım 1918'de İskenderun'un İngilizlere teslim edileceğini bildirdi. Atatürk, aynı gün Ahmet İzzet Paşa'ya

gönderdiği telgrafta -adeta geleceği görürcesine- şöyle dedi:

"Bugün Payas-Kilis hattına kadar toprakları isteyen İngilizlerin yarın Toros'a kadar olan Kilikya mıntıkasını, daha sonra Konya-İzmir hattının işgali isteklerinin birbirini kovalayacağı ve sonunda ordumuzun kendileri tarafından sevk ve idaresi ve hatta Osmanlı Bakanlar Kurulu'nun Britanya Hükümeti tarafından seçilmesi gibi tekliflerin karşısında da kalmak uzak bir ihtimal değildir."

Görüldüğü gibi Atatürk, daha İstanbul'a gitmeden, Samsun'a çıkmadan aylar önce, 1-8 Kasım 1918 tarihleri arasında, 7 gün boyunca, Adana'da, muhtemel bir emperyalist işgale karşı hem yetkilileri uyarmış hem de ilk direniş hazırlıklarını yapmıştı.

Sonra Neler Mi Oldu?

8 Kasım 1918'de Ahmet İzzet Paşa sadrazamlıktan istifa etti.

9 Kasım 1918'de İngilizler İskenderun'u işgal etti.

10 Kasım 1918'de Atatürk, bir trenle Adana'dan İstanbul'a hareket etti.

11 Kasım 1918'de Tevfik Paşa Hükümeti kuruldu. (Henüz güvenoyu almamıştı.)

13 Kasım 1918'de sabah saatlerinde Atatürk, İstanbul Haydarpaşa'da trenden inerken 61 parçalık (bazı kaynaklara göre 55 parçalık) İtilaf donanması İstanbul'u işgal ediyordu.

***

Unutma! Hatırla!

Atatürk'ün 13 Kasım 1918 ile 16 Mayıs 1919'da işgal İstanbul'unda, 6 ay boyunca yaptığı "direniş hazırlıklarını" unutturuyorlar. Atatürk'ün Anadolu'ya "gizli geçiş planını" gizliyorlar. Atatürk'ün İstanbul'dan Anadolu'ya geçiş kararının bir "matematiği" olduğunun farkında bile değiller. Atatürk'ün İstanbul'daki 6 ayını hatırlayalım.

14 Kasım 1918 tarihli Yeni Gün Gazetesi "İtilaf donanması limanımızda" manşetiyle çıktı. Manşetin altında bu işgale gayrimüslimlerin sevindiği, "Çanakkale'de verilen şehitlerin hatırasıyla titreyen öteki kısmın" ise üzüldüğü yazıyor. Sol altta ise Çanakkale Kahramanı Mustafa Kemal Paşa'nın İstanbul'a geldiği belirtiliyor.



یکی گون

١٣٣٤

İTİLAF DONANMASI LİMANIMIZDA...

İTİLAF DONANMASI LİMANIMIZDA

İFKÂL-İ ZAMAN

MUSTAFA KEMAL PAŞA

ATATÜRK'ÜN BAĞIMSIZLIK YOLU-2
"İstanbul'daki 6 Ay"

Atatürk, 13 Kasım 1918'den 16 Mayıs 1919'da kadar 6 ay, işgal İstanbul'unda kaldı. Anadolu'daki milli direnişin ön hazırlığını İstanbul'da yaptı.

Atatürk'ün Adana'dan bindiği tren 13 Kasım 1918 Çarşamba günü saat 12.45'te İstanbul Haydarpaşa'ya vardı. Atatürk, Haydarpaşa'da trenden inerken 61 parçalık İtilaf donanması İstanbul'u işgal ediyordu. Kaderin garip cilvesine bakın ki, işgalciler ve o işgalcileri kovacak olan adam, Atatürk aynı gün, aynı saatlerde İstanbul'a geldi.

Düşman donanmasının boğaza giriş töreni nedeniyle boğaz trafiği durdurulmuştu. Tören sırasında bir Osmanlı heyeti amiral gemisine giderek işgalcilere "Osmanlı Hükümeti adına hoş geldiniz!" dedi.

Atatürk, yaveri Cevat Abbas (Gürer) ve kendisini karşılamaya gelen arkadaşı Rasim Ferit (Talay) ile birlikte Haydarpaşa Garı'nın köşesindeki çayhanede, kafasında bin bir türlü düşüncelerle 2-3 saat boyunca düşman donanmasının boğaza yerleşmesini seyretmek zorunda kaldı. O donanmayı üç yıl kadar önce Çanakkale'de durduran Anafartalar Kahramanı, şimdi o donanmanın serbestçe İstanbul'u işgaline tanık oluyordu. Birden arkadaşlarına döndü: "Hata ettim! İstanbul'a gelmemeliydim. Bir an önce Anadolu'ya dönmenin çaresine bakmalı" dedi.

Çelik Ormanının İçinden Geçerken

Atatürk, 13 Kasım 1918 Çarşamba günü öğleden sonra saat 3'e doğru eski küçük Kartal İstimbotu'yla boğazdan karşıya geçti. İngi-

liz, Fransız bayraklarının dalgalandığı bir çelik ormanını andıran işgal donanmasının arasından geçerken Kartal'ın güvertesinden ufka doğru bakıp "Geldikleri gibi giderler" dedi. Atatürk'ün yaveri Cevat Abbas Gürer, o anı sonradan şöyle anlatacaktı: "Atatürk ile ben askeri ulaşımın bir köhne motoru ile deniz ortasına yaslanan bir çelik ormanının içinden geçiyorduk. Atatürk'ün zarif dudaklarından 'Geldikleri gibi giderler' cümlesini işittiğim zaman, Mütarekenin doğurduğu derin ve elemli ümitsizliği derhal unutmuştum. Cevabımda aceleci davrandım: 'Size nasip olacak, siz bunları kovacaksınız Paşam' dedim. Gülümsedi. Aziz başının içinde şekillenmeye başlayan vatanı kurtarma planlarını yeniden düşünüyor gibi daldı. Sonra 'Bakalım!' dedi."

Şevket Süreyya Aydemir'in dediği gibi, "Bir gün geldi, bütün gemiler geldikleri gibi gittiler. Hem de onun gönderdiği askerleri selamlayarak..."

Her Kapıyı Zorlamak

Atatürk, milli direnişin ön hazırlığını İstanbul'da yaptı. Altı ay içinde önce Pera Palas Oteli'nde sonra arkadaşı Fansaların evinde, sonra da Şişli'de kendi evinde asker-sivil birçok kişiyle görüştü.

Atatürk vatanı kurtarmak için her kapıyı zorladı. Kendi ifadesiyle "eski İttihatçılardan, işgal kuvvetleriyle beraber çalışanlara kadar birçok kimselerle" görüştü.



İstanbul Boğazı'ndaki işgal donanması.

Atatürk, İstanbul'da kaldığı 6 ay içinde dört farklı kesimden insanla görüştü. Bunlar;

1. Kendisine yakın gördüğü, düşüncelerini ve planlarını açıkladığı kişiler: Bunların başlıcaları Fethi Okyar, Tevfik Rüştü Aras, Ali Fuat Cebesoy, Rauf Orbay, İsmet İnönü, Dr. Rasim Ferit Talay'dı.

2. Hükümete yakın kimseler. Bunların başlıcaları Padişah Vahdettin, Sadrazam Ahmet İzzet Paşa, Dâhiliye Nazırı Mehmed Ali Bey, Bahriye Nazırı Avni Paşa, Harbiye Nazırı Fevzi Çakmak Paşa'ydı.

3. Eski İttihatçılar. Bunların başlıcaları Kara Vasıf Bey, İsmail Canbolat ve Ali Rıza Bey'di.

4. İşgal kuvvetlerine yakın kimseler. Bunların başlıcaları da bazı İngiliz gazetecileri, İngiliz ajanlarından Rahip Frew ve İtalyan İşgal Kuvvetleri Komutanı Kont Sforza'ydı.

Atatürk, 6 ay içinde İstanbul'da asker-sivil, yerli-yabancı, yurtsever, mandacı, işgalci, işbirlikçi, hatta -sonradan- vatan haini pek kişiyle görüşerek hem yurtseverlerin hem makam mevki sahibi kişilerin hem de düşmanın ve işbirlikçilerinin durumunu anlamak istemişti. Milli direniş başlatmak için dostunu, düşmanını çok iyi tanımak zorundaydı.

Atatürk Darbeye Karşı Çıktı

Atatürk, işgal İstanbul'unda kurtuluş için bir yol ararken bazı eski İttihatçılarla da görüştü. Fethi Okyar'ın anılarına göre İstanbul'daki eski İttihatçılar Aralık 1918'de İsmail Canbolat'ın evinde üç gece üst üste gizli toplantılar yaptı. O günlerde Atatürk'ün Şişli'deki evine gelenlerden biri de İttihatçıların Karakol Cemiyeti lideri Kara Kemal'di. Atatürk, 1926'da Falih Rıfkı Atay'a anlattığı anılarında, işgal İstanbul'unda Fethi Okyar ve dört ortak arkadaşıyla birlikte "ihtilalci bir komite" kurmaya ve "hükümeti değiştirmeye" karar verdiklerini, ancak daha sonra bu düşünceden vazgeçtiklerini belirtiyor. Bazı kaynaklara göre o günlerde Atatürk ve birkaç eski İttihatçı, Ay-Yıldız Cemiyeti adlı bir örgüt kuruyor. Yine o günlerde Yenibahçeli Şükrü, Fethi Okyar, Sabri Toprak ve Kara Kemal gibi İttihatçılar Atatürk'e bir "hükümet darbesi" yapmayı öneriyorlar. Atatürk, bütün bu darbe tekliflerini reddediyor. Cevat Abbas Gürer, Atatürk'ün bu kişilere, "hükümet darbesinin

bir sonuç vermeyeceğini, esaslı olarak milli yapıyı harekete geçirmek için yalnız İstanbul'da değil bütün vatanda onu örgütlemek gerektiğini uygun bir dille anlattığını" belirtiyor.

Atatürk darbeyi reddetti, çünkü o bir meşruiyet adamıydı; her şeyin meşru, yasal, hukuki olmasını istiyordu. O, meclise, milli iradeye önem veriyordu. Bu nedenle ki Milli Mücadele'yi cuntayla değil meclisle yürütecekti.

Atatürk'ün İstanbul'daki Siyasi Çalışmaları

Atatürk, İstanbul'a gelir gelmez önce siyasilerle; milletvekilleriyle, bakanlarla görüştü.

14 Kasım 1918'de, eski Sadrazam Ahmet İzzet Paşa'yla görüştü. Yeni Sadrazam Tevfik Paşa'nın hükümeti kurmaması gerektiğini söyledi. Yeniden kurulacak Ahmet İzzet Paşa Hükümeti'nde kendisi de Harbiye Nazırı olmak istiyordu. Böylece, Mondros'la dağıtılmaya başlayan orduyu derleyip toparlayıp işgallere karşı direnebileceğini düşünüyordu. Onun, işgal altında bir ülkede dağıtılan bir ordunun başına geçmek istemesi, makam mevki hırsıyla değil, derin yurtseverlikle açıklanabilir.

Atatürk, sivillerini giyinip Meclisi Mebusan'a gitti. Milletvekilleriyle görüşüp Tevfik Paşa Hükümeti'ne güvenoyu vermemelerini istedi. Milletvekillerinden söz aldı. Locadan meclis görüşmelerini izlemeye başladı. Ancak Tevfik Paşa güvenoyu aldı. Atatürk, kendisine söz veren milletvekillerinin bu davranışını "Ne yalan söyleyeyim, şaştım!" diyerek yorumlayacaktı.

Atatürk, 6 ay boyunca işgal İstanbul'unda "ince bir siyaset" izledi. İngilizleri ürkütmeden direnişin alt yapısını hazırlamak için çok stratejik hareket etti. Padişah Vahdettin'in ve Sadrazam Damat Ferit'in tutuklanacaklar listesini İngilizlere verdiği o günlerde çok dikkatli olmalıydı. İngiliz yanlısı olduğu bilinen Padişah Vahdettin'le birkaç kez görüşerek padişaha yakın olduğu izlenimi vermeye çalıştı. Bu sırada padişahın da ağzını aradı? Neler düşündüğünü öğrenmeye çalıştı.

14 Kasım 1918'de Pera Palas'ta İngiliz Daily Mail Gazetesi yazarı Ward Price ile görüştü. 20 Kasım 1918'de İngiliz Generali Sir Birdwood'la görüştü. İngiliz casusu Rahip Frew'le bile görüştü. Atatürk, bu görüşmelerde İngilizlerin Türkiye politikasını anlamak istiyordu. Onların ağzını arıyor, İngilizleri ürkütmeyecek şeyler söylüyordu.

Atatürk, arkadaşları Fethi Okyar ve Rasim Ferit Talay'la birlikte

işgal İstanbul'unda Minber Gazetesi'ni çıkardı. Bu gazete ile "Anafartalar Kahramanı Mustafa Kemal Paşa" kamuoyuna tanıtıldı. İngilizleri kuşkulandırmadan özgürlük ve bağımsızlık vurgusu yapıldı. ABD mandasına karşı çıkıldı. Güçlü bir hükümet kurulması istendi. Meclisin kapatılmasına karşı çıkıldı.

Ancak İngiliz istihbaratı harekete geçti. 28 Şubat 1919'da İngiliz Gizli Servisi'nden Yüzbaşı Hoyland, İstanbul İşgal Kuvvetleri Komutanlığı'na gönderdiği bir raporla Atatürk'ün tutuklanıp İstanbul dışına sürülmesini önerdi. Bu rapor 12 Nisan 1919'da Londra'ya gönderildi.

Sonuçta Atatürk'ün işgal İstanbul'undaki akılcı ve stratejik hareket tarzı işe yaradı. Görülen o ki, İngilizler geç uyandı. İngiliz istihbaratının raporlarını değerlendiren İngiliz yetkililer, Atatürk'ün nasıl bir tehdit oluşturduğunu anladıklarında iş işten geçmiş, Atatürk Anadolu'ya çıkmıştı.

Anadolu'ya Geçiş Kararının Matematiği

Atatürk, 6 ay işgal İstanbul'unda kalmasının nedenini 1926'da Falih Rıfkı Atay'a şöyle anlatıyor: "Ağır ve kesin karar uygulanmaya başlandıktan sonra, 'keşke şu tarafını da bu tarafını da düşünseydim, belki bir çıkar yol bulurduk. Yeniden bunca kan dökmeye bunca can yakmaya ihtiyaç kalmazdı' gibi tereddütlere yer kalmamalıdır." "Bundan başka, beraber çalışacak olanlar, yapılandan başka bir şey yapılmak ihtimali kalmadığına inanmalı idiler. İşte benim Mütareke sırasında dört-beş (altı) ay İstanbul'da kalışım sırf bunun içindir." Atatürk sonra şöyle devam ediyor: "Bu sürenin bir kısmını hazırlıklara ayırdım. Düşünce hazırlığı seferberlikle, davul zurna çalınarak asker toplamak gibi olmaz. Alçakgönüllülükle çalışmak, kendini silmek, karşısındakilere içten bir kanı vermek şarttır."

İşte bu nedenle Atatürk 6 ay İstanbul'da kaldı. Her yolu denedi. Her kapıyı çaldı. Sonunda İstanbul'dan vatan kurtarmanın mümkün olmadığını görerek Anadolu'ya geçmeye karar verdi.

Kim ne derse desin! Atatürk bir Kurtuluş Savaşı Ustasıydı.

22 Nisan 1921'de Hâkimiyeti Milliye'ye verdiği röportajda o 6 ayda "padişahından en son neferine kadar" İstanbul'daki insanların, zümrelerin, partilerin, cemiyetlerin "esaret zincirlerine vurulmuş olduklarının farkına varmadan" şaşkınlık ve tevekkül içinde kaldıklarını, çözüm arayanların ise "İstanbul surlarının" dışına çıkamadıklarını

söylüyor. Atatürk işte o ortamda "esaret zincirlerini" kırıp "İstanbul surlarının" dışına çıkmaya, Anadolu'ya geçmeye karar veriyor. Kurtuluş Savaşı bu önemli kararla başladı. Atatürk'ün "İstanbul surlarının dışına çıkmak" diye formüle ettiği şey, sadece İstanbul'un dışına çıkmak değildi; mevcut düzenin, mevcut siyasi yapının, mevcut düşünce kalıplarının da dışına çıkmaktı. Atatürk, Anadolu'ya geçerken yeni bir düzen, yeni bir siyasi yapı ve yeni bir düşünceyle hareket etti. "Tam Bağımsızlık", "Müdafaa-i Hukuk" ve "Milli İrade" kavramları, bu yeni yaklaşımın temel kavramlarıydı. İstanbul'dan Anadolu'ya geçen Atatürk bu yeni yaklaşımla sadece 4 yılda, adeta ateşin içinden bağımsız bir vatan ve laik bir Cumhuriyet çıkarmayı başardı.

Atatürk İstanbul'da temaslarına devam ettikçe, kendi deyişiyle, "saf vatanseverleri" ve "adi politikacıları" gördü.

Sonrasını Atatürk'ten dinleyelim:

"Kendi kendime şu kararı verdim: Uygun bir zaman ve fırsatta İstanbul'dan kaybolmak, basit bir tertiple Anadolu içlerine gitmek, bir müddet isimsiz çalıştıktan sonra, bütün Türk milletine felaketi haber vermek."

Atatürk bu kararını önce yaveri Cevat Abbas Bey'le görüştü, sonra da güvendiği silah arkadaşlarından Ali Fuat Cebesoy'a, İsmet İnönü'ye ve Rauf Orbay'a açıkladı. Yenibahçeli Şükrü Bey'le de konuştu. Sonunda Gebze-Kocaeli üzerinden Anadolu'ya gizli geçiş planı hazırlandı. Ancak daha sonra Atatürk'ün 9. Ordu Müfettişi olarak Anadolu'ya gönderilmesi gündeme gelince bu plandan vazgeçildi.

Unutma ki, eğer saray hükümeti Atatürk'ü resmi bir görevle Anadolu'ya göndermemiş olsa, Atatürk kendi planıyla Anadolu'ya geçecekti.

***

Unutma! Hatırla!

"Atatürk'ü Samsun'a Vahdettin gönderdi" diyerek Milli Mücadele'yi Padişah Vahdettin'in başlattığı yalanını söylüyorlar. Padişah Vahdettin'in, Atatürk'ü, işgalci düşmana karşı bir "milli direniş" başlatması için değil, yer yer başlayan "milli direnişi bastırması" için Samsun'a gönderdiği gerçeğini gizliyorlar. Atatürk'ün Samsun'a giderken sahip olduğu yetkileri bizzat kendisinin genişlettiğini anlatmıyorlar. Atatürk-Vahdettin son görüşmesini sansürleyerek anlatıyorlar. Şimdi de Atatürk'ün Samsun'a gönderilişini hatırlayalım.

ATATÜRK'ÜN BAĞIMSIZLIK YOLU-3
"İstanbul'dan Samsun'a"

Atatürk'e verilen 9. Ordu Müfettişliği görevi Anadolu'daki dağıtılmamış orduları dağıtmayı, silahları toplamayı ve direniş şuralarını kapatmayı içeriyordu. Yani Osmanlı yönetimi Atatürk'ten, Anadolu'da bir direniş başlatmasını değil, İngilizlerin şikâyet ettikleri direnişi bitirmesini istiyordu.

İşgal İstanbul'undan vatan kurtarmanın mümkün olmadığını anlayan Atatürk, Anadolu'ya geçmeye karar verdi. Atatürk verdiği bu kararı, sonradan "Uygun bir zamanda ve fırsatta İstanbul'dan kaybolmak, basit bir tertiple Anadolu içlerine girmek, bir müddet isimsiz çalıştıktan sonra bütün Türk milletine felaketi haber vermek" olarak açıklayacaktı. Atatürk bu "gizli tertip" işini önce en güvendiği silah arkadaşlarıyla paylaştı.

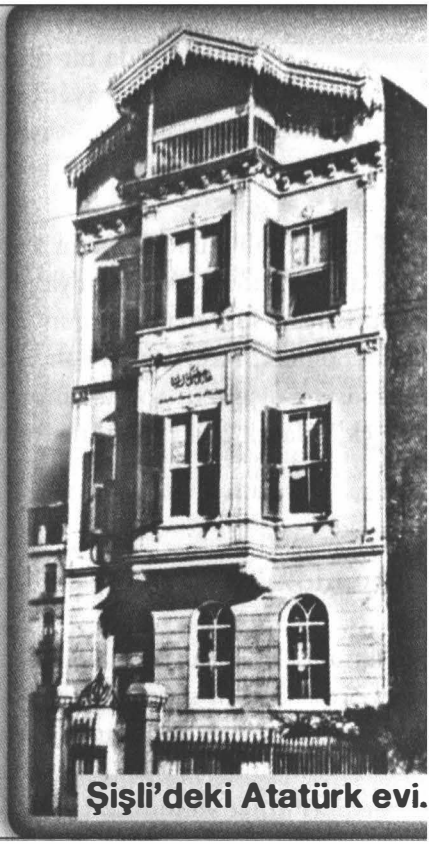
Anadolu'ya Gizli Geçiş Planı

Atatürk, 15 Ocak 1919'da arkadaşı İsmet Paşa'yı Şişli'deki evine çağırdı. "Hiçbir sıfat ve yetki sahibi olmaksızın Anadolu'ya geçmek ve orada milleti uyandırarak, kurtulma çarelerini aramak için en müsait mıntıka ve beni o mıntıkaya götürecek en kolay yol hangisi olabilir?" diye sordu. İsmet Paşa, "Yollar çok, mıntıkalar çok" dedi.

Atatürk, 20 Aralık 1918'de arkadaşı Ali Fuat Cebesoy'la da Şişli'deki evinde görüştü. Ali Fuat Paşa, "Milli Mücadele Hatıralarım" alı kitabında o gece Anadolu'da bir "milli direniş hareketi" yaratmak için Atatürk'le birlikte bazı kararlar aldıklarını yazıyor. Atatürk, Ali Fuat Paşa ile 20 Şubat 1919'da Şişli'deki evinde ikinci bir



Atatürk, Samsun'a çıkmadan önce İstanbul'da 'kurtuluş hazırlıklarını' Şişli'deki bu evde yaptı.



Şişli'deki Atatürk evi.

görüşme daha yaptı. O görüşmede Ali Fuat Paşa'nın başında bulunduğu 20. Kolordu Karargâhı'nın Ankara'ya nakline ve Ankara'nın bir "direniş merkezi" yapılmasını karar verildi. O gece geç saatlerde Rauf Orbay da Şişli'deki eve geldi. Üç arkadaş kafa kafaya verip direniş planları yaptı. Atatürk, eğer kendisini Anadolu'ya tayin ettiremezse Anadolu'da çok güvendiği bir komutanın yanına gidip işe oradan başlayacağını söyledi. Bunun üzerine Ali Fuat Paşa, "Paşam, ben ve kolordum daima emrindedir!" deyince Atatürk, "Beraber çalışacağız Fuat" karşılığını verdi.

Atatürk, 11 Nisan 1919'da Şişli'deki evinde, hasta yatağında, Kazım Karabekir Paşa'yla da görüştü. Karabekir, Erzurum'daki 15. Kolordu Komutanlığı'na tayin edilmişti. Erzurum'a gitmeden önce Atatürk'le görüşmeye geldi. Karabekir, "İstiklal Harbimizin Esasları" adlı kitabında, bu görüşmede Atatürk'ü de "Anadolu'ya çağırdığını", bunun üzerine Atatürk'ün kendisine, "Bu da bir fikirdir! Ahval günden güne size hak verdiriyor... İyi olayım size katılmaya çalışırım!" diye cevap verdiğini yazıyor.

Atatürk, eğer resmi bir görevle Anadolu'ya tayin olmayı başaramazsa Gebze-Kocaeli üzerinden gizlice Anadolu'ya geçmek için bir plan hazırladı. Atatürk'ün Yaveri Cevat Abbas Gürer, birer mavzer ve iki el bombası ve bir yol haritası hazırladıklarını, harekete geçmek için baharın gelmesini, ağaçların yapraklanmasını beklediklerini yazıyor.

Ancak o sırada Atatürk'ün resmi bir görevle Samsun'a gönderilmesi gündeme gelince bu plandan vazgeçildi.

Atatürk'ün Anadolu'ya Geçiş İçin Kurduğu İlişkiler Ağı

İstanbul'dan umudu kesen Atatürk önce resmi bir görevle Anadolu'ya geçmeyi denedi. Bunun için asker-sivil arkadaşlarını devreye sokarak Osmanlı yönetimindeki nüfuzlu kişilerle tanışıp görüştü. Onların güvenini kazanmaya çalıştı.

Atatürk, yakın arkadaşlarından Ali Fuat Cebesoy'un babası İsmail Fazıl Paşa aracılığıyla Dâhiliye Nazırı Mehmet Ali Bey'le tanıştı. Birkaç kere Mehmet Ali Bey'le görüştü.

Bahriye Nazırı Avni Paşa'yla diyalog kurdu. Onunla da görüştü.

Yaveri Cevat Abbas aracılığıyla Harbiye Nazırı Şakir Paşa'yla temas kurdu.

Genelkurmay İkinci Başkanı Kazım İnanç Paşa'yla da irtibata geçti. Onu daha önce değişik cephelerden iyi tanıyordu.

O sırada genelkurmaydaki güvendiği arkadaşları Fevzi Çakmak Paşa, Cevat Çobanlı Paşa ve İsmet Paşa'dan da resmi görevlendirme konusunda yardım istedi.

Atatürk, İstanbul'da kurduğu bu ilişkiler ağı sayesinde 9. Ordu Müfettişliği 'ne seçilip resmi bir görevle Anadolu'ya geçmeyi başaracaktı.

İngilizlerin İsteği

21 Nisan 1919'da İngiliz Yüksek Komiseri Amiral Calthorpe, Osmanlı Harbiye Nazırlığı'na bir nota verdi. Bu notada özetle Anadolu'da silahların toplanması işinin yavaş ilerlediği, bazı yerlerde şuralar kurulduğu, bunların asker topladığı, buna karşı "gereken her türlü önlemin derhal alınması, yoksa işin ciddiyet kazanacağı" belirtiliyordu. Calthorpe ayrıca Padişah Vahdettin'den, "Yüksek yetkilere sahip askeri bir kurulun, başlarında yetenekli bir generalle 9. Ordu'yu disiplin altına almasını" istedi.

Etekleri tutuşan Osmanlı yönetimi, çok geçmeden "yetkili bir kurulla" Anadolu'ya gönderilecek "yetenekli bir general" aramaya başladı.

Atatürk, aradığı fırsatı bulmuştu. Hem hükümette hem de genelkurmayda iyi ilişki kurduğu asker-sivil tanıdıkları vardı. İşte o tanıdıkları, "yetenekli bir general" arayan Osmanlı yönetimine Atatürk'ün adını fısıldadılar.

İstanbul'daki girişimleriyle hükümeti rahatsız eden, buna karşın İttihatçı olmayan, Alman karşıtı, Padişah Vahdettin'in fahriyaveri ve Anafartalar Kahramanı Atatürk'ün Anadolu'ya gönderilmesi düşüncesi Sadrazam Damat Ferit'in aklına yattı. Böylece bir taşla iki kuş vurulmuş olacaktı: Hem hükümeti rahatsız eden bu "yetenekli general" İstanbul'dan uzaklaştırılmış olacak, hem de Anadolu'da İngilizleri rahatsız eden bir sorun çözülmüş olacaktı.

Kendi Yetkilerini Kendisi Genişletti

29 Nisan 1919'da Osmanlı yönetimi, Atatürk'ü 9. Ordu Müfettişliği'ne atadı.

Atatürk görevin detaylarını öğrenmek için Harbiye Nazırı Şakir Paşa'yla görüşmeye gitti. Oradan hemen Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak Paşa'nın makamına geçti. Fevzi Paşa'nın hasta olduğu, iki gündür gelmediği söylenince hiç zaman kaybetmeden Genelkurmay İkinci Başkanı Kazım İnanç Paşa'nın yanına gitti.

"Kapıları kapatır mısın?" dedi. Kazım İnanç Paşa'yla birlikte kapalı kapılar ardında bir görev talimatnamesi hazırladı. Atatürk, Samsun'dan başlayarak bütün Doğu illerindeki kuvvetlerin komutanı olacak, oralardaki valilere doğrudan emir verebilecek şekilde iki madde hazırladı.

"Onların arzularını bir araya topla fakat sonuna bu iki maddeyi ekle" dedi.

Kazım Paşa Atatürk'ün yüzüne baktı: "Bir şey mi yapacaksın?"

Atatürk, "Kulağını bana doğru uzat" dedi. "Evet, bir şey yapacağım. Bu maddeler olsa da olmasa da yapacağım!"

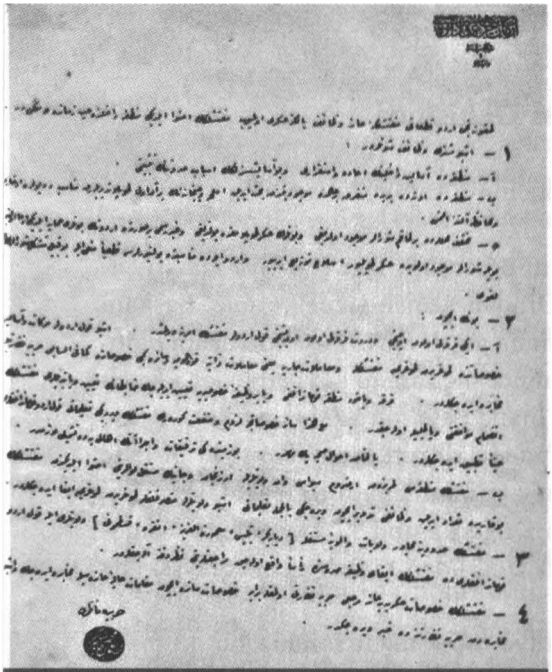
Kazım Paşa, Atatürk'ün hazırladığı müsveddeyi Harbiye Nazırı'na götürdü. Harbiye Nazırı Şakir Paşa, yeni maddeleri görünce "imzalamam" ama "mührümü basarım" dedi. Harbiye Nazırı mührünü bastıktan sonra Atatürk, iki nüshadan birini cebine koydu, diğerini Kazım İnanç Paşa'ya verip odadan ayrıldı.

Sonrasını Atatürk'ten dinleyelim:

"Tarih bana öyle müsait şartlar hazırlamış ki kendimi onların kucağında hissettiğim zaman ne kadar bahtiyarlık duydum tahmin edemem. Bakanlıktan çıkarken heyecandan dudaklarımı ısırdığımı hatırlıyorum. Kafes açılmış, önümde geniş bir âlem, kanatlarını çırparak uçmaya hazırlanan bir kuş gibi idim."

Böylece Atatürk, 9. Ordu Müfettişi olarak Anadolu'nun geniş bir bölümüne hükmedebilecekti. Ancak görüldüğü gibi Samsun'a giderken Atatürk'e o geniş yetkileri Osmanlı yönetimi bilerek, isteyerek vermiş değildi. Atatürk, kendi yetkilerini bizzat kendisini genişletmişti.

Atatürk, Samsun'a gönderilme konusundaki süreci Nutuk'ta şöyle özetliyor: "Hemen ifade edeyim ki onlar bu yetkiyi bana bilerek ve anlayarak vermediler. Ne pahasına olursa olsun benim İstanbul'dan uzaklaşmamı isteyenlerin buldukları gerekçe 'Samsun ve dolayla-



İşte Atatürk'ün "Yetkileri ben kendim yazdırdım. Hatta Harbiye Nazırı Şakir Paşa, bu talimatı okuduktan sonra imzalamaya çekinmiş, anlaşılır anlaşılmaz mührü basmıştır" dediği o talimatname. Gerçekten de talimatnamenin altında sadece Harbiye Nazırı Şakir Paşa'nın mührü var.

rındaki güvenlik olaylarını yerinde görüp tedbir almak üzere Samsun'a kadar gitmek idi... O tarihlerde genelkurmayda bulunan ve beni, maksadımı bir dereceye kadar sezmiş olan kimselerle görüştüm. Müfettişlik görevini buldular. Yetki konusu ile ilgili emri de ben kendim yazdırdım. Hatta Harbiye Nazırı Şakir Paşa, bu talimatı okuduktan sonra, imzalamaya çekinmiş, anlaşılır anlaşılmaz mührü basmıştır."

Atatürk, Samsun yolculuğuna çıkmadan önce ekibini kurdu. Son görüşmelerini yaptı. Bekirağa'da tutuklu arkadaşı Fethi Okyar'ı ziyaret etti. Süleymaniye'de İsmet İnönü'yü ziyaret etti: "Ben çağırınca Anadolu'ya gelirsin" dedi.

"Evet Paşam, Bir Şey Yapacağım!"

14 Mayıs 1919'da Sadrazam Damat Ferit, Nişantaşı'ndaki Sadrazamlık Konağı'nda Atatürk'le son bir görüşme yaptı. Görüşmede Cevat Çobanlı Paşa da vardı. Damat Ferit, "Samsun ve havalisinde ne yapacaksınız? Nerelere kadar komuta edeceksiniz" diye sordu. Atatürk, Samsun ve civarındaki karışıklıkları önleyeceğini, küçük bir alanı kontrol edeceğini söyledi. Cevat Paşa da araya girerek Damat Ferit'in kuşkularını dağıttı.

Atatürk ile Cevat Paşa, Damat Ferit'in yanından ayrıldılar. Nişantaşı'ndan Teşvikiye'ye doğru hızlı adımlarla yürüyorlardı.

Cevat Paşa, "Bir şey mi yapacaksın Kemal?" diye sordu.

Atatürk, "Evet Paşam, bir şey yapacağım!"

Cemal Paşa, "Allah muvaffak etsin!" dedi.

Atatürk, "Mutlaka muvaffak olacağız." karşılığını verdi.

Atatürk, 15 Mayıs'ta genelkurmaya veda ziyareti yaptı. Orada Fevzi Çakmak Paşa ve Cevat Çobanlı Paşa ile görüştü. Üç paşa birlikte hareket etmeye karar verdi. Atatürk, Cevat Paşa ile bizzat haberleşmek için özel bir şifre aldı.

Atatürk-Vahdettin Son Görüşmesi Bir Yalanın Deşifresi

Atatürk, 6 ay kaldığı işgal İstanbul'unda birkaç kez Padişah Vahdettin'le görüştü. Bu görüşmeler sonunda Vahdettin'in "gözleri yarı kapalı" biçimde İngilizlerin merhametine sığındığını gördü.

Atatürk, son olarak 15 Mayıs 1919'da Yıldız Sarayı'nda Padişah Vahdettin'le görüştü. Bu görüşmenin bütün detaylarını, Atatürk, 1926'da Falih Rıfkı Atay'a şöyle anlatacaktı:

"Yıldız Sarayı'nın ufak bir salonunda Vahdettin'le adeta diz dize denecek kadar yakın oturduk. (...) Vahdettin unutamayacağım şu sözlerle konuşmaya başladı: 'Paşa, Paşa! Şimdiye kadar devlete çok hizmet ettin. Bunların hepsi artık bu kitaba girmiştir. (Elini demin bahsettiğim kitabın üstüne bastı ve ilave etti), tarihe geçmiştir. Bunları unutun' dedi. 'Asıl şimdi yapacağınız hizmet hepsinden daha önemli olabilir. Paşa, paşa, devleti kurtarabilirsin!"

Vahdettinciler, öteden beri bizzat Atatürk'ün anlattığı bu anıyı kullanarak "Bakın işte! Vahdettin Atatürk'ü devleti kurtarması için Samsun'a göndermiş!" diyorlar. Ancak Vahdettinciler, Atatürk'ün bu anısının -şimdi anlatacağım- devamını hep gizliyorlar. Bakın Atatürk, Vahdettin'in bu sözlerini doyunca neler düşünüyor:

"Vahdettin demek istiyordu ki, hiçbir kuvvetimiz yoktur. Tek dayanak noktamız İstanbul'a hâkim olanların siyasetine uymaktır. Benim memuriyetim, onların şikayet ettikleri meseleleri halletmektir. Eğer, onları memnun edebilirsem, memleketi ve halkı bu siyasetin doğruluğuna inandırabilirsem ve bu siyasete karşı gelen Türkleri tutuklarsam Veliahtın arzularını, Vahdettin'in arzularını yerine getirmiş olacağım."

Atatürk çok haklıydı. Birincisi, Vahdettin'in "devletin kurtuluşundan" anladığı şey öncelikle "sarayın/sultanın/hilafetin" kurtuluşuydu. İkincisi, Vahdettin, bu kurtuluşun da İngilizlere rağmen bir milli direnişle değil, İngilizlerin her dediğini yaparak mümkün olacağını düşünüyordu. Bu nedenle Atatürk'e verilen 9. Ordu Müfettişliği görevi Anadolu'daki dağıtılmamış orduları dağıtmayı, silahları toplamayı ve direniş şuralarını kapatmayı içeriyordu. Yani Padişah Vahdettin, Atatürk'ten, Anadolu'da bir direniş başlatmasını değil, İngilizlerin şikâyet ettikleri direnişi bitirmesini istiyordu. Atatürk, Anadolu'ya geçip de kendisine verilen görevin tam tersini yapıp direnişi körükleyince Vahdettin önce Atatürk'ü görevden aldı, sonra idam fermanını imzaladı.

Bir Milletin Doğum Günü
19 Mayıs 1919

15 Mayıs 1919'da Yunan orduları İzmir'i işgal etti.

16 Mayıs'ta Anafartalar Kahramanı Mustafa Kemal Paşa, Bandırma Vapuru'yla İstanbul'dan Samsun'a doğru hareket etti.

Atatürk, 9. Ordu Müfettişi olarak Samsun'a gönderiliyordu. Osmanlı yönetiminin ona verdiği görev -mütarekeye uygun olarak- Anadolu'da dağıtılmamış orduları dağıtmak, halkın elindeki silahları toplamak ve işgale karşı başlayan ilk direnişleri sonlandırmaktı. Osmanlı yönetimi, İngilizleri memnun edip, onların desteğiyle sarayı/sultanı kurtarmanın mümkün olabileceğini sanıyordu. Atatürk ise, onu Anadolu'ya gönderenlerin tam aksine, sarayı/sultanı değil, "vatanı" kurtarmayı düşünüyordu. O, emperyalizmin merhametine sığınarak vatan kurtarmanın mümkün olmayacağını biliyordu. Anadolu'ya geçerek antiemperyalist bir "milli direniş" başlatmayı planlıyordu.

Atatürk, İstanbul'dan ayrılmadan önceki o son geceyi, evde annesi ve kız kardeşiyle birlikte geçirecekti.

Anadan Anavatana
"Son Akşam Yemeği"

Tarih 15 Mayıs 1919
Yer: İstanbul

Atatürk, İstanbul'daki veda ziyaretlerinden sonra akşamüstü eve döndü.

Onu kapıda karşılayan kardeşi Makbule'ye, "Makbuş!" dedi. "Bu akşam eve kimse gelmeyecek. Annemin odasında yemek yiyeceğiz. Onun karyolasının karşısında bize bir yer sofrası hazırlat. Bu gece sizinle dertleşmek istiyorum."

Makbule, "Mühim bir şey mi var ağabeyciğim?" diye sordu korku ve endişeyle...

"Yarın gideceğim!"

"Nereye?"

"Akşam konuşuruz. Hayat bu! Belki giderim, geri dönemem! Size söyleyeceklerim var bu akşam!"

Makbule, evin üst katında sokağa bakan o şahnişinli odada annesinin karyolasını karşısında ufak bir yer sofrası hazırladı. Odada sadece bir karyola, bir küçük masa, iki de kanepe vardı. Sofranın üzerindeki gümüş tepside sıradan birkaç ev yemeği duruyordu.

Zübeyde Hanım gündüzleri sokağa bakan şahnişinde oturup caddeyi seyrederdi. O günlerde biraz rahatsızdı; kalp hastalığı başlamıştı. İşgal baskısına bir de bu hastalık eklenmişti. Hiç keyfi yoktu.

Atatürk odaya girer girmez hemen annesinin elini öptü. Anne Zübeyde Hanım her zaman olduğu gibi oğlu Mustafa'yı görür görmez "Hoş geldin Sarı Paşam! Bugün nasılsın bakalım?" diye sordu. O günlerde Atatürk de hastaydı. Yeni iyileşiyordu. Hastalığı tam olarak atlatmamıştı, ama yine de "İyiyim anneciğim" diye karşılık verdi. Sonra yer sofrasındaki mindere oturdu. Yemeğe başlamadan önce "Nasılsın Makbuş?" diyerek kardeşinin hatırını sordu. Ardından yemeğe başladı. Ama iştahsız bir hali vardı. Düşünceliydi. Yarın sabah gideceğini hasta annesine nasıl söyleyeceğini bilemiyordu. Lokmalar ağzında büyüdü. Çatalı bıraktı. Bir bardak su içti. Derin bir nefes aldı. O sırada annesinin ve kız kardeşinin göz hapsindeydi. Bu yemeğin, belki de annesiyle ve kız kardeşiyle yediği "son akşam yemeği" olabileceğini düşünüyordu.

O kısa sürede aklından neler geçti kim bilir? Selanik'teki ilk öğrencilik günleri, annesi ve babasının mahalle mektebi tartışması, kardeşlerinin küçük yaşta ölümü, derken çocuk yaşta babasız kalması, dayısının çiftliğinde geçirdiği günler, annesinin ikinci kez evlenmesine duyduğu tepki, "Makbuş" dediği kız kardeşi Makbule'yle olan güzel anıları, sonra annesinden gizlice girdiği askeri okul sınavlarını kazanması, İstanbul'da Harp Akademisi'nde öğrenciyken

hapse atılması, bunu öğrenen annesinin atlayıp İstanbul'a gelmesi, Selanik'in kaybedilmesi sonrasında gözü yaşlı annesinin Selanik'ten İstanbul'a taşınması, Beşiktaş'ta yerleştiği evde geçen zor günler, derken şimdi belki de bir daha hiç görüşememek üzere annesinden ayrılacak olmanın verdiği büyük üzüntü; hepsi ve daha fazlası, o derin mavi gözlerinden okunur gibiydi.

Bir ara annesiyle göz göze geldi. "*Anneciğim!*" dedi. "*Ben gidiyorum. Buraların da Selanik gibi olma ihtimali vardır. Ben gittikten sonra yanılıp da sokağa çıkmayın. Benim işim mühim! Bu işte muvaffak olabilmem için huzurlu kalple çalışmam lazım. Beni merak ve endişede bırakmayın. Giderken gözüm arkada kalmasın.* Elimi *ayağımı bağlamayın. Memleket için çalışırken sizden yana bir üzüntüye düşmek istemem...*"

Sonra kız kardeşi Makbule'ye döndü; "*Bak Makbuş!*" dedi. "*Beni iyi dinle!* İşler kötüye giderse sakın buradan ayrılmayın. Size biraz para bırakıyorum. Paranız biterse, halılarınızı, kıymetli eşyalarınızı satarsınız. Benden habersiz sakın yola çıkmaya kalkmayın..."

Zübeyde Hanım büyük bir endişeyle oğlunu dinliyordu. Dudaklarında titrek kıpırtılar vardı. Belli ki dua ediyordu. Makbule'nin heyecandan boğazı düğümlenmiş, ağzı kurumuştu. Zübeyde Hanım daha fazla dayanamadı. Kalbini tutarak düşüp bayıldı.

Atatürk, annesini kaldırıp kanepeye yatırdı. Makbule koşup kolonya getirdi. Bu sırada Atatürk, yaverini, Dr. Rasim Ferit Bey'e gönderdi. Çok geçmeden Dr. Rasim Ferit Bey geldi. İlk müdahaleyi yaptı. Birkaç ilaç verdi.

Perdelerin arasından sızan sabah güneşinin ilk ışıkları odaya düşerken Zübeyde Hanım kendine geldi.

Atatürk, annesinin başucundaydı. Annesinin elini avucuna almış öyle konuşuyordu: "*Anne! Bu kadar üzülme! Beni merak etme! Ben size en kötü ihtimali anlattım. Muvaffak olacağım. Tekrar buraya döneceğim. İlk fırsatta da sizi yanıma aldıracağım. Üzülme annem! Hakkını da helal et!*"

Bu sırada hem Zübeyde Hanım'ın hem de Makbule'nin gözleri yaşlıydı. Atatürk yerinden kalktı. Kız kardeşine sarıldı. "*Ağlama Makbuş!*" dedi.

Ayrılık vakti gelip çatmıştı.

Yaver, arabanın geldiğini haber verdi.

Atatürk ve Zübeyde Hanım; ana oğul sımsıkı sarılıp öpüştüler.

Atatürk, annesinin ellerini tekrar tekrar dudaklarına götürdü. Zübeyde Hanım bir kere daha oğlunun boynuna sarıldı, öpüp kokladı.

Atatürk'ü uğurlamak için arkadaşları da gelmişti. Alt katta onu bekliyorlardı. Makbule alt kata inmedi. Atatürk, merdivenin başında durdu. Gözlerini, kız kardeşi Makbule'nin gözlerine dikti. İki kardeş belki dakikalarca konuşmadan birbirlerine öylece baktılar. Makbule olanları ve olacakları düşünecek halde değildi. Sessizliği, Atatürk bozdu: "*Niçin konuşmuyorsun Makbuş?*" dedi. Makbule nemli gözlerini ağabeyi Atatürk'e çevirdi. Ağlamaklı bir sesle "*Ağabeyciğim!*" dedi. "*Ne konuşayım? Muharebeye giderdin bilirdim. Terfian giderdin bilirdim. Bir vazife ile giderdin bilirdim. Fakat bu gün ne için gidiyorsun? Nereye gidiyorsun? Benim aklım durdu bu gidişe!*" dedi.

Atatürk, "*Evet Makbuş*" dedi. "*Merak etme! Bunu da bilirsin inşallah!*" Sonra kız kardeşine sarıldı. Onu bağrına basıp veda etti.

Merdivenleri atlayarak aşağı indi.

Atatürk, biraz sonra arkadaşlarının refakatinde, kapıda bekleyen üstü açık arabaya binip uzaklaşırken Zübeyde Hanım, Makbule, diğer ev halkı ve bazı misafirler pencerelerde birikmiş, gittikçe uzaklaşan arabanın ardından bakıyordu. Bu sırada Makbule iç çekerek ağlıyordu. Zübeyde Hanım sert bakışlarını kızına çevirdi: "*Sen asker kardeşisin!*" dedi. "*Ayıp! Ağlanır mı hiç askerin ardından! Üzüntünü kimseye belli etme. Misafirlere şerbet ez. Memleket için giden insan ölse bile ardından ağlanmaz...*" diye de ekledi. Sonra tespihini aldı. Şahnişine oturup oğlunun ardından birkaç dua okudu.

Sonra ana-kız işgal İstanbul'undaki o perdeleri kapalı evde günlerce Atatürk'ün sağ salim gideceği yere vardığını kendilerine bildirecek bir haber gelmesini beklediler.

Atatürk, bir anadan ayrılıp başka bir anaya; ana vatana, Anadolu'ya gidiyordu.

Galata Rıhtımındaki Gemi: Bandırma

16 Mayıs sabahı, erkenden, arkadaşı ve avukatı Saadettin Ferit (Talay), Şişli'deki eve geldi. Sabaha doğru daha yeni uykuya dalan Atatürk'ü uyandırdı. "Çok mühim bir haber getirdim" dedi. "*Merkez Bankası Müdürlerinden Berç Keresteciyan'dan aldığım bir bilgiye*

göre seni Samsun'a gönderecek gemi Karadeniz'de bir İngiliz muhribi tarafından batırılacak!"

Atatürk, olup bitenleri anlamaya çalışırken Rauf (Orbay) Bey geldi. O da *"bineceği geminin izleneceğini ve Karadeniz'de batırılacağını, çok güvenli kaynaklardan işittiğini"* söyledi.

Bu kadarla bitse iyi!

Çok geçmeden, bir zamanlar yanında çalışmış bir kurmay subay gelerek sarayın damatlarından aldığı bir bilgiye göre *"ya vapurun hareketine izin verilmeyeceğini, ya da Karadeniz'de batırılacağını"* söyledi.

Üç farklı kişi aynı haberi getirmişti. Hesap adamı Atatürk, ister istemez bu kötü haberin doğru olabileceğini düşündü.

Atatürk, o anı, yıllar sonra Falih Rıfkı Atay'a şöyle anlatacaktı:

"Bir an yalnız kaldım ve düşündüm. Bu dakikada düşmanların elinde idim. Bana her istediklerini yapamazlar mıydı? Beynimden bir şimşek geçti: Tutabilirler, sürebilirler, fakat öldürmek! Bunun için beni Karadeniz'in coşkun dalgaları arasında yakalamak lazımdır. Bu ihtimal mantıklı idi. Ancak benim için artık yakalanmak, tutuklanmak, sürülmek, düşüncelerimi yapmaktan alıkonmak, hepsi ölmekle denkti. Hemen karar verdim. Otomobile atlayarak Galata Rıhtımına geldim."

16 Mayıs 1919 Cuma öğleden sonra... Bandırma Vapuru Galata Rıhtımının biraz açığında bekliyordu. Rıhtım her zamankinden daha kalabalıktı. Seyyar satıcılarından, ayakkabı boyacılarından, simitçilerden, hamallardan, polislerden, jandarmalardan geçilmiyordu. Bunlar arasında Mim Mim Grubu'nun kılık değiştirip tepeden tırnağa kadar silahlanmış adamları da vardı. Bunlar, gözünü budaktan esirgemeyen adamlardı. Görevleri, Atatürk ile 22 kişilik mahiyetinin sağ salim Bandırma'ya binmesini sağlamaktı.

Atatürk, o sırada Galata Rıhtımında gördüğü manzarayı ve Bandırma Vapuru'nda olup bitenleri sonradan Falih Rıfkı Atay'a şöyle anlatacaktı:

"Baktım ki rıhtıma yanaşmış olacağını sandığım vapur, uzaklardadır. Sandallarla vapura gittik. Kaptana yola çıkmak için emir verdimse de Kızkulesi açıklarında muayeneye tabi tutulduk. Birkaç ecnebi zabit ve askeri bizi yoklayacaklardı. Muayene uzayıp gitti... Kaptana hareket hazırlıklarını çabuklaştırmasını söyledim. 27 yıllık ihtiyar kaptan demir aldırmaya başladı. Ben kaptan yerin-

de idim. Zabit ve askerler dışarı çıktılar. Hareket ettik. Karadeniz Boğazı'ndan çıkarken kaptana tehlikeli ihtimalleri anlattım. Cevap verdi: 'Ne aksi!' dedi. 'Bu denizi pekiyi tanımam, pusulamız da biraz bozuk...' Mümkün olduğu kadar kıyıları takip etmesini tavsiye ettim. Çünkü bundan sonra benim tek istediğim, Anadolu'nun bir kara parçasına ayak basmaktan ibaretti."

Atatürk, İtilaf devletleri subaylarının gemide silah ve cephane aradıklarını öğrendiğinde arkadaşlarına dönüp Dolmabahçe önlerinde demirli yabancı zırhlıları göstererek şöyle dedi: "*Bu sersem adamlar işte böyle... Yalnız demire ve silah gücüne dayanırlar. Maddeden başka bir şey bilmezler. Bağımsızlık ve özgürlük uğrunda savaşa kararlı bir ulusun kudret ve gücünü anlamaktan acizdirler. Biz silah ve cephane değil, ülkü, inanç dolu kafa götürüyoruz.*"

Geminin rotasını Atatürk belirlemişti. Kaptan söylenenleri yapıyordu. Bandırma Karadeniz'de yol alırken hırçın dalgalar nedeniyle Mustafa Kemal dışında neredeyse herkesi deniz tuttu. Herkes kamarasına çekildi. Atatürk ise bir köşede bir bölmeye yaslanmış düşünüyordu. Kulak iltihabı tam olarak geçmemişti. Onu bir yıl kadar önce yatağa düşüren böbrek rahatsızlığından ve son günlerde yakalandığı İspanyol Gribi'nden de henüz tam olarak kurtulamamıştı.

Bandırma Vapuru, Karadeniz sahilini takip ederek Sinop'a geldi. Atatürk Sinop'ta karaya çıktı. Oradakilerle görüştü. Samsun'a kolayca gidilebilecek bir yol olup olmadığını sordu. "*Maalesef yokmuş!*" Zaman kaybetmektense her türlü tehlikeyi göze alarak biran önce Samsun'a gitmek için tekrar Bandırma Vapuru'na bindi.

Bandırma, 19 Mayıs 1919 sabahı saat 07'de Samsun limanına vardı.

Atatürk, 1927'de **Nutuk'a** şöyle başlayacaktı:

"1919 senesi Mayıs'ının 19'uncu günü Samsun'a çıktım."

19 Mayıs, Atatürk'ün, Zübeyde Ana'dan değil, ama Anadolu'dan doğduğu gündü. Bu nedenle sonradan kendisine "hangi gün doğduğunu" soranlara "19 Mayıs" diyecekti. 19 Mayıs sadece bir adamın; Atatürk'ün değil, aslında bir milletin; Türk milletinin doğum günüydü.

Doğum günümüz kutlu olsun.

***

Unutma! Hatırla!

Milli Mücadele'nin sarayın, sultanın desteğiyle değil, saraya, sultana rağmen kazanıldığını unutturuyorlar. Atatürk'ün 21/22 Haziran 1919'da hazırladığı Amasya Genelgesi'yle "saraya" değil "millete" güvendiğini, "saraya" değil "millete" dayandığını hatırlayalım.

MİLLETİN AZİM VE KARARI
"Sarayın Değil Milletin Dediği Olur"

21/22 Haziran 1919'daki Amasya Genelgesi'nden beri bu topraklarda "sarayın değil milletin dediği" oluyor. Bundan sonra da öyle olacak...

Atatürk ve birkaç arkadaşı 21-22 Haziran 1919 gecesi Amasya'da bir "bağımsızlık bildirisi" yayımladılar. "Amasya Genelgesi" adı verilen bu bildiride hem "emperyalizme" hem de "saraya-sultana" karşı "milletin azim ve kararı" vurgulanıyordu. Amasya Genelgesi'nin yayımlanmasından sadece bir gün sonra, 23 Haziran 1919'da Osmanlı Saray Hükümeti, Atatürk'e adeta savaş ilan etti. Ancak sonunda millet kazandı. Sarayın değil, milletin dediği oldu.

Direnişin İlk Merkezi: Amasya

12 Haziran 1919 sabahı, dolma tekerlekli bir Alman Benz otomobil Havza'dan Amasya'ya hareket etti. Yollar çok tenhaydı. Pontus çeteleri her yana korku salmıştı. Uzak ormanlardan silah sesleri geliyordu. O otomobildeki yolculardan biri de Atatürk'tü.

Atatürk'ü Havza'dan Amasya'ya davet eden Amasyalılar, "Çanakkale Kahramanını" en iyi şekilde karşılamak için hazırlık yapmışlardı. Saat 9-10 civarında Atatürk ile beraberindekiler Gezirlik denilen yere geldiler. Başta Müftü Hacı Hafız Tevfik Efendi ve Belediye Başkanı Topçu Mustafa olmak üzere Amasya'nın tüm ileri gelenleri oradaydı. Atatürk, üstü açık otomobilden indi. Gülümsüyordu. "Merhaba Amasyalılar!" diyerek halkı selamladı. Halk da hep bir ağızdan "Sağol Paşa! Çok yaşa!" diye karşılık verdi. Atatürk, yol kenarında sıralanan ileri gelenlerin ellerini sıktı, hallerini, hatırlarını sordu. Çocukları sevdi. Bir kere daha halkı selamlayarak tekrar otomobile binip Amasya'nın içine doğru ilerledi.



Atatürk, Rauf Orbay ve Ali Fuat Cebesoy 19-22 Haziran arasında Amasya'da bir araya geldiler. (Fotoğraf Sivas Kongresi günlerinden)

Atatürk, Amasya'daki ilk direniş konuşmasını hükümet konağında yaptı. Kendisini dinleyenlerin gözlerinin içine bakarak yaptığı o konuşmayı şöyle bitirdi: "Amasyalılar! Düşmanların Samsun'dan yapacağı herhangi bir çıkarma harekâtına karşı ayaklarımıza çarıklarımızı çekerek vatanı en son kalesine kadar savunacağız. Allah milletimize mağlubiyeti gösterirse bütün evlerimizi, mallarımızı ateşe vererek ve vatanı bir yıkık yurda çevirerek boş bir çöl halinde düşmana bırakacağız."

Sonra Amasyalılara bağımsızlık yemini ettirdi.

Atatürk, konuşmasının sonunda Amasya'da bir Müdafaa-i Hukuk örgütü kurulmasını önerdi. Hemen ertesi gün Müftü Hacı Hafız Tevfik Efendi'nin başkanlığında bir Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti kuruldu.

Atatürk, o gece hükümet konağında kendisini dinleyen Vaiz Abdurrahman Kamil Efendi'yle görüştü. 13 Haziran cumaya denk geliyordu. Atatürk, yaşlı vaizden, yarınki cuma hutbesinde düşmana karşı direnişten söz etmesini istedi. Abdurrahman Kamil Efendi, ertesi gün Sultan Bayezid Camisi'ndeki hutbesinde "Artık padişahın bir hikmeti kalmamıştır. Yegâne kurtuluş çaresi halkın hâkimiyeti doğrudan doğruya ele almasıdır" dedi.

Yine bu Abdurrahman Kamil Efendi, kim bilir ne kadar zamanda biriktirdiği 5 altınını bir kırmızı mendile sararak Milli Mücadele'ye ilk yardım olarak verdi.

Kutsal İttifak: Amasya Genelgesi

Atatürk, Amasya'da 5. Kafkas Tümeni'nin karargâhı Saraydüzü Kışlası'nda kaldı. Saraydüzü Kışlası'nın bir odasını telgrafhane olarak hazırlattı. Oradan, asker-sivil pek çok kişiyle haberleşti.

Atatürk, Havza'dayken 10 Haziran'da Ali Fuat Cebesoy ve Rauf Orbay'ı yanına çağırmıştı. Ali Fuat Cebesoy ile Rauf Orbay, 12 Haziran'da Ankara'dan at arabalarıyla yola çıktılar. 6 günde Ankara'dan Havza'ya geldiler.

Atatürk'ün Amasya'ya geçtiğini öğrenip oraya yöneldiler. 19 Haziran'da Amasya'ya vardılar. Onları Amasyalılarla birlikte bizzat Atatürk karşıladı. Bir gün sonra Albay Refet Bele de Amasya'ya geldi.

Üç arkadaş; Atatürk, Rauf Orbay ve Ali Fuat Cebesoy oturup

Amasya Genelgesi'ni görüştüler. Ali Fuat Cebesoy'un ifadesiyle "toplantı aralıksız saatlerce sürdü." Yazı, tutanak işlerini Albay Kazım Dirik yürütüyordu. Kurmay Binbaşı Hüsrev Gerede verilen emirleri yapıyor. Eski İzmit Mutasarrıfı Sürayya Yiğit de konuşmalara katılıyordu.

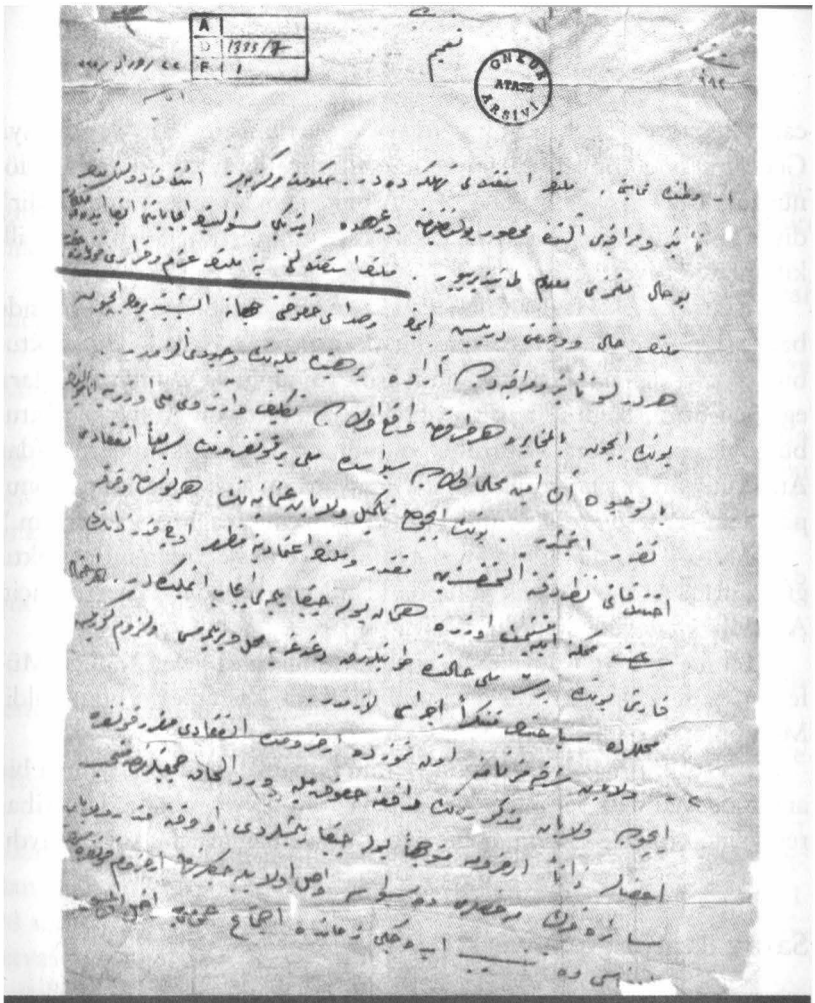
Bu arada Konya'da 2. Ordu Müfettişi Mersinli Cemal Paşa, Erzurum'da 15. Kolordu Komutanı Kazım Karabekir Paşa'nın görüşleri soruldu. Mersinli Cemal Paşa "tamam" dedi. Kazım Karabekir Paşa ise kararları kabul etmekle birlikte Sivas Kongresi'nden önce Erzurum Kongresi'nin toplanmasını ve bunun için Atatürk'le Rauf Bey'in Erzurum'a gelmelerini istedi. Bu görüşmelerden sonra Atatürk, Amasya Genelgesi'ne son şeklini verdi.

Atatürk, Saraydüzü Kışlası'nda, 21 Haziran gecesi, akşam saat 9'da Yaveri Cevat Abbas Gürer'i, "kalem kâğıt alsın da gelsin" diyerek yanına çağırttı. Cevat Abbas geldi, uğurlu odanın orta masasına yerleşti. Atatürk, sigarasından derin bir nefes aldıktan sonra "Yaz bakalım" dedi. Sonra genelgeyi yazdırmaya başladı. Atatürk'ün Nutuk'taki ifadesiyle, "Bu yazdırdığım hususlar, dört gün önce Trakya'ya (Cafer Tayyar Eğilmez'e) ilan etmiş olduğum bir kararın bir genelge ile Anadolu'ya bildirilmesinden ibarettir. 21/22 Haziran 1919 gecesi karanlık bir odada alınmış korkunç ve esrarlı yeni bir karar değildir."

Genelge yazılınca Atatürk, Cevat Abbas'a "Arkadaşlara ver imza buyursunlar" dedi. Rauf Orbay, "Henüz misafirinizim! Onun için kendimde bir yetki göremiyorum!" diyerek çekingen davranınca Atatürk araya girdi: "Memleketin tanınmış bir evladısınız. Yazdığımız yeni bir tarihin vesikasında imzanız bulunmalıdır" dedi. Bunun üzerine Rauf Orbay, genelgeyi imzaladı. Ali Fuat Cebesoy, genelgeyi hiç tereddüt etmeden imzaladı. Refet Bele ise ufak bir tereddütten sonra Ali Fuat Cebesoy'a döndü: "Kongrenin icabında bir hükümet oluşturacağı anlaşılıyor. Acaba siz de böyle mi anlıyorsunuz?" diye sordu. Ali Fuat Paşa'nın "evet" cevabından sonra o da Atatürk'ün uzattığı genelgeyi imzaladı. Atatürk'ün Nutuk'taki ifadesiyle "Refet Bey, genelgeyi eline alarak kendine göre bir işaret koydu, bunu bu genelgede bulmak oldukça zordur." Kazım Dirik, Hüsrev Gerede, Muzaffer Kılıç da genelgeyi imzaladılar.

Ali Fuat Cebesoy anılarında aynen şöyle diyor: "Kutsal İttifak adını verdiğim Amasya Genelgesi toplayıcı bir ruh taşımaktadır. Şunu hemen ilave etmeliyim ki, bunun başlıca amili Mustafa Kemal Paşa'dır."

6 maddelik Amasya Genelgesi'nin ruhu durumundaki 1. maddenin içeriği özetle şöyledir:



Atatürk'ün 22 Haziran 1919 tarihli Amasya Genelgesi'nin aslı bu. Altını çizdiğim yerde, 'Milletin istiklalini yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır' yazıyor.

"1. Vatanın bütünlüğü, milletin bağımsızlığı tehlikededir. Merkezi hükümetimiz, İtilaf devletlerinin tesir ve denetimi altında üzerine aldığı sorumluluğun gereklerini yapamamaktadır. Bu durum milletimizi yok olmuş göstermektedir. Milletin bağımsızlığını yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır. Milletin haklarını korumak için bağımsız bir milli heyet gereklidir. Bunun için Sivas'ta milli bir kongre toplanacaktır..."

Burada açıkça görüldüğü gibi sorumluluğunu yerine getiremeyen merkezi hükümetin yerine milletin temsilcilerinden yeni bir heyet (hükümet) kurulması istenmektedir. Sadece Osmanlı hükümetinden değil, Osmanlı sarayından, sultanından da umut kesilmiştir. Bu nedenle "Milletin bağımsızlığını yine milletin azim ve kararı kurtara-

caktır" şeklinde devrimci bir cümleye yer verilmiştir. 1919'da Amasya Genelgesi'nde "milletin azim ve kararı" diye ifade edilen siyasal dönüşüm, 1921 Anayasası'nda "egemenlik kayıtsız şartsız milletindir" diye ifade edilecekti. Amasya Genelgesi cumhuriyete giden yolun ilk kilometre taşıydı.

Atatürk, 21 Haziran 1919'da, Amasya Genelgesi çerçevesinde bazı kişilere gönderilmek üzere bir de mektup hazırladı. Bu mektubun en can alıcı noktası, "İstanbul artık Anadolu'ya ve milli amaçlara egemen değil, bağlı olmak zorundadır" cümlesiydi. Atatürk mektubu şöyle bitiriyordu: "Kurtuluş ve milli amaç elde edilinceye kadar Anadolu'dan ve sine-i milletten ayrılmayacağıma ve bu noktada sonuna kadar bir ferd-i millet (millet bireyi) gibi çalışacağıma söz verdim."

Atatürk, bu mektupla, bazı aydınları ve devlet adamlarını, çıktığı özgürlük ve bağımsızlık yolunda kendisiyle birlikte yürümeleri için Anadolu'ya davet ediyordu.

Bu mektuplar, Rauf Bey'le birlikte Amasya'ya gelen Maliye Müfettişi Arif Bey'e verilerek İstanbul'da Kara Vasıf Bey'e gönderildi. Mektupları o dağıtacaktı.

Atatürk, Amasya Genelgesi ve onu tamamlayan bu mektupla bir anlamda gemileri yakmıştı. O, 22 Haziran 1919 sabahından itibaren "sine-i millete" dönmüş bir özgürlük ve bağımsızlık savaşçısıydı.

Saray Atatürk'e Savaş Açtı

Atatürk, 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıktıktan 9 gün sonra, 28 Mayıs'ta Havza Genelgesi'yle halkı direnişe çağırdı. Samsun'a çıktıktan 33 gün sonra, 21 Haziran'da Amasya Genelgesi'yle de yeni bir hükümet kurmaktan söz etti. Padişahın ona verdiği "Rum çeteleriyle Türkler arasındaki çatışmaları önlemek, dağıtılmamış orduları dağıtmak" gibi görevlerin tam tersine hareket ediyordu.

Bunun üzerine İngilizler ve Osmanlı Saray Hükümeti Atatürk'e adeta savaş açtı:

6 Haziran'da İngiliz General Milne, Atatürk'ün geri çağrılması için Harbiye Nezareti'ne yazı yazdı.

8 Haziran'da Harbiye Nezareti Atatürk'ü geri çağırdı.

14 Haziran'da Atatürk, doğrudan Padişah Vahdettin'e bir telgraf çekip "Gerekirse görevimden istifa ederek Anadolu'da sine-i millete dönerek vatan görevime devam edeceğim" dedi.

17 Haziran'da İngiliz Yüksek Komiseri General Calthorpe, Atatürk'ün geri çağrılmasını istedi.

21/22 Haziran gecesi Amasya Genelgesi yayımlandı.

23 Haziran'da Dâhiliye Nazırı Ali Kemal, Atatürk'ün azledildiğini, hiçbir resmi sıfatı kalmadığını bu nedenle bildiri ve emirlerinin dikkate alınmamasını istedi.

24 Haziran'da Posta Genel Müdürü Refik Halid Karay, telgraf merkezlerinin Atatürk'ün telgraflarını kabul etmemelerini istedi.

26 Haziran'da Dâhiliye Nazırı Ali Kemal, milli ordu kurmanın ve Müdafaai Milliye hazırlamanın "felaket" olduğunu bildirdi.

30 Haziran'da General Milne, Harbiye Nezareti'nden Atatürk'ün ve Mersinli Cemal Paşa'nın derhal geri çağrılmasını istedi. Atatürk, bu teklifi reddetti. Mersinli Cemal Paşa ise Konya'dan İstanbul'a dönmeyi kabul etti.

5 Temmuz'da Harbiye Nazırı Ali Ferit Paşa, Atatürk'ü padişah adına İstanbul'a geri çağırdı.

6 Temmuz'da Atatürk, padişahın bu isteğini yine reddetti.

7 Temmuz'da Osmanlı Saray Hükümeti, Atatürk'ü 3. Ordu Müfettişliği görevinden aldı.

8 Temmuz'da Atatürk Harbiye Nezareti'ne ve Padişah Vahdettin'e "resmi göreviyle birlikte askerlikten de ayrıldığını" bildirdi.

Görüldüğü gibi Osmanlı Saray Hükümeti, 19 Mayıs'ta Samsun'a çıkan Atatürk'ü, 19 gün sonra, 8 Haziran'da geri çağırdı. Bu çağrıdan sadece 1 ay sonra, 7 Temmuz'da da görevden aldı. Yetmedi! 1 yıl sonra Atatürk'ün idam fermanını çıkardı, rütbelerini söktü, idam fetvasını yayımladı.

Peki, sonuç ne oldu?

Sarayın değil, milletin dediği oldu...

21/22 Haziran 1919'daki Amasya Genelgesi'nden beri bu topraklarda "sarayın değil milletin dediği" oluyor. Bundan sonra da öyle olacak.

***

Unutma! Hatırla!

Atatürk'ün önderliğindeki Milli Mücadele'nin, antiemperyalist bir "tam bağımsızlık" mücadelesi olduğunu unutturuyorlar. Sivas Kongresi'ndeki manda tartışmalarını hatırlayalım. Sivas Kongresi'nde bağımsızlık kararının nasıl verildiğini unutmayalım.



Atatürk, Milli Mücadele günlerinde.

KURTULUŞ TAM BAĞIMSIZLIKTA "Wilson'un Mandasından Trump'ın Ambargosuna"

"En aydın sanılan insanların manda tutkunluğu ile adeta milletin bağımsızlık ruhunu yıkmak için gafilce çalıştıklarını ve devamlı çabaladıklarını hayretle görüyordum..."
(Atatürk, Hâkimiyeti Milliye, 22 Nisan 1921)

4 Eylül 2019... Milli Mücadele'nin kilometre taşlarından Sivas Kongresi'nin açılışının; başka bir ifadeyle Amerikan mandasının reddedilişinin ve "tam bağımsızlığa" karar verilişinin 100. yılydı. 1969'da Amerikan 6. Filosu'nu kıble bilip namaz kılanların, siyaseten "Amerikan karşıtı" oldukları bugünlerde, Sivas Kongresi'ndeki "Amerikan mandası" tartışmalarını ve tam bağımsızlık kararını hatırlamanın tam zamanıdır.

Kurtuluş Çareleri

Kurtuluş mu? O, hiç kolay olmadı.

1918'deki Mondros Ateşkes Antlaşması'yla Türk orduları dağıtılmış, silahları elinden alınmıştı. Kâğıt üzerinde 40.000 kişilik bir ordumuz vardı. Karşımızda ise Yunanlar, İtalyanlar, İngilizler, Fransızlar, Pontus çeteleri, Rum ve Ermeni kuvvetleri, isyancılar, Anzavur kuvvetleri ve Kuvayı İnzibatiye'den oluşan toplamda 400.000 kişiye yakın bir güç vardı. Yunan işgalleri her geçen gün genişliyordu. Güney bölgeleri Fransız ve İtalyan kuvvetlerince işgal edilmişti. İstanbul'da İtilaf donanmaları ve askerleri vardı. Zararlı cemiyetler azınlıkları kışkırtıyordu. Buna karşın halk savaş yorgunuydu. Ülke

sadece eli silahlı düşmanların değil, açlık, hastalık, yoksulluk ve geri kalmışlığın işgali altındaydı. Ayrıca mevcut yönetim; İstanbul hükümeti ve saray, düşmana karşı direnerek ülkenin kurtulacağına inanmıyordu. Padişah Vahdettin, emperyalizmin merhametine sığınmıştı. İngilizlere yaranarak -ülkeyi değil ama- belki kendini; tahtını, tacını, hilafet makamını kurtarabileceğini düşünüyordu.

Buna karşın -Atatürk'ün Nutuk'taki ifadesiyle- "padişahsız" ve "büyük güçlerden birinin yardımını almadan" kurtuluşun mümkün olacağını düşünen yok gibiydi.

Atatürk'ün ifadeleriyle üç kurtuluş çaresi vardı:

1-İngiliz korumasını istemek,

2-Amerikan mandasını istemek,

3-Bölgesel kurtuluş aramak...

Atatürk'e göre bu kararlar, "çürük" ve "temelsiz" mantıklara dayanıyordu ve gerçekçi değildi. Çünkü ortada kurtarılacak bir Osmanlı Devleti yoktu; devlet çoktan çökmüştü. "Ortada bir avuç Türk'ün barındığı bir ata yurdu kalmıştı." Şimdi emperyalistler, bunu da paylaşmak istiyordu. Yine Atatürk'ün tabiriyle, "Osmanlı Devleti, onun bağımsızlığı, padişah, halife, hükümet, bunların hepsi anlamını yitirmiş bir takım boş sözlerdi." Atatürk, bu gerçekçi tespiti yaptıktan sonra "O halde ciddi ve gerçek karar ne olabilirdi?" diye sorarak kendi kararını şöyle açıklıyordu: "Efendiler! Bu durum karşısında tek bir karar vardı. O da hâkimiyeti milliyeye dayanan bilakaydüşart müstakil (tam bağımsız) yeni bir Türk devleti kurmak..."

Atatürk Nutuk'ta "tek çare-i halas", yani "tek kurtuluş çaresi" vardı, diyor: "Ya istiklal ya ölüm!"

Sonra da "En sağlam düşünüş ve mantık budur" diyerek bu mantığı şöyle açıklıyor:

"Temel ilke, Türk milletinin onurlu ve şerefli bir millet olarak yaşamasıdır. Bu ancak tam bağımsız olmakla sağlanabilir. Ne kadar zengin ve bolluk içinde olursa olsun, bağımsızlıktan yoksun bir millet, uygar insanlık karşısında uşak durumunda kalmaktan öteye gidemez. Yabancı bir devletin koruyuculuğunu ve kollayıcılığını istemek, insanlık niteliklerinden yoksunluğu, güçsüzlüğü ve miskinliği açığa vurmaktan başka bir şey değildir. Gerçekten bu aşağılık duruma düşmemiş olanların isteyerek başlarına yabancı bir efendi getirmeleri hiç düşünülemez. Oysa Türk'ün kendine güveni

ve yetenekleri çok yüksek ve büyüktür. Böyle bir millet esir yaşamaktansa mahvolsun daha iyidir. Öyleyse 'Ya istiklal ya ölüm!' "

Atatürk, her iki durumda da (yani teslim olmak veya savaşarak yenilmek) sonunda "esaretle" karşılaşılacağını belirtiyor, ancak bir farkla: "Bağımsızlığı için ölümü göze alan millet, insanlık onur ve şerefinin gereği olan her özveriye başvurduğunu düşünerek avunur ve kuşkusuz esaret zincirlerini kendi eliyle kendi boynuna geçiren miskin, haysiyetsiz bir millete nazaran dost ve düşman gözündeki yeri çok başka olur."

Atatürk'ün "onur", "şeref" ve "tam bağımsızlık" dediği o günlerde, başkaları Amerikan mandası diyordu.

Amerikan Mandasına Sarılmak

Kurtuluş Savaşı'nın başlarında Amerika, Türkiye'ye Charles Crane'nin başkanlığında bir komisyon göndermişti. Charles Crane Komisyonu İstanbul'da Ahmet Emin (Yalman) ve Halide Edip (Adıvar) gibi bazı aydınlarla görüşmüştü.

Atatürk, Amasya Genelgesi'nden sonra İstanbul'daki bazı aydınlara mektup yazarak onları bağımsızlık mücadelesinde özveride bulunmaya çağırmıştı. Ancak o aydınlar, "tam bağımsızlığa" değil, "Amerikan mandasına" bel bağlamıştı. Nitekim o günlerde Kara Vasıf Bey, Ali Fuat (Cebesoy) aracılığıyla Atatürk'e verdiği cevapta, "tek çıkar yolun ABD mandası istemek" olduğunu belirtmişti.

Manda tartışmaları, Erzurum Kongresi günlerinde de devam etmişti. Örneğin Bekir Sami Bey, 25/26 Temmuz 1919'da, Kara Vasıf Bey ve Halide Edip (Adıvar) da 10 Ağustos 1919'da Atatürk'e gönderdikleri uzun mektuplarda, Amerikan mandasını savunmuşlardı. Halide Edip (Adıvar) mektubunda, "Onurumuzdan epey taviz verecek olsak da" Amerikan mandasını kabul etmekten başka çere olmadığını belirtmişti.

Atatürk'ün Nutuk'taki ifadesiyle mandacıların uzun mektupları "günlerce telgrafçıları oyalayan şifre tellerle verildi."

Atatürk, "Amerikan mandasını kabul edelim" diyen aydınların, asker-sivillerin kendisine yazdığı mektuplara tek tek cevap vermiş; Amerikan mandasını kabul ederek kurtulmanın mümkün olmadığını anlatmıştı.

Bu korkunç manda baskısına rağmen Atatürk "tam bağım-

sızlıktan" asla taviz vermemişti. Sonunda Erzurum Kongresi'nde Amerikan mandası reddedilmişti. Ancak mandacıların pes etmeye hiç niyetleri yoktu. Sivas Kongresi'nde Amerikan mandasını kabul ettirebilmek için her yolu deneyeceklerdi.

Sivas Kongresi'nde Amerikan Mandacıları

1919 yılı Ağustos başında, İstanbul'daki çeşitli partiler birleşerek Amerikan heyetine verilmek üzere bazı kararlar almıştı. 13 Ağustos 1919'da 12. Kolordu Komutanı Selahattin imzasıyla Atatürk'e bildirilen bu karardan biri kan donduran cinstendi. Amerika'yı memnun etmek için, vatan topraklarının bir bölümünü, belli şartlarda Ermenistan'a vermekten söz ediliyordu. Atatürk, 13 Ağustos 1919 tarihli cevabında, bu kararı "son derece üzüntüyle ve esefle karşıladığını" belirtip "Bir karış toprağın bile Ermenilere verilemeyeceğini" belirtmişti. "Bu gibi dernekler yetkilerini bilmeli..." diye de eklemişti.

17 Ağustos 1919'da bu sefer Kara Vasıf Bey -Ali Fuat (Cebesoy) aracılığıyla- Atatürk'e ilettiği manda mektubunda, özetle İstanbul'daki aydınların Amerika sayesinde diğer işgalcilerin ülkeden çıkarılacağını düşündüklerini, Atatürk'ün Sivas Kongresi'nde, Amerikan mandasının kabulü konusunda emir vermesini, aksi halde İstanbul'daki aydınların "Amerikan mandası" için çalışmalara devam edeceklerini belirtmişti. Atatürk bu manda mektubuna da 19 Ağustos 1919'da 4 maddelik bir cevap vermişti. Atatürk cevap telgrafını şöyle bitirmişti: "Yakında kongre kararlarını öğreneceksiniz. Gözlerinizden öperim!"

"Amerikan mandası mı yoksa tam bağımsızlık mı?" sorusu Sivas Kongresi'nde cevap bulacaktı.

Amerikan Chicago Daily News Gazetesi muhabiri E. L. Brown, kongreyi izlemesi için Sivas'a gönderilmişti. Mandacılar, Brown'a büyük umut bağlamışlardı. Ancak Atatürk, Brown'la görüşmüş, Amerika'nın Türkiye'yi manda altına almayı düşünmediğini öğrenmişti.

Sivas Kongresi'nde 8 Eylül 1919'da Amerikan mandası tartışması başladı. Tartışmalar iki gün sürdü. Tartışmalara Atatürk dışında 13 delege katıldı. Delegelerin önemli bir bölümü "ehven-i şer" olarak Amerikan mandasının kabul edilmesini savundu.

Atatürk, mandacıların, Amerikalı Brown'a çok güvendiklerini biliyordu. Görüşmeleri başlatmadan önce, "Brown'la görüştüm... Amerika'nın mandayı kabul edeceğini değil, belki etmeyeceğini söylüyor..." diyerek mandacıları etkilemeye çalıştı.

İlk sözü alan Kara Vasıf Bey, "Önce mandayı kabul edelim de koşulları üzerinde sonra konuşuruz" dedi. Zavallı Kara Vasıf Bey, Osmanlı'yı hala "bağımsız" sanıyordu! Dahası, Osmanlı'nın Amerikan mandası altına girerek "bağımsızlığını koruyacağını" düşünüyordu.

Kara Vasıf Bey, özellikle içinde bulunduğumuz çok kötü ekonomik koşullar nedeniyle Amerikan mandasına mecbur olduğumuzu belirtiyordu. Özetle şöyle diyordu: 400-500 milyon lira borcumuz var. Paramız ve ordumuz yok. Ekonomik durumumuz bağımsız yaşamaya uygun değil. Onların uçakları var, bizim ise kağnılarımız. Onların savaş gemileri var, bizim yelkenlimiz bile yok. Bizi bölmeyi amaçlayan ülkeler var. Kara Vasıf Bey çaresizce, "...Amerika ehven-i şerdir. Çünkü ziraat ülkesidir. Avrupa'ya hayvan ve un verir. Bu konuda bize çok yardım edebilir..." diyordu.


تصویر افکار

سیواسده تشکیلات ملیه انطباعاتندن

Tasvir-i Efkar, 'Sivas'ta teşkilat-ı milliye intibahatından Anadolu hareketi milliyesine aid ilk resimler' başlığı altında Sivas Kongresi'nden ilk resimleri yayımlamıştı. (19 Kasım 1919)

İsmail Hami Bey de ekonomik nedenlerle Amerikan mandasına muhtaç olduğumuzu söyledi. Devlet gelirlerinin ancak borcumuzun faizini karşıladığını belirtip "Mutlaka dıştan bir yardım ihtiyacında bulunduğumuz açıktır" dedi.

Atatürk'ün dava arkadaşlarından Rauf Bey de mandacılardandı.

Sivas Kongresi'nde, yaptığı konuşmada "doğrudan doğruya Amerikan mandası istenmesi" gerektiğini söyledi.

Atatürk'ün silah arkadaşlarından Refet Bey'e göre manda "bağımsızlığa" aykırı değildi! İngiliz mandasına karşı Amerikan mandasına ihtiyaç vardı! Amerika, milletlerin vicdanına saygılıydı! 500 milyon lira borçla harap bir memlekette, verimsiz topraklarla, 10-15 milyon gelirle bir dış yardım olmadan yaşayamazdık! İngiltere elinde oyuncak olmamak için Amerika'ya mecburduk! Yenilmiş ve geri kalmış bir ülke olarak Amerikan mandasına muhtaçtık!

Sivas Kongresi'nde mandacılar kavram sahtekârlığına bile başvuruyorlardı. Örneğin, tepki çeken "manda" kavramı yerine "müzaheret" veya "muavenet" kavramını kullanıyorlardı.

Örneğin İsmail Hami Bey şöyle diyordu: "Mandanın kendisinden çok adına takılanlar yok yere kaygıya düşüyorlar. Kelimenin önemi yoktur. Zaten 'manda' kelimesi de henüz Türkçeye tercüme edilmemiştir. (...) Hatta isterlerse 'manda altına girdik' demeyelim de isterlerse 'devlet-i ebed müddet' (sonsuza kadar yaşayacak devlet) olduk diyelim der, işin içinden çıkarız."

Mandacılar, daha da ileri giderek Amerikan mandasının bağımsızlığa aykırı olmadığını söylüyorlardı. Örneğin İsmail Hami Bey ve İsmail Fazıl Paşa, "Biz mandaya karşılık bağımsızlığımızdan vazgeçelim demedik" diyorlardı.

Atatürk bu mandacılara "hayret" ediyordu. 22 Nisan 1921'de Hâkimiyet-i Milliye'ye verdiği demeçte şöyle demişti. "En aydın sanılan insanların manda tutkunluğu ile adeta milletin bağımsızlık ruhunu yıkmak için gafilce çalıştıklarını ve devamlı çabaladıklarını hayretle görüyordum. Ben artık şu noktayı gayet açık değerlendirebiliyorum: Düşmanlar bağımsızlığımızı imhaya karar vermişlerdir. Bu gerçeği millet henüz tamamıyla keşfetmemiştir. Çünkü İstanbul karanlık sisler içinde boğulmuştur. Oradaki zekâlar, oradaki vicdanlar, bir taraftan doğrudan doğruya düşmanın baskısı, diğer taraftan dolaylı olarak düşmanın aldatmasıyla bunalmış ve bunaltılmış bir halde idi."

Atatürk, Sivas Kongresi günlerinde bir gece, güvendiği arkadaşlarına, İstanbul'dan kendisine gönderilen manda mektuplarını göstererek şunları söylemişti: "Hayır paşalar, hayır beyefendiler, hayır hanımefendiler hayır! Manda yok... Ya istiklal ya ölüm var!"

Sivas Kongresi'nde az sayıdaki manda karşıtlarından Tıbbiyeli Hikmet, bir gün Atatürk'e, "Mandayı siz kabul etseniz, sizi de reddederiz..." deyince, Atatürk, büyük bir sevinçle, "Evlat! Müsterih ol!

Gençlikle iftihar ediyorum ve gençliğe güveniyorum. Biz azınlıkta kalsak bile mandayı kabul etmeyeceğiz. Parolamız tektir ve değişmez: Ya istiklal ya ölüm!" dedi.

Atatürk, Sivas Kongresi'nde Amerikan mandasını çok ustaca reddetti. Rauf Bey'in "Amerikan Senatosu'ndan ülkemizi inceleyecek bir heyet çağıralım" önerisini fırsat bilen Atatürk, ABD Senatosu'na gönderilmek üzere -kongre başkanlık üyelerince imzalanan- bir mektup hazırlattı. Ayrıca Sivas Kongresi kararlarının 7. Maddesi'nde "Milli ilkelerimize saygılı ve ülkemize karşı yayılma emeli beslemeyen herhangi bir devletin teknik, ekonomik ve endüstriyel yardımını memnunlukla karşılarız" denildi. Böylece Sivas Kongresi'nde Amerikan mandası kabul edilmeden akıllı bir stratejiyle ateşli mandacılar susturuldu.

Atatürk, emperyalizme karşı, "Ya istiklal ya ölüm" parolasıyla başlattığı "tam bağımsızlık" savaşını kazandı. Ancak gelin görün ki, 1919'da Sivas Kongresi'nde reddettiğimiz Wilson Mandası yerine, 1947'de Truman Doktrini'ni kabul ettik. O günden bu güne de "bağımlılıktan" kurtulamadık. 100 yılda Wilson'un mandasından, Truman'ın doktrininden, Trump ambargosuna geldik. Hep söylüyorum: "Kurtuluş kuruluştadır." Her türlü emperyalizme karşı Atatürk'ün "tam bağımsızlık" felsefesiyle hareket etmek gerekir.

***

Unutma! Hatırla!

"Yeni Türkiye"ye yeni bir tarih yazanlar Milli Mücadele'yi küçümsüyorlar. Milli Mücadele'de Atatürk'ün olağanüstü rolünü unutturuyorlar. Sildikleri hafızaları komplo teorileriyle, tarihi yalanlarla yeniden şekillendiriyorlar. Milli Mücadele'nin bir "bağımsızlık savaşı" olmadığını, Atatürk'ün İngilizlerle birlikte hareket ettiğini, Lozan'da İngilizlere "dinsiz, imansız olacağız" sözü verildiği için İngilizlerin hiç kurşun atmadan çekilip gittikleri şeklinde yalanlar söylüyorlar. Bu yalanlara karşı" tarihi gerçekleri" hatırlayalım.

Milli hafızamızı silenlere inat, dünyada başarıyla ulaşan ilk bağımsızlık savaşı durumundaki Türk Bağımsızlık Savaşı'nın yüzüncü yılını, 2019'u "Atatürk ve Bağımsızlık Yılı" olarak kutlayalım.

عصری تورکیه مجموعه سی

فوق العاده سی

نقره نسخه



نومرو:
۳
فیاتی
۲۰ غروش

بویوك خلاصكارمز

Asri Türkiye Mecmuası, 29 Mayıs 1926. Fotoğrafın altında, 'Büyük Halaskarımız' yazıyor.

ATATÜRK VE BAĞIMSIZLIK YILI

1919 ruhuyla "yeniden vatan yapılan" bu topraklarda yaşayan bizler, 2019'u 1919 ruhuna yakışır biçimde değerlendirmezsek tarih yüzümüze tükürür!

Malum! 2019 1919'un yüzüncü yılı... 1919 ise Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğindeki Milli Mücadele'nin, Türk Bağımsızlık Savaşı'nın örgütlenmeye başlandığı yıl... Bu nedenle 2019 yılının "Atatürk ve Bağımsızlık Yılı" ilan edilmesi, bu bağlamda bütün yıl boyunca Atatürk ve Milli Mücadele konularında ülke çapında uluslararası katılımlı etkinliklerin yapılması, Atatürk ve Milli Mücadele'nin belgesellerle, filmlerle, dizilerle, açık oturumlarla halka anlatılması gerekirdi. "Gerekirdi" diyorum, çünkü bildiğiniz gibi 2019 yılı "Atatürk ve Bağımsızlık Yılı" ilan edilmedi.

"Nasıl edilsin? Kim edecek?" dediğinizi duyar gibiyim!

"Yeni Türkiye"ye Yeni Tarih

Bir tarihçi olarak 2019 yılı itibarıyla gördüğüm manzara şu:

İktidar mensupları "Yeni Türkiye" dedikleri yapıya "yeni bir tarih" yazıyorlar. Son yıllarda Türkiye'de Atatürk karşıtlığının adeta "resmi ideoloji" haline geldiğini üzülerek görüyoruz. "Tarihle Yüzleşme" adı altında Atatürk'e, İnönü'ye, erken Cumhuriyet dönemine yönelik saldırılar artarak devam ediyor. Öyle ki tescilli Atatürk düşmanı bir fesli tarihçi, adeta devlet protokolünde kendine yer bulabiliyor. Okul kitaplarında Atatürk ve Milli Mücadele konuları olabildiğince azaltıldı. Bir taraftan Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu lideri Atatürk, yalanlarla, iftiralarla uyduruk tarih tezleriyle

yıpratılmak istenirken, diğer taraftan II. Abdülhamit, tarihsel gerçeklikten koparılıp yeniden biçimlendirilerek "Yeni Türkiye"nin "yeni tarihsel önderi" olarak sunuluyor.

Bu arada Türkiye, son anayasa değişikliğiyle fiilen 1876 Birinci Meşrutiyet düzenine geri döndü. Bence "iktidar sahipleri" 2023'te bu "geri dönüşü" resmi hale getirmeyi düşünüyorlar.

Aslında gerçek şu ki "Atatürk Cumhuriyeti"ni "Yeni Türkiye"ye dönüştürmeye çalışanlardan, 1919'un yüzüncü yılını "Atatürk ve Bağımsızlık Yılı" ilan etmelerini beklemek fazla iyimserlik olur.

Sanırım ben fazla iyimserim!

Milli Mücadele'yi Küçümsüyorlar

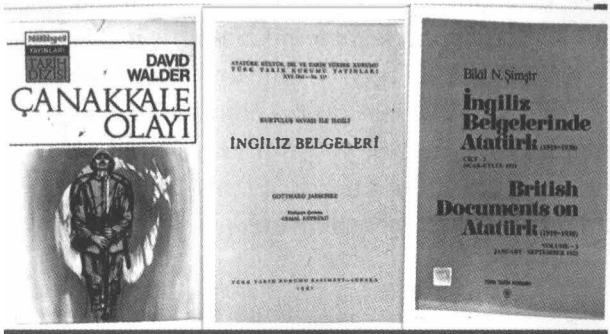
Atatürk ve Cumhuriyet karşıtlarına göre Milli Mücadele çok da önemli değil! Milli Mücadele'de sadece Yunanlarla savaşıldı! İngilizler, kurşun atmadan çekilip gitmişti! Mesela Atatürk düşmanı fesli tarihçi böyle diyor.

Bütün bu deli saçması iddialara yıllar önce Turgut Özakman "Vahdettin, Mustafa Kemal ve Milli Mücadele" adlı bilimsel eserinde tamamen belgelere dayalı olarak cevap vermişti.

Doğan Avcıoğlu'nun ifadesiyle Milli Mücadele, aslında bir Türk-İngiliz savaşıydı. İngiliz belgeleri de bu gerçeği doğruluyor.

30 Ekim 1918'deki Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra İstanbul, Boğazlar, Anadolu ve Trakya İngiliz, Fransız, İtalyan ve Yunan ordularınca işgal edildi. Urfa, Antep ve Maraş'taki Fransız işgallerine karşı bölgede boğaz-boğaza bir savaş yaşandı. Yunan'a karşı Sakarya Savaşı'nın kazanılmasından sonra İtalya ve Fransa Anadolu'yu boşaltmak zorunda kaldılar.

15 Mayıs 1919'da Yunan ordusunun İzmir'i işgali de tamamen emperyalist bir plan gereğiydi. Yunan ordusu, İngiliz, Fransız, Amerikan ortak planıyla ve bu ülkelerin gözetimi altında İzmir'i işgal etti.



Milli Mücadele'nin aslında bir Türk-İngiliz mücadelesi olduğu konusunda bu kitaplara bakabilirsiniz.

Yunan ordusnun Ankara yakınlarına kadar ilerlemesi de İngilizlerin kararıyla, İngilizlerin gözetimiyle ve İngilizlerin yardımıyla gerçekleşti. Söz-

de "tarafsızlık" ilanına rağmen İngilizler, Yunan ordusuna her türlü desteği verdiler. Ayrıca İngiliz destekli Yunan ordusu da yabana atılır bir güç değildi. Her bakımdan iyi donatılmış 200 bin kişiyi aşkın bir askeri güç söz konusuydu. Kralları, prensleri de başlarındaydı.

İngilizler Neden Gittiler?

Peki, ama 1923'e kadar İstanbul'u ve Boğazları işgal altında tutan İngilizler, 1923'te neden çekilip gittiler?

Çünkü:

1- Atatürk, İngilizlerin çok güvendikleri ve her bakımdan desteklediklerı Yunan ordusunu Sakarya'da, Büyük Taarruz'da yenip, denize döktü.

2- İngilizlerin işgalci müttefikleri Fransa ve İtalya Sakarya Zaferinden sonra çekilmek zorunda kalınca, İngilizler, müttefiklerinden yoksun kaldılar.

3- İngilizler, sömürgelerinden istedikleri yardımı alamadılar.

4- Sovyet Rusya ve Hindistan Müslümanları Atatürk'ün ve Ankara'nın yanında olduklarını açıkladılar.

5- Büyük Zaferi kazanmış "muzaffer" Türk orduları, 1922 sonlarında iki yönden İstanbul'daki İngilizleri kuşattı. Türk ve İngiliz orduları Çanakkale'de burun buruna geldiler. İngiliz parlamentosu gerektiğinde Türklere ateş edilmesi emri verdi. Ancak İstanbul'daki İngiliz İşgal Kuvvetleri Komutanı General C. Harington Türklerle savaşı göze alamadı.

6- İrlanda'da, Mısır'da, Hindistan'da ve Afganistan'da İngiliz karşıtı bağımsızlık hareketleri devam ediyordu.

7- İngiliz kamuoyu Türklerle savaş istemiyordu. Milli Mücadele'de Yunan'ı destekleyen İngiliz Hükümeti iktidardan düştü.

8- İngilizler, Musul'u bırakmamak için bütün güçlerini o bölgeye yığdılar. Öncelikleri İstanbul değil Musul'du.

9- Lozan Antlaşması'na göre İngilizler İstanbul'u boşaltmak zorundaydılar.

Bu koşullarda İngilizlerin İstanbul'u boşaltıp "geldikleri gibi gitmekten" başka çareleri yoktu. Onlar da öyle yaptılar.

Sözü hiç eğip bükmenin anlamı yok! Milli Mücadele'de Atatürk'ün önderliğinde Türk milleti, emperyalizmi; üstelik yerli ve yabancı işbirlikçileriyle birlikte yenmeyi başardı. Bu yenilginin acısını unutmayan İngiltere bir süre Atatürk'ün kurduğu Cumhuriyeti tanımadı. İngilizler Ankara'ya elçi göndermemek için direndiler.

1919'un Anlamı

Peki, ama nedir 1919? Türk milleti için neden çok önemlidir?

1- İşgal ve direnişin yılıdır 1919. Yunan orduları İzmir'i 15 Mayıs 1919'da işgal ettiler. İlk ciddi direnişler, İzmir'in işgalinden hemen sonra 1919'da başladı.

2- Kuvayı Milliye'nin kurulduğu yıldır 1919. Sarayın/sultanın sessiz kaldığı bir ortamda milletin kendi kaderini kendi eline aldığı yıldır 1919.

3- Türk milletinin üstüne çöken o karanlık umutsuzluk bulutları arasında, Anadolu'da, ansızın Atatürk güneşinin parladığı yıldır 1919.

4- Atatürk, Milli Mücadele'yi büyük oranda 1919'da örgütledi: Samsun'a çıkış, Amasya Genelgesi'nin yayımlanması, Erzurum ve Sivas kongrelerinin toplanması, manda ve himayenin reddedilmesi, "Ya istiklal ya ölüm" parolasıyla "tam bağımsızlık" kararının verilmesi, Temsil Heyeti'nin kurulması, Ankara'nın mücadele merkezi yapılması, "milli iradeye" dayanılması, Atatürk'ün askerlik görevinden ayrılıp sine-i millete dönmesi, Atatürk'ün Milli Mücadele'nin önderi kabul edilmesi... Hepsi 1919 yılında oldu.

5- Sakarya'sıyla, Büyük Taarruz'uyla, Lozan'ıyla; bu toprakları yeniden vatan yapan Milli Mücadele, 1919 ruhunun eseridir.

6- Atatürk, Nutuk'ta 19 Mayıs 1919'da Anadolu'ya ayak basarken kafasında iki aşamalı bir plan olduğunu belirtiyor: Bu plana göre emperyalizme karşı tam bağımsızlık savaşı, saraya/sultana karşı milli egemenlik savaşı verecekti. 1919 ruhuyla gerçekleşen ilk hedef Akdeniz, ikinci hedef cumhuriyetti. Vatanın "bağımsızlığı" gibi milletin "egemenliği" de 1919 ruhunun eseridir. Bu nedenle hem işgalci emperyalizmin ve işbirlikçilerinin hem de milli egemenliği gasp etmek isteyenlerin korkulu rüyasıdır 1919 ruhu.

7- Atatürk'ün ifadesiyle aynı zamanda tüm "mazlum milletlerin" özgürlük ve bağımsızlık ateşinin yakıldığı yıldır 1919.

Unutma ki, tam bağımsız Türkiye Cumhuriyeti, 1919 ruhunun eseridir. O ruhun baş mimarı ise Mustafa Kemal Atatürk'tür.

Allah aşkına! 1919'un yüzüncü yılı olan 2019'da Atatürk'ü ve onun "tam bağımsızlık" mücadelesini (Milli Mücadele'yi) unutan bir anlayış, nasıl yerli-milli olmaktan veya milliyetçilikten söz edebilir?

Atatürk'ün Doğum Günü: 19 Mayıs

Atatürk gerçek doğum gününü bilmiyordu.

Atatürk, sonraları doğum gününü soranlara "19 Mayıs" diyordu.

Milletvekili Reşit Saffet Atabinen, 19 Mayıs 1932'de Atatürk'e "Doğum gününüz kutlu olsun!" şeklinde bir telgraf çekmişti. Aynı yıl Aydın Halkevi, Atatürk'ün doğum gününü "Gazi Günü" ilan etmek isteyerek Atatürk'e "hangi gün doğduğunu" sormuştu. Bunun üzerine Atatürk, Samsun'a çıktığı 19 Mayıs gününü "doğum günü" kabul etmelerini istemişti.

1937'de İngiltere Kralı VIII. Edward Atatürk'ün doğum gününü kutlamak istemiş, İngiltere Büyükelçiliği Atatürk'ün doğum gününü sormuştu. Atatürk, yine "19 Mayıs" demişti. Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Hasan Rıza Soyak, 12 Kasım 1936'da Dışişleri'ne şu telgrafı göndermişti: "Reisicumhur Atatürk'ün 19 Mayıs 1881'de doğduklarını arz ederim."

Atatürk'ün Samsun'a ayak bastığı 19 Mayıs 1919 aslında bir milletin doğum günüydü; Türk milletinin "yeniden doğuşunu" sağlayacak Türk Bağımsızlık Savaşı'nın örgütlenme sürecinin başladığı gündü 19 Mayıs.

Atatürk, 1927'de yazıp okuduğu Nutuk'a şu cümleyle başlıyor: "1919 yılı Mayısının 19. günü Samsun'a çıktım." Böylece Türk Bağımsızlık Savaşı'nı 19 Mayıs 1919'da örgütlemeye başladığını vurguluyor. Atatürk, dünyada başarıya ulaşan bu ilk bağımsızlık savaşının, gelecek kuşakların hafızalarına kazınması için 1919'u bir "mihenk taşı", bir büyük uyanışın "sembol tarihi" olarak belirliyor. Emperyalizme karşı verilen ilk ulusal kurtuluş savaşını hatırlatan bir sembol...

Atatürk, "19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıktım" diyerek başladığı Nutuk'u "Gençliğe Hitabe" ile bitiriyor. Böylece 1919'da başlayan bağımsızlık mücadelesi sonunda kurulan Türkiye Cumhuriyeti'ni gençlere emanet ediyor. Yani, 1919 ruhuna gençlerin sahip çıkmasını istiyor.

Şimdi Soruyorum!

Özetlersem: 1919 yılı işgal ve direnişin yılıdır; Türk milletinin adeta yeniden doğduğu yıldır; Atatürk'ün çok özel önem verdiği bir sembol tarihtir 1919.

2019 ise 1919'un yüzüncü yılı.

Atatürk'ün kurduğu Türkiye Cumhuriyeti'nin bugünkü hükümetine soruyorum:

2019'u "Atatürk ve Bağımsızlık Yılı" ilan etmeyi niye düşünmediniz?

Milli Eğitim Bakanlığı'na soruyorum:

2019'da okullarda Atatürk'ü ve Milli Mücadele'yi çocuklarımıza anlatmak için nasıl bir program hazırladınız?

Atatürk'ün kurduğu Türk Tarih Kurumu'na soruyorum:

2019'da Atatürk'ü ve Milli Mücadele'yi anlatmak için özel olarak neler yaptınız?

Atatürk Araştırma Merkezi'ne soruyorum:

2019'da Atatürk ve Milli Mücadele konusunda hangi etkinlikleri düzenleyip hangi kitapları yayımladınız?

Üniversitelere soruyorum:

2019'da Atatürk ve Milli Mücadele konusunda özel çalışmalarınız oldu mu?

Muhalefet partilerine soruyorum:

2019 yılının "Atatürk ve Bağımsızlık Yılı" olması için şimdiye kadar hangi çalışmaları yaptınız?

Aydınlara soruyorum:

2019 yılında Atatürk ve Milli Mücadele konusunda ajandanızda neler vardı?

1919 ruhunu hiç unutma, hep hatırla!

Kim ne derse desin, benim için 2019 "Atatürk ve Bağımsızlık Yılı"dır.

***

Unutma! Hatırla!

Bugün kendi istikbalini düşünenler, 95-100 yıl önce "milletin istiklalini" düşünenleri unutturuyorlar.

Bugün "kendi istikbalini düşünenlere" dün "milletin istiklalini düşünenleri" hatırlatalım.

MİLLETİN İSTİKLALİNİ DÜŞÜNENLERDEN KENDİ İSTİKBALİNİ DÜŞÜNENLERE

95-100 yıl önce, "milletin istiklalini" düşünenler, Türkiye topraklarına düşman ayağı değdiğini duyar duymaz, bulundukları yabancı ülkelerden koşup gelip Milli Mücadele'ye katılmıştı.

2019 başlarında bir yabancı gazete şöyle yazdı: "Ülkenin kuruluşundan bu yana ilk kez, kültür ve iş hayatına yön veren üst sınıf aileler Türkiye'yi terk ediyor." Açıklanan bir rapora göre, 2018'de Türkiye'den 243 bin 640 kişi yurtdışına gitmiş. (Bunlar varlıklı ve eğitimli insanlar.)

İşin özü şu ki Türkiye'de iyi bir gelecek göremeyenler, daha iyi bir Türkiye için mücadele etmek yerine, Avrupa'ya, Amerika'ya, Kanada'ya, Malta'ya... kaçıyorlar.

Ancak şunu hatırlatalım ki Türkiye Cumhuriyeti, kendi "istikbalini" değil, milletin "istiklalini" düşünenlerin eseridir.

Öyle ki 95-100 yıl önce, "milletin istiklalini" düşünenler, Türkiye topraklarına düşman ayağı değdiğini duyar duymaz, bulundukları yabancı ülkelerden koşup gelip Milli Mücadele'ye katılmıştı.

Kimler mi?

Sofya'dan Çanakkale'ye

1914'te I. Dünya Savaşı başladığında Atatürk, Bulgaristan Sofya'da ateşemiliterdi.

17 Eylül 1914'te Sofya'dan, arkadaşı Dr. Tevfik Rüştü Aras'a I. Dünya Savaşı hakkında bir mektup yazdı: "Benim bütün hayatımda bu ana kadar takip ettiğim amaç hiçbir zaman şahsi olmamıştır.



Mahmut Esat Bozkurt ve Şükrü Saraçoğlu

Her ne düşünmüş ve her neye teşebbüs etmişsem daima memleketin, milletin ve ordunun namına ve menfaatine olmuştur" dedi.

29 Ekim 1914'te Osmanlı Devleti I. Dünya Savaşı'na girdi.

Atatürk bir an önce Bulgaristan'dan Türkiye'ye dönmek için harekete geçti.

Aralık 1914'te Harbiye Nezareti'ne bir mektup yazıp, kendisine cephede aktif bir görev verilmesini istedi. Fakat Enver Paşa, "Sizin için orduda her zaman bir görev vardır. Ancak Sofya Ateşemiliterliği'ni daha önemli gördüğümüzden sizi orada bırakıyoruz!" dedi.

Bunun üzerine Atatürk, Başkomutan Vekili Enver Paşa'ya şöyle yazdı: "Vatanın savunmasından daha önemli ve yüce bir görev olamaz. Arkadaşlarım muharebe cephelerinde, ateş hatlarında bulunurken ben Sofya'da ateşemiliterlik yapamam. Eğer birinci sınıf subay olmak liyakatinden mahrumsam, kanaatiniz bu ise lütfen açık söyleyiniz!"


Atatürk'ün Sofya günlerinden...

Sonunda başardı!

20 Ocak 1915'te Esat Paşa komutasındaki 3. Kolordu'ya bağlı -Tekirdağ'da oluşturulacak- 19. Tümen Komutanlığı'na atandı.

Atatürk eğer isteseydi Türkiye'de savaş rüzgârlarının estiği o günlerde Sofya'da ateşemiliter olarak kalabilirdi. Fakat o, Enver Paşa'nın "Gelme, orada kal!" telkinlerine rağmen, ısrarla cephede aktif bir görev istedi. Sonunda bilerek, isteyerek, koşa koşa, Sofya'nın renkli gecelerinden Çanakkale'nin ölüm kokan sırtlarına geldi.

Başka örnekler de var.

1919'da Türkiye işgal edildiğinde yurtdışındaki bazı öğrenciler ve yazarlar hiç tereddüt etmeden vatan savunması için Türkiye'ye döndüler.

İsviçre'den Kuşadası'na

Mahmut Esat (Bozkurt), 1908'de İstanbul Darülfünun Hukuk Mektebi'ne girdi. 1912'de buradan mezun olduktan sonra İsviçre'de Fribourg Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde hukuk öğrenimi gördü. "Osmanlı Kapitülasyonları Rejimi Üzerine" adlı doktora teziyle hukuk doktoru oldu. 1919'da İsviçre'nin Lozan kentinde Cenevre Türk Talebe Cemiyeti'nin başkanlığına seçildi.

Şükrü Saraçoğlu, 1909'da Mektebi Mülkiye'yi bitirdi.

1914'te öğrenim için bir devlet bursuyla Belçika'ya gitti. Kısa bir süre sonra I. Dünya Savaşı çıkınca apar topar İzmir'e döndü. Yarım kalan öğrenimini tamamlamak için 1915'te bu sefer İsviçre'ye gitti. 1918'de Cenevre Siyasi İlimler Akademisi'nden mezun oldu. Cenevre Türk Talebe Cemiyeti'ne üye oldu. Burada diğer yurtsever arkadaşlarıyla birlikte Türkiye'nin çıkarlarını savundu.

1918'de I. Dünya Savaşı bitti. Ama Türkiye'nin savaşı bitmedi. 1918'den itibaren Anadolu ve Trakya işgal edilmeye başlandı.

1919 yılının bahar aylarıydı.

İsviçre'de üç arkadaş; Mahmut Esat Bozkurt, Şükrü Saraçoğlu ve Kazım Nuri Türkiye'den gelen acı haberlerle sarsıldılar: İzmir'in çok kanlı bir şekilde işgal edildiğini, İzmir'deki Rumların işgalci Yunan ordusunu sevinçle karşıladığını, Türklerin aşağılanıp hakarete uğradığını, Hükümet Konağı'na Yunan bayrağı çekildiğini, Yunan işgallerinin iç bölgelere doğru yayıldığını duydular.

"Memleket bu haldeyken artık burada bir dakika bile kalamayız!" diyerek harekete geçtiler.

Ne yapıp edip, bir yolunu bulup vatan savunmasına katılacaklardı.

Macera filmlerine taş çıkartan bir yolculukla Türkiye'ye döndüler:

Önce İsviçre'den Napoli'ye trenle geçtiler.

Sonra Napoli'de, Türkiye'deki işgalci İtalyanlara silah götüren Lucciri adlı bir İtalyan şilebine gizlice bindiler.

Bu sırada Yunan hükümeti, İtalyan şilebinde kaçak Türk yolcular olduğunu haber aldı. Yunan Kralı Venizelos, İtalyan hükümetinden, İtalyan şilebindeki kaçak Türk yolcuları tutuklamasını istedi.

Diplomasi trafiği sırasında yurtsever gençler kendilerini Kuşadası'na atmayı başardılar.

Milli Mücadele'nin başlarında Ege'de Demirci Mehmet Efe'nin

şöhreti yayılmıştı. Mahmut Esat Bozkurt ve Şükrü Saraçoğlu, Demirci Mehmet Efe'ye katılmak istediler. Fakat Demirci Mehmet Efe tarafından –İttihatçılık şüphesiyle– gözaltına alındılar. Celal Bayar'ın araya girmesiyle kurtuldular ve direnişe katıldılar.

Silah kuşandılar. Efe kılığına girdiler. Dağa çıktılar. Kuşadası, Aydın ve Nazilli'de Kuvayı Milliye'nin örgütlenmesi için çalıştılar.

Mahmut Esat Bozkurt ve Şükrü Saraçoğlu, kendi "istikballerini" değil, milletin "istiklalini" düşündükleri için işgal altındaki ülkelerine geri döndüler. İsviçre'de yaşamak yerine Anadolu'da ölmeyi göze aldılar.

Vatan Yolunda: İsviçre'den Ankara'ya

Milli Mücadele başladığında Türk edebiyatının güçlü kalemlerinden Yakup Kadri Karaosmanoğlu da İsviçre'deydi.

Yakup Kadri, vatan topraklarının işgal edildiğini duyar duymaz, Türkiye'ye dönmeye karar verdi.

"Vatan Yolunda" adlı anılarında İsviçre'den, İstanbul'a, İstanbul'dan Ankara'ya hangi duygularla, hangi koşullarda ve nasıl geldiğini anlatır.

Yunan ordusu İzmir'e çıkıp da Türkleri katletmeye başladığında Yakup Kadri İsviçre'de tedavi görüyordu: "İsviçre'de bu felaketimize dair kara haberleri, yüzde 100 Türk düşmanı bir Avrupa basınından duyup öğreniyordum. (Onlar), Türk milletinin yeryüzünden kazınmasını, Türkiye'nin dünya haritasından silinmesini istiyordu."

Yakup Kadri, İsviçre'deki yurtsever arkadaşlarıyla birlikte heyecanlı toplantılar yaptıklarını, beyannameler hazırladıklarını belirtiyor. "Kanımızın son damlasına kadar vuruşacağız diye haykırıyorduk" diyor. "Bu şevk ve gayret bizde, Mustafa Kemal'in Samsun'a ayak bastığını haber aldığımız günden beri durmadan artıyordu" diye de ekliyor.

Yakup Kadri de diğer bazı arkadaşları gibi İtalya üzerinden Türkiye'ye dönmeye karar verdi. İtalya'dan vize istedi.

Birkaç Türk arkadaşıyla birlikte Brindizi'den kalkan Lloyd Triestino vapuruna bindi. İstanbul'da vapurdan indiğinde işgalcilerin çirkin yüzüyle karşılaştı.

İstanbul'da İkdam Gazetesi'nin başına geçti. Kendi ifadesiyle, "sahipsiz ve mesleksiz kalmış bu gazeteyi Milli Mücadele'nin emrine soktu."

16 Mart 1920'de İstanbul işgal edilince Anadolu'ya geçmeye karar verdi.

İkdam'daki bir haberde Ali Fuat Paşa'dan "paşa" diye söz edildiği için (Millicilere "paşa" demek yasaklanmıştı) Yakup Kadri tutuklandı. Sorgulandı. Öleceğini düşündü. Ölümden korkmuyordu. Kendi ifadesiyle, sadece "vatanın kurtuluşunu göremeden öleceğine yanıyordu." Fakat kurtuldu.

1921 yılında Ankara'dan gelen bir davet üzerine Anadolu yolculuğuna çıktı. Anılarında, "Sirkeci'den vapura bindiğim zaman sanki bir hapishanenin kapısından çıkmış gibi oldum" diyor.

Milli Mücadele'nin en zor günlerinde İnebolu üzerinden Ankara'ya geçti.

Yakup Kadri, Ankara'da Halide Edip ile Dr. Adnan Adıvar'ın kaldıkları Kalaba Köyü'ndeki bir binanın çatı katında ikamet etti.

Sakarya Zaferi'nden sonra kurulan Tetkiki Mezalim Komisyonu'yla Anadolu'daki Yunan mezalimini belgeledi. Görevli olarak Kütahya, Simav, Gediz, Eskişehir, Sakarya'yı dolaştı.

İsviçre Alplerinden Anadolu yaylasına koşup gelen Yakup Kadri'nin yurtseverliğinin yazıya dökülmüş şekli onun şu cümleleridir:

"Genç Anafartalar Kahramanı'nın, Sevr Antlaşması'nı kılıcının ucuyla yırtarak Anadolu yaylalarında mukaddes savaşı başlattığını duyduğum gün kendi kendime 'Ne güzel bir ölüm fırsatı!' demiştim. Fakat kader, bir siperin çukuru içinde masum bir köylü çocuğuyla üst üste düşüp göçmek şerefine beni layık görmedi."

Onlar da Geldiler!

Milli Mücadele başlayınca sadece İsviçre'den Mahmut Esat Bozkurt, Şükrü Saraçoğlu ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu değil, İstanbul'dan ve başka yerlerden de çok sayıda yurtsever, Anadolu'ya, Atatürk'ün yanına koştu.

Dr. Reşit Galip onlardan biriydi. Hani, bugün MEB'in okutmadığı "Öğrenci Andı"nın yazarı!

Henüz tıbbiye öğrencisiyken önce Balkan Savaşı'na sonra I. Dünya Savaşı'na gönüllü olarak katılmıştı. Çatalca ve Kafkas cephelerinde görev almıştı. Orada soğuk almış, hastalanmış, doktor raporuyla İstanbul'a dönmüştü.

İstanbul'un işgali üzerine Anadolu'ya geçti.

"Kalkınmayı köyden başlatmak gerekir" anlayışıyla Anadolu'da "Köycülük Teşkilatı" kurdu. Kütahya'ya bağlı Tavşanlı ve Emet köylerinde çalışmaya başladı. Hem köylerdeki hastalıklarla mücadele etti, hem de Kütahya ve çevresinde Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin kurulmasına çalıştı. Kütahya'nın işgalinden sonra Burdur'a, Denizli'ye, Isparta'ya, Antalya'ya geçti. Bu sırada Hilal-i Ahmer'de (Kızılay) görevliydi. 1922'de Mersin Merkez Tabipliği'ne tayin edildi.

Celal Bayar da onlardan biriydi.

İzmir'in işgalinden sonra Ege'de "Galip Hoca" adıyla direnişi örgütlemeye çalıştı.

Kendisi o günleri şöyle anlatıyor: "Halkı teşkilatlandırıp düşmana karşı koymak için efelere gittim. Önce Ödemiş'e gittim. Oradan Aydın'a geçtim. Kuvayı Milliye adına çalışmaları hızlandırdık. Balıkesir Kongresi'nden sonra beni o bölgenin Kuvayı Milliye Kumandanı seçtiler. Emrimde 1000 kişi vardı."

Celal Bayar, daha sonra Saruhan (Manisa) Milletvekili olarak İstanbul'daki Son Osmanlı Mebusan Meclisi'ne katıldı. İstanbul'un işgali ve Mebusan Meclisi'nin dağıtılmasının ardından Anadolu'ya geçti. Atatürk, ondan, Bursa'ya saldırmayı planlayan Anzavur'u durdurmasını istedi. Celal Bayar, Çerkez Ethem'in de yardımıyla Anzavur'un Bursa'ya girmesine engel oldu. Sonra Gevye üzerinden Ankara'ya, Atatürk'ün yanına geçti. Daha sonra da Atatürk'ün talimatıyla yeniden Ege'ye döndü. Ankara'da açılacak meclise girecek adayları belirlemekle görevlendirilmişti.

Falih Rıfkı Atay'ın "Ölümüyle Atatürk'ü ağlattı" dediği **Milli Eğitim Bakanı Mustafa Necati** de onlardan biriydi. O da Balıkesir ve civarlarında Kuvayı Milliye'ye katılmıştı. TBMM açılınca da Ankara'ya gitmişti.

Milli Mücadele başlayınca Ankara'ya geçen yazarlardan, şairlerden, aydınlardan bazıları da şunlardı:

Halide Edip Adıvar ile eşi Dr. Adnan Adıvar, Yunus Nadi Abalıoğlu, Hamdullah Suphi Tanrıöver, Yusuf Akçura, Mehmet Emin Yurdakul, Samih Rıfat, Ruşen Eşref Ünaydın, Mehmet Akif Ersoy ve daha sonra Ziya Gökalp ve Ahmet Ağaoğlu...

Unutma ki onlar, "kendi istikballerini" düşünüp yurtdışına kaçmadılar, "milletin istiklalini" düşünüp Anadolu'ya geçip vatan savunmasına katıldılar.

Cumhuriyet Devriminin Neferleri

Milli Mücadele'de Ankara'da Atatürk'ün yanında yer alan az sayıdaki iyi eğitimli yurtsever genç, aydın, gazeteci, yazar, şair (Halide Edip Adıvar, Dr. Adnan Adıvar ve Mehmet Akif Ersoy gibi birkaçı hariç) Milli Mücadele'den sonra da Atatürk'ün yanında durdular.

Bir avuçtular.

Cumhuriyet Devrimi onların omzunda yükseldi.

Tek tek gidelim:

Şükrü Saraçoğlu: Atatürk döneminde Milli Eğitim, Maliye, Adalet Bakanı, Atatürk sonrasında Başbakan, Dışişleri Bakanı, Meclis Başkanı... Köy Enstitüleri onun başbakanlığı döneminde gelişip olgunlaştı. II. Dünya Savaşı yıllarında "Ekmekten kısabiliriz, ama mektepten asla" diyebilen bir devlet adamıydı. 1934-1950 arasında Fenerbahçe Başkanlığı yaptı. Buna rağmen Fenerbahçe maçına bilet alarak girdi. 27 yıl milletvekilliği yapmasına rağmen Ödemiş'te sadece bir yayla evi yaptıran, İstanbul Nişantaşı'nda kirada oturan bir yurtseverdi.

Mahmut Esat Bozkurt: Atatürk döneminde İktisat ve Adalet Bakanı, Türk Medeni Kanunu'nun ve Ankara Hukuk Mektebi'nin mimarı, Bozkurt-Lotus Davası'nın galibi, "Atatürk İhtilali"nin yazarı...

Reşit Galip: İstiklal Mahkemesi üyesi, Türk Ocakları Merkez Başkanı, Türk Tarih Tetkik Cemiyeti Genel Sekreteri, Türk Dili Tetkik Cemiyeti Başkanı, Milli Eğitim Bakanı, Üniversite Reformunun mimarı, "Öğrenci Andı"nın yazarı... 41 yaşında öldüğünde cebinde sadece 5 lirası vardı.

Mustafa Necati: Genç Cumhuriyetin genç bakanlarındandı. Önce Mübadele İmar ve İskân Bakanlığı, sonra Adalet Bakanlığı, sonra da Milli Eğitim Bakanlığı yaptı. Eğitim devriminin temellerini atarken 35 yaşında öldü. Ölümüyle Atatürk'ü ağlatan iki kişiden biri oydu.

***

Unutma! Hatırla!

Yüz yıl önce "vatan kurtarmak" için kurulan Anadolu Ajansı'nın, yüz yıl sonra "parti kurtarmak" için nasıl seferber edildiğini unutmayalım. Anadolu Ajansı'nın bir partinin değil, bir ülkenin yerli, milli yayın organı olduğunu hatırlayalım.

HEY GİDİ ANADOLU AJANSI
"Vatan Kurtarmaktan Parti Kurtarmaya"

"Anadolu Ajansı (bültenlerinin) bazı yerlere yayılmadığı ve gönderilmediği yolunda şikâyetler alıyoruz. Anadolu'nun dışarıyla bütün ilgisinin kesilmiş bulunduğu şu sıralarda (...) bu konuda yapılacak bir ihmalin 'vatan suçu' teşkil edeceğinin bilinmesini arz ederiz." **(Atatürk, 18 Nisan 1920)**

31 Mart 2019 yerel seçimlerinin en ilginç ve düşündürücü olaylarından biri seçim gecesi yaşandı. Saat 17'de sandıklar kapandı. Oy sayımı başladı. Türkiye seçim sonuçlarını öğrenmek için ekrana kilitlendi. Televizyonlar, Anadolu Ajansı'ndan aldıkları sonuçları açıklamaya başladılar. Özellikle İstanbul'daki yarış nefes kesiciydi. İstanbul'da sandıkların yüzde 99'undan fazlası açılmıştı ki Anadolu Ajansı birden bire veri akışını durdurdu. Diğer illerdeki seçim sonuçlarını açıklayan Anadolu Ajansı, saatlerce İstanbul'u açıklamadı. Bu gecikmenin nedeni, İstanbul'da muhalefetin adayı Ekrem İmamoğlu'nun öne geçmesiydi. İktidarın kontrolündeki Anadolu Ajansı, muhalefetin İstanbul'da öne geçtiğini açıklamaktan çekiniyordu.

Şu garip tesadüfe bakın ki 31 Mart 2019 gecesi herkese saç baş yolduran Anadolu Ajansı, bundan tam 99 yıl önce 31 Mart 1920'de doğmuştu.

Her şeyi en başından anlatayım!

Nasıl Kuruldu?

16 Mart 1920'de İstanbul işgal edildi. Meclisi Mebusan dağıtılıp bazı milletvekilleri Malta'ya sürüldü. İşte o günlerde İstanbul'daki bazı aydınlar –Atatürk'ün çağrısıyla– Ankara'ya geçmek için yollara düştüler. O aydınlardan ikisi; Yunus Nadi (Abalıoğlu) ve Halide



Atatürk ve İsmet Paşa, Ankara'da Anadolu Ajansı'na ayrılan odada haberlere göz atıyor.

Edip (Adıvar), binbir güçlükle İstanbul'dan Ankara'ya geçtiler.

Yunus Nadi ve Halide Edip 31 Mart 1920'de Geyve'de buluştular. Trenle yollarına devam eden iki aydın, Gevye-Akhisar (Pamukova) istasyonundaki mola sırasında Ankara'da bir "haber ajansı" kurulmasını görüştüler. Halide Edip, "Türk Ajansı", "Ankara Ajansı" ve "Anadolu Ajansı" adlarını önerdi. "Daha da bulunabilir" dedi. Yunus Nadi, en iyi adın "Anadolu Ajansı" olduğunu belirtti. Halide Edip de "Önce kendini ve bütün vatanı kurtaracak olan Anadolu'dur. O halde kararımızı vermiş olalım: Anadolu Ajansı..." dedi. Böylece Anadolu Ajansı'nın kuruluş fikri 31 Mart 1920'de Geyve Akhisar İstasyonu'nda doğdu.

Yunus Nadi ve Halide Edip, Anadolu Ajansı düşüncesini Ankara'da 4-5 Nisan 1920 gecesi, Atatürk'e açtılar. O günlerde bir ajans kurmayı düşünen Atatürk de bu fikri derhal kabul etti.

6 Nisan 1920'de Atatürk'ün bir beyanatıyla Anadolu Ajansı kuruldu. 8 Nisan 1920'de Atatürk, Anadolu Ajansı'nın kurulduğunu resmen açıkladı.

TBMM açılmadan iki hafta önce kurulan Anadolu Ajansı yeni Türk devletinin ilk milli kurumu oldu.

Anadolu Ajansı, o sırada Atatürk'ün de karargâhı durumundaki Ziraat Mektebi'ndeki bir odada çalışmaya başladı. Halide Edip de o "dar ve uzun odada" kalıyordu. Odada eşya olarak "dosya rafları, sandalye, iki masa ve -Atatürk'ün Osmanlı Bankası'ndan aldığı- bir yazı makinesi" vardı. Halide Edip burada bazı yabancı gazetelerin haberlerini tercüme ediyor, Atatürk'ün Kâtibi Hayati Bey'in getirdiği telgraflardan ajans için gerekli parçaları kesiyordu. Halide Edip'e bu işlerde, o sırada Ankara'da Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi'ni çıkaran Yunus Nadi Bey ile Abdurrahman adlı bir Afgan genç yardım ediyordu İlk günlerde, ajans haberlerini ve yazılarını bizzat Atatürk kontrol ediyordu.

Anadolu Ajansı, Ziraat Mektebi'nden sonra Ulus'ta Öğretmen Okulu'nun bodrum katına taşındı. Birkaç yer değişikliğinden sonra da Samanpazarı'nda iki katlı bir binaya geçti.

Neden Kuruldu?

Atatürk, "Milli Mücadele'yi nasıl kazandınız?" diye soranlara "telgraf telleriyle" diye cevap verirdi. Hiç kuşkusuz "telgraf telleri" kadar o tellerdeki "haberler" de çok önemliydi.

Atatürk, milli direnişi örgütlemek için her şeyden önce işgal altındaki ülkede en uzak köşelere kadar haber ulaştırmak zorundaydı. İstanbul basını, ya "baskı" ya da "düşman etkisi" altındaydı. Anadolu'da yerel basın yetersizdi. Ülkede yerli milli bir ajans yoktu: 1911'de kurulan "Osmanlı Telgraf Ajansı" milli olmaktan çok ticariydi. Daha sonra "Osmanlı Milli Ajansı"na dönüşen "Telgraf Ajansı" I. Dünya Savaşı sonunda kapatılmıştı. 1918'de "Türkiye Havas-Reuter Ajansı" kurulmuştu. Fakat bu ajans da işgalcilerin çıkarları doğrultusunda haberler yapıyordu. Örneğin Atatürk, Nutuk'ta, "Havas-Reuter Ajansı"nın 27 Mayıs 1919 tarihli "Türkiye, büyük devletlerden birinin himayesini sağlama noktasında birleşiyor" haberine tepki duyarak "milletin, milli bağımsızlığı korumaya kararlı oluğunu" ve "millî vicdanı temsil etmeyen haberlerin endişe verici tepkiler yarattığını" belirterek milleti bu yanlış haberlere karşı uyardığını anlatıyor.

Kısacası milli direnişi örgütlemek için yerli milli gazetelere ve haber ajanslarına ihtiyaç vardı. Atatürk bu nedenle Sivas'ta "İrade-i Milliye", Ankara'da da "Hâkimiyet-i Milliye" gazetelerini kurdu. Başlangıçta İtalyan Haber Ajansı'ndan yararlandı. Sonra da milli direnişe zarar verecek yanlı haberlere karşı milleti uyarmak, meclis kararlarını, milli bildirileri halka ulaştırmak, yerli ve yabancı kamuoyunu milli direniş hakkında bilgilendirmek için Anadolu Ajansı'nı kurdu.

Milli Mücadele'de Anadolu Ajansı

Anadolu Ajansı, zorlu savaş yıllarında üzerine düşeni fazlasıyla yaptı. İç ve dış kamuoyunu milli direniş hakkında sürekli doğru bilgilendirdi.

Anadolu Ajansı, içeride İstanbul, Zonguldak, İnebolu, Antalya ve İzmit'te; dışarıda ise Londra, Paris, Berlin, Viyana, Cenevre ve New York'ta irtibat büroları açtı.

Anadolu Ajansı bültenleri bin bir güçlükle işgal altındaki İstanbul'a ulaştırıldı. İstanbul'da eski Çiftçi Kütüphanesi sahibi Akif Bey ile Hayri Budak Bey bu bültenleri gizlice aldılar. Bu bütünler, İstanbul Babıali'de bir kitabevinin bodrum katında eski bir teksir makinasıyla veya bültenin altına kopya kâğıdı yerleştirilerek elle çoğaltıldı. Ajans haberleri telgrafla yayıldı. Atlı görevlilerin



Halide Edip Adıvar

ücra köşelere kadar götürdüğü bültenler buralarda kara tahtalara asıldı. Anadolu Ajansı bütün bu çalışmaları Halide Edip, Yunus Nadi, Hamdullah Suphi ve on kadar personelle yürüttü.

Düşmanın bütün kara propagandasına karşın milli direnişin en zor anlarında Anadolu Ajansı'nın haberleri halka güç verdi. Anadolu'daki Yunan mezalimini Anadolu Ajansı dünyaya duyurdu. TBMM'nin açılacağı, Anadolu Ajansı bülteniyle halka duyuruldu. Cephelerden en doğru haberleri Anadolu Ajansı verdi: Sakarya Savaşı'nın ne zaman başlayıp nasıl ilerleyip nasıl sonuçlandığı, Büyük Taarruz'un tüm aşamaları ve İzmir'in kurtuluşu gibi önemli haberler hep "AA" kaynaklıydı.

Anadolu Ajansı sadece Milli Mücadele'de değil, sonrasında Cumhuriyet'in ilk yıllarında da yeni Türkiye'nin gözü kulağı oldu. Önce Lozan görüşmelerini çok başarıyla yansıttı. Sonra Atatürk'ün devrimlerini topluma anlattı. Devrimleri halka anlatmak için çıktığı yurt gezilerinde Atatürk'ün yanında hep AA muhabirleri vardı. Atatürk, İzmir suikast girişimi sonrasında 19 Haziran 1926'da "Benim naçiz vücudum elbet bir gün toprak olacaktır, fakat Türkiye Cumhuriyeti ilelebet payidar kalacaktır" sözünü Anadolu Ajansı'na verdiği demeçte söyledi.

Atatürk, Anadolu Ajansı'nın Batılı anlamda modern bir haber ajansı olmasını istiyordu. Bu amaçla 1925'te Anadolu Ajansı'nı şirketleştirdi.

İkinci Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, Anadolu Ajansı'nın 50. yılı dolayısıyla kendisiyle yapılan bir röportajda şöyle demişti: "Bizim de bir ajansımız vardı. Dünyaya haber verebiliriz diye pek çalımlıydık!"

Anadolu Ajansı'nda İhmal "Vatan Suçu"ydu

Atatürk, milli direnişin başarıya ulaşması için Nutuk'taki ifadesiyle ülke içinde ve dışında "elektrik şebekesi" gibi bir bilgi ve haber



Yeni Gün Gazetesi'ni çıkardığı günlerde Yunus Nadi Abalıoğlu

ağı kurdu. Bu ağdaki veri akışı için Anadolu Ajansı'na çok büyük iş düşüyordu.

Atatürk işte bu nedenle Anadolu Ajansı haberlerinin ve bültenlerinin zamanında yerine ulaşmasını "vatan görevi", ulaşmamasını ise "vatan suçu" olarak gördü.

Örneğin, Konya Postanesi'nde Anadolu Ajansı haberleri ve bültenlerinin engellendiği anlaşılınca Atatürk, 18 Nisan 1920'de Konya Posta ve Telgraf Müdürlüğü'ne çektiği bir telgrafta Anadolu Ajansı haberlerinin dağıtımında ihmali olan kişilerin isimlerini istedi. 18 Nisan 1920'de Anadolu Telgraf Merkezi'ne gönderdiği bir tamimde ise Anadolu Ajansı haberlerini iletmekte ihmali olanların "cürmü vatan" (vatan suçu) işlemiş sayılacaklarını bildirdi. 21 Nisan 1920'de Diyarbakır Posta ve Telgraf Başmüdürlüğü'ne çektiği bir telgrafta da Anadolu Ajansı haberlerinin Palu'ya ulaşmadığının öğrenildiğini, durumun incelenerek sonucun bildirilmesini ve ajans haberlerinin düzeli olarak bütün merkezlere verilmesini emretti. 21 Nisan 1920'de de Balıkesir'de 64. Fırka Komutanı'na ve Mudanya Kaymakamı'na çektiği telgrafta ise Anadolu Ajansı'nın günlük bildirilerinin hiç aksamadan Bandırma ve Mudanya'dan güvenilir kayıkçılar ve kaptanlarla İstanbul'a gönderilmesini istedi.

Unutma ki, Anadolu Ajansı 99 yıl önce bir ölüm kalım savaşında emperyalizmin ve yerli iş birlikçilerinin "yalanlarına" karşı halkı "doğru" bilgilendirmek için kurulmuştu. Anadolu Ajansı'nın 31 Mart 2019 gecesi sergilediği "yandaşlık", bu kurumun şanlı tarihine hiç yakışmadı.

Görülen o ki 99 yıl önce Atatürk'ün "vatan" kurtardığı Anadolu Ajansı ile 99 yıl sonra "iktidar partisi" kurtarılmak istendi.

Atatürk'ün Anadolu Ajansı'ndan İsteği: En Doğru ve Hızlı Havadis

Atatürk, 8 Nisan 1920'de yayımladığı Anadolu Ajansı'nın kuruluş genelgesinde Milli Mücadele'de halkın iç ve dış "en doğu ha-

vadis (haber) ile aydınlatılmasının" zorunlu olduğunu, "Anadolu Ajansı'nın en hızlı araçlarla vereceği havadis ve bilginin Temsilciler Kurulu'nun belgeli ve asıl kaynaklarına" dayandığını bildirdi.

Atatürk'ün bu genelgesi dikkatle okunduğunda sadece "havadis" değil "en doğru havadis", "en hızlı araçlarla vereceği havadis", "belgeli ve asıl kaynaklara dayalı havadis" ifadelerini kullandığı görülür. Atatürk'ün burada altını çizdiği noktalar; "doğru", "tarafsız", "belgeli ve kaynaklı" haberlerin "hızlı" biçimde her yere ulaştırılması, haber ajanslarının uyması gereken evrensel ilkelerdir.

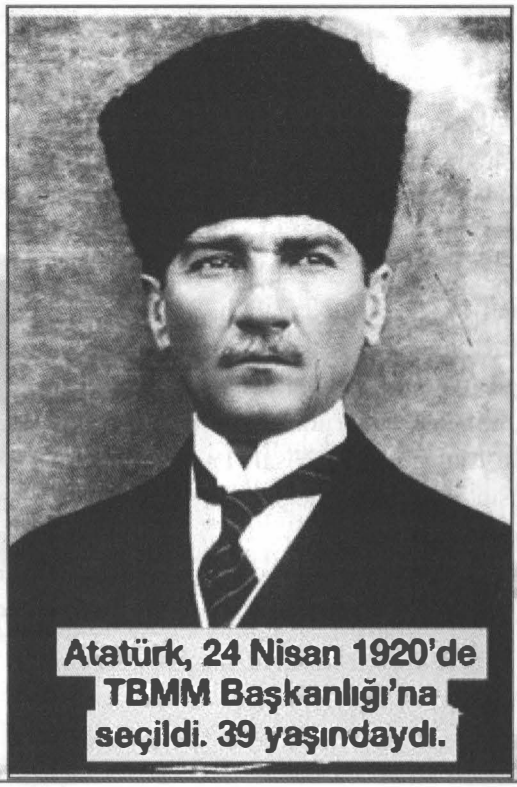
Anadolu Ajansı'nın 12 Nisan 1920'de yayımladığı ilk bültende de bu ajansın, halkın "en doğru haber ve bilgiler alabilmesi" için kurulduğu belirtiliyordu.

Anadolu Ajansı, kuruluşundaki bu evrensel ilkelerden 99 yıl boyunca –31 Mart 2019 gecesine kadar– hiç vazgeçmedi.

***

Unutma! Hatırla!

Atatürk'ün, Milli Mücadele'yi meclisle kazandığını, cumhuriyeti meclisle kurduğunu, tüm devrimlerini meclisle yaptığını hatırlayalım. Bu toprakların şimdiye kadar yaşadığı en büyük "beka sorununun" 1919'daki emperyalist işgal olduğunu unutmayalım. Atatürk'ün, bu en büyük "beka sorununu" meclisi açarak, meclisle birlikte ortadan kaldırdığını hatırlayalım.



Atatürk, 24 Nisan 1920'de TBMM Başkanlığı'na seçildi. 39 yaşındaydı.



Açıld
dönem
TBM

CUMHURİYET'İN TEMEL TAŞI: TBMM

Atatürk, sadece "hukuk" ve "mantık" ilkeleriyle 600 yıllık bir monarşiden ve 10 yıllık bir meşrutiyetten, sadece 4 yılda (1920-1923 arasında) bir cumhuriyet çıkarmayı başardı. İşte TBMM, o cumhuriyetin temel taşıdır.

23 Nisan 2019 Ankara'da TBMM'nin açılışının, başka bir ifadeyle "egemenliğin" saraydan/sultandan alınıp millete verilişinin 99. yıl dönümüydü.

Peki, ama Atatürk, üstelik bir ölüm kalım savaşında, Anadolu'nun orta yerinde TBMM'yi neden ve nasıl açtı? TBMM sıradan bir meclis miydi, yoksa çok daha başka anlamları mı vardı?

Yeni Meclis Hazırlığı

16 Mart 1920'de İngilizler İstanbul'u işgal ettiler. Atatürk, aynı gün bir bildiri yayımladı: Bu işgalle "Osmanlı Devleti'nin yedi yüz yıllık hayatına ve egemenliğine son verildiğini" belirtip "milli bir savaş dönemine girildiğini" söyledi. Türk milletini, "uygarlık yeteneğini, yaşama ve bağımsızlık hakkını ve bütün geleceğini savunmaya" çağırdı.

Atatürk, 17 Mart 1920'de, Ankara'da bir "Kurucu Meclis" açma düşüncesini kolordu komutanlarıyla paylaşıp onların görüşlerini aldı. Henüz daha İstanbul'daki Mebusan Meclisi kapatılmamışken böyle bir girişimde bulunmuştu. Çünkü İstanbul'daki meclisin kapatılacağını öngörüyordu. Komutanlar, "Kurucu Meclis" yerine "Milli Şura", "Milli Meclis" adını önerdiler. Sonunda "Olağanüstü Yetkiler Taşıyan Meclis" adında karar kılındı.

16 Mart 1920'de İngilizler, İstanbul'da Mebusan Meclisi'ni basıp bazı milletvekillerini tutuklayıp Malta'ya götürdüler. Bu tutuklamaları protesto eden Mebusan Meclisi, 18 Mart 1920'de çalışmalarına ara verdi. "Bir millet var koyun sürüsü, ona bir çoban lazım, o da benim" diyen Padişah Vahdettin de 10 Nisan 1920'de Mebusan Meclisi'ni tamamen kapattı.

Atatürk, 19 Mart 1920'de yayımladığı bir bildiriyle Ankara'da olağanüstü yetkiler taşıyan bir meclis açmak için bütün illerde seçim yapılmasını istedi. Mevcut seçim kanunu uygulanarak gizli oy, salt çoğunlukla, her sancaktan 5 üye seçilecekti. Bütün partiler, dernekler ve topluluklar aday gösterebilecek, isteyen bağımsız aday olabilecekti. İstanbul'daki Meclisi Mebusan'dan gelen milletvekilleri de bu meclise kabul edilecekti.

Atatürk'ün Meclis Aşkı

İşgalci emperyalizm, işbirlikçi saray ve onun hükümeti, Ankara'da yeni bir meclis açılmasına karşıydı.

Atatürk ise bu iç ve dış düşmanlara karşı "milli iradenin" gücüne güvenerek Ankara bozkırında TBMM'yi açacaktı.

Atatürk, "Önce meclis, sonra ordu" diyordu. "Ben her kerameti meclisten bekleyenlerdenim" diyordu. "Bir devre yetiştik ki onda her şey meşru olmalıdır" diyordu. "Meclis teori değil hakikattir, hakikatlerin en büyüğüdür. Orduyu yaratacak millet, millet adına da meclistir." diyordu.

Halide Edip (Adıvar), o günlerde meclis aşkıyla yanıp tutuşan Atatürk'ü, Jean Jacques Rouesseau'ya, George Washington'a benzetiyordu. Haksız da sayılmazdı.

Ateşler içinde bir Meclis

Şevket Süreyya Aydemir'in ifadesiyle o günlerde Ankara "ateş çemberi içindedir." Bir taraftan emperyalist işgal, diğer taraftan işbirlikçi saray ve onun hükümetinin başlattığı "iç savaş" devam ediyordu:

Şöyle ki,

2 Nisan 1920'de kurulan 4. Damat Ferit Hükümeti; 8 Nisan'da Anzavur'a paşalık unvanı verip Balıkesir Mutasarrıflığı'na atadı. Anzavur, 10 Mayıs'ta paralı bir kuvvetle Adapazarı'nı işgal edecekti.

10 Nisan'da Milli Mücadele'yi kınayan ve Kuvayı Milliyecileri "asi" olarak suçlayan bir beyanname yayımladı.

10 Nisan'da Şeyhülislam Dürrizade Abdullah'ın hazırladığı "ihanet fetvasını" yayımladı.

18 Nisan'da Kuvayı Milliye'yi bastırmak için Kuvayı İnzibatiye (Halifelik Ordusu) kurulmasına karar verdi.

11 Mayıs'ta İstanbul Divanı Harbi, Atatürk, Ali Fuat Cebesoy ve Halide Edip'i idama mahkûm etti. Vahdettin, bu kararı 24 Mayıs'ta onayladı. 6 Haziran'da da İsmet İnönü ile birlikte askersivil birkaç yurtsever daha idama mahkûm edildi.

22 Haziran'da Yunan ordusu, Milne Hattı'nı geçerek Bursa ve Uşak'a doğru ilerlemeye başladı.

TBMM'nin açılacağı günlerde Anadolu'da manzara şuydu:

Güneyde, Urfa, Antep ve Maraş'ta Fransız işgaline karşı savaş vardı. Ege'de efeler Yunan'a karşı direnmeye çalışıyordu. Doğu'da Ermeni tehdidi sürüyordu. Marmara ve civarında ise Kuvayı Milliye birlikleri İngilizlere ve yerli işbirlikçilere karşı savaşıyordu. Gönen, Bursa, Adapazarı, Hendek, Bolu, Düzce, Yozgat, Konya isyan ateşiyle yanıyordu. Anadolu'da irili ufaklı 60 kadar isyan patlak vermişti. Bunların başında padişahın, halifenin, İngilizlerle işbirliği halindeki kumandanları vardı.

İşbirlikçi saray ve hükümetinin Atatürk'ün üzerine saldırttığı Anzavur askerleri, Hilafet Ordusu ve Kuvayı Ahmediye Ankara'yı tehdit ediyordu.

Ankara'da tüm yurtseverler çok tedirgindi. Öyle ki, Halide Edip'in eşi Dr. Adnan (Adıvar) Bey, isyancılar tarafından boğazlanmaktansa gerektiğinde intihar etmek için üzerinde zehir taşıyordu. Atatürk'ün kaldığı Ziraat Mektebi'ne gelen telgraf tellerinin kesildiği, etraftan silah sesleri duyulduğu oluyordu.

O günlerin tanıklarından Halide Edip (Adıvar) şunları anlatıyor: "Rahat uyumak mümkün olmazdı. Çünkü Hilafet Ordusu mensuplarının ne zaman bizim yerimizi de basıp, yatağımızda bizi boğazlayacaklarını tahmin edemiyorduk. O günlerde bu vatan hainleri Bolu hastanesinde yatan bazı subayları da yataklarından sürükleyip hastanenin önünde kafalarını taşla ezmişlerdi."

O sırada Ankara'yı savunacak asker de yoktu. Atatürk, neredeyse tüm birlikleri, iç isyanları bastırmak için görevlendirmişti. Refet Paşa, Denizli taraflarından Ankara'ya 120 kişilik birlik gönderdi. Kılıç Ali de Antep'ten 70 kişilik bir süvari müfrezesi getirdi. İşte meclis açılırken Ankara sadece bu 190 askere emanetti.

Henüz güçlü komutanların hepsi de Atatürk'ün yanında değildi. İsmet (İnönü), TBMM açılmadan önce Ankara'ya gelmişti. Ancak Fevzi (Çakmak), Yusuf İzzet Paşa ve Fahrettin (Altay) paşalar henüz Milli Mücadele'ye katılmamışlardı. Atatürk, başlangıçta Milli Mücadele'ye karşı olan bu komutanları yanına çekmek için de o günlerde çok çaba harcadı.

Atatürk, o zor günlerde zaman zaman umutsuzluğa kapılsa da ne "milli bağımsızlık" ne de "milli egemenlik" savaşından vazgeçti.

Yeni Meclis Yeni Devlet
Atatürk'ün Milli Egemenlik Devrimi

Ankara'da İttihat ve Terakki Kulübü olarak yapılan, ancak tamamlanmamış binanın meclis binası olmasına karar verildi. Binanın açık çatısı kiremitlerle kapatıldı. Toplantı salonuna Erkek Öğretmen Okulu'ndan getirilen tahta sıralar konuldu. Milletvekillerine Öğretmen Okulu'nda kalacak yer hazırlandı.

İstanbul'daki Mebusan Meclisi Başkanı Celalettin Arif Bey ve bazı arkadaşları da Ankara'daki TBMM'ye katıldı. TBMM, 23 Nisan 1920'de 355 vekil yerine ancak 115 vekille açıldı. Mayıs ayında meclise 62 vekil daha katıldı.

Atatürk, TBMM'yi açarken sadece yeni bir meclis değil, aynı zamanda yeni bir devlet kurduğunu biliyordu. Bu yeni devlet, bir "din devleti" değil "laik bir devlet" olacaktı. Egemenliği saraydan/sultandan alıp millete vermek zaten başlı başına "laik" bir adımdı. Ancak dönemin koşulları gereği Atatürk uzun bir süre "laik cumhuriyet"ten hiç söz etmeyecek, hatta anayasaya "devletin dini İslamdır" maddesini koyacaktı.

22 Nisan Perşembe günü açmayı düşündüğü TBMM'yi, "olası eleştirilere meydan vermemek için" 23 Nisan Cuma günü, Hacı Bayram Camii'nde Cuma namazı kılınarak, Kuran okunarak, kurbanlar kesilerek, dualar edilerek açmayı uygun gördü. Milli Mücadele önderlerini "dinsiz", "zındık" ilan eden Dürrizade fetvalarının ve hükümet bildirilerinin havada uçuştuğu bir ortamda Atatürk'ün meclisi cuma günü dini bir törenle açtırması "akılcı" bir davranıştı.

Atatürk, TBMM'yi açtıktan sonra yaptığı konuşmalarda da -muhafazakâr vekilleri küstürmemek için- bir süre "sultanı ve halifeyi kurtarmaktan" söz etti. Buna karşın Abdülhalim Çelebi'nin "Vahdettin'le anlaşalım" isteğini ve meclise bir "padişah vekili"



بويوك ملت مجلسى

برنجى اجتماع — برنجى جلسه

٢٣ نيسان ١٣٣٦ جمعه

زوال ساعت ٢½

'Büyük Millet Meclisi birinci içtima',
Hakimiyet-i Milliye, 24 Nisan 1920.

atanması önerisini ise ustaca reddetti Atatürk çok değil, meclisin açılmasından 5 ay sonra, 25 Eylül 1920 tarihli meclis gizli oturumunda **Vahdettin için** ilk defa **"hain"** ifadesini kullandı. Saltanatı kaldırmak için fırsat kolluyordu.

Atatürk, 24 Nisan 1920'de TBMM'de yaptığı 4 saatlik uzun konuşma ve sonrasında meclise verdiği önerge ile "cumhuriyet" sözcüğünü kullanmadan "cumhuriyet" rejiminin temellerini attı. Şevket Süreyya Aydemir, Atatürk'ün bu konuşması hakkında şu yorumu yapıyor: "Bu nutukta yalnız mantık dile geldi. Bizim yakın tarihimizde ilk defa bir asker, bir büyük ve mantık adamı olarak belirdi."

Atatürk bu konuşmasında; önce Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan TBMM'nin açılmasına kadar geçen olaylar hakkında ayrıntılı bilgiler verdi. İstanbul'un işgali ve Mebusan Meclisi'nin kapanmasından sonra meydana gelen "hukuk boşluğunu doldurmak" gerektiğini söyledi.

Sonra yeni bir devlet kuran şu önergeyi okudu: (Özetleyerek veriyorum)

1- Mecliste milli iradeye dayanan bir hükümet kurulmalıdır.

2- Geçici olarak da olsa bir "padişah vekili atamaya" izin verilemez

3- TBMM, kanun yapma ve yürütme yetkilerine sahiptir.

4- Yüce Meclis, sınırlı bir yasama göreviyle değil, milletin bütün işlerini üstlenmek ve memleketin ve halifenin kurtuluşunu sağlamak amacıyla oluşturulmuştur ve artık Yüce Meclisin üstünde bir kuvvet yoktur.

5- Padişah ve İslam halifesi her türlü zorlama ve baskıdan kurtulduğunda meclisin düzenleyeceği yasaya göre yerini alır. Önerge kabul edildi.

Görüldüğü gibi Atatürk'ün 24 Nisan 1920'de meclise sunduğu önerge, adını anmadan "cumhuriyeti" işaret ediyordu.

Atatürk, 1927'de Nutuk'ta bu önergeden şöyle söz diyor: "Efendiler! Bu esaslara dayanmış olan bir hükümetin mahiyeti kolayca anlaşılabilir. Böyle bir hükümet milli hâkimiyet esasına dayanan halk hükümetidir, cumhuriyettir."

Mahmut Goloğlu, "Milli Mücadele Tarihi" adlı eserinin üçüncü cildinde TBMM'nin açılmasını "Üçüncü Meşrutiyet" olarak değerlendirmiştir. Ancak Prof. Sina Akşin'in dediği gibi bu yaklaşım doğru değildir. Çünkü meşrutiyet, adı üstüne "şartlı" bir yönetimdir. Meşrutiyet meclisinde "milli egemenlik" padişahın "kayıt" ve "şartı" ile sınırlıdır. Oysaki 23 Nisan 1920'de açılan TBMM'de "Yüce meclisin üstünde bir kuvvet yoktur." 1921 Anayasası'nın birinci maddesine göre de "Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir." Böyle bir rejim "meşrutiyet" değil, olsa olsa "cumhuriyet" olarak adlandırılabilir.

Unutma ki, Atatürk, sadece "hukuk" ve "mantık" ilkeleriyle 600 yıllık bir monarşiden, 10 yıllık bir meşrutiyetten sadece 4 yılda (1920-1923 arasında) bir cumhuriyet çıkarmayı başardı. İşte TBMM, o cumhuriyetin temel taşıdır. Cumhuriyet, 27 yıllık tek parti döneminden sonra 1946'da çok partili demokrasiye evrildi. Bu büyük dönüşümün mimarı Atatürk'tü.

***

Unutma! Hatırla!

"Keşke Yunan galip gelseydi, dinimizi daha iyi yaşardık!" diyenler milli hafızanı siliyorlar. Bursa'nın işgalinde saray hükümetinin rolünü; Anzavurları, Hilafet Ordularını unutturuyorlar; bu ihanetleri asla unutmayalım, hep hatırlayalım.

Bursa'nın işgalinden sonra Yunan ordularının Bursa'da yaptıkları vahşeti, çirkinliği hatırlayalım. Bursa'nın işgaliyle TBMM kürsüsüne örtülen "puşide-i siyah"ı asla unutmayalım.

PUŞİDE-İ SİYAH

8 Temmuz 1920'de Bursa işgal edildi. 10 Temmuz 1920'de meclis kürsüsü "puşide-i siyah"la kaplandı. 2 yıl 2 ay 2 gün meclis kürsüsünde kalan o siyah örtü, sadece Bursa'nın değil, tüm Türkiye'nin üstüne çöken işgal karanlığını simgeliyordu.

26 Ağustos 2019... Bu toprakları yeniden vatan yapan "Büyük Taarruz"un 97. yıl dönümüydü.

İngiliz destekli işgalci Yunan orduları, Temmuz 1921'de Ankara'nın 50 km. yakınına kadar geldiler. Osmanlı üç başkentini; İstanbul, Edirne, Bursa'yı bile kaybetti. 1918-1922 arasındaki işgal yıllarında Türk milleti büyük acılar yaşadı.

İşte 26-30 Ağustos 1922'de Atatürk'ün başkomutanlığında kazanılan Büyük Zafer ile Osmanlı'nın üç başkenti; İstanbul, Edirne ve Bursa işgalden kurtarıldı. Türkiye yeniden Türk'e vatan yapıldı.

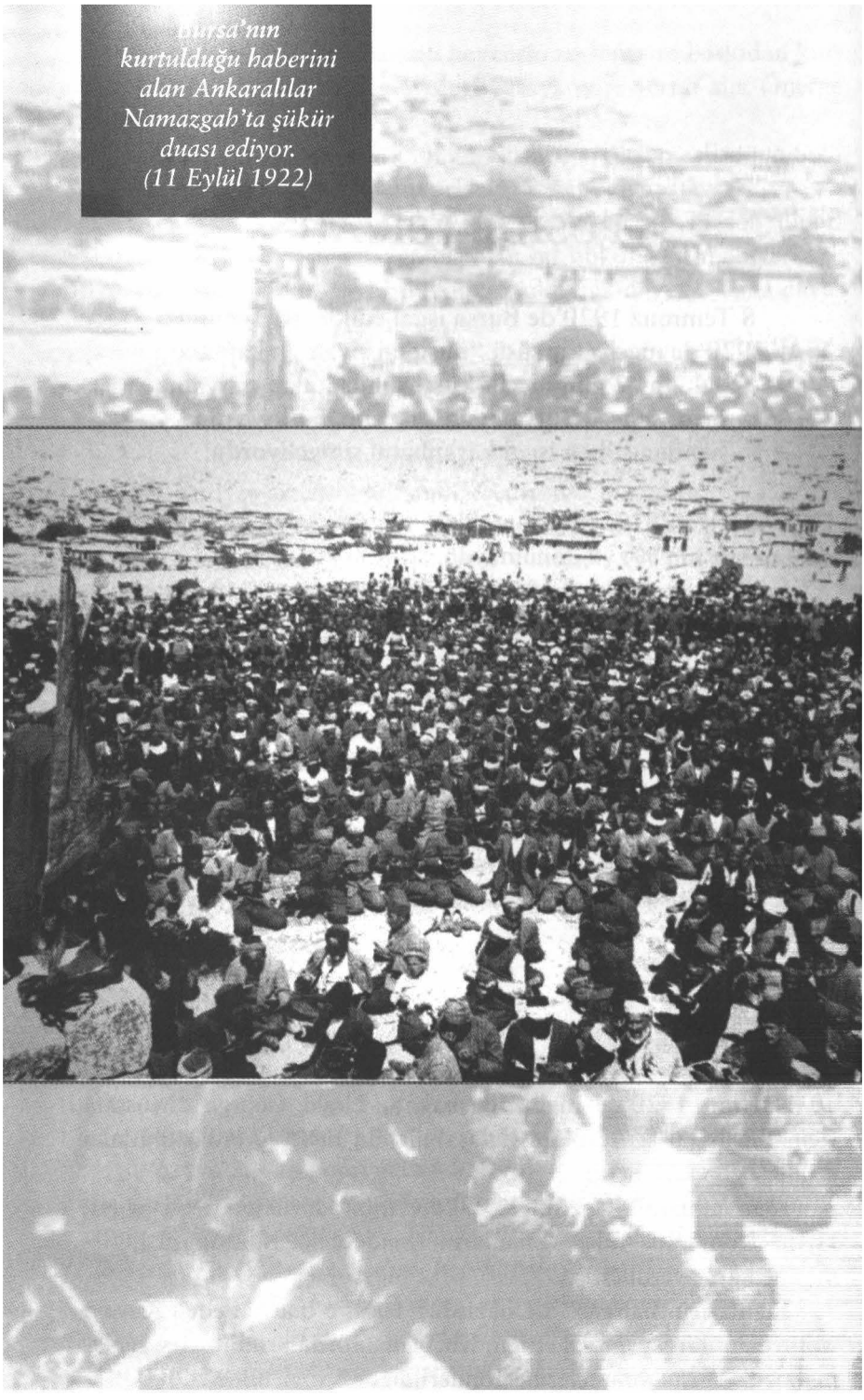
Gelin görün ki, "Büyük Zafer"den 97 yıl sonra bugün, bir Bursa Büyükşehir Belediye Başkanı çıktı ve milletin gözünün içine bakarak "30 Ağustos halkın genelini ilgilendiren bir bayram değildir" diyebildi.

Bursa'nın İşgali

20 Haziran 1920'de İngiliz Başbakanı Lloyd George "Mustafa Kemal'in başarısı Araplara bulaşabilir. Bu nedenle onun mutlaka ezilmesi gerekir" dedi.

Aynı gün, 20 Haziran 1920'de, İtilaf devletleri temsilcileri, Hythe Konferansı'nda, Yunanların Anadolu içlerine doğru ilerlemesine karar verdiler.

İngilizlerin bahanesi de hazırdı: "İzmir'e taarruz eden Kuvayı Milliye, mütarekeyi ihlal ettiğinden, Yunan ordularının barışı sağlamak için (!) Anadolu içlerine gönderildiğini" söylediler.



Bursa'nın kurtulduğu haberini alan Ankaralılar Namazgah'ta şükür duası ediyor. (11 Eylül 1922)

Yunan orduları, 22 Haziran 1920'de Milne Hattı'nı geçerek 6 tümenle Uşak ve Bursa yönünde ilerlemeye başladı. Bu sırada Anadolu'da Türk kuvvetlerinin sayısı çok azdı ve bu kuvvetlerin çoğu da iç ayaklanmaları bastırmakla uğraşıyordu.

Yunan orduları, 22-30 Haziran 1920 arasında Akhisar'ı, Kırkağaç'ı, Soma'yı, Salihli'yi, Alaşehir'i, Kula'yı, Eşme'yi, Sındırgı'yı, Nazilli'yi, Edremit'i, Susurluk'u, Bandırma'yı, Balıkesir'i ve Karacabey'i işgal etti.

Bu sırada Yunan yayılmasına yardım etmek isteyen İngilizler, 25 Haziran'da Bandırma'ya asker çıkardılar. 26 Haziran'da Mudanya'ya çıkmak istediler. Ancak ateşle karşılandıkları için bundan vazgeçtiler. 6 Temmuz'da bir İngiliz filosu Mudanya'yı tam 3 saat bombaladı. 7 Temmuz'da Mudanya İngilizlerce işgal edildi.

7 Temmuz'da Yunan Başbakanı Venizelos şu açıklamayı yaptı: "Türkleri akıllandıracak en iyi yol, Mustafa Kemal'i her cephede mağlup etmektir."

8 Temmuz 1920'de Yunan orduları Bursa'yı işgal ettiler.

Bursa'nın İşgaline Meclis Tepkisi Atatürk: "Gerekirse Bir Tepeye Çıkıp Vatanı Savunacağız"

Bursa'nın işgali mecliste derin bir üzüntüye, büyük bir kaygıya, milli bir öfkeye neden oldu.

8 Temmuz 1920'de İsmet Paşa, TBMM'de Bursa'nın işgal edildiğini açıklar açıklamaz meclis öfkeyle çalkalandı.

İsmet Paşa sözlerinin sonunda Azerbaycan'dan bize yardım için bir kuvvetin yola çıktığını belirtti.

Bunun üzerine İzmir Mebusu Sırrı Bey, "Beklediğimiz ışık doğudan doğmuştur" diyerek Bolşevikliğe sarıldı.

Bursa Mebusu Şeyh Servet Efendi, biraz daha ileri giderek "İslamiyetin aslında Bolşevik esaslardan ilham aldığını" anlattı.

Kütahya Mebusu Besim Atalay umutsuz konuştu: "Memlekette maneviyat yok, servet yok, bilmem ne yok. Bugün gördüğümüz cephelerden kadın çocuk, sırtına yorganını yüklenen göç ediyor. Daha düşman gelmeden kaçan kaçana..." dedi.

Sonra TBMM Başkanı ve Ankara Mebusu Atatürk söz aldı. Umutsuzluk bulutlarını dağıtan şu konuşmayı yaptı: "Efendiler; biz

bir maksat takip ediyoruz: Milletin, devletin istiklâlini muhafaza etmek. Bunun içinde namus ve şeref tamamen saklı olacaktır. Bağımsız olarak milletimizin belirli sınırlar içindeki birliğini muhafaza etmek için savaşıyoruz. Efendiler; memleketimizin ellide biri değil, tamamı tahrip edilse, tamamı ateşler içinde bırakılsa; biz bu toprakların üstünde bir tepeye çıkacağız ve oradan müdafaa ile meşgul olacağız." (Gayet şiddetli alkışlar)

"Bununla birlikte iki karış yer işgal edilmiş, üç beş köy tahrip edilmiş diye burada feryada lüzum yoktur. (Alkışlar). Ben size açık söyleyeyim; efendiler bazı yerler işgal edilmiştir ve bunun üç misli daha işgal olunabilir. Fakat bu işgal hiçbir vakitte bizim imanımızı sarsmayacaktır. (Alkışlar)"

Atatürk'ün bu konuşmasına rağmen meclis, Bursa'nın işgalini kabul edemiyor, işgale izin verenlerin cezalandırılmasını istiyordu. O sırada Bursa Valisi Hacim Muhiddin Bey, Bursa'da 56. Fırka Komutanı ise Albay Bekir Sami Bey'di. 13 Temmuz 1920'deki meclis görüşmelerinde bu iki kişi hedef alındı. Bunun üzerine Atatürk araya girdi. Düşman karşısında fazla kayıp vermemek için bazen geri çekilmek gerektiğini, bir zamanlar Medine'den çekilmeme ısrarı yüzünden Şam'ın kaybedildiğini belirterek meclisi yatıştırmak istedi. Ancak Batı Cephesi Komutanlığı'na soruşturma açıldı. Soruşturma sonunda Albay Bekir Sami Bey, önce Antalya ve Havalisi Komutanlığı'na atandı. Sonra Kuzey Kafkasya Askeri Murahhaslığı'na gönderildi. Sonra da askerlikten alınıp emekli edildi.

Bursa'nın işgali karşısında meclisin öfkesi dinmek bilmedi. Meclis, bir an önce Bursa'nın geri alınmasını istedi. Bunun için iç isyanları bastırmakla uğraşan bütün kuvvetlerin toplanıp Bursa'ya gönderilmesi için meclise önergeler verildi.



Yunan Komutan Sofokles, Osman Gazi'nin türbesinde poz veriyor.

O günlerde Atatürk, özel bir sohbette Yunus Nadi Bey'e şöyle dedi: "Meseleleri olaylara göre değil gerçeğe göre değerlendirmek gerekir. Bize lazım olan Bursa

değil, vatandır ve bütün vatandan düşmanın defolup gitmesidir ve bu, günü geldiğinde böyle olacaktır. Ancak koşulların gelişmesi lazımdır. İhtiyatla ve basiretle hareket etmek gerekir..."

Belli ki Atatürk, bir yıl sonra, Sakarya Savaşı'nda uygulayacağı "Hattı müdafaa yoktur, sathı müdafaa vardır, o satıh bütün vatandır" stratejisini Bursa'nın işgal edildiği günlerde düşünmeye başlamıştı.

Atatürk duygularına kapılmadı. Milli heyecanı doğru yönetmeyi bildi. Akıl ve stratejiden asla vazgeçmedi. Kurtuluş Savaşı böyle kazanıldı.

Karalar Bağlayan Meclis
Kürsüdeki Siyah Örtü

10 Temmuz 1920'de TBMM'nin 31. toplantısının 1. oturumunda 31 imzalı şu önerge okundu:

"Birinci hükümet merkezimiz olan Bursa'nın sefil Yunanlar tarafından işgali ve bu işgal neticesiyle orada din ve vatan kardeşlerimizin uğradıkları zulümlerin üzüntülerine iştirak ettiğimizin bir nişanesi olarak celsenin 20 dakika kapatılması ile başkanlık kürsüsünün puşide-i siyah (siyah örtü) ile örtülmesini teklif eyleriz."

Teklif derhal kabul edildi. Kürsü siyah bir örtüyle kaplandı. Böylece Bursa'nın işgali üzerine meclis, yani millet "karalar bağlamış" oldu. O siyah örtü sadece Bursa'nın değil, tüm Türkiye'nin üstüne çöken işgal karanlığını simgeliyordu.

Yunan işgali, tüm Türkiye'de olduğu gibi Bursa'da olanca çirkinliğiyle kendini gösterdi.

10 Temmuz 1920'de meclisin 31. toplantısının 2. oturumunda işgal karanlığı olanca açıklığıyla gözler önüne serildi:

Önce Burdur Mebusu İsmail Suphi Bey meclise verdiği öneride, "Bursa'ya giren ve ne yazık ki Osmanlı bayrağını taşıyan Halife Ordusu altındaki hainler yığını ile birlik olan Yunanların, oradaki mukaddes mabetlerimizi, sanat eserlerimizi tahrip ve tahkir ettikleri ve Müslüman Türk kızlarının ırzlarını kirlettikleri işitilmiştir" dedi.

"İstanbul Hükümeti, Osmanlı sancağı verdiği Anzavur'u bir avuç vatanseverin üstüne yolladı. Osmanlı bayrağı önde olarak Bursa'ya giriliyor. Asıl felaket buradadır efendiler..." dedi.

İsmail Suphi Bey sözlerine şöyle devam etti: "Bizim dini Kâbemiz

geçen sene İngilizlerin ayakları altında çiğnenirken, şimdi milli Kâbemiz olan Bursa, dünyada en müthiş düşmanımız olan İngilizlerle Yunanların ayakları altında çiğneniyor. Şu dakika teneffüs ettiğimiz hava belki zehirlidir. Çünkü orada bulunan yüzlerce hemşirelerimizin, kızlarımızın, ablalarımızın temiz kanı dökülmüş bulunuyor. Feryatları havayı titretiyor..."

İsmail Suphi Bey Bursa'ya giren Yunanların, kızlarımızı alıp götürdüklerini, en mukaddes mabedimizi bombalarla tahrip ettiklerini, Nilüfer Sultan'ın kabrini bomba ile yıktıklarını anlattı.

Sonra isyan edercesine şöyle dedi: "Bizim neyimiz kaldı efendiler? Neyimiz var? Çiftliğimiz mi var? Efendiler bizim hiçbir şeyimiz kalmamış. Bizi dünyaya bağlayan ancak bir kuru candır. Onu da sırası gelince tam bir minnetle Allah'a veririz."

Sonra Antalya Mebusu Rasih Efendi söz alıp şunları söyledi: "Evet arkadaşlar; bugün Yeşil Camii'de o güzel seda (ezan) sustu, cemaat namazını eda edemiyor. Cemaat çil yavrusu gibi dağıldı. (...) Can, namus, mal hepsi yok edildi."

Hoca Rasih Efendi, Allah ile aldatan yerli iş birlikçilere de şöyle yüklendi:

"Bursa'ya giren Hilafet Ordusu acaba Yunanların süngüleriyle, İngilizlerin toplarıyla dini yaşatmaya mı geliyor? Acaba vaktiyle 'Din gitti' diye bağıran o İstanbul'daki Şeyhülislam, Anadolu'yu velveleye veren o Mustafa Sabrı denilen (Kahrolsun sedaları), alçak, Anadolu'yu 'dinimiz gidiyor' diye velveleye veren, ayaklanan Türkler, ne durursunuz? 'Diminiz gidiyor' diyen o Zeynel Âbidin, Bursa'da Yunan askerleriyle saltanat kuracak! Keşke ordunun başında gelse idiler. Şu millette görseydi ki onlar Yunanlardan daha alçaktırlar..."

Bu konuşmalar sırasında birçok milletvekili ağlıyordu. Mendillerini çıkarıp gözyaşlarını silen milletvekillerinin sayısı öylesine çoktu ki Siverek Mebusu Mustafa Lütfi Efendi, "Efendiler, rica ederim mendillerinizi cebinize koyunuz, ağlamayınız" demek zorunda kaldı.

Bursa'nın İşgali ve Hilafet Ordusu

10 Temmuz 1920'de mecliste Burdur Mebusu İsmail Suphi Bey, Bursa'nın işgalinin gerçek sorumlularını şöyle deşifre etti:

"Yunan'ı bizim üzerimize saldırtan kimdir? İstanbul hükümetidir efendiler. İstanbul hükümeti, eline Osmanlı sancağı vererek Anzavur'u

'bizim eşkıyalar' dedikleri bir avuç yurtseverin üstüne yolluyor, saldırtıyor efendiler... İstanbul'dan, makamı muallayı hilafet dediğimiz yerden, kendi bayrağımız önde olarak geliyorlar. Bunu maatteessüf cahil olan halkımıza duyurmamalıyız."

Gerçekten de Osmanlı saray hükümetinin İstanbul'dan Anadolu'ya gönderdiği Ahmet Anzavur ve Hilafet Ordusu, Anadolu'daki Yunan ilerleyişini kolaylaştırdı. Milli Kuvvvetler, dış düşmandan önce bu yerli ihanet şebekeleriyle mücadele etmek zorunda kaldı. Bu nedenle Yunan orduları rahatça Bursa ve diğer yerleri işgal edebildi.

Atatürk, 11 Eylül 1924'te Bursa'nın kurtuluş gününde Bursa'da yaptığı konuşmada Bursa'nın işgalinin gerçek sorumlularını şöyle açıklayacaktı:

"Kardeşler! Bursa'nın kurtuluş gününde, kurtulduğu felaketin gerçek sorumlularını da hatırlamak, onları sonsuza dek lanetlemek gerekir. Bunun için hatırlarınızı bundan dört, dört buçuk yıl öncesine çevirmek istiyorum. İzmir rıhtımından yüce vatanımıza saldıran Yunan ordusu Balıkesir'in güneyine kadar gelmişti. Arkadaşımız Kazım Paşa, kendisine katılan vatansever, özverili bir avuç kahramanla bu düşmanın karşısında cephe oluşturmuştu. Onun kuzeye, doğuya yayılmasına, özellikle kıymetli Bursa'mızın çiğnenmesine engel olmaya çalışıyordu. Fakat henüz İstanbul'da halife ve padişah unvanıyla oturan kişi, tacını ve tahtını koruma hülyasıyla düşmanlarla birleşmişti. Fazla olarak onların Türk vatanını çiğnemesini, Türk milletini esir etmesini kolaylaştırmak görevini de üzerine almıştı. Bu amaçla Anzavur gibi rütbesizlere rütbeler, paralar, araçlar vererek Karasi'de millet cephesini arkadan vurmaya görevlendirdi. Topladığı bir takım değersiz kimseleri Halife Ordusu adı altında İzmit'e çıkardı. Milleti düşmana esir olmaya kışkırttı. Memleket ve milleti kurtarmaya çalışanları idama mahkûm etti. Yunan uçaklarıyla millete fetvalar yağdırdı.

Baştan, arkadan, içeriden gelen bu saldırılar, ihanetler, bozgunculuklar, dış düşman karşısındaki kuvvetlerimizin birçoğunu ayırttı. Milleti kalbinden hançerlemeyi hedefleyen bu cinayetler, her türlü tehlikelerin üstündeydi. Her şeyden önce buna yönelmek (bunu bastırmak) zorunluydu. Halife ve padişah ihanetinde başarılı olmuştu; milli cepheyi zayıflatmış, birçok sinirleri gevşetmişti.

Düşmanlar bu fırsatı kaçırmadılar; taarruz ettiler, yürüdüler, birçok güzel şehir ve kasabalarla beraber bu yeşil yurdu da (Bursa'yı) çiğneyip geçtiler. İşte bu şekildedir ki, Bursa ve Bursalılar iki seneden fazla devam eden korkunç, uğursuz felakete, esirliğe düştüler.

Bu felaketten ne kadar kan ağladığımızı ve onu bir an önce yok etmek için vicdanlarımızın ne kadar sızladığını anlatamam. Fakat ne çare ki üzerimize saldıran Halife Ordusu adı altındaki anlayışsız sürüleri yok etmek, halifenin millet içinde yer yer tutuşturduğu bozgunculuk ve ayrılıkçılık yangınlarını bastırmak ve ondan sonra da vatanımızın en şenlikli yerlerini eline geçirmiş olan kuvvetli bir düşman ordusunu denize dökecek kadar kuvvetlenmek ve hazırlanmak ihtiyacındaydık. Birçok zor evrelerden sonra Türk milleti içeride huzuru sağlamada başarılı oldu. Artık ondan sonra bir an bile durmaksızın güzel Bursa'yı ve düşman elinde bulunan bütün yüce vatan parçalarını kurtarmak kararını uyguladı."

Hem meclisteki bazı milletvekilleri, hem de Atatürk, Bursa'nın işgalinin baş sorumlusunun Halife-Padişah Vahdettin olduğunu söylüyorlar.

Haklılar! Eğer Halife-Padişah Vahdettin, Anzavur'u ve Hilafet Ordusu'nu milli kuvvetlerin üstüne göndermemiş olsaydı Yunan'ın Anadolu içlerinde bu kadar kolay ilerlemesi mümkün olmaz, Bursa'da işgal edilemezdi.

Siyah Örtüden Al Bayrağa

Yunanlar Bursa'da Osman Gazi Türbesi'ne Kral Konstantin'in resmini astılar. Şehzade mezarlarına insan dışkısı bıraktılar. Muradiye'deki sultan kabirlerini tahrip ettiler. İşgal Kuvvetleri Komutanı Sofokles, Osman Gazi'nin ve Orhan Gazi'nin sandukalarını tekmeledi, türbelerine dayanıp hatıra pozu verdi.

Ruşen Eşref, 7 Ağustos 1921'de Hâkimiyet-i Milliye'deki "Azim ve İman" başlıklı yazısında "Orhan Gazi'nin mezarının başı ucunda Venizelos'un veledi, hem de sandukasına dayanarak resim çektirdi" diye yazdı.

Yunan orduları Bursa'ya yaklaşırken, Yalova, Gemlik civarında Müslüman köyleri yakılırken Mehmed Akif, "Bülbül" adlı şiirini yazdı; "Şena'atlerle çiğnensin muazzam kabri Orhan'ın" diye sitem etti kadere.

12 Temmuz 1920'de Hâkimiyet-i Milliye'de "Bahtsız Bursa" başlıklı yazıda Bursa'daki Yunan zulmü şöyle anlatıldı:

"Bahtsız Bursa artık 600 senedir gönül verdiği Türk'ün sesinden uzak yabancı bayrakların gölgesinde sıtmalı bir halde kurtuluş yolunu

bekliyor... Minarelerinde cihat hutbeleri okunan camiler belki eğlence için atılan bomba ve silah seslerinin aksiyle inliyor. Nilüfer Sultan'ın asırlardır sönmeyen aşk fısıldayan türbesi, şimdi harap bir mezarlıktan başka bir şey değil..."

1925 tarihli "Bursa Vilayetinde Yunan Fecaiyi" adlı esere göre Yunan işgali sırasında Bursa merkezde 822 kişi şehit edildi. 383 kişi yaralandı. 5617 kişiye işkence edildi. 128 kadının ırzına geçildi. 5617 kişi hapsedildi. 455 kişi esir alındı, sürgün edildi. Bursa merkezde mezalime uğrayan Türklerin sayısı 7974 kişiyi buldu.

30 Ağustos 1922'de Başkomutan Meydan Muharebesi kazanıldıktan sonra 3. Kolordu kuzeyden, Kocaeli Grubu ise güney doğudan Bursa'ya ilerledi. Yunan orduları, 10 Eylül 1922 akşamı Bursa'yı terk etti. 11 Eylül 1922 sabahı 3. Kolordu Komutanı Şükrü Naili (Gökberk) Paşa Bursa'ya girdi. Böylece 2 yıl 2 ay 2 günlük esaret sona erdi. Bursa yeniden vatan yapıldı. TBMM kürsüsündeki o kara örtü kaldırıldı. Bursa'nın kurtuluşu nedeniyle Ankara'da kurbanlar kesildi, şükür namazları kılındı.

11 Eylül 1922'de Bursa'dan Ankara'ya çekilen telgrafta şöyle deniliyordu: "Yeşil Bursa al sancağına kavuştu."

***

Unutma! Hatırla!

Padişah/Halife Vahdettin'in Milli Mücadele sırasındaki ihanetlerini unutturuyorlar; bu saray ihanetini asla unutmayalım, hep hatırlayalım. "Hain" bir padişahtan "kahraman" yaratmaya çalışıyorlar. Vahdettin'i, sonradan Kemalistlerin değil, zamanında TBMM'nin "hain" ilan ettiğini bilelim. Atatürk'ün de Vahdettin'e "hain" dediğini ve Vahdettin'in ihanetinin dönemin gazetelerine yansıdığını görelim.

Hafızamızı silerek "Kara Sultan"ı aklamalarına asla izin vermeyelim.

حاكميت ملّيه

نمره ۶۶۴ — قسمی: هریوده ۵ خرداد

آنقره — ۲۶ ربیع الاول ۱۳۴۱
پازار — ۲۹ تشرین ثانی ۱۳۳۸
۱۹۲۲

الدين الك صوك ملعنتى ده كوستردى و خلافت مقامندن فرار ايله انكليزلرك قوجاغنه آتيلمق خيانتنى ده ارتكاب ايتدى

دون آقشام يديدن اعتباراً مقام معلاى خلافتى بالانتخاب عبدالمجيد افندى حضرتلرى اشغال ايلهمكده در

خلع مقدمه‌ك فتواى شريف

عصمت پاشا پواڭقره تردنده

ياسه‌سر غضبه موقدنده صوكره: «مطالعه‌ز فوق العاده

محنونيت جمعه بر صورنده جريانه اغشدر» دينمشدر

خلافت مقامندن، انكليز قوجاغنه!

انكلتره ده محافظه كارلر اكثريت قازاندیلر

محافظ كارلر ۳۴۴، ايشجيلر ۱۴۳، مستقل جريئون ورلر ۶۰، حل ليبرالدن ۵۲ مبعوث چيقارمشلدر

"KARA SULTAN"I AKLAMAK

"Vahdettin en son melanetini de gösterdi ve hilafet makamından firar ile İngilizlerin kucağına atılmak hıyanetini de irtikab etti.' (...) 'Hilafet makamından İngiliz kucağına"
(Hâkimiyeti Milliye, 19 Kasım 1922)

97 yıl önce, 17 Kasım 1922'de -Türkiye'de meşruti monarşinin son temsilcisi- Halife Vahdettin İngilizlere sığınıp Türkiye'den kaçtı. (Sürgün edilmedi, kaçtı.) Çünkü Milli Mücadele yıllarındaki "ihanetinin" hesabını vermeyeceğinin farkındaydı.

Ancak Mevlanzade Rıfatlar, Necip Fazıllar ve günümüzün gerçeği eğip büken anlı şanlı "eyyamcı tarihçileri", Vahdettin'in "hain" olmadığını iddia ettiler, ediyorlar.

Oysaki "Vahdettin'in hainliği", cumhuriyetin ilanından sonra Kemalistlerce veya resmi tarih tarafından uydurulmadı; Vahdettin, Milli Mücadele sırasında –Bu mücadeleye yönelik düşmanca tavrı nedeniyle- daha 1920 sonlarından itibaren I. TBMM'de "hain" ilan edildi. Yani Padişah Vahdettin'i sonradan tarihçiler değil, o dönemde meclis/millet ve tarih "hain" ilan etmişti.

Vahdettin Aklayıcılarına Sorular

"Atatürk'ü Samsun'a Vahdettin gönderdi" diyerek Milli Mücadele'yi "Vahdettin'in eseriymiş" gibi göstermeye çalışanlar aşağıdaki sorulara hep kaçamak cevap verirler:

1– İstanbul Hükümeti ve Vahdettin, Atatürk'ü Samsun'a niye gönderdi? Milli Mücadele'yi başlatmak için mi, yoksa İngilizlere yaranmak için mi?

2– Milli Mücadele'yi başlatmak için gönderdiyse (!) Atatürk'ü Samsun'a gönderdikten 19 gün sonra (8 Haziran 1919) niye geri

çağırdı, bir buçuk ay kadar sonra (7-8 Temmuz 1919) niye görevden aldı?

3– Atatürk, 23 Nisan 1920'de Ankara'da TBMM'yi açınca, Padişah Vahdettin, sırtını İngiliz işgal kuvvetlerine dayayan Damat Ferit'le birlikte Milli Mücadele'ye ve Atatürk'e adeta savaş ilan etmedi mi?

a) Atatürk ve arkadaşlarının katledilmesinin "dinen caiz olduğunu" söyleyen fetvalar yayımlamadı mı?

b) Atatürk'ü ve arkadaşlarını gıyaben idama mahkûm etmedi mi?

c) Atatürk'ün rütbelerini ve nişanlarını sökmedi mi?

d) Yurtsever valileri, komutanları görevden almadı mı?

e) Kuvayı Milliyecilerin telgraflarının çekilmesini yasaklamadı mı?

f) Kuvayı Milliye'ye karşı, İngiliz desteğiyle paralı Kuvayı İnzibatiye Ordusu (Halifelik Ordusu) kurup Anadolu'ya gönderip Mehmetçik'e saldırtmadı mı?

g) Türk milletinin idam fermanı Sevr Antlaşması'nın imzalanmasına izin vermedi mi?

h) Milli Mücadele'yi sona erdirmek için Anadolu'ya "nasihat heyetleri" göndermedi mi?

i) Türkiye'nin yönetimini 15 yıllığına İngilizlere bırakmayı teklif etmedi mi? İngilizlerle gizli antlaşmalar yapmadı mı?

j) İngiliz temsilcileriyle gizli görüşmeler yaparak onlardan Atatürk'ü ve Milli Hareketi ortadan kaldırmalarını istemedi mi? Bu görüşmelerde Atatürk'e ağır hakaretler etmedi mi? Büyük Taarruz'dan 20 gün önce bile Atatürk'ü ve milliyetçileri İngilizlere şikâyet etmedi mi?

k) Bu fetvalar, idam kararları, nasihat heyetleri, Kuvayi İnzibatiye (Halifelik Ordusu) gibi girişimler sonunda Anadolu'da Mili Mücadele'ye karşı çok sayıda iç isyan çıkmadı mı?

l) Milli Mücadele sonrasında "Hayatımı tehlikede hissediyorum" diyerek İngilizlere sığınıp ülkeden kaçmadı mı?

Vahdettin'i Biz Değil Meclis "Hain" İlan Etti

Tarih 25 Eylül 1920

Yer: TBMM

Saltanat ve hilafet konusu görüşülüyor.

Görüşmeler uzayınca Atatürk söz alıp şunları söylüyor:

"İkide birde Meclisi Âlinizin bu mesele üzerinde müzakere ve münakaşa açması caiz değildir kanaatindeyim. Bugün bu makamı işgal eden zat (Vahdettin) bu millet ve memleket için hain bir adamdır. (Alkışlar) Müsaade buyurunuz beyim. Hain bir adamdır. (Alkışlar, bravo sedaları)"[1]

Saltanat ve hilafet tartışması devam edince Atatürk bu sefer de şunları söylüyor:

"Esir olan adam padişah olamaz. (...) haince hareket ediyor..."[2]

TBMM'de 8 Şubat 1921 tarihli gizli oturumda Muş Milletvekili Hacı Ahmet Efendi, Halife Sultanın, Sevr Antlaşması'nın imzalanmasını kabul ederek "ecnebilere boyun eğen bir mahlûktan (yaratıktan) başka bir şey olmayacağını" söylüyor.[3]

TBMM'nin 23 Nisan 1921 tarihli oturumunda Saruhan Milletvekili Mahmut Celal Bey, "Papaz Fru isminde bir casus maalesef Sultan Osman'ın tahtında oturmakta olan bugünkü padişahı avucunun içine almış..." deyince, İstanbul Milletvekili Neşet Bey, "O da onun gibidir. Kahrolsun!" diye bağırıyor.[4]

TBMM'nin 9 Temmuz 1921 tarihli oturumunda da Antalya Milletvekili Rasih Efendi, Bursa'da Osmanlı'nın kurucularının türbeleri üzerine Venizelos'un oğlunun ayak basarak fotoğraf çektirmesine sessiz kalan Padişah Vahdettin'e "Muzuriddin" adını takıyor. Bunun üzerine İstanbul Milletvekili Neşet Bey, "Bunu yaptıran o domuzdur" diye bağırıyor.[5] TBMM'de 30 Ekim 1922 pazartesi günü saltanatın kaldırılması için görüşmelere başlanıyor.

O görüşmelerde Antalya Milletvekili Hoca Rasih Efendi, Padişah Vahdettin'e "cani ve hain" diyor. Bütün İslam dünyasının ona "lanet ettiğini" söylüyor.[6]

Rasih Efendi bir ara Vahdettin için "zavallı" diyor. Konya Milletvekili Refik Bey, "haindir" diye bağırıyor. Meclisten "haindir" sesleri yükseliyor.

Mardin Milletvekili Necip Bey ve Kırşehir Milletvekili Yahya Galip Bey, "O Papaz Fru'nun halifesidir" diye bağırıyorlar.

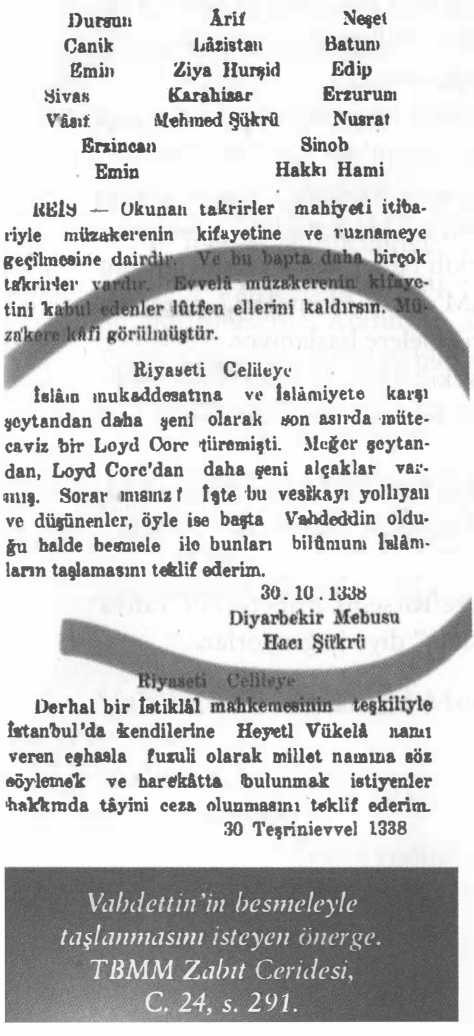
---

1 **TBMM Gizli Celse Zabıtları**, C.1, s. 135.
2 **TBMM Gizli Celse Zabıtları**, C.1, s. 136.
3 **TBMM Gizli Celse Zabıtları**, C.1, s. 412.
4 **TBMM Zabıt Ceridesi**, C. 10, s. 71.
5 **TBMM Zabıt Ceridesi**, C.11, s. 208.
6 **TBMM Zabıt Ceridesi**, C.24, s. 272.

Hüseyin Avni Bey, "yabancıların tutsağı olan birinin halife değil, ancak kendine patrik süsü veren Papa'nın dostu" olabileceğini söylüyor. "Saltanat makamında Vahdettin değil, Vahimeddin adında aciz biri oturuyor" diyor. Hüseyin Avni Bey sözlerini şöyle bitiriyor: "Kendileri Sevr Antlaşması'nı imza ederken halifenin hukuku ne olduğunu okusaydı, keşke bacağı kırılsaydı da o halife lütfen ayağa kalkamasaydı. Bacakları kırılsaydı."

Çorum Milletvekili Haşim Bey, "Hutbelerde isminin anılmamasını" teklif ediyor.

Muş Milletvekili Hacı İlyas Efendi de "Bütün İslam dünyasının mukadderatına kayıtsız kalan Vahdettin'e biat ettiği için sağ elime nefretle bakıyorum" diyor. Vahdettin'in "böyle haince hareket etmesinin" nedeni "esirliği değil, kişiliğidir" diyor. "Bir an önce zavallı mabetlerimizi, mescitlerimizi, şu alçağın adıyla kirletmemek için buna bir son verelim." diye de ekliyor.



Dursun Ârif Neşet
Canik Lâzistan Batum
Emin Ziya Hurşid Edip
Sivas Karahisar Erzurum
Vâsıf Mehmed Şükrü Nusrat
Erzincan Sinob
Emin Hakkı Hami

REİS — Okunan takrirler mahiyeti itibariyle müzakerenin kifayetine ve ruznameye geçilmesine dairdir. Ve bu bapta daha birçok takrirler vardır. Evvelâ müzakerenin kifayetini kabul edenler lûtfen ellerini kaldırsın. Müzakere kâfi görülmüştür.

Riyaseti Celileye

İslâm mukaddesatına ve İslâmiyete karşı şeytandan daha şeni olarak son asırda mütecaviz bir Loyd Core çıkarmıştı. Meğer şeytandan, Loyd Core'dan daha şeni alçaklar varmış. Sorar mısınız? İşte bu vesikayı yollıyan ve düşünenler, öyle ise başta Vahdeddin olduğu halde besmele ile bunları bilûmum İslâmların taşlamasını teklif ederim.

30.10.1338
Diyarbekir Mebusu
Hacı Şükrü

Riyaseti Celileye

Derhal bir İstiklâl mahkemesinin teşkiliyle İstanbul'da kendilerine Heyetı Vükelâ namı veren eşhasla fuzuli olarak millet namına söz söylemek ve hareketta bulunmak istiyenler hakkında tâyini ceza olunmasını teklif ederim.

30 Teşrinievvel 1338

Vahdettin'in besmeleyle taşlanmasını isteyen önerge. TBMM Zabıt Ceridesi, C. 24, s. 291.

Kırşehir Milletvekili Yahya Galip Bey de "İstanbul'da bulunan ve ismine halife denilen (Kahrolsun, sedaları) o herifle kim temas ederse mutlaka insanlıktan çıkar." diyor. Şöyle devam ediyor: "İstanbul'da halife denilen adam, İslam diniyle alâkadar değildir. (...) O halife olsa olsa, daima nasihat aldığı Papaz Fru'nun halifesi olabilir. Müslümanların böyle bir halifeleri yoktur. Biz bunu açık olarak söylemeliyiz. (Yoktur, sedaları)."

Ankara Milletvekili Ali Fuat Paşa da padişahı, sarayı ve Babıaliyi "Milli Mücadele'nin düşmanları" olarak adlandırıyor.

İstanbul Milletvekili Neşet Bey, "Hepsinin Allah belasını versin" diye ekliyor.

Dahası da var!

Şimdi sıkı durun!

Diyarbakır Milletvekili Hoca Şükrü Efendi, meclise verdiği bir önergede "Padişah Vahdettin'in besmele ile şeytan gibi taşlanmasını" istiyor.[7]

30 Ekim 1922'de saltanatı kaldırmak için Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'na verilen 78 imzalı önergede de açıkça Padişah Vahdettin'in Milli Mücadele'de vatana, millete "ihanet ettiği" ifade ediliyor. "Türk milleti, saray ve Babıâlinin ihanetini gördüğü zaman anayasayı değiştirerek egemenliği millete verdi" deniliyor. [8]

Atatürk'e Göre de Vahdettin Haindi

Atatürk, ilk olarak 25 Eylül 1920 tarihli meclis gizli oturumunda "Vahdettin bu millet için hain bir adamdır" diyerek Vahdettin'in ihanetinden söz ediyor.

1 Kasım 1922'de saltanatın kaldırılması dolayısıyla mecliste yaptığı konuşmada da Vahdettin'in "hain" olduğunu söylüyor. Atatürk, bu konuşmanın el yazısı notlarında Vahdettin'den "bilinçsiz bir hain", "insanlık duygularından arınmış bir yaratık", "aşağılık bir araç", "alçak" diye söz ediyor.

Atatürk, 1927'de kaleme alıp okuduğu Nutuk'ta da Vahdettin'den "hain", "alçak" ve "soysuzlaşmış, aşağılık yaratık" diye söz ediyor.

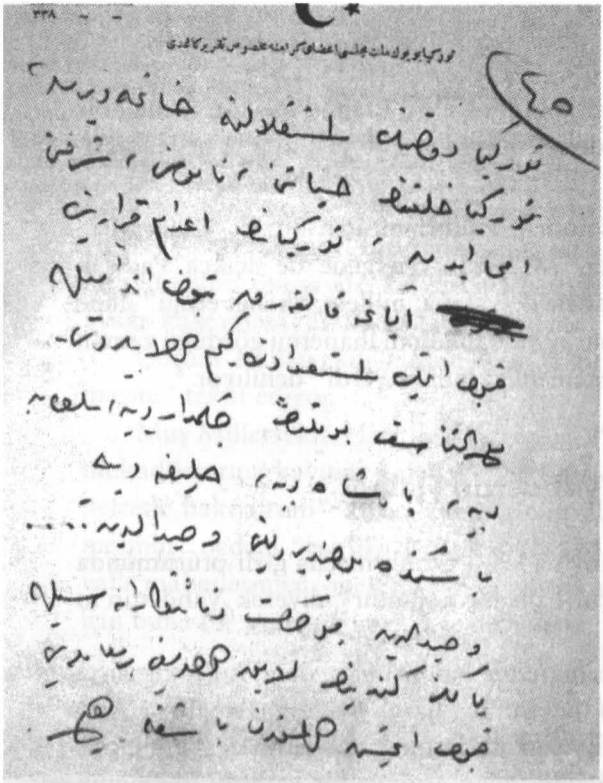
Şu cümleler Nutuk'taki Atatürk'e ait:

"Saltanat ve hilafet makamında oturan Vahdettin müstereddi (soysuzlaşmış), şahsını, bir de tahtını koruyabileceğini hayal ettiği alçakça tedbirler araştırmakta.(...) Vahdettin gibi özgürlüğünü ve canını kendi ulusu için tehlikede görebilecek derecede aşağılık bir yaratığın bir dakika bile olsa milletin başında bulunduğunu düşünmek ne acıklıdır?"

Unutma ki; bugünlerde birileri, "Yeni Türkiye" dedikleri yapıya uygun yeni bir tarih yazıyorlar. Bu doğrultuda öncelikle Padişah Vahdettin'i, –Ziya Gökalp'in ifadesiyle "Kara Sultanı"- aklamak istiyorlar. Ancak "Kara Sultanı Aklamak" mümkün değildir. Çünkü "Kara Sultan"a sonradan kara çalınmadı, o yapıp ettikleriyle kendi kendini kararttı. Aklanmaz.

---

7 **TBMM Zabıt Ceridesi**, C.24, s.272- 291.
8 **TBMM Zabıt Ceridesi**, C.24, s.292,293.



Atatürk, 1 Kasım 1922'de saltanatın kaldırılması dolayısıyla yapacağı konuşmanın el yazısı taslaklarında Vahdettin'in ihanetinden 'Vahdettin'in (...) bu hareketi denaatkaranesi', yani 'bu alçakça hareketi' diye söz ediyor.

Gazetelere Yansıyan İhanet

1 Kasım 1922'de saltanat kaldırıldı. Vahdettin artık sadece halifeydi.

Halife Vahdettin, 17 Kasım 1922'de İngilizlere sığınıp kaçtıktan sonra birçok gazete Vahdettin'in "hain" olduğunu yazdı.

Tevhid-i Efkâr Gazetesi Vahdettin'in kaçışını, "din ve millet düşmanı padişahın misli görülmemiş alçaklığı" olarak duyurdu. Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, "Hilafet makamından İngiliz kucağına" diye başlık atıyordu. Yeni Gün Gazetesi, "Türk ulusunun utkusu, hain padişahı tahtını ve tacını bırakmaya zorlamıştır (...) Cehenneme gitsin." diye yazdı.

Falih Rıfkı Atay, Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi'ndeki "Korkak Kaçtı" başlıklı makalesinde Vahdettin'e "Senin kanına hangi kirli su karıştı? (Senin adın Mehmet) peygamberin ve İstanbul fatihinin adı değil miydi?" diye sesleniyor.

Süleyman Nazif, 21 Kasım 1922'de İleri Gazetesi'nde "Malta'daki" başlıklı yazısında Vahdettin'i "lanetli" diye adlandırıyor. Dünyanın her yerinde "Vahdettin'in adı lanetlerle anılsın" diyor. İlkokuldan üniversiteye "her okulda her kışlada, her fabrika ve dükkânda sefil mahlûk olan Vahdettin'in resmini teşhir etsinler" diyor.

Süleyman Nazif, 30 Kasım 1922'de İleri Gazetesi'nde "Vahdettin'e

Mektup" başlıklı yazısında ise Vahdettin'e "Başınızı yukarıya, göğe doğru da sakın kaldırmayınız" diyor. Tüm ecdat ruhları sizden "utanacaktır" diye yazıyor. "Kızarmak bilmeyen yüzünüze gökten lanetler yağar" diyor. "Yere daima yere... Yerin dibine geçeceğiniz dakikaya kadar yere bakınız, ey bu dünyanın en soysuz adamı..." diyor.

17 Kasım 1922 tarihli İleri Gazetesi'nde Ziya Gökalp, "İstida (Dilekçe)" başlıklı şiirinde Vahdettin'e "Kara Sultan" diye seslenıyor.

6 Kasım 1923'te Hüseyin Cahid (Yalçın) da Tanin Gazetesi'nde "Vahdettin, Osmanlı padişahları arasında ilk defa olarak vatana ihanet etti" diye yazıyor.

İhaneti belgelerle ve olaylarla sabit Vahdettin'i, Ziya Gökalp'in tabiriyle "Kara Sultan"ı aklamak, Osmanlı'ya yapılmış en büyük saygısızlıktır. Milli Mücadele'deki bariz ihanetiyle Fatih'in kemiklerini sızlatmıştır Vahdettin.

***

Unutma! Hatırla!

Padişah Vahdettin'in, başından sonuna kadar Milli Mücadele'ye düşman olduğunu unutturuyorlar; hiç unutmayalım, hep hatırlayalım. "Atatürk'ü Samsun'a Vahdettin gönderdi" diyerek Milli Mücadele'yi Vahdettin'in başlattığını iddia edenlere Vahdettin'in Milli Mücadele'deki "ihanet belgelerini" gösterelim.

(Alemdar, 11 Nisan 1920) 1. Dürrizade Abdullah'ın fetvası, 2. Padişahı hattı hümayun sureti, sağda "Milletin hayatıyla oynanamaz" başlıklı yazı, 3. Hükümetin Milli Mücadele karşıtı beyannamesi. (Osmanlı yönetimi üç koldan Milli Mücacadele'ye savaş açtı)


علمدار

فتاوای شریفه صورتیدر

صورت خط همایون

حکومتك پك مهم وتاریخی بیاننامه‌سی

İhanet belgesi gibi gazete

VAHDETTİN'İN MİLLİ MÜCADELE DÜŞMANLIĞI

"Kuvayı Milliye'ye Karşı Yunan'a Destek Oldular"

"Hükümet Yunan ordusunun ileri hareketini protesto etmek niyetinde değildir. Çünkü Yunan ordusu, bizim programımıza da uygun olarak Mustafa Kemal'e ceza verme işini yapıyor..." (Adalet Bakanı Ali Rüştü Efendi, Peyamı Sabah, 12 Temmuz 1920)

9 Kasım 2018'de, Diyanet İşleri Başkanı Prof. Dr. Ali Erbaş, tescilli bir "Atatürk ve Cumhuriyet düşmanı" olan Kadir Mısıroğlu'nu ziyaret etti. Daha önce de AKP'li Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve AKP'li Meclis Başkanı İsmail Kahraman, Kadir Mısıroğlu'nu ziyaret etmişlerdi. Hatırlayacaksınız! Atatürk ve Cumhuriyet düşmanı Fesli Kadir Mısıroğlu "Keşke Yunan galip gelseydi" diyerek tepki çekmişti.

Milli Mücadele'de de Yunan ordusunun galip gelmesi için İngilizlerle birlikte hareket eden yerli işbirlikçiler vardı. Şöyle ki!

Saltanatı Koruma İçgüdüsü Ve İhanet

Padişah Vahdettin Milli Mücadele yıllarında ne pahasına olursa olsun saltanatını sürdürmek istiyordu. Bu nedenle ülkeyi işgal edenlerden önce saltanatı tehdit edenleri "düşman" olarak görüyordu. İlginçtir! Ülkeyi işgal edenler sultanı kontrol ediyorlar, ancak saltanatı tehdit etmiyorlardı. Örneğin, Türkiye'yi paramparça eden Sevr Antlaşması'na göre saltanat devam edecekti. Yani Sevr, sarayın değil, milletin idam fermanıydı. Buna karşın Atatürk ve onun açtığı

TBMM, "milli egemenlik" ilkesiyle aynı zamanda gizliden gizliye saltanatı tehdit ediyordu.

Padişah Vahdettin, eğer Milli Mücadele başarılı olursa tahtını ve tacını kaybedeceğini düşünmeye başladı. İngiliz merhametine sığınarak tacını ve tahtını kurtarabileceğini sandı.

Padişah Vahdettin'in ne pahasına olursa olsun saltanatını koruma içgüdüsü ve kayıtsız koşulsuz İngiliz merhametine sığınması onu "ihanete" savurdu.

Gerçek şu ki: Milli Mücadele'de Osmanlı Hükümeti, (Padişah Vahdettin ve Sadrazam Damat Ferit) Atatürk'e ve Türk ordularına değil, Venizelos'a ve Yunan ordularına yardım etti. Ayrıca bu ikili, Atatürk'e ve Milli Mücadele'ye yardım eden veya etmek isteyen asker-sivil yurtseverleri de görevden aldı.

Saray, Milli Mücadele'ye Düşmandı

Nisan 1920'den itibaren Osmanlı yönetimi; padişahından sadrazamına, içişleri bakanından şeyhülislamına kadar bütün unsurlarıyla Atatürk'e ve Milli Mücadele'ye açıkça düşman oldu.

8 Nisan 1920'de Sadrazam Damat Ferit, İngiliz Yüksek Komiseri Robeck'i ziyaret ederek Atatürk'e karşı İngilizlerden yardım istedi.

10 Nisan 1920'de Şeyhülislam Dürrizade Abdullah, Milli Mücadele'ye katılanları öldürmenin "din gereği" olduğunu belirten bir fetva yayımladı. Halife/Padişah Vahdettin'in onayladığı bu fetva İngiliz uçaklarıyla Anadolu'ya atıldı.

10 Nisan 1920'de Sadrazam Damat Ferit bir beyanname ile Milli Mücadele'yi kınadı.

11 Nisan 1920'de Padişah Vahdettin'in Milli Mücadele karşıtı fermanı yeniden yayımlandı. Padişaha göre siyasi durum düzelmeye giderken Anadolu'daki "ayaklanmalar" durumu büsbütün bozuyordu. (Padişah, Kuvayı Milliye'den "Anadolu'daki ayaklanmalar" olarak söz ediyordu).

12 Nisan 1920'de Alemdar'da Refi Cevat, Atatürk ve silah arkadaşları hakkında verilen fetvayı kastederek "Bu din ve devlet düşmanları böyle tepelenir" diye yazdı.

13 Nisan 1920'de Adliye Nazırı Ali Rüştü Bey, gazetecilerin Kuvayı Milliye ile ilgili sorusuna şöyle cevap verdi: "Kuvayı Milliye'nin hareketi pek çirkindir. Vazgeçirmeye çalışacağız. Aksi halde cezalan-

dıracağız. İhtiyaç olursa jandarma kuvveti kuracağız."

15 Nisan 1920'de İçişleri Bakanı Reşit Bey, Şeyhülislam fetvası ve hükümet bildirisinin halk üzerinde etkili olacağını, bu fetva ile gerçeğin anlaşılacağını ve verilen sürenin ardından isyancıların (Kuvayı Milliyecilerin) bastırılmasına başlanacağını söyledi.

18 Nisan 1920'de Sadrazam Damat Ferit, Halife/Padişah Vahdettin'in onayıyla ve İngilizlerin desteğiyle Kuvayı İnzibatiye (Halifelik Ordusu) kurmaya karar verdi. 1.250.000 lira ödenekle Kuvayı Milliye'ye karşı Kuvayı İnzibatiye kuruldu.

8 Mayıs 1919'da Padişah Vahdettin'in "paşa" yaptığı Ahmet Anzavur, paralı bir kuvvetle Kuvayı Milliye'yi dağıtmak için İzmit'ten Adapazarı'na hareket etti.

15 Nisan 1920'de İçişleri Bakanı Reşit Bey, Anzavur hareketinin "doğrudan doğruya hükümet hareketi" olduğunu söylemişti.

11 Mayıs 1920'de İstanbul Divan-ı Harbi, Atatürk ve bazı silah arkadaşları hakkında idam kararı verdi. Padişah Vahdettin bu idam kararını 24 Mayıs 1920'de onayladı.

13 Mayıs 1920'de Padişah Vahdettin, Kuvayı Milliye'ye kurşun sıkan 13 Kuvayı İnzibatiye mensubunu Mecidiye Nişanı'yla ödüllendirdi.

14 Haziran 1920'de Kuvayı İnzibatiye Kuvayı Milliye'ye saldırdı, yenildi ve İzmit'teki İngiliz bölgesine sığındı.

13 Temmuz 1920'de Padişah Vahdettin, Kuvayı Milliye'ye katılan subaylara 7 yıl hapis cezası verilmesi hakkındaki kararı onayladı.

10 Ağustos 1920'de Padişah Vahdettin'in kabul etmesiyle Osmanlı Hükümeti, Türkiye'yi paramparça eden Sevr Antlaşması'nı imzaladı. Milli Mücadele kazanıldığı için Sevr onaylanmadı ve hayata geçirilemedi.

30 Ağustos 1920'de padişah yanlısı Teali İslam Cemiyeti, Milli Mücadele karşıtı ihanet bildirileri yayımladı. Bildirilerde Atatürk'ün ve silah arkadaşlarının öldürülmeleri isteniyordu.

23 Mart 1921'de Padişah Vahdettin, İngiliz Yüksek Komiseri Rumbold'la yaptığı bir gizli görüşmede Atatürk'e ve Kuvayı Milliyecilere ağır hakaretler etti: "Bir avuç haydut Anadolu'da erki ele geçirmiştir" dedi. Ayrıca şunları söyledi: "Mustafa Kemal, kökeni bilinmeyen Makedonyalı bir asidir. Onun kanı Bulgar, Yunan veya Sırp kanı olabilir. (...) Onlar arasında tek bir gerçek Türk yoktur."

7 Ağustos 1922'de -Büyük Taarruz'dan sadece 19 gün önce- Padişah Vahdettin, İngiliz Yüksek Komiseri Rumbold'a aynen şunları söy-

ledi: "Millici liderler bir hükümet değildir, bir isyancılar ve ihtilalciler topluluğudur. Onlar İttihat Terakki'nin canlandırıcılarıdır. (...) Bolşevikten başka bir şey değildirler. Ben ve hükümetim barış yapmaya ve bu yolda özverilerde bulunmaya hazırdır."

Kısacası Halife/Padişah Vahdettin açıkça Milli Mücadele'ye karşı iç savaş başlattı.

Milli Mücadele'de padişah onaylı hükümet kışkırtması nedeniyle Anadolu'da çok sayıda isyan çıktı.

Bunun adı "ihanet" değil de nedir Allah aşkına?

Yunan Galibiyetini Bekleyenler

10 Nisan 1921'de Padişah Vahdettin'in has adamı Ahmet Anzavur şöyle bir açıklama yaptı:

"Padişah, Yunanlılara karşı harp edilmesine razı değildir. Yunanlar bizim dostumuzdur. Padişahın emir ve rızasına aykırı olarak onlara silah çekmek küfürdür, isyandır."

14 Mayıs 1920'de Beyazıt Meydanı'nda, Bekir Sıtkı Bey komutasındaki İkinci Kuvayı İnzibatiye Alayı'nı irşad amacıyla bir dini tören düzenlendi.

Törende ünlü İzmirli vaiz Hafız İsmail Efendi, Halife'nin ordusu durumundaki Kuvayı İnzibatiye'nin "asileri", yani Kuvayı Mimleyicileri yok etmesi için dua etti. Dinleyiciler "âmin" sesleriyle duaya eşlik ettiler.

Hafız İsmail Efendi, İngilizlere düşman olanlara "aramızdaki hainler" dedi. Sonra da şunları söyledi: "Yarabbi sen bizi ıslah et! (...) Hele içimizdeki vatan ve İngiliz düşmanlarını atalım. Caniler, hak ettikleri cezaları alsınlar."

Hafız İsmail Efendi, Kuvayı Milliye'ye de şöyle saldırdı: "Kuvayı Milliye memleketi kurtaracakmış gibi adi, bayağı propagandalara kapılmak, karanlığa kapılmış görülmek, bunlar ne fena şeylerdir." Daha sonra da Kuvayı Milliye'ye en ufak bir merhamet gösterilmemesini istedi.

12 Temmuz 1920'de Osmanlı Adalet Bakanı Ali Rüştü Efendi, Peyam-ı Sabah'a verdiği demeçte, Yunan taarruzunun, İstanbul Hükümeti'nin programına uygun olduğunu açıkladı. "Çünkü Yunan ordusu, bizim programımıza da uygun olarak Mustafa Kemal'e ceza verme işini yapıyor. Bu hareket zorlukla karşılaşmaz. Mustafa Kemal'in ordusu haydutlardan, yağmacılardan, sabıkalılardan kuruludur" dedi.



"Mustafa Kemal İsyanı, ilk günler" başlıklı bu haberde Milli Mücadele, "Mustafa Kemal isyanı" olarak adlandırılıyor. (Alemdar, 19 Mart 1920)

Mili Mücadele'den sonra meclis gizli oturumunda 150'likler konusu görüşülürken Ertuğrul (Bilecik) Milletvekili Dr. Fikret Bey'in "Yunan bayrağını öptü" dediği kişi, işte bu Adalet Bakanı Ali Rüştü Efendi'dir.

12 Ağustos 1920'de Yunan Başbakanı Venizolos'a bir suikast girişiminde bulunuldu. Venizelos hafif yaralarla kurtuldu. Bunun üzerine aynı gün, Yunan işgali altındaki Edirne'de Metropolitan Kilisesi'nde Venizelos için bir "şükran ayini" düzenlendi. Ayine Edirne Müftüsü Hilmi Efendi de katıldı. Öğleden sonra Rum Vali, General Zimbrakakis, General Leonardapulos, Metropolit Efendi ve yanındakiler Selimiye Camisi'ne geldiler. Müftü Hilmi Efendi Selimiye Camisi'nde Venizelos'un sağlığı için dua etti. Hilmi Efendi okuduğu duada Venizelos'u "özgürlük ve adaletin temsilcisi" olarak andı.

30 Ağustos 1920'de Yunan uçakları, Eskişehir üzerinde uçarak Teali İslam Cemiyeti'nin bildirilerini attılar. Bildirilerde Atatürk'ün ve silah arkadaşlarının öldürülmeleri isteniyordu

İşbirlikçi basın da bir Yunan zaferi bekliyordu.

Örneğin, 8 Eylül 1921'de Refi Cevat Ulunay, "Görüyoruz ki Yunanistan, kısa zamanda Mustafa Kemal kuvvetleri denilen çapulcuları tepeleyecektir" diye yazdı.

19 Ağustos 1921'de Ali Kemal de şöyle yazdı: "Yunanlar Ankara kapılarına dayandılar. Mustafa Kemal'e barınacak yer kalmayacak. Hesap sorma zamanı geldi."

Görülen o ki, padişahından sadrazamına, adliye nazırından

içişleri bakanına, şeyhülislamından gazetecisine Osmanlı Hükümeti "Yunan'ın galip gelmesi için" seferber olmuştu.

Mütareke Basınının Kuvayı Milliye Düşmanlığı

Milli Mücadele'de Mütareke Basını Kuvayı Milliye'den "Kuvayı Gayri Milliye" diye söz ediyordu. Alemdar ve Peyamı Sabah gibi işbirlikçi gazeteler Kuvayı Milliyecileri "bolşevikler", "İttihatçılar", "asiler", "eşkıyalar", "caniler", ve "Kemaliler" olarak adlandırıyordu. Kuvayı Milliye Yeniçeri Ocağı'na benzetiliyor, II. Mahmut'un Yeniçeri Ocağı'nı kaldırması gibi VI. Mehmet Vahdettin'in de Kuvayı Milliye'yi kaldıracağı söyleniyordu. Alemdar Gazetesi, Nisan 1920'de günlerce "Sultan II. Mahmut Yeniçeri Ocağı'nı Nasıl Kaldırmıştı?" başlıklı bir yazı dizisi yayımladı. Mütareke Basını'nın kirli kalemleri Milli Mücadele'nin önderi Atatürk'e "eşkıya", "cani", "sergerde" vb sıfatlarla acımazsızca saldırıyordu. Misakı Milli'den bile iğrenerek söz ediyorlardı. 2 Şubat 1920'de Alemdar'da Refik Halid, Misak-ı Milli'den "Allah'ım ne çirkin, ne gayri milli bir kelime" diye söz etmişti.

Unutma ki;

Dün Yunan'ın galibiyeti için seferber olanlar; Vahdettinler, Damat Feritler, Mustafa Sabriler, Ali Kemaller, Ali Rüştü Efendiler, Hilmi Efendiler... kaybettiler. Yarın da "Keşke Yunan galip gelseydi" diyen Fesli Kadirler ve onu el üstünde tutunalar kaybedecekler.

***

Unutma! Hatırla!

Milli Mücadele'nin sadece işgalci emperyalizme karşı bir mücadele olmadığını, aynı zamanda yerli işbirlikçilere karşı da bir mücadele olduğunu hiç unutmayalım. Milli Mücadele karşıtı Mütareke basınını ve Ali Kemal'i hatırlayalım.

BORİS'İN DEDESİ ALİ KEMAL

Ali Kemal, İttihat ve Terakki karşıtlığından Milli Mücadele düşmanlığına savruldu. Yazılarında Kuvayı Milliye'ye ve Atatürk'e saldırdı. Koyu İngilizciydi. Ermenilere yakınlığı nedeniyle Artin Kemal diye anıldı.

İngiltere'de 2019'da Muhafazakâr Parti'nin yeni lideri Boris Johnson, İngiltere'nin yeni başbakanı oldu. İlginçtir! Boris Johnson, Osmanlı'nın son İçişleri Bakanlarından Ali Kemal'in torunu Stanley Johnson'un oğlu...

"Osmanlı torunu İngiltere başbakanı oldu" diye sevinenlerimiz, Boris'in dedesi Ali Kemal'i öve öve bitiremediler: Ali Kemal'in Abdülhamit istibadına karşı mücadele eden bir "özgürlük savaşçısı", "iyi bir gazeteci" ve "çok vicdanlı bir siyasetçi" olduğunu yazdılar. Hain olmadığı halde "hain olarak yaftalandığını" iddia ettiler.

İddialar böyle! Peki ya gerçekler nasıl?

Ali Kemal'in Hürriyetçiliği

Ali Kemal, Abdülhamit döneminde, 1895'te Paris'e kaçtı. Burada hem İkdâm Gazetesi'nin muhabirliğini yaptı hem de Siyasal Bilgiler Okulu'nu bitirdi. Paris'te Jön Türklere katıldı. Ancak daha sonra onlardan ayrıldı. Hatta Jön Türklerin faaliyetlerini saraya jurnalledi. Celal Bayar aynen şöyle diyor: "Ali Kemal istibdat devrinde hürriyet mücahitlerini, Abdülhamit'in hafiyelerine jurnal ederdi. Mısır'da bulunduğu sırada Prens Sabahattin ve babası Mahmut Paşa ile Jön Türklerden Hüseyin Daniş Bey'i, Abdülhamit'in baş hafiyesi Ahmet Celalettin Paşa'ya gammazlamıştı." 1919'da İleri Gazetesi'nde Celal Nuri ve Yenigün'de Yunus Nadi, Ali Kemal'in Abdülhamit'e ihbarlar yazan bir jurnalci olduğunu yazacaklardı.

Ali Kemal'in saraya bu hizmeti karşılıksız kalmadı. 1897'de



Ali Kemal

Brüksel Elçiliği İkinci Kâtipliği'nde görevlendirildi. 1900'da Kahire'ye geçti. 1908'de İstanbul'a döndü.

Ali Kemal, Meşrutiyet yıllarında hem İkdam Gazetesi'nde başyazarlık hem de Mektebi Mülkiye'de hocalık yaptı. Yine Celal Bayar'ın ifadeleriyle, Ali Kemal, "Yeni rejimin modasına uymuş, herkesten ileri Meşrutiyetçi olmuştu."

Meşrutiyet yıllarında Hüseyin Cahit Yalçın, Tanin Gazetesi'nde Ali Kemal'e, Abdülhamit'ten aldığı paraları ne yaptığını soran yazılar yazdı.

Ali Kemal çok geçmeden İttihat ve Terakki karşıtı olup çıktı.

Mustafa Kemal-Ali Kemal Savaşı

Atatürk, Milli Mücadele'de sadece işgalci emperyalizmle değil, yerli işbirlikçilerle de mücadele etti. İşte o yerli işbirlikçilerden biri de Ali Kemal'di.

Ali Kemal, İttihat ve Terakki karşıtı ve İngiliz yanlısı Hürriyet ve İtilaf Partisi'ne mensup bir gazeteciydi.

1919'da kurulan Birinci Damat Ferit Hükümeti'nde Maarif (Eğitim) Bakanı ve İkinci Damat Ferit Hükümeti'nde Dâhiliye (İçişleri) Bakanı oldu.

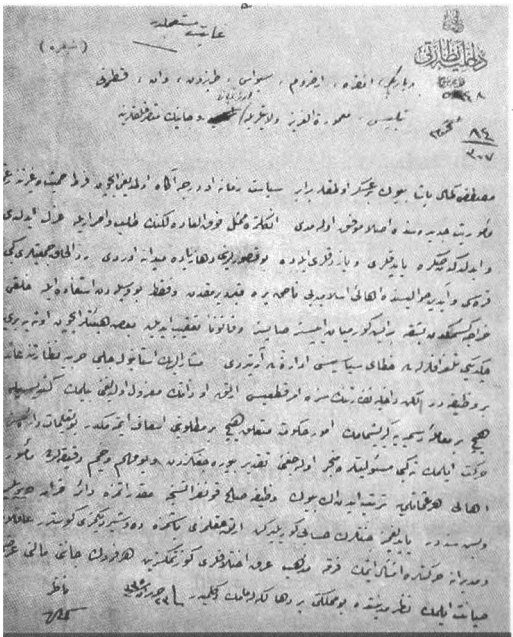
İçişleri Bakanı Ali Kemal, 18 Haziran 1919'da illere bir genelge göndererek halkı "işgallere karşı sessiz kalmaya" çağırdı. Müdafaai Hukuk Cemiyetleri kurulmasını ve telgraflarının çekilmesini yasakladı. Milli kuvvetlerin bastırılıp dağıtılmasını istedi.

Atatürk, 21/22 Haziran 1919 gecesi arkadaşlarıyla birlikte Amasya Genelgesi'ni yayımladı. İçişleri Bakanı Ali Kemal, 23 Haziran 1919'da valilere gönderdiği gizli emirde, Atatürk'ün görevden alındığını, bu nedenle emirlerinin dinlenmemesini istedi.

Atatürk, 24 Haziran 1919'da Ali Kemal'i padişaha şikayet ederek zaman kazanmaya çalıştı. Ali Kemal, 26 Haziran 1919'da bir genelge yayımlayarak "Milli ordu kurmanın ve milli savunma hazırlamanın felaket olduğunu" bildirdi. Halkı, orduya karşı koymaya çağırdı. "Askerlerin emirlerini yerine getirmeyiniz" dedi.

Baskılara dayanamayan Ali Kemal, 26 Haziran 1919'da İçişleri Bakanlığı'ndan istifa etti.

Ali Fuat Paşa, 27 Haziran 1919 gecesi bir karşı genelge yayımla-



İçişleri Bakanı Ali Kemal'in vilayetlere gönderdiği 23 Haziran 1919 tarihli gizli tamimde Atatürk'ün görevden alındığı ve emirlerinin dinlenmemesi isteniyor.

yarak Ali Kemal'in düşmanla iş birliği yaparak Türk milletinin direniş gücünü kırmaya çalıştığını belirtti. Ali Kemal'e Kazım Karabekir Paşa da tepki gösterdi. Atatürk ise Ali Kemal'in kendisini görevden almasına karşın ordu müfettişliği görevinin sürdüğünü bildirdi.

Ali Kemal, önce Sabah, sonra Peyam, sonra da Peyamı Sabah gazetelerinde Atatürk'e ve Milli Mücadele'ye adeta savaş açtı.

Artin Kemal

Ali Kemal, 9 Kasım 1918'de Sabah'ta, "İngiliz milleti kâinatın en azimli milletidir. Osmanlı için (...) dışarıda İngiliz dostluğu..." diye yazdı.

15 Kasım 1918'de Sabah'ta "İki vatanımız var; biri vatanımız, diğeri Fransa" diye yazdı.

18 Kasım 1918'de yine Sabah'ta "Kurtuluşumuzu İtilaf siyasetinde görüyoruz" diye yazdı.

Ali Kemal, 20 Mayıs 1919'da Fransız Yüksek Komiserliği'ne giderek Fransızlar kabul ederse hükümetin "Fransız mandasını" kabul edeceğini bildirdi.

Önceleri Fransız dostu olan Ali Kemal, İngiliz Yüksek Komiser Vekili Amiral Webb'in değişiyle "bir dönme hareketiyle İngiliz dostu oldu."

10 Ağustos 1920'de Osmanlı, Sevr Antlaşması'nı imzaladı. 13 Ağustos 1920'de Ali Kemal, Peyamı Sabah'ta, Sevr'i savunarak "İtilaf devletlerinin teveccühünü kazanmalıyız" dedi.

3 Mayıs 1921'de Peyamı Sabah'ta "Daima Avrupa'ya bağlıyız" diye yazdı.

2 Ağustos 1921'de Peyamı Sabah'ta, "Bolşeviklik çukuruna yuvarlanan Ankara'nın arkasından ayrılmalıyız. Büyük devletlerle, özellikle İngiltere ile uzlaşmalıyız" diye yazdı.

Ali Kemal, İngiliz istihbaratıyla birlikte hareket ediyordu. İngiliz

Yüksek Komiserliği Ataşemiliteri Tuğgeneral Wyndham H. Deeds ve Baş Tercüman Andrew Ryan'la sürekli görüşüyordu.

1918'de İstanbul'da kurulan İngiliz Muhipleri Cemiyeti'nin ve Wilson Prensipleri Cemiyeti'nin yönetim kurulu üyesiydi. İngiliz Muhipler Cemiyeti'nin başındaki Sait Molla'nın Rahip Frew'e yazdığı gizli mektuplar, Ali Kemal'in İngilizlere çalıştığını gösteriyor. Örneğin, 5 Kasım 1919 tarihli 12. mektupta molla, papaza aynen şöyle diyordu: "Ali Kemal Bey'in listeye alınması zaruridir. Bu kadar sırrımızı taşıyan bu zatı gücendirirsek planlarımız olduğu gibi düşmanlarımızın eline geçer. Bu zatı sıkça kollayınız." Başka bir mektupta ise "Ali Kemal'le iş birliği halindeyiz" cümlesi vardı.

Ali Kemal ve Sait Molla, gayrimüslimleri Kuvayı Milliye aleyhine kışkırtıyorlardı. Bu amaçla sürekli Rum ve Ermeni patrikleriyle görüşüyorlardı.

Ali Kemal, bağımsız bir Kürt devleti kurmak isteyen Kürt Şerif Paşa'yla da birlikte hareket etti.

Ali Kemal, ayrıca İngilizlere yaranmak için "Sözde Ermeni Kırımı"nı savundu. İttihatçıların bu nedenle tutuklanıp yargılanmalarını istedi.

Koyu İngilizci Ali Kemal'e, Ermenilere yakınlığı nedeniyle "Artin Kemal" denildi.

Milli Mücadele Ve Atatürk Düşmanlığı

İçişleri Bakanı Ali Kemal, İzmir'in işgali karşısında düşmana direnmemeyi öğütledi. 22 Mayıs 1919'da "İzmir'de sükûn var, işgal geçicidir" dedi. (İkdam)

1 Haziran 1919'da Bergama Kaymakamlığı'na gönderdiği bir yazıda "Yunanlarla savaş halinde olunmadığını, işgallere fiilen karşı koymanın Barış Konferansı'nda elimizi zayıflatacağını" söyledi.

13 Ağustos 1919'da Peyam'da şöyle yazdı: "Mustafa Kemal Paşa askerlikten atıldı. Anadolu'da milli hareket perdesi altında tahriklerde bulunan... Mustafa Kemal Paşa müstahak olduğu cezaya uğradı."

28 Eylül 1919'da Peyam'da şöyle yazdı: "Başta Mustafa Kemal olduğu halde Anadolu'nun yeni Celalileri kimi aldatıyorlar? Güya milli hareket millete hizmet imiş! Kimi aldatıyorlar?"

14 Kasım 1919'da Peyam'da şöyle yazdı: "Milli hareketin iç yüzü çirkindir. Mustafa Kemal ve Rauf Bey ikbal hırsı içindedir. Milli kuvvetler ateş olsalar cürümleri kadar yer yakarlar."

14 Aralık 1919'da Peyam'da şöyle yazdı: "Hâlâ kırmakla, dök-

mekle, vurmakla bu devleti kurtaracağını sanan yontulmamış kafalar var. Bu zırtapozların kafasına hakikati sokmak mümkün değil."

Ali Kemal 1 Ocak 1920'den itibaren Peyamı Sabah'ta yazmaya başladı.

8 Ocak 1920'de şöyle yazdı: "Anadolu'da ne yaptığını bilmeyen Mustafa Kemal ve arkadaşlarının hareketine son verilmelidir."

19 Ocak 1920'de şöyle yazdı: "Damat Ferit Paşa'nın izinden gitseydik İstanbul tehlikesi olmayacaktı. Kurtarıcı Ferit Paşa yerine Mustafa Kemal'in ardından gidiliyor. Müttefikler bize nasıl inanabilirler?"

11 Şubat 1920'de şöyle yazdı: "Kuvayı Milliye nedeniyle Anadolu felaketlere, zararlara uğradı."

30 Mart 1920'de şöyle yazdı: "Anadolu'daki zorbalar, İttihat ve Terakki'nin birer aletidir."

9 Nisan 1920'de şöyle yazdı: "Ciddi bir hükümet Kuvayı Milliye denen o serserilerin hakkından gelir."

11 Nisan 1920'de şöyle yazdı: "Yalancı milliyet davası şeriata aykırıdır."

13 Nisan 1920'de şöyle yazdı: "Anadolu Türkleri, şeriat hükmüne, padişah fermanına dayanarak bu şaklabanlara hadlerini yakında bildirmelidirler." Bu ifadeleriyle Dürrizade Abdullah'ın ihanet fetvasını savundu.

13 Nisan 1920'de şöyle yazdı: "Mustafa Kemal'in, hırsından, ihtirasından, zevkinden başka bir düşünce bilmez Selanik yadigârı olduğunu öğrenmeyen kalmadı."

20 Nisan 1920'de şöyle yazdı: "Kuyucu Murat Paşa Celalilere nasıl muamele etmişse, Kuvayı Milliye'ye de öyle muamele edilmelidir... Saltanata bağlı halim selim Anadolu halkı da Mustafa Kemal şakisine (eşkıyasına) haddini bildirecek."

23 Nisan 1920'de şöyle yazdı: "Teşkilatı Milliye sergerdeleri! Bu mahluklar kadar başları ezilmek ister yılanlar tasavvur edilemez."

25 Nisan 1920'de şöyle yazdı: "İdam! İdam! İdam! Mustafa Kemal haydudu, Kazım Karabekir, Ali Fuat Beyler, Sami gibi çete reisleri... Bu haydutlar, İttihatçılardan daha adi, daha kötü oldukları için cezalarını da daha evvel bulacaklar."

27 Nisan 1920 şöyle yazdı: "Anadolu'nun Kuvayı Milliye'den temizlenmesi başarıyla ilerliyor. Hükümet 1550 esir aldı!"

7 Mayıs 1920'de "Mustafa Kemal'in Maskaralıkları" başlıklı bir yazı yazdı.

28 Mayıs 1920'de "BMM küçük heriflerin eseridir" diye yazdı.

5 Ağustos 1920'de şöyle yazdı: "Hükümet önce Anadolu'nun

henüz istilaya uğramayan yerlerini Mustafa Kemallerden, Ali Fuatlardan; o ipsiz sapsız, akılsız, fikirsiz zorbalardan, canilerden temizlemelidir."

7 Ağustos 1920'de "Yunan ordusuna karşı çıkılmamasını" istedi.

11 Kasım 1920'de şöyle yazdı: "Harp! Harp! Bolşeviklerle el ele vererek Ermenistan'a yürüdüler. Kars'ı, Gümrü'yü aldılar... Bu maceralarla felaketlerimizi artıracağımıza şüphe olmasın!" Böylece Ermenilere karşı kazanılan Türk zaferinden rahatsız olduğunu gösterdi.

Kütahya Eskişehir Savaşları sonrası o zor günlerde olabildiğince çirkin bir üslupla Atatürk'e saldırmaktan çekinmedi.

19 Ağustos 1921'de şöyle yazdı: "Mustafa Kemal; bu türedi, zamanı uygun bulup hükümeti ele aldı, gaddar bir idare kurdu. Astı, kesti, ahaliyi kasıp kavurdu, haraca kesti. İlk hamlede muvaffak oldu gibi göründü... Şimdi Yunanlar Ankara kapılarına dayandılar. Konya isyan içindedir. Kastamonu ve Kocaeli de düşmüş sayılır. Düşman Karadeniz sahiline asker çıkarırsa Mustafa Kemal'e barınacak yer kalmayacak... Hesap sormak zamanı geldi."

Ali Kemal, Büyük Taarruz öncesinde bile Peyamı Sabah'ta milli harekete saldırmaya devam etti.

21 Mayıs 1922'de "Ankara'nın Yunan'ı denize dökeceği bir kuru vaattir" diye yazdı.

9 Ağustos 1922'de "Yunanları denize dökmek bir rüya idi, hülya oldu. Vaatlere rağmen Eskişehir bile kurtarılamadı" diye yazdı.

18 Ağustos 1922'de "Milli hâkimiyeti TBMM değil, ancak hilafet ve saltanat temsil eder" diye yazdı.

2 Eylül 1922'de "Üç seneden beri Anadolu'yu al kanlara boyayan bu mücadeleden hiçbir zaman bir fayda göreceğimizden emin değiliz" diye yazdı.

Ali Kemal'in "kazanılmaz" dediği Büyük Zafer kazanıldı. 9 Eylül 1922'de Türk orduları İzmir'e girdi.

Ali Kemal 10 Eylül 1922'de pes etti: "Gayeler Bir İdi ve Birdir!" başlıklı bir yazı yazarak zaferi alkışladı. Bu onun son yazısı oldu. Gazeteden gönderildi.

Milli Mücadele karşıtı tutumu nedeniyle öğrenci boykotu sonrasında diğer bazı hocalarla birlikte İstanbul Darülfünunu'ndan da uzaklaştırılmıştı.

Linç

Ali Kemal, 5 Kasım 1922'de sivil polislerce İstanbul'dan İzmit'e kaçırıldı. 6 Kasım 1922'de Nurettin Paşa tarafından İzmit'te linç ettirildi.

Nasıl mı?

Fatih Rıfkı Atay'ın anlatımıyla, şöyle!

Ali Kemal, Beyoğlu'nda Cercle d'Orient (sonradan Büyük Kulüp) altındaki berberde traş oluyordu. Birden Komiser Cemil ve arkadaşları berber dükkânından içeri girdiler. Ali Kemal'i alıp bir motorla İzmit Körfezi'ne götürdüler. Plana göre Ali Kemal, Ankara'ya gönderilip orada yargılanacaktı. Ancak İzmit'te bulunan Sakallı Nurettin Paşa, Milli Mücadele karşıtı Ali Kemal'i Ankara'ya bırakmadı. Ordu Hukuk Müşaviri Necip Ali'nin, Ali Kemal'i sorguya çekmesini istedi.

Sonra Nurettin Paşa, Ali Kemal'i çağırdı.

"Artin Kemal sen misin?" diye sordu.

Ali Kemal, kendinden emin biçimde, "Hayır Paşa Hazretleri ben Artin Kemal değil Ali Kemal'im" dedi.

Bunun üzerine Nurettin Paşa, "Onu mahkemede anlatırsın!" diye karşılık verdi.

Sonra da "Çık dışarı!" diyerek Ali Kemal'i kovdu.

Bu sırada daha önceden sivil giysiler giydirdiği bazı askerleri Ali Kemal'i linç ettirmek için arkasından gönderdi. Ali Kemal, kapıdan biraz uzaklaşınca taşlı saldırıya uğradı ve linç edilerek öldürüldü. Üstü başı paramparça ve kanlar içinde körünün üstüne asıldı.

Lozan'a giderken akşam İzmit'e gelen İsmet Paşa, Ali Kemal'in asıldığı idam sehpasını görünce yüzünü asıp başını eğerek oradan uzaklaştı. Sonra Nurettin Paşa'yı azarladı. Atatürk de bu olaya büyük tepki duydu. Falih Rıfkı Atay'ın ifadesiyle Atatürk bu olaydan "tiksinerek" bahsederdi.

Ali Kemal'in linç edildiğinin duyulması üzerine Mustafa Sabri, Rıza Tevfik, Mehmet Ali, Süleyman Şefik, Artin Cemal (Konya Valisi) gibi Milli Mücadele karşıtları, İngiliz Elçiliği'ne sığındı. 17 Kasım 1922'de Padişah Vahdettin de İngilizlere sığınıp ülkeden kaçtı.

İşte Boris'in dedesi meşhur Ali Kemal, nam-ı değer Artin Kemal bu!

***

Unutma! Hatırla!

Milli Mücadele'nin tescilli hainlerinden Mustafa Sabri'nin ihanetlerini bile unutturdular; Öyle ki Türkiye Cumhuriyeti'nin bazı kurumlarına hain Mustafa Sabri'nin adını verdiler.

MUSTAFA SABRİ'NİN İHANET DOSYASI

"Ey kahraman askerler... Mustafa Kemal, Ali Fuat, Bekir Sami gibi hainlerin, zalimlerin cinayetlerine daha ne kadar göz yumacaksınız? Elinize aldığınız fetva-i şerif ki Allah'ın emridir. Okuduğunuz hattı münif ki halifemizin, padişahımızın bir fermanıdır. Siz Allah'ın emrine, halifenin fermanına uyarak bu canileri, bu katil canavarları daha ziyade yaşatmamakla memur ve mükellefsiniz..."
(Teali İslam Cemiyeti'nin bildirisinden, Ağustos 1920)

Kasım 2017'de Tokat'ta bir imam-hatip lisesine Milli Mücadele'nin hain şeyhülislamı "Mustafa Sabri" adının verildiğini öğrendik. Tepkiler çığ gibi büyüyünce okulun adı değiştirildi.

Bu sırada büyük bir pişkinlikle Mustafa Sabri'nin "vatan haini olmadığını" savunanlar oldu. "Hain" olduğunu itiraf etmekle birlikte kelime oyunları yaparak, tarihsel gerçekleri saklayarak veya çarpıtarak Mustafa Sabri'nin ihanetini hafifletmeye çalışanları gördük... Bu kadarına da "pes" dedik!

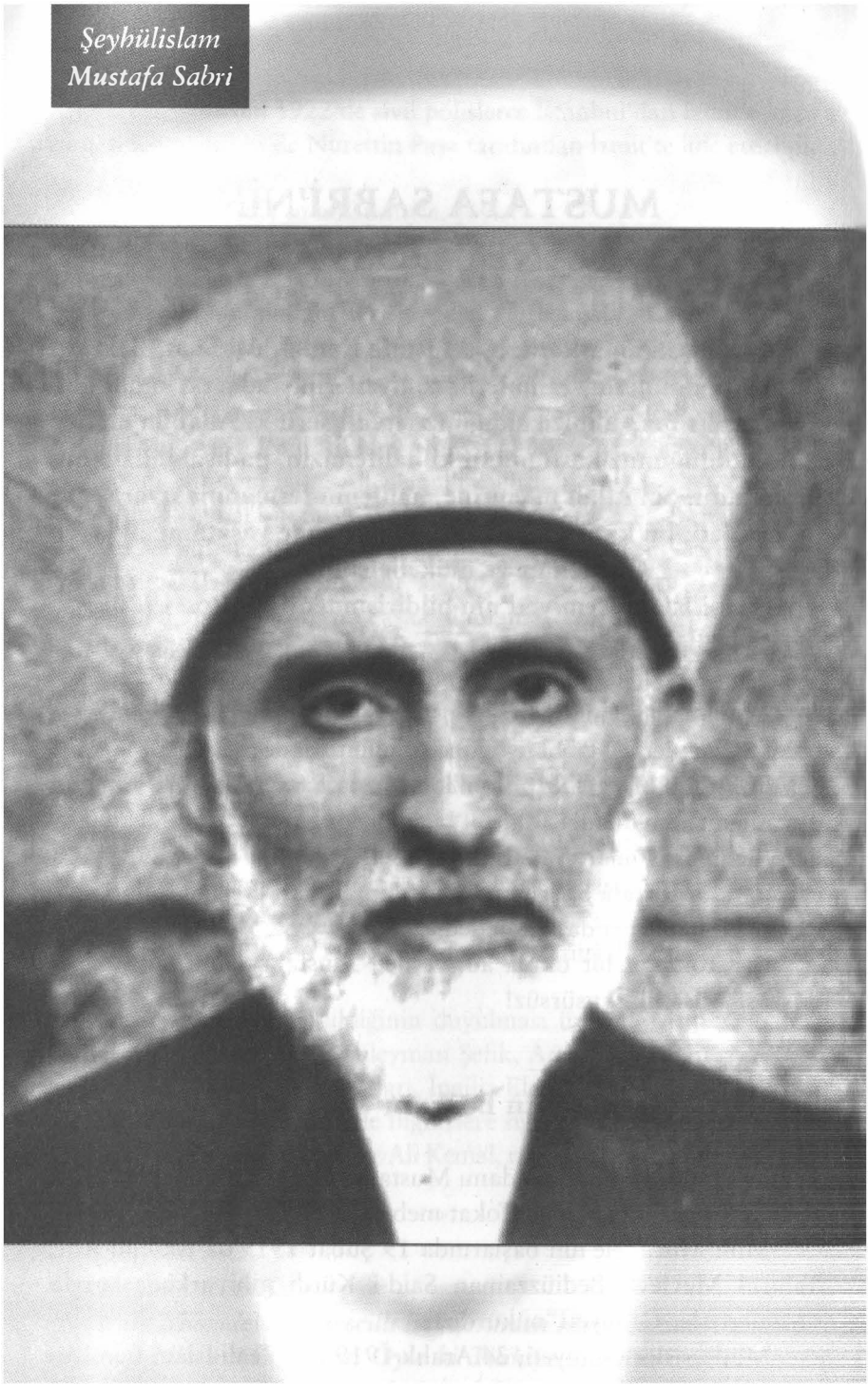
İşte Tokat'ta bir okula adı verilen Mustafa Sabri'nin "ihanet dosyası", üstelik sansürsüz!

İhanet Cemiyetlerinin Başkanı

1869 Tokat doğumlu din adamı Mustafa Sabri, Ocak 1919'da Hürriyet ve İtilaf Fırkası'ndan Tokat mebusu seçildi.

Milli Mücadele'nin başlarında 19 Şubat 1919'da İskilipli Atıf, Tahirül Mevlevi, Bediüzzaman Said-i Kürdi gibi arkadaşlarıyla "Müderrisler Cemiyeti"ni kurdu.

Müderrisler Cemiyeti, 24 Aralık 1919'da "Teali İslam Cemiye-



Şeyhülislam Mustafa Sabri

ti" adını aldı. Bu cemiyetin başkanı İskilipli Atıf, ikinci başkanı Mustafa Sabri'ydi. Cemiyet, Damat Ferit'in Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın paralelinde, ona bağlı bir yan kuruluş gibi çalışıyordu. İttihatçılara ve Müdafaa-i Hukukçulara düşmandı. İstanbul Hükümeti'nin ve Padişah Vahdettin'in "İngilizlerin merhametine sığınma" politikasına uygun hareket ediyordu.

İskilipli Atıf ve Mustafa Sabri'nin Teali İslam Cemiyeti, İngiliz ajanları Sait Molla ve Papaz Fru'nun "İngiliz Muhipleri Cemiyeti"yle çok sıkı bir işbirliği içindeydi. Öyle ki Teali İslam Cemiyeti'nin üyesi ve ikinci başkanı Mustafa Sabri, aynı zamanda İngiliz Muhipleri Cemiyeti'nin de fahri başkanıydı. İngiliz Muhipleri Cemiyeti Başkanı Sait Molla, Rahip Frew'e gönderdiği 26 Ekim 1919 tarihli 8. mektupta Teali İslam Cemiyeti'nin en etkili isimlerinden Mustafa Sabri ile görüşüp anlaştığını belirtiyordu.

Kuvayı Milliye'nin oluşumunda büyük katkıları olan Albay Şefik Aker, Teali İslam Cemiyeti'nin, İngilizlerin kontrolünde bir "fesat cemiyeti" olduğunu ve "uğursuz işler yaptığını" yazıyor.

Teali İslam Cemiyeti'nin vatana, millete zararlı olduğunu fark eden Atatürk, 12 Şubat 1920'de 12. Kolordu Komutanlığı'na, Konya Valiliği'ne ve Merkez Kurulu'na gönderdiği yazıda Teali İslam Cemiyeti'nin yok edilmesini istemişti.

İhanet Fetvası ve Mustafa Sabri

Mustafa Sabri, Sadrazam Damat Ferit'i, Kuvayı Milliye'ye karşı yeterince sert olmamakla eleştiriyordu. Anadolu hareketini bastırmak için "silahın" ve "dinin" kullanılmasını istiyordu. Sonunda bu düşünceleri karşılık buldu: Damat Ferit Hükümeti, 18 Nisan 1920'de Kuvayı Milliye'ye karşı Kuvayı İnzibatiye'yi (Halifelik Ordusu)'nu kurdu ve bir hafta önce de 11 Nisan fetvasını yayımladı. İşte bu ihanet fetvasının fikir babalarından biri Mustafa Sabri'ydi.

İngilizlerin baskısı, Sadrazam Damat Ferit'in isteği ve Padişah Vahdettin'in onayıyla Atatürk ve silah arkadaşlarının öldürülmelerinin "dinen caiz" olduğunu belirten (5 parçalık) ihanet fetvası, 11 Nisan 1920'de o zamanki Şeyhülislam Dürrizade Abdullah imzasıyla yayımlandı. (Takvim-i Vakayı, 11 Nisan 1920).

Dönemin tanıklarından Celal Bayar'a göre fetvayı hazırlayan

bizzat Mustafa Sabri'ydi. Celal Bayar aynen şöyle diyor: "Mustafa Sabri Efendi (...) İngiliz himayesine girmekten başka kurtuluş yolu olmadığını iddia edenlerdendir. Milli Mücadele'nin şiddetli düşmanıdır. (...) KUVAYI MİLLİYECİLERİN KATLİ VACİPTİR FETVASINI YAZAN ODUR, İMZA EDEN DÜRRİZADE'DİR..."

Dürrizade Abdullah'tan önce şeyhülislamlığa getirilen Haydarizade İbrahim Efendi, bu ihanet fetvasını yayımlamak istemediği için görevden ayrılmıştı.

Görüldüğü gibi 11 Nisan ihanet fetvasını, Mustafa Sabri'nin değil, Dürrizade Abdullah'ın yayımlamış olması, Mustafa Sabri'yi aklamaz. Birincisi, (bu fetvayı Mustafa Sabri'nin hazırladığı iddiası bir yana), Mustafa Sabri bu fetvaya asla karşı çıkmadı. İkincisi, Mustafa Sabri, bu fetvayı yayımlayan Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın bir üyesiydi. Fetvanın altında imzasının olmamasının tek nedeni, o sırada şeyhülislam olmamasıydı. Üçüncüsü, Mustafa Sabri, Eylül 1919'da ve Ağustos 1920'de Müderrisler Cemiyeti ve Teali İslam Cemiyeti adına, bu ihanet fetvasını destekleyen üç ihanet bildirisi yayımladı.

Dahası, Mustafa Sabri, Teali İslam Cemiyeti'nin Ağustos 1920'deki birinci ihanet bildirisinden açıkça "fetva-ı şerife" olarak söz ediyordu. Ayrıca bu bildirileri yayımlarken aynı zamanda şeyhülislamdı.

Mustafa Sabri'nin İhanetleri

Damat Ferit'in 5 hükümetinin 4'ünde şeyhülislam Mustafa Sabri'ydi. Üstelik sadece şeyhülislamlık yapmamıştı. Bir ara Ayan üyeliğine, bir ara da Şura-i Devlet Reisliği'ne (Danıştay Başkanlığı'na) getirilmişti. Damat Ferit hükümetlerinden sadece birinde şeyhülislam olamamasının nedeni de o dönemde sadrazam olmak için çevirdiği dolaplardı.

Mustafa Sabri, şeyhülislamken, Atatürk'ün yanında vatan ve namus mücadelesi veren Kuvvacı müftüleri görevden aldı.

10 Nisan 1919'da idam edilen, "milli şehit" Boğazlıyan Kaymakamı Kemal Bey'in idam fetvasını imzaladı. Kemal Bey'in son sözü şuydu: "Ecnebi devletlere yaranmak için beni asıyorlar. Eğer adalet buna diyorlarsa kahrolsun böyle adalet."

6 Temmuz 1919'da Mustafa Sabri'nin başkanlığındaki hükü-

met, padişahın iradesi olmadan asker ve bağış toplayan kumandanların görevden alınıp yargılanmalarına karar verdi. Nitekim 7/8 Temmuz 1919'da Atatürk'ün görevden alınması kararını imzalayan üç kişiden biri Mustafa Sabri'ydi. (Diğer iki kişi, Padişah ve Harbiye Nazırı'ydı).

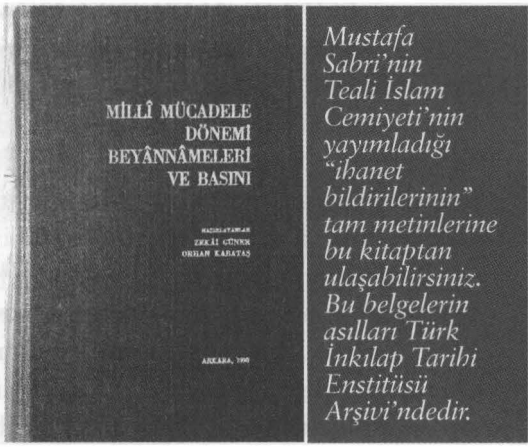
30 Ağustos 1919'da Elazığ Valisi Ali Galip'ten, Sivas Kongresi'ni dağıtıp Atatürk'ü tutuklamasını isteyenlerden biri de oydu.

Mustafa Sabri, Türk milletinin idam fermanı Sevr Antlaşması'na da tam destek verdi. Sevr Antlaşması'nı imzalayan hükümetin şeyhülislamı oydu. Sevr'i görüşmek için 22 Temmuz 1920'de Yıldız Sarayı'nda toplanan Saltanat Şurası'nda, Dürrizade Abdullah'la birlikte Sevr'in imzalanmasını kabul etti. O gece Mustafa Sabri'nin eşi Ulviye Hanım'ın, "Sen Allah'tan korkmadın mı? Peygamberden utanmadın mı? İzmir'in Yunanlılara verilmesine nasıl razı oldun? İstifa etseydin de kabul etmeseydin!" diye çıkıştığı ileri sürülür.

10 Ağustos 1920'de hükümetin ve padişahın emriyle Reşat Halis, Rıza Tevfik ve Hadi Paşa, Sevr Antlaşması'nı imzaladılar.

Mustafa Sabri'nin, Sevr'i imzalayan Osmanlı heyetinde yer almaması, Sevr'i kabul etmediği anlamına gelmez; Saltanat Şurası'nda Sevr'i o da kabul etmişti.

İşte İhanet Bildirileri



Dikkat ediyorum! Mustafa Sabri'yi aklamak isteyenler, Dürrizade'nin ihanet fetvasından söz ediyorlar, ancak Mustafa Sabri'nin şimdi anlatacağım ihanet bildirilerinden hiç söz etmiyorlar.

Mustafa Sabri'nin başkanlığındaki Müderrisler Cemiyeti, 26 Eylül 1919'da Atatürk'e ve Milli Mücadele'ye yönelik ağır ithamlarla ve hakaretlerle dolu bir bildiri yayımladı. Bildiride Kuvayı Milliyecilere "adi eşkıya" ve "kudurmuş haydut-

lar" deniliyor ve "devamlı delilik ve cinayetleri" yüzünden milletin varlığı ve yüceliğinin sarsıldığı belirtiliyordu. İkdam gazetesinde de yayımlanan bu bildiri, Anadolu'da Milli Mücadele karşıtı isyanlara neden oldu.

Şeyhülislam Mustafa Sabri ve İskilipli Atıf'ın başkanlığındaki Teali İslam Cemiyeti de, Ağustos 1920'de Milli Mücadele karşıtı iki ihanet bildirisi yayımladı. Özellikle ilk bildiride, açıkça Atatürk ve silah arkadaşlarının "katledilmeleri" isteniyordu.

Teali İslam Cemiyeti'nin ilk bildirisinde, önce İttihat ve Terakki'nin Osmanlı'yı batırdığı iddia ediliyordu. Sonra söz Milli Mücadele'ye ve Atatürk'e getiriliyordu. "Şimdi de Anadolu'da Mustafa Kemal ve Kuvayı Milliye maskaraları ortaya çıktı" deniliyordu. Atatürk ve silah arkadaşlarından "yankesiciler", "eşkıyalar", "hainler", "Allah'tan korkmayan ve peygamberden utanmayan mahlûklar", "yalancılar", "caniler", "zalimler", "katil canavarlar", "alçaklar" diye söz ediliyordu. Bu bildirinin bir "fetva-i şerif" olduğu belirtilip Atatürk ve arkadaşlarının katledilmesinin "Allah'ın emri" olduğu şöyle ifade ediliyordu:

"Ey kahraman askerler! Savaş yıllarında sizi cephe cephe sürükleyen ve aç susuz süründüren ve din kardeşlerinizin, hemşerilerinizin beyhude yere ölmelerine sebebiyet veren birkaç kişi arasında Mustafa Kemal, Ali Fuat, Bekir Sami gibi zalimler de var idi. İşte bu hainlerin... Zalimlerin cinayetlerine daha ne kadar göz yumacaksınız? ELİNİZE ALDIĞINIZ FETVA-İ ŞERİF Kİ ALLAH'IN EMRİDİR. Okuduğunuz hattı münif ki halifemizin, padişahımızın bir fermanıdır. Siz Allah'ın emrine, halifenin fermanına uyarak bu canileri, bu katil canavarları daha ziyade yaşatmamakla memur ve mükellefsiniz. Şu alçaklar ve hempaları bu cinayetleri hep sizin sayenizde yapıyor. Bunların vücutlarını tamamen dünyadan kaldırmak beşeriyet için, Müslümanlık için bir farz olmuştur..."

Teali İslam Cemiyeti'nin ikinci ihanet bildirisinde ise Sevr Antlaşması'nın "ehven-i şer" olduğu, devlet ve milletin gerçek çıkarının "Kuvayı Milliye eşkıyasının fesadını ortadan kaldırıp" memleketin güvenliğini sağlamak olduğu belirtiliyordu.

İskilipli Atıf ve Mustafa Sabri'nin başkanlığındaki Teali İslam Cemiyeti'nin bu ihanet bildirileri, 25, 30 Ağustos 1920'de Yunan uçaklarıyla Anadolu'ya atıldı.

Atatürk ve Cumhuriyet Düşmanlığı

Türk orduları İzmir'i kurtarıp İstanbul'a yönelince Mustafa Sabri, Padişah Vahdettin'den sadrazamlık istedi. Bir "ihanet ordusu" kurup Türk ordusuna karşı savaşmak istiyordu. Ancak başarılı olamadı.

Milli Mücadele'nin kazanılması üzerine 150'likler listesine alındı. Yunanistan'a (Gümülcine) kaçtı. Oradan Mekke'ye ve Mısır'a geçti. Sonra da İtalya'ya geçip kaçak padişah Vahdettin'i ziyaret etti. Türkiye Cumhuriyeti'ne yönelik bazı ihanet faaliyetlerine karıştı.

Şeyh Sait İsyanı'nın bastırılmasından sonra eski Dâhiliye Nazırı Mehmet Ali'yle birlikte Türkleri "Müslüman barbarlar" diye adlandırdı. Türklerin Musul'da hiçbir hakkı olmadığını belirtti. Türklerin, Ermenileri ve Kürtleri imha etmek istediklerini yazdı.

Mustafa Sabri yurtdışında her fırsatta Atatürk'e, yaptığı devrimlere ve kurduğu Cumhuriyete saldırdı. Akıl almaz yalanlar söyledi. Atatürk'ün İngilizlerle anlaştığını, halifeliğin böyle kaldırıldığını, İzmir'i Yunanlıların kendiliğinden Türklere verdiğini yazdı.

Türklerden nefret ediyordu. Bir keresinde "Yarın" gazetesinde Türkleri Arap yapmaktan söz etti. Daha da ileri gidip "Türklükten istifa ettiğini" bile yazdı: "Yalnız Müslüman ve insan olarak kalmak üzere Türklükten şeref ve izzetimle istifa ediyorum... Tövbe Yarabbi, tövbe Türklüğüme! Beni Türk milletinden addetme..." diyebildi.



stafa Sabri'nin İskeçe'de yazılar yazdığı 'Yarın' gazetesi. Mustafa Sabri bura stifa ediyorum" başlıklı bir yazı yazarak "Türklük'ten istifa ettiğini" açıklad

Din Âlimliği

Mustafa Sabri, çok bağnaz bir din anlayışına sahipti. Öyle ki yazılarında, Darülfünun'da kızlarla erkeklerin bir arada ders yapmalarına karşı çıkıyor, Mütareke günlerinde Müslümanların içki satmasını, kadınların, erkeklerin çalıştıkları yerlerde çalışmalarını, kadınların erkeklerle sokağa çıkmalarını ve belirlenen kıyafet dışında kıyafet giymelerini yasaklamayı düşünüyordu. "Dini Müceddidler" adlı eserinde şapka giymeyi "dini ve milli küfür" olarak adlandırıyordu. Kadına ekonomik özgürlük vermeyi eleştiriyor, çok kadınla evliliği savunuyordu. İşte Mustafa Sabri'nin "din âlimliği" de bu kadardı.

Unutma ki, gerçekleri çarpıtarak veya saklayarak Mustafa Sabri'yi aklayamazsınız. Mustafa Sabri, gırtlağına kadar ihanet çamuruna batmıştır. Mustafa Sabri gibi hainleri "kahraman" ilan etmek, her şeyden önce geçmişimize ve geleceğimize ihanettir.

Atatürk'ün dediği gibi "yazan yapana sadık kalmazsa değişmeyen hakikat insanlığı şaşırtan bir hal alır." Hiç kimsenin insanlığı şaşırtmaya hakkı yoktur.

***

Unutma! Hatırla!

"Lozan hezimettir" yalanına sarılanlar, Türkiye'nin "idam fermanı" Sevr'i unutturuyorlar. Sevr'i unutturanlar, Sevr'in yüzüncü yılına doğru nerdeyse madde madde Sevr'i uyguluyorlar. Sevr'i hatırlayalım ve Sevr'in bugün nasıl madde madde uygulandığını görelim.

FARKINDA MISINIZ? SEVR'İ UYGULUYORSUNUZ!

Sevr Antlaşması 152-155 arası maddelere göre; 50 bin kişilik bir askeri birlik dışındaki tüm ordu terhis ediliyordu. 168. maddeye göre tüm askeri okullar kapatılıyordu. "Askere Alma" başlığını taşıyan 165. maddeye göre "zorunlu askerlik" kaldırılıyor ve askerlik süresi 12 aya indiriliyordu.

2019'da kabul edilen yeni askerlik kanununa göre bedelli askerlik süreklilik kazanacak; parası olanlar, 30 bin TL vererek askerlik yapmayacak, parası olmayanlar ise sadece 6 ay askerlik yapacak. Bu kanun kabul edildiğinde askerlik yapmakta olanlardan 6 aylık askerliğini tamamlamış olanlar üç ay içinde terhis edilecek. Böylece mevcut ordunun dörtte üçü terhis edilmiş olacak. Bugün dört bir yandan kuşatılmış Türkiye bir anda neredeyse "ordusuz" kalacak. İşte o zaman, ciddi bir "beka" sorunumuz olacak!

Peki, neler oluyor?

Türkiye'nin "ordusuzlaştırılması" ne anlama geliyor?

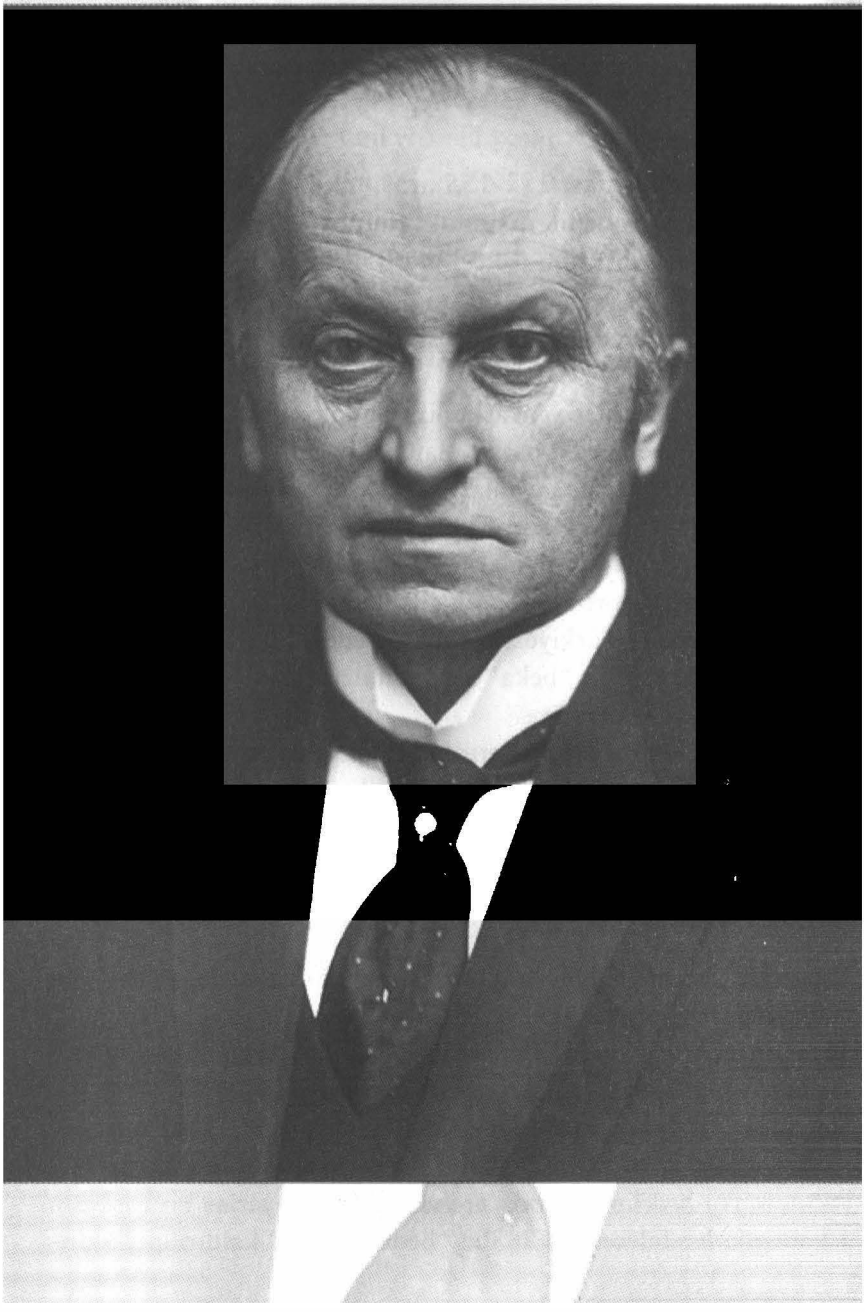
Cevap, "seçmeli ders" yapılan tarihte gizli.

Yeni Askerlik Kanunuyla Eskiye Dönüş

Başkanlık sistemiyle (anayasa+meclis+saray düzeniyle) fiilen Cumhuriyetten meşrutiyete dönen Türkiye, bu yeni askerlik kanunuyla Meşrutiyetin de gerisine, Tanzimat'a dönüyor. Anlayacağınız, nerede biteceği belli olmayan geri dönüş tüm hızıyla sürüyor.

Şöyle ki, Osmanlı'da 1846'da "Bedel-i Şahsi" uygulamasına geçildi. Buna göre "kura" çıkıp 5 yıllık zorunlu askerlik yapmak istemeyenler bedel parası ödeyerek kendilerinin yerine bir başkasını askere gönderebilecekti. 1865'te "Bedel-i Şahsi" kaldırılıp "Bedel-i

İngiliz Lord Curzon



Nakdi"ye geçildi. Böylece zorunlu askerlik yapmak istemeyen Osmanlı zenginleri "bedel akçesi" ödeyerek askerlikten kurtuldu. Osmanlı'da askerlik, fakir Anadolu delikanlılarının, Türk çocuklarının işi haline geldi.

İkinci Meşrutiyet'ten sonra 1909'da çıkarılan askere alma kanunuyla askerlikten muaf olan İstanbul halkının ve Müslüman olmayanların da askerlik yapması zorunlu hale getirildi. Mart 1914'te çıkarılan askerlik kanununa göre ise 18 yaşını dolduran her erkek askerlik yapacaktı.

Cumhuriyet döneminde, 1927'de 1111 Sayılı Askerlik Kanunu çıkarıldı. Bu kanuna göre askerlik "bir vatan görevi" kabul edildi. Bu kanun, sadece -askerlik süreleri değiştirilerek- bugüne kadar geldi. 2019'da kabul edilen bu yeni askerlik kanunu ise sadece askerlik süresini değil, cumhuriyetin askerlik sistemini tamamen değiştiriyor.

Bu yeni askerlik kanunu bir geriye dönüştür. Öyle ki, Osmanlı'nın 1846 Askerlik Kanunnamesi'ne göre padişahın özel ferman çıkararak "askerlikten muaftır" dediği kişiler askerlik yapmıyordu. Yeni askerlik kanununun 45. maddesinde de aynen şöyle denilmektedir: "Cumhurbaşkanınca gerekli görülen sahalarda özel olarak görevlendirilen gönüllüler, Cumhurbaşkanınca belirlenen şartlara uydukları takdirde askerlik hizmetinden muaf tutulur."

Yani, 1846'da "padişaha" verilen yetkinin bir benzeri, 173 yıl sonra, 2019'da "cumhurbaşkanına" veriliyor.

Önce Orduyu Bitirmek İstediler

1. Dünya Savaşı'nda yenilen Osmanlı'ya 30 Ekim 1918'de imzalatılan Mondros Ateşkes Antlaşması aslında orduyu bitirme planıydı. Antlaşmaya göre Osmanlı ordusu dağıtılacaktı. Düzeni sağlamak için sınırlı sayıdaki geçici birlikler dışındaki tüm ordu silahlarıyla birlikte İtilaf devletlerine teslim olacaktı.

Padişah Vahdettin, Mondros'tan hemen sonra, 5 Kasım 1918'de, "İngilizleri memnun etme politikası gereği" ordunun onda dokuzunun terhis edilerek erlerin memleketlerine gönderilmesine ilişkin kararnameyi, hiç itiraz etmeden, imzaladı.

Mondros'tan sonra İngilizler büyük bir hızla Türk ordularını dağıtıp, ordu komutanlarını tutuklayıp silah ve cephaneye el koymaya başladılar.

O günlerde Konya'da Kolordu Komutanı Fahrettin Altay Paşa anılarında şöyle diyor: "Konya'ya bir İngiliz subayı gelip demiryolunun denetimini eline aldı, bütün cephane ve silah depolarının kapısına kilit taktırdı. Silahların mekanizmalarını toplayıp bir sandığın içine doldurttu. Ve üzerine işgalin mührünü bastı."

Yerli İşbirlikçilerin Ordu Düşmanlığı

Padişah Vahdettin'in vazgeçemediği Sadrazam Damat Ferit, İstanbul'daki İngiliz Yüksek Komiser Vekili Amiral Webb'e, aralarında Ahmet İzzet, Mustafa Kemal, Kazım Karabekir ve Ali Fuat paşaların da bulunduğu gizli bir liste vererek "siyasi düşmanlarım" diye nitelediği bu kişilerin tutuklanarak Malta'ya sürgün edilmelerini istedi.

İngilizler, Medine Müdafi Fahrettin Paşa'yı, Irak Cephesi komutanlarından Ali İhsan Paşa'yı ve Kafkas Cephesi komutanlarından Yakup Şevki Paşa'yı tutuklayıp Malta'ya sürdüler. Kafkasya'da başarılı işler yapan Nuri Paşa'yı, Albay Mürsel Bey'i ve Albay Rıfat Bey'i hapsettiler. Kut Zaferi'nin kahraman komutanı Halil Paşa'yı da tutukladılar.

Osmanlı Genelkurmayı'nda "İtilaf devletlerine güçlük çıkaracak" ne kadar gözü pek general varsa hepsi görevden alınıp tutuklandı.

Damat Ferit, "Kuvayı Milliye'nin hakkından ben gelirim" diyen emekli Süleyman Şefik Paşa'yı Harbiye Nazırı yaptı. 14 Ağustos 1919'da Harbiye Nazırı olan Süleyman Şefik Paşa, Vahdettin'in, Kuvayı Milliye'yi ezmek için kurduğu Kuvayı İnzibatiye'nin başına geçmekle kalmadı, Türk ordusunun kalburüstü birçok komutanını da görevden aldı.

Vahdettin'in Şeyhülislamı Mustafa Sabri, ordunun tasfiye edildiği o günlerde, üstelik İzmir'in işgalinden 15 gün sonra, "Ordunun görevi oruç tutmaktır!" diye bir açıklama yaptı. Şeyhülislamın bu açıklamasından üç ay sonra, 27 Ağustos 1919'da Alemdar Gazetesi'nde çıkan bir yazıda, "Ordunun beş vakit namazda padişaha duadan gayrı bir şey bilmemesi lazımdır!" deniliyordu. İstanbul Müftüsü Dürrizade de 11 Nisan 1920'de yayınladığı fetvada, "Millici paşaların öldürülmelerinin dinen caiz olduğunu" bildiriyordu.

Yerli işbirlikçilerin ordu düşmanlığı İngilizleri aratmıyordu.

Ordusuz Türkiye Projesi: Sevr

Saray hükümetinin görevlendirdiği Osmanlı heyeti, 10 Ağustos 1920'de Paris'te Sevr'i imzaladı. Atatürk'ün önderliğinde Milli Mücadele kazanıldı. Emperyalist paylaşım planı Sevr, tarihin çöplüğüne atıldı. Lozan imzalandı. Ancak emperyalizmin Sevr hayali hiç bitmedi.

433 maddelik "idam fermanı" Sevr, Anadolu'nun ortasına sıkıştırılmış ve iyice küçültülmüş Türkiye'nin aynı zamanda "ordusuz bir Türkiye" olmasını amaçlıyordu.

İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Curzon, Sevr Antlaşması öncesinde, 20 Mart 1920'de "Türklere askerliği yasaklayacaklarını" söylüyordu: "Türkler için askerlik mesleği tümüyle kapanmıştır. Kuşkusuz, Türkler askerlik yapmak isterlerse, başka bir yere gidebilirler. Fransız lejyonu onları kabul edecektir. Ancak, İngiltere buna bile karşıdır. Çünkü Türkler öteki düşmanlarımızdan farklıdır, başka bir yerde bile askerlik yapmaları iyi değildir. Türkiye'ye dönüp yeni bir askeri dönem başlatabilirler."

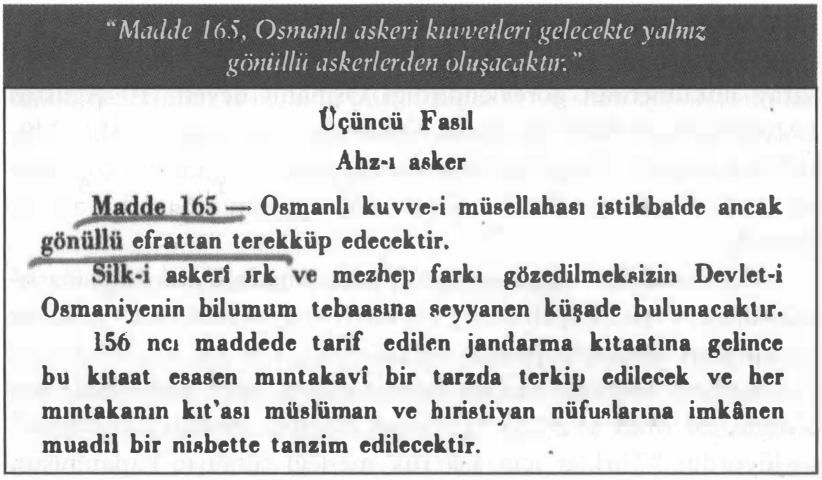
Gerçekten de Sevr'in 152'den 208'e kadar, tam 56 maddesi "Ordusuz Türkiye" projesine yönelikti.

Sevr'in 152-155 arası maddeleri, Türk ordusunu dağıtırken, silahlı güç olarak, yalnızca üç küçük yapı bırakıyordu. Bunlar: 1. Padişahın güvenliğini sağlayacak 700 kişilik özel koruma birliği (hassa alayı), 2. İçeride düzen ve güvenliği sağlayacak 35 bin kişilik jandarma birlikleri, 3. Jandarma birliklerini destekleyecek 15 bin kişiyi aşmayacak özel birlikler. Toplam 50 bin kişi civarındaki bu askeri birlik dışında kalan tüm ordu 6 ay içinde terhis edilecekti.

Sevr'in 168. maddesi; tüm askeri okulları kapatıyordu. Sadece izin verilen birlikler için 1 subay okulu ve her yersel bölgede 1'er küçük astsubay okulunun açılmasına izin veriyordu.

Sevr'in "Askere Alma" başlığını taşıyan 165. maddesi zorunlu askerliği kaldırıyor, barış döneminde 36 ay olan askerlik süresini 12 aya indiriyordu.

Sevr, Türkiye'nin kara, deniz ve hava gücünü tamamen yok ediyor, hava sahasını yabancılara açıyordu: 184. madde, "Türkiye'de yapılmakta olan -denizaltılar da dâhil- bütün gemiler yok edilecektir" diyor; 188. madde, Deniz Kuvvetleri'ne alınacak subay ve erlerin sayı ve niteliğine, Müttefiklerarası Deniz Kuvvetleri Denetleme Komisyonu'nun karar vereceğini söylüyor; 191.madde,



"Madde 165, Osmanlı askeri kuvvetleri gelecekte yalnız gönüllü askerlerden oluşacaktır."

Üçüncü Fasıl

Ahz-ı asker

Madde 165 — Osmanlı kuvve-i müsellahası istikbalde ancak gönüllü efrattan terekküp edecektir.

Silk-i askerî ırk ve mezhep farkı gözedilmeksizin Devlet-i Osmaniyenin bilumum tebaasına seyyanen küşade bulunacaktır.

156 ncı maddede tarif edilen jandarma kıtaatına gelince bu kıtaat esasen mıntakavî bir tarzda terkip edilecek ve her mıntakanın kıt'ası müslüman ve hıristiyan nüfuslarına imkânen muadil bir nisbette tanzim edilecektir.

"Türkiye'nin askeri kuvvetlerinde hiçbir kara, deniz, hava kuvveti bulunmayacaktır" diyor; 192. madde "işbu antlaşma yürürlüğe girişinden başlayarak iki ay içinde Türk kara ve deniz kuvvetlerinde kadrolu olan bütün havacı personel terhis edilecektir" diyor; 193. madde, "Müttefik devletlerin uçakları, Türkiye'nin tümünde; havadan transit geçiş ve iniş özgürlüğüne sahip olacaktır" diyordu.

Sevr'in 207. maddesi Türkiye'nin herhangi bir yabancı ülkeden askeri destek veya askeri eğitim almasını yasaklıyordu. Ayrıca Müttefik Devletlerin de kendi ordularına hiçbir Osmanlı uyruğunu almayacakları belirtiliyordu. Böylece Lord Curzon'un istediği gibi Türklere askerlik yasaklanmak isteniyordu.

Atatürk'ün önderliğinde Milli Mücadele kazanılıp Lozan imzalanmasaydı, işte Sevr'in bu maddeleriyle "Ordusuz Türkiye" projesi hayata geçirilecekti.

Sevr'e Uygun Adımlar

Benim gördüğüm şu: Önce NATO, sonra FETÖ eliyle TSK zayıflatıldı. Son 15 yılda Sevr'in askeri maddeleri tek tek hayata geçirildi, geçiriliyor.

Önce 2007'den itibaren TSK'ya yönelik Ergenekon, Balyoz ve Askeri Casusluk gibi FETÖ kumpasları başladı. TSK sanık, PKK tanık yapıldı. Bu süreçte ordunun "Kozmik Oda"sına bile girildi. Özellikle "MİLGEM" gibi projelerle güçlenen Deniz Kuvvetleri bitirilmek istendi?

15 Temmuz sonrası OHAL kararlarıyla Jandarma, İçişleri

Bakanlığı'na, kuvvet komutanlıkları Milli Savunma Bakanlığı'na bağlandı. Sivillerin Jandarma Genel Komutanı olabilmesine olanak sağlandı. Genelkurmay Başkanı, sivil dönemlerde ordu komutanı olmaktan çıkarıldı. Böylece Sevr'in 152. maddesinde istenildiği gibi ordunun adeta bir polis gücüne dönüştürülme yolu açıldı.

15 Temmuz sonrasında OHAL kararlarıyla 1800'lerde kurulan askeri liseler, Kara Harp Okulu, Deniz Harp Okulu ve Harp Akademisi kapatıldı. Böylece Sevr'in 168. maddesinde istenildiği şekilde askeri okullar kapatılmış oldu. Sevr'in 168. maddesinde askeri okullar kapatıldıktan sonra 1 subay ve her yersel bölgede 1'er astsubay okulu açılması istenmişti. Bilindiği gibi, 15 Temmuz sonrasında Milli Savunma Üniversitesi açıldı.

Son olarak da yeni askerlik kanunuyla Atatürk'ün 1111 Sayılı Askerlik Kanunu değiştirilerek askerlik, parası olan için bedelli, parası olmayan için 6 aya indirildi. Böylece Sevr'in "Askere Alma" başlığını taşıyan 165. maddesinin istediği biçimde "zorunlu askerliğin kaldırılması" yolunda önemli bir adım atıldı.

Şimdi soruyorum; Türkiye, üstelik dört bir yandan kuşatılmışken, neden anayasadaki ifadesiyle "hak ve ödev" olan askerlik "hak ve ödev" olmaktan çıkarılmak isteniyor? Neden ordunun büyük bir bölümü terhis ediliyor? Askeri okullar niye kapatıldı?

İktidar, son yıllarda yapılan askeri düzenlemelerle Sevr'e uygun adımlar atıldığını görmüyor mu?

***

Unutma! Hatırla!

Milli Mücadele'yi unutturuyorlar. Mesela bugün Anadolu'nun fethini kutlayanlar, Anadolu'nun kurtuluşunu kutlamıyorlar. 1071'de fethedilen Anadolu'nun; 1081'de fethedilen İzmir'in, 1326'da fethedilen Bursa'nın, 1362'de fethedilen Edirne'nin, 1453'te fethedilen İstanbul'un, 1918-1922 arsında elimizden çıktığını; 1921 Sakarya Savaşı, 1922 Büyük Taarruz ile Anadolu'nun; İzmir'in, Bursa'nın, Edirne'nin ve İstanbul'un yeniden fethedilip vatan yapıldığını gizlemek istiyorlar.

9 Eylül'ü asla unutmayalım. Yüz yıl önce bu toprakların yeniden nasıl vatan yapıldığını hatırlayalım.



18 Eylül 1922 tarihli Hakimiyet-i Milliye gazetesi... Manşette şöyle yazıyor: "Gazi Baş Kumandanımızın Millete Beyannamesi... Küstah düşmanın muharebe meydanına gelmek cesaretinde bulunan ordu kumandanlarıyla, kumanda heyetleri günlerden beri harp esirimiz bulunuyor. Düşmanın esirlerinden başka insan zayiatının yüz binden ne kadar fazla olduğunu tayin etmek müşküldür." Sol alt köşede en altta ise şöyle yazıyor "Büyük necip (asil) Türk milleti! Anadolu'nun halas (kurtuluş) zaferini tebrik ederken sana İzmir'den, Bursa'dan, Akdeniz ufuklarından ordularının selamını da takdim ediyorum. TBMM Reisi Başkumandan Mustafa Kemal"

AKDENİZ UFUKLARINDAN SELAMLAR!
"İzmir'in Kurtuluşu"

9 Eylül 2019. Güzel İzmir'in, 97 yıl önce, 3 yıl 4 ay 24 gün süren işgal karanlığından kurtarılıp yeniden vatan yapıldığı gündü. 26 Ağustos'ta Afyon Kocatepe'de başlayan Büyük Taarruz'un 9 Eylül'de İzmir'in kurtarılmasıyla "kesin zaferle" sonuçlandı o gün.

Peki, ama nasıl oldu? İzmir nasıl kurtuldu?

İşte şimdi sizleri 97 yıl geriye götüreceğim; öncesiyle, sonrasıyla gün-gün İzmir'in kurtuluşunu anlatacağım.

Akdeniz'e Doğru

Başkomutan Atatürk'ün, 30 Ağustos 1922'de Dumlupınar'da (Aslıhanlar-Çal-İşören'de) bizzat yönettiği "Başkomutan Meydan Muharebesi" sonrasında Yunan ordusunun kılıç artıkları İzmir'e doğru kaçmaya başladılar.

31 Ağustos'ta Atatürk savaş alanını; Kızıltaş deresini gezdi. Bu sırada bir Yunan bayrağını yerden kaldırttı. Atatürk'ün gördüğü manzarayı Ruşen Eşref Ünaydın sonradan şöyle anlatacaktı: "Kalkmaya hazırlanmış kamyonlar... elleri frenlerinin başında duran şoförler... o kamyonların içlerindeki sedyelerde uzanmış yatan yaralılar... katır cesetlerinin sırtlarında yüklü kalmış bavullar, hafif, hafif tüten seyyar mutfaklar... yapraklar, yapraklar, yapraklar halinde uçuşan mektuplar... ve tüten hafif dumanlarla birlikte bunaltıcı sıcaklıktaki havayı gittikçe ciğere alınmaz bir ağırlıkta kaplayan yekpare bir leş kokusu!" Savaş meydanında ölüleri, yaralıları, esirleri gören Atatürk şöyle diyor: "Ah zavallıcıklar! Sizlere kim söyledi buralara gelesiniz diye? Kim söyledi Anadolu alınırmış diye? Varın

kanınıza girenlere sorun! Ben yurdumuzu, haysiyetimizi ve istiklalimizi korudum, vazifemi yaptım."

Ağır kayıplara uğrayan Yunan Ordusu yine de geride toplanmayı başarabilir, böylece 8-10 tümenlik hiç de azımsanmayacak bir güç oluşturabilirdi. Bu nedenle Başkomutan Atatürk, 1 Eylül'de Türk Ordularına "Ordular, ilk hedefiniz Akdeniz'dir, ileri" emrini verdi. Böylece 9 Eylül'de İzmir'in kurtarılmayasıyla bitecek 450 km'lik büyük takip başladı.

Atatürk İngilizleri Gafil Avladı

Milli Mücadele sırasında Türkiye'de İngilizlerin "Kara Cumbo" adlı bir casusluk teşkilatları vardı. Atatürk Büyük Taarruz öncesinde bu "Kara Cumbo"yu atlatmayı başardı. Atatürk, Akşehir'de futbol maçı izleme bahanesiyle komutanlarla görüşmüş, "Çankaya'da çay partisi veriyorum" diye gazetelerde haberler yayımlatıp dikkatleri dağıtarak Ankara'dan ayrılıp Batı Cephesi Karargâhına varmıştı. İngiliz "Kara Cumbo" Büyük Taarruz'dan habersizdi. Öyle ki 26 Ağustos'ta başlayan Büyük Taarruz'u İngilizler ancak, üç gün sonra, 28 Ağustos'ta öğrenebilmişlerdi.

Atatürk, Büyük Taarruz'u özellikle hafta sonu tatiline rastlatmıştı. Büyük Taarruz başladığında Londra'da herkes hafta sonu tatilindeydi. İngiltere o sırada Venedik Konferansı'nın hazırlıklarını yapıyordu. Yunan istekleri bir kere de orada tartışılacaktı. Anadolu'nun kayıtısız koşulsuz boşaltılması söz konusu değildi. İngilizler öylesine derin uykudaydı ki, olmayacak hayaller görüyorlardı. Örneğin, Büyük Taarruz'un dördüncü gününde, 29 Ağustos'ta Atina'daki İngiliz Elçisi Mr. Bentinc, Lord Curzon'a gönderdiği "gizli" telgrafta "İngiliz aslanı sayesinde Kral Constantin'le Kraliçe Sophia'nın Ayasofya Kilsesi'nde kısa zamanda Bizans İmparatoru ve İmparatoriçesi tacını giymelerini" sabırsızlıkla beklediğini belirtiyor ve İstanbul'un Yunanistan'a verilmesini istiyordu.[1]

Atatürk, Londra ve Atina'yı, 30 Ağustos günü de uyutmayı başarmıştı. Öyle ki, 31 Ağustos'ta Atina'daki İngiliz Elçisi bir telgrafında "Durum tamamen sakin" diyordu. Yunanistan, durumun ciddiyetini ancak 31 Ağustos akşamı fark edebildi. Durum kritikti.

---

1 Bilal Şimşir, **Sakarya'dan İzmir'e**, İstanbul, 1972, s. 462.

Yunan Başkomutanı General Hadjianesti istifa etmişti. Onun yerine atanan Tricopis ise başkomutanlığa getirildiğini –2 gün sonra esir alındığında- Atatürk'ten öğrenecekti.

Atatürk, Lord Corzon'ları, Lloyd George'ları atlatabilmişti. İngiltere ve Yunanistan Büyük Taarruz'u fark ettiğinde artık iş işten geçmişti. Yunan Ordusu'ndan kalan kılıç artıkları sürüler halinde İzmir'e Marmara'ya doğru kaçıyor, Mustafa Kemal'in askerleri de onları kovalıyordu.

İngiltere şimdi bir taraftan hem İzmir'deki İngilizleri korumanın, hem de İstanbul'da tutunmanın çarelerini arıyordu. Ayrıca Anadolu'dan atılan Yunanların Trakya'dan atılmamalarını istiyordu. Artık Bizans ve İyonya Devleti hayalleri sulara gömülmek üzereydi.

2 Eylül'de Yunanistan, İngiltere aracılığıyla mütareke istemişti. Ama İngiltere, Yunanistan'ın bu mütareke isteğini Türkiye'ye duyurmayıp tam 5 gün bekletecekti. Atatürk 10 Eylül'den sonra yapılacak mütareke tekliflerini kabul etmeyeceğini bildirdi.

3 Eylül Pazar günü sabaha karşı saat 3.45'te İstanbul'daki İngiliz İşgal Kuvvetleri Komutanı General Harington, İngiltere Savaş Bakanlığa çektiği telgrafta şöyle diyordu: "Yunanların Alaşehir'de tutunabileceklerine hala inanıyorum. Ama son haberler, fena halde parçalanan orduların kalıntıları, askerler ve siviller arasında panik yaratacak gibi görünüyor. 'King George' gemisi az önce İzmir'e hareket etti. 'İron Duke' gemisinin de yollanacağını öğrendim. Böylece İngiliz kolonisinin güvenliği sağlanmış oluyor; destroyerler de Mudanya'ya gidiyorlar. İrtibat subayım Binbaşı Johnston'a, Yunanlara cesaret vermesi için tel çektim. Sadece savaşabilseler, Türklerin durdurulabileceğine güvenim var. (...) Cephe Kumandanı Tricopis'le irtibat yok..."[2]

İngiliz yetkililer, Atatürk karşısında trajikomik bir duruma düşmüş görünüyordu. İngiliz Harington, kaçan Yunan ordularının Alaşehir'de Mustafa Kemal'in askerlerini durdurabileceğini sanıyordu. "Haber yok" dediği Cephe Komutanı Tricopis'in ise Uşak'ta Atatürk'e esir düştüğünü bilmiyordu.

Nisan 1922'de Atatürk, Yunanlara ve İngilizlere dört aylık bir mütareke yapılıp Anadolu'nun koşulsuz boşaltılmasını önermişti. Ancak Atatürk'ün bu notasına Lord Curzon dört ay cevap verme-

2 Şimşir, s. 484,485

mişti. "Anadolu'nun boşaltılması zaman aşımına uğramıştır. Artık konuşulamaz!" demişti. Şimdi ise panik halinde "Bu taarruza ne gerek vardı? Anadolu'yu boşaltacaktık!" diyordu.

3 Eylül günü Yunanistan kaynıyordu: Yunan hükümeti düşmek üzereydi. Kral Konstantin'in tahtı sallanıyordu. Yunan veliahtı ise Romanya'da tatildeydi. 7 Eylül'de Yunan hükümeti istifa edecekti.

5 Eylül günü İzmir'deki İngiliz Başkonsolosu Lamb, Londra'ya şu telgrafı geçti:

"Ödemiş, Alaşehir, Tire, Söke hepsi boşaltıldı. Türk süvarilerinin Salihli'de oldukları sanılıyor. Yardımcı kuvvetler de Aydın demiryolunun Çatas kavşağına kadar Ödemiş ve Tire kollarını ele geçirdiler."

"Yunanlar alelacele, mümkün olan bütün malzemeyi boşaltıyorlar. Sivil idare de İzmir'i terk etmek üzeredir. Yunan postanesi kapandı ve Yunanistan Milli Bankası da kapanıyor."

"Göçmenler hücum ediyor ve şimdiden ekmek sıkıntısı hissedildi."

"Şehir (İzmir) pek telaşlı ama şimdilik karışıklık yok"[3] Özetle Mustafa Kemal'in askerleri İzmir'e yaklaşıyor, Yunanlar İzmir'i bırakıp kaçıyordu.

5 Eylül'de Harington, İstanbul'dan Londra'ya çektiği bir telgrafta hala Yunan ordusunun Alaşehir'de tutunacağını umuyordu.

6 Eylül'de TBMM kürsüsündeki "puşide-i siyah" (siyah örtü) kaldırıldı. Bursa'nın kurtarılacağına inanç tamdı.

6 Eylül sabahı Atina, Londra, Paris güne, Yunan Başkomutanı Tricopis'in, Türk Başkomutanı Atatürk'ün elinde esir olduğu haberiyle uyandı.

İngilizler, Atatürk'ün kazanacağı zaferin Mısır, Mezopotamya ve Hindistan'da yankılarının olacağını; bu zaferin İngiliz İmparatorluğunu derinden sarsacağını konuşuyordu. Haksız da sayılmazlardı. Örneğin, 9 Eylül'de İzmir'in kurtarıldığı gün Nairobi Müslümanları Birliği gönderdiği bir telgrafla Türk zaferini tebrik ediyor; "Mustafa Kemal'in kahraman ordusunun daha nice nice zaferler kazanması için dua edildiğini" belirtiyordu. Hindistan'dan Endonezya'ya dünya Müslümanları Atatürk'ü tebrik ediyor, Büyük Zafer'den ilham alıyordu.

---

3 Şimşir, s. 499.

7 Eylül günü İngiliz kabinesi Atatürk'e karşı bazı kararlar aldı. Buna göre Kemalistler Gelibolu'yu ve İstanbul'u işgale kalkışırlarsa İngiltere silahla karşı koyacaktı. Boğazlardaki İngiliz Deniz Kuvvetleri artırtılacaktı. İzmir'deki İngiliz kolonisi İngiliz Deniz Kuvvetleri'nce korunup kollanacaktı.

Görüldüğü gibi İngiltere, Yunanistan'ı unutup kendini kurtarmanın derdine düşmüştü. Nasıl düşmesin? Lloyd George ve Lord Curzon, "İlk hedefi Akdeniz" olan Atatürk'ün "ikinci hedefinin" İstanbul ve Boğazlar olmasından korkuyordu.

7 Eylül'de Müttefikler, Yunanistan'ın mütareke teklifini Atatürk'e ilettiler. Atatürk'ün mütareke şartları şöyleydi: Mütarekeden sonra 15 gün içinde Yunanistan Trakya'yı boşaltacak. Buralar, kayıtsız şartsız Türkiye'ye bırakacak. Yunanistan eklindeki Türk esirleri 15 gün içinde teslim edecek. Yunanistan son üç yılda Anadolu'daki yıkımları için tazminat ödeyecek.

Bu sırada, Mustafa Kemal'in askerleri İzmir'e sadece iki gün uzaklıktaydı. Sadece Yunanistan değil, Yunanistan'ı koruyup kollayan İngiltere de kaybetmek üzereydi.

İzmir'in Kurtuluşu

Yunan ordusunun kılıç artıkları "kanlı, zalim bir insan sürüsü" halinde geçtiği yerleri kan ve ateş içinde bırakarak; çoluk, çocuk, yaşlı, genç ayrım yapmadan önüne çıkan herkesi katlederek, köyleri, kentleri yağmalayarak şoselerden, patikalardan, sarp vadilerden denize doğru koşuyordu. Yunan zulmüne ortak olmuş Rumlar da onlarla birlikte denize doğru koşuyordu. Türk köylerini, Türk şehirlerini yakarak ilerliyorlardı: Uşak, Eskişehir, Alaşehir, Turgutlu, Ahmetli, Salihli, Manisa alevler içindeydi. Alaşehir'deki 4500 evden 4300'ü yakılmış, şehirdeki 11.500 kişiden 2000'i katledilmişti. Mezarları kendilerine kazdırıldıktan sonra süngülenerek veya kurşunlanarak katledilenler, petrole bulanarak yakılanlar, topuzla başına vurularak veya derileri yüzülerek öldürülenler, camilere doldurularak diri diri ateşe verilenler... Tecavüze uğrayıp katledilen Türk kadınları, Türk kızları...

6 Eylül'de İzmir'deki İngiliz Başkonsolosu Sir H. Lamb Lord, Lord Curzon'a gönderdiği bir telgrafta şöyle diyordu: "Yunanlar hala geliyorlar ve gerçekten her şeyi yakıyorlar."

7 Eylül'de TBMM, yunan vahşetini "uygar dünyaya" duyurdu. Bursa'nın yakılmaması için önlem alınmasını istedi.

Mustafa Kemal'in askerleri İzmir'e yaklaşıyor, İzmir'de panik giderek artıyordu. İngiliz Amiral Brock, İzmir ve civarındaki İngiliz Kolonisinin 5 Eylül sabahı gemilere binmek üzere limanda bulunmasını istemişti. 5 Eylül günü Fransa iki zırhlısını; "Ernast Renan" ve "Edgar Qinet" Amiral Dumesnil kumandasında İzmir'e göndermişti.

7 Eylül sabahı İzmir'deki İngiliz kolonisinin bir kısmı "Mingari" gemisine doldurulup Kıbrıs'a gönderildi. Bir miktar İngiliz askeri İzmir'deki bankaların önünde nöbet tutmaya başladı. Osmanlı Bankası İzmir Şubesi, bankadaki hazineyi İngiliz zırhlısı "İron Duke"a taşıdı. Fransızlar da 200 kadar askeri Fransız Konsolosluğu'nun bahçesine yerleştirdiler. Yunan Yüksek Komiseri, İngiliz Amiral'i Brock'a koşarak Yunan karargâhının ve sivil


توحید افکار

جناب حقه حمد و شکر اولسون: شانلی اردومز، دون ازمیری قورتاردی

ای قهرمان اردو! برغز ایتدك که خوشنه د الله دك پیغمبری

قهرمان اردومز دون کال شان و شرفله ازمیره کیردی. الحمد لك....

مصطفی کال پاشا

هلاله قاووشان

"10 Eylül 1922 tarihli Tevhid-i Efkar gazetesi. En üst manşette "Cenab-ı Hakk'a hamd ve şükür olsun: Şanlı ordumuz dün İzmir'i kurtardı" yazıyor. Ortadaki manşette "Ey kahraman ordu! Bir gaza ettin ki hoşnut eyledin peygamberi" yazıyor. Onun hemen altında "Kahraman ordumuz dün kemali şan ve şerefle İzmir'e girdi..." yazıyor. Askere sarılıp yanaklarından öpen anne görselinin altında kalın puntolarla "Nihayet yetiştin ve beni kurtardın! Var ol yavrum!" yazıyor.

memurlarının şehri terk etmeye hazır olduklarını söyledi. Kendisi de İngiliz "İron Duke" gemisine sığındı. 7 Eylül sabahı, İzmir'e yüzbinlerce Rum göçmen geldi. Yunan hükümeti öncelikle askerleri götürüyor, göçmenleri bekletiyordu.

8 Eylül Cuma günü Müttefikler İzmir'i Türklere teslim etmeye karar verdi. Yunan yönetimi şehri boşaltıyordu. Limanda İngiltere, Fransa, İtalya savaş gemileri ve amiralleri, şehir de ise bu üç devletin başkonsolosları vardı.

8 Eylül'de Müttefikler, en yakın yerde bulunan Türk komutanıyla İzmir'in teslimini konuşmak istediklerini bildirdiler. Türk Genel Kurmayı, Müttefik temsilcilerle 9 Eylül'de Nif'te buluşabileceğini bildirdi. Bir güvenlik önlemi olarak temsilcilerin otomobillerine beyaz bayrak çekmeleri istenildi. Ancak bu görüşme gerçekleşmedi. Çünkü Atatürk, 8 Eylül'de I. Ordu Komutanlığı'na gönderiyi bir telgrafta "İzmir'in kayıtsız şartsız teslim alınması mümkün olduğundan temsilcilerin herhangi bir teklifi kabul olunmayacaktır" dedi.

Asker yüklü son iki Yunan savaş gemisi 8 Eylül akşamı 18.25'te İzmir limanından ayrıldı. İzmir, kurtulmuştu. Ama Türk orduları henüz şehre girmemişti. Şehirde hiçbir otorite yoktu. Limanda İngiliz, Fransız, İtalyan gemileri, kıyada 45 bin göçmen birikmişti. Şehir her türlü yağmaya açıktı. Türkler savunmasız durumdaydı.

9 Eylül sabahı Müttefikler, İzmir limanında demirli İngiliz "İron Duke" gemisinde İzmir'i Türklere nasıl teslim edeceklerini konuşurken, Türk orduları da İzmir kapılarına dayandı.

9 Eylül'de ortalık ağarırken 5. Süvari Kolordusu'nun 1. ve 2. Süvari Tümeni Bornova'ya girdi. Burada karşılarına çıkan Yunan kuvvetlerini geri püskürtüp İzmir'e hareket ettiklerinde Darağacı civarında yerli Rumlar ateşe başladı. Öndeki 8 askerden 4'ü şehit oldu.

Sonra Mustafa Kemal'in askerleri dörtnala İzmir'e aktı. 2. Tümen 4. Alay Komutan Yardımcısı Yüzbaşı Şerafettin Bey komutasındaki süvariler yalın kılıç Kordonboyu'ndan Pasaport iskelesine girdiler. Burada bir Rum'un attığı bombayla yaralanan Şerafettin Bey, yarasına hiç aldırış etmeden alkışlar, gözyaşları arasında atını sürdü. Saat 10.30'da İzmir Hükümet Konağı'nda Türk bayrağı dalgalanıyordu.

3 yıl 4 ay 24 gün sonra Türk orduları İzmir'e girdi. İzmir, tam 1240 gün Mustafa Kemal'in askerlerini bekledi. Dile kolay! Tam 1240 gün...

İzmir'deki Atatürk

Atatürk, 5 Eylül'de Eşme'den TBMM'ye bir telgraf çekti. Yunan ordularının kaçarken yakıp yıktıkları yerlerde yardıma muhtaç olanlara dağıtılmak üzere – kendi bıraktığı paradan- 100 bin liranın Batı Cephesi'ne gönderilmesini istedi. (Hindistan Müslümanlarının gönderdiği paradan).

Atatürk, 5 Eylül'de yine Eşme'den TBMM'ye çektiği başka bir telgrafta da Eskişehir-Uşak doğusunda Yunan ordularından alınıp sayılan silah miktarını 5 bin tüfek, 100 makinalı tüfek, yüzlerce otomatik tüfek, 12 dağ topu, 1000 sandık topçu cephanesi olarak açıkladı.

9 Eylül gününü Belkahve'de geçiren Atatürk, 10 Eylül'de bir açık otomobille İzmir'e girdi. Salih Bozok anlatıyor: "Üç otomobille İzmir'e gidiyorduk. 8. Fırka İzmir'e girmişti... Geçtiğimiz yolların iki yanından silah sesleri geliyordu. Yollarda yaralı ve ölmüş insanlara rastlıyorduk..."

Atatürk İzmir'de olağanüstü bir ilgiyle karşılandı. Hükümet Konağı'nın balkonundan halkı selamlarken yaşanan coşku görülmeye değerdi. İleri yazarı Celal Nuri, İzmir'de Atatürk'le yaptığı röportajını okurlarına aktarırken şöyle diyordu: "İzmir'de herkes Paşa'nın kartpostal üzerine bir resmini göğsüne asıp dolaşıyor..."[4]

Atatürk, İzmir limanındaki İngiliz donanmasından rahatsızdı. 10 Eylül'de İngiliz Amirali ile Nurettin Paşa arasında yapılan görüşmede iki tarafın savaş durumunda olmadıklarına karar verilmişti. Ancak İzmir'deki İngiliz Konsolosu Lamb, bu durumu bir de Atatürk'le görüşmek istemişti. O görüşmenin tanığı Salih Bozok'a kulak verelim:

"Konsolos, 'Uyruğumuz hakkında garanti almak istiyoruz' deyince Mustafa Kemal Paşa, 'Yunanlar burada iken daha mı emindiniz?' diye sordu. O da 'evet' cevabını verdi. Bunun üzerine paşa kendisine 'Öyle ise Yunanistan'a gidiniz' dedi. Konsolos buna karşı 'İngiltere'ye de mi savaş ilan ediyorsunuz?' diye sordu. Paşa, 'İngiltere ile aramızda barış yapılmış mıdır ki, savaş ilan edip etmediğimizi soruyorsunuz? Hem siz böyle şeyleri konuşmaya yetkili misiniz ki bunu bana soruyorsunuz. Ben TBMM Reisi ve Türk Orduları Başkomutanıyım. Her şeyi görüşmeye yetkim vardır. Sizin de böyle

4 **ATABE**, C.13, s. 293.

bir yetkiniz varsa görüşebilirsiniz. Yoksa buyurunuz!' diyerek kapıyı gösterdiler."[5]

Atatürk, daha sonra limandaki İngiliz donanmasının 24 saat içinde İzmir limanından çıkmasını istedi. Falih Rıfkı Atay diyor ki, "24 saat içinde İngiliz donanmasının limandan çıkıp gidişini seyrettik."

18 Eylül'de Fransız Yüksek Komiseri General Pelle İzmir'e gidip Atatürk'le görüştü. Atatürk, Pelle'ye, "Türk orduları hedeflerine ulaşmadan durmayacak, Trakya Türkiye'ye teslim edilmelidir" dedi.

İngiltere pabucun pahalı olduğunu gördü. 20 Eylül'de Paris'te İngiltere, Fransa, İtalya Atatürk'e ne cevap vereceklerini görüşmeye başladılar. Tam üç gün görüştüler. 23 Eylül'de Müttefikler kararlarını Atatürk'e bildirdiler: Atatürk'ün teklifini kabul ediyorlardı: Meriç'e kadar Trakya'yı Türkiye'ye bırakıyorlardı.[6] 11 Ekim 1922'de imzalanan Mudanya Mütarekesi ile Trakya Türkiye'ye teslim edildi. Böylece Edirne de silahsız, savaşsız kurtarıldı.

İzmir'in Kurtuluşunu Kutlamayan Padişah

Büyük Zafer sadece Yunanları ve İngilizleri değil, İstanbul'daki Osmanlı Saray Hükümetini de tedirgin etti. 31 Ağustos'ta İstanbul'daki İngiliz Yüksek Komiseri Rumbold, L. Curzon'a çektiği bir telgrafta "Milliyetçilerin taarruzu İstanbul hükümetine büyük huzursuzluk vermektedir" diyordu. Rumbold, 2 Eylül'de yine Curzon'a gönderdiği telgrafta da şöyle diyordu: "Türk ordularının başarılarından her Türk'ün tabii sevinmesi gerekirken sultan ile bazı nazırları, Mustafa Kemal'in kurtarıcı olarak prestijinin yükselmesinden kaygı duyuyorlardı. Bundan sonra Türkiye'nin kaderini Ankara tayin edecek ve sultana pek az söz düşecekti."[7] Bu belgeleri yorumlayan Bilal Şimşir de şöyle diyor: "Padişah hükümeti, Anadolu'nun Kemalistler tarafından kurtarılması yerine Yunan işgalinde kalmasını tercih ederdi. Yunan işgalindeki Anadolu'nun yamalı bohça halinde de olsa bir gün kısmen padişaha verilmesi umudu vardı. Mustafa Kemal'in kurtaracağı Anadolu'ya padişahın tekrar hükmetmesi ihtimali çok

5 Salih Bozok-Cemil Bozok **Hep Atatürk'ün Yanında**, İstanbul, 2019, s. 202.
6 Davıd Walder, **Çanakkale Olayı**, İstanbul, 1970, s. 276-289.
7 Şimşir, s. 482,483.

daha azdı. Bu bakımdan İstanbul hükümeti, Başkomutan Meydan Savaşı'nın kazanılmış olmasına üzülüyordu." (Şimir, s. 468)

10 Eylül'de İstanbul hükümeti, Büyük Zafer ve İzmir'in kurtarılması nedeniyle Atatürk'ü kutlamaya karar verdi. Ancak Padişah Vahdettin, Atatürk'ü kutlamayı reddetti.

Bir Manifesto: Atatürk'ün Millete Beyannamesi

12 Eylül'de Atatürk, İzmir'den "Millete Beyanname" adıyla bir bildiri yayımladı.

"Ordularımız 9 Eylül 1922 sabahı İzmir'imizi ve yine 9 Eylül 1922 akşamı Bursa'mızı muzafferen kurtardılar. Akdeniz askerlerimizin zafer teraneleriyle dalgalanıyor. Asya İmparatorluğu'na yeltenen küstah bir düşmanın muharebe meydanlarına gelmek cesaretinde bulunan ordu kumandanları ile kumanda heyetleri günlerden beri TBMM Hükümeti'nin harp esiri bulunuyorlar. (...)

Batı fabrikalarının çelik zırhlarıyla kaplanan muazzam Yunan orduları artık Anadolu dağlarında subayları tarafından terk edilmiş zavallı sürüler, cinayetlerinden dehşete düşerek kudurmuş kitleler ve ağaç diplerinde kalmış dermansız yaralılardan ibaret kaldı. Düşman ordularının harp malzemesi, hemen üçte ikisi itibariyle topraklarımızdadır.

Düşmanın esirlerden başka insan kaybının 100 binden ne kadar fazla olduğunu tayin etmek müşküldür. Fakat resmi yetki ile milletimize müjdelerim ki, bizim insan kaybımız, dörtte üçü hafif yaralı olmak üzere 10 bin nüfusa ulaşmaktadır.[8]

Büyük Türk milleti! Ordularımızın kabiliyet ve kudreti düşman-

8 26 Ağustos 1922-9 Eylül 1922 arasında Atatürk'ün başkomutanlığında kazanılan Büyük Zafer, sadece Türk tarihinde değil, dünya savaş tarihindeki en başarılı zaferlerden biridir.
Şöyle ki,
Atatürk, Büyük Zafer'de 207.942 kişilik yeni kurulan bir orduyla 225 bin kişilik tam teçhizatlı bir orduyu yendi.
Türk ordusu, 9 Eylül 1922 ile 18 Eylül 1922 arasında toplam 146 subay 2397 er şehit verdi. 378 subay, 9477 er yaralandı. 2 subay ile 55'er esir düştü. (**Türk İstiklal Harbi**, C.2, 6. Kısım, 3. Kitap, s. 240)
Türk ordusu, Büyük Zafer'de 3000 civarında şehit verdi. Türk ordusunun toplam kaybı 10 bin civarındaydı. Buna karşın Yunan ordusu 120-130 bin civarında kayıp verdi. 20-30 bin civarında Yunan askeri de esir edildi. Türk ordusunun kaybı yüzde 6.3, Yunan ordusunun kaybı ise yüzde 65'ti. (Fahri Belen, **Türk Kurtuluş Savaşı**, s. 516, 517)
Dolayısıyla Büyük Taarruz, dünya savaş tarihinin -düşmanın kaybıyla orantılandığında- en az kayıpla kazanılan bir iki savaşından biridir.

larımıza dehşet, dostlarımıza emniyet verecek olgunluk ile tezahür etti. Millet orduları 14 gün zarfında büyük bir düşman ordusunu imha ettiler. 400 km'lik aralıksız bir takip yaptılar. Anadolu'daki bütün işgal edilmiş memleketlerimizi geri aldılar. Bu büyük zafer yalnız senin eserindir. Çünkü İzmir'imizi siyasi ihtiraslar neticesinde adeta memnuniyetle düşmana teslim eden heyetlerle milletin hiçbir münasebeti yoktu. Bursa'mızı istila eden Yunan kuvvetleri ise ancak imparatorluğun (Osmanlı'nın) askeri teşkilatıyla emel birliği ederek muvaffak olmuşlardı. Vatanın kurtuluşu, milletin oy ve iradesi, kendi mukadderatı üzerinde kayıtsız şartsız hâkim olduğu zamandan başlamış ve ancak milletin vicdanından doğan ordularla olumlu ve kesin neticelere ermiştir.

Büyük ve asil Türk milleti! Anadolu'nun kurtuluşu zaferini tebrik ederken sana İzmir'den, Bursa'dan, Akdeniz ufuklarından ordularının selamını da takdim ediyorum."

Atatürk, adeta bir "bağımsızlık manifestosu" durumundaki bu beyannamesinin son cümleleriyle ikinci hedefini de açıklıyordu: "Vatanın kurtuluşu, milletin oy ve iradesi, kendi mukadderatı üzerinde kayıtsız şartsız hâkim olduğu zamandan başladı" diyerek ikinci hedefi; cumhuriyeti işaret ediyordu.

Yıl 2019... 97 yıl önce "Akdeniz ufuklarından" gönderdiğiniz selamı alıyoruz; İzmir'i, Bursa'yı, Edirne'yi, İstanbul'u yeniden vatan yapan sizi ve kahraman ordumuzu saygıyla minnetle selamlıyoruz.

***

Unutma! Hatırla!

Atatürk karşıtlığı yeni değil, Atatürk hayattayken de Atatürk'e karşı olanlar vardı. Öyle ki Milli Mücadele'den hemen sonra TBMM'deki bazı muhalifler, muzaffer Başkomutan Gazi Mareşal Atatürk'ü meclise sokmamak için şeytanın aklına gelmeyecek bir tuzak kurmuşlardı. Hep, "devrim evlatlarını yer" derler. Fakat bizde tam tersi oldu. Bizde "Evlatları, devrimi ve devrimci lideri yemek istedi."

Şimdi de Atatürk'e 1922'de kurulan meclis tuzağını hatırlayalım. Hatırlayalım ki Atatürk'ün bu Cumhuriyeti nasıl güçlüklere göğüs gerekerek kurduğunu görelim.


Atatürk Yıl: 1923

ATATÜRK'E KURULAN TUZAK

"Erzurum Milletvekili Süleyman Necati, Mersin Milletvekili Selahattin ve Canik Milletvekili Emin beyefendiler tarafından teklif edilen kanun tasarısı, doğrudan doğruya benim şahsımı vatandaşlık haklarından yoksun bırakmak maksadını güdüyor."
(Atatürk, 2 Aralık 1922)

Aralık 2018'deki yerel seçim hareketliliği; siyasi hesaplar, siyasi oyunlar, bana Aralık 1922'deki bir "seçim oyununu" hatırlattı.

Aralık 1922'de, 1923 seçimleri öncesinde, TBMM'deki bazı muhalifler Atatürk'e bir "siyasi tuzak" kurmak istediler.

Şimdi gelin, Atatürk'e yönelik o seçim oyununun ayrıntılarını görelim. Görelim ki, Atatürk'ün hangi siyasi oyunlara nasıl göğüs gererek bu Cumhuriyeti kurduğunu daha iyi anlayalım.

Zafer ve Muhalefet

30 Ağustos 1922'de Atatürk'ün önderliğinde Başkomutan Meydan Muharebesi kazanıldı.

9 Eylül 1922'de, muzaffer Türk orduları İzmir'e girdi.

1 Kasım 1922'de saltanat kaldırıldı.

17 Kasım 1922'de Padişah Vahdettin, İngilizlere sığınıp kaçtı.

20 Kasım 1922'de Lozan Barış Konferansı açıldı.

28 Kasım 1922'de Yunanistan'da, Anadolu harekâtında başarısız olan Başbakan Gunaris, Başkomutan Hacıanesti ile Teodakis ve Baltacis adlı bakanların idamına karar verildi.

2 Aralık 1922'de Yunanistan'da idam kararları infaz edildi.

Atatürk, yaklaşık 4 yıl devam eden Kurtuluş Savaşı'nı, bu son 90 gün içinde her bakımdan zaferle taçlandırdı. Fakat buna rağmen, TBMM'deki Atatürk karşıtı muhalefet bütün şiddetiyle devam ediyordu. Özellikle saltanatın kaldırılmasından sonra cumhuriyetin

ilan edileceğinden kuşkulanan muhalifler, bir taraftan hilafete sarılırken, diğer taraftan Atatürk'ü etkisizleştirmeye çalışıyordu.

2 Aralık 1922 Tuzağı

Yunanistan'da Kurtuluş Savaşı'nın kaybedenlerinin idam edildiği o 2 Aralık 1922 günü, Türkiye'de ise Kurtuluş Savaşı'nın kazananı, Gazi Mustafa Kemal Atatürk, adeta siyaseten idam edilmek istendi.

O gün TBMM'de başkanlık kürsüsünde Meclis İkinci Başkanı Adnan Bey vardı.

Bir ara Adnan Bey şöyle dedi: "Efendim! Milletvekili Seçimi Kanunu'nda değişiklik yapılmasıyla ilgili teklifin görüşüleceği yolunda Tasarı Komisyonu'nun tutanağı var."

Söz konusu tutanak "Okunsun!" sesleriyle karşılandı.

Başkan, "Teamül gereği, bu kanun teklifinin okunmadan komisyona gönderilmesi gerektiğini" söyledi.

Bunun üzerine Ankara Milletvekili Gazi Mustafa Kemal Paşa (Atatürk) ayağa kalktı.

"Efendim! Bu kanun tasarısı doğruca şahsımı ilgilendirdiğinden, izin verirseniz birkaç kelime ile düşüncemi bildirmek istiyorum" diyerek söz istedi.

Sonra şunları söyledi:

"Erzurum Milletvekili Süleyman Necati, Mersin Milletvekili Selahattin ve Canik Milletvekili Emin beyefendiler tarafından teklif edilen kanun tasarısı, doğrudan doğruya benim şahsımı vatandaşlık haklarından yoksun bırakmak maksadını güdüyor."

Atatürk'ün bu açıklamasından sonra meclisten "Haşa!" sesleri yükseldi.

Atatürk sözlerine şöyle devam etti:

"14. maddede yazılı olan satırları gözden geçirecek olursanız orada deniliyor ki: 'Büyük Millet Meclisi'ne üye olabilmek için, Türkiye'nin bugünkü sınırları içindeki yerler halkından olmak veya kendi seçim bölgesi içinde yerleşmiş bulunmak şarttır. Ondan sonra göçmen olarak gelenler, yerleştikleri tarihten itibaren beş yıl geçmiş ise seçilebilirler."

Atatürk'ün Karşı Hamlesi

Atatürk, daha sonra milletvekillerinin gözlerinin içine bakarak neden ve nasıl bu tasarının kendisini hedef aldığını anlatmaya başladı:

"Maalesef, benim doğum yerim bugünkü sınırlar dışında kalmış bulunuyor. İkincisi, herhangi bir seçim bölgesinde beş yıl oturmuş da değilim. Doğum yerim bugünkü milli sınırların dışında kalmıştır. Fakat bu böyle ise bunda benim en küçük bir kasıt ve kabahatim yoktur. Bunun sebebi, bütün memleketimizi, milletimizi batırıp yok etmek isteyen düşmanların işgal ve istila hareketlerinin kısmen önlenememiş olmasıdır. Eğer düşmanlar maksatlarında tam bir başarıya ulaşmış olsalardı, Allah korusun, bu tasarıya imza koymuş olan efendilerin de doğum yerleri sınır dışında kalabilirdi."

Atatürk, daha sonra -bu tasarıyı verenleri adeta yerin dibine sokan- şu cümleleri kurdu:

"Bundan başka, bu maddenin gerektirdiği şartlar bende yoksa, yani beş yıl sürekli olarak bir seçim bölgesinde oturmamış isem, o da vatana yaptığım hizmetler yüzündendir. Eğer bu maddenin istediği şartları yerine getirmeye çalışsaydım, İstanbul'u kazandırmaktan ibaret olan Arıburnu ve Anafartalar'daki savunmalarımı yapmamam gerekirdi. Eğer ben bir yerde beş yıl oturmaya mahkûm olsaydım, Bitlis ve Muş'u aldıktan sonra Diyarbakır'a doğru yayılan düşmanın karşısına çıkmamam gerekirdi. Bu efendilerin istediği şartları taşımak isteseydim, Suriye'yi boşaltan orduların dökümtülerinden Halep'te bir ordu kurarak, düşmana karşı savunmaya geçmemem ve bugünkü milli sınırlar dediğimiz sınırları fiili olarak çizmemem gerekirdi. Zannediyorum ki ondan sonraki çalışmalarım herkesçe bilinmektedir. Hiçbir yerde beş yıl oturamayacak kadar çalışmış bulunuyorum."

Atatürk, sonra bu öneriyi veren milletvekillerini şöyle sıkıştırdı:

"Ben zannediyordum ki bu hizmetlerimden dolayı milletimin sevgi ve saygısını kazandım. Belki bütün İslam dünyasının sevgi ve saygısını da kazanmış bulunuyorum" dedi. Bir gün vatandaşlık haklarından yoksun bırakılmak isteneceğini asla düşünmediğini söyledi.

Sonra "Bu efendiler, acaba milletin de kendileri gibi düşündüğünü söyleyebilirler mi?" diye sordu. "Beni vatandaşlık haklarından yoksun bırakmak yetkisi bu efendilere nereden verilmiştir? Herkese soruyorum ve cevap istiyorum" dedi.

Atatürk'ün meclisteki bu konuşması basın aracılığıyla tüm yurda duyuruldu. Ülkenin her yanından ve bütün seçim bölgelerinden

halk, Meclis Başkanlığı'na protesto telgrafları gönderdi. Bu kanun tasarısını hazırlayıp imzalayan milletvekillerinin seçim bölgelerindeki seçmenler, kendi milletvekillerini ağır bir şekilde suçladılar. Atatürk'ün -Nutuk'ta belirttiği kadarıyla- ülkenin dört bir yanından kendisine gönderilen destek telgrafları "büyük bir dosyayı" doldurdu. Bu dosyadaki bazı telgraflar o zaman basında da yer aldı.

Atatürk'e Kurdukları Tuzağa Kendileri Düştüler

Atatürk, muhalefetin kurduğu tuzağı çok çabuk fark etti. Mecliste yaptığı çok güzel ve etkili konuşmayla bu "siyasi oyunu" bozdu.

Atatürk'ün konuşmasından sonra, ona bu siyasi tuzağı kuran muhalefet çok telaşlandı. Çünkü kendi kurdukları tuzağa düşmek üzereydiler.

Muhalefetin en önemli isimlerinden Erzurum Milletvekili Hüseyin Avni Bey, Atatürk'ün bu kanun tasarısından "vatandaşlık haklarının elinden alınması" şeklinde bir anlam çıkarmasına "hayret ettiğini" söyledi. "Paşa'nın vatanı her yer ve herkesin kalbidir!" dedi.

Bunun üzerine Atatürk, "Hüseyin Avni Bey, madde açıktır. Tefsire gerek yoktur" diyerek konunun çarpıtılmasına engel olmak istedi.

Hüseyin Avni Bey, "Paşa Hazretleri, şahsınız bunun içerisine girmemiştir ve giremez!" dedi. "Mustafa Kemal Paşa Hazretleri kimseyle mukayese edilemez!" diye de ekledi.

Ancak aynı Hüseyin Avni Bey, daha sonra şu sözleri ağzından kaçırdı:

"Kanun teklifleri usul dairesinde encümene gider, encümen kararını verir. Eğer Mustafa Kemal Paşa'yı meclis feda ederse o da feda edilsin. Söz meclisindir..."

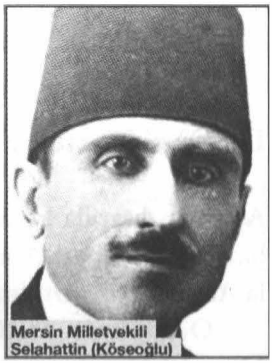
Evet! Zaten amaç tam da buydu. Muhalefet, seçim kanunundaki bir değişiklikle, Atatürk'ü meclis dışına bırakmayı hesaplamıştı. Eğer o gün Atatürk çıkıp da "Bu tasarıyı benim için hazırladılar" diyerek meclisi uyarıp uyandırmamış olsa tasarı mecliste kanunlaşabilirdi. Böylece muhalefet, Hüseyin Avni Bey'in ifadesiyle "Bu kararı meclis verdi! Meclise herkes saygılı olmalı!" diyerek Atatürk'ün seçilme hakkını elinden alabilirdi.

Bayezid Milletvekili Şevket Bey, "Siz müstesnasınız Paşa..." diye bağırdı.

Bunun üzerine Atatürk, "Benim müstesna olduğuma dair bir ka-


Canik Milletvekili Emin Bey (Mehmet Geveci)


Erzurum Milletvekili Süleyman Necati (Güneri)


Mersin Milletvekili Selahattin (Köseoğlu)

nun yoktur ve müstesna olamam" dedi.

Sonra bu kanun tasarısını verenler -yine telaşla- tek tek kendilerini savunmaya başladılar.

Önce, Erzurum Milletvekili Necati Bey, "Bu kanun tasarısını verdikten sonra, esas amacı uygun bir zamanda izah edecektim!" dedi. Bu tasarının amacının Atatürk'ü meclis dışında bırakmak olmadığını söyledi. "Ben böyle namussuz bir adam değilim!" diyerek kendini savundu. Bu tasarıyı Türk olmayanları meclis dışında bırakmak için verdiklerini iddia etti.

Sonra, imzacılardan Canik Milletvekili Emin Bey söz aldı. O maddeyi, Atatürk'ü düşünerek yazmadıklarını söyledi. O da Türk olmayanları meclise sokmamak için o maddeyi yazdıklarını söyledi. "Dışarıda, belki Paşa Hazretlerini – iddia ederim – hepinizden fazla ben severim!" bile dedi.

Sonra mecliste, Atatürk'ü savunan milletvekillerinin sesleri yükseldi.

Bitlis Milletvekili Yusuf Ziya Bey, "Bütün cihanın takdirine mazhardırlar" dedi.

Yozgat Milletvekili Süleyman Sırrı Bey "Türkiye'nin kurucusudurlar" dedi.

Cebelibereket Milletvekili İhsan Bey "Millî ve dinî bünyede bir yara açtınız; tedavi ettirmek için söz söyletiniz Reis Bey" diyerek başkanı eleştirdi.

Unutma ki Atatürk, mecliste tam zamanında yaptığı çok etkili bir çıkışla, muhalefeti adeta kendi kazdığı kuyuya düşürdü.

Bu arada o çirkin kanun tasarısı sayesinde herkes, Atatürk'ün -vatan ve millet için cepheden cepheye koştururken- beş yıl bir yerde oturmaya fırsat bulamadığını öğrenmiş oldu.

Önergeyi verenler, Atatürk'ün "aklının" ve "kurtarıcı kişiliğinin" karşısında ezildiler, adeta yerin dibine geçtiler.

Devrimi Yemek İsteyen Evlatlar

Atatürk, dışarıda Lozan görüşmelerini takip edip içeride cumhuriyet hazırlıkları yaparken muhalefet, basit, etkili ve çirkin bir siyasi oyunla Atatürk'ten kurtulmak istemişti.

O günlerde Atatürk'ün bazı muhalif silah arkadaşları, Milli Mücadele'den sonra Atatürk'ün artık köşesine çekilmesi gerektiğini savunuyordu. Fakat Atatürk "asıl savaş" dediği "uygarlık savaşını" da kazanmadan çekilmeyi düşünmüyordu. Emperyalizme ve yerli işbirlikçilerine karşı bağımsızlık savaşını kazanmıştı. Şimdi "cehalete karşı" savaşacaktı. Ancak cehalete karşı savaşta çok daha yalnızdı. Bazı iyileştirmelerle o eski düzenin aynen devam etmesini isteyen; saltanatçı, hilafetçi, cumhuriyet karşıtı bir muhalefet vardı. İşte o muhalefet, Atatürk'ten kurtulmak için her şeyi yapıyordu.

2 Aralık 1922 tuzağı, cumhuriyet öncesinde Atatürk'e kurulan tuzaklardan sadece biriydi. O günlerde Atatürk'e daha başka tuzaklar da kurulacaktı. Mesela, 2 Aralık 1922 tuzağından yaklaşık dört ay sonraki 27 Mart 1923'teki Ali Şükrü Bey cinayeti de Atatürk'e kurulan bir tuzaktı. Muhalifler, cinayeti Atatürk'ün üzerine yıkıp Atatürk'ten kurtulmayı planlamıştı.

Atatürk'ü mecliste bir türlü etkisiz hale getiremeyenler, sonunda Atatürk'ü öldürmek için plan yapacaklardı; 1926'da İzmir suikastıyla Atatürk'ü ortadan kaldırmak isteyeceklerdi.

Ancak başaramadılar. Atatürk kazandı, Türkiye kazandı.

Hani hep derler ya "Devrim kendi evlatlarını yer!" Bizde durum tam tersiydi. Bizde "Evlatları devrimi ve devrimciyi yemeye kalktılar." Ancak Atatürk, Cumhuriyet Devrimi'ni canı pahasına koruyup kolladı. Karşıdevrimcilere göz açtırmadı.

***

Unutma! Hatırla!

Halifeliğin "dinsel" değil, "siyasal" bir kurum olduğunu, halifelik tarihinin İslam dünyasında yüzyıllarca süren "kanlı kardeş kavgalarının tarihi" olduğunu, halifeliğin Müslümanları birleştirmeyip böldüğünü unutturdular. Laik bir Cumhuriyette halifeliğe yer olamadığını anlatmadılar. "Halifeliğin kaldırılması", Atatürk'ün en büyük devrimlerinden biridir. Halifeliğin neden ve nasıl kaldırıldığını hatırlayalım.

HALİFELİK Mİ?

"Halife ve halife makamının dinen, siyaseten varlığının hiçbir mana ve hikmeti yoktur. Türkiye Cumhuriyeti safsatalarla varlığını, istiklalini tehlikeye koyamaz."
(Atatürk, 22 Ocak 1924)

3 Mart 2019 halifeliğin kaldırılmasının 95. yıldönümüydü. Laik Cumhuriyetin temelindeki devrimlerden biridir halifeliğin kaldırılması...

"Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir" diyen cumhuriyet rejiminin karakteri laiktir. Çünkü cumhuriyet, dinsel "sultan-halife egemenliği" yerine dünyevi "milli egemenliği" esas alan bir rejimdir. "Kendini Allah'ın yeryüzündeki gölgesi" olarak gören sultanların ve halifelerin laik cumhuriyette hiçbir yeri yoktur. Bu nedenle Atatürk, cumhuriyeti ilan etmeden önce saltanatı, cumhuriyeti ilan ettikten sonra da halifeliği kaldırmıştır.

Halifelik Nedir?

Öncelikle halifelik "dinsel" değil "siyasal" bir kurumdur. İslam'ın temel kaynağı Kuran'da peygamberin "halefi" veya "vekili" anlamında bir halifelik yoktur. Prof. Dr. Yaşar Nuri Öztürk, "Peygamberlik bitmiştir. Biten, mühürlenen kurumda vekilden söz edilemez" diyor.

Kuran'da "Allah'ın halifesi" anlamında bir halifelik de yoktur. Muammer Esen, "İnsanın Halifeliği Meselesi" adlı makalesinde "Allah'ın halifesi kavramının hiçbir şekilde Kuran'da geçmediğini" belirtiyor.

Buna rağmen özellikle Emevi Halifesi Muaviye'den itibaren halifeler kendilerini "peygamberin halefi" olmanın ötesinde "Allah'ın halefi" olarak görmeye başlamışlar, bu görüş, halifelik kaldırılıncaya kadar devam etmiştir.



Son Halife Abdülmecit Efendi.

Örneğin, Osmanlı halife-padişahları kendilerini "Allah'ın yeryüzündeki gölgesi" olarak adlandırmaktan çekinmemiştir. 1876 Anayasası'nda Osmanlı halife-padişahına verilen sıfatların birçoğu Kuran'da Allah'a verilen sıfatların aynısıdır: "Mukaddes padişah, kutsallar kutsalıdır, sorgulanamaz, sorumlu tutulamaz!"

Tarihte Halifelik

Halifelik ilk 4 halife döneminden itibaren siyasal çekişmelere ve kavgalara neden oldu. Öyle ki bir tür seçimle göreve gelen ilk 4 halifeden 3'ü öldürüldü. Emevi halifesi Muaviye, seçime son verip halifeliği "saltanata" dönüştürdü. İslam tarihinde halifelik savaşları yaşandı. Hz. Hüseyin halifelik uğruna katledildi. Emevi halifeleri içinde bozuk ahlaklı, kan dökücü, her türlü kötülüğü yapan halifeler vardı. Abbasiler döneminde hareminde binlerce cariyesi olan halifelerden söz eden kaynaklar var.

Emevilerden itibaren İslam dünyasında gücü ele geçiren liderler kendilerini halife ilan ettiler. Örneğin, Mısır'da bir devlet kuran Fatimi Sultanı el-Mehdi kendini halife ilan etmişti. Böylece Mısır'da Şii Fatimi Halifeliği kurulmuştu. İspanya'da kurulan Endülüs Emevi Devleti'nin lideri III. Abdurrahman da -Abbasi halifesinin güçsüzlüğünü gerekçe göstererek- orada halifeliğini ilan etmişti. Böylece İslam dünyasında aynı anda 3 ayrı halife ortaya çıkmıştı.

Bu arada İspanya'da Kurtuba'da 1031'de halifeliğin kaldırılıp halifeliği elinde tutan sülalenin oradan sürülmesine karar verilmişti.

1058'de Bağdat'a giren Selçuklu Sultanı Tuğrul Bey, halifenin siyasi yetkilerini elinden almış, halifeyi sadece dinsel işlerden sorumlu hale getirmişti. Tuğrul Bey böylece çok erken bir tarihte din ile siyaseti birbirinden ayırmıştı.

1258'de Irak'ı ele geçiren Moğal Sultanı Hülagü, Abbasileri yerle bir etmiş, son halifeyi de vahşice katletmişti. Kadere bakın ki Abbasilerin ilk halifesi Seffah da zamanında Emevileri kılıçtan geçirmişti.

1517'de Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferi sonunda halifeliğin Memlüklerden Osmanlılara geçtiği söylenir. Ancak bu söylenti sonradan uydurulmuştur.

Osmanlı'da halifelik ilk kez resmi olarak Küçük Kaynarca Antlaşması'ndan (1774) sonra Aynalıkavak Tenkihnamesi'nde (1779) yer aldı.

II. Abdülhamit'in, halifeliği "çok etkin bir silah" olarak kullanıp İslam dünyasını birleştirdiği iddiası ise yeterli dayanaktan yoksundur. Abdülhamit döneminde Osmanlı halifeliğini tanımayan veya Osmanlı'ya başkaldıran Müslüman toplumlar vardı.

Aslında Müslüman Araplar, başından beri, Osmanoğullarının halifeliğini reddediyordu. Öyle ki I. Dünya Savaşı öncesinde halifeliğin Osmanlı'dan alınarak bir Arap halifeliği yaratılması amacıyla Suriye'de bir dernek kurulmuştu.

20. yüzyılın başında, ulus devletler çağında, aslında halifeliğin hiçbir anlamı kalmamıştı. I. Dünya Savaşı'nın başlarında Osmanlı Halifesi V. Mehmet Reşat'ın cihat fetvasının Arap-İslam dünyası üzerinde hiç bir etkisi olmadı.

Halifelik Neden Kaldırıldı?

1 Kasım 1922'de saltanatın kaldırılmasından sonra "Halife Vahdettin" İngilizlere sığınıp kaçmış, bunun üzerine TBMM, Osmanlı soyundan Abdülmecit Efendi'yi 148 oyla halife seçmişti.

Saltanatın kaldırılmasından ve cumhuriyetin ilanından sonra eski düzenden yana olanlar halifenin etrafında toplanmaya başlamıştı.

İstanbul basını; Tanin, Tevhid-i Efkâr ve Vatan gazeteleri; bunların başyazarları Hüseyin Cahit Yalçın, Velid Ebüzziya ve Ahmet Emin Yalman halifeliğe sahip çıkıyordu. Örneğin Tanin Gazetesi'nde İstanbul Barosu Başkanı Lütfi Fikri Düşünsel, "Halifeye Açık Mektup" yazmıştı. Lütfi Fikri, mektubunda halifenin görevinden ayrılmaması gerektiğini belirtmişti.



'Halifeye Açık Mektup' yazıp halifeliği savunan dönemin İstanbul Barosu Başkanı Lütfi Fikri Bey.

Bu arada Hint Müslümanlarının önderlerinden Ağa Han ve Emir Ali, halifeliğin kaldırılmaması için Başbakan İsmet İnönü'ye bir mektup yazmışlar, ama bu mektup, İnönü'nün eline geçmeden Tanin, İkdam ve Tevhid-i Efkâr'da yayımlanmıştı. (5-6 Aralık

1923) Fakat her iki Hintli de şaibeliydi. Öyle ki Şevket Süreyya Aydemir, Ağa Han'ı "kumarbaz, ayyaş bir İngiliz uşağı" diye adlandırıyor.

Bu gelişmelerden sonra cumhuriyete karşı hilafet propagandası yapan bazı gazeteciler, İstanbul'a gönderilen bir İstiklal Mahkemesi'nde yargılanmışlar ve beraat etmişlerdi. 5 yıl kürek cezasına çarptırılan İstanbul Barosu Başkanı Lütfi Fikri Bey de affedilmişti. Daha sonra Atatürk, İstanbul gazetelerinin başyazarlarıyla İzmir'de görüşüp onları kazanmak istemişti.

Bu sırada Atatürk'ün silah arkadaşlarından Rauf Orbay, Kazım Karabekir ve Refet Bele de halifeye saygıda kusur etmemek için adeta birbiriyle yarışıyordu! İstanbul'da halifeyi ziyaret etmişler, hatta halifeye hediyeler vermişlerdi. Halifeyi ziyaret edip İstanbul basınına bazı demeçler veren Rauf Orbay, CHP Grubu'nda sorguya çekilmişti.

İşte o ortamda Halife Abdülmecit Efendi'nin ikinci bir devlet başkanı gibi davranmaya başlaması Atatürk'e beklediği fırsatı verecekti.

Halife Abdülmecit Efendi, 1924 bütçesinde kendisine ayrılan paranın yetersiz olduğunu belirterek zam istemişti. Bu arada İstanbul'daki yabancı ülke temsilcilikleriyle ilişki kurmaya çalışıyordu. "Halife-i Müslimin" sanıyla yetinmeyip buna bir de "Zıllullah" yani "Allah'ın gölgesi" sanını da eklemişti. Görkemli Cuma Selamlıkları düzenliyordu.

Halifenin bu davranışları Atatürk'ü harekete geçirdi. Atatürk, 1924 başında Harp Oyunları nedeniyle İzmir'deydi. Orada Başbakan İsmet İnönü, Meclis Başkanı Kazım Özalp ve Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak ile yaptığı toplantıda halifeliğin kaldırılmasına karar verildi.

Atatürk, 1 Mart 1924'te yaptığı meclisi açış konuşmasında bir an önce din ile siyasetin birbirinden ayrılması gerektiğini söyledi.

Bunun üzerine Urfa Milletvekili Şeyh Saffet Efendi ve arkadaşları, "Halifeliğin Kaldırılması ile Osmanoğulları'nın Soyundan Olanların Türkiye Dışına Çıkarılması" hakkında bir yasa önerisi hazırladılar. Bu yasa önerisi 53 milletvekili tarafından imzalandı. Yasanın gerekçesi, Türkiye'yi "iki başlılıktan" ve "hilafet elbisesi" altında "hanedan tehdidinden" kurtarmak olarak açıklandı.

Halifeliğin kaldırılması önerisi, 3 Mart 1924'te TBMM'de gö-

rüşülüp kabul edildi. Böylece halifelik kaldırıldı. Osmanoğulları sülalesinin bireyleri Türk vatandaşlığından çıkarılıp ülke dışına sürgün edildi.

Halifeliğin kaldırılmasıyla Cumhuriyet karşıtlarının en büyük dayanaklarından biri yıkıldı.

Halifelik Nasıl Kaldırıldı?

Cumhuriyetin ilanından sonra İstanbul basını ve bazı din adamları halifeye ve halifeliğe sahip çıkmaya başlamıştı.

O günlerde İskilipli Atıf Hoca "İslam Yolu", Afyon Milletvekili Hoca Şükrü Efendi de "Hilafet-i İslamiye ve Büyük Millet Meclisi" adlı kitaplar yazmışlardı. İskilipli Atıf, "İslam Yolu"nda halifenin "peygamberin vekili ve halkın padişahı" olduğunu yazmıştı. Hoca Şükrü Efendi ise kitabında "Halife meclisin, meclis halifenindir" tezini işlemişti. Kısacası her iki hoca da "halifeyi" hâlâ devlet başkanı olarak görüyordu.

Atatürk, 14 Ocak 1923'te halkın nabzını tutmak için bir yurt gezisine çıktı. Eskişehir, İzmit, Bursa, İzmir ve Balıkesir'de halka konuştu. Halifelikle ilgili sorulara da çok açık ve net cevaplar verdi: "Milletçe kurulan yeni devletin kaderine ve bağımsızlığına –sanı ne olursa olsun- hiç kimsenin karışmasına izin verilmeyeceğini" söyledi. İzmit'te şöyle dedi: "Hilafet milletimize baş belasıdır. (...) Hilafet hiçbir şey kazandırmamıştır. Birçok musibetler getirmiştir."

Fakat 1920'lerin Türkiye'sinde halifeliğin "dinsel bir kurum" olduğu düşüncesi çok yaygındı. Halifeliğin kaldırılmasının "hükümetin dinsizliği" olarak yorumlanacağı belliydi.

İşte bu nedenle Atatürk, halifeliği kaldırırken her fırsatta halifeliğin "dinsel" değil "siyasal" bir kurum olduğunu vurgulamıştı. "Halife 'hükümet' demektir. Şimdi TBMM'de milletin kurduğu bir hükümet olduğuna göre ayrıca bir halifeye ihtiyaç yoktur" tezini işlemişti. Nitekim halifeliğin kaldırılması için meclise verilen önerinin gerekçelerinden biri aynen böyleydi.

3 Mart 1924'te halifeliği kaldırmak için yapılan meclis görüşmelerinde Adalet Bakanı Seyit Bey, halifeliğin dinsel olmaktan çok dünyevi olduğunu belirterek, "Halifelik hükümet demektir" demişti.

3 Mart 1924'te yapılan meclis görüşmelerinde Şeyh Saffet Efendi, Dadaylı Halit Bey ve Tunalı Hilmi Bey, halkın 1300 yıllık bu

kuruluşa bağlı olduğu, halifesiz Cuma namazı kılınamayacağını düşündüğü gerekçesiyle "Halifelik kaldırılmıştır" yerine "Halifelik, TBMM'nin manevi şahsında mündemiçtir (saklıdır)" demenin daha doğru olacağını tartışmışlardı.

Görüşmeler sonunda 3 Mart 1924 tarihli 13 maddelik, 431 numaralı kanunla halifelik kaldırıldı:

"Madde 1: Halife hal'edilmiştir. (görevden alınmıştır). Hilafet, hükümet ve cumhuriyet mana ve mefhumunda esasen mündemiç olduğundan (var olduğundan/saklı olduğundan) hilafet makamı mülgadır (kaldırılmıştır)."

Görüldüğü gibi "halifelik" gerçekten son derece ustaca kaldırılmıştır. Halifeliği kaldıranlar, şu formülü kullanmışlardır:

Halifelik "hükümet" demektir. Artık Türkiye'de yeni bir "hükümet" ve "cumhuriyet" vardır. Kanundaki ifadesiyle "Halifelik, hükümet ve cumhuriyet anlam ve kavramının içinde var olduğundan" ayrıca bir halifeliğe ihtiyaç yoktur mantığıyla halifelik kaldırılmıştır.

Bu kanun maddesine dayanarak "Halifeliğin aslında kaldırılmadığını!" iddia etmek doğru değildir. Halifelik, 431 numaralı devrim kanunuyla tamamen kaldırılmıştır. Kanun maddesinin sonunda açıkça "Hilafet makamı mülgadır (kaldırılmıştır)" denilmektedir.

Halifeliği kaldıran bu kanun maddesini çarpıtıp yeniden halifelik hayalleri görenlere duyurulur!

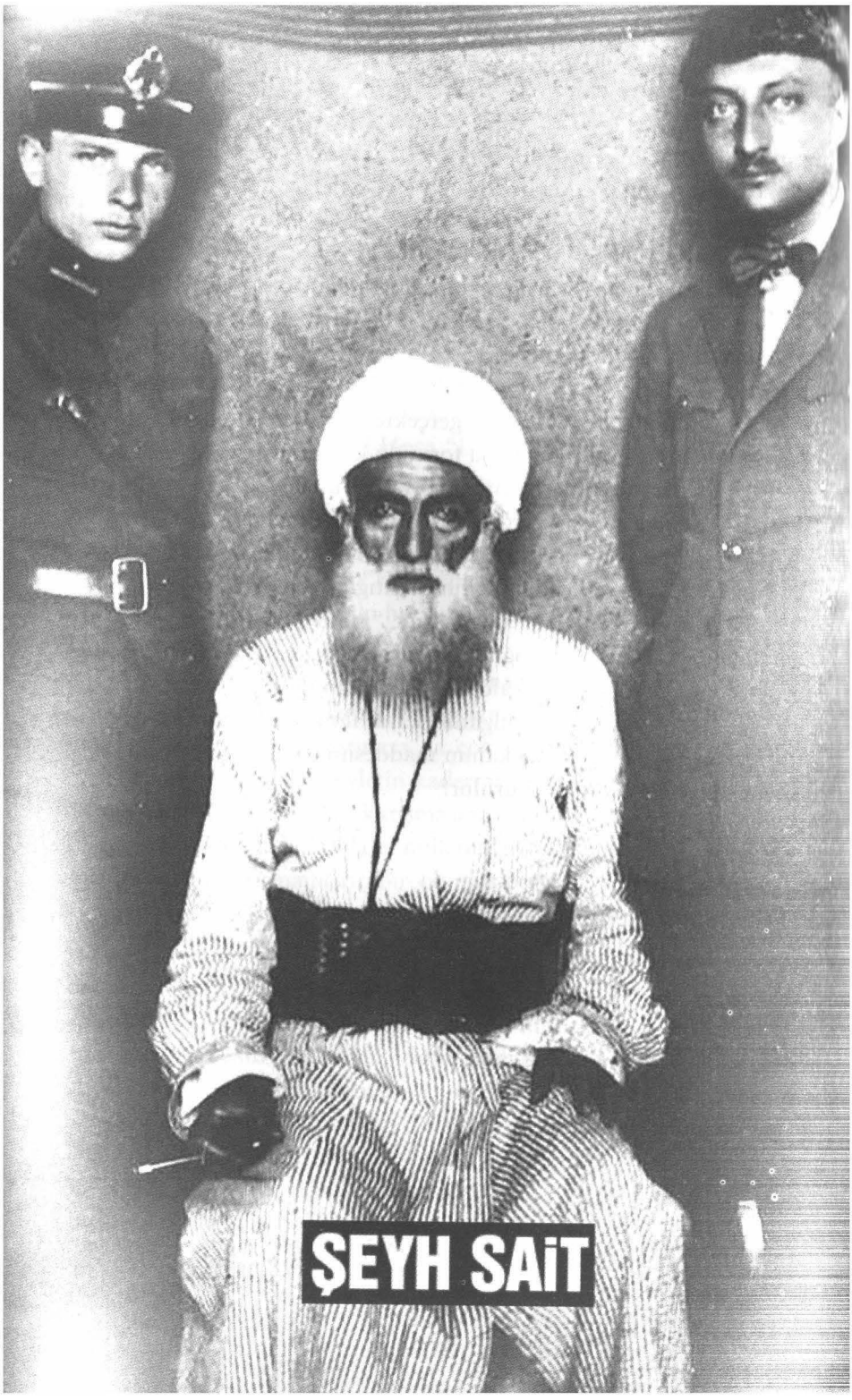
***

Unutma! Hatırla!

Şeyh Sait İsyanı'nı unutturdular: Sanki Şeyh Sait hiç isyan etmemiş, sanki Şeyh Sait'in çeteleri doğudaki pek çok şehri işgal edip Mehmetçiğe kurşun sıkmamış, sanki Şeyh Sait "dini" siyasete alet etmemiş, sanki Şeyh Sait İsyanı ile Cumhuriyet doğarken boğulmak istenmemiş gibi Diyarbakır'a Şeyh Sait'in heykelini diktiler.

Şeyh Sait'in İstiklal Mahkemesi'ndeki itiraflarını da hep gizlediler. Dahası, Şeyh Sait İsyanı sonrasında TBMM'nin çıkardığı bir kanunla "dini siyasete alet etmeyi vatana ihanet suçu" kabul ettiğini de unutturdular.

Unutmayalım, hatırlayalım ki yeni Şeyh Sait İsyanları, yeni FETÖ darbeleri yaşanmasın!


ŞEYH SAİT

ŞEYH SAİT İSYANI VE DEVRİM KANUNU

"Bizi yanlış yola sevk eden habisler, bilirsiniz ki çok kere din perdesine bürünmüşler, saf ve temiz halkımızı hep şeriat sözleriyle aldata gelmişlerdir. Tarihimizi okuyunuz, dinleyiniz, görürsünüz ki milleti mahveden, esir eden, harap eden fenalıklar hep din kisvesi altındaki küfür ve kötülükten gelmiştir."
(Atatürk, 1923)

AKP'li Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, 2019 Şubatı'nda Edirne'de yaptığı konuşmanın sonunda, "Türkiye'yi artık bu yaşam tarzından, laiklik istismarından kurtarmanın zamanı geldi" dedi. İyi de bugün Türkiye'nin sorunu "laiklik istismarı"ndan çok "din istismarı" değil midir?

Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Atatürk ve dava arkadaşları, aklı ve bilimi esas alan, çağdaş hukukun egemen olduğu, düşünce ve vicdan özgürlüğüne saygılı uygar bir düzen için "laikliğe" ihtiyaç duymuşlardı. Bunun için her şeyden önce "din istismarı"yla ve "irtica"yla mücadele etmişlerdi.

Mesela onların hazırladığı bir devrim kanununa göre "din istismarı" ile dini siyasete alet etmek vatana ihanet suçuydu.

TBMM, bundan tam 94 yıl önce 25 Şubat 1925'te, "dinin siyasete alet edilmesinin "vatana ihanet" suçu olduğunu" kabul etmişti.

Şeyh Sait İsyanı

1925'te genç Cumhuriyete karşı Doğu bölgelerinde Şeyh Sait İsyanı patlak verdi.

Şeyh Sait, 13 Şubat'ta Piran Köyü'nde ayaklandı. İsyancılar burada bir jandarma teğmenini esir alıp bir eri şehit ettiler. Telgraf hat-

larını kestiler. Piran'dan Eğil bucağına geçtiler. Bucak müdürüyle 10 jandarmayı esir aldılar. Daha sonra Genç hapishanesini ve jandarma dairesini bastılar, oradaki jandarmaları da esir aldılar. İsyancılar, 16 Şubat'ta Genç ilinin merkezi Darahini'ye saldırdılar. Burada üç gün üç gece kaldılar. Şehri yağmaladılar. Ziraat Bankası'na el koydular. Buradaki isyanı Ankara'ya bildiren öğretmen Mehmet Zeki'yi önce hapsettiler, sonra öldürdüler. Oradan Diyarbakır yolu üzerindeki Lice'ye hareket ettiler. Bu güzergah üzerindeki Hani bucağını ele geçirdiler. Lice-Hani, Çapakçur-Palu telgraf hattını kestiler. İsyancılar Çapakçur, Muş, Diyarbakır olmak üzere üç kola ayrıldılar. Çapakçur Hükümet Konağı'na saldırıp orayı ele geçirdiler. İsyancılar, 20 Şubat'ta, üzerlerine gelen Türk ordusuyla çatışmaya başladılar. 21 Şubat'ta Yarbay Cemil komutasındaki bir süvari alayını pusuya düşürüp esir aldılar. Ellerinde yeşil bayrak ve Kuran'larla ilerleyen asilere halk da yardım etti. 2 Mart'ta isyancılar Elazığ'ı ele geçirip yağmaladılar.

Diğer taraftan Şeyh Abdullah, Muş cephesini tutarak Varto'yu aldı ve Erzurum'a doğru ilerlemeye başladı. Şeyh Sait ve adamlarının asıl hedefleri Diyarbakır'dı. 7 Mart'ta kendilerine katılan aşiretlerle birlikte Diyarbakır'a saldırdılar. Kuzey cephesinde surlar dışında yapılan savunmayla geri püskürtüldüler. Güney cephesinde ise içeriden yardım alarak şehre girmeyi başardılar. Fakat General Mürsel Paşa'nın gönderdiği süvari kuvvetleri asileri geri püskürttü. Şeyh Sait ve eşkıyaları ilk kez 8 Mart'ta yenilerek geri çekildiler. Ordu birlikleri Varto, Elazığ ve Diyarbakır üzerinde temizlik harekatına başladı. Asiler dört bir yandan kuşatıldı. Nisan başında Silvan, Palu ve Piran asilerden geri alındı. Nisanın ikinci haftasında özellikle Tük Hava Kuvvetleri'nin operasyonlarıyla isyan bastırıldı. İsyanın elebaşlarından Şeyh Sait ve Seyit Abdülkadir yakalandı. Diyarbakır İstiklal Mahkemesi, 23 Mayıs 1925'te Seyit Abdülkadir ve 5 arkadaşını, 28 Haziran 1925'te de Şeyh Sait ve 46 arkadaşını idamla cezalandırdı.

Cumhuriyeti daha doğarken boğmayı amaçlayan Şeyh Sait İsyanı güçlükle bastırıldı. Cumhuriyet yaşamaya devam etti. Ama Musul kaybedildi. Sonuçta isyan İngilizlere yaradı.

Cumhuriyete Karşı "Din" Silahı
Şeyh Sait'in İbretlik İfadeleri

Şeyh Sait İsyanı'ndan sadece iki hafta önce Erzurum Milletvekili Ziyaeddin Efendi, meclis kürsüsüne çıkarak "yeniliğin", işret, dans ve plaj sefasından başka bir şey olmadığını söylemişti. Ona göre "fuhuş" artmıştı! Müslüman kadınlar edepsizleşmişti! Sarhoşluk teşvik olunuyordu! "Dini hisler" rencide oluyordu! Yeni rejim sadece "ahlaksızlık" getirmişti! Bunlar "Terakki" kılıfı altında, "Batılılaşma" diye "Medeniyetçilik" adına yapılıyordu! "Rezil bir idare" memleketi çamurlar içine sürüklemişti! Şeyh Sait, sorgusunda, Ziya Hoca'nın meclisteki bu açıklamalarından çok etkilendiğini itiraf edecekti.

Ocak 1925'te Şeyh Sait imzalı bildiriler Doğu Anadolu'da elden ele dolaşmaya başlamıştı. Bu bildirilerde "Hilafetsiz Müslümanlık olmaz!" deniliyor, Cumhuriyet "dinsizlikle" suçlanıyordu. Bildiriler ileri bir teknikle basılmıştı. İsyancıların elinde yabancı silahlar da vardı.

Piran'a gelen Nakşibendi şeyhi Şeyh Sait, verdiği vaazda şunları söylemişti:

"Medreseler kapandı. Din ve Vakıflar Bakanlığı kaldırıldı. Din okulları Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlandı. Gazetelerde bir takım dinsiz yazarlar dine hakaret etmeye, Peygamberimize dil uzatmaya cüret ediyorlar. Ben bugün elimden gelse bizzat dövüşmeye başlar; dinin yükselmesine gayret ederim."

İsyanın ilerlediği günlerde de Şeyh Sait şöyle bağırıyordu: "Kürtlerin bulundukları yerleri Türklerin elinden alacağız. Topraklarımız verimlidir. Madenlerimiz çoktur. Bunlardan yararlanacağız. Bugünkü Türk Hükümeti İslamiyet'ten ayrılıyor. İstanbul'da Beyoğlu'nda bazı İslam kızları şapka ile geziyorlar..."

Şeyh Sait sorgusunda, amacının "hükümete şeriat hükümlerini uygulatmak" olduğunu söylemişti.

Mahkeme Başkanı ile Şeyh Sait arasında geçen konuşmaların bir bölümü şöyle: (Soru: Mahkeme Başkanı, cevap: Şeyh Sait)

Soru: "Niye isyan ettin?"

Cevap: "Medreselerde fıkıh okudum... Şeriat hükümleri uygulanmazsa kıyam vaciptir. Kaza ve kader beni buraya sevk etti... Binaenaleyh şeriatımız yolunda ölürsek dinsiz gitmeyiz!"

Soru: "Yunan ordusu İslamiyet'in merkezini ayaklar altına almışken cihadın farzlarını niye yerine getirmediniz?"

Cevap: "O zaman muhacirdik ve perişan haldeydik!"

Soru: "Din hükümlerinin zedelendiğini söylerken neyi kasettiniz?"

Cevap: "İçki yasağı kaldırıldı."

Soru: "İslam'a kılıç çeken İslam değildir' hadisinden haberiniz yok mu?"

Cevap: "Müslümanlara din hükümleri bıraktırılmıştı." Başkan, "Hamdolsun! Hepimiz Müslümanız. Kuran okuyoruz, zekat veriyoruz" deyince Şeyh Sait, "Din hükümlerinden hangisi var?" diye sordu.

Soru: "Şeyh yalan söyler mi?"

Cevap: "Eh! Söyler ya! Allah bilir!"

Soru: "Hükümetin dine karşı olduğunu nereden çıkardınız?"

Cevap: "Gazetelerden, dergilerden, gelen tüccardan ve milletvekillerinden..."

Soru: "Hangi gazetelerden?"

Cevap: "Sebilürreşad, Tevhid-i Efkâr."

Soru: "Sana dinin kalmadığını söyleyen tüccarlar ve milletvekilleri kimlerdi?"

Cevap: "Erzurum Mebusu Raif Hoca"

Soru: "Ziya Hoca'nın beyanatını duydun mu?"

Cevap: "Ziya Hoca'nın beyanatını Sebilürreşad'da, daha başka yerlerde okurduk. Bir kere okudum ki Kılıçzade Hakkı Bey, Peygamberimizin aleyhinde bulunmuş... Okurduk ki kız mekteplerinde İslamiyete aykırı şeyler oluyormuş! Kızlar piyano çalıyorlar, erkekler keman çalıyorlar, sabaha kadar sohbet ediyorlarmış... Sebilürreşad'ın her nüshası beni müteessir ediyordu. Farmasonluk, laiklik de bizi çok müteessir ediyordu."

Soru: "Sait Efendi! Geçen celsede 'beni isyana sevk eden üç neden var' demiştin. Birincisi, din hükümlerinin uygulanmaması; ikincisi, basının etkisi; üçüncüsü, meclisteki muhalefet... Bunları açıklar mısın?"

Cevap: "Sebilürreşad'da şeriata aykırı olan şeyler hep yazılıyordu. Derdik ki, 'Yalan ise nasıl yazar?' 'Nasıl söyler?' 'O halde doğrudur ki yazmaya cesaret diyor!' Zaten Sebilürreşad yazdığını hep bir gazeteye dayandırırdı. Başka bir neden de Tevhid-i Efkar'dı... Sonra Cibranlı Halit bir gazete gönderdi. Gazetede "Allah'ü Teâlâ yoktur. Her kulun dayanağı ne ise Allah odur!' diyordu. Buna da kızdık... Velhasıl! Din, ırz, namus, farmasonluk, laiklik hakkındaki yazılardan kin ve nefret duyuyorduk."

Soru: "Neden Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın programını beğendin?"

Cevap: "Çünkü 'içkiyi, fuhuşu yasaklayacağız!' demesi hoşumuza gitti. Bir de 'dine hürmetkâr olduklarını' söylüyorlardı."

Soru: "Asker-i Rum nedir?"

Cevap: "Biz Kürtler, Türk askerlerine 'Asker-i Rum' deriz. Tabirdir, öyle deriz!"

Soru: "Din kalktı!' diyorsun. Namazını kılmıyor muydun? Camilerde ezan okunmuyor muydu?

Cevap: "Evet, ibadetime kimse karışmıyor, her isteyen namazını kılabiliyor ve camilerde ezan okunuyor... Fena yaptık! Bundan sonra iyi olur inşallah!"


حاكميت ملية

شيخ سعيد وآرقداشلرى اعدام اولنيورلر

شيخ سعيد

بحريه وكيلمز

Hâkimiyet-i Milliye, 29 Haziran 1925 s.1. Manşette, 'Şeyh Said ve arkadaşlarının idam edildikleri' yazıyor.

Dini Siyasete Alet Etmek Vatana İhanet Suçu

Şeyh Sait İsyanı'nda, İslam dini, Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı bir "silah" olarak kullanıldı. Din, vatana ihanetin "aracı" yapıldı.

25 Şubat'ta isyan, TBMM'de görüşüldü.

Başbakan Fethi (Okyar) Bey, Şeyh Sait İsyanı'nda dinin politik araç olarak kullanılıp bölge halkının istismar edildiğini, isyanın ama-

cının hilafeti geri getirmek ve Abdülhamit'in oğullarından birinin saltanatını sağlamak perdesi altında "Kürtçülük" olduğunu söyledi.

Fethi Bey, bu açıklamalarından sonra sıkıyönetim kararının onaylanmasını, "dini araç yaparak halkı ayaklanmaya kışkırtanların sert şekilde cezalandırılmaları" için hazırlanan bir kanun maddesinin ve askeri harcamaların kabul edilmesini istedi.

Daha sonra muhalefet adına söz alan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası Başkanı Kazım Karabekir Paşa, sıkıyönetim ilanını uygun bulduklarını belirterek şöyle dedi: "Efendiler, dini araç yaparak milli varlığı tehlikeye koyanlar lanetle anılmalıdır. Bu hareket vatana ihanettir."

Bu açıklamalardan sonra oylamaya geçildi. Önce sıkıyönetim ilan edildi. Sonra da Mahmut Esat (Bozkurt) Bey'in "Hıyanet-i Vataniye Kanunu'na bir madde eklenmesi" için yaptığı kanun teklifi ele alındı.



قبول ايدنلر لطفا الـ قالديرسونلر ! قبول ايجمينلر الـ
قالديرسونلر ! قبول ايدلمشدر .

ماده ١ ـ دينى ويا مقدسات دينيه‌يى سياسى غايه‌لره
اساس ويا آلت اتخاذ مقصديله جمعيتلر تشكيل ممنوعدر .
بو قبيل جمعيتلرى تشكيل ايدنلر ويا بو جمعيتلره داخل
اولانلر خائن‌وطن عد اولنور . دينى ويا مقدسات‌دينيه‌يى
آلت اتخاذ ايده‌رك شكل دولتى تبديل وتغيير ويا امنيت
دولتى اخلال ويا دينى ويا مقدسات دينيه‌يى آلت اتخاذ
ايده‌رك هرنه‌صورتله اولورسه اولسون اهالى آراسنه فساد
ونفاق القاسى ايچون كرك منفرداً وكرك مجتمعاً قولى ويا
تحريرى ويا خود فعلى برشكلده وبانطق ايرادى ويا خود
نشريات اجراسى صورتيله حركتده بولنانلر كذلك خائن
وطن عد اولنور .

رئيس ـ افندم ! بوماده حقنده سوز ايستين
وارمى ؟

سليمان سرى بك (بوزاوق) ـ « اهالى » تعبيرى
يرنه « خلق » تعبيرى دەنيلسەدها اى‌اولور .(الله‌جلـه

TBMM Zabıt Ceridesi, C.14, 25 Şubat 1925. Kanunun 1. maddesinde, dini siyasete alet edenlerin 'vatan haini' ilan edilecekleri ifade ediliyor.

Teklife göre "Hıyanet-i Vataniye Kanunu"na şu madde eklendi (1. Madde):

"Dini veya dinin kutsal kavramlarını siyasi amaçlara esas ya da alet etmek için dernekler kurulması yasaktır. Bu tür dernekleri kuranlar ya da bu derneklere girenler vatan haini sayılırlar. Dini ya da dinin kutsal kavramlarını alet ederek devletin şeklini değiştirmek ve başkalaştırmak ya da devletin güvenini bozmak veya dini ya da dinin kutsal kavramlarını alet ederek her ne surette olursa olsun halk arasına bozgunculuk ve ayrımcılık sokmak için gerek tek başına gerek toplu olarak sözle ya da yazı ile ya da fiilen ya da nutuk söyleyerek ya da yayın yaparak harekette bulunanlar da 'vatan haini' sayılırlar."

Bu kanun teklifi, 25 Şubat'ta TBMM'de oylanıp 556 sayılı kanun olarak kabul edildi.

Şeyh Sait İsyanı, devrimci bir tepkiyle karşılandı. Cumhuriyeti kuranlar, Cumhuriyeti koruma kaygısıyla bir takım sert önlemler aldılar.

1925'te Şeyh Sait, dini kullanarak Cumhuriyeti yıkmaya çalışmıştı. Cumhuriyeti kuranlar, buna karşı, "Dini siyasete alet etmek vatana ihanet suçudur" şeklinde bir kanunla mücadele etmişlerdi. Aradan 91 yıl geçti. 15 Temmuz 2016'da bu sefer FETÖ, dini kullanarak Cumhuriyeti yıkmak istedi. Bugün başka tarikatlar ve cemaatler gizli, açık şekilde Cumhuriyeti yıkmaya çalışıyorlar. Türkiye'yi yönetenler, keşke tarihten biraz ders almış olsalardı.

***

Unutma! Hatırla!

Atatürk Cumhuriyeti'nin tüm kazanımlarını haraç mezat satanlar, şimdi de Cumhuriyet'in ekonomi hafızası durumundaki İş Bankası'na göz diktiler.

Atatürk'ün İş Bankası'nı nasıl kurduğunu hatırlayalım. İş Bankası'nın Türkiye Cumhuriyeti'nin kalkınmasındaki rolünü unutmayalım. İş Bankası'ndaki CHP hisselerini hazineye devretmenin "Atatürk'ün vasiyetini iptal etmek" anlamına geleceğini bilelim.

Bilelim ki İş Bankası yaşasın!



Atatürk, Ankara'da İş Bankası Genel Merkezi'ni ziyaretinde Celal Bayar'la birlikte. (20.10.1929)

CUMHURİYET'İN EKONOMİ HAFIZASI TÜRKİYE İŞ BANKASI

"İş Bankası Kurumu, Cumhuriyet tarihinde ekonomi bakımından başlı başına yer alacaktır." (Mustafa Kemal Atatürk)

Görülen o ki İş Bankası'na "el koymak" için bir gerekçe yaratmak istiyorlar. Bunun için tarihi bile çarpıtıyorlar. Şöyle ki: Atatürk'ün, İş Bankası'nı "Hindistan Müslümanlarının Milli Mücadele için gönderdiği parayla kurduğunu" belirterek, buradan iki sonuca varıyorlar: Birincisi, Atatürk'ün "cihat parasıyla banka kurmasının!" doğru olmadığını; ikincisi de Atatürk'ün bu bankadaki hisselerini "CHP'ye bırakmaya hakkı olmadığını!" iddia ediyorlar.

Peki, ama Atatürk ve İş Bankası ilişkisi böyle açıklanabilir mi? Bu konudaki tarihi gerçekler nelerdir?

Hindistan'dan Gelen Para

Milli Mücadele sırasında Hint Hilafet Komitesi, "Ankara ve İzmir Yardım Fonu" adlı iki ayrı fon kurup Hindistan'da Türkiye için yardım topladı. Gönüllüler seferber oldu. Hint Müslümanları bu iş için özel bir kostüm bile hazırladılar: Haki bir üniforma üzerine yeşil bir cübbe, başlarda önünde ay yıldızı olan Kuvayı Milliye kalpağı, kollarda ise yine ay yıldızlı pazıbentler vardı.

Hint Müslümanlarının fedakârlığı büyüktü: Öyle ki, Müslüman kadınlar takılarını, mücevherlerini, hatta gelinler çeyizlerini yardım fonuna bağışladılar. Gandi de bu yardım kampanyasına destek verdi. Ankara Yardım Fonu'na sadece Hint Müslümanları değil, Hindular da yardımda bulundu. Toplanan para, Türk Bağımsızlık Savaşı'nın önderi Atatürk'e gönderildi.

Atatürk, Hint Hilafet Komitesi'nin Londra temsilciliğine, Türkiye'ye yaptıkları bu yardım nedeniyle teşekkür etti.

Para Atatürk'e Gönderildi

Hindistan'dan gönderilen para "doğrudan Atatürk adına/şahsına" gönderildi ve Osmanlı Bankası Ankara Şubesi'nde saklandı.

Hindistan Müslümanlarının aralarında toplayıp 1921-1922 yılları arasında 14 seferde Atatürk'e gönderdikleri toplam para 106.400 İngiliz Lirası, 675.494 Türk Lirası'ydı.

Paranın kullanımı konusunda herhangi bir şart yoktu. Atatürk, amaca uygun olarak, bu parayı kullanmakta özgürdü.

Paranın Kullanımı

Atatürk, bu parayı Milli Mücadele'nin en zor günlerine sakladı. Büyük Taarruz öncesinde, ordunun paraya çok ihtiyaç duyduğu günlerde Milli Savunma Bakanı Kazım Özalp, Atatürk'ün emrindeki bu paradan 600 bin lira istedi. Atatürk, 500 bin lira verdi.

Atatürk, Hindistan'dan gelen bu paranın kalanıyla da Büyük Taarruz sonrasında İzmir'e doğru kaçan Yunan ordusunun yakıp yıktığı şehir, kasaba ve köylerde aç ve açıkta kalan insanlara yardım etti. Sabahattin Selek, bu yardımın da 110 bin lira olduğunu belirtiyor.

Hindistan'dan gelen toplam para, 675. 494 Türk Lirası'ydı. Atatürk, bunun (500.000 +110.000 = 610.000 Türk lirasını) Milli Mücadele'de harcadı. Böylece Milli Mücadele sonrasında Hindistan'dan gelen paradan Atatürk'ün elinde 675.494 lira – 610.000 = 65.494 Türk Lirası kaldı.

Paranın Atatürk'e İadesi

Büyük Zafer'den sonra Bakanlar Kurulu, Atatürk'ün Milli Mücadele'de harcadığı parayı Atatürk'e iade etti. Hasan Rıza Soyak, (Atatürk'ün harcadığı paranın) 380.000 Türk Lirası'nın Atatürk'e iade edildiğini yazıyor. Buna karşın harcanan paranın tamamının

Atatürk'e iade edildiğini iddia edenler de var.

Bu durumda Cumhuriyeti ilan ederken Atatürk'ün elinde, Hindistan'dan gelen paradan en az 380.000+65.000=445.000 Türk Lirası vardı.

Bu para, Hint Hilafet Komitesi tarafından gönderilmişti. 3 Mart 1924'te Atatürk, halifeliği kaldırmıştı. Bu durumda Hint Hilafet Komitesi, halifeliğin kaldırılmasına tepki duyarak bu parayı geri isteyebilirdi. Atatürk, bu ihtimali düşünerek, halifeliğin kaldırılmasından sonra bir süre daha, bu parayı Osmanlı Bankası'nda tuttu. Gerektiğinde parayı geri gönderecekti. Fakat halifeliğin kaldırılmasından sonra Hint Hilafet Komitesi parayı geri istemedi.

Atatürk, Hindistan Müslümanlarının gönderdiği paradan elinde kalan bu 445.000 lirayı, ülke için en verimli biçimde şöyle değerlendirdi:

1. 250.000 liraya -Türk ekonomisini geliştirmek için- İş Bankası'nı kurdu.

2. 120.000 liraya -tarım ve hayvancılığı geliştirmek için- örnek çiftlikler kurdu.

3. 65.000 liraya da İş Bankası'ndan Maden T.A.Ş. hisseleri satın aldı. (Bu hisse gelirlerini örnek çiftliklerde kullandı.)

Atatürk, elinde kalan parayı –şahsı için değil– yine Türkiye için harcadı: Parayı millet adına çok iyi değerlendirerek paranın erimesini de önledi.

Unutma ki;

Bir: Hindistan'dan gönderilen para doğrudan Atatürk'ün adına/hesabına gönderildiği için kullanımı da Atatürk'ün tasarrufundaydı.

İki: Atatürk, parayı amacına uygun olarak kullandı: Parayı, Türkiye'nin "siyasi" ve "ekonomik" bağımsızlığı için harcadı. Milli Mücadele "siyasi", İş Bankası "ekonomik" bağımsızlık içindi.

İş Bankası Neden Kuruldu?

Atatürk, ekonomik bağımsızlığa büyük önem veriyordu. Ekonomik bağımsızlık için sağlam bir para politikasına ihtiyaç vardı. Bunun için de her şeyden önce güçlü bir milli banka, hatta bankalar gerekliydi.

1924'te Türkiye'de 18 yerli banka, 15 yabancı banka var-



Türkiye İş Bankası'nın Ankara'daki ilk merkez binası.

dı. Bunların içinde Osmanlı Bankası (1863), Ziraat Bankası (1888) ve İtibar-ı Milli Bankası (1917) dışındakiler küçük yerel bankalardı. Bunların çoğu, İttihat ve Terakki'nin "milli ekonomi politikası" doğrultusunda, 1913-1918 arasında, Anadolu'da kurulmuştu. Yerli bankalardan Ziraat Bankası'nın 320 şubesi varken, 6 bankanın 1 ile 4 şubesi vardı. Geride kalan 11 bankanın merkez dışında şubesi yoktu. O günlerde Türkiye'de henüz bir Merkez Bankası da yoktu. Osmanlı Bankası, geçmişte Osmanlı'ya bile faizle borç vermiş bir yabancı bankaydı. İtibar-ı Milli Bankası ve Ziraat Bankası ise son derece yetersiz durumdaydılar. İş Bankası'ndan önce Türkiye'de yabancı bankaların tartışmasız egemenliği vardı. Örneğin, 1924'te yabancı bankaların toplam mevduattaki payı yüzde 78, özel Türk bankalarının yüzde 12, devlet bankalarının yüzde 10'du.

Yerli-milli ekonomi için her şeyden önce yerli-milli sermayeli bankalara ihtiyaç vardı.

İşte Atatürk, İş Bankası'nı bu amaçla kurdu. İş Bankası, sermayesinin tamamı yerli bir bankaydı.

1924'te İş Bankası'nın kurulmasından sonra yerli-milli bankaların sayısı hızla arttı. 1925'te Sanayi ve Maadin Bankası, 1926'da Emlak ve Eytam Bankası kuruldu. Öyle ki 1929'da Türkiye'de 43 yerli-milli, 15 yabancı banka vardı.

İş Bankası Nasıl Kuruldu?

1923'te İzmir İktisat Kongresi'nde tüccar ve sanayici grubu, "büyük sermayeli bir Türk bankasının kurulmasını" istediler. İktisat Vekili Mahmut Esat Bey de bu öneriye destek verdi.

İşte tam da o günlerde Atatürk, Hindistan'dan kendisine gönderilen paranın ülke hesabına en hayırlı, en faydalı şekilde nasıl ve nerede kullanılabileceğini düşünüyordu. Bu sırada kendisine bir "milli banka" kurulması düşüncesinden söz edildi. Atatürk de kararını verdi; elindeki paranın 250.000 lirasıyla İş Bankası'nı kurdu.

Atatürk, İş Bankası Genel Müdürlüğü'ne getirdiği Celal Bayar'ın "milletvekilliği" ve "bakanlığı" bırakmasını istedi. "Zekâ, dikkat ve iffet" ile hareket ederse mutlaka başarılı olacağını da söyledi.

26 Ağustos 1924'te İş Bankası resmen kuruldu. Kuruluş tarihi olarak özellikle Büyük Taarruz'un başladığı 26 Ağustos seçildi. Belli ki Atatürk, "askeri zaferleri, ekonomik zaferlerle tamamlamayı" kafasına koymuştu.

İş Bankası, 30 Ağustos 1924'te Ankara'da iki katlı Vakıflar İdaresi'nin beş odalı küçük binasında bir genel müdür, beş memur ve bir odacı ile işe başladı.

Naşit Hakkı Uluğ bu başlangıcı şöyle anlatıyor:

"Milli devleti, Anadolu'nun yoksul bağrında, Ankara'da kurmuştuk. Devletin kurulduğu taş bina, Meclis binası, iki yüz adım yukarıda, aynı tevazu içinde bir anıtımızdı. Oradan yedi düvele haykırmış ve karşı koymuştuk. Bu bina da iktisat zaferimizin siperi olacaktı. Genel Müdürlük, İdare Meclisi ve Ankara Şubesi bir araya sıkışacaktı; odalar yetmezse garajda bile çalışılacaktı ve nitekim öyle oldu."

İş Bankası toplam 1 milyon sermaye ile kuruldu. Atatürk'ün 250 bin lirası dışındaki ödenmemiş sermaye 28 Şubat 1926 tarihine kadar tamamen ödendi. 1927'de İş Bankası, İtibar-ı Milli Bankası ile birleşti. 1929'da İş Bankası'nın sermeyesi 5 milyon liraya çıkacaktı.

İş Bankası'nın Cumhuriyete Katkısı

Türkiye İş Bankası kurulur kurulmaz yerli-milli bir kalkınma için çalışmaya başladı.

İş Bankası'nın 1924-1938 arasındaki belli başlı yatırımları şunlardır:

– Yabancı sigorta şirketlerinin tekelini kırmak için Anadolu Anonim Türk Sigorta Şirketi'ni kurdu.

– İstanbul Liman Şirketi ve İzmir Liman Şirketi'ni kurdu.

– 250 bin lira sermayeli Bursa Dokumacılık Trikotaj Türk Anonim Şirketi (İpekiş)'i kurdu.

– Ankara Mensucat Fabrikası TAŞ (Yüniş)'i kurdu.

– 50 bin lira sermaye ile İstanbul ve Trakya Şeker fabrikaları TAŞ'a katıldı.

– Ziraat Bankası ve Sümerbank'la birlikte Türkiye Şeker Fabrikaları TAŞ'ı kurdu.

– Ziraat Bankası ve Sümerbank'la birlikte Alpullu, Eskişehir,

Turhal Şeker fabrikalarını kurdu.

– Bulgardağı adlı bir kurşun madeninin imtiyazı ile Ereğli-Zonguldak havzasında iki kömür ocağının imtiyazını satın alıp işletmeye başladı.

– 1 milyon sermayeli Maden Kömürü İşleri TAŞ ile 3 milyon sermayeli Kozlu Kömür İşleri TAŞ'ı kurdu.

– 3 milyon sermayeli Ergani Bakır Şirketi'ni kurdu.

– 400 bin sermayeli Kilimli Kömür İşleri Şirketi'ni kurdu.

– 1 milyon sermayeli Milli Reasürans Sigorta Şirketi'ne katıldı.

– Türkiye Şişecam ve Fabrikaları A.Ş.'yi kurdu. Bu şirket de Zonguldak Sömikok, Keçiborlu Kükürt ve Paşabahçe Şişe Cam fabrikalarını kurup işletmeye başladı.

– Sümerbank ve Ziraat Bankası ile birlikte Türk Gül Yağcılığı LTDŞ'yi kurdu.

– Sümerbank ile birlikte Süngercilik TAŞ'ı kurdu.

– Ziraat Bankası ve Sümerbank'la birlikte Malatya Bez İplik Fabrikaları'nı kurdu.

– Ankara Un Ekmek TAŞ'ı kurdu.

– Ankara Palas Otelcilik TAŞ'ı kurdu.

– İspirto ve kibrit tekellerini aldı.

İş Bankası, Cumhuriyet kurulurken toplu iğneye muhtaç Türkiye'de dokuma, şeker, maden başta olmak üzere pek çok alanda büyük yatırımlar yaptı. Ülkenin dört bir yanında fabrikalar kur-du. Yatırımcıyı her bakımdan destekledi. Modern bankacılık yöntemlerini Türkiye'ye getirdi. Bankacılar yetiştirdi. Kumbaralarıyla millete "tasarruf" alışkanlığı kazandırdı.

Uluğ İğdemir şöyle diyor: "O zamanlar yakalarında küçük 'İş' rozeti taşıyan gençlerin, 'İstiklal Madalyası' taşıyanların gururunu duyduklarını bilirim." Nasıl duymasınlar ki? Atatürk, 26 Ağustos 1922'de başlattığı Büyük Taarruz'u, 26 Ağustos 1924'te kurduğu İş Bankası'yla tamamlamak istemişti.

Türkiye İş Bankası, Atatürk'ün milli ekonomi savaşının karargâhıdır. İş Bankası, Cumhuriyetin temel taşlarından biridir. İş Bankası, Cumhuriyetin ekonomi hafızasıdır.

Dokunmayın!

ATATÜRK'ÜN VASİYETİNİ İPTAL ETMEK

"İş Bankası'ndaki Atatürk Hisseleri ve CHP"

Adnan Menderes'in DP'si, Atatürk'ün, 5 Eylül 1938 tarihli bir vasiyet mektubuyla CHP'ye bıraktığı varlıklarını 14 Aralık 1953 tarihli ve 6195 sayılı bir kanunla Hazine'ye devretmişti. Fakat Anayasa Mahkemesi, 11 Ekim 1963 tarihli bir kararla bu eylemin, "Atatürk'ün vasiyetinin iptali" anlamına geldiğini belirterek bu varlıkları CHP'ye geri vermişti...

Eylül 2018'de önce AKP'li Cumhurbaşkanı R. Tayyip Erdoğan, sonra da MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli, İş Bankası'ndaki yüzde 28'lik CHP hisselerinin CHP'den alınıp Hazine'ye devredilmesi gerektiğini söyleyerek bir tartışma başlattı.

Ancak gözden kaçırdıkları bir nokta var: Her iki lider de açıklamasında "Atatürk'ün vasiyetinden" hiç söz etmediler. Oysaki İş Bankası'ndaki CHP hisseleri, Atatürk'ün 5 Eylül 1938 tarihli "vasiyetinden" kaynaklanıyor. Dolayısıyla bu hisselerin CHP'den alınıp Hazine'ye devredilmesi "Atatürk'ün vasiyetinin iptali" anlamına gelecektir. Geçmişte, 1953'te Adnan Menderes "meclis kararıyla" ve 1981'de de Kenan Evren, "kanunla" Atatürk'ün vasiyetini iptal etmişlerdi. Menderes'in iptal kararı, 1963'te mahkeme kararıyla, Evren'in iptal kararı da 1992'de kanunla ortadan kaldırıldı. Eğer, İş Bankası'ndaki CHP hisseleri CHP'den alınıp Hazine'ye devredilirse Atatürk'ün vasiyeti üçüncü kez iptal edilmiş olacak.

En iyisi her şeyi en başından anlatayım!

CHP 1935'te 4. kurultayına giderken gazeteler, Atatürk ve CHP vurgusu yapıyordu. Atatürk, CHP'yi iki büyük eserinden biri olarak görüyordu. İş Bankası'ndaki hisselerinin yönetimini bu nedenle CHP'ye bırakmıştı. Atatürk'süz CHP olmaz. Atatürk'süz bir CHP, CHP olmaktan çıkar.

BÜTÜN TÜRKİYEDE PARTİ KURULTAYINA HAZIRLI

Ulusça bir bayrama gidiyor

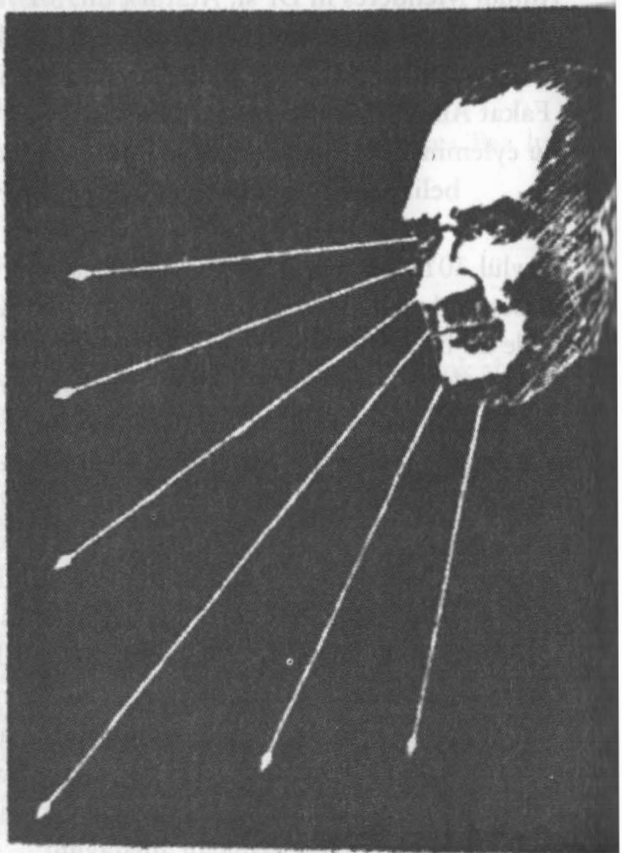
Hepsi tek yüz yıla sığmıyan büyük devrim hep bu partinin bayrağı altında yuğrulmuştu

Bu parti değil Türk ulusunun kendisidir!

Ülkenin her yanında Parti Kurultayına Hazırlanılıyor!

Ülkenin her yanından Parti kurultayına hazırlandığını gösteren sürekli haberler almakyız. Parti, eski dilde adına fırka değimiz ulus bölüğünü anlatmak lâzım elirken bizim aldığımız haberler, vaın her bucağında ve ulusun her oığında girişilen hazırlıkların ulusal r ölçüde olduğunu bildirmektedir. anki ulusal bir bayrama gidiyoruz, atta ondan daha ileri bir yenliği en üksek ve en büyük şekillerinde belirtek istiyoruz. Sevinçli ve genel hazırlın anlamı budur. Bir yandan Partiın dört yıllık devresi sonunda toplıyağı kurultayın hazırlıkları üzerinde onuşuluyor, öteyandan bu hazırlıklar ütün ulusu kaplıyan genel bir netek (mahiyet) alıyor. Sözle iş arasınaki bu görünüş birbirini tutmazlığın içyüzüne akıl erdirebilmek lâzım. Biz düşünerek gerçekliği şöyle gör - lük:

Cumhuriyet Halk Partisinde adı artidir, kendisi parti sözünün bilinen anlamına göre ondan ileri ve ondan başka birşeydir. Birçok Avrupalılar izde bir parti var, siz ülkenizi ve ulu-



Anavatanın, Cumhuriyetin ve Ulusal Partinin yaratıcısı Ulu Şefi Gönülden Alkışlarken

Ankara şenlik içind

Ankara şenlik içinde

Atatürk Her Şeyini Millete Bıraktı

Atatürk, Hindistan Müslümanlarının Milli Mücadele'ye gönderdiği paradan kalan miktarı asla şahsi mal varlığı olarak görmedi. O paranın tek kuruşunu bile şahsı için harcamadı. Hasan Rıza Soyak'ın da belirttiği gibi, -o parayla kurduğu- çiftlik ürünlerini bile parasıyla satın aldı, bunların gelirlerini asla kendi gelirine katmadı. Bunları hep partinin ve milletin malı olarak gördü.

Atatürk, 12 Haziran 1933'te 2307 sayılı özel bir kanun çıkarttırarak –Medeni Kanun gereği akrabalarına, yakınlarına kalması gereken "mahfuz hisse" dâhil- tüm mal varlığını millete bağışlamanın yolunu açtı. O, mal mülk edinmek için değil, tüm malını mülkünü millete bırakmak için "özel kanun" çıkarttırmıştı. Bunun dünyada bir örneği daha yoktur.

Atatürk, 12 Haziran 1937'de bir vasiyet mektubuyla örnek çiftliklerini Hazine'ye bıraktı. 11 Mayıs 1938'de Ankara Ulus Matbaası ile eşyalarını ve civarındaki bir arsayı CHP'ye bağışladı. 5 Eylül 1938 tarihli vasiyetiyle de İş Bankası'ndaki nakit, hisse senetleri ve Çankaya'daki menkul ve gayrimenkullerini CHP'ye bıraktı.

Atatürk, 10 Kasım 1938'de öldüğünde, İş Bankası'nda 2 numaralı hesabında, 1.446.872 lira 3 kuruş (Adalet Bakanı Halil Özyürek'in 1950'de meclisteki açıklamasına göre 1.519.892 lira 1 kuruş) ile 114.891 adet hisse senedi vardı. Atatürk, bu parayı, tek kuruşuna bile dokunmadan CHP'nin denetimine ve yönetimine bıraktı. Atatürk ölürken, İş Bankası'ndaki şahsi hesabında ise sadece 73.019 lira 98 kuruşu vardı. Kişisel tüm mal varlığı buydu. Çünkü nerdeyse tüm maaşını, sosyal yardımlara, çalışanlara, yardıma muhtaç olanlara harcamıştı.

Atatürk'ün Vasiyeti, İş Bankası ve CHP

Atatürk, 5 Eylül 1938'de Dolmabahçe'de vasiyet mektubuna son şeklini verdi. Daha sonra vasiyetini 6 Ekim 1938'de İstanbul 6. Noteri İsmail Kunter'e teslim etti. Atatürk'ün vasiyeti, 28 Kasım 1938'de Ankara Üçüncü Sulh Hukuk Hâkimliği'nde açıldı.

Atatürk vasiyetine, "Malik olduğum bütün nukut ve hisse senetleri ile Çankaya'daki menkul ve gayrimenkul emvalimi, Halk

Partisi'ne atideki şartlarla terk ve vasiyet ediyorum" diye başlıyor. Sonra şartlarını sıralıyor. "Nakit ve hisse senetleri şimdiki gibi İş Bankası tarafından nemalandırılacaktır" diyor.

Atatürk'ün vasiyetine göre; İş Bankası'ndaki yüzde 28'lik Atatürk hisselerinin geliri, (Atatürk'ün 6 manevi kızına "yaşadıkları sürece" vasiyette miktarları belirtilen aylıkları ödendikten sonra) her yıl yarı yarıya TTK ve TDK arasında paylaştırılacaktı. Öyle de yapıldı.

Atatürk, vasiyetinde CHP'ye herhangi bir para bırakmadı. İş Bankası'ndaki paranın tüm gelirini TTK ve TDK'ya bıraktı. Vasiyet gereği CHP, sadece Atatürk'ün İş Bankası'ndaki hisselerinin yönetiminden sorumluydu. Uygulamada CHP, İş Bankası'nın yönetim kurullarına -Atatürk hisseleri oranında- 3 veya 4 üye soktu.

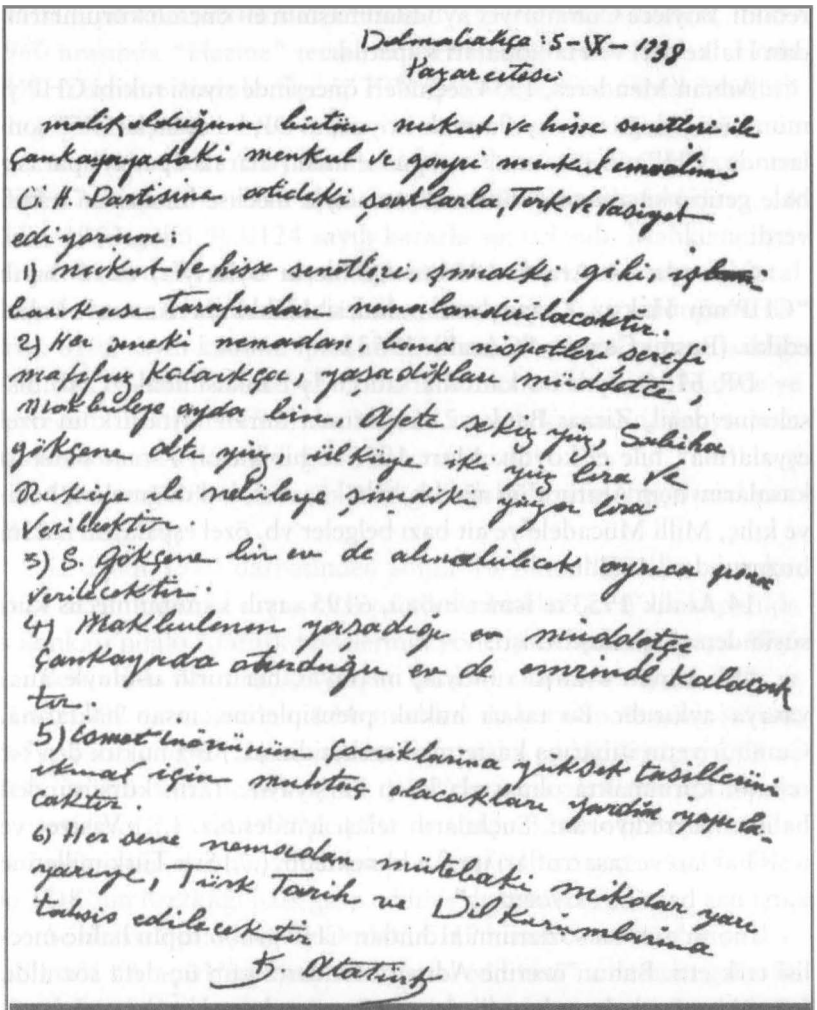
Şimdi bugüne dönelim: Bakın! Cumhurbaşkanı Erdoğan ne diyor: "...Bir defa Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün bu tür bir varlığı (CHP'ye bıraktığı yüzde 28 hisse) herhangi bir siyasi partinin etiketi altına giremez. Girse girse Hazine'ye girer." İyi de buna Cumhurbaşkanı Erdoğan veya başka birileri nasıl karar verebilir? Bu kararı, 5 Eylül 1938 tarihli vasiyetinde bizzat Atatürk vermiş: İş Bankası'ndaki hisselerini "Hazine"ye değil, "partiye" bırakmış... Bugün bu kararı tanımamak, her şeyden önce Atatürk'ün yasal vasiyetini iptal etmek olur. Bu tamamen hukuksuz bir uygulama olur.

Gerçi böyle bir hukuksuzluk geçmişte yapılmıştı. Atatürk'ün vasiyeti geçmişte hem de iki kere iptal edilmişti. Şimdi geçmişteki o hukuksuzlukların nasıl yapıldığını görelim.

Menderes, Atatürk'ün Vasiyetini İptal Etmiş CHP'nin Mallarını Hazine'ye Devretmişti

1950'de iktidara gelen DP, ayağının tozuyla hemen CHP'nin mal varlığını elinden almanın yollarını aramaya başladı. Atatürk'ün vasiyetinin buna engel olduğunu görünce önce Atatürk'ün vasiyeti hakkında bazı dedikodular yaydı. Sonra DP Milletvekili Süreyya Endik, 15 Aralık 1950'de Atatürk'ün vasiyetinin iptali için meclise bir önerge verdi. Atatürk'ün hastalığının sonlarında "dimağının gölgelendiğini" iddia ederek vasiyetin iptalini istedi.

Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu da Atatürk'ün mal varlığı



Dolmabahçe: 5-IX-1938
Vasiyetidir

Malik olduğum bütün menkul ve hisse senetleri ile Çankayadaki menkul ve gayri menkul emvalimi C. H. Partisine aşağıdaki şartlarla, Terk ve vasiyet ediyorum:

1) Menkul ve hisse senetleri, şimdiki gibi, işbu bankası tarafından nemalandırılacaktır.

2) Her sene nemadan, bana nispetleri sereflî mahfuz kalarak geçecek, yaşadıkları müddetçe, Makbule'ye ayda bin, Afete sekiz yüz, Sabiha Rukiye ile Nebile'ye şimdiki yüzer lira ve Veriliyordu.

3) S. Gökçen'e bir ev de alınabilecek ayrıca para verilecektir.

4) Makbulenin yaşadığı ev müddetçe Çankaya'da oturduğu ev de emrinde kalacaktır.

5) Komet binasının çocuklarına yüksek tahsillerini ikmal için muhtaç olacakları yardımı yapılacaktır.

6) Her sene nemadan mütebaki miktar yarı yarıya, Türk Tarih ve Dil kurumlarına tahsis edilecektir.

K. Atatürk

Atatürk'ün el yazısıyla kaleme aldığı vasiyeti. (5 Eylül 1938)

tartışmasını başlattı. O da "Atatürk'ün vasiyetinin geçerli olmadığını" iddia etti.

Bütün bu tartışmalar, CHP'nin tüm mal varlığına el koymaya yönelikti. Tartışmalardan sonra DP, CHP'nin mal varlığı hakkında bir soruşturma açtı. Soruşturma sonucunda CHP'nin mal varlığının güya yüzde 97'sinin "haksız kazanç" olduğuna karar verildi. Sonunda CHP, devlete 500 milyon lira borçlu çıkartıldı. DP, bu borcu tahsil etmeye 1951'de başladı.

8 Ağustos 1951 tarihli ve 5830 sayılı bir kanunla CHP'nin elindeki Halkevleri ve Halkodaları içindekilerle birlikte Hazine'ye dev-

redildi. Böylece Cumhuriyet aydınlanmasının en önemli kurumlarından Halkevleri ve Halkodaları kapatıldı.

Adnan Menderes, 1954 seçimleri öncesinde siyasi rakibi CHP'yi mümkün olduğunca zayıflatmak istiyordu. DP, bu amaçla 1953 sonlarında, CHP'nin tüm mal varlığını elinden alarak "partiyi parasız hale getirip siyaseten öldürmek" amacıyla meclise bir kanun teklifi verdi.

Sonunda 14 Aralık 1953'te DP'lilerin oylarıyla, 6195 sayılı "CHP'nin Haksız Kazançlarının İadesi Hakkında Kanun" kabul edildi. (Resmi Gazete, 16 Aralık 1953).

DP, 6195 sayılı bu kanunla sadece İş Bankası'ndaki CHP hisselerine değil, Ziraat Bankası kasalarında duran "Atatürk'ün özel eşyalarına" bile el koydu. Mart 1955'te bir kurul, Ziraat Bankası kasalarını açıp Atatürk'ün ağızlık, tabaka, saat, kol düğmeleri, hediye kılıç, Milli Mücadele'ye ait bazı belgeler vb. özel eşyalarını hâkim huzurunda devraldı.

14 Aralık 1953'te İsmet İnönü, 6195 sayılı kanunu meclis kürsüsünden şöyle eleştirmişti:

"Bu kanun tasarısı ruhuyla, metniyle, her türlü usulüyle anayasaya aykırıdır. Bu tasarı hukuk prensiplerine, insan haklarına, Cumhuriyetin itibarına kastetme hareketidir. (...) Biz hukuk dışı bir rejimin kurulmakta olmasıyla karşı karşıyayız. Tarih kürsüsünden halinizi seyrediyorum. Suçluların telaşı içindesiniz. (...) Vasiyet ve tesis hakları ve tasarrufları iptal edilmektedir. (...) Sizi Türk milletine karşı baş başa bırakıyoruz..."

İnönü'nün bu sözlerinin ardından CHP grubu toplu halde meclisi terk etti. Bunun üzerine Adnan Menderes tam üç defa söz aldı. İnönü'ye ağır hakaretler etti. İnönü'den "saçları ak pak, yaşlı zat", "tiyatro sahnesinde aktörlük yapan biri" diye söz etti. İnönü'nün sözlerinin "yalan, yalan yalan..." olduğunu söyledi.

Gerçekten de 14 Aralık 1953 tarihli 6195 sayılı kanunla CHP'nin "menkul", "gayrimenkul" tüm mal varlığı Hazine'ye devredildi. Böylece fiilen Atatürk'ün vasiyeti iptal edilmiş oldu.

1939'dan Bugüne İş Bankası'ndaki Atatürk Hisseleri

1939 yılından -6195 sayılı kanunun kabul edildiği- 1953 yılına kadar İş Bankası'ndaki Atatürk hisselerini CHP temsil etti. 1953'te

–6195 sayılı kanunla– hisseler Hazine'ye geçtiğinden hisseleri, 1953-1960 arasında "Hazine" temsil etti. Hisseleri, 1960-1965 arasında TDK Yürütme Kurulu Üyesi, TTK Şeref Üyesi ve Genel Müdürü Uluğ İğdemir temsil etti.

Bu arada CHP, Anayasa Mahkemesi'nde "6195 sayılı kanunun iptalini" isteyen bir dava açtı. Anayasa Mahkemesi'ndeki dava, 11 Ekim 1963 günü 963/124 sayılı kararla sonuçlandı. Mahkeme, gerekçeli kararında, 6195 sayılı kanunun "Atatürk'ün vasiyetini iptal ettiği" sonucuna vardı. Bu durumun anayasaya aykırı olduğunu belirtti. 6195 sayılı kanunu iptal etti. Adnan Menderes'in yargılandığı Yassıada Mahkemesi de CHP'nin İş Bankası hisselerini Hazine'ye devreden 14 Aralık 1953 tarihli 6195 sayılı kanunun, anayasanın 71. maddesine aykırı olduğu sonucuna vardı.

1965'ten 1981'e kadar İş Bankası'ndaki Atatürk hisselerini yine CHP temsil etti.

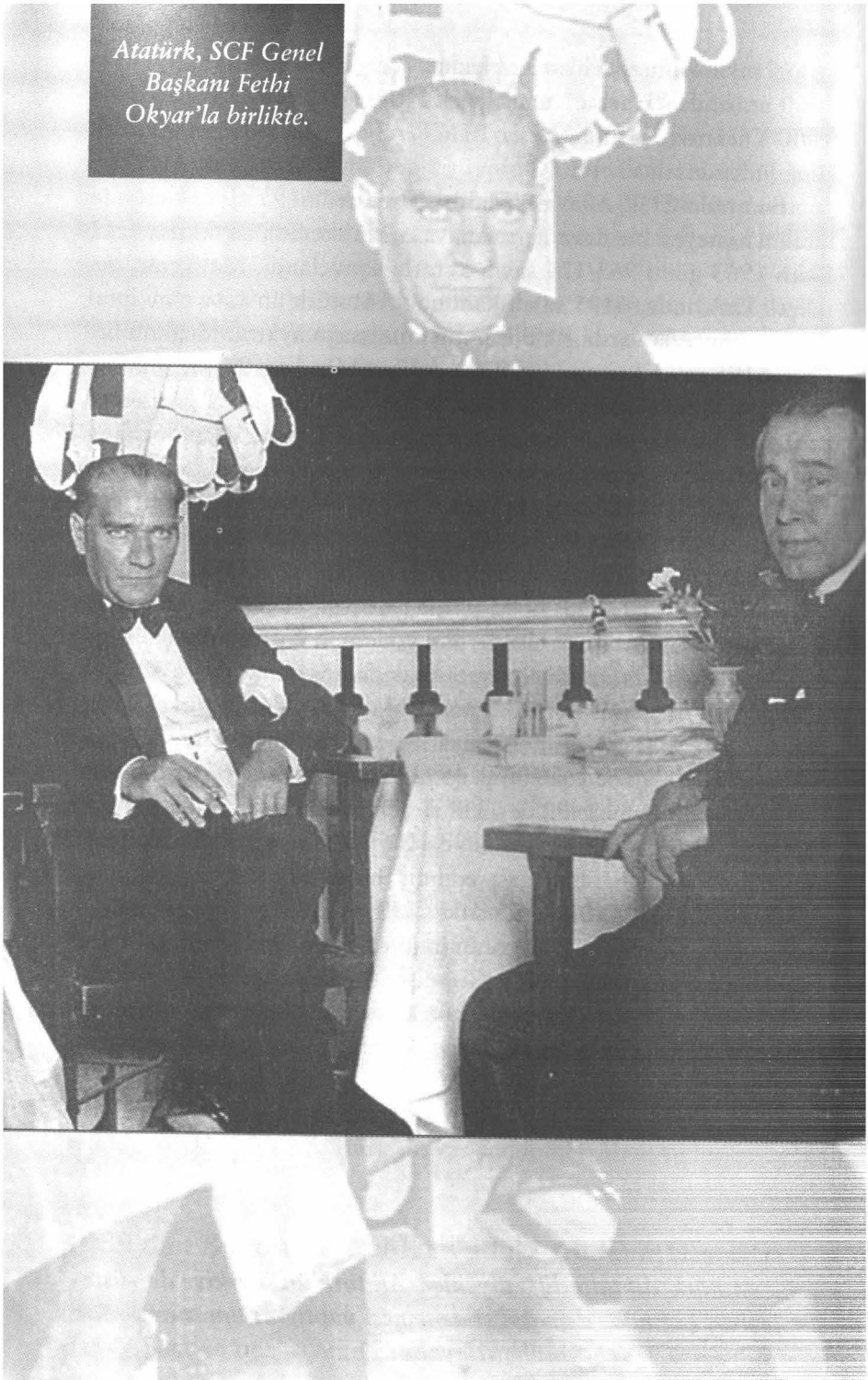
12 Eylül 1980 darbesinden sonra 16 Ekim 1981'de çıkarılan 2533 sayılı kanunla tüm siyasi partilerle birlikte CHP de kapatıldı. İş Bankası'ndaki Atatürk hisselerinin yönetimi Hazine'ye geçti. Böylece ikinci defa Atatürk'ün vasiyeti iptal edilmiş oldu. Ayrıca TTK ve TDK, 1982 Anayasası'nın 134. maddesi ile kurulan Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu bünyesine dâhil edildi. Böylece TTK ve TDK'nın özerkliği de yok edildi. 1992'de siyasi partilerin açılmasına izin verilince 9 Eylül 1992'de CHP de açıldı. Böylece İş Bankası'ndaki Atatürk hisselerinin yönetimi yeniden CHP'ye geçti. Ancak TTK ve TDK'nın özerkliği hâlâ gasp edilmiş durumda...

Sözün özü şu: İş Bankası'ndaki CHP hisselerinin Hazine'ye devredilmesi "Atatürk'ün vasiyetinin iptal edilmesi" anlamına gelir. Bu büyük bir hukuksuzluk olur. Geçmişte iki kez yapılan bu hukuksuzluğu tekrarlamamak gerekir. Hiç kimsenin Atatürk'ün vasiyetini iptal etmeye hakkı yoktur.

***

Unutma! Hatırla!

"Atatürk diktatördü" diyenler, Atatürk'ün Türkiye'de -üstelik faşizm çağında- demokrasi denemesi yaptığını unutturuyorlar. Atatürk'ün SCF deneyini hatırlayalım.



Atatürk, SCF Genel Başkanı Fethi Okyar'la birlikte.

SERBEST CUMHURİYET FIRKASI
"Faşizm Çağında Demokrasi Deneyi"

"Memnunlukla görüyorum ki Laik Cumhuriyet esasında beraberiz. Zaten benim siyasal hayatta bir taraflı olarak daima aradığım ve arayacağım temel budur..."
(Atatürk, 11 Ağustos 1930)

12 Ağustos 1930'da, Türkiye'de Serbest Cumhuriyet Fırkası adlı bir parti kuruldu. Böylece Atatürk'ün genç Cumhuriyeti, 1925'teki başarısız Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası denemesinden 5 yıl sonra ikinci defa çok partili hayat denemesi yapmış oldu.

Peki ama Serbest Cumhuriyet Fırkası neden ve nasıl kuruldu? Neden ve nasıl kapatıldı?

Kuruluş Nedenleri

Yeni Türkiye, 1929 Dünya Ekonomik Buhranı'ndan çok olumsuz etkilendi. Halkın ekonomik durumu kötüydü.

Devrimlere karşı yükselen çatlak sesler artmıştı. Şeyh Sait İsyanı sonrasında muhalif basın üzerinde kurulan baskı ve tek parti idaresinin "diktatörlüğe" kaydığı şeklindeki iddialar Atatürk'ü harekete geçirdi. Avrupa'da faşizmin yükseldiği bir dönemde Türkiye'de bir demokrasi deneyi yapacak; CHP'nin yanında ikinci bir parti kuracaktı.

Hasan Rıza Soyak'ın aktardığına göre Atatürk ikinci bir parti kurarken şu ilkeleri belirlemişti:

1. Yeni parti, devletin ruhu durumundaki "laiklik" ilkesini peşinen kabul etmeliydi.

2. Parti dedikodularla uğraşmamalı; gerçeklere ve bilime dayalı ciddi bir denetim görevi yapmalıydı.

3. Halk arasında taşkınlıklara ve kavgalara neden olacak gü-

rültülü eylemlerden kaçınmalıydı.

Atatürk yeni partiyi, güvendiği arkadaşlarından Meclis Başkanlığı ve Başbakanlık yapmış Paris Büyükelçisi A. Fethi Okyar'a kurdurmaya karar verdi.

Kuruluş Süreci

Atatürk 1930 yazında tarih ve dil çalışmaları için Yalova'ya gitti. O sırada izinli olarak İstanbul'da bulunan Paris Büyükelçisi Fethi Okyar'ı Yalova'ya çağırıp muhalif bir parti kurma önerisinde bulundu. Fethi Okyar, "İnönü ile karşı karşıya gelmek istemediğini" söyleyerek bu teklifi geri çevirmek istediyse de Atatürk'ün ısrarı üzerine kabul etti. Atatürk "liberal" anlayışı yansıtacak biçimde partiye Serbest Cumhuriyet Fırkası (SCF) adını verdi.

Atatürk, Yalova'da İnönü ve Okyar'ı iki yanına aldıktan sonra her iki parti karşısındaki durumunu şöyle özetledi: "Ben şimdi bir babayım, siz ikiniz de benim evlatlarımsınız; ikiniz arasında benim nazarımda hiçbir fark yoktur. Benim istediğim sadece memleket işlerinin TBMM'de açıkça münakaşa edilmesidir..."



CUMARTESİ 9 AĞUSTOS

YUNUS NADİ

Cumhuriyet

ABONE ŞERAİT

Fiyatı 5 Kuruştur

Fethi Bey Yeni Fırka Yapıyor

İzmir, İstanbul limanları

İstanbul ve İzmir'e, liman yerine birer Liman Şirketi ihda etmekle limanlarımızı telâfi etmiş olduğumuz itikadındayız galiba!...

Yeni bir siyasî fırka teşekkül ediyor

Paris Sefiri Fethi Bey Halk Fırkasından ayrılıp başka bir programla yeni bir fırka yapacak

Diğer bazı siyasi değişiklikler de olacağı söyleniyor

Gazi Hz. ile Fethi B. Yalova halısında

Yalova'da

Seyrisefain

mükemmel

Gazi Hazretleri

teşrif buyurdu

Cumhuriyet, 9 Ağustos 1930

Sonra Atatürk ve Fethi Okyar arasında karşılıklı mektuplaşmalar oldu. Fethi Okyar, 9 Ağustos 1930'da Atatürk'e verdiği bir mektupta "laik" ve "cumhuriyetçi" bir parti kuracağını belirtti. Atatürk de 11 Ağustos 1930'da Fethi Okyar'a bir mektup verdi. Atatürk, mektubunun sonunda şöyle diyordu: "Memnunlukla görüyorum ki Laik Cumhuriyet esasında beraberiz. Zaten benim siyasal hayatta bir taraflı olarak daima aradığım ve arayacağım temel budur... Laik Cumhuriyet esası çerçevesinde partinizin her türlü siyaset faaliyetlerinin bir engele uğramayacağına güvenebilirsiniz."

Atatürk, partiyi kurmak için gereken parayı da verdi. Ayrıca CHP'den bazı milletvekillerinin SCF'ye geçmesini sağladı. Çocukluk arkadaşı Nuri Conker, Tahsin Uzer, Reşit Galip, Ahmet Ağaoğlu, M. Emin Yurdakul ve kız kardeşi Makbule Atadan'ın yeni partide görev almalarını istedi.

12 Ağustos 1930'da SCF resmen kuruldu. Genel Başkanlığa Fethi Okyar, Genel Sekreterliğe ise Nuri Conker getirildi. SCF 14 milletvekiliyle çalışmaya başladı. 11 maddelik liberal bir parti programı hazırlandı. Atatürk'ün isteğiyle parti programına, "özel kişilerin gerçekleştiremeyeceği yatırımların devletçe yapılacağı" ve "kadınlara seçme ve seçilme hakkının tanınacağı" hükümleri de eklendi.

SCF'nin kurulmasından sonra başka partiler de ortaya çıktı. Edirne'de TC Amele ve Çiftçi Partisi, Adana'da da Ahali Cumhuriyet Fırkası kuruldu. Böylece 1930'da Türkiye'deki siyasi parti sayısı 4'e çıktı.

Atatürk Uyarıyor: "Bir Cumhurbaşkanı Rejimi Değiştirebilir!"

Fethi Okyar'ın aktardığına göre Atatürk, Yalova'da, 23 Ağustos 1930'da da aynen şöyle dedi: "Cumhuriyet müesseselerinin bir müstebit eline geçeceğini mezarımda bile duysam millete karşı haykırmak isterim... Cumhuriyetin milletin kalbinde kök saldığını görmek en büyük emelimdir."

Atatürk, cumhuriyetin "ilelebet payidar kalması" için çok partili gerçek bir demokrasiye ihtiyaç olduğunu düşünüyordu. Bu düşüncesini de ilk kez Ağustos 1930'da yine Yalova'da açıkladı.

Atatürk, Ağustos 1930'da Yalova'da bulunduğu günlerde SCF'ye katılanların da olduğu bir gece toplantısında Afet İnan'a bazı sorular yazdırıyor. (Toplam 5 soru). Oradaki herkesin sorulara cevap vermesini istiyor. Atatürk söylüyor, Afet İnan not alıyor. Sonradan bu notları yayımlayan Afet İnan, "Bu notlar benim el yazımla olmakla beraber Atatürk'ün söylediklerinin aynıdır" demişti.

Atatürk, "İnsanların tarihten alabilecekleri önemli dersler neler olmalıdır? Bugünün olaylarından birini açıklayacak tarihi bir çıkarım yapabilir misiniz?" biçimindeki birinci soruya kendisi şöyle cevap veriyor:

Özetle; bilinen nedenler ve etkilerle Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğunu, Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ne dayanan siyasi bir partinin (CHP'nin) doğduğunu, bu partinin karşısında oluşturulmak istenen bazı siyasi zümrelerin ise "cumhuriyetçilik ruhuna sahip olmadıkları için" yaşayamadıklarını, bu nedenle CHP'nin ülkede tek kaldığını, dolayısıyla TBMM üyelerinin, cumhurbaşkanının ve başbakanın da bu partiden olduğunu belirtiyor. "Reisicumhur Gazi'nin partisi olan CHP'nin ilkelerini uygulayan bugünkü hükümet, Cumhuriyetin temellerini sağlamlaştıracak niteliktedir" diyor. Kendisinin, yani "Gazi'nin billurlaşan ideali ve değişmez karakterinin Cumhuriyetin teminatı" olduğunu söylüyor.

Görüldüğü gibi Atatürk aslında tek partili düzenden rahatsız olduğunu belirtiyor. Kendisi sağ oldukça Cumhuriyete bir şey olmayacağını söylüyor.

Fakat kendisi öldükten sonra? İşte o noktada kuşkuları var. Mevcut tek partili düzenden çok partili gerçek bir demokrasiye geçilmezse bir gün Cumhuriyetin büyük bir tehditle karşılaşabileceğini öngörüyor.

Atatürk masadakilerin gözlerinin içine bakarak konuşuyor: "Tek partili düzenin devamında düşünülen ve görülen önemli sakıncalar vardır" diyerek o sakıncaları sıralamaya başlıyor. "İlk söylenebilecek sakınca, meclis yalnız bir partiden olunca, o partinin iktidarda tuttuğu hükümetin icraatının yeteri derecede tartışılmamış ve eleştirilmemiş olmasıdır" diyor. Bu "eksiğin" iki nedenden kaynaklanabileceğini söylüyor: "Birincisi, meclisin, kendi partisinden olan cumhurbaşkanına ve onun seçtiği başbakana ve arkadaşlarına çok güvenerek meclisten geçen, geçmeyen işleri uzun uzadıya incelemeyebileceğini" belirtiyor. İkincisi, aynı parti arkadaşlığının

"lüzumsuz ve zararlı bir hassasiyet uyandırabileceğini" söylüyor. "Eleştiri ve itiraz ile birbirlerini gücendirmemek gibi bir kuruntuya kapılabilirler" diyor.

Atatürk, eleştirilmeyen bir hükümetin ve cumhurbaşkanının zamanla Cumhuriyet için bir tehdit haline gelebileceğini ifade ediyor: "Yavaş yavaş hükümet ve onun seçtiği cumhurbaşkanı, meclisten aldıkları ve bazı önemli, heyecan verici olaylar nedeniyle alabilecekleri yetkileri eleştirisiz uygulamaya alışırlar. Bu durum adet derecesinde kökleşebilir" diyor.

Atatürk, kendi döneminde asla böyle bir durum meydana gelmeyeceğini, fakat kendisinden sonra gelen herhangi bir devlet reisinin bu tarzı takip edebileceğini belirtiyor. "Çünkü az eleştirili veya eleştirisiz iş görmek, her hareketinin eleştirileceğini düşünerek hareket etmekten daha kolaydır; zamanla bu durumun nasıl bir şekil alacağını kestirmek güçtür" diyor.

Sonra da adeta o günlerden bugünleri görmüşçesine aynen şu cümleleri kuruyor:

"Devlet reisliğine gelen kişi, bilhassa güçlü, faal olur; devlet ve millete kendi şahsına muhabbet ve takdir kazandıracak büyük hizmetler yaparsa, görünüşte meclise ve Cumhuriyete gayet hürmetkâr ve itaatkâr görünürse tehlike büyür. İstenmediği halde devletin hakiki mahiyeti (rejimi) değişebilir. Bu yeni mahiyetin (rejimin) yeni ismi takınması zaman meselesi olur."

Çok açıkça görüldüğü gibi Atatürk, gelecekte eleştirilemeyen ve denetlenemeyen bir cumhurbaşkanının, tüm gücü ele geçirip sessiz sedasız rejimi değiştirebileceğini belirtiyor.

Atatürk, işte bu nedenle kendi teşvikleriyle SCF'nin kurulduğunu anlatıyor. "Temiz fikirler etrafında oluşan ve doğal olarak cumhuriyet temeli üzerinde yükselecek olan bu partinin" bu sakıncalara karşı "esaslı bir tedbir" olduğunu söylüyor. "Memlekette CHP ve SCF birbirini kontrol edecek; birbirinin fikirleri, niyetleri, hareketleri hakkında kamuoyunu aydınlatacaktır. Bu sayede şahsi yetkilere dayanan şahsi hareketler milletin gözü önünde bulundurulacaktır" diyor.

Yani kimilerinin "diktatör" dedikleri Atatürk, üstelik Avrupa'da faşizmin yükselmeye başladığı günlerde, Cumhuriyetin güvencesi olarak iyi işleyen çok partili demokrasiyi görüyor.

Sonra da kulaklara küpe olması gereken şu sözü söylüyor:

"Milletin şahıslara, kendini unutacak ve kendini kaptıracak kadar bağlanmış olması iyi netice vermez. Bunun tarihte misalleri çoktur."

Atatürk'ün geleceği doğru tahmin etmesinin nedeni geçmişi çok iyi bilmesidir. "Gelecekte Türkiye'de gücü ele geçirecek bir cumhurbaşkanı rejimi değiştirebilir" derken Roma tarihinden örnek veriyor.

Cumhuriyeti Oktav'a Bırakmamak

Atatürk tarihe bakıp geleceği görürcesine konuşuyor: Roma'da "İmparator Ogüst" diye bilinen Oktav'ın (Augustus; Octavianus Sezar), 500 yıldır devam eden Roma Cumhuriyeti'ni "sessiz sedasız, yavaş yavaş mutlak bir hükümdarlığa döndürdüğünü" belirtiyor. "Oktav daima Senato'ya dikkat ve hürmet ederdi. Görünüşü kurtarmaya çalışırdı. Hürriyet taraftarlarını hoşnutsuzluğa sevk etmezdi" diyor.

Ne o! Roma'da Oktav'ın bu "görünüşü kurtarma" siyaseti, size bugün Türkiye'de sürekli "milli irade" diyerek "görünüşü kurtarmaya çalışan" birilerini mi hatırlattı?

Atatürk, Oktav'ın ölene kadar konsüllüğü reddettiğini, diktatörlüğü kabul etmediğini, herkesin iyiliğine çalıştığını, kamuoyunun kendisiyle beraber olduğunu, Senato'nun sevgisini kazandığını, ne zaman iktidardan çekilmek istediyse Senato'nun ricasıyla iktidarını sürdürdüğünü ve sonunda Senato'nun kendisine-o güne kadar yalnız mabutlara verilen- "Ogüst" unvanı verdiğini ve Oktav'ın böylece bir tür kutsallık kazandığını belirtiyor. "Oktav sonunda bütün askeri ve sivil yetkileri kendinde topladı. 44 yıl süren Ogüst devri cumhuriyetin unutulmasına yetti" diyor. Böylece Ogüst'ten sonra Roma'da cumhuriyetin imparatorluğa dönüştüğünü hatırlatıyor.

Atatürk, tarihten aldığı dersle bizleri uyarıyor.

Biz ise o uyarılara hep kulak tıkadık.

Özetlersek; Atatürk Ağustos 1930'da Yalova'da şöyle diyor:

1. Gelecekte benim yerime geçecek bir partili cumhurbaşkanı ve onun partisinin kurduğu hükümet, meclisten aldıkları yetkileri eleştirisiz, denetimsiz kullanmaya alışabilirler.

2. O cumhurbaşkanı güçlü ve faal olup, kendi şahsına muhabbet kazandıracak işler yapar ve Cumhuriyete bağlı görünürse, tüm gücü eline geçirebilir.

3. Gücü eline geçiren o cumhurbaşkanı Roma'da Oktav'ın yaptığı gibi sessiz sedasız devletin gerçek şeklini (rejimi) değiştirebilir. "Bu yeni şeklin yeni ismini takınması zaman meselesi olur."

4. Şahsi yetkilere dayanan şahsi hareketleri önlemenin ve Cumhuriyeti korumanın yolu çok partili gerçek demokrasiyi kurmaktır.

İşte Atatürk SCF'yi kurarken bir an önce Türkiye'de gerçek demokrasiyi kurarak rejimi güvenceye almak istiyordu. Ancak maalesef düşündüğü gibi olmayacaktı.

Fethi Okyar'ın İktidar Aceleciliği

SCF kurulur kurulmaz büyük bir ilgiyle karşılandı. SCF'liler Atatürk'ün Fethi Okyar'la birlikte olduğu fotoğrafları çoğaltıp dağıttılar, dükkânlara astılar. "Gazi'nin hakiki partisi SCF'dir!" diye propaganda bile yaptılar. Öyle ki Atatürk şu açıklamayı yapmak zorunda kaldı: "Ben bir tarafım. Partim CHP'dir. Reisicumhur oldukça İsmet Paşa'yı kendime vekil yazmışımdır. Eğer İsmet Paşa'nın idare ettiği bu parti azınlıkta kalırsa onu da memnuniyetle kabul edeceğim."

SCF Genel Başkanı Fethi Okyar hızlı başladı. CHP'nin tüm politikalarını, özellikle de demiryolu politikasını ağır bir dille eleştirdi. Ancak demiryolu politikası, Atatürk'ün de çok önem verdiği bir Cumhuriyet projesiydi.

Fethi Okyar, henüz daha parti örgütlenmesini tamamlamadan iktidara gelmekten söz etmeye başladı. Ancak Atatürk, henüz örgütlenmemiş bir partinin apar topar iktidara yönelmesini doğru bulmuyordu. Fethi Okyar'ı uyardı. "Acele etmemesini, sabırlı olmasını" söyledi.

Arif Oruç'un Yarın Gazetesi, SCF'nin resmi yayın organı gibi oldu. Ayrıca Zekeriya Sertel'in Son Posta Gazetesi de SCF'yi destekledi.

İsmet İnönü, 30 Ağustos 1930'da demiryolunun Sivas'a ulaşması dolayısıyla yaptığı konuşmada Fethi Okyar'a cevap verdi. Yabancıların elindeki demiryollarını satın aldıklarını belirten İnönü, "Ulusal savunma ve ulusal birlik için demiryolları yapmak zorunda idik, bunun için yaptık ve gene yapmak görevimizdir" dedi.

Henüz örgütlenmesini tamamlamamış durumdaki SCF, yaklaşan yerel seçimlere girmeye karar verdi.

Fethi Okyar'ın Olaylı İzmir Gezisi

Fethi Okyar, ilk gezisini İzmir'e yapacaktı. Gezi öncesinde SCF ve CHP basını birbirine girdi. SCF'yi destekleyen Yeni Asır Gazetesi ile CHP'yi destekleyen Anadolu Gazetesi kavganın fitilini ateşledi.

Fethi Okyar, 4 Eylül 1930'da İzmir'de büyük bir coşkuyla karşılandı. Kalabalık akşama kadar Fethi Okyar'ın kaldığı İzmir Palas Oteli'nin önünden ayrılmadı.

Buna karşın İzmir Valisi Kazım Dirik, SCF liderini karşılamadı. Ayrıca Fethi Okyar'a bir mektup göndererek -güvenlik nedeniyle- yapılacak mitingden vazgeçmesini istedi. Fethi Okyar, bu durumu Atatürk'e bildirince Atatürk'ten şu cevabı aldı: "Anlıyorum ki sana konuşmanı yaptırmak istemiyorlar. Fakat sen ne olursa olsun konuşmanı yapacaksın ve karşılaşacağın engeli bana bildireceksin. Güvenlik için Başbakan, İçişleri Bakanı, İzmir Valisi gereken önlemleri almakla yükümlüdür." Fethi Okyar'ın konuşması 7 Eylül'e ertelendi.

Fethi Okyar'dan önce CHP'li Adalet Bakanı Mahmut Esat Bozkurt İzmir'e gelmişti. O da İzmir'de konuşma yapacaktı. İzmir'de hem CHP'liler hem SCF'liler vardı. İki parti taraftarları arasında başlayan tartışmalar çok geçmeden kavgaya dönüştü.

5 Eylül'de kalabalık bir grup CHP binasına saldırdı; insanlar kapıları, pencereleri, camları kırıp içeri daldılar. İsmet Paşa'nın bir resmine ateş ettiler, fotoğraflarını yerlere attılar. Bir görevlinin başını yardılar. Parti otomobilini parçaladılar. Bir başka grup da CHP'yi destekleyen Anadolu Gazetesi'ni sardı. Bu sırada atılan bir taş bir polisin başını yardı. Derken bir silah sesi duyuldu. Bir çocuk kanlar içinde yerde yatıyordu. Yaralı çocuğu kucaklayan babası hastaneye götürmek yerine "Al emanetini!" diyerek Fethi Okyar'ın ayakla-

rının dibine bıraktı. Talihsiz çocuk, Fethi Okyar'ın ayaklarının dibinde can verdi. Kavga büyüdü. Olay yerine jandarma geldi. Kızgın grup, jandarmayı da taşladı. Mahmut Esat Bozkurt bir karakola, İzmir Valisi Kazım Dirik ise CHP binasına sığınmak zorunda kaldılar. Sonunda 2 kişi öldü 15 kişi yaralandı. Asker ve polis, İzmir'deki olayları güçlükle yatıştırabildi.



Fethi Okyar İzmir'de konuşma yapıyor. (7 Eylül 1930)

Fethi Okyar, 7 Eylül'de Alsancak Stadyumu'nda konuştu. Okyar, İnönü'nün Sivas konuşmasına cevap verirken bir ara başındaki şapkayı eline aldı. "Bizim, şapkayı çıkaracağımızı söylüyorlar, iftiradır" diyecekti. "Şapkayı..." der demez kalabalıktan biri "Kahrolsun şapka!" diye bağırdı. Birçok kişi başlarındaki şapkalarını yere atarak çiğnedi. Ne yapacağını şaşıran Fethi Okyar, "Yanlış anladınız! Bizim şapkayı çıkaracağımızı söyleyenler yalan söylüyorlar" dedi. Bunun üzerine biraz önce şapkalarını yerlere atanların eğilip şapkalarını alıp başlarına geçirdikleri görüldü.

SCF'nin Kapanması

9 Eylül 1930 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nde Yunus Nadi, Atatürk'e seslenen bir "Açık Mektup" yayımladı. Kılıç Ali'ye göre Yunus Nadi'ye bu mektubu bizzat Atatürk yazdırmıştı. Yunus Nadi özetle, İzmir'de yaşanan olayları hatırlatıp Atatürk'ün tavrını soruyordu. Atatürk'ün Yunus Nadi'ye cevabı, 10 Eylül 1930 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nde yayımlandı. Atatürk "Ben CHP'nin Genel Başkanı'yım. (...) Bu kuruluşa tarihten bağlıyım. Bu bağı çözmek için hiçbir sebep ve icap yoktur ve olmaz" dedi.

Atatürk bu açıklamasıyla SCF'ye ciddi bir uyarı yaptı. Ancak Fethi Okyar bu uyarıyı da dikkate almadı.

Fethi Okyar, İzmir'den Manisa'ya geçti. Aydın'a, Akhisar'a, Balıkesir'e, Menemen'e uğradı. Akhisar'da dini sloganlarla, dini pankartlarla, Balıkesir'de yeşil bayraklarla ve ilahilerle karşılandı. Dahası Balıkesir'de bir şeyhin tekke olarak kullandığı bir evde kaldı.

Parti toplantılarında devrimlerin eleştirilmesi, Cumhuriyet ve devrim karşıtlarının SCF'ye akın etmesine neden oldu. SCF propagandasından cesaret alan dinci gruplar, gizli toplantılarını arttırdılar. Örneğin, Derviş Mehmet, 6 arkadaşıyla birlikte harekete geçmeye, "mehdiliğini" ilan edip Menemen'de yeşil bayrak açmaya o günlerde karar verdi.

5 Ekim 1930'da başlayan belediye seçimleri sonuçlandığında 602 belediyeden 22'sini SCF kazandı. Menemen ve Samsun belediyeleri bunlar arasındaydı. Ancak seçimde bazı yolsuzluklar yapıldığı iddia edildi.

Atatürk, 1 Kasım 1930'daki meclis konuşmasında SCF deneyini kastederek "Bu deneylerden Türk ulusu Cumhuriyet'in yaşaması ve gelişmesi için yararlanmalıdır" dedi.

Siyasi gerginliğin artması üzerine Atatürk, Özel Kalem Müdürü Hasan Rıza Soyak'a "Devlet başkanlığından çekilip partinin başına geçebileceğini" ve muhalefetle el ele "anarşi ve gericilik eğilimlerini ortadan kaldırmak" için mücadele edebileceğini söyledi.

Atatürk, bu düşüncesini Fethi Okyar'a da açıkladı. Ancak Fethi Okyar, "Bu, sizinle karşı karşıya gelmek olur. Bu imkânsız bir şey... Partimizi kapatırız!" dedi.

Atatürk, partiyi kapatmamalarını istedi. Ancak Fethi Okyar, siyaseten Atatürk'le karşı karşıya gelmemek gerekçesiyle 17 Kasım 1930'da SCF'yi kapattı. Böylece Atatürk'ün SCF denemesi 98 gün sürmüş oldu.

Ahali Cumhuriyet Partisi Bakanlar Kurulu kararıyla, TC Amele ve Çiftçi Partisi de kendi kendine kapanınca 1931'de yeniden tek partili sisteme dönüldü.

SCF denemesinin başarısız olmasında Fethi Okyar'ın sağduyulu ve sabırlı hareket etmek yerine bir an önce iktidara gelme aceleciliği etkili oldu. Ayrıca SCF, Cumhuriyet karşıtlarının sığınağı haline geldi.

SCF Dersleri

Atatürk, SCF deneyinden önemli dersler çıkardı. 1930-1931'de yurt genelinde bir inceleme gezisine çıkıp halkın dertlerini, sorunlarını dinledi. Halkı demokrasiye hazırlamak için Afet İnan'a "Vatandaş İçin Medeni Bilgiler" adlı bir kitap hazırlattı. Bazı bölümlerini bizzat yazdığı bu kitapta "Demokrasi fikri, daima yükselen bir denizi andırmaktadır. Yirminci yüzyıl birçok diktacı hükümetlerin bu denizde boğulduklarını görmüştür" gibi cümlelere yer verdi. Halkevlerini kurup halkı kültürel olarak aydınlatma seferberliği başlattı. Üniversite Reformu yaptı. Kadınlara siyasal haklar verdi. Devletçi politika ile fabrikalar kurup ekonomik kalkınmayı hızlandırdı.

Atatürk'ün hazırladığı bu altyapı sayesinde SCF denemesinden 15 yıl sonra Türkiye, 1946'da çok partili hayata geçti.

Atatürk, SCF denemesinin başarısız olmasından dolayı çok üzgündü. Sabiha Gökçen'in aktardığına göre bir gün şöyle demişti:

"Hayatımda en çok isteyip de maalesef bugüne kadar göremediğim şeylerin başında yurdumuzda demokrasinin kurulması konusu geliyor. (...) Ancak şuna kesinlikle inanıyorum ki, demokrasi, gereği olan çok partili bir dönem Türkiye'mize de gelecektir. O zaman ben hayatta olmasam bile ruhum bilesiniz ki şad olacaktır. Ancak bu dönem için de korkum, bu güzelim yönetim tarzını yozlaştıracak, onu anlamsızlaştıracak, hatta hatta halkın gözünden düşürecek kişiler ve partiler çıkmasıdır..."

Atatürk yine haklı çıktı: Türkiye, 1950'de demokrasiye geçtikten sonra demokrasiyi "yozlaştıracak, anlamsızlaştıracak, hatta halkın gözünden düşürecek kişiler ve partiler" çıktı.

***

Unutma! Hatırla!

Bugün tarikatları, cemaatleri baştacı yapanlar, tarikatçı kalkışma Menemen Olayı'nı unutturuyorlar. 1930'da Menemen'de genç öğretmen Asteğmen Kubilay'ın boğazına dayanan cemaatin kör bıçağının, aynı zamanda genç Cumhuriyet'in boğazına dayandığını da unutturuyorlar. Derviş Mehmet'i, Kubilay'ı, Menemen'i hiç unutmayalım, hep hatırlayalım.

Hatırlayalım ki, bir daha herhangi bir cemaat, Cumhuriyet'in boğazına bıçak dayamasın!

Halk Dostu

yı: 25 — 28 K. evvel 1 9 3 0 Pazar — Her yerde

Türk genci Kubilayı unutma

Reisicumhur Hz. orduyu taziyet ettiler

„ ... Kubilây Bey temiz kanı ile Cumhuriyetin hayatiyetini tazelemiş ve kuvvetlendirmiş olacaktır „

İstanbul: 27 (A. A.) — Reisicumhur Hazretleri bugün Büyük Erkânı Harbiye Reisi Müşir Fevzi Paşa Hazretlerine şu mektubu göndermişlerdir:

" Menemen'de ahiren vukua gelen irtica teşebbüsü esnasında zabit vekili Kubilây Beyin vazifelfa ederken duçar olduğu akıbetten cumhuriyet ordusunu taziyet ederim.

Kubilây Beyin şahadetinde mürtecilerin gösterdiği vahşet karşısında Menemendeki halkın bazılarının alkışla tasvipkâr bulunmaları, bütün Cumhuriyetçi ve vatanperverler için utanılacak bir hadisedir. Vatanı müdafaa için yetiştirilen, dahili her politika ve ihtilâfın haricinde ve fevkinde muhterem bir vaziyette bulunan Türk zabitinin mürteciler karşısındaki yüksek vazifesi, vatandaşlar tarafından yalnız hürmetle karşılandığına şüphe yoktur. Menemende ahalinin bazılarının hataları bütün milleti müteessir etmiştir.

İstilânın acılığını tatmış bir muhitte genç ve kahraman zabitvekilinin uğradığı tecavüz milletin bizzat cumhuriyete karşı bir suikast teşkil ettiği ve mütecasirler ile müşevvikleri ona göre takip edeceği muhakkaktır.

Hepimizin dikkatimiz, bu meseledeki vazifelerimizin icabetini hassasiyetle ve hakkile yerine getirmeğe mütefiktir.

Büyük ordunun kahraman genç zabiti ve cumhuriyetin mefkûreci muallim heyetinin kıymetli uzvu Kubilây Bey temiz kanı ile cumhuriyetin hayatiyetini tazelemiş ve kuvvetlendirmiş olacaktır.

Reisicumhur
Gazi M. Kemal

İstanbuldaki takibat

Dün de isticvaplara devam olundu

Menemen hâdisesi, zannedildiği gibi bir kaç mecnunun eseri olan ehemmiyetsiz bir vak'a değildir.

Hâdise maalesef çok mühimdir. İlk günlerde tasavvur edildiğinden çok daha geniştir. Bir genç mualleni, tüyler ürpertici bir vahşetle öldüren hainler, ne esrar içmiş serserilerdir, ne de tesadüfen ve evkî cehaletle bu cinayeti irtikâp etmiş mecnunlardır.

Yapılan tahkikat, daha ilk safhada işin esrar temin edilmiş mecnunlar tarafından yapılmış bir cinayet değil, uzun zamandanberi hazırlanmış tertip edilmiş irtical ve müthiş bir suikast olduğunu meydana çıkarmıştır.

Kendisine, mehdi olduğunu veren zatı yakalandı dersiz Mehmet ve arkadaşı on gün evvel Manisadan çıkmış köylerde dolaşarak ve hafi iğfal ederek Menemene gelmişler. Menemendeki diğer bazı hainlerle gizli gizli temaslarda bulunmuşlar, yeşil bayrağı daha evvel hazırlamışlardır.

Hâdisenin sadece bu bir



Genç Kubilây, azılı şeriat eşkıyasının karşısına tek başına çıktı. Tek başına döğüştü.. Onları kesik başının kanında boğdu..

İzmirdeki takibat..

İrtica gizli yobaz teşkilâtının eseridir

İzmir, 27 (H. M.) — Menemende irtica hâdisesi tahkikatı devam ediyor.

Manisa civarında yakalanan ve ikisinin de ismi Hasan olan haydutların ifadeleri çok mühimdir. Herhâlde şayanı dikkat itiraflarda bulunmuşlardır. İrticanın gizli bir yobaz teşkilâtına istinat ettiği muhakkaktır.

Yüksek memurlar hakkında tahkikat yapılıyor

Hâdisede ihmalleri görülen Manisa ve Menemendeki yüksek memurlar hakkında tahkikat yapılmaktadır.

Yobazlar kayıkçıya memuriyet vadetmişler

Manisadan Menemene giden yolcular Mendereten kayıkla geçmişlerdir.

Muvaffak olduktan sonra kendisine (200) lira maaşlı bir memuriyet vermeği de kayıkçıya vadetmişlerdir.

İzmirde bir şeyh daha

Dünkü

Dün Dolmabahçe sarayında Reisicumhur Hz. tefa Kemal Hz. de mühim bir dilmiştir.

Büyük Millet Meclisi Reisi Kâzım, Büyük Erkânı Müşir Fevzi, Fahrettin Paşa ve Dahiliye Vekili ya Bey bu işte muşlardır.

Dahiliye Vekili dise mahalli

Dahiliye Vekili Kaya Bey Mahallinde tetkik için gitmek üzere saat 21 de Sirkeci ile Bandırmaya miştir.

Ordu müfettişi paşa da aynı vapurdan ayrılmıştır.

Morator

Lâzım Değil

Zahire tacirleri B. Bu hususta cevap olarak bulunuyor:

" — Moratoryum hakikat halini ve memleket için rarlar irsa edilmiş Hiç bir moratoryum faideler görülmüş

Bu hali düşünmek bir tecil moratoryum o da zavallı köylü ve Bankalara karşı düşünülmüş

Muhte

Okuyucu

İrk genci!..

nemen sokaklarında dökan senin kanındır. Yıistenilen eser, büyük sana emanet ettiği r. Senin vazifeyindir.

in sesinden (Kubilây) ir öz Türk delikanlısı verdi. Amma Cumhuriyetmedi.

uç (Kubilây) azılı şeriat onun karşımıza tek başına Tek başına döğüştü.. kesik başının kanında

k genci! Cumhuriyet sana ttir. Onu yok etmek düşmanlarla sarılsın. lây) un kanını takip et; fan taribe gir; Bugünkü alarını orada okuyacak, bulacaksın..

aların bazısının cebinde i parası vardır. Bazısının ni seninkine benzemez, değildir. Bazısının kasaltında yeşil sarık vardır... çukları da Halife, saray rdır. İşte bunlar (Kubiki gibi senin de kanını hazırlanıp glardır. Bunsi, seninle beraber istikr. Türk tarihinin şahlanyrini esir etmek istiyorun emirleri esir edecekmiş, nda boğacaksın.

k genci! (Kubilây) ı unutOnun bağının kurşunlar Of demedi. Yaşasın Cumit, dedi.

lik değik bağından kankarken başını kestiler, f demedi. İnkılâp yaşasın

i sesi cevapsız bırakma! tarihin dinlediği gür yükselt. (Kubilây) duy-

rk genci (Kubilây) ı a! (Kubilây) ı ara.. ây) ı yaşa.

Halk Dostu

smet Paşa Hz.

ğün Ankaraya avdet hirler, Fevzi Pş. Hz. dün

Halk Dostu Gazetesi 28 Aralık 1930.

MENEMEN OLAYI
"Cumhuriyet'in Boğazına Dayanan Bıçak"

Derviş Mehmet, cami avlusunda, sağ eliyle kavradığı o kör taassup bıçağını, tekbir getire getire, sadece genç öğretmen Kubilay'ın boğazına değil, aynı zamanda Laik Cumhuriyet'in boğazına dayamıştı...

89 yıl önce, 23 Aralık 1930'da, Menemen'de yedek subaylığını yapan genç öğretmen Asteğmen Kubilay, Cumhuriyet düşmanı bir grup tarikat mensubunca vahşice katledildi.

Ancak gelin görün ki Menemen Olayı, 1950'lerden beri sürekli çarpıtıldı. Bugün ise hem çarpıtılıyor hem unutturulmak isteniyor.

Peki, ama 88 yıl önce Menemen'de gerçekten ne oldu? Kubilay neden ve nasıl şehit edildi?

İsyana Hazırlık

1930'da Manisa'da Giritli Derviş Mehmet adında biri ortaya çıkıyor. Nakşibendi tarikatına giriyor. Çevresindeki birkaç kişiyi "mehdi" olduğuna inandırıyor.

Derviş Mehmet, 7 Aralık'ta, Şamdan Mehmet, Sütçü Mehmet, Mehmet Emin, Nalıncı Hasan, Küçük Hasan ve Çakıroğlu Ramazan adlı 7 müridiyle birlikte "mehdiliğini" ilan etmek için harekete geçiyor.

7 Aralık sabahı Derviş Mehmet ve müritleri Manisa'dan Paşaköy'e geçiyorlar. Birkaç gün burada Derviş Mehmet'in bacanağının evinde kalıyorlar. Burada bir taraftan zikirlere devam ederken, diğer taraftan silahlanıyorlar. Birkaç gün sonra Kıtmir adlı köpeği de yanlarına alıp müritlerden Sütçü Mehmet'in köyü Bozalan'a gidiyorlar.

Bozalan Köyü'ne geldiklerinde müritlerden Çakıroğlu Ramazan gizlice kaçıyor. Böylece 6 kişi kalıyorlar. Burası Rumeli göçmenlerinin yaşadığı bir köydür. Köy halkı fazla dindar değildir. Derviş Mehmet ve müritleri bu köyde göze batınca Sümbüller Dağı'nda bir kulübe yaptırıp 15 gün kadar orada kalıyorlar. Her gün zikir yapıp esrar içiyorlar. Derviş Mehmet, burada "mehdiliğini" ilan ediyor.

22 Aralık gecesi, Kıtmir'i de yanlarına alarak Bozalan Köyü'nden ayrılıyorlar.

Şimdiki hedefleri Menemen'dir. Plana göre orada bir gece Hoca Saffet Efendi'nin yanında kalıp gerekli öğütleri ve telkinleri alacaklar, sonra da İstanbul'daki Nakşi Şeyhi Hoca Esat Efendi'ye telgraf çekip isyanı başlatacaklar.

Menemen'de Dinci İsyan

Tarih: 23 Aralık 1930, Salı

Yer: Menemen

Derviş Mehmet ve müritleri 3 tüfek, 4 tabanca, yüzlerce mermi, balta, testere, kılıç ve bıçak gibi silahlarla şafak vakti Menemen'e varıyorlar. Çektikleri esrar nedeniyle dumanlı kafalarla Menemen'e giriyorlar, ancak ne yaptıklarının farkındalar.

Saat: 07:15.

Derviş Mehmet ve müritleri, sabah namazında Müftü (Gazez) Camisi'ne giriyorlar. Başı sarıklı Derviş Mehmet cemaatin şaşkın bakışları arasında şunları söylüyor: "Aziz cemaat! Ben mehdiyim! Dinimizi korumak için buraya geldim! Beni dinleyin!" Bu sırada müritlerden Nalıncı Hasan, camide mihrabın yanında duran ve üzerinde Fetih Suresi'nin birinci ayetinin yazılı olduğu yeşil sancağı alıyor.

Derviş Mehmet ve müritleri tekbir getirerek ellerindeki yeşil sancakla camiden çıkıyorlar. Menemen sokaklarında dolaştıktan sonra Belediye Meydanı'na geliyorlar. Halkı o yeşil sancak altında toplanmaya çağırıyorlar.

Saat: 07:40.

Belediye Meydanı'nda 80-100 kişi birikiyor. Meydana bir çukur kazıp ellerindeki sancağı oraya dikiyorlar. Derviş Mehmet, meydana toplanan halka, "Ey ahali! Başlarınızdaki şapkaları atınız ve şu sancağın altından geçerek bize katılınız!" diye sesleniyor. Öğleye kadar o sancağın altında toplanmayanların, arkalarındaki 70

bin kişilik halife ordusu tarafından kılıçtan geçirileceğini söylüyor. Toplanan kalabalığın bir bölümü müritlere katılıp zikre başlıyor.

Bu sırada bazı duyarlı vatandaşlar olayı emniyet güçlerine haber veriyor.

Tekbir seslerinin yükseldiği meydana önce Bölük Komutanı Jandarma Yüzbaşısı Fahri Bey geliyor. Niçin toplandıklarını soruyor. Derviş Mehmet, "Ben mehdiyim! Şeriatı ilan ediyorum! Bana kimse dokunamaz! İzmir-Bergama yolu adamlarım tarafından tutulmuştur. Yolumdan çekil!" diyor. Yüzbaşı Fahri Bey, kalabalığın dağılmasını istiyor, ancak kalabalık dağılmıyor. Fahri Bey tedbir almak için oradan ayrılıyor. Bunun üzerine halkın bir bölümü Derviş Mehmet'i alkışlıyor. Böylece Derviş Mehmet ve müritleri daha da cesaretleniyor.

Kubilay'ın Katledilmesi

Jandarma Bölük Komutanı Yüzbaşı Fahri Bey, telefonla 43. Alay'dan yardım istiyor. Alay Komutanlığı da asıl işi öğretmenlik olan yedek subay Asteğmen Kubilay'ı bir müfrezeyle olay yerine gönderiyor. Kubilay, silahını bile almadan ve emrindeki erler de sadece manevra mermileriyle olay yerine hareket ediyorlar.

Saat: 08:30.

Kubilay, birliğini meydanın bir köşesinde bırakarak tek başına cezbeye tutulmuş öfkeli kalabalığa doğru ilerliyor. Kalabalığın ortasındaki Derviş Mehmet'in yakasına yapışıp "Siz kimsiniz? Hükümete isyan mı ediyorsunuz? Çabuk dağılın!" diye bağırıyor. Kubilay'la Derviş Mehmet arasında itiş-kakış yaşanıyor. Derviş Mehmet, tabancasını çekip Kubilay'ı vuruyor. Genç asteğmen kanlar içinde yere yıkılıyor. Mustafa Muğlalı'nın Genelkurmay Başkanlığı'na gönderdiği 26 Aralık 1930 tarihli rapora göre birliğin başındaki çavuşlar önce hareketsiz ka-



23 Aralık 1930'da Menemen'de vahşice katledilen Asteğmen Kubilay

lıyor, sonra firar ediyorlar. Böylece Derviş Mehmet ve müritleri daha da cesaretleniyor. Bu sırada yaralı Kubilay, camiye sığınmak istiyor, ancak cami avlusuna kadar gelebiliyor ve orada düşüyor. Hiç kimse Kubilay'a yardım etmiyor. Cumhuriyet'in genç asteğmeni, "yobaz öfkeye" teslim ediliyor.

Derviş Mehmet ve müritleri, Kubilay'ın yanına gidiyorlar. Müritlerden Alioğlu Hasan torbasından bir bıçak çıkarıp Derviş Mehmet'e veriyor. Bu, çiftçilerin bağ bahçe işlerinde kullandıkları, asma budadıkları, ucu kıvrık, tırtıllı büyük bir bıçaktır. Derviş Mehmet, sağ eliyle kavradığı o kör taassup bıçağıyla tekbir getirerek genç Cumhuriyet'in genç öğretmeni Asteğmen Kubilay'ın başını gövdesinden ayırıyor. Bazı görgü tanıklarının anlatımına göre Derviş Mehmet, avuçlarıyla Kubilay'ın kanını içiyor.

Olayın kan donduran ayrıntıları şöyle:

"Mehdi, genç ve yaralı zabiti yüzükoyun yatırdıktan sonra bir ayağını yaralı omzuna koydu, bir eliyle saçlarından tutup Kubilay'ın diri diri boğazını kesti. Sonra da elindeki başı caminin önündeki büyükçe bir taşın üzerine koyarak 'Gördünüz mü? Kâfirlerin akıbeti işte budur!' diye bağırmaya başladı. Sonra, 'Getirin bir ip!' diye bağırdı. İp getirildi. Kesilmiş başı bayrağın tepesine bağladılar."

Derviş Mehmet "Kalkın ahali! Müslümanlığı kurtaralım!" diye bağırıyor. İşin acı yanı oradaki kalabalık Derviş Mehmet'i alkışlıyor.

Bu sırada olay yerine gelen iki bekçi; Bekçi Hasan ve Bekçi Şevki, isyancı yobazlara ateş etmeye başlıyorlar. İsyancılardan birini yaralayan bekçiler, isyancıların açtığı ateşle öldürülüyor.

Bir süre sonra Yüzbaşı Ragıp ve Yüzbaşı Bahri Bey komutasında makineli tüfek takviyeli iki bölük olay yerine geliyor.

"Teslim olun!" çağrısına Derviş Mehmet, "Ben mehdiyim! Bana kurşun işlemez!" diye cevap veriyor. Derviş Mehmet'in üzerinde Şeyh Ahmet Muhtar'ın yazdığı bir muska var. Derviş Mehmet buna güveniyor.

Başlayan ateşte Derviş Mehmet, Şamdan Mehmet, Sütçü Mehmet öldürülüyor. Mehmet Emin yaralanıyor. Nalıncı Hasan ve Küçük Hasan ise kaçıyorlar, ancak çok geçmeden yakalanıyorlar.

Atatürk'ün Menemen Tepkisi

Menemen Olayı gerçekleştiğinde Atatürk, İçişleri Bakanı Şükrü Kaya'yla birlikte Trakya gezisindedir. Edirne'de Kemalköy'de bele-

diyede olayı öğrenen Atatürk'ün ilk tepkisi şudur: "Bu ne haldir! Bu, Cumhuriyet'in ve bizim başımızı kesmektir. Bundan bütün Menemen sorumludur. Bu kasaba 'ville modite' (lanetli şehir) ilan edilmeye müstahak olmuştur."

Atatürk, 28 Aralık 1930'da Genelkurmay Başkanı Fevzi Paşa'ya gönderdiği yazıda da Kubilay şehit olurken, "mürtecilerin gösterdiği vahşet karşısında" Menemen halkının bir kısmının alkışlamasının "bütün Cumhuriyetçiler ve yurtseverler için utanılacak bir durum" olduğunu belirtiyor.

TBMM, 1 Ocak 1931'de Menemen Olayı'nı görüşmek için toplanıyor. Başbakan İsmet Paşa, Menemen Olayı'nın üç aylık bir hazırlığın sonucu olduğunu, bu olayla bir kere daha dinin kullanılmak istenildiğini belirtip "laikliğe" vurgu yapıyor. Konuşmalardan sonra yapılan oylamada Menemen ile Balıkesir ve Manisa merkezde sıkıyönetim ilan edilmesi kabul ediliyor.

Atatürk 7 Ocak 1931'de Çankaya Köşkü'nde bir toplantı yapıyor. Toplantıya Başbakan İsmet Paşa, Meclis Başkanı Kazım Paşa, Milli Müdafaa Vekili Zeki Bey ve Sıkıyönetim Komutanı Fahrettin Paşa katılıyor. Bu toplantıda Atatürk, olayın siyasi boyutunun araştırılmasını, Nakşibendi tarikatının yok edilmesini, olayla ilgisi olanların mutlaka cezalandırılmasını, verilen idam hükümlerinin hemen infaz edilmesini, alkışlayan ve olaya seyirci kalan Menemen halkının göç ettirilmesini, hatta bazı gazetelerin de sorgulanmasını istiyor. İsmet Paşa, çok ağır yaptırımlara karşı çıkıyor. Bunun üzerine Atatürk, Menemen'in 'ville modite' (lanetli şehir) ilan edilmesi ve halkının göç ettirilmesi gibi ağır yaptırımlardan vazgeçiyor.

Korgeneral Mustafa Muğlalı başkanlığında bir askeri mahkeme kuruluyor. Menemen'de 15 Ocak 1931'de başlayan duruşmalar 24 Ocak 1931'de tamamlanıyor. Mahkeme 105 sanıktan 37'sine idam veriyor. Diğer sanıkları ise değişik cezalara çarptırıyor. 27 sanık ise beraat ediyor. TBMM, 2 Şubat 1931'de 28 kişinin idamını onaylıyor. İdam cezaları 4 Şubat 1931'de Menemen'de infaz ediliyor.

Menemen Olayı ve Tarikat-Cemaat Bataklığı

Menemen, hem 1929 ekonomik buhranından en çok etkilenen hem de –kapatılan- 1930 SCF muhalefetinin en güçlü olduğu yerlerden biridir. Ayrıca göçmenlerin yoğun olarak yaşadığı bir yerdir. Göçmenlerin hem geçim hem uyum sorunları vardır.

Menemen'de, halifeliğin kaldırılması, kılık kıyafet devrimi, tekke ve zaviyelerin kapatılması gibi laik karakterli devrimlere içten içe tepki duyan insanlar var. Burada Nakşibendi tarikatının faaliyetleri gizliden gizliye devam ediyor. Şeyh Esat'ın Manisa'da Nakşibendiliği yaymak için görevlendirdiği Laz İbrahim Hoca bölgede bir tarikat iklimi yaratıyor. Nitekim Menemen Olayı öncesinde Manisa'da tarikat toplantıları, zikir ayinleri yapılıyor.

Menemen iddianamesinde "tarikat ağacının zehirli meyvesi" denilerek olayın, tarikat temelli bir "irtica olayı" olduğu belirtiliyor.

Atatürk, İsmet Paşa ve hükümet ile dönemin basını, olayın bir "irtica olayı" olduğunda hemfikir... Menemen yargılamaları sırasındaki ifadelerden de olayın temelinde medrese kültürünün ve tarikat yapılanmasının yer aldığı görülüyor.

Kubilay'ın başını kesen yobazlar, Kehf Suresi'ndeki "Ashab-ı Kehf" kıssasına dayanmak istiyorlar. Derviş Mehmet'in Manisa'dan Menemen'e gelişindeki dinsel simgeler bunu kanıtlıyor: Derviş Mehmet'in kendini "mehdi" ilan etmesi, ayın 7'sinde 7 kişi yola çıkmaları (hicret etmeleri), sürekli zikirler ve tekbirlerle motive olmaları, yanlarına "Kıtmir" adlı bir köpek almaları, camiden aldıkları yeşil sancak, "bana mermi işlemez" söylemi, muska ve son olarak kesik baş bir dinsel sahne oluşturuyor. Bu sahnede Ashab-ı Kehf Mağarası yerinde ise Bozalan'da sığındıkları ahşap kulübe var.

Unutma ki; 23 Aralık 1930'da Menemen'de sadece genç öğretmen Asteğmen Kubilay'ın değil, onun şahsında aslında Atatürk'ün kurduğu Laik Cumhuriyet'in boğazı kesilmek istendi. Tarikat, cemaat bataklığı kurutulmadıkça Laik Cumhuriyet'in boğazını kesmek isteyen yeni Derviş Mehmetler yetişmeye devam edecektir. O bataklıkta yetişen FETÖ, daha dün Cumhuriyet'in boğazını kesmek istemedi mi?

***

Unutma! Hatırla!

Atatürk'ü unutturmak istiyorlar. Örneğin Atatürk'ün halkın içinden çıkan, halkın sorunlarını dinleyip bu sorunları çözmek için halkın ayağına giden, halkçı bir lider olduğunu gizliyorlar. Atatürk'ü, halka uzak, halkın dertlerini dinlemeyen, halktan kopuk, halka tepeden bakan bir "jakoben" olarak anlatıyorlar.

Atatürk'ün, yeni Türkiye'yi "halkı dinleyerek", "halkla konuşarak" kurduğunu unutmayalım. İmamoğlu'nun odasındaki o tabloya bakarak "halkçı Atatürk"ü hatırlayalım.

O FOTOĞRAFIN GERÇEK ÖYKÜSÜ

Atatürk yeni "Türkiye"yi halkı dinleyerek, halkla konuşarak kurdu. Anadolu'da halk, yüzyıllar sonra ilk kez ayağına kadar gelip kendisini can kulağıyla dinleyen halkçı bir liderle karşılaştı...

2019 yerel seçimleri sonrasında İBB Başkanı seçilen Ekrem İmamoğlu'nun makam odasına astığı "köylüyü dinleyen Atatürk" tablosu hakkında gerçek dışı bazı iddialar ortaya atıldı. Bu konuda öyle ileri gidildi ki, Türkiye gazetesinde bir köşe yazarı, o fotoğrafın 1924'te Erzurum'un Korucuk Köyü'nde çekildiğini ve fotoğrafta Atatürk'ün konuştuğu kişinin de Fetullah Gülen'in Halil dedesi olduğunu iddia etti.

İşte bugün, İmamoğlu'nun makam odasındaki o tablonun -tamamen belgelere dayalı- gerçek öyküsünü anlatacağım. Bu öykü, aynı zamanda halkın dertleriyle dertlenen bir liderin; halkçı Atatürk'ün öyküsüdür.

Halkı Dinleyen Lider

"Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir" diyerek cumhuriyeti ilan edip saray saltanatı yerine halkın saltanatını kuran Atatürk, radikal devrimlerini yapmadan önce ve sonra devlet adamları, komutanlar, gazeteciler, aydınlar ve halkla konuştu. Örneğin 1923'te cumhuriyeti ilan etmeden önce, 1924'te halifeliği kaldırmadan önce, 1925'te şapka devrimini yaparken, 1928'de harf devriminden sonra, 1930'da ve 1931'de Serbest Cumhuriyet Fırkası denemesinin ardından, Halkevlerini kurarken ve devletçi kalkınmadan önce birçok ili kapsayan yurt gezilerine çıktı. Devlet adamları, komutanlar, gazeteciler, aydınlar ve halkla konuştu. Halkın düşünce ve görüşlerine kulak verdi. Halkın sorunlarını dinledi.



Bu fotoğraf 21 Kasım 1930'da Cemal Işıksel tarafından Tokat'ta çekildi.

Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti'ni halkı dinleyerek, halkla konuşarak kurdu. Anadolu'da halk, yüzyıllar sonra ilk kez ayağına kadar gelip kendisini can kulağıyla dinleyen halkçı bir liderle karşılaştı.

Atatürk'ün 1930-1931 İnceleme Gezisi

1929 Dünya Ekonomik Buharını, -daha 6 yıl önce, bir bağımsızlık savaşıyla kurulup yokluk ve yoksulluk içinde ayakta durmaya çalışan- Türkiye Cumhuriyeti'ni çok olumsuz etkiledi. Ekonomi hiç de iyi değildi. Halkın şikâyetleri artmıştı.

İşte o koşullarda Atatürk, hem tek parti CHP'yi dengelemek hem bir demokrasi denemesi yapmak hem de halkın nabzını yoklamak için 12 Ağustos 1930'da arkadaşı Fethi Okyar'a Serbest Cumhuriyet Fırkası'nı (SCF) kurdurdu. 5 Ekim 1930'da yapılan belediye seçimlerinde CHP 480, SCF 22 belediye kazandı. Fakat rejim karşıtlarının SCF'de toplanmaları üzerine 17 Kasım 1930'da SCF kapatıldı.

Atatürk, SCF'nin kapatıldığı o gün bir yurt gezisine çıktı. O geziye katılanlardan Ahmet Hamdi Başar, Atatürk'ün geniş kapsamlı o gezisinin "özel bir amacı" olduğunu söylüyor: "Serbest Fırka olayı, ülkede yönetimden memnun olmayanların çokluğunu ortaya koymuştu. Her taraftan şikayetler yükselmekteydi... İşte işlerin iyi gitmediğini ve müdahale etmek gerektiğini anlayan Atatürk, uzman bir heyetle, 1930 Kasım'ında, Ankara'dan Kayseri'ye doğru yola çıktı."

Cumhurbaşkanı Atatürk, 17 Kasım 1930 Pazartesi günü saat 21.08'de özel trenle Ankara'dan hareket etti. 18 Kasım'da Kayseri, 20 Kasım'da Sivas, 21 Kasım'da Tokat, 22 Kasım'da Turhal ve Amasya, 24 Kasım'da Çarşamba, 26 Kasım'da Samsun, 27



Kasım'da Trabzon, 1 Aralık'ta İstanbul, 19 Aralık'ta Tekirdağ, 20 Aralık'ta Kırklareli, 22 Aralık'ta Edirne ve 26 Aralık'ta İstanbul'u ziyaret etti. Atatürk, 6 Ocak 1931'de Ankara'ya döndü.

Atatürk'ün inceleme gezisi, 23 Aralık 1930'daki irticai ayaklanma Menemen Olayı nedeniyle yarım kaldı. Atatürk yarım kalan inceleme gezisini 26 Ocak – 2 Mart 1931 tarihleri arasında İzmir, Balıkesir, Aydın, Denizli, İçel, Mersin, Adana, Malatya ve Konya'yı ziyaret ederek tamamladı.

Atatürk'ün Raporları

Atatürk, o inceleme gezisinde gittiği her yerde halkın sorunlarını dinledi. Sonra bu sorunlara ayrıntılı çözüm önerilerini içeren raporlar hazırlattı.

Atatürk, halkın şikayetlerini TBMM tutanak yazıcılarına tek tek not ettirdi. Bu notlar gezi sonrasında Atatürk'ün gözetimi altında temize çekildi. Bu notlarla hazırlanan raporlar Başbakan İsmet İnönü'ye ve diğer yetkililere ulaştırıldı. 20 Mart 1931 tarihli Milliyet Gazetesi, Atatürk'ün bu seyahate ait ilk raporlarını hazırlayarak CHP'ye verdiğini yazdı.

Atatürk'ün inceleme gezisi sonrasında hazırlattığı o raporlardaki bazı bölümler şöyle:

– Fare tahribatına uğramış bölgeler belirlenerek tohumluk yardımı yapılmalı.

– Halkın elindeki traktörlere yeterli miktarda gaz verilmeli.

– Tohum ıslah istasyonları fikrinin uygulanmasına kadar "yerli tohumların kalburlanması" gibi pratik yollara başvurulmalı.

– Trakya'da kuşyemi ve kendir ıslah edilip çoğaltılmalı.

– Sivas'ın kuzeyi ile Tokat, Amasya, Samsun ve Trakya vilayetlerinde fare, Samsun ve Edirne'de de çekirge mücadelesi yetersizdir.

– Kayseri'de sığırlarda görülen vebayıbakari ile mücadele yetersizdir.

– Amasya elmalarının, Sürmene zeytinlerinin hastalıklara karşı korunması gereklidir.

– İktisat Vekâleti, zararlılarla ve hastalıklarla yeni ve canlı bir zihniyetle mücadele etmeli.

– Hububat piyasası için tedbir alınmalı.

– Tütün üreticilerini memnun etmek için inhisar memurlarının dikkatli olması gerekir.

– Trabzon halkı bir tütün ve sigara imalathanesi açılmasını istiyor. Trabzon'da marangozluk, kunduracılık zanaatları epey ileridir. Trabzon ve civar sahil çocukları için Trabzon'da bir sanayi okulu açılmalı.

– Vergi düzenlemesi yapılmalı. Çift hayvanlarından vergiyi kaldırmak pek çok fayda sağlar. Kazanç vergisi alınırken iş sahipleri zarara sokulmamalı.

– Gümrük işleri halledilmeli.

– Sanayide ipek ve pamuk dokumacılığına önem verilmeli.

– Öğretmenlerin emekli maaşları aksatılmadan ödenmeli.

– Millet mekteplerinde okuma yazma öğrenenler öğrendiklerini unutuyormuş. Bu nedenle okuması kolay küçük kitaplar basıp halka ücretsiz dağıtılmalı.

– Ülkedeki hastanelerin sorunları çözülmeli.

– Halkın faiz yükü altında ezilmemesi için gerekli önlemler alınmalı

– Halkın şikâyetleri kayıtsızlıkla karşılanmakta, bu da CHP'yi zayıf düşürmektedir.

– Ülkede okul ihtiyacı devam etmektedir.

– Köylerde "ev sanayi" kurulabilir.

– Edirne'de kasırgadan yıkılan cami ve minareleri tamir edilmeli.

– Ergene Nehri düzenlenmeli ve kanal inşa edilmeli.

– Keşan ile İbrice arasındaki yol ıslah edilip iskele inşa edilmeli.

– Samsun'da askeri hastane olarak kullanılan ilkokul binaları Milli Eğitim Bakanlığı'na verilmeli.

– Tütün ve çimentoda Ruslarla rekabet etmek için gereken önlemler alınmalı

– Cumhuriyeti ve Rejimi Koruma Kanunu çıkarılmalı.

– Hapishaneler iyileştirilmeli.

– Eğitim uygulamalı olmalı.

– Yeni Hıfzıssıhha Kanunu'na göre fabrikalarda bulunması gereken doktor ve hastane işleri kontrol edilmeli.

– Yeterli miktarda süt damlası, doğum evleri, çocuk yuvaları ve kreşler açılmalı.

– Zeytin ağaçlarını aşılayanları tapu harçlarından muaf tutmuştuk. Bunu başka ağaçlar için de yapmalıyız. Zeytinyağcılığımızı geliştirecek önlemler almalıyız. Ayçiçeği yağı da üretmeliyiz. İncirlerimizi hastalıktan korumalıyız.

– Bir çul ve çuha fabrikası gereklidir.

– Akdeniz'le Mersin arasında 20 civarında deniz fenerine ihtiyaç vardır.

– Ziraat Bankası'na kredi borcu olan çiftçinin borçları 10-20 seneye yayılmalı.

– Çiftçiye bazı tarım aletleri ve bir miktar arazi verilmeli.

– Köylülerimiz, kendi ürettikleriyle doyabilmeli, kendi tezgâhının basit bez ve abası ile giyinebilmelidir. İdeal olarak köylümüz dışarıdan mümkün olduğu kadar az şey satın almalıdır.

– Balıkçıların sorunları çözülmeli.

– Satış kooperatifleri kurulmalı.

– İşçilerin hakları korunmalı, bir İş Kanunu çıkarılmalı.

– Petrol işi kısa zamanda halledilmeli, sondaj çalışmalarına başlanmalı.

– Mensucat fabrikaları kurulmalı.

– Uşak Şeker Fabrikası kurtarılıp güçlendirilmeli.

O Fotoğraf 1930'da Çekildi

Atatürk, 17 Kasım 1930'da Ankara'dan başladığı inceleme gezi sinde 21 Kasım 1930'da Sivas'tan Tokat'a geçti. Atatürk, 10.30'da Tokat Belediye Meydanı'nda törenle karşılandı. Halkla buluştuktan sonra belediyeye çıktı. Öğle yemeğinden sonra Tokat ilinin sorunları hakkında belediye başkanından bilgi aldı.

Atatürk, ertesi gün, 22 Kasım 1930'da, Turhal'a geçti. Turhal'da büyük bir kalabalık tarafından coşkuyla karşılandı. Aynı gün saat 12.30'da Turhal'dan Amasya'ya geçti.

Atatürk Tokat'ta iki sorunla karşılaştı. Bunlardan ilki, bazı tütün üreticileri ellerindeki eskimiş tütünlerin inhisar idaresince satın alınmasını istiyordu. Atatürk üreticileri dinledi. Ancak bu tütünlerin 1927-1928 yıllarında ait eskimiş ve ekonomik değeri olmayan tütünler olduğunu öğrenince bu isteği kabul etmedi. İkincisi, bölgedeki fare tahribatı nedeniyle üretici zarar etmişti. Atatürk, hükümetten, gerekli incelemeler yapıldıktan sonra zarar edenlere gerekli ilaçların ve tohumların gönderilmesini ve üreticilerin Ziraat Bankası borçlarının yarısının ertelenmesini istedi.

Atatürk gittiği her yerde olduğu gibi Tokat'ta ve Turhal'da da halkın şikâyetlerini dinledi. Köylülerle sohbet etti.

İşte Ekrem İmamoğlu'nun makam odasındaki o "köylüyü dinleyen Atatürk" fotoğrafı, 21 Kasım 1930'da fotoğrafçı Cemal Işıksel tarafından Tokat'ta çekildi

O zamanki Hâkimiyeti Milliye, Akşam ve Cumhuriyet gazeteleri o fotoğrafın "Amasya"da çekildiğini yazıyor. Ancak hem Cemal Işıksel'in kitabında, hem de birçok Atatürk albümünde fotoğrafın Tokat'ta çekildiği belirtiliyor.

Diyelim ki, o fotoğraf 21 Kasım 1930'da Tokat'ta değil de 22 Kasım'da Amasya'da çekildi. Ne değişir? Arada sadece bir gün fark var. Gerçek şu ki, o fotoğraf kesinlikle 1924'te Erzurum'da çekilmedi. O fotoğrafın 1924'te çekilmediğini anlamak için derin tarih bilgisine de gerek yok. 1924 yılına ait bir Atatürk fotoğrafına bakmak yeterli. Ayrıca Atatürk, 1930/1931 inceleme gezisinde Erzurum'a gitmedi. Atatürk'ün o fotoğrafta dinlediği köylü de Fetullah'ın dedesi falan değil. Bu komik bir bir yalan. Ayrıca Atatürk'ün dinlediği tek kişi de o köylü vatandaş değil, Atatürk aynı gezide gittiği her ilde yaşlı genç, kadın erkek daha onlarca insanı dinledi.

Unutma ki, Türkiye'de "tarih" hiç olmadığı kadar siyasete malzeme yapılıyor. Öyle ki, siyasi amaçlarla çok bilinen bir Atatürk fotoğrafı bile çarpıtılıyor ve o fotoğraf hakkında şeytanın aklına bile gelmeyecek uyduruk bir hikaye yazılıyor. Yalanlarını yüzlerine vurduğumuz uydurukçular ise utanma duygularını kaybetmişler, yeni yalanlar üretiyorlar.

***

Unutma, hatırla!

Atatürk'ün Cumhuriyet Devrimi, kadın-erkek, yaşlı-genç Türk milletinin kurtuluş devrimidir. Ancak Cumhuriyet Devrimi her şeyden önce kadının kurtuluş devrimidir. İslam dünyasında kadının gasp edilen insanlık haklarını geri veren ilk büyük devrim Cumhuriyet Devrimi'dir. Bu gerçeği sadece kadınlarımızın değil, erkeklerimizin de asla unutmaması gerekir.

1935'te meclise seçilen 17 kadın milletvekili


Mihri Bektaş
MALATYA


Bediz
KONYA


Hatı (Satı) Çırpan
ANKARA


Türkân Baştuğ
ANTALYA


Mebrure Gönenç
AFYONKARAHİSAR


Şekibe İnsel
BURSA


Huriye Öniz
DİYARBAKIR


Sabiha Gökçül
BALIKESİR


Meliha Ulaş
SAMSUN


Esma Nayman
SEYHAN


Dr. Fatma Memik
EDİRNE


Seniha Hızal
TRABZON


Nakiye Elgün
ERZURUM


Sabiha Görkey
SİVAS


Benal Arman
İZMİR


Ferruh Güpgüp
KAYSERİ


Fakihe Öymen
İSTANBUL

KADININ KURTULUŞ DEVRİMİ

"Türk Devrimi denilince bunun 'kadının kurtuluş devrimi' olduğu beraber söylenecektir."
(Başbakan İsmet İnönü, 5 Aralık 1934)

5 Aralık 1934, tarihimizin en onurlu, en şerefli günlerinden biridir. Çünkü o gün, bin yıldan fazla bir zaman sonra Türk kadınına siyasal haklar verilmiştir.

İsmet İnönü'nün ifadesiyle Atatürk'ün "en ileri iki devriminden" biri harf devrimi, diğeri kadın devrimidir.[1] Atatürk'ün kadın devriminin iki önemli adımından biri Medeni Kanun'un kabulü, diğeri ise kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesidir.

Peki ama 84 yıl önce Atatürk, Müslüman bir ülkede, üstelik dünyada kadınların baskılandığı bir faşizm çağında, kadınlara seçme ve seçilme hakkını nasıl verdi?

Anlatayım!

Cumhuriyetten Önce

Osmanlı, 1876'da Kanuni Esasi'yi kabul ederek Meşrutiyete geçti. Ancak Osmanlı'nın bu ilk anayasasında kadınların siyasal haklarından hiç söz edilmedi. 65. maddeye göre "Osmanlı tebaasında her elli bin erkek nüfusa karşılık" bir milletvekili seçilecekti. Yani bu anayasayla seçme ve seçilme hakkı yalnız "erkek hakkı" olarak görülüyordu ve uzun zaman da öyle kalacaktı.

1876-1908 arasındaki II. Abdülhamit döneminde de kadınların hiçbir siyasal hakkı yoktu.

1908'de II. Meşrutiyet ilan edildi. Ancak seçim kanununda de-

1 Abdi İpekçi, **İnönü Atatürk'ü Anlatıyor,** İstanbul, 2013, s. 47.

ğişiklik yapılmadı. Kadınların seçime katılması şöyle dursun, kadın nüfus sayılmadı bile.

1909'de bir kadın grubu Meclis-i Mebusan'a dinleyici olarak girmek istedi. Bu durum basında kadın konusunun tartışılmasına neden oldu.

1909'da ve 1912'de Kanuni Esasi'de bazı değişiklikler yapıldı. Anayasa oldukça demokratikleşti. Ancak kadınların siyasal hakları konusunda hiçbir adım atılmadı.

II. Meşrutiyet döneminde kadınlara siyasal haklar verilmedi, ama bu dönemde Müslüman Türk kadını adeta kabuğunu çatlatmaya başladı. Çok sayıda kadın dergisi çıktı. Bu dergilerde Osmanlı'nın ilk okur- yazar kadınları yazılar yazmaya başladılar. Fatma Aliye ve Nezihe Muhittin gibi hanımlar Osmanlı kadın hareketinin öncülüğünü yaptılar.

1908'de "Nüsha-i Mefharet" adlı kadın dergisinin kapağında "Yaşasın Millet Meclisi" diye bir ifadeye yer verildi. Osmanlı'da "Millet Meclisi" kavramını ilk olarak bu kadın dergisi kullandı.[2]

II. Meşrutiyet döneminde kadın dergileri dışında Teali Nisvan Cemiyeti ve Kadınları Çalıştırma Cemiyeti gibi kadın cemiyetleri de kuruldu.

1914-1918 arasındaki I. Dünya Savaşı sırasında kadınlar zorunlu olarak çalışmaya başladılar.

1919-1922 arasındaki Milli Mücadele'de ise kadınlar büyük fedakarlıklar gösterdiler.

Cumhuriyetten Sonra

Atatürk, 23 Nisan 1920'de milletin erkek temsilcilerinden oluşan TBMM'yi açtı.

1921 Anayasası'nın 1. maddesinde "Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir" deniliyordu. Ancak kayıtsız şartsız egemenliğe sahip olan "millet" sadece erkeklerden oluşuyordu.

TBMM, Nisan 1923'te "Milletvekili Seçilme Kanunu"nu değiştirdi. Yeni kanuna göre de seçme ve seçilme hakkı sadece "erkek hakkı" olarak kalıyordu. Ayrıca bu kanuna göre seçim için nüfus sa-

2 Afet İnan, **Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler**, 5. bas., İstanbul 2007, s. 340.

yımı yapılırken kadınlar sayılmayacak, sadece erkekler sayılacaktı.

Bu kanun öncesinde 3 Nisan 1923'te yapılan meclis görüşmeleri ibret vericidir. Görüşmeler sırasında Tunalı Hilmi Bey, kadınların da nüfus sayımında sayılmalarını istedi. Ancak meclisten şiddetli itirazlar yükseldi. Ortalık karıştı. Bunun üzerine Tunalı Hilmi Bey, "Kadınlara seçilme hakkı verin demiyorum, sayılsınlar diyorum!" diyerek havayı yumuşatmak istedi. Meclis, 1923'te kadınlara seçme seçilme hakkı vermek şöyle dursun, kadınların sayılmasını bile kabul etmedi.

29 Ekim 1923'te cumhuriyet ilan edildi. Fakat henüz cumhuriyet kadınlarının seçme seçilme hakkı yoktu.

10 Mart 1924'te mecliste 1924 Anayasası'nın seçme seçilme hakkını düzenleyen 10. ve 11. maddeleri görüşüldü. Hazırlanan tasarıda Atatürk'ün istediği gibi "Her Türk'ün seçme ve seçilme hakkı olduğu" ve "30 yaşını dolduran her Türk'ün milletvekili seçilebileceği" belirtiliyordu. Ancak komisyon sözcüsü, "Her Türk derken yalnız erkekleri düşündüklerini, seçim kanununda kadınlara yer vermediklerini" söyledi. Bunun üzerine Recep Peker, "Kadınlar Türk değil mi beyefendi?" diye bağırdı. Kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesini isteyen birkaç milletvekili "dine saygısızlıkla", hatta "Bolşeviklikle" suçlandı. Tasarı reddedildi.

Atatürk çok istese de Ortaçağ erkek kafası yüzünden 1924'te de kadınlara seçme ve seçilme hakkı verilemedi.

Atatürk, 1926'da kadın devriminin ilk büyük adımını atıp Türk Medeni Kanunu'nu kabul etti. Böylece kadınlar en temel medeni haklarına kavuştular.

Şimdi sıra siyasi haklara gelmişti. Fakat bu iş hiç de kolay değildi.

Kadınların seçme ve seçilme hakkı mücadelesinde kadın cephesini Türk Kadınlar Birliği oluşturdu. 1927'de Türk Kadınlar Birliği tüzüğüne "kadına siyasi haklar sağlamak için çalışacağı" şeklinde bir madde koydu. Dernek Başkanı Nezihe Muhittin Hanım, kadınların siyasi haklar kazanması için ülke çapında bir kampanya başlattı.

3 Nisan 1930'da kabul edilen Belediyeler Kanunu'yla kadınlara belediye seçimlerinde seçme ve seçilme hakkı tanındı.

26 Ekim 1933'te Köy Kanunu'nda değişiklik yapılarak kadınlara köy ihtiyar heyetleri için seçme ve seçilme hakkı tanındı.

Sıra, kadınlara milletvekili seçimlerinde seçme ve seçilme hakkının verilmesine gelmişti.

Kadını Kurtaran Adam: Atatürk

16-17 Ocak 1923'te İzmit basın toplantısında Ahmet Emin Yalman, "Halide Edip Hanımefendi'yi milletvekili görecek miyiz?" diye sordu. Atatürk, seçim kanunundaki "elli bin erkek nüfusa bir milletvekili" ifadesinin, "elli bin nüfusa bir milletvekili" şeklinde değiştirilmesiyle kadınlara seçme seçilme hakkı verileceğini belirtti. Halide Edip Hanım'ın, "Paşam bu kararı bu meclis mi verir, yoksa ikinci bir meclis mi?" sorusuna ise şu cevabı verdi: "Bu noktayı ben bazılarıyla konuştum. Buna henüz itiraz edenler var. Fakat er geç olacaktır." "Biz de her yerde fazla mı taassup (bağnazlık) vardır nedir?" diye de ekledi. Nitekim 1923'te ve 1924'te seçim kanunu değiştirilip kadınlara seçme seçilme hakkı verilmek istendi, ancak -yukarıda anlattığım gibi- meclis bu isteği reddetti. Bunun üzerine Atatürk, "Büyük Millet Meclisi'nin o günkü havası içinde bu iş halledilemez" diyerek uygun zamanı beklemeye başladı.[3]

Atatürk, kadın devrimiyle Türk kadınını medeni ve siyasi haklara kavuşturdu.

Atatürk, 1930'dan itibaren bu konudaki çalışmalarını hızlandırdı.

Öncelikle oturdu, "Vatandaş İçin Medeni Bilgiler" adlı bir kitap yazdı. Bu kitapta "gerçek demokrasi için bir an önce kadınların seçme ve seçilme hakkına sahip olması gerektiğini" anlattı. Bu sırada yakın çevresindeki bazı isimlerden, kadınların siyasi hakları konusunda çalışmalarını istedi. 1930'da Atatürk'ün manevi kızı Afet İnan "İntihap" (Seçim) ve Atatürk'ün yakın çevresindeki isimlerden Necip Ali Küçüka da "Kadın Hukuku" adlı kitaplar yazdılar. Böylece konu tartışılmaya başlandı. Atatürk, 1930'da manevi kızı Afet İnan'ın kadınlara seçme seçilme hakkı konusunda konferanslar vermesini istedi. Afet İnan'ın Türk Ocağı'nda verdiği konferans, özellikle TBMM'de Belediye Kanunu'nun görüşüldüğü 3



Atatürk, kadın devrimiyle Türk kadınını medeni ve siyasi haklara kavuşturdu.

3 Afet İnan, s. 346.

Nisan 1930'a denk getirildi.

Atatürk, kadınların seçme ve seçilme hakkının olmadığı bir ülkede gerçek demokrasinin olmayacağını düşünüyordu. 1933'te şöyle demişti: "Cumhuriyet rejimi demek demokrasi sistemi ile devlet şekli demektir. Demokrasinin bütün icaplarını sırası geldikçe uygulamaya koymalıdır. Kadın haklarını tanımak da bunun bir gereği olacaktır."[4]

Unutma ki, İsmet İnönü'nün ifadesiyle "Türk Devrimi kadının kurtuluş devrimidir." Atatürk de bu kurtuluş devriminin 'baş mimarı'dır.

Bu topraklarda yaşayan aklı başında ve insanlık onuruna sahip bir kadın, Atatürk'e nasıl düşman olabilir? Türkiye'de Atatürk'e ve laik Cumhuriyete herkesten önce kadınlarımız sahip çıkmalıdır.

Türk Kadınının Milletvekili Seçme ve Seçilme Hakkı

Tarih: 5 Aralık 1934.
Yer: TBMM.
Başbakan İsmet İnönü (Malatya) meclis kürsüsüne geldi: "Kadınlarımızın Türk tarihindeki haklı yerleri, erkeklerle beraber daima memleketin ve milletin alın yazısı üzerinde söz ve etki sahibi olmalarıdır" dedi. Bu hakkı, Türk kadınına "bir iyilik olsun diye" vermediklerini, Türk kadınına ait olan ancak geçmişte elinden alınan hakkı Türk kadınına geri verdiklerini söyledi. Milli Mücadele'de kadınların erkeklerle omuz omuza nasıl canla başla çalıştıklarını anlattı. "Türk Devrimi denilince bunun kadının kurtuluş devrimi olduğu beraber söylenecektir" dedi.[5]

191 milletvekilinin imzasıyla meclise sunulan anayasa değişikliği teklifi 258 milletvekilinin oy birliğiyle kabul edildi. Böylece anayasanın 10. ve 11. maddeleri değiştirildi. 2599 sayılı kanunla kadınlara milletvekili seçme ve seçilme hakkı verildi.

8 Şubat 1935'te yapılan milletvekili seçimlerinde kadınlar hem ilk kez oy kullandılar hem de ilk kez milletvekili seçildiler. Seçim sonunda 383 erkek, 17 kadın milletvekili seçildi. İlk ara seçimde 1 kadın milletvekili daha seçilince, meclise toplam 18 kadın milletvekili girdi.

Atatürk, 1934'te Türk kadınlarına milletvekili seçme ve seçilme

4 Afet İnan, s. 357. **ATABE**, C. 26, s. 181.
5 **TBMM Zabit Ceridesi**, 5 Aralık 1934.

hakkının verilmesi üzerine şunları söyledi:

"Bu karar, Türk kadınına sosyal ve siyasi hayatta bütün milletlerin üstünde yer vermiştir. (...) Siyasi hayatta, belediye seçimlerinde tecrübesini yapan Türk kadını bu kez de milletvekili seçme ve seçilme suretiyle haklarının en büyüğünü elde etmiş bulunuyor. Çağdaş ülkelerin birçoğunda kadınlardan esirgenen bu hak, bugün Türk kadınının elindedir ve onu yetki ve ehliyetle kullanacaktır."

Atatürk Cumhuriyeti, dünyada kadınlara seçm"e ve seçilme hakkı veren öncü ülkelerden biridir. Türkiye; Yeni Zelanda, Avustralya, ABD, Kanada, Güney Afrika, Finlandiya, Danimarka, İzlanda, Rusya, Avusturya, Almanya ve İngiltere'den sonra; Fransa (1945), Belçika (1944), İtalya (1946), Japonya (1945), Çin (1947), Hindistan (1950), İsviçre'den (1971) önce kadınlara seçme ve seçilme hakkı verdi.

Bu nedenledir ki Uluslararası Kadın Hakları Derneği'nin 12. Kongresi, 22 Nisan 1935'te İstanbul'da Beylerbeyi Sarayı'nda Türk Kadınlar Birliği'nin ev sahipliğinde yapıldı.

Uluslararası Kadın Hakları Derneği Romanya Temsilcisi Aleksandrine Cantacuzene Atatürk'ten şöyle söz ediyordu: "Dünyada yeni bir dönem başlatan Atatürk, Türk kadınına verdiği haklarla anayı hak ettiği yüksekliğe eriştirdi. Batı'ya verdiği bu dersin unutulması mümkün değildir."

***

Unutma! Hatırla!

Osmanlı'nın yabancılara teslim ettiği madenlerimizi Cumhuriyetimizin nasıl satın alıp millîleştirdiğini unutturdular. Hatta insanları, "Lozan'da İnönü İngilizlere 'maden-petrol çıkarmayacağız' diye söz verdi! Bu yüzden madenlerimizi çıkaramıyoruz! 2023'te Lozan bitecek! Biz de madenlerimizi-petrollerimizi çıkaracağız!" yalanına bile inandırdılar. Bu yalanlara karşı Osmanlı'nın "bağımlı", Cumhuriyetin "bağımsız" maden politikasını hatırlayalım. Cumhuriyeti kuranların "yerin altını da vatan olarak gördüklerini" unutmayalım.

TÜRKİYE'DE MADENCİLİK
"Yerin Altı da Vatan"

Osmanlı, 19. yüzyılda yabancı şirketlere 99 ile 15 yıl arasında maden imtiyazları verdi. Genç Cumhuriyet ise madenleri devletleştirip işletti. 1923-1954 arasındaki maden politikası yerli-milli-devletçiydi.

2019'da Kanadalı Alamos Gold ve yerli ortağı, Çanakkale Kirazlı'da altın arıyor. Uzmanlara göre orada şimdilik 195 bin ağaç kesildi.

2004'te çıkan Maden Kanunu'na göre maden şirketlerine kolaylıklar tanındı. 2005'ten itibaren Türkiye'de maden aramak için ruhsat isteyen yabancı şirket sayısında büyük artış oldu.

Türkiye'nin bugün yabancılara verdiği "maden ruhsatları", Osmanlı'nın 19. yüzyılda yabancılara verdiği "maden imtiyazlarına" benziyor. Oysaki genç Cumhuriyet, Osmanlı'nın yabancılara verdiği bu maden imtiyazlarına aşamalı olarak son vermiş, madenleri devletleştirmiş, yeraltı kaynaklarını yabancı yağmasından kurtarmıştı.

Osmanlı'da Mandencilik

Osmanlı'da -Ergani Bakır Madeni hariç- birçok maden (borasit, maden kömürü, krom) 19. yüzyılda keşfedilip işletilmeye başlandı.

Osmanlı'da 19. yüzyılın ortalarına kadar maden sektöründe "şeri hükümler" uygulandı. Buna göre maden işletenler gelirin beşte birini hazineye vermek zorundaydı. Devlete ait madenler ise ya emaneten işletilir, ya da mukataa yöntemiyle mültezimlere ihale edilirdi.

Tanzimat döneminde madencilikle ilgili yeni düzenlemeler yapıldı. 1842'de Maden Hümayun Meclisi kuruldu. 1858 Arazi Ka-

1914 yılında maden sektöründe yabancı sermaye yatırımları

	Kuruluş tarihi	Madenin nevi	Esham ve tahvil sermayesi Yatırım	
			milyon kuruş	
Fransız Sermayesi				
Balya-Karaaydın Ş.	1892	Simli kurşun	29.0	49.2
Kesendere madenleri	1893	Manganez vs.	19.8	25.0
Ereğli Maden Ş.	1896	Maden kömürü	138.6	186.0
Seniçer Madeni (Yanya)	1891	Zift	3.5	5.0
Karasu Madeni	1900	Kurşun, çinko	22.0	25.0
			212.9	290.2
İngiliz sermayesi				
Boraks Ş.	1887	Borasit	27.5	39.5
Paterson ve Ortakları	1885	Krom	.	10.0
				49.5
Alman sermayesi				
Sarıca Ocakları (1900)	1913	Maden kömürü	10.0	13.5
Krupp, Rochling vs.	1911	Krom	.	7.5
				21.0
İtalyan ve Yunan Ser.				
Kozlu Kömür M.	1913	Maden kömürü	3.0	6.0
Rus sermayesi				
Maadin Osmanlı A.Ş.	1910	Maden kömürü	6.0	4.0

II. Abdülhamit döneminden itibaren Osmanlı'da maden arayan yabancı maden şirketleri (Eldem, s. 96).

nunnamesi ile maden mülkiyeti düzenlendi. 1858'de Orman ve Maden Mektebi kuruldu.

Osmanlı'da, 1810 Fransız Maden Kanunu esas alınarak 1861'de, 1868'de, 1879'da, 1887'de ve 1906'da maden nizamnameleri çıkarıldı. Bu nizamnameleri uygulamak için de Orman, Maden ve Ziraat Nezareti kuruldu.

1861 Maden Nizamnamesi ile vilayetlerde maden mühendisi bulundurulacaktı. Ancak Osmanlı'da o sırada bir tek maden mühendisi vardı. Bu nedenle yabancı maden mühendislerinden yararlanıldı.

Sadrazam Mehmet Sait Paşa şöyle diyordu: "Madenlerden faydalanmak için işten anlar mühendisler kullanmak, madenlerde çalışma ve taşıt araçları bulundurmak, iskelelere kadar muntazam yollar yapılması şart iken bizde bunların hiçbiri mevcut değildir."

Osmanlı'nın Yabancılara Verdiği Maden İmtiyazları

Osmanlı, 1867'de yabancılara toprak satın alma izni verdi. Buna paralel yabancılara Osmanlı topraklarında maden arama izni de verildi. 1861 Maden Nizamnamesi ile ilk defa yabancılara "hissedar" olarak maden imtiyazı elde etme hakkı verilmişti. 1869 Maden Nizamnamesi'nde ise yabancılara doğrudan maden ihalelerine girme hakkı verildi.

1869 ve 1887 maden nizamnamelerine göre yerli yabancı pek çok kişi tek başına veya ortaklık kurarak maden işletme imtiyazı aldı. Osmanlı'dan maden imtiyazı alan yabancılar arasında İngiliz, Fransız, Alman, İtalyan, Yunan, Amerikan, Avusturya-Macaristan, Rus ve Karadağ vatandaşları vardı. The Borax Company Limited, Kösendire Şirketi, Balya-Karaydın Şirketi, Karasu Şirketi gibi yabancı sermayeli birçok maden şirketi kurulup Osmanlı topraklarında maden aradılar.

19.yüzyılda, Osmanlı madenlerini işletecek bu yabancı şirketlere 99 ile 15 yıl arasında işletme imtiyazları verildi.

Örneğin, Sultançay boraklarını İngiliz Borax Company Limited, Balya ve Karaaydın'daki simli kurşun ve linyiti Fransız Balya-Karaaydın Osmanlı Şirketi, Ereğli'deki maden kömürünü Fransız Ereğli Maden Şirketi, Kozlu'daki maden kömürünü İtalyan-Yunan

sermayeli Közlü Kömür Maden Şirketi işletti. Vedat Eldem'in ifadesiyle "Madenlerin büyük çoğunluğu yabancı sermayenin elinde idi."

Osmanlı, 1870-1899 arasında 144 maden imtiyazı, 1900-1911 arasında ise 138 maden imtiyazı verdi. Bu maden imtiyazlarının önemli bir bölümü yabancılara verilmişti. Başlangıçta maden üretiminin (maden kömürü hariç) beşte ikisini Türkler elinde bulundururken sonradan bu oran beşte bire geriledi. 1902-1911 arasında (maden kömürü hariç) Osmanlı maden üretiminin yarıdan fazlası yabancıların eline geçti. 1913 yılı itibariyle yabancı sermayenin Osmanlı madencilik sektöründeki yatırım değeri 123 milyon kuruşa çıktı.

Osmanlı Bor Madeni İmtiyazını İngiliz Şirkete Vermişti

1815'te Bandırma'da borasit madeni keşfedildi. Osmanlı, borasit madenini, 1867'de "Compagnie İndustrielle des Masures" adlı bir Fransız şirketine 20 yıl süreyle ihale etti. Bu Fransız şirket elindeki imtiyazı 1887'de İngiliz sermayeli "The Borax Consolidated Limited"e devretti.

Sermayesi 250 bin Sterlin olan The Borax Consolidated Limited, II. Abdülhamit döneminde, 1888'den 1909'a kadar borasit işletmesinden 285 bin Sterlin, yani 31.4 milyon kuruş kâr elde etti.

II. Abdülhamit döneminde, 3 Temmuz 1887'de Hüdavendigar vilayeti Karasi sancağı Fart kazası Susurluk köyündeki iki borasit madeninden biri 50 yıllığına Avusturya ve Fransa vatandaşları Grabler dö Majör ve ortağına, diğeri de aynı süreyle Almanya ve İngiltere vatandaşları Fredric Sabuh ve Şarl Henson'a ihale edildi. Daha sonra her iki boraks madeninin imtiyazı İngiliz vatandaşı Lord Helington'a devredildi. Bu iki maden 1 milyon İngiliz Lirası sermayeli "Borafisi Kumpani" adlı İngiliz kumpanyasınca yönetildi.

II. Abdülhamit döneminde, 13 Kasım 1889'da Hüdavendigar vilayeti Karesi sancağı Fart kazası Sultançayırı'ndaki borasit madeni ise Osmanlı vatandaşı Fuat Paşa'ya 99 yıllığına ihale edildi. Ancak bu maden de daha sonra bir Fransıza devredildi.

Borasit madeni Osmanlı'da kullanılmadığından çıkarılan madenin tamamı ihraç edildi.

Doğan Avcıoğlu, "Borax Consolidated Limited"in 1890'dan itibaren Osmanlı'da bor üretimini azalttığını; üretimi 12 bin tondan 3

bin tona indirdiğini, 1950'den sonra da üretimi büsbütün durdurduğunu, bu arada hiçbir arama yapmayarak cevher bulan yerli müteşebbislerin ellerinden o cevheri satın aldığını yazıyor.

Atatürk'ün 1935'te kurduğu Etibank, 1950'lerde borasit madeniyle ilgilenmeye başladı. Etibank, 1958'de bor yataklarına ciddi yatırımlar yaptı.1960'ta bor üretimine başlandı. Üretim kısa sürede 97.5 tona yükseldi. 1964'te Bandırma Boraks ve Asit Borik Fabrikalarının temeli atıldı. 1978'de 2172 Sayılı "Devletçe İşletilecek Madenler Hakkında Kanun" ile tüm bor sahaları Etibank'a devredilerek bor madenleri kamulaştırıldı.

Sonrası malum: 12 Eylül; liberal politikalar, özelleştirmeler derken, ne Etibank kaldı ne bor...

Maden Arayanların Uyacağı Kurallar

Osmanlı'da imtiyaz sahibinin bir kere ödediği harçlar ve her yıl ödediği (yüzde 5 ila yüzde 10 arasında değişen) vergiler vardı. Osmanlı'da yabancı şirketler vergi yerine, buldukları madenin yüzde 25'ini devlete bırakabiliyordu. 1869 Maden Nizamnamesi'nin 7. maddesine göre bir maden imtiyazı miras bırakılabilmekte, satılabilmekte ve başkalarına devredilebilmekteydi.

1868 Maden Nizamnamesi'nin 12. maddesine göre bir köy ve kasabaya ait pazar yeri, mera, koru gibi alanlarda maden araması yapılacaksa oralar incelenerek köy ve kasaba halkına zarar verilmeyeceği anlaşılırsa ruhsat verilecekti. Halkın güvenliğini tehdit eden bir durum olursa devletin kazıyı durdurma yetkisi vardı. Ayrıca maden hafriyatının suyollarına, bentlere, kara ve demir yollarına 75 ila 150 metre uzaklıkta olması gerekiyordu.

Atatürk'ün Yerli, Milli, Devletçi Maden Politikası

1923'te İzmir İktisat Kongresi'nde "yeraltı ve yerüstü doğal kaynaklarımızı kendimiz işleyeceğiz" ilkesiyle yerli-milli maden politikaları belirlendi.

12 Nisan 1925'te çıkarılan 608 sayılı kanunla Türkiye'de madenleri işletmek isteyen şirketlerin sermayesinin yüzde 51'inin Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına ait olması şartı getirildi. 26 Mayıs

II. Abdülhamit, Balıkesir'in Balya ilçesindeki maden imtiyazlarını Fransız sermayeli Balya Karaaydın Şirketi'ne vermişti.



1929'da yapılan düzenleme ile madenlerde "yüzde 51 T.C. vatandaşı" şartı yerine madenler "Türk şirketlerine ihale olur" şartı getirildi.

1923'te kurulan İş Bankası ve 1925'te kurulan Sanayi ve Maden Bankası madencilik alanlarında da yatırım yaptılar. İş Bankası 1926'da üç anonim şirket kurarak Ereğli Kömür Havzası'na girdi.

1924'de Zonguldak'ta Yüksek Maden ve Sanayi Mektebi açıldı.

24 Mart 1926'da 792 sayılı "Petrol Kanunu" çıkarıldı. 22 maddelik bu kanunun 1. maddesinde "T.C. sınırları içinde petrol dâhil tüm madenlerin işletilmesi devlete aittir" denilerek madenler devletleştirildi.

20 Mayıs 1933 tarihli ve 2189 sayılı kanun ile Türkiye'de altın ve petrol aramak ve işletmek için "Altın ve Petrol Arama ve İşletme İdaresi" kuruldu.

1935'te 2804 sayılı kanunla Türkiye'deki maden ve petrol arama işleri için "Maden Teknik Arama Enstitüsü (MTA)" kuruldu.

Petrol aramalarında yerli-milli dönem olan 1923-1954 arasında Türkiye'de 37 arama, 7 tespit, 13 üretim, 19 test olmak üzere toplam 76 kuyu açıldı. Bu dönemde MTA, 160 bin ton petrol üretti.

1935'te 2805 sayılı yasa ile devletleştirilen madenleri işletmek amacıyla Etibank kuruldu. Etibank kanununun 7. maddesinde bankanın kuracağı şirketlerin "hissedarlarının Türk olması" şartı yer aldı.

1924'te Ergani Bakır Madeni devletleştirildi. 1925'te Ergani Bakır Türk Şirketi kuruldu. 1936'da şirketin Alman ortağının hisseleri Etibank tarafından satın alındı.

1929'da Kuvarshan Bakır Madeni satın alınıp devleştirildi. 1938'de Kuvarshan Bakır Madeni İşletmesi Müessesesi kuruldu.

1936'da Ereğli Kömür Şirketi, 1940'ta da Ereğli Kömür Havzası'ndaki ocaklar devletleştirildi. 1938'de Etibank, Ereğli Kömür İşletmeleri Kurumu'nu kurdu. Bu kurum, Ereğli Kömür Havzası'nda fabrikalar, santraller, atölyeler kurarak kömür yataklarını işletti.

1936'da Etibank Şark Kromları İşletmesi'ni kurdu. Guleman Krom Madeni'ni işletmeye başladı.

1937'de Murgul Bakır Madeni alınıp devletleştirildi ve Murgul Bakır İşletmeleri Müessesi kuruldu.

1939'da Soma linyit madeni devletleştirildi. 1939'da Garp Linyitleri Müessesi kuruldu.

1935'te Sümerbank ve İş Bankası ortaklığıyla Keçiborlu Kükürt İşletmesi kuruldu.

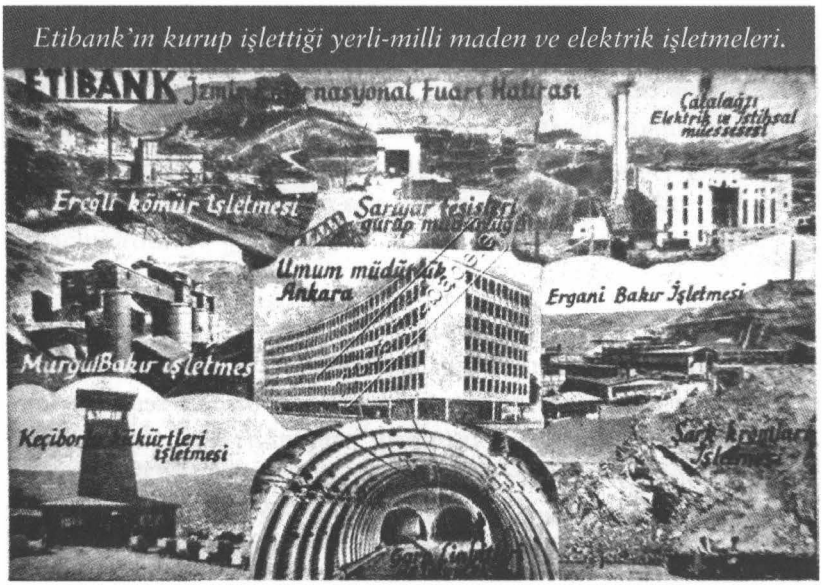
1935'te Zonguldak'ta İş Bankası iştirakiyle Antrasit Fabrikası kuruldu.

1937'de hazırlanan İkinci Sanayi Planı'nda madenler konusuna çok geniş yer verildi.

1937'de temeli atılan Karabük Demir Çelik Fabrikası 1939'da üretime başladı.

1939'da Etibank Divriği Demir Madenleri İşletmesi kuruldu.

Etibank, 1945'te (Ergani Bakır Türk A.Ş., Kuvarshan Bakır



Madeni İşletmesi ve Murgul Bakır Madeni İşletmesi'ni birleştirerek) merkezi Ankara'da "Türk Bakır İşletmeleri Kurumu"nu kurdu.

1951'e gelindiğinde Türkiye'deki kömür, linyit, krom, demir, bakır ve kükürt yataklarını Etibank işletiyordu. Etibank'ın 1951 yılı itibarıyla sermayesi 142 milyon 600 bin Türk Lirası'ydı.

Cumhuriyet'in yerli-milli maden politikaları sonunda Türkiye'de maden üretiminde ciddi artışlar oldu. 1930'da 9 bin ton olan linyit üretimi 1939'da 185 bin tona, 1946'da 460 bin tona, 1957'de ise 1 milyon 712 bin tona yükseldi. 1930 ile 1940 arasında kömür üretimi 1.59 milyon tondan 3 milyon tona çıktı. Aynı dönemde krom üretimi 28 bin tondan 170 bin tona çıktı. Aynı dönemde Karabük'te demir üretimi sıfırdan 130 bin tona çıktı. Toplam maden üretimi, 1930 yılı 100 olarak alınırsa, 1935'te 157'ye, 1940'da 232'ye yükseldi.

Unutma ki, genç Cumhuriyet, vatan topraklarının üstüne olduğu gibi altına da sahip çıktı. 1923-1954 arasındaki maden politikaları yerli-milli-devletçiydi. Ancak DP döneminde, 1954'te ABD'li uzmanların gözetiminde hazırlanan 6326 saylı (Petrol Kanunu) ve 1957'deki 6987 sayılı kanunlarla petrollerimiz ve madenlerimiz yeniden yabancı şirketlere teslim edildi.

Sonrasını anlatmama gerek yok sanırım!

***

Unutma, Hatırla!

19. yüzyılda Osmanlı'nın ormanlarımızı yabancı şirketlere verdiğini unutturdular. Atatürk'ün ağaç, orman sevgisini anlatmadılar. Cumhuriyeti kuranların ormanları koruma mücadelesini görmezden geldiler. Atatürk'ün son devrimi; Türk Orman Devrimi'ni ise unutturdular. Şimdi de Türk Orman Devrimi'ni hatırlayalım.

TÜRK ORMAN DEVRİMİ
"Atatürk'ün Son Devrimi"

1937'de 3116 sayılı, 136 maddelik Orman Kanunu hazırlandı. Kanunun gerekçesinde "Devlet malı olan ormanları, kişisel kazanç duygusu ile hareket eden müteahhitlerin elinden kurtarıp korumanın" amaçlandığı belirtilmişti.

2019 yılı... Çanakkale'de Kaz Dağları yakınında Kanadalı Alamos Gold ve yerli ortağı Doğu Biga, altın madeni arıyor. Bu kapsamda şimdilik, Enerji Bakanlığı'na göre 13 bin, uzmanlara göre 195 bin ağaç kesildi.

Kaz Dağları'nda binlerce ağaç keserek altın arayan yabancı firmanın yerli ortağına türlü ayrıcalıklar da tanındı. Bu ayrıcalıklar, 19. yüzyılda Osmanlı'da demiryolu yapan yabancı şirketlere tanınan ayrıcalıkları anımsatıyor.

Türkiye Cumhuriyeti'ni kuranlar, bağımsızlık savaşıyla yeniden vatan yaptıkları bu toprakların dağına, taşına, ormanına büyük bir kıskançlıkla sahip çıkmışlar, Osmanlı'nın yabancı şirketlere tanıdığı ayrıcalıklara son vermişler; demiryollarını, limanları, madenleri, ormanları her şeyi millileştirmişlerdi. "Ağaçsız toprak vatan değildir" diyen Atatürk'ün son devrimi "ormanların korunmasını" amaçlıyordu.

Osmanlı'da Ormancılık

Osmanlı'da 19. yüzyıla kadar ormanlar "cibal-i mübaha" anlayışına göre herkesin kullanımına açıktı. Ormanlardan isteyen istediği kadar ağaç kesebilirdi.

Osmanlı'da donanma gereksinimi için ayrılmış özel ormanlar


ATATÜRK ORMAN ÇİFTLİĞİ 1940
İNSAN ELİYLE YAPILDI


KAZ DAĞLARI 2019
İNSAN ELİYLE YOK EDİLDİ

vardı. Bu ormanlar, "Tersane Emini" tarafından yönetilir ve "Koru Ağaları" tarafından korunurdu.

Osmanlı'da 1839'da İstanbul'da bir Orman Müdürlüğü kuruldu. Ancak kısa süre sonra kapatıldı. Kırım Savaşı'ndan sonra 1857'de Fransız Orman Uzmanı Prof. Louis Tassy davet edildi. Prof. Tassy'in çalışmalarıyla Osmanlı'da 1857'de bir Orman Okulu açıldı. 1858'de Arazi Kanunnamesi yayımlandı. 1869'da Orman Genel Müdürlüğü kuruldu. 1870'de Orman Nizamnamesi yayımlandı. Nizamnameye uymayanlar para ve hapisle cezalandırılacaktı. Bu nizamname 1937'ye kadar yürürlükte kaldı.

Orman Genel Müdürü Hoca Ali Rıza Efendi, 1910'da İstanbul'da Orman Yüksek Okulu'nu kurdu.

I. Dünya Savaşı sırasında 1917'de "Ormanların Usulü İdarei Fenniyeleri" adlı bir kanun kabul edildi. 1919'da da "Devlet Ormanlarına Ait Amenajman Talimatnamesi" hazırlandı.

Ayrıca Hendek'te bir Orman Ameliyat Mektebi açıldı. Ancak Osmanlı'daki bu ormancılık çalışmaları ormanları koruyacak ve geliştirecek nitelikte değildi. Örneğin 1870 Orman Nizamnamesi'ne göre ormanların işletilmesi için ormanlar bir şirkete veya müteahhide satılıyor, o şirket veya müteahhit ormanı istediği gibi kesiyordu.

Yabancı Şirketlere Verilen Ormanlar

Osmanlı padişahları, 19. yüzyılda Osmanlı topraklarına demiryolu inşa etmek istediler. Sermaye, bilgi ve teknoloji yokluğunda bu demiryollarını İngiliz, Fransız ve Alman şirketlere yaptırmak zorunda kaldılar.

Osmanlı padişahlarının, demiryolu yapacak yabancı şirketlere verdikleri ayrıcalıklar arasında ormanlar da vardı.

Örneğin, 1869'da Rumeli demiryolunun yapımı için Yahudi Banker Baron Hirş'le imzalanan sözleşmeye göre demiryolu yapacak yabancı şirket demiryolunun her iki yanındaki 10 km.'lik (toplamda 20'km.'lik) alandaki madenleri, taş ocaklarını ve ormanları işletme hakkına sahip olacaktı.

II. Abdülhamit, 1888'de İstanbul- Haydarpaşa- İzmit- Ankara demiryolu imtiyazını Alman Deutsche Bank'a verdi. Yapılan sözleşmeye göre demiryolu hattındaki devlet arazileri şirkete parasız veri-

lecek, şirket demiryolu hattının iki yanında 5 km,'lik (toplamda 10 km'lik) alanda taş, kum ve tuğla ocakları açarak işletecek ve devlet ormanlarından bedava yararlanabilecekti.

II. Abdülhamit, 1893'te Eskişehir- Konya- Ankara- Kayseri demiryolu imtiyazını Alman Deutsche Bank'ın yönettiği "Anadolu Demiryolu Şirketi"ne verdi. Yapılan sözleşmeye göre Alman şirket, demiryolu hattının iki yanında 5'er km.'lik (toplamda 10 km.'lik) alanda kum ve taş ocakları açıp işletecek, hattın her iki yanında 20 km.'lik alanda (toplamda 40 km.'de) maden arayacak ve çevredeki ormanlardan odun, kereste sağlayabilecekti.

II. Abdülhamit, 1899'da Konya'dan Bağdat- Basra'ya kadar uzanacak demiryolu imtiyazını da aynı Alman şirkete verdi. Yapılan sözleşmeye göre şirket, hattın iki yanındaki 20'şer km.'lik (toplamda 40 km) alanda maden arayabilecek, ruhsat almadan arkeolojik kazı yapabilecek ve devlet ormanlarından bedava yararlanabilecekti.

I. Dünya Savaşı başlayınca kömür sıkıntısı baş gösterdi. Trenlerde odun kullanılmaya başlandı. Ancak demiryolu yakınlarında orman kalmamıştı. Çünkü Osmanlı'ya demiryolu yapan yabancı şirketler, kendilerine verilen ayrıcalıklar gereği hatların etrafındaki 10 km.'lik alandaki ormanları yok etmişti. Odun bulmak için demiryolundan 10 km. içerilere gidilmek zorunda kalındı. Savaş boyunca trenlerde odun kullanımı da ormanlara çok zarar verdi.

I9. yüzyılda Osmanlı'ya demiryolu yapan yabancı şirketlerle imzalanan 99 yıllık imtiyaz söyleşmeleri ile madenlerimiz, tarihi eserlerimiz ve ormanlarımız yabancılara peşkeş çekildi. Bu imtiyaz sözleşmelerini Lozan'dan sonra Atatürk yırttı.

Atatürk'ün Ağaç, Orman Sevgisi

Atatürk, bir Yörük-Türkmen evladı olarak ağacı, ormanı ve doğayı çok erken yaşlarda tanıyıp sevdi.

Afet İnan, Atatürk'ün Cumhurbaşkanlığı Köşkü için Çankaya'yı seçmesinin nedeninin, "orada birkaç büyük kavaklık ve söğüt ağaçlarının bulunması" olduğunu yazıyor.

Atatürk, Vali Muhittin Üstündağ ve Afet İnan'la İstanbul Boğazı'nda gezerken "Bu güzel yerleri ağaçlarla bir kat daha güzelleştirmek için İstanbul Belediye Başkanı olmak isterdim" diyor.



Atatürk, Yalova'daki köşkün kaydırılmasını seyrediyor. (8 Ağustos 1930)

Atatürk dünyanın değişik ülkelerinden getirttiği ağaçlarla Yalova'da Canlı Ağaç Müzesi kurduruyor. Yalova'da Çam Burnu adlı ormanlık alanı yaratıyor. Yalova-Termal karayoluna 2250 fidan diktiriyor. Bu yola Çınarlı Hıyaban deniliyor.

Atatürk ağaçlı, ormanlı, yeşil bir ülke kurmak istiyor. Bunun için 1925'te Ankara'nın en çorak, bataklık yerinde bir orman çiftliğinin temelini atıyor. Çiftliğe her yıl en az 50 bin ağaç dikilmesini istiyor. Dikilen ağaçları sürekli kontrol ediyor. 8 yıl geçmeden çiftliğe 3 milyondan fazla çeşitli fidanlar dikiliyor ve hepsi de tutuyor. Dikkat ederseniz, Atatürk herhangi bir çiftlik değil, bir "orman çiftliği" kuruyor.

Atatürk, kendi elleriyle ağaç dikiyor, onların büyümelerini gözlüyor. Çevresindeki ağaçların yerlerini biliyor. Ağaçları koruyor. Örneğin, tanıkların anlattığına göre Atatürk, bir gün Orman Çiftliği'nde bir iğde ağacının kesildiğini fark ederek çok üzülüyor. Yine tanıkların anlatımına göre Çankaya Köşkü'ne girerken yol üzerine uzanan bir ağaç dalı otomobillerin girişine engel oluyor. Atatürk, o dalın kesilmemesini, arabaların geçtiği yolun alçaltılmasını istiyor.

Atatürk, 1929'da Yalova'da bir çınar ağacının gölgesine küçük bir ahşap köşk (ev) yaptırıyor. Bir yıl sonra yanındaki çınar

ağacının bir dalı köşke doğru uzayınca çalışanlar dalı kesmek istiyorlar. Atatürk buna karşı çıkarak köşkün raylar üzerinde kaydırılıp dalın kurtarılmasını istiyor. Köşk, 8 Ağustos 1930 Cuma günü, Atatürk'ün gözetimi altında, altına ray döşenip ağacın 5 metre uzağına kaydırılıyor, böylece çınarın dalı kurtarılıyor.

Atatürk, ömrünün son günlerini ağaçlar arasında, orman içinde geçirmek istiyor. Duvarında asılı olan "Dört Mevsim" adlı tabloya bakarak Afet İnan'a şöyle diyor: "Gidelim Afet! Bir orman kenarına gidelim. Her şeyi bırakalım. Şöyle basit bir ev, ocaklı bir oda... Evet... Evet... Hemen çekip gidelim ormanlara... Hele ben bir iyi olayım da..."

Ormanı Koruyan Cumhuriyet

Atatürk, Milli Mücadele yıllarında 1 Mart 1922'de yaptığı Meclis konuşmasında şöyle dedi: "Ormanlarımızı da çağdaş tedbirlerle iyi halde bulundurmak, genişletmek ve azami fayda sağlamak esas ilkelerimizden biridir." Bu doğrultuda bir Ağaç Koruma Cemiyeti kuruldu.

Mili Mücadele'nin zor koşullarında düşmanın saldırısına uğrayan fakir halkın ormanlardan yararlanabilmesi için 1921'de ve 1924'te yasalar çıkarıldı.

1923'te İzmir İktisat Kongresi'nde ormanların korunmasıyla ilgili 17 maddeye yer verildi.

1924'teki Köy Kanunu'nda "köy korusunu korumak", "korusu olmayan köylerde koru yetiştirmek", "köy fidanlıkları yapmak", "köy yollarını ve meydanlarını ağaçlandırmak", "köylere kavak dikmek" gibi maddeler vardı. Köy Kanunu'na göre köylerde "her şahıs senede en az bir ağaç dikip yetiştirmek" zorundaydı. Köy yollarına dikilmiş ağaçları kesmek veya kırmak da suçtu.

1924'te Yüksek Orman Meclisi kuruldu. 1924'te Orman Genel Müdürlüğü ve ona bağlı başmüdürlükler ile orman müdürlükleri kuruldu.

Ormanları bilimsel yöntemlerle korumak için 1924'te "Türkiye Ormanlarının Bilimsel Yöntemlerle Yönetimi ve İşletilmesi Yasası" çıkarıldı.

Alman Prof. R. Bernhard Türkiye'ye davet edildi. Ayrıca Alman ve Avusturyalı orman mühendisleri görevlendirildi.

Orman haritaları hazırlandı. Orman planları yapıldı. İstanbul, Ankara ve İzmir'de orman fidanlıkları kuruldu. Buralardan ülkenin değişik yerlerine yüzbinlerce fidan dağıtıldı. İstanbul Orman Yüksek Okulu geliştirildi. Bu okula 1934'te "Orman Fakültesi" adı verilerek Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü'ne bağlandı. Ayrıca yeni orman okulları açıldı. Zingal Şirketi gibi özel şirketlerin elindeki bazı ormanlar devletleştirilip işletildi. 1930'a kadar Türkiye'nin değişik yerlerinde 33 kereste fabrikası kuruldu.

1930'larda Türkiye'de en az yüzde 30 olması gereken orman varlığı, yüzde 12 civarındaydı. Ormanları koruyacak devrimci düzenlemelerin zamanı gelmişti.

Atatürk, 8 Kasım 1937 tarihli nutkunda "ormanların korunmasından" söz ederek "ormanlarımızı dengeli ve teknik bir şekilde işletmek" gerektiğini belirtti.

Atatürk'ün son devrimleri "toprak ve orman reformu" oldu. 1937'de anayasanın 74. maddesi değiştirilerek "çiftçiyi topraklandırmak ve ormanları devletleştirmek" ilkeleri anayasaya konuldu. Bu doğrultuda gerekli yasal düzenlemeler yapıldı.

8 Şubat 1937'de 3116 Sayılı Orman Kanunu çıkarıldı. Bu kanunda 1938'de ve 1945'te bazı düzenlemeler yapıldı. Böylece ormanlar devletleştirildi. Ormanlardan düzensiz ve parasız yararlanmaya son verildi. CHP iktidarı oy kaybetme pahasına bu adımları attı.

26 Nisan 1937 tarih ve 3157 sayılı "Orman Koruma Teşkilatı Kanunu" kabul edildi. Ormanların korunması amacıyla Orman Genel Komutanlığı kuruldu.

1 Aralık 1937'de de Orman İşletme Talimatnamesi kabul edildi. Ülkenin değişik yerlerinde çok sayıda Devlet Orman İşletmesi kuruldu. 1951'de ülkede 99 orman işletmesi vardı. Bu işletmelerin en önemli görevlerinden biri ülkeyi ağaçlandırmaktı.

İllerde valilerin öncülüğünde "Ağaç Bayramları" kutlanmaya başlandı.

Sonra ne mi oldu?

Demokrat Parti, 1950'de çıkardığı yasalarla devletleştirilen ormanları sahiplerine geri verdi. Makilikleri orman statüsünden çıkardı. Orman suçlarını affetti. Ormanları iskâna açtı. Sonunda 1956'da 3116 Sayılı Orman Kanunu yürürlükten kaldırıldı. Onun yerine 6831 Sayılı Orman Yasası getirildi. DP dönemindeki bu düzenlemelerle Atatürk'ün Türk Orman Devrimi yara aldı. Korumacı

politikalardan vazgeçildi, ormanlar, siyasi amaçlarla tahrip edilmeye başlandı.

Gerçek şu ki; Atatürk'ün kurduğu Cumhuriyeti dönüştürdüler, kurduğu fabrikaları sattılar, şimdi de diktiği ağaçları kesiyorlar. Sonunda Atatürk'ün diğer devrimleri gibi orman devrimini de yok ettiler.

Ankara'da bir orman çiftliği kuran, Yalova'da bir çınar ağacının dalını koruyan ve ormanları devletleştiren bir anlayıştan, 80-90 yıl sonra, Kaz Dağları'nda ve başka yerlerde on binlerce ağaç kesen bir anlayışa...

Üzülmemek elde değil!

***

Unutma! Hatırla!

Atatürk, tarıma büyük önem verdi. Ankara Ziraat Enstitüsü'nü kurup modern yöntemlerle tarımsal üretimi artırmaya çalıştı. Cumhuriyetin ilk yıllarında ülkenin dört bir yanında Tohum Islah İstasyonları kuruldu. Bugün İsrail'den tohum alanlar, Atatürk'ün Tohum Islah istasyonlarını de unutturdular. Unutmayalım, hatırlayalım ki, yine kendi tohumumuzu kendimiz üretebilelim.

TOHUM CUMHURİYETİ

Cumhuriyeti kuranlar, "tohumun" stratejik öneminin farkındaydılar. Türkiye iklimine uygun "tohum türleri" geliştirmek için kolları sıvadılar. Bu amaçla Yüksek Ziraat Enstitüsü, tarım okulları, tohum ıslah istasyonları, araştırma enstitüleri ve deneme tarlaları kurdular.

İnsanoğlu binlerce yıl önce buğdayı evcilleştirdi. Tarıma başladı. Uygarlık, "tohumla" yeşerdi. Tohum, gıda zincirinin ilk halkasını oluşturdu.

Türkiye, yakın zamanlara kadar kendi kendine yeten bir tarım ülkesiydi. Şimdi neredeyse tüm tarım ürünlerini ithal eder duruma geldi.

Türkiye'de bugün bir taraftan İsrail'den tohum ithal edildiği konuşuluyor, diğer taraftan yerli tohum üretimine başlandığı ve tohum ihracatının tohum ithalatını büyük oranda karşıladığı iddia ediliyor.

Pek anlatılmasa da Türkiye'nin de bir "tohum tarihi" var.

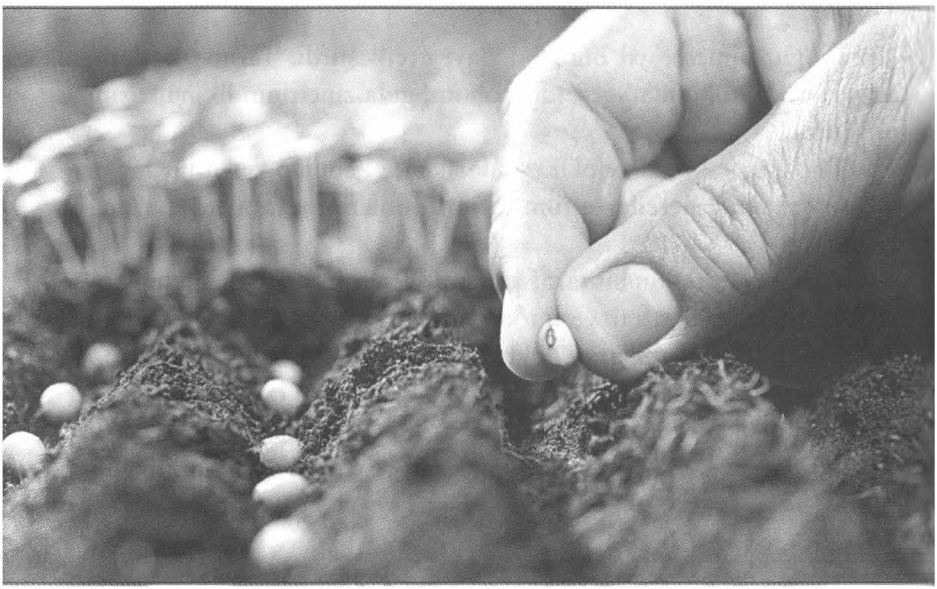
Bugün sizleri, Osmanlı'nın "yabancı" tohumlarından, Atatürk Cumhuriyeti'nin "yerli-milli tohum" çalışmalarına uzanan bir yolculuğa çıkaracağım.

Osmanlı'nın Amerikan Tohumu Sevdası

19. yüzyıldan itibaren ABD'de ve bazı Avrupa ülkelerinde nitelikli tohum üretimi başladı. Batı'da bilimin gelişmesine paralel "tohum ıslahı" çalışmaları da gelişti. 19. yüzyıldan itibaren uluslararası tohum ticareti başladı.

Osmanlı, her konuda olduğu gibi tarım konusunda da zamanla duraklayıp geriledi. Osmanlı köylüsü, modern tarım tekniklerine çok uzak kaldı.

Bitmeyen savaşlar, köylüyü ezen ağır vergiler, kuraklık derken



tarımsal üretimi iyice azalan Osmanlı, birçok tarım ürününü ithal etmek zorunda kaldı.

Osmanlı, 19. yüzyıldan itibaren özellikle Amerikan tohumlarına yöneldi.

1860'larda İngiltere-Amerika'daki savaş nedeniyle-Amerika'dan yeterli miktarda pamuk alamayınca pamuk ihtiyacını Osmanlı'dan karşılamak istedi. Bu amaçla Osmanlı'yı pamuk üretimine teşvik etti. Hatta İngilizler, Türkiye'ye Amerikan pamuk tohumları getirip çiftçilere dağıttılar.

Osmanlı, 1860'ların başından itibaren özellikle ABD'den pamuk tohumu satın alıp çiftçilere dağıtmaya başladı. Hükümet, 1862'de pamuk tarımını teşvik için bir irade yayımladı. Bu iradenin 5. maddesinde "Amerika'dan vesair yerlerden getirilecek pamuk tohumlarının halka ücretsiz verileceği" belirtiliyordu.

1863'te Osmanlı, Mısır'dan 226 bin 843 okka pamuk tohumu getirerek Türkiye'nin değişik yerlerine ücretsiz dağıttı. Takvimi Ticaret Gazetesi, 23 Haziran 1866 tarihli sayısında Anadolu'da çiftçilere ücretsiz 45 bin okka Amerikan pamuk tohumu dağıtıldığını yazıyordu.

Osmanlı, 1863'ten itibaren Amerikan pamuk tohumlarını on yıl süreyle gümrük vergisinden muaf tuttu.

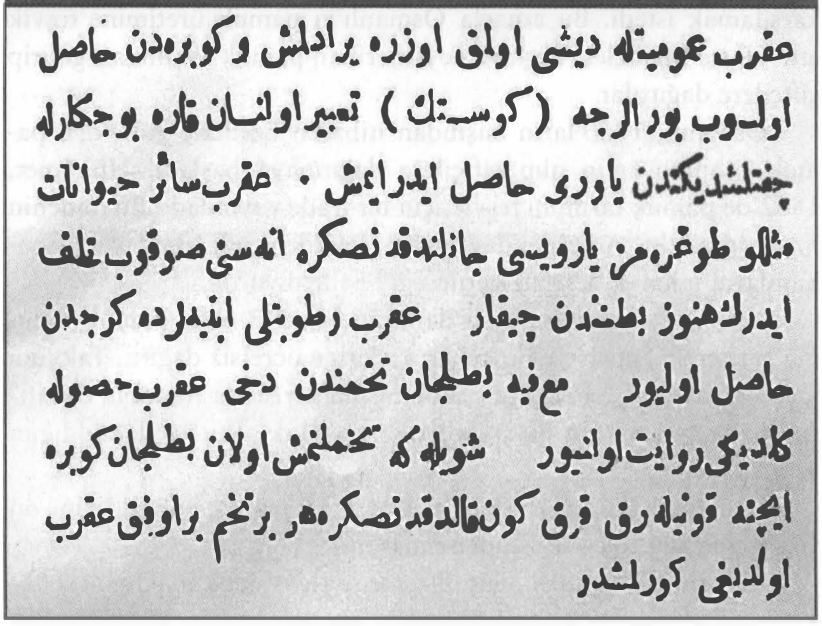
Osmanlı, 1866 tarihli bir düzenlemeyle Amerikan pamuk tohumu ithal eden üreticilere altın ve gümüş madalya vermeyi vaat etti. Düzenlemenin bir maddesi aynen şöyleydi: "Yerli tohumu terk ederek Amerikan tohumunu tercih edenlere altın madalya verilecektir."

Namık Kemal, Londra'da yayımladığı Hürriyet Gazetesi'nin 20 Temmuz 1868 tarihli sayısında, bazı Osmanlı vatandaşlarının –devlete hiç güvenmedikleri için– devletin kendilerine ücretsiz dağıttığı Amerikan pamuk tohumunu kabul etmediklerini yazıyordu.

Osmanlı'da Tohum Hurafeleri

Osmanlı'nın "yerli tohum" diye bir derdi yoktu. Osmanlı, yerli pamuk tohumu yerine Amerikan pamuk tohumu kullanımını teşvik etti. Çünkü ıslah edilmiş Amerikan tohumu veya Mısır tohumu "yerli tohuma" göre çok daha iyi ürün veriyordu. Osmanlı, "tohumları iyileştirmek' yerine kaliteli yabancı tohumları tercih etti.

Diyarbakır vilayetinin 1302 (1884) tarihli resmi salnamesinde yer alan bu bölümde akrebin 'gübreden' ve 'kireçten' meydana geldiği belirtilerek şöyle deniliyor: "Mamafih patlıcan tohumundan dahi akrep husule geldiği rivayet olunuyor. Şöyle ki tohumlanmış olan patlıcan gübre içine konularak kırk gün kaldıktan sonra her bir tohumun bir ufak akrep olduğu görülmüştür."



عقرب عمومیتله دیشی اولق اوزره یرادلمش و کوبرهدن حاصل
اولـوب بورالرجه (کوسـتك) تعبیر اولنـان قاره بوجکارله
چفتلشدیکندن یاوری حاصل ایدرایمش • عقرب سائر حیوانات
مثللو طوغرهمز یارویسی جاذلندقدنصکره انهسنی صوقوب تلف
ایدرکهنوز بطنندن چیقار عقرب رطوبتلی ابنیهلرده کرجدن
حاصل اولیور معرفیه بطلجان تخمندن دخی عقرب حصوله
کلدیکی روایت اولنیور شویله که تخملنمش اولان بطلجان کوبره
ایچنه قونیله رق قرق کون قالدقدنصکره هر برتخم براوفق عقرب
اولدیغی کورلمشدر

Çünkü Osmanlı ziraatçıları, "tohum" konusunda yeterli bilgiye ve donanıma sahip değillerdi. Osmanlı'da tohum ıslahı yoktu, ama "tohum hurafeleri" vardı.

Örneğin, III. Selim ve II. Mahmut dönemlerinde "hekim başılık" yapmış, Tıbbiye'nin kuruluşunda katkıları olan Mustafa Behçet Efendi, 1830'da kaleme aldığı "Hazar Esrar" adlı kitabında bazı tohumlar hakkında şöyle diyordu.

"Karnabit tohumu dört sene sonra dikilse şalgam olup, şalgam tohumu dört sene sonra dikilse karnabit olur diye Kitabünnebat'ta Cahiz zikreder; bu hal tecrübemizle sabit olmuştur!"

Osmanlı'da vilayet salnamelerinde bile "tohum hurafelerine" rastlamak mümkündü. Örneğin, 1884 tarihli Diyarbakır Vilayeti Salnamesi'nde patlıcan tohumundan ve kireçten akrep meydana geldiği yazılmıştı.

Türkiye'de her konuya olduğu gibi "tohum" konusuna "akılcı", "bilimsel" ve "milli" yaklaşım Cumhuriyetle başladı.

Cumhuriyetin Tohum Islah İstasyonları

Cumhuriyet ilan edildiğinde Türkiye'de tarım ilkel yöntemlerle yapıldığından üretim çok azdı. Ekmeklik un bile dışarıdan satın alınıyordu.

Atatürk, 1 Kasım 1926'da TBMM'de yaptığı konuşmada "ziraat teşkilatımızı, ziraat okullarımızı, zirai faaliyetlerimizi bilimsel yöntemler dâhilinde düzenlemek" gerektiğini söyledi.

17 Haziran 1927'de TBMM, "Ziraat Eğitiminin İyileştirilmesi Kanunu"nu kabul etti. 1933'te Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü kuruldu. Bursa, Adana ve Ankara'daki Osmanlı'dan kalan 3 ziraat okulu her bakımdan iyileştirildi ve bunlara ek olarak İzmir, Erzincan, Kastamonu, Konya, Çorum, Sivas, Erzurum, Edirne, Kapsut'ta 9 yeni ziraat okulu açıldı. Ayrıca Antalya, Diyarbakır, Edirne ve Erzincan'da 4 ipek böcekçiliği okulu açıldı.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında modern tarım tekniklerini öğrenmeleri için Avrupa'ya öğretmen ve öğrenci gönderildi.

Cumhuriyeti kuranlar, özellikle "tohum" konusuna büyük önem verdiler. Öncelikle halka ücretsiz tohum ve fidan dağıtmak için yasalar çıkarıldı. Köylüye süne böceğine dirençli buğday tohumu ile 6 çeşit çeltik tohumu ve pamuk tohumu dağıtıldı. Çiftçiye dağıtılan yabancı tohumlar gümrük vergisinden muaf tutuldu.

Halka dağıtılan tohumlar, önceleri Avrupa'dan, Amerika'dan veya Kıbrıs'tan alındı. Ancak zamanla yerli tohum türlerini geliştirmek için "tohum ıslah" çalışmalarına başlandı.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında Türkiye'nin farklı bölgelerinde



Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü. (1933)

tohum ıslah istasyonları, araştırma enstitüleri ve deneme tarlaları kuruldu:

1- Ankara Tohum Islah İstasyonu
2- Eskişehir Tohum Islah İstasyonu
3- Yeşilköy Tohum Islah İstasyonu
4- Adapazarı Tohum Islah İstasyonu
5- Erzurum Tohum Islah İstasyonu
6- Eskişehir Dry Farming İstasyonu
7- Kayseri Deneme ve Yonca Tohumu Temizleme İstasyonu
8- Antalya Sıcak İklim Nebatları İslah İstasyonu
9- Lüleburgaz Devlet Örnek ve Üretme Çiftliği
10-Adana Bölge Pamuk Araştırma Enstitüsü
11-Bilecik Deneme ve Üretme İstasyonu
12-Rize Çay Araştırma Enstitüsü
13-Bursa İpek Böcekçiliği Enstitüsü
14-Maltepe TEKEL Enstitüsü
15-Ordu Deneme Tarlası
16-Konya Deneme Tarlası
17-Çorum Deneme Tarlası

Tohum Islah Çalışmaları

Türkiye'de ilk tohum ıslah araştırmaları, 13 Aralık 1925'te "Islahı Büzür" adındaki Eskişehir Tohum Islah İstasyonu'nda başladı. 1929'da bu kuruluş içinde Kuru Ziraat Deneme İstasyonu (Dry Farming) kuruldu. Burada yetiştirme tekniği konusunda çalışmalar yapıldı.

Eskişehir ve Ankara tohum ıslah istasyonlarında buğday, arpa, yulaf, çavdar ıslah edildi.

Dry Farming Deneme İstasyonu'nda A. Numan Kıraç'ın yaptığı çalışmalar sonunda buğday üretiminde birçok ülkeye de model olan "Türk Mucizesi" gerçekleşti. Islah çalışmaları sonunda makarnalık "Sarı Buğday 710" ve yumuşak buğday "Ak 702" bulundu. 1936'da "Ak 702"den daha üstün olan "Sertak 52" çeşidi bulundu. 1939'da "Yayla 305" bulundu. 1930'da başlayan buğday ıslahı çalışmaları sonuna, 1944'te "Melez 13" adlı yüksek verimli buğday çeşidi bulundu.

Yazlık arpaları kışlığa dönüştürmek için yapılan ıslah çalışması da başarılı oldu. Islah edilmiş arpa tohumları halka dağıtıldı.

Eskişehir ve Yeşilköy tohum ıslah istasyonlarındaki çalışmalar sonunda Orta Anadolu kışlarına dayanacak bir kışlık yulaf üretildi.

8 yıl boyunca devam eden çavdar ıslah çalışmaları sonunda Türkiye'ye en iyi uyum sağlayan çavdarlar tespit edildi.

Cumhuriyet, yabancı pamuk ithalinden kurtulmak için yerli pamuk tohumlarının iyileştirilmesine büyük önem verdi. Önce bir Pamuk Kanunu çıkarıldı. Adana'da, Nazilli'de, Iğdır'da, Malatya'da ve Antalya'da birer Pamuk İyileştirme İstasyonu kuruldu. 1932'den itibaren pamuk tohumu ıslahına başlandı. Sakarya'da bir "pamuk tohumu ayırma kurumu" kuruldu. Türkiye iklimine en elverişli pamuk türlerini belirlemek için bilimsel çalışmalar yapıldı.

Adapazarı Tohum Islah İstasyonu, Türkiye iklimine uygun birkaç mısır tohumu geliştirdi. Islah edilip Karadeniz halkına dağıtılacak mısır tohumlarının korunması için Samsun limanında bir mısır silosu inşasına karar verildi.

Rize'de 110 dekarlık çay tohumluk bahçesi kuruldu. Çay tohumunu Türkiye'de üretmek amaçlandı.

Şeker pancarı ıslah çalışmalarına da başlandı. Islah çalışmalarından önce yüzde 5 şeker içeren bir pancar, ıslahtan sonra yüzde 20 şeker içeren bir pancar haline getirildi.

Ankara'da bir pirinç deneme istasyonu kuruldu. Yerli pirinç üretimi için yabancı pirinçten alınan gümrük vergisi artırıldı. En iyi çeltik tohumunu bulmak için ıslah çalışmaları yapıldı.

Tütün ıslahı konusunda da önemli çalışmalar yapıldı. Maltepe Tütün Enstitüsü kuruldu. Samsun'da bir tütün istasyonu kuruldu.

Yeşilköy Tohum Islah İstasyonu, keten tohumu ıslahı konusunda çok değerli çalışmalar yaptı. Bu iş için Avrupa'ya birkaç öğrenci gönderildi.

Adapazarı Tohum Islah İstasyonu, patates tohumlarını ıslah etti. Yapılan çalışmalar sonunda yüksek ve serin yaylalarda elde edilen patates tohumlarının ovalarda iyi sonuç verdiği görüldü.

Yeşilköy Tohum Islah İstasyonu'nda 650 sort fasülye denendi. Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü'nün meyve ve sebze enstitüsünde 35 ilden 250 çeşit fasulye sortu üzerinde denemeler yapıldı.

İpek böcekçiliği konusunda da önemli bilimsel çalışmalar yapıldı. Antalya, Bursa ve Denizli'de ipek böcekçiliği okulları

açıldı.1930'da Bursa İpek Böcekçilik Enstitüsü kuruldu. İyileştirilmiş ipek böceği tohumları ihraç edilmeye başlandı.

Unutma ki, Cumhuriyeti kuranlar, "tohumun" stratejik öneminin farkındaydılar. Türkiye iklimine uygun "tohum türleri" geliştirmek için kolları sıvadılar. Bu amaçla Yüksek Ziraat Enstitüsü, tarım okulları, tohum ıslah istasyonları, araştırma enstitüleri ve deneme tarlaları kurdular. Cumhuriyet'in ziraatçıları, iyi kalite yeni tohum türleri bulmayı başardılar. Buğday üretiminde pek çok ülkeye model olan "Türk Mucizesi"ni gerçekleştirdiler.

***

Unutma! Hatırla!

Milli Mücadele'de "dincilik" gerçeğini görmezden geldiler. Cumhuriyet devrimlerine karşı "dinin" nasıl tehlikeli bir silah olarak kullandığını hep gizledir. Laikliğin önemini hiç kavrayamadılar. Tarikatları, cemaatleri besleyip büyüttüler. Sonunda bir cemaat (FETÖ) Cumhuriyet'i yıkmaya yeltendi.

Bu topraklarda tarikat, cemaat zehrinin panzehrinin "Atatürk" olduğunu unutmayalım. Bu topraklarda hem "Atatürk düşmanı" olup hem de tarikatlarla, cemaatlerle mücadele edilemeyeceğini görelim.

FETÖ ZEHRİNİN PANZEHİRİ

"Bizi yanlış yola sevk eden kötülükler biliriz ki çok kere din perdesine bürünmüşler, saf ve temiz halkımızı hep şeriat sözleriyle aldata gelmişlerdir..."

(Atatürk, Adana, 16 Mart 1923)

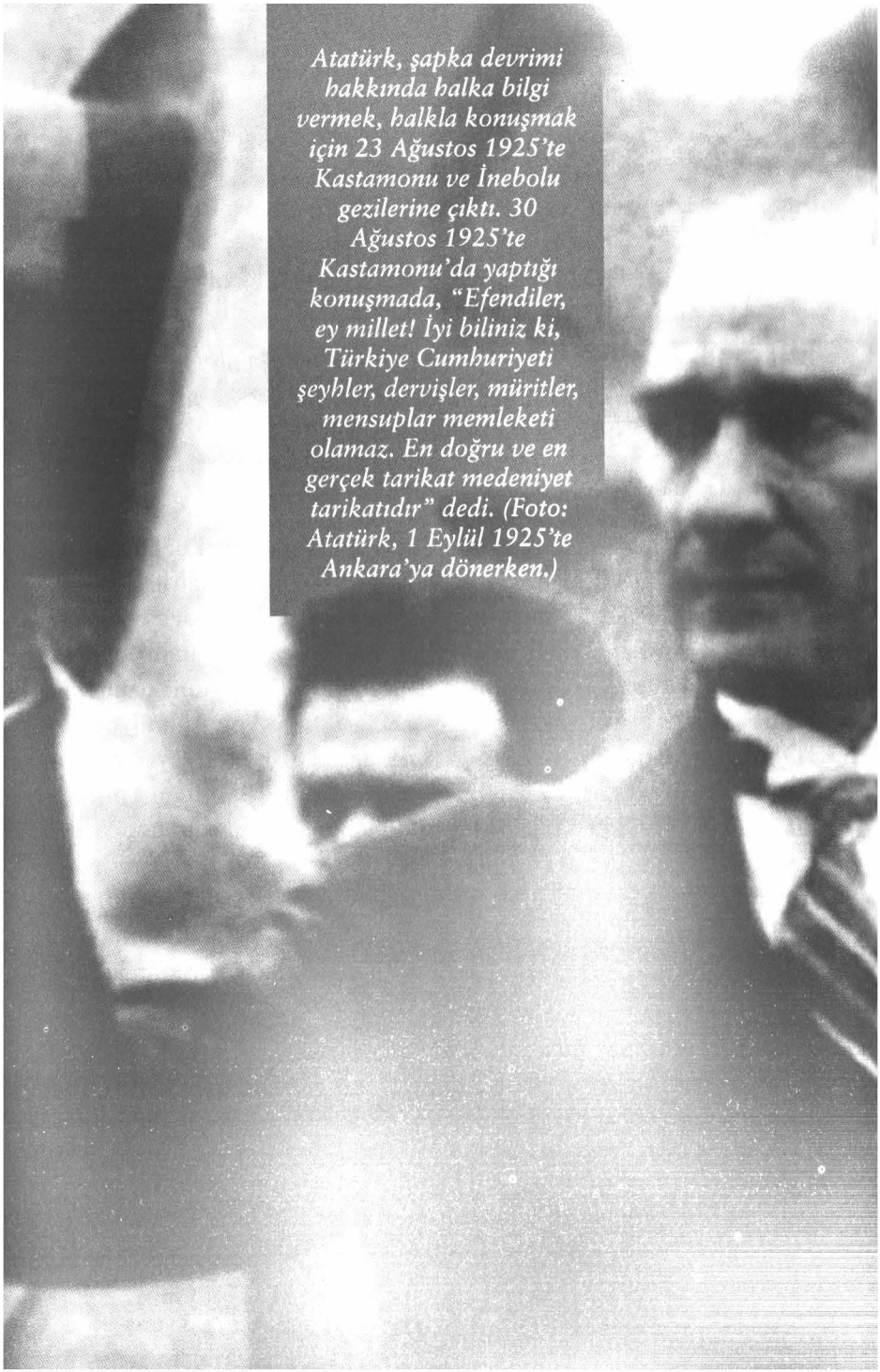
15 Temmuz; Atatürk'ün kurduğu Türkiye Cumhuriyeti'ne, onun kurumlarına; meclisine ve ordusuna yönelik FETÖ darbesinin yıldönümüdür. 15 Temmuz konuşulurken bazı şeyler nedense hiç konuşulmuyor. Mesela FETÖ'nün "biat kültürüne" dayanan "bir cemaat" yapılanması olduğu konuşulmuyor. FETÖ'nün özünde "din istismarı" ve "Allah'la aldatmak" olduğu konuşulmuyor. FETÖ'nün, laikliğin içinin boşaltıldığı yıllarda gittikçe büyüyen cemaat-tarikat bataklığında filizlendiği ve Atatürk'ün kurduğu Laik Cumhuriyet'i içeriden yıkmak için örgütlendiği de konuşulmuyor.

Atatürk, Milli Mücadele yıllarında ve Cumhuriyet döneminde din istismarıyla, "dincilikle" bizzat mücadele etmek zorunda kaldı. Atatürk, tarihten aldığı derslerle "bağımsız" ve "laik" bir Cumhuriyet kurdu. Eğer o "bağımsız" ve "laik" Cumhuriyeti koruyup geliştirebilseydik FETÖ darbesini yaşamazdık.

Milli Mücadele ve Sonrasında "Dincilik"

Milli Mücadele'de yurtsever din adamlarının yanında işbirlikçi ve hain din adamları da vardı. Öyle ki, 3 Haziran 1919'da Albay Bekir Sami Bey, "Yunan ordusu padişahımızın emriyle geliyor, saygıda kusur etmeyin" diye propaganda yapan 4 hocayı kurşuna dizdirdi.

Rahip Frew ve Sait Molla adlı iki sözde din adamı el ele vererek Milli Mücadele'ye karşı gizlice çalıştılar. Atatürk'ün Nutuk'ta açıkladığı 12 mektuba bakınca "molla" ve "papazın" işgalci İngilizlere uşaklık ettikleri anlaşılıyor.



Atatürk, şapka devrimi hakkında halka bilgi vermek, halkla konuşmak için 23 Ağustos 1925'te Kastamonu ve İnebolu gezilerine çıktı. 30 Ağustos 1925'te Kastamonu'da yaptığı konuşmada, "Efendiler, ey millet! İyi biliniz ki, Türkiye Cumhuriyeti şeyhler, dervişler, müritler, mensuplar memleketi olamaz. En doğru ve en gerçek tarikat medeniyet tarikatıdır" dedi. (Foto: Atatürk, 1 Eylül 1925'te Ankara'ya dönerken.)

Milli Mücadele'de İskipli Atıflar, Mustafa Sabriler, Dürrizade Abdullahlar, Hafız İsmail Efendiler, Müftü Hilmi Efendiler, Bosnalı Ali Rüştü Efendiler Milli Mücadele'ye karşı "dini" adeta bir "silah" olarak kullandılar.

İhanet fetvaları, dinsel bildiriler ve dinsel telkinler sonunda Anadolu'da Milli Mücadele karşıtı pek çok isyan çıktı. Bu isyanların elebaşlarının "dini" bayrak yaptıkları görüldü.

İşgalci İngilizler de Milli Mücadele'ye karşı "din silahını" kullanabileceklerini gördüler. Örneğin 25 Aralık 1919'da İngiliz Baştercümanı A. Ryan, raporunda aynen şöyle diyordu: "Amacımız bölmek ve hükmetmek olmalıdır. Biz gerçek ideali dinmiş gibi davranacak çıkarcı bir grubu idareci olarak takdim etmeye çalışacağız."

Milli Mücadele'de güya "dini nedenlerle" vatan savunmasına karşı çıkan zihniyet, Cumhuriyet döneminde de Türkiye'yi çağdaşlaştıran devrimlere karşı çıktı: Şeyh Sait İsyanı, Menemen Olayı, Arapça ezan olayı ve şapka devrimi karşıtı bazı kalkışmalar, "hep din ve şeriat sözleriyle" halkın kandırılmasıyla gerçekleşti. Öyle ki 1923'te kurulan Cumhuriyet, 1925'te Şeyh Sait İsyanı'yla "din" kullanılarak yıkılmak istendi. Bu nedenle yeniden İstiklal Mahkemeleri kuruldu. Dini siyasete alet etmek "vatana ihanet suçu" sayıldı. Buna rağmen 1930'da Menemen'de genç Cumhuriyetin genç öğretmeni Asteğmen Kubilay'ın başı kör şeriat bıçağıyla kesildi.

Atatürk, halkın "dinle kandırılmaması" için "dinin anlaşılması" gerektiğini düşündü. Bunun için Kuran'ın Türkçe tercüme ve tefsirini yaptırmaya karar verdi. TBMM, bu iş için bütçe ayırdı.

Ordu ile Siyaseti ve Din ile Siyaseti Ayırmak

Cumhuriyet'in ilan edildiği günlerde ordu ile siyaset iç içeydi. Şöyle ki, milletvekili olan yüksek rütbeli komutanlar aynı zamanda orduda görevliydiler. Ayrıca mecliste bir "Genelkurmay Bakanlığı" vardı.

O sırada din ile siyaset de iç içeydi. Şöyle ki, hem İstanbul'da din ve dünya işlerini birlikte yürüten bir halife hem de Ankara'da mecliste bir "Şeriat Bakanlığı" vardı.

Atatürk, ordu ile siyaseti ve din ile siyaseti birbirinden ayırmak için 1924 başında harekete geçti. 1 Mart 1924'te TBMM'yi açarken yaptığı konuşmada aynen şöyle dedi: "Milletin genel yaşantısında or-

duyu siyasetten ayırmak ilkesi, Cumhuriyet'in daima önem verdiği bir ilkedir. Bunun gibi inanıp bağlanmakla mutlu olduğumuz İslam dinini yüzyıllardan beri alışageldiği gibi bir siyaset aracı haline düşmekten kurtarıp yüceltmenin pek gerekli olduğu gerçeğini görüyor ve biliyoruz..."

3 Mart 1924 Devrim Kanunları'yla hem din ile siyaset hem de siyaset ile ordu birbirinden ayrıldı.

"Şeriat ve Vakıflar Bakanlığı" kaldırıldı. Onun yerine "Diyanet İşleri Başkanlığı" kuruldu. Halifelik kaldırıldı, halife sürgün edildi. "Tevhid-i Tedrisat Kanunu" ile eğitim öğretim birleştirildi. Tüm okullar -vakıflara, dinsel kurumlara, cemaatlere bağlı okullar- Eğitim Bakanlığı'na bağlandı. Medreseler kapatıldı. Darülfünun'a bağlı bir İlahiyat Fakültesi ve belirli sayıda imam-hatip okulu açılmasına karar verildi.

Siyasetin bir parçası olan "Genelkurmay Bakanlığı" kaldırıldı. Onun yerine "Genelkurmay Başkanlığı" kuruldu. Atatürk, meclisteki komutan milletvekillerinden ya meclisi ya kışlayı tercih etmelerini istedi.

Türkiye'yi Laikleştiren Devrimler

Cumhuriyet'in özü laiktir. Ancak Türkiye'de 1923'te cumhuriyet ilan edildiğinde henüz "laik" değildi. Cumhuriyeti laikleştirmek için 1924'te halifelik kaldırıldı. 1928'de anayasanın 2. maddesindeki "Devletin dini İslam'dır" ifadesi anayasadan çıkarıldı. Anayasanın 16. maddesindeki "vallahi" diye biten yemin "söz veririm" diye değiştirildi. Anayasanın 26. maddesindeki "Meclis dinsel hükümleri yerine getirir" maddesi anayasadan çıkarıldı. Bu anayasa değişikleri 1928 tarihli ve 1222 Sayılı kanunla kabul edildi. Böylece Cumhuriyet'in anayasası "laikleştirilmiş" oldu. 1931'de laiklik CHP'nin 6 ilkesinden biri oldu. 1937'de de laiklik anayasaya girdi.

Cumhuriyetin laikleşmesi için birçok devrim daha yapıldı.

1924'te "Şeriat Mahkemeleri" ve Yargıtay'daki "Şeriat Dairesi" kaldırıldı. 1925'te tekke ve zaviyeler kapatıldı. 1925'te memurlar ve mebuslar için Şapka Kanunu kabul edildi. 1926'da Medeni Kanun kabul edildi. 1926'da alafranga takvim ve saat kabul edildi. 1927'de medeni nikah zorunlu kılındı. 1928'de yeni harfler ka-

bul edildi. 1935'te hafta tatili cumadan pazara alındı. 1935'te din adamlarının ibadethaneler dışında dini kıyafet giymeleri yasaklandı. 1930, 1934'te kadınlara siyasal haklar verildi.

Atatürk'ün bu laikleştiren devrimlerinden hiçbiri "din düşmanlığı" değildi. Öncelikle devletin dini olmaz; devletin dini adalettir, eşitliktir. Saltanat, hilafet, Arap harfleri, fes, eski saat ve takvim, tekke ve zaviyeler, hafta tatilinin cuma olması, kadınların toplumdan dışlanması gibi kurum ve uygulamaların hiçbiri İslam dininin şartı/farzı değildir. Bunların tamamı İslam tarihi içinde ortaya çıkmış siyasi, sosyal, kültürel uygulamalardır. İşte Atatürk Cumhuriyeti, artık modası geçmiş bu eski kurum ve uygulamalara son verdi. Laik Cumhuriyet, Atatürk'ün bir ütopyası değil, tarihin, çağın, aklın zorlamasıydı.

Atatürk şöyle diyor: "Türkiye Cumhuriyeti'nin resmi dini yoktur. Devlet idaresinde bütün kanunlar, nizamlar, ilmin çağdaş medeniyete sağladığı esas ve şekillere, dünya ihtiyaçlarına göre yapılır ve uygulanır..."

Ayrıca Cumhuriyet döneminde camiler açıktı. Ezanlar Türkçe okundu. Dini bayramlar kutlandı. Kuran Türkçeye tefsir edildi; halkın dinini, diyanetini anlaması sağlandı.

Medeniyet Tarikatı ve Din Perdesi

Atatürk "Laik Cumhuriyet'in" özüne "aklı" ve "bilimi" yerleştirdi. Hurafelere, safsatalara savaş açtı. Örneğin tekkeleri, zaviyeleri kapattı. Çünkü bu kurumların akılcı düşünmeye ve bilimsel gelişmeye engel olduğunu gördü.

Atatürk, 31 Ağustos 1925'te Çankırı'da aynen şöyle dedi: "Tekkeler mutlaka kapanmalıdır. Türkiye Cumhuriyeti her alanda yol gösterecek kudrete sahiptir. Hiçbirimiz tekkelerin yol göstermesine muhtaç değiliz. Biz, medeniyetten, ilim ve fenden kuvvet alıyoruz ve ona göre yürüyoruz. Başka bir şey tanımayız. Tekkelerin gayesi halkı meczup ve abdal yapmaktır. Hâlbuki halkımız abdal ve meczup olmamaya karar vermiştir. Biz medeni dünya ailesi içinde bulunuyoruz. Her bakımdan medeniyetin bütün icaplarını uygulayacağız."[1]

Atatürk, 1925'te muhafazakâr bir Anadolu kasabasında, Çan-

1 **ATABE**, C. 17, s. 298, 299.

kırı'da, halkın gözünün içine bakarak "Tekkeler kapanmalıdır. Hiçbirimiz tekkelerin yol göstermesine muhtaç değiliz" diyordu. Maalesef Atatürk'ten sonra Türkiye'yi yöneten siyasiler, buna benzer bir duruş sergileyemediler. Örneğin, "Biz Fetullah cemaatinin yol göstermesine muhtaç değiliz" diyemediler. Tekkeleri, zaviyeleri tekrar açtılar. Tarikatları, cemaatleri besleyip büyüttüler.

1925 tarihli ve 677 Sayılı kanunla tekkeler, zaviyeler, türbeler kapatıldı. Şeyhlik, dervişlik, müritlik, dedelik, seyitlik, çelebilik, emirlik, nakiplik, halifelik, falcılık, büyücülük, üfürükçülük, muskacılık yasaklandı.

Atatürk, 30 Ağustos 1925'te Kastamonu'da tarikatlara, cemaatlere karşı halkı şöyle uyardı: "Bugün ilmin ve fennin, bütün kapsamıyla medeniyetin yaydığı ışık karşısında filan ve falan şeyhin yol göstericiliğiyle maddi ve manevi mutluluk arayacak kadar ilkel insanların Türkiye topluluğunda varlığını asla kabul etmiyorum. Efendiler, ey millet! İyi biliniz ki, Türkiye Cumhuriyeti şeyhler, dervişler, müritler, mensuplar memleketi olamaz. En doğru ve en gerçek tarikat medeniyet tarikatıdır. Medeniyetin emir ve istediğini yapmak insan olmak için yeterlidir."[2]

Ancak Atatürk'ün bu açık uyarısına rağmen, Atatürk'ten sonra Türkiye'de "falan ve filan şeyhin yol göstericiliğinde maddi ve manevi mutluluk arayacak kadar ilkel insanlar" yetişti. Atatürk'ten sonraki siyasetçilerin de yardımıyla "Türkiye Cumhuriyeti şeyhler, dervişler, müritler, mensuplar memleketi" oldu. İşte onlardan biri de Fetullah'tı. Asıl soru şudur: Fetullah'ın yol göstericiliğinde "maddi ve manevi mutluluk arayacak kadar ilkel insanları" bu ülke nasıl yetiştirdi?

Atatürk, 16 Mart 1923'te Adana'da halka şöyle seslendi: "Bizi yanlış yola sevk eden kötülükler biliriz ki çok kere din perdesine bürünmüşler, saf ve temiz halkımızı hep şeriat sözleriyle aldata gelmişlerdir..."[3]

Atatürk'ün tarihten aldığı bu dersi, Atatürk'ten sonrakiler de almış olsaydı 15 Temmuz hiç yaşanmazdı.

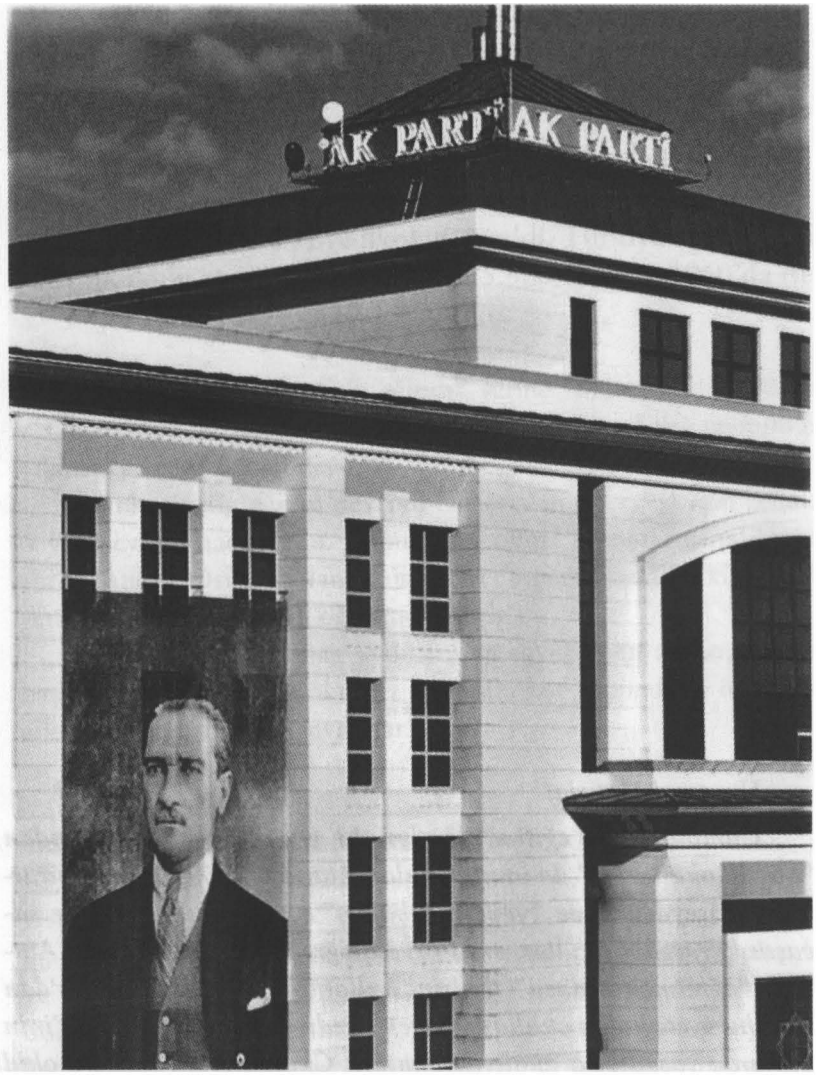
Unutma ki, FETÖ zehrinin panzehiri daha çok din istismarı,

---

2 **ATABE**, C. 17, s. 294

3 **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri**, C.2, s. 131

daha çok yobazlık, daha çok biat kültürü, daha çok tarikatçılık-cemaatçilik ve daha çok Atatürk düşmanlığı değildir; FETÖ zehrinin panzehiri, daha çok akıl ve bilim, daha çok uygarlık ve gerçek laikliktir; FETÖ zehrinin panzehiri Atatürk'tür. Öyle olduğu içindir ki, 15 Temmuz sonrasında AKP Genel Merkezi'ne Abdülhamit fotoğrafı değil, ATATÜRK fotoğrafı asılmıştır.



15 ve 16 Temmuz 2016'da AKP Genel Merkezi'ne asılan Atatürk fotoğrafı.

***

Unutma! Hatırla!

Cumhuriyetin eğitim devriminin en önemli ayaklarından "köy ilkokullarını" da unutturdular. Atatürk, Cumhuriyeti kurarken her şeyden önce "yaygın cehalete" savaş açtı. Cehaletle savaşın karargâhı okullar, orduları ise öğretmenlerdi. Nitekim Atatürk "öğretmen ordusu" tabirini kullanırdı. Ancak Osmanlı'dan Cumhuriyete kalan okullar çok yetersizdi. .Nüfusun yüzde 80'inin köylerde yaşadığı o günlerde Atatürk Cumhuriyeti, köylere okul ve öğretmen götürmek için projeler geliştirdi. Genç Cumhuriyet, binlerce okulsuz köye ilkokul yaptı. Şimdi de yok edilen ve unutturulan köy ilkokullarını hatırlayalım.

Cumhuriyetin Yok Edilen Eğitim Devrimi KÖY İLKOKULLARI

Türkiye'de Cumhuriyet kurulurken nüfusun yüzde 80'i köylerde yaşıyordu. 40 bin köyün 35 bininde okul yoktu. 1923-1939 arasında 3.936 köye ilkokul yapıldı. Türkiye'deki toplam köy ilkokulu sayısı 1949-1950'de 15.505'e, 1959-1960'da ise 19.157'e çıktı.

Yıl 2019... İktidar, "laik eğitim" yerine "dinsel eğitim" dayatmasına devam ediyor. Ancak laik olmayan eğitim ne milli ne bilimsel ne çağdaş olabilir.

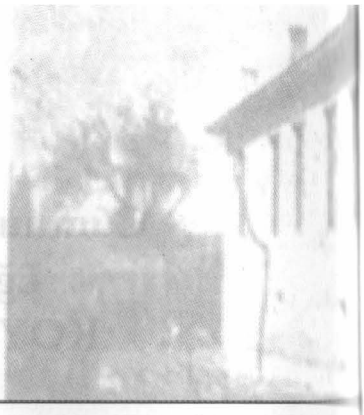
Cumhuriyetin eğitim devrimi her şeyden önce "yaygın cehaleti yenmeyi" amaçlıyordu. Bunun için okula ve öğretmene ihtiyaç vardı. Ancak Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçilirken Türkiye'de ne yeterli okul ne de yeterli öğretmen vardı.

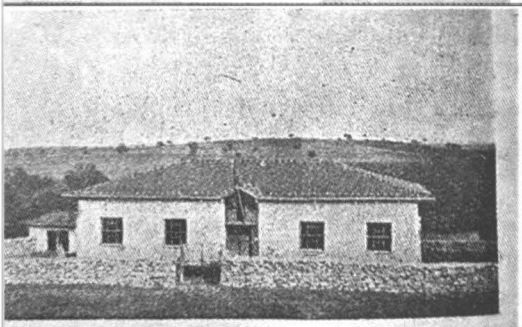
Cumhuriyeti kuranlar, aydınlanma savaşını en alttan, köyden başlattılar; on binlerce okulsuz köye ilkokul yapmak ve öğretmen göndermek için kolları sıvadılar.

Osmanlı'nın Sıbyan Mektepleri

Osmanlı'da "taş mektep" de denilen "sıbyan mektebi" adlı ilkokullar vardı. Osmanlı klasik döneminde sıbyan mektepleri, sultanlar ve varlıklı kimseler tarafından İstanbul, Konya, Sivas, Erzurum gibi dönemin büyük kentlerinde camilerin, mescitlerin yanında yaptırılırdı. Çocuklar sınıfta, yerdeki küçük minderlerin üzerinde otururdu. Önlerinde rahleler vardı. Çocuklar, falaka ve uzun bir değnekle cezalandırılırdı. Bu okullar dinsel nitelikliydi. Ders programlarının çoğu Kuran ezberlemekten oluşurdu. Daha o zamanlar bu durumu

Bu fotoğraflar, İ. Hakkı Tonguç'un 1939'da "İlk Öğretim" dergisinde yayımlanan "Köylerde Okul Binaları İnşaatı" adlı yazısından alınmıştır. (İlk Öğretim, 27, İkinciteşrin 1939, C.2, S. 27, s.130-131)





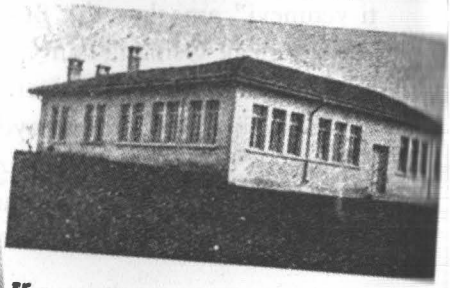
B. Yenişehir: Lümbe köyü okulu



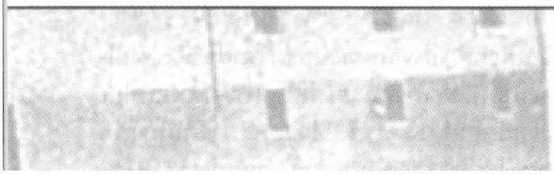
Bafra: Gazibeyli köy okulu

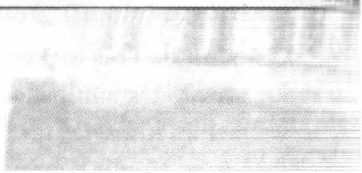


Burdur: Kozluca okul binası



Karacabey: Doğnadı köy ok





eleştirenler de vardı. Örneğin, Ebu Bekr İbni-ul Arabi bu durumu şöyle eleştirmişti: "Şu bizim beldenin ahalisinin gafletine bakın ki, evvel emirde çocukları Kuran'a başlatıp da anlamadığı şeyi okuturlar." Ebu Bekr İbni-ul Arabi, bu okullarda çocuklara Kuran'dan önce "yazı" ve "aritmetik" gibi derslerinin okutulması gerektiğini belirtmişti.[1]

II. Mahmut 1824'te çıkardığı bir fermanla tüm çocukların "zanaata verilmeyip dinlerini öğrenmeleri için ilkokula gönderilmelerini" zorunlu kıldı. Niyazi Berkes'in ifadesiyle bu ferman, "ilköğretimin asıl amacının çocukları dünya işlerine değil, ahirete hazırlamak olduğunu" ileri sürüyordu. II. Mahmut, ayrıca ilköğretimi dinsel alana, şeyhülislamlığa bıraktı.

Tanzimat döneminde diğer okullar gibi sıbyan mektepleri de yeniden düzenlendi. 1847'de bu okulların süresi 4 yıl olarak belirlendi. 7 yaşına basan her çocuğun ilkokula gitmesi mecburi kılındı. İlkokulda dayak yasaklandı.

1869 "Maarif-i Umumiye Nizamnamesi"nin 3. maddesine ve 1913 "İlköğretim Kanunu Muvakkati"nin 8. maddesine göre her mahalle ve köyde veya bir iki mahalle ve köyde en az bir sıbyan mektebi (ilkokul) açılacaktı. İlkokullar, kız-erkek ve müslim-gayrimüslim şeklinde ayrılacak ve kızlar için 6-10, erkekler için 7-11 yaşları arasında 4 yıl devam mecburi olacaktı.

1876 Kanuni Esasi'sinin 14. maddesi ile de ilköğretim "tüm Osmanlı efradına zorunlu" olacaktı.

Ancak bu kanunlar hiçbir zaman uygulanamadı. Osmanlı'da köyler hep okulsuz kaldı. Köylü, okuma yazma öğrenemedi. Osmanlı'da ilköğretim gelişmedi. Örneğin "çok okul açtı" denilen II. Abdülhamit, ancak 253 sıbyan mektebi açabildi.[2] Açılan ilkokullarda da hiçbir zaman bilimsel eğitim verilemedi. Osmanlı'da ilköğretim o derece geri kaldı ki, 19. yüzyılda yeni yükseköğretim okulları açılınca, bu okullara alınacak öğrenciler için "ilköğretim kurslarına" ihtiyaç duyuldu.

---

1 Hasan Ali Koçer, **Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi, (1773-1923)**, İstanbul, 1991, s. 8, 9.

2 Koçer, s. 168.

Atatürk ve Köy İlkokulları

1923'te Cumhuriyet kurulurken Türkiye nüfusunun yüzde 80'i köylerde yaşıyordu. Bu köylerin yaklaşık yüzde 90'ında okul yoktu.[3] Başka bir ifadeyle 40 bin köyün yaklaşık 35 bininde ne okul ne de öğretmen vardı.

Atatürk, Milli Mücadele'nin başlarında, 24 Aralık 1919'da Kırşehir'e uğramıştı. Orada Atatürk'ü coşkuyla karşılayanlar arasında Kırşehir Lisesi Müdürü Ömer Aydın da vardı.

Atatürk ile Ömer Aydın arasında şöyle bir konuşama geçmişti:

"Müdür Bey! Kırşehir'de kaç ilkokul var?"

"70 efendim!"

"Peki, kaç köyünüz var?"

"362..."

"Köy sayısına göre okullar çok az! Her köye bir ilkokul yapılması için ne yapılabilir?"

"Efendim! Eğer Umumi Harp'ten dönen yedek subaylar öğretmen yapılırsa (...) okuma yazma oranı birden yükselir!"

Atatürk, daha o günlerde köy ilkokulları ve köy öğretmenleri için çalışma başlattı.

Atatürk, 1 Mart 1923'te meclis konuşmasında, 1922'de özel idarelerce "3 erkek, 1 kız öğretmen okulu, 5 erkek 3 kız lisesi, 134 erkek, 30 kız ilkokulu ve 10 sanayi ve 2 çırak okulu" yapıldığını ve bu okullar için 190 bin lira ayrıldığını söyledi.

Köy Muallim Mektepleri, Köy Eğitmen Kursları

Milli Eğitim Bakanı Mustafa Necati, 1927-1928 eğitim-öğretim yılında Kayseri Zencidere'de ve Denizli'de üçer yıl öğretim süreli iki "Köy Muallim Mektebi" açtı. Bunlar köy öğretmeni yetiştiren ilk kurumlardı. Ancak istenilen sonucu vermeyip kapatıldılar. Mustafa Necati, köy öğretmeni yetiştirmek için 1926-1931 arasında devam eden A ve B Kursları açtı.

Sonra Milli Eğitim Bakanı Reşit Galip de köy öğretmeni yetiştirmek için 1933'te Ankara, İzmir, Bursa ve Adana'da kısa süreli

3 Cemil Öztürk, **Atatürk Devri Öğretmen Yetiştirme Politikası,** Ankara, 1996, s. 250.

"Köycülük Kursları" açtı. Ancak bu kurslar da 1933'te kapatıldı.

Kültür Bakanı Saffet Arıkan ve İlk Öğretim Genel Müdür Vekili İsmail Hakkı Tonguç, Atatürk'ün desteğiyle 1936'da "Köy Eğitmen Kursları" projesini hayata geçirdiler. Askerliğini çavuş olarak yapmış köylü çocukları, 8 aylık bir kursla köylüye okuma-yazma ve basit hesap öğretecek ve köylüye günlük hayatlarında yol gösterecek temel bilgileri verebilecek biçimde yetiştirildikten sonra geldikleri köylere "eğitmen" olarak tayin edileceklerdi. Eğitmenler gittikleri köylerde köy ilkokulu da yapacaklardı.

1936'da Eskişehir Çifteler-Mahmudiye'de, 1937'de İzmir Kızılçullu'da "Köy Öğretmen Okulu ve Eğitmen Kursu" açıldı. 1937'den itibaren İzmir, Eskişehir, Kars, Edirne, Erzincan, Kocaeli, Kayseri, Malatya, Kastamonu, Manisa gibi pek çok yerde eğitmen kursları açıldı. Köy Eğitmen Kursları 1946'ya kadar açık kaldı. Bu kurslarda, 10 yıllık sürede 30'u kadın 8.675 eğitmen yetiştirilip köylere gönderildi. Bu eğitmenler sayesinde 6.598 köye ilkokul yapıldı. Bu köylerden bazıları, nüfusu 150'den az olan dağ köyleriydi.

1940'ta açılan Köy Enstitüleri'nin altyapısını da işte bu Köy Eğitmen Kursları oluşturacaktı.

Cumhuriyetin Köy İlkokulu Savaşı

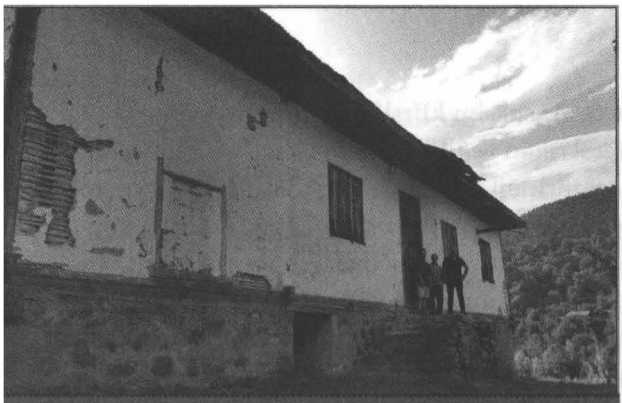
Genç Cumhuriyet bir ilköğretim seferberliği başlattı. 18-20 yıl içinde hem okul, hem öğrenci, hem de öğretmen sayılarında önemli artışlar oldu.

Şöyle ki,

Öncelikle 1924 Köy Kanunu'nun 13. maddesine göre "köyde bahçeli bir mektep binası yapmak" köyün mecburi işlerinden biri sayıldı. Orman Kanunu'na koyulan bir madde ile de köy okulu için gereken kerestenin ormanlardan parasız verilmesi kararlaştırıldı.

Sonra köy ilkokullarının yapımına başlandı.

Örneğin, 1939'da Ankara İlköğretim Müfettişi olan R. Tümer'in verdiği bilgilere göre 1937- 1939 arasında Ankara'da Merkez, Ayaş, Kalecik, Kızılcahamam, Polatlı ve Çubuk kazasının, nüfusları 200 ile 400 arasında değişen köylerinde 272 köy ilkokulu yapıldı. 1940'ta ise 80 köy ilkokulu yapılması için proje hazırlandı. 272 köyde yapılan okullar için Maarif Vekilliği, vilayet bütçeleri ve köy sandıkları üç yıl içinde toplam 531 bin lira harcadı. Okul binaları genellikle



Artvin, Şavşat Küplüce Köyü ilkokulu (Yıllar önce kapatılmış, şimdi çürüyor)

taş ve kerpiç olarak yapıldı, çatılar yerli kiremitlerle örtüldü. Koridor ve mutfakların zeminleri beton, dershane ve odaların altları ve tavanları tahtadandı.[4]

1939'da İsmail Hakkı Tonguç'un verdiği bilgilere göre –millet, devlet işbirliği sayesinde- 1923-1939 arasında köylerimize 3.936; şehir ve kasabalarımıza da 437 ilkokul binası yapıldı. Yine Tonguç'un verdiği bilgilere göre 1923-1939 arasında, "16 yıl içinde köylere inşa edilen 3.936 okulun –arsa ve bahçeleri hariç- yalnız bina kıymeti, ortalama bir hesapla en az 12 milyon lira" tutuyordu. Tonguç, 1939'da, daha 35 bin köye okul yapılması gerektiğini, bunun için de 50 milyon liraya ihtiyaç olduğunu yazıyordu.[5]

Sonra ne mi oldu?

1935'te 5000 civarındaki köy ilkokulu sayısı, 1939-1940'ta 8.032'ye, 1949-1950'de 15.505'e, 1959-1960'ta ise 19.157'e çıktı. [6]

Yani genç Cumhuriyet, 1930'lardan 1960'lara kadar, 40 bin köyün yaklaşık 20 binine ilkokul yapmayı başardı. Bu okulların büyük bir bölümü tek parti döneminde yapıldı.

Sahi! Sürekli "tek parti camileri kapattı" diyenlerin, hiç "tek parti binlerce ilkokul açtı" dediğini duydunuz mu? Ben hiç duymadım.

Cumhuriyet Döneminde İlköğretim Okullaşma Oranları

Türkiye'de 1923-1924'te 4.894 ilkokul, bu okullarda 341.941 öğrenci, 10.238 öğretmen varken, bu sayı 1940-1941'de 10.596 ilkokula, 955.747 öğrenciye, 20.564 öğretmene yükseldi.[7]

4 R. Tümer, "Ankara Köylerinde Okul İnşaatı Faaliyeti", **İlk Öğretim**, C.2, S.25, 13 İkinciteşrin, 1939, s. 111,112.

5 Hakkı Tonguç, "Köylerde Okul Binaları İnşaatları", **İlk Öğretim**, C.2, S. 27, 27 İkinciteşrin, 1939, s. 131.

6 M. Nuri Kodamanoğlu, **Türkiye'de Eğitim, (1923-1960)**, Ankara, 1964, s.45.

7 Yahya Akyüz, Türk Eğitim Tarihi, Ankara, 1982, s. 304. **Komisyon, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II**, Ankara, 2010, s. 124.

Türkiye'de öğrenci artış hızı 1935'ten sonra yükselemeye başladı. Bu yükseliş 1950'ye kadar devam etti. Okullaşma oranı erkeklerde yüzde 41'den yüzde 81'e, kızlarda ise yüzde 23'ten yüzde 54'e çıktı. 1950-1960 arasındaki DP döneminde genel olarak öğrenci sayısı artmakla birlikte erkek okullaşma oranı sadece yüzde 3 (yüzde 81'den yüzde 84'e) bir artış gösterdi. Kız okullaşma oranı ise yüzde 2 (yüzde 54'ten yüzde 52'ye) azaldı. Bu dönemde ilköğretim öğrenci sayısının artışı, genel nüfus artışının bir hayli gerisinde kaldı. Bu dönemde köy ilkokulları öğrenci sayılarının artışı da (özellikle 1950-1955 arasında) belirgin biçimde yavaşladı. Yani 1950-1960 arasında, DP döneminde, köylü vatandaşlar ilköğretimden daha az yararlandı. DP döneminde ilköğretimdeki bu yavaşlamanın yerini, 1960'tan sonra gözle görülür bir yükseliş aldı. [8]

***

Demem o ki, Osmanlı'da kaderine terk edilen köylüye Cumhuriyet sahip çıktı. Cumhuriyeti kuranlar, okulsuz on binlerce köye okul ve öğretmen götürdü. Bu okullarda köy çocuklarına hem okuma yazma öğretildi, hem de köylüye sağlık, tarım, ekonomi, kültür, sanat konularında temel bilgiler verildi. Köy Eğitmenleri ve Köy Enstitüleri projeleriyle tarihimizde ilk kez köyleri, öğretmenler şekillendirmeye başladı. Aydınlanma köyden başladı. Fakat okur-yazar, aydınlanmış, üreten ve sorgulayan köylü, birilerini rahatsız etti. Önce Köy Enstitüleri sonra da köy okulları kapatıldı. Cumhuriyetin bir eğitim devrimi böyle yok edildi.

***

Unutma! Hatırla!

Laik Cumhuriyeti tasfiye edenler "Laik Cumhuriyetin sırrını" da unutturdular. Laik Cumhuriyet'in sırrını hatırlayalım.

---

8 Kodamanoğlu, s. 37-39. Sinan Meydan, **Akl-ı Kemal,** C. 5, İstanbul, 2014, s. 214.



Atatürk Rize'de
(17 Eylül 1924)

"Şu Milletin Yakasını Bırakın!" LAİK CUMHURİYET'İN SIRRI

"Demek okul değil de medrese istiyorsunuz? Oysa bu millet okul istiyor. Şu zavallı milletin yakasını artık bırakın da vatan evladı yetişsin, yükselsin! Medreseler asla açılmayacaktır. Millete okul lazımdır. Bunu böyle bilesiniz!"
(Atatürk, 18 Eylül 1924, Rize)

17 yıldır "siyasal İslamcı" bir iktidarın yönettiği Türkiye'de bugün sayısız dinci vakıf, tarikat, cemaat toplumu biçimlendirmeye çalışıyor. "Milli" ve "laik" eğitimin yerinde yeller esiyor. Kadını sosyal hayattan dışlamaya çalışan "âlimler", Türkiye'yi "Araplaştırmaktan" söz eden "gazeteciler", Atatürk ve Cumhuriyet düşmanı "sanatçılar", medrese, tekke, zaviye, hilafet, hatta dinsel hukuk özlemi taşıyan "aydınlar" ve akla, bilime, sanata; çağdaş uygarlığa düşman "siyasetçiler" Türkiye'yi "ümmetçi" bir anlayışla yeniden biçimlendirmeye çalışıyorlar.

Oysaki Atatürk,1923'te cumhuriyeti ilan eder etmez kuldan birey, ümmetten millet yaratacak "laik devrimler" yapmış; "akla" ve "bilime" dayalı çağdaş bir devlet kurmuştu. Dahası Atatürk, ne pahasına olursa olsun devrimlere sahip çıkmış; kurduğu "Çağdaş Cumhuriyeti" gözü gibi korumuştu.

Laik Eğitim

Atatürk, Cumhuriyeti, "akla" ve "bilime" dayalı "laik" bir eğitim-öğretim anlayışıyla şekillendirdi. Bu amaçla önce 3 Mart 1924'te Tevhid-i Tedrisat Kanunu kabul edildi. Bu kanunla eğitim öğretim birleştirildi. Böylece "mektep" ve "medrese" ayrımına son verildi. Akıl dışı, bilim dışı eğitim-öğretim veren

medreseler kapatıldı. İmam ve hatip ihtiyacını karşılamak için imam-hatip okulları kuruldu. Okul programları yenilendi. Yeni okullar açıldı. "Türkçe" ve "Tarih" dersleri tüm okullarda zorunlu yapıldı. Karma eğitime geçildi. Harf devriminden sonra okul programlarından Arapça ve Farsça dersleri kaldırıldı.

Atatürk, hiçbir zaman laik eğitimden taviz vermedi.

Medrese Tepkisi

Osmanlı'da zamanla iyice bozulan medreseler 19. yüzyılda sadece yarım yamalak dinsel eğitim verilen okullar halini almıştı. Buna karşın medreselerdeki öğrenci sayıları azalmamış, artmıştı.

Örneğin, İçtihat dergisinde verilen sayılara göre 1914 yılında yalnızca İstanbul'da 178 medrese vardı. Bu medreselerde 7000 öğrenci bulunuyordu. Buna karşılık İstanbul Darülfünunu'nün İlahiyat, Edebiyat, Fen ve Hukuk fakültelerinde toplam 2700 civarında öğrenci vardı. Medrese öğrencilerinin ortalama yaşı 35'ti. Medreseler işsiz, güçsüzlerin ve asker kaçaklarının sığınağı durumuna gelmişti. Öğretim programlarında uzun zamandır modern bilimler yoktu. Bu nedenle Meşrutiyet yıllarında bir medrese reformu gündeme gelmişti.

Genç Cumhuriyet'in, 1924'te bu medreseleri kapatması, buraları miskinlik yuvası haline getiren bazı din bezirgânlarını çok rahatsız etti. Öyle ki, bu din bezirgânları, o günlerde Atatürk'ün karşısına çıkıp medreselerin yeniden açmasını istediler.

Atatürk, medreselerin kapatılmasından yaklaşık 7 ay sonra, 17 Eylül 1924'te, Rize'yi ziyaret etmişti. Valilikten çıkıp adliyeye indiği sırada Rize Müftüsü Mehmet Hulusi (Alemdar) Efendi ve Pazar müftüleri, Atatürk'ün önüne çıkıp ona bir dilekçe verdiler. Dilekçeyi alıp okuyan Atatürk, o derin mavi gözlerini kaplayan öfke bulutları eşliğinde yüksek bir ses tonuyla hocalara şöyle seslendi:

"Demek okul değil de medrese istiyorsunuz? Oysa bu millet okul istiyor. Şu zavallı milletin yakasını artık bırakın da vatan evladı yetişsin, yükselsin! Medreseler asla açılmayacaktır. Millete okul lazımdır. Bunu böyle bilesiniz! Para istiyorsanız, size millet yetecek kadar verecektir. Açsanız, karnınızı doyuracak-

tır. Siz ibadetle meşgul olunuz. Böyle şeyler düşünmekte mana yoktur. Bu bir kanundur. Bu şunun veya bunun demesiyle değişmez ve değişmeyecektir. Bu kanunu yapanlar da sizden daha âlimdirler. Medreseler bir daha açılmayacaktır. Anladınız mı? Alın dilekçenizi!"[1]

Orada bulunan halk ve öğrenciler "bravo" diyerek Atatürk'ü uzun uzun alkışladılar. Müftüleri ise kınadılar.

Atatürk, sonra valiye döndü: "Bunlar İranlılardan da ibret almadılar mı? Burasını İran gibi mi yapmak istiyorlar?" dedi.[2]

Cumhurbaşkanı Atatürk, bu olaydan sonra, Rize'de rejim karşıtı bir takım gizli çalışmaların olduğunu düşündü. 18 Eylül 1924'te Rize'den ayrılıp Giresun'a giderken yolda Başbakan İsmet Paşa'ya şifreli bir telgraf çekerek hükümeti uyardı. Yapılması gerekenleri anlattı.

Atatürk'ün söz konusu telgrafı şöyleydi:

"Bugün Rize'den ayrıldığım sırada Rize ve Pazar müftülerinin temsil ettiği bir hoca heyeti, bütün memleket ve civar halk önünde, kapatılan medreselerin açılmasını dilekçeyle talep ettiler.

Dilekçeyi okuduktan sonra çok kızdım. Yüksek ve şiddetli bir sesle kendilerini azarladım ve memleketin, milletin şimdiye kadar felaketi sebeplerinin kendileri olduğunu işaret ettim. (...)

Bütün halk ve mektep talebesi 'bravo' sesleri ve heyecanlı alkışlarla karşıladılar.

Buna karşılık Rize'deki liseyi canlandırmak elzemdir. Mektep binası ve eğitim aletleri yoktur.

Hocaları çok olan bu muhitte ilim ve irfan teşkilatımızın süratle faaliyete başlaması pek lüzumludur. Burada Osman Ağa'nın oğlu İsmail Bey 20 bin liralık bir okul binası yapmak üzereymiş. Buna iltifat ederek işin hızlandırılması ve hemen eğitim aletleri göndermek ve fazla alaka göstermek suretiyle, halkın taassuba (bağnazlığa) karşı gösterdiği fiili tezahüre karşılık vermek icap eder."[3]

Görüldüğü gibi Atatürk, bugün kimi politikacıların yaptığı gibi, halka hoş görünmek için halkın dini duygularını istismar etmiyor, ettirmiyor. Devrim karşıtlarına asla yüz vermiyor. "Medreseler açılsın" diyen hocaları, halkın içinde yüksek sesle azarlıyor.

---

1 **Atatürk'ün Bütün Eserleri (ATABE),** C. 17, s. 23, 24.
2 **ATABE,** C.17, s. 24.
3 **ATABE,** C.17, s. 25.



'İki müftünün garip bir istidası (dilekçesi)', (20 Eylül 1924, Cumhuriyet, s. 1.)

Devrimlerine tereddütsüz sahip çıkıyor. Hiç zaman kaybetmeden başbakanı ve hükümeti uyarıp yapılması gerekenleri sıralıyor. Bağnazlığa, yobazlığa, medrese kafasına karşı "ilim ve irfan teşkilatıyla"; okulla, öğretmenle mücadele etmek gerektiğini belirtiyor. Taassubun (bağnazlığın) panzehiri olarak okulu, öğretmeni görüyor.

En Gerçek Yol Gösterici

Atatürk, çok genç yaşlarında "aklın" ve "bilimin" önemini fark etmişti. Askeri okul yıllarından itibaren Batı'da gelişen sosyalizm, materyalizm, pozitivizm gibi yeni akımları ve "milliyetçilik", "hürriyet", "milli egemenlik" gibi yeni düşünceleri tanımıştı. Aydınlanmacı filozofları okudukça aklın ve bilimin büyüsüne kapılmıştı.

Atatürk, binlerce yıllık insanlık tarihinden çıkardığı doğru derslerle Cumhuriyeti kurarken aslında "akla" ve "bilime" dayalı bir sistem kurmak istiyordu. Dikkatle bakılacak olursa Atatürk'ün tüm devrimlerinin aslında aklın, bilimin ve çağın zorlamasının doğal bir sonucu olduğu görülecektir.

Atatürk, bugünün bilgi, teknoloji ve uzay çağında değil, bizim için yokluk, yoksulluk, eğitimsizlik ve bilgisizlik çağında, 1924 yılında, "ilmin ve fennin dışında yol gösterici aramanın gereksizliğine" vurgu yapmıştı.

Atatürk, 22 Eylül 1924'te Samsun öğretmenlerine aynen şunları söylemişti:

"Efendiler! Dünyada her şey için; maddiyat için, maneviyat

için, hayat için, başarı için en hakiki mürşit (doğru yolu gösterici) ilimdir, fendir. İlmin ve fennin haricinde yol gösterici aramak gaflettir, cehalettir, sapkınlıktır.

Yalnız, ilmin ve fennin yaşadığımız her dakikadaki safhalarının gelişmesini idrak etmek ve ilerlemelerini zamanında takip eylemek şarttır. Bin, iki bin, binlerce sene önceki ilim ve fen lisanının çizdiği ilkeleri şu kadar bin sene sonra bugün aynen uygulamaya kalkışmak elbette ilim ve fennin içinde bulunmak değildir..."[4]

Atatürk, bundan tam 95 yıl önce, adeta bir bilim insanı duyarlılığıyla, hem "ilim ve fen"nin olağanüstü gücüne, hem de "ilim" ve "fen"deki çok hızlı "değişime" ve "gelişime" vurgu yapmış; "bu değişimi ve gelişimi takip etmek gerektiğini" belirtmişti.

Atatürk'ün nasıl "çağını aşmış bir deha" olduğunu anlamak için, her şeyi bir tarafa bırakıp, onun sadece bu açıklanmalarına bakmak yeterlidir. Atatürk'ün bu açıklamalarından 95 yıl sonra bugün modern bilim, "en gerçek yol göstericinin" ilim ve fen olduğunu inkâr edilmez biçimde kanıtlamış durumdadır.

Atatürk, söyledikleri ve yaptıkları akla ve bilime uygun olduğu için büyüktür. Atatürk, işte bu nedenle ölümsüzdür.

Laik Cumhuriyetin sırrı da "akıl" ve "bilim"dir.

Medeniyetin Coşkun Seli

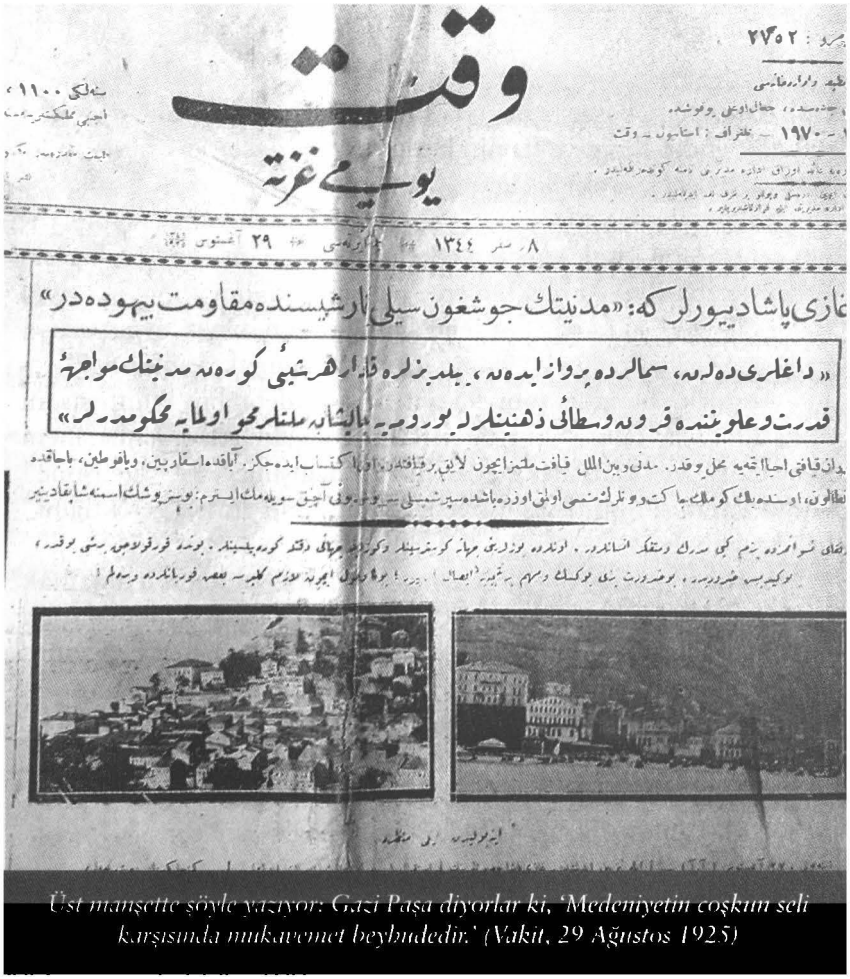
Atatürk, akıl ve bilimle şekillenmiş çağdaş medeniyeti "coşkun sel" ve "kuvvetli ateş" diye adlandırıyordu. O "coşkun sele" ve "kuvvetli ateşe" direnenlerin o selde boğulacaklarını, o ateşte yanacaklarını söylüyordu.

Atatürk, 27 Ağustos 1925'te İnebolu Türk Ocağı'nda kendisini dinleyenlere aynan şöyle seslenmişti:

"Medeniyim diyen Türkiye Cumhuriyeti halkı aile hayatıyla, yaşayış tarzıyla medeni olduğunu göstermek mecburiyetindedir. (...)"

"Medeniyetin coşkun seli karşısında mukavemet beyhudedir ve o gafil ve itaatsizler hakkında çok acımasızdır. Dağları delen, semalarda uçan, göze görünmeyen zerrelerden yıldızlara kadar her şeyi gören, aydınlatan, inceleyen medeniyetin kuvvet ve ulviyeti karşısında ortaçağ zihniyetleriyle, ilkel huraferle

4 **ATABE,** C.17, s. 44.


وقت

یوسیه غزته

«غازی پاشا دیورلر که: «مدنیتك جوشغون سیلی قارشیسنده مقاومت بیهوده در»

«داغلری ده لرده، سمالرده پرواز ایده ده، جلدیزلره قارشی کوره ده مدنیتك مواجهه قدرت وعلو ینده قروده وسطای ذهنیتلریدر وصیه مایشاده ملتلر محو اولمایه محکومدرلر»

Üst manşette şöyle yazıyor: Gazi Paşa diyorlar ki, 'Medeniyetin coşkun seli karşısında mukavemet beyhudedir.' (Vakit, 29 Ağustos 1925)

yürümeye çalışan milletler mahvolmaya veya hiç olmazsa esir olmaya ve aşağılanmaya mahkûmdurlar. Hâlbuki Türkiye Cumhuriyeti halkı yenilikçi ve gelişmiş bir millet olarak ilelebet yaşamaya karar vermiş, esaret zincirlerini ise tarihte eşsiz kahramanlıklarıyla parça parça etmiştir..."[5]

Şu sözler de Atatürk'e aittir: "Medeniyet öyle kuvvetli bir ateştir ki, ona kayıtsız olanları yakar, mahveder. İçinde bulunduğumuz medeniyet ailesinde layık olduğumuz yeri bulacak ve onu koruyacak ve yükselteceğiz. Refah, mutluluk ve insanlık bundadır."[6]

Atatürk'ün bu sözleri, binlerce yıllık uygarlık tarihinden damıtılmış gerçeklerin en açık biçimde ifadesidir.

5 **ATABE,** C.17, s. 285, 286.

6 Arı İnan, **Düşünceleriyle Atatürk,** Ankara, 1991, s. 123.

Atatürk, "medeniyet selinde boğulmamak" ve "medeniyet ateşiyle yanmamak" için bizzat medeniyetin bir parçası olmak gerektiğini görmüştü. İşte bu nedenle "muasır medeniyetler düzeyine ulaşmalı, hatta o düzeyi aşmalı" demişti. Atatürk'ün tüm devrimleri, Türkiye Cumhuriyeti'ni muasır/çağdaş medeniyetin bir parçası yapmayı amaçlıyordu.

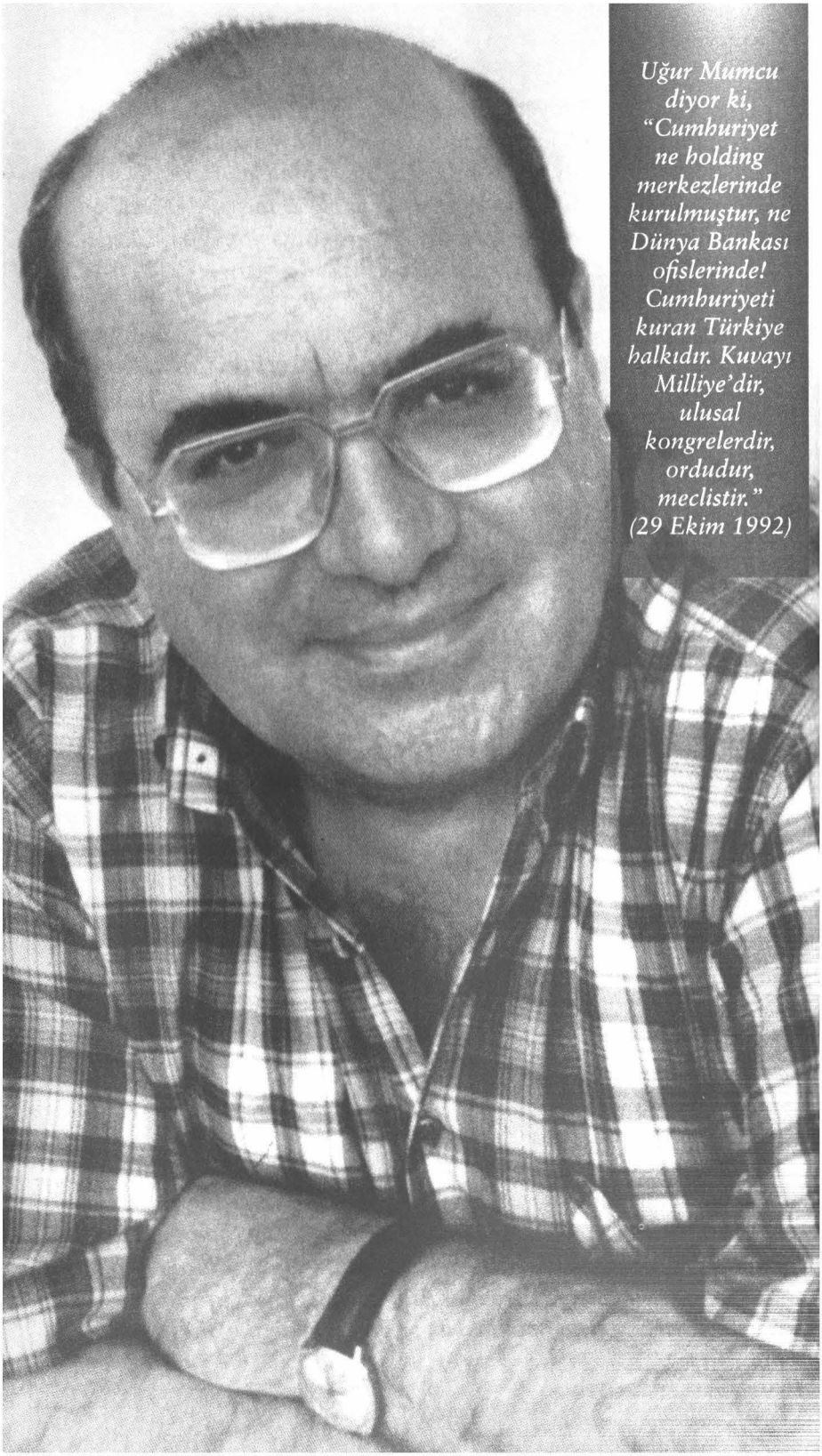
Peki, bugün durum ne?

Bugün Türkiye Cumhuriyeti, laik eğitimden uzaklaştırılıyor; medrese kafası yeniden hortlamış durumda, "akıl" ve "bilim" vurgusunun yerine tarikat, cemaat güzellemesi yapılıyor. Dahası "medeniyetin coşkun seline" direnmek için Ortaçağa dönmeyi düşünen siyasilerimiz var.

***

Unutma! Hatırla!

1990'larda Atatürk'ü en iyi anlayıp anlatan aydınları katlettiler. Uğur Mumcu da onlardan biriydi. Atatürk'ü unutturmak için Uğur Mumcu'yu katledenlere inat Atatürk'ü Uğur Mumcu'dan dinleyelim! Böylece fikirlerin öldürülemeyeceğini kanıtlayalım bir kere daha...



Uğur Mumcu diyor ki, "Cumhuriyet ne holding merkezlerinde kurulmuştur, ne Dünya Bankası ofislerinde! Cumhuriyeti kuran Türkiye halkıdır. Kuvayı Milliye'dir, ulusal kongrelerdir, ordudur, meclistir." (29 Ekim 1992)

UĞUR MUMCU'DAN ATATÜRK DERSİ

"Türkiye bugün ayakta duruyorsa, Atatürk döneminde atılan temellerin sağlamlığı nedeniyle duruyor."
(Uğur Mumcu, Cumhuriyet, 10 Şubat 1991)

Uğur Mumcu, 24 Ocak 1993'te arabasına konulan bir bombanın patlamasıyla öldürüldü.

Uğur Mumcu, yaşayabilirdi! Gördüğü gerçekler karşısında üç maymunu oynasaydı; Kemalist ve laik bir yurtsever olmasaydı; terör örgütlerinin yuvasına çomak sokmasaydı, emperyalizmin kirli çamaşırlarını ortaya saçmasaydı öldürülmezdi.

Ama o inandığı doğrulardan asla vazgeçmedi.

Ucunda ölüm bile olsa halka gerçeği söyledi.

Ucunda "ölüm" vardı.

Ölümüne Gazeteci

1990'da Prof. Muammer Aksoy ve Doç. Bahriye Üçok öldürüldü.

1990, 1991, 1992... Asker-sivil Atatürkçü yurtseverler öldürülmeye devam etti.

1992'de Oramiral Kemal Kayacan, evinde bir terör örgütünce kurşunlanarak katledildi. Bunun üzerine Uğur Mumcu, 7 Ağustos 1992'de Cumhuriyet'te "Acıya Tepkiler" başlıklı bir yazı yazdı. O yazının son cümlesi şöyleydi: "Ünlü aydınların, gazetecilerin, generallerin 'Bugün öldürülme sırası bende mi?' diye düşündükleri ve sokak ortalarında ve evlerinde birer birer kurşunlandıkları bir ülkede devletin nerede olduğunu sormak istiyoruz."

Uğur Mumcu, 24 Mayıs 1991 tarihli "Tırmanıyor" başlıklı yazısını da şöyle bitirmişti:

"Demek ki bu cinayetler ülke çapında planlı ve programlıdır...

Görülüyor ki cinayetler bir takvime bağlanmıştır.

Devlet, bu cinayetler karşısında demeç vermekle meşgul; kanı yerde kalmayacak... Kanlar yerde kaldı ve kalıyor. Katiller serbest!"

O günlerde "Öldürülme sırası bende mi?" diye düşünenlerden biri de Uğur Mumcu'ydu.

24 Ocak 1993'te öldürüldü!

"Kanı yerde kalmayacak!" diye demeç verdiler.

Aradan 26 yıl geçti. Kanı hâlâ yerde...

Üçüncü Çizgi: Mustafa Kemal Paşa

Uğur Mumcu, Atatürk'ü en doğru anlayan ve en iyi şekilde anlatan birkaç gazetecinden biriydi.

Örneğin, "Üç Ana Çizgi" başlıklı yazısında Atatürk'ü şöyle anlatmıştı:

"Tarihe –laboratuvar- gözüyle bakınca üç karakter modeli gözler önüne gelmektedir. Birincisi Tanzimat'ın Büyük Reşit Paşa'sı, ikicisi Meşrutiyet'in Enver Paşa'sı, üçüncüsü Kurtuluş Savaşı'nın Mustafa Kemal Paşa'sı... Büyük Reşit Paşa 'Batı uyduculuğunun' simgesidir; Enver Paşa 'serüvenciliğin', Mustafa Kemal Paşa ise 'ulusallığın', 'devrimciliğin' ve 'gerçekçiliğin'...

Üçüncü çizginin sahibi Kurtuluş Savaşı'nın yüce önderi Mustafa Kemal Paşa'dır. Bu görkemli tarih ve kişilik çizgisi, milliyetçiliği 'antiemperyalizm' olarak görür; devrimciliği, 'halkçılık' ve 'cumhuriyetçilikle' çağdaş uygarlığa ulaşmak biçiminde anlar ve uygular. Bu nitelikleri ile ulusal bağımsızlığın, Türkiye koşullarına uygun devrimciliğin ve ilericiliğin simgesi ve ana doğrultusudur. Bu yüzden Atatürkçülük, 'Büyük Reşit Paşa Batıcılığı'na ve 'Enver Paşa milliyetçiliği ve serüvenciliği'ne karşı tek seçenek olan 'ulusal ve 'devrimci çizginin' dünden bugüne uzanan gerçekçi doğrultusunu simgelemektedir.

Bizler, 'Batı uyduculuğunun' simgesi Büyük Reşit Paşaların, 'serüvenciliğin' simgesi Enver Paşaların değil; 'ulusal kurtuluşçu ve devrimci' Mustafa Kemal Paşaların kuşağıyız. Ve öyle olmalıyız, öyle kalmalıyız." (Cumhuriyet, 11 Şubat 1982)

Çok doğru ve çok etkili bir analiz...

Antiemperyalist Atatürk

Uğur Mumcu, Atatürk'ün mücade-lesinin emperyalizme karşı "tam bağımsızlık" mücadelesi olduğunu yazdı bıkıp usanmadan...

Birçok yazısında Atatürk'ün şu sözünü aktardı: "Biz (...) heyeti


Mustafa Kemal Atatürk

umumiyemizce (hepimiz), heyeti milliyemizce (millet olarak) bizi mahvetmek isteyen emperyalizme karşı ve bizi yutmak isteyen kapitalizme karşı mücahedeyi (savaşmayı) caiz (gerekli) gören bir mesleği takip eden insanlarız." Mumcu, Atatürk'ün bu sözü başta olmak üzere "bağımsızlıkla" ilgili sözlerinin özellikle "unutturulduğunu" düşünüyordu. "Bu sözler akla gelmeyecek, anımsanmayacak, çünkü (bu sözler) yıllardır unutturulan ve unutturulmaya çalışılan Kurtuluş Savaşı'nın amacı ve laik Cumhuriyet'in ilkeleridir" demişti. (Cumhuriyet, 19 Mayıs 1989)

Uğur Mumcu'ya göre Atatürk, emperyalizme ve yerli işbirlikçilerine karşı isyan etmişti. Onları yurdun topraklarından söküp atmıştı. "Gerçek Uygarlık" başlıklı yazısında şöyle diyor: "Ona Bolşevik diyorlardı. Bolşevik miydi? Ona gâvur diyorlardı. Gâvur muydu? Hayır. O ezilen bir ulusun ezenlere karşı isyan etmiş bilinciydi." (Kim, 1 Eylül 1967)

Uğur Mumcu, bağımsızlıkçı ve antiemperyalist Atatürk'ün Batı'ya yönelme nedenini de şöyle açıklamıştı: "Doğu ezilmişti. Evrensel hukuku, uygar kuralları yoktu. Sömürücü Batı tarafından geri bırakılmıştı. Mustafa Kemal, Batı hukukuna yöneldi, ama bunu Batı kopyacılığı olarak değil, uygarlığın ortak evrensel kurallarıdır diye benimsedi." ("Gerçek Uygarlık", Kim, 1 Eylül 1967)

Uğur Mumcu, Kemalizm ve Atatürkçülük

Bugün Atatürk düşmanları, "Kemalizm" kavramını adeta "küfür" gibi kullanıyorlar. "Atatürkçülük" ise 12 Eylül 1980'den beri içi boşaltılan bir kavram...

Lafı uzatmayalım!

Uğur Mumcu gerçek bir Kemalist'ti. Örneğin, "İşte Atatürk Bu" başlıklı yazısında şöyle demişti: "Biz oldum olası Kemalizm'i, antiemperyalist bir olgu olarak gördük ve ilerici düşüncelerimizin odak noktasına Kurtuluş Savaşımızın ulusçu ve devrimci geleneğini yerleştirmeye çalıştık." (Cumhuriyet, 3 Ekim 1980)

Uğur Mumcu, gerçek bir Atatürkçüydü. "Kemalizm" ve "Atatürk-

çülük" kavramlarını "tam bağımsızlık"la özdeşleştirmişti. Ona göre "Kemalizm, Atatürkçülük bir tek sözcükte özetlenebilir; bağımsızlık!" (Cumhuriyet, 3 Ekim 1980)

Uğur Mumcu bir yazısında "Kemalizm" kavramını şöyle açıklamıştı:

"Kemalist, sözcük olarak ilk kez, yurdumuzu işgal eden yabancı ordu yetkilileri ve bu işgalci ülkelerin basını tarafından kullanılmıştır. 'Kemalist' Anadolu'da İngiliz işbirlikçisi İstanbul Hükümeti ve işgal ordularına karşı Anadolu'nun her sınıf ve tabakadan halkını örgütleyen Mustafa Kemal yandaşları için kullanılmış bir kavramdır... Uzun uzadıya yorum yapmadan belirtirsek 'Kemalizm, eşittir antiemperyalizm'..." (Cumhuriyet, 23 Nisan 1980)

Başka bir yazısında "Atatürk devrimleri, adına 'Kemalizm' dediğimiz bir devlet şeklinin dayandığı temellerdir" demişti. (Cumhuriyet, 3 Ekim 1970)

Uğur Mumcu, Atatürkçülüğü de şöyle tanımlamıştı:

"Atatürkçülük eğer tek sözcükle tanımlanırsa, bu sözcük bağımsızlık olabilir". (Cumhuriyet, 23 Nisan 1989) Başka bir yazısında, "Atatürkçülük en kısa tanımıyla bağımsızlık demektir. Bağımsızlıktan yana olmayan Atatürkçü değil, tam anlamıyla Atatürk sömürücüsüdür!" demişti. (Cumhuriyet, 19 Mayıs 1980). Başka bir yazısında "Atatürkçülük eşittir antiemperyalizm..." demişti. (Cumhuriyet, 20 Eylül 1980) Başka bir yazısında "Ben Atatürkçüyüm diyen adamın göğsünü gere gere 'Ben emperyalizme ve kapitalizme karşıyım' demesi gerekir" demişti. (Cumhuriyet, 23 Nisan 1982)

"Unutturulan Atatürk" başlıklı yazısında "Atatürkçülük bağımsızlık demektir. Atatürkçülük ulusal onur demektir. Atatürkçülük devrimcilik demektir." diye haykırmıştı. (Cumhuriyet, 6 Ocak 1981)

Uğur Mumcu, Atatürkçülüğün "ne olduğunu" söylediği gibi "ne olmadığını" da söylemişti. "Çizgiler" başlıklı yazısından okuyalım:

"Atatürkçülüğün temeli 'Kuvayı Milliye' örgütlerine dayanır. Osmanlıcıdan Atatürkçü olmaz. Yabancı sermayeciden Atatürkçü olmaz. Türk İslam Sentezci diye yola koyulanlardan Atatürkçü olmaz. Atatürkçü antiemperyalisttir; bu bir... Atatürkçü devrimcidir; bu iki... Atatürkçü laiktir, dinsel görüşleri siyasal yaşamdan ayırır; bu da üç... Başka doğrular da var elbet. Atatürkçülüğün Marksizmle bir ilgisi olmadığı gibi 'piyasa ekonomisi' ile de uzaktan yakından bir ilgisi yoktur ve olamaz." (Cumhuriyet, 11 Mayıs 1981)

Uğur Mumcu, Atatürk'ün "laikliğe" neden büyük bir önem verdiğini yazmıştı bıkıp usanmadan... Örneğin, "Atatürk Yılında" başlıklı yazısında şöyle demişti:

"Laiklik, Atatürk ilkelerinin temelini oluşturur, bundan kimsenin

şüphesi yok... Laikliğin toplumu büyük kargaşalardan ve kör bağnazlıklardan kurtaran bir dünya görüşü olduğunu yaşanan her olay ile yeniden öğreniyor ve Atatürk'ün büyüklüğünü her olayda yeniden anlıyoruz." (Cumhuriyet, 31 Temmuz 1981)

"Atatürk diktatördür!" diyenlere karşı "Demokrasinin yolu Kemalizm'den geçer" demişti. (Devrim, 9 Haziran 1970)

Uğur Mumcu, Atatürk'e ve Atatürkçülüğe düşman olanları ise "Kemalizm Sendromu"na yakalanmış kişiler olarak adlandırmıştı. (Cumhuriyet, 10 Ağustos 1992)

Atatürk'ün İzinde Olmak

Uğur Mumcu Atatürk'ten sonra Cumhuriyet Devrimi'ne ihanet edildiğini yazdı. 10 Kasımlarda "Atam İzindeyiz" diyenleri, riyakârlıklarıyla yüzleştirdi.

"Tören Atatürkçülüğü" başlıklı yazısında "Atatürk'ün izinde miyiz?" sorusuna şöyle cevap vermişti:

"Atatürk'ün izinde olsak, Türkiye hiç bu koşullarda olur muydu? Atatürk'ün izinde olsak Türkiye, Osmanlı İmparatorluğu'nun son zamanlarındaki 'Duyunu Umumiye' örneği gibi ağır borçlar altına sokulur muydu? Atatürk'ün izinde olsak ülkemiz askeri, mali ve siyasi ipotekler altında yaşatılır mıydı? Kim cesaret edebilirdi Atatürk döneminde bu gibi işlere? Nasıl izindeyiz Atatürk'ün? Nakşibendi Tarikatı'nın sakallarını sıvazlayarak mı?" (Cumhuriyet, 20 Mayıs 1988)

"İzindeyiz!" diyen siyasilere, "İzine çıktınız, bu yüzden görevinizi bir türlü yapmadınız" demişti. (Cumhuriyet, 10 Kasım 1979)

"Kutlarken" başlıklı yazısında -iyice bunalmış olmalı ki- "Uyan Gazi Kemal" diye haykırmıştı:

"Hani nerede Mustafa Kemal'in 'istiklali tam' inancı? Hani nerede 'Kuvayı Milliye' ruhu?

Hani nerede boz kalpaklı devrimcilerin bağımsızlık Türküleri?

Uyan uyan Gazi Kemal, şu dünyanın işine bak...

Bağımsızlığımızı yitirmişiz; Kurtuluş Savaşımızın devrimci özünü çok uluslu şirketlerin faturalarıyla değişmişiz; şimdi bando mızıka eşliğinde bağırıyoruz: Yaşasın Cumhuriyet!

Yaşattınız mı? Kurtuluş Savaşı'nın antiemperyalist bilincini dipdiri ayakta tutabildiniz mi? Cumhuriyeti, anayasada yazılı nitelikleriyle koruyabildiniz mi?" (Cumhuriyet, 30 Ekim 1978)

"İzinde miyiz?" başlıklı yazısında ise "Böyle Atatürkçülük olmaz" demişti:

"Atatürk'ün kurduğu parti kapatılacak... Atatürk'ün kurduğu Dil

ve Tarih Kurumları kapatılacak... Atatürk'ün vasiyeti geçersiz sayılacak... Bütün bunlardan sonra Atatürk'ten ve Atatürkçülükten söz edilecek! Olmaz!" (Cumhuriyet, 10 Kasım 1987)

"Nereye" başlıklı yazısında ise adeta bugünleri görürcesine kalemini konuşturmuştu:

"İslamcı kadro devlet bürokrasini adım adım eline geçirdi... İmam hatip liselerini bitirenler ne imam oluyorlar, ne hatip! Ne oluyorlar? Hukuk fakültelerini bitirip kaymakam, savcı ve emniyet müdürü oluyorlar... Bunun nedenini, niçinini düşünmez misiniz?

Ne oldu başka?

Tarikat şeyhlerinin cenazeleri Bakanlar Kurulunca çıkarılan özel kararnamelerle kaldırıldı. Zorunlu din dersleri 12 Eylül generallerinin silah zoruyla benimsetildi.

12 Eylül ile atılan tohumlar bugün yeşeriyor." (Cumhuriyet, 14 Haziran 1990)

Ah Uğur Mumcu ah! Ne kadar da haklıydın! Senden sonra o tohumlar yeşerdi, ağaç oldu!

Uğur Mumcu, 12 Eylül 1980 düzeninin "Atatürkçülüğü" yok etmek istediğini anlatmaya çalışmıştı. Atatürkçülüğü yok etmek için Atatürkçü aydınların katledildiğini belirtmişti.

Bir keresinde açıkça "Atatürkçülük 80'li yıllarda devlet eliyle kundaklandı" diye yazmıştı. (Cumhuriyet, 23 Temmuz 1992) "12 Eylül, Atatürkçülüğün sahtesini resmi ideoloji yaptı" diye de eklemişti. (Cumhuriyet, 5 Aralık 1992)

Uğur Mumcu, her şeye rağmen umutsuz değildi. "Atatürkçü düşünce yenilmedi, yenilmeyecek. Kuvayı Milliye ruhuna, ulusal onura, Anadolu devrimine, aydınlanma çağına ve çağdaş özgürlüklere sahip çıkarak güçlenecek..." diyordu. (Cumhuriyet, 23 Temmuz 1992)

Bugünleri görse kim bilir neler düşünürdü?

Onu unutmadık! Atatürk ve Cumhuriyet bayrağını taşımaya devam ediyoruz. Yenilmeyeceğiz!

***

Unutma! Hatırla!

Sadece Atatürk'ü değil, İnönü'yü de unutturmak istiyorlar. Atatürk'e saldıramadıklarında İnönü'ye saldırıyorlar. Atatürk hakkında yalanlar üretenler, İnönü hakkında da yalanlar üretiyorlar. Öyle ki, 2018'de İnönü'yü Türk bayrağı değil, Amerikan bayrağı sallamakla bile suçlayabildiler. Şimdi de unutturulan İnönü'yü hatırlayalım.

İSMET İNÖNÜ
"Bayraklaşan Bir Ömür"

"Bir İsmet Paşa ölür, yerine başka biri gelir, göreve devam eder ve bu bayrak hiç inmez."

Hatırlayacaksınız! Ekim 2018'de AKP'li Cumhurbaşkanı R.T. Erdoğan, yaptığı bir konuşmada İsmet İnönü'nün bir fotoğrafını göstererek şöyle dedi: "İşte görüyorsunuz, elindeki bayrak, dikkat edin Türk Bayrağı değil. Elindeki bayrak Amerikan (bayrağı), bu da İnönü..." Ancak 1962'de ABD Başkan Yardımcısı Johnson'un Türkiye ziyareti sırasında çekilen o fotoğrafta İsmet İnönü'nün elinde –protokol kuralları gereği– hem Türk hem Amerikan bayrağı vardı: Fakat AKP'li Cumhurbaşkanı Erdoğan, özellikle Amerikan bayrağının görüldüğü fotoğraf karesini göstererek İsmet İnönü'yü "Türk Bayrağı değil Amerikan bayrağı sallamakla" suçladı.

Oysaki o İsmet İnönü, tüm ömrünü, "ay yıldızlı Türk Bayrağı yere düşmesin" diye harcamıştı.

Türk Bayrağı Düşmesin Diye

İsmet İnönü, Yemen çöllerinden Suriye-Filistin dağlarına, Sakarya boylarından Afyon ovalarına kadar uzanan uzun askerlik hayatı boyunca Türk ordusunu komuta etti, zaferler kazandı; rütbelerle, nişanlarla, madalyalarla ödüllendirildi. Milli Mücadele'de Yunan'a ilk darbeyi İnönü savaşlarında o vurdu. Bu toprakları yeniden vatan yapan Sakarya Savaşı'nın ve Büyük Taarruz'un Batı Cephesi Komutanı oydu. Milli Mücadele'den sonraki siyasi zaferlerin altında da onun imzası vardı: Önce Mudanya Mütarekesi'ni, sonra Lozan Antlaşması'nı o imzaladı. Atatürk Cumhuriyeti'nin 15 yıla yakın başbakanlığını o


Lozan'da suikast haberlerine rağmen, arabasından asla indirmediği o Türk Bayrağı işte bu!
"7625"

yaptı. Atatürk'ün tüm devrimleri, onun başbakanlığı döneminde hayata geçirildi. Türkiye Cumhuriyeti'ni tek partiden çok partili demokrasiye taşıyan oydu. Türkiye Cumhuriyeti'ni II. Dünya Savaşı felaketinden koruyan, "çocukları babasız bırakmayan" da oydu.

İsmet İnönü, II. Dünya Savaşı sonrasındaki soğuk savaş ortamında Amerika'ya yaklaşmak zorunda kaldı.

Evet! Türkiye Cumhuriyeti, 1947'de Truman Doktrini ve Marshall Yardımı ile onun döneminde ABD etkisine girmeye başladı. Hiç kuşkusuz! II. Dünya Savaşı sonrasındaki, o zor günlerde "dizginleri ABD'ye kaptırmak" yerine Atatürk'ün "tam bağımsızlık" ilkesine sıkı sıkıya sarılsa çok daha iyi olurdu? Ama olmadı. Niye olmadığını, bir keresinde tüm açık yürekliliği ile şöyle ifade etmişti: "Ben Atatürk değilim, Atatürk'ten beklediklerinizi benden beklemeyiniz."

Unutma ki, Atatürk sonrasındaki bazı politikaları nedeniyle İnönü'yü eleştirmek mümkündür, ancak bu eleştirileri "İnönü'ye düşmanlık" düzeyine vardırmak tarihin vicdanını kanatır.

Hele hele Türk Bayrağı üzerinden İnönü'ye saldırmak... Tek kelimeyle, ayıptır!

Suikast Girişimi

Tarih: 21 Şubat 1964

Yer: Ankara

Başbakan İsmet İnönü, çok yoğun geçen bir günün ardından başbakanlık binasından ayrılırken Mesut Suna adlı bir elektrik işçisinin silahlı saldırısına uğramıştı. Suikast girişiminden yara almadan kurtulan İnönü, olayı çok soğukkanlılıkla karşılamıştı. Olayın ardından hiçbir şey olmamış gibi TBMM'ye gitmişti. Yakalanan Mesut Suna ise ifadesinde, "27 Mayıs'a sebebiyet verdiğine inandığı İnönü'yü öldürmek amacıyla ateş ettiğini" açıklamıştı.

İsmet İnönü, daha önce de suikast teşebbüsleriyle karşılaşmıştı. 23 Şubat 1964 tarihinde Hürriyet Gazetesi'ne verdiği bir demeçte bu konuda şunları söylemişti: "Bir defa İzmir'e gidiyordum. İstiklal Harbi sırasında idi. Birisinin kadın kılığına girerek beni öldüreceği ihbar edildi, arandı ve bulunamadı. Bir diğer hatıram ise

Çerkez Ethem'in Eskişehir'de olduğu sıraya aittir. Beni karargâhına çağırıyordu, gidecektim, adam beni yakalayacak, tevkif edecekmiş. Atatürk'ten bir telgraf aldım. Benim adımı da kullansalar, ısrar etseler, Çerkez Ethem'in yanına gitmeyeceksin diyordu. Gitmedim."

Fakat Çerkez Ethem, İsmet İnönü'nün peşini bırakmadı. İsmet İnönü, Lozan görüşmeleri için İsviçre'de bulunduğu sırada Çerkez Ethem de Avrupa'daydı. İsmet İnönü'ye suikast planladığına ilişkin ciddi duyumlar vardı.

Lozan'da İsmet Paşa'ya Suikast Hazırlıkları

İsmet Paşa askeri zaferin ardından diplomatik zafer için Lozan'a gönderildi. Bu sefer masa başında, emperyalist ülkelere karşı tam 8 ay savaştı. Öyle ki bir ara görüşmeler tıkandı, diplomatik savaşın askeri savaşa dönmesi an meselesiydi.

İsmet Paşa'nın Lozan'da çok bunaldığı, çok yalnız kaldığı zamanlar oldu. "O dakikalarda bir defa arkadaşları, Lozan'daki otelin terasına yürüyüp aşağıdaki uçuruma kendisini atacağını bile sanarak irkilirler."

İsmet Paşa, Lozan'daki diplomasi savaşı sırasında adeta yaşlandı. 23 Aralık 1922'de Atatürk'e gönderdiği telgrafta aynen şöyle diyordu: "Görüştüğümüz zaman saçlarımı bembeyaz, yaşımı on sene ileri bulacaksın."[1]

İsmet Paşa Lozan'da "kelle koltukta" görev yaptı.

Öyle ki Lozan'a geldikten bir gün sonra, 14 Kasım 1922'de not defterine şu notu düşmüştü: "Roma'dan Paris'e telefon... Ermeniler suikast için hazırlanmışlar..."[2]

Kısa bir süre önce Ermeni teröristler, üç eski devlet adamını katletmişti:

15 Mart 1921'de eski sadrazamlardan Talat Paşa Berlin'de evinin yakınında bir Ermeni terörist tarafından öldürülmüştü.

6 Aralık 1921'de eski sadrazamlardan Sait Halim Paşa Roma'da kaldığı otelin önünde bir Ermeni terörist tarafından öldürülmüştü.

21 Temmuz 1922'de İttihatçıların önde gelen isimlerinden Cemal Paşa, Tiflis'te iki yaveriyle birlikte öldürülmüştü.

1 Bilal Şimşir, **Lozan Günlüğü**, Ankara, 2012, s. 301.
2 Şimşir, s. 20.



İsmet Paşa, Atatürk ile Ankara'da. (1921)

Ermeni teröristlerin, Cemal Paşa'nın katledilmesinden sadece dört ay sonra, şimdi de İsmet Paşa'ya suikast hazırlığında oldukları belirtiliyordu. İşin hafife alınır yanı yoktu.

Lozan'da İsmet Paşa'yı öldürmek isteyen sadece Ermeni teröristler değildi. Çerkez Ethem de İsmet Paşa'yı öldürmek için fırsat kolluyordu.

22 Kasım 1922'de İsmet Paşa, Başbakan H. Rauf Bey'den -Başkomutan ve TBMM Başkanı Atatürk'ün kapalı imzasını taşıyan- şöyle bir telgraf aldı: "Ethem ve Eşref'le arkadaşlarının ve muhtemelen Reşit ve Tevfik'in İsviçre'ye gittikleri öğrenilmiştir. Zatı devletlerine suikastta bulunmaları ihtimali olduğundan İsviçre hükümetine müracaatla tutuklanıp sınır dışı ettirilmelerinin sağlanmasını talep ederim."

Milli Mücadele'de 28 Ocak 1921'de Yunan tarafına geçen Çerkez Ethem, daha sonra Yunanistan'a kaçmıştı. Çerkez Ethem, Kuşçubaşı Eşref'le birlikte Yunanistan'dan Almanya'ya ve İsviçre'ye geçmişti. Güya orada "kür tedavisi" görecekti. Çerkez Ethem -ne tesadüftür ki- tam da Lozan Konferansı'nın başlayacağı, 20 Kasım 1922 günü Königştayn'da bir sanatoryuma kayıt yaptırmıştı. Ancak kayıt yaptırdığı sanatoryuma bir daha uğramamıştı.

Çerkez Ethem ve Kuşçubaşı Eşref'in Avrupa'daki faaliyetleri Türk istihbaratı tarafından adım adım izleniyordu.

Atatürk, 13 Ocak 1923'te İsmet Paşa'ya gönderdiği telgrafta Çerkez Ethem ve Kuşçubaşı Eşref "tehlikesinden" şöyle söz edi-

yordu: "Refakatinde Eşref olduğu halde tedavi için İsviçre'ye giden Çerkez Ethem'in Lozan'a giderek delege heyetimize suikast tertibiyle alakadar olması, bazı araştırmalara göre, Genelkurmayca muhtemel görünmektedir."

Lozan Konferansı'nın özellikle ikinci döneminde İsmet Paşa'ya suikast yapılacağı konusunda ciddi istihbarat raporları hazırlanmıştı.

22 Nisan 1923'te Genelkurmay Başkanı Fevzi (Çakmak) Paşa "Olağanüstü önemli ve aceledir" kaydıyla Atatürk'e gönderdiği bir telgrafta, İngiliz pasaportlu bir Ermeni'nin, İsmet Paşa ve Refet Paşa'ya suikast yapmak için hareket edeceğini bildiriyordu.

22 Nisan 1923'te Başbakan Rauf Bey, Lozan'daki İsmet Paşa'ya şu telgrafı göndermişti: "Zatı alinize suikast hazırlandığı duyulmuştur. Tedbirleri artırmanızı ve İsviçre hükümetine duyurmanızı rica ederim." Aynı gün Dışişleri Bakanlığı da Paris Elçiliği'ne bir telgraf çekerek İsmet Paşa'ya suikast hazırlandığı, bu nedenle İsviçre hükümetinin "daha uyanık olmasının sağlanmasını" istemişti.

23 Nisan 1923'te Paris Elçiliği'nden Fransa Dışişleri'ne gönderilen bir notada, İsmet Paşa'ya suikast hazırlandığı, bu iş için Kıbrıslı Mamapoli takma adlı İngiliz pasaportu taşıyan bir kişinin Yunanistan'dan ayrıldığı, bu kişinin ve diğerlerinin Fransa'dan geçmelerinin engellenmesi istenmişti. Lozan'da İsmet Paşa'ya suikast hazırlandığı yönündeki istihbarat bilgisi, Paris Elçiliği tarafından İsviçre ve Fransa hükümetlerine duyurulmuştu.

İsmet Paşa'ya Lozan'da suikast yapılacağı yolunda raporların havada uçuştuğu o günlerde, Sovyet Rusya Delegesi Vorosvki öldürüldü. Vorovski, 10 Mayıs 1923'te Lozan'daki Otel Cecil'in yemek salonunda İsviçre vatandaşı Maurice Alexandre Conradi tarafından alnından vurulmuştu.

Vorovski suikastı, Lozan'da İsmet Paşa'ya suikast şüphelerini iyice artırdı.

Bu olaydan iki gün sonra, 12 Mayıs 1923'te, Başbakan Rauf Bey, İsmet Paşa'ya şu telgrafı gönderdi: "Vorovski'nin katli üzerine Vakit Gazetesi'ne demeç veren General Pelle, Türk heyetine karşı da suikast hazırlandığını söylemiş. Bu konuda kendisinden ek bilgi alınarak tez elden bildirilmesi... Zatı alinizin ve heyetinizin son derece iyi korunmanıza dikkat buyurmanızı... Bu konuda yüksek komiserler aracılığıyla girişimde bulunduk."

General Pelle, Ermeni teröristlerin Lozan'da İsmet Paşa'yı öl-

dürmek için komplo kurdukları konusunda Türk heyetini de uyardı. 13 Mayıs 1923'te İstanbul'daki İngiliz Yüksek Komiser Vekili Nevile Henderson, Dışişleri Bakanlığı'na bu konuda bilgi verdi.

14 Mayıs 1923'te Başbakan Rauf Bey, İsmet Paşa'ya gönderdiği bir telgrafta "İki Ermeni çetesinin ve Çerkez Ethem'in Almanya'dan İsviçre'ye geçtiklerini" bildirerek "İstanbul, Paris ve Roma'da gerekli girişimlerde bulunulmasını için talimat verdiklerini" belirtti.

Vorovski suikastından hemen sonra İsviçre hükümeti de, Bern'den Lozan emniyetine gönderdiği bir raporda, bazı şüpheli kişilerin sınırı geçerek İsviçre'ye girdiklerini ve Lozan'a gittiklerini haber verdi. Haberi alan Lozan Emniyet Müdürü, Lozan Palas Oteli'nde, özellikle de İsmet Paşa'nın dairesi etrafında çok ciddi güvenlik tedbirleri aldı. İsmet Paşa'yı korumakla görevli polislerin sayısı artırıldı.

İsmet Paşa'nın Cevabı: "Bu Bayrak Hiç İnmez"

Lozan Konferansı sırasında İsmet Paşa, bir taraftan Ermeni teröristler, diğer taraftan Çerkez Ethem vb. kişilerce öldürülmek isteniyordu. Ama o, kendi hayatını değil, milletin hayatını düşünüyordu. O, Lozan'da asıl büyük suikastın Türk milletine hazırlandığını görüyordu. Kendisine yönelik suikast iddialarını pek ciddiye almayan İsmet Paşa, önünde küçük Türk Bayrağı takılı otomobiliyle Lozan caddelerinde dolaşıyordu. Lozan Polis Müdürü bir tedbir olarak İsmet Paşa'nın, otomobilindeki o bayrağı kaldırmasını istemişti. İsmet Paşa bu teklifi şiddetle reddederek "Bir İsmet Paşa ölür, yerine başka biri gelir, göreve devam eder ve bu bayrak hiç inmez" demişti.

Lozan Konferansı'nı yakından takip eden gazetecilerden Ali Naci Karacan, "Lozan" kitabında, aynen şöyle yazıyor: "İşte bu sırada idi ki Lozan polisi, Türk başdelegesine, bir güvenlik tedbiri olarak otomobilinin önünde asılmakta olan küçük Türk bayrağının kaldırılması ricasında bulundu. İsmet Paşa, Lozan polisinin bu teklifine hemen Türk bayrağını taşıyan otomobiline binerek bir hastaneyi ziyaret etmek suretiyle cevap verdi."

Sözün özü şu: İsmet İnönü, canı pahasına Türk bayrağını dalgalandırdı. O sadece Türk bayrağını dalgalandırmakla kalmadı, aynı zamanda yapıp ettikleriyle kendisi de bayraklaştı.

Gelelim bugüne: Ben bu yazıyı yazarken Papaz Brunson serbest bırakıldı. ABD aylardır, Papaz Brunson'un serbest bırakılmasını istiyordu.

Bu durumda Amerikan bayrağını sallayan kim? 1923'te Lozan'da canı pahasına arabasındaki Türk Bayrağı'nı dalgalandıran İsmet İnönü mü, yoksa 2018'de, Türkiye'de "casuslukla" suçlanan ABD'li Papaz Brunson'u serbest bırakanlar mı?

Nedendir bilmem, ama bu yazıyı, İsmet İnönü'nün şu sözüyle bitirmek istiyorum: "Yalana dayanarak devlet yönetilmez."

***

Unutma! Hatırla!

Tek partiden çok partiye geçilirken İsmet İnönü'nün rolünü unutturdular. Öyle ki, insanları, çok partili sistemin İnönü'nün değil, Menderes'in eseri olduğuna inandırdılar. 14 Mayıs 1950 seçimlerini kaybeden İnönü'nün, 27 yıl sonra kansız, kavgasız biçimde iktidar koltuğunu, kazanan DP'ye teslim ettiğini görmezden geldiler. "İnönü'nün demokrasi dersini" hatırlamanın tam zamanıdır.

İNÖNÜ'DEN DEMOKRASİ DERSİ
"Seçimden Sonra Koltuk Bırakma Sanatı"

**İnönü, 14 Mayıs 1950 seçimlerini kaybetti.
CHP, 27 yıl sonra iktidardan düştü. İnönü, en çabuk
şekilde iktidarı, kazananlara bıraktı.
Başbakanı ve yeni cumhurbaşkanını tebrik etti.**

31 Mart 2019 Yerel Seçimleri'ni kaybeden AKP iktidarı, 25 yıldır yönettiği İstanbul'u kaybetmeyi bir türlü kabullenemedi. İstanbul'da pek çok ilçede seçimlere itiraz ederek seçimlerin yenilenmesini istedi.

25 yıldır yönettiği İstanbul'u, kazananlara teslim edemeyen AKP iktidarına, 69 yıl önce, CHP iktidarının, 27 yıldır yönettiği Türkiye'yi, kazananlara nasıl teslim ettiğini anlatacağım.

Tek Partiden Çok Partiye

İsmet İnönü, 27 Haziran 1956'da meclis kürsüsünden Demokrat Parti (DP) iktidarına şöyle seslenmişti: "Aramızdaki farkı bilelim: Biz mutlakıyetten bugüne geldik, siz ise mutlakıyete doğru gidiyorsunuz."

İnönü çok haklıydı. Türkiye'yi adım adım mutlakıyetten demokrasiye taşımışlardı.

İnönü, 2 Mart 1939'da İstanbul Üniversitesi'nde yaptığı konuşmada, yönetim üzerinde "gerçekten milletin denetimi olmadıkça halk iradesi vardır denilmez" demişti.

1 Kasım 1944'te meclis açış konuşmasında ise "demokrasi prensiplerini geliştirmekten" söz etmişti.

İkinci Dünya Savaşı sonlarında CHP içinde bir muhalif hareket



İsmet İnönü, 14 Mayıs 1950 seçimlerini kaybettikten sonra siyasi, rakiplerini tebrik etmişti. (Fotoğrafta İnönü ve Menderes birlikte.)

belirdi. Mayıs 1945'teki bütçe görüşmelerinde Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan, Emin Sazak ve Fuat Köprülü bütçeye "ret oyu" verdiler. İlginçtir! O günlerde Toprak Reformu meclis gündemdeydi ve bu muhalif milletvekilleri arasında Adan Menderes ve Emin Sazak gibi toprak sahibi milletvekilleri vardı.

İsmet İnönü, tek parti içindeki bu muhalif hareketten çok partili bir düzen çıkarmayı bilecekti.

Süreç şöyle gelişti:

Faik Ahmet Barutçu'nun aktardığına göre; İkinci Dünya Savaşı sonunda San Francisco Konferansı devam ederken İnönü, bazı milletvekillerini Çankaya'da bir toplantıya çağırdı. Onlara "ikinci bir parti kuracağını" söyledi. İnönü, oradaki herkese ayrı ayrı "Demokrasiye geçiş konusunda ne düşünüyorsunuz?" diye sordu; birçok milletvekili "iyi olur" dedi. Demokrasiye geçişin "şimdilik erken olacağını" söyleyenler de oldu.

İnönü, 3 Mayıs 1945'te Eskişehir Halkevi'nde yine "demokrasiden" söz etti.

19 Mayıs 1945'teki konuşmasında ise "Savaş zamanlarının darlıkları kalktıkça memleketin siyaset ve fikir hayatında demokrasi prensipleri daha geniş ölçüde hüküm sürecektir" dedi.

İnönü'nün bu açıklamalarından sonra yeni partiler kurulmaya başlandı. Önce iş adamı Nuri Demirağ, 18 Temmuz 1945'te Milli Kalkınma Partisi'ni kurdu.

7 Haziran 1945'te de CHP içindeki muhalifler; Bayar, Menderes, Köprülü ve Koraltan hazırladıkları Dörtlü Takrir'i TBMM'ye verdiler. Burada "demokrasiye" vurgu yapmışlardı. CHP Genel Kurulu'nda görüşülen Dörtlü Takrir, 12 Haziran 1945'te reddedildi. Bunun üzerine Eylül 1945'te önce Celal Bayar milletvekilliğinden istifa etti. Sonra Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan -bazı gazetelerdeki yazı ve demeçleriyle CHP'ye açıkça cephe aldıkları için– partiden uzaklaştırıldılar.

İnönü, 1 Kasım 1945'teki meclis açış konuşmasında, 1947 seçimlerinden önce CHP'deki muhaliflerin "yeni bir karşıt parti" kurmalarının iyi olacağını ima etti. İnönü'nün bu konuşmasından bir ay sonra, 1 Aralık 1945'te, Celal Bayar, arkadaşlarıyla birlikte yeni bir parti kuracaklarını açıkladı. 7 Ocak 1946'da da DP kuruldu.

İnönü, 1946'da Antakya'da yaptığı konuşmada "Yakın arkadaşlarım tarafından kurulan DP, tutmuştur" dedi. "Devlet reisi olarak" her iki partiye karşı "tarafsız olacağını" söyledi.

Özetle, İnönü'nün de teşvikleriyle tek partiden çok partiye geçildi. 1945-1950 arasında 5 yıl içinde Türkiye'de tam 23 yeni parti kuruldu.

Hiç kuşkusuz, İnönü'nün demokrasiye geçiş kararında, İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki dış dinamiklerin de rolü vardı: Savaşı demokratik ülkelerin kazanması, savaş sonrasında Sovyetler'in Türkiye'ye yönelik saldırgan politikası, Batı desteğini alabilmek için demokrasiye geçiş kararını hızlandırdı. Ancak Prof. Şerafettin Turan'ın ifadesiyle Türkiye'de demokrasiye geçiş kararını yalnızca dış dinamiklere bağlamak "tek yanlı bir değerlendirme" olur.



1940
VAKLIDERE
ARAPLARI
asaya çıkarıldı.

Cumhuriyet

22 inci yıl Sayı: 7619 — İSTANBUL — CAĞALOĞLU — Cuma 2 Kasım 1945

2. CİHAN HAR
ve
T Ü
INKILA

Millî Şefin Tarihî Nutku

Anız yurd içinde değil, dış dünya efkârında da derin akisler uyandıra
lan bu nutuk Cumhuriyet tarihinde her zaman için şerefli bir yer tutacak

Dış politika durumu

ürk topraklarından ve haklarından hiç
nseye verilecek borcumuz yoktur.
erefle yaşayacak ve şerefle öleceğiz,,

Şef: "İkinci dünya harbindeki hareket hattımız Müttefik milletlerin
nda da zamanında zaruri görülmüş ve hakkımızdaki tenkidler, kara günler
geçtikten sonra, sun'i olarak meydana çıkarılmıştır,, dediler

İç Politika durumu

"Tek eksiğimiz hükûm
partisinin karşısında başk
parti bulunmamasıdır,,

Milli Şef: «Tek dereceli olmasını istediğ
1947 seçiminde milletin çoklukla vereceği o
gelecekteki iktidarı tayin edecektir» ded

Meclisto

2 Nisan 1945, Cumhuriyet

İnönü'nün Demokrasi Hazırlığı

10 Mayıs 1946'da toplanan CHP Olağanüstü Kurultayı'nda İnönü, tek dereceli seçim sistemine geçilmesini ve kendisinin "değişmez genel başkan" sıfatının kaldırılmasını istedi. "Seçimi kaybedersek, kazanan partinin başkanının devlet başı olmasını doğal göreceğiz ve onu samimi bir hürmetle karşılayacağız" dedi.

Kurultayda "tek dereceli seçim sistemi" benimsendi. "Partinin Değişmez Genel Başkanı İnönü'dür" ifadesi tüzükten çıkarıldı.

Ayrıca dernek kurma serbestliği getirildi. Üniversitelere özerlik tanıyan Üniversiteler Kanunu çıkarıldı. Basın Yasası değiştirilerek hükümetin gazete ve dergi kapatma yetkisi yargıya devredildi.

Bütün bu demokratikleşme adımlarına karşın "açık oy, gizli sayım" ilkesi değiştirilmedi. Bu ortamda yapılan 21 Temmuz 1946 seçimlerini CHP kazandı. Ancak bu seçimlerde bir takım usulsüzlükler, yolsuzluklar yapıldı. DP, yolsuzlukları protesto etti.

1946 seçimlerinden sonra Recep Peker hükümeti kuruldu.

Seçim sonrasında DP-CHP gerginliği arttı. 1946 bütçe görüşmelerinde Adnan Menderes'in CHP'yi çok ağır bir dille suçlaması üzerine Başbakan Recep Peker, Menderes'e "psikopat" dedi. Bunun üzerine DP'liler topluca meclisi terk ettiler.

CHP ve DP arasındaki gerginliğin iyice tırmanması üzerine Cumhurbaşkanı İnönü arabulucu oldu; Celal Bayar'la ve Recep Peker'le görüştü. İnönü bu görüşmelerden sonra meşhur 12 Temmuz Bildirisi'ni yayımladı. Burada özetle "iktidarın muhalefeti ezmemesi gerektiğini" söyledi.

17 Kasım 1947'de CHP'nin 7. Büyük Kurultayı toplandı. İnönü burada yaptığı konuşmada muhalefet partisinin olmamasını "milli bir eksiklik" olarak adlandırdı. Kurultayda yapılan tüzük değişikliğiyle cumhurbaşkanlığı ve parti başkanlığı birbirinden ayrıldı.

20 Haziran 1948'de toplanan DP İkinci Büyük Kongresi'nde ise Milli Teminat Misakı hazırlandı. Buna göre "adil bir seçim yasası" hazırlanmazsa ve gelecek seçimlerde yine usulsüzlük yapılırsa vatandaşın "direnme hakkının" doğacağı belirtilerek "milli husumetten" söz edildi. CHP'liler buna "Husumet Andı" dediler.

CHP, 1949'da demokratik bir Seçim Yasası hazırladı. 1950'de kabul edilen bu yasayla gizli oy açık tasnife geçildi. Yargıçların il ve ilçe seçim kurulları başkanlığı yapmasına, Yargıtay ve Danıştay

üyelerinden bir Yüksek Seçim Kurulu kurulmasına karar verildi. Menderes'in ifadesiyle bu yasa "Demokrasinin Sakarya Zaferi"ydi.

İnönü Seçimi Kaybetti, Kazananı Tebrik Etti, İktidardan Çekildi

İnönü, 1950 seçimlerini kaybetmeyi göze almıştı. Demokrasi uğruna iktidarın tüm avantajlarını elinin tersiyle bir kenara itmeye hazırdı.

1950 seçimlerini kaybettiği o gece eşi Mevhibe Hanım'a, "Yarından sonra Çankaya'dan Ankara'ya otobüsle inmeye hazır mısınız?" dedi. Mevhibe Hanım "Hazırız Paşam!" dedi. Bir an önce Cumhurbaşkanlığı Köşkü'nü boşaltmak istiyordu. "Kaç günde taşınırız?" diye sordu.

Seçim sonucunu demokratik bir olgunlukla kabul eden İnönü, 11 yıl 6 ay 3 gün süren cumhurbaşkanlığından sonra Çankaya'dan ayırılıp Pembe Köşk'e taşındı.

14 Mayıs 1950 seçimlerinde yüzde 53.59 oy alan DP 408 milletvekili, yüzde 39.98 oy alan CHP ise 69 milletvekili çıkardı. CHP, çoğunluk sisteminin azizliğine uğramıştı.

Orhan Birgit'in anlattığına göre seçimin kaybedildiği anlaşılınca İstanbul Sıkıyönetim ve Birinci Ordu Komutanı, "seçime fesat karıştırıldığı" iddiasıyla harekete geçmek için İnönü'den talimat beklemişti. İnönü'nün talimatı şuydu: "Milli irade gerçekleşmiştir. Halkın istediği şekilde iktidar devredilecektir. Bunu herkes içine sindirmelidir."

İnönü, 22 Mayıs 1950'de yurt dışındaki oğlu Erdal İnönü'ye yazdığı bir mektupta çoğunluk sistemi nedeniyle "fena yenildiklerini" belirtti. "Değişim arzusuna" yenildiklerini yazdı. "Bu da milletlerin hem masum hem de doğal arzularıdır" dedi. "Bu seçim... Memleket için, hepimiz için şeref olmuştur" diye de ekledi.

İnönü, TBMM'nin ilk toplantısını beklemeden iktidarı, kazananlara bırakmak istedi. Ancak DP'liler, henüz hazır olmadıklarını belirterek biraz zaman istediler. İnönü, Menderes'i başbakanlık odasında tebrik etti. 22 Mayıs'ta yeni cumhurbaşkanı seçildi. İnönü aynı gün yeni cumhurbaşkanını da tebrik etti.

İnönü, 12 Ekim 1945'te kabul ettiği ABD Senato Üyesi Claude

Papper'e şöyle demişti: "Kendimi Millet Meclisimizde bir muhalefet partisi başkanı olarak gördüğüm gün hayatımın vazifesini yerine getirmiş olacağım."

İnönü, artık muhalefetteydi. "Hayatının vazifesini yapmanın" iç huzurunu yaşıyordu.

Kısacası İnönü, 27 yıllık uzun tek parti iktidarından sonra yönetimi kansız, kavgasız biçimde sandıktan çıkanlara teslim etmesini bildi.

Bu gerçeği Menderes bile kabul ediyordu. Menderes 4 Mart 1954'te mecliste yaptığı konuşmada şöyle demişti: "Bir iç savaşa gitmemiş olduklarını belki lehlerine kaydetmek yerinde olur. Çünkü ellerinde bir silah ve bir kuvvet vardı..."

"Türk Demokrasi Tarihi"ni yazan Prof. Kemal Karpat'a göre; "CHP'nin bir muhalefet kurulmasına müsaade etmesi, hatta bu muhalefeti ilk sıralarda desteklemesi dünya tarihinde görülmemiş bir olaydır."

İnönü, seçim öncesinde "Kaybetsem de kazansam da şeref benim!" demişti. Seçim sonrasında "Benim en büyük yenilgim en büyük zaferimdir" dedi. İnönü'nün 1950 seçim yenilgisi gerçekten de onun en büyük zaferiydi. İnönü, sandıkta kaybetmişti, ama çok arzuladığı demokrasi kazanmıştı.

Bilmem anlatabildim mi?

***

Unutma! Hatırla!

Hep Fatih'in fethettiği İstanbul'dan söz ettiler. Ancak Fatih'in fethettiği o güzelim İstanbul'a sonradan "ihanet edenleri" unutturdular. Adnan Menderes'in DP'si döneminde İstanbul'un tarihinin yok edildiğini, mesela "yol yapıyoruz" denilerek 60 civarında tarihi caminin nasıl yıkıldığını hep gizlediler. CHP'yi "cami satmakla" suçlayanlar, DP'yi "cami yıkmakla" hiç suçlamadılar. Şimdi de İstanbul'a ihanetin tarihini hatırlayalım. Menderes'in yıktığı tarihi camileri görelim.


Mimar Henri Prost

İSTANBUL'A İHANETİN TARİHİ

"Bir vakitler, şekilleri, boyları ve renkleri tespit edilen binalarla süslenmiş yedi tepenin efsanevi manzaraları artık silinmek üzeredir...
İstanbul gelecek asırlarda yedi tepesi seçilemeyen, mimari anıtları görülemeyen, cüce ve dev beton yapılar şehri olmak tehlikesi içindedir."
(Haluk Y. Şehsuvaroğlu, Cumhuriyet, 1952)

21 Ekim 2017'de AKP'li Cumhurbaşkanı Erdoğan aynen şöyle demişti: "İstanbul müstesna bir şehirdir. Ama biz bu şehrin kıymetini bilmedik. Biz bu şehre ihanet ettik, hâlâ da ihanet ediyoruz. Ben de bundan sorumluyum."

Erdoğan çok haklı! AKP döneminde İstanbul ranta, betona teslim edildi. Ancak "İstanbul'a ihanet" yeni başlamadı; "İstanbul'a ihanetin" bir tarihi var.

Ankara'nın İmarı

Atatürk, başkent Ankara başta olmak üzere tüm Türkiye'yi planlı kentlere kavuşturmak istiyordu.

1928'de Hermann Jansen tarafından hazırlanan Ankara İmar Planı (Jansen Planı) 1932'de uygulanmaya başlandı. Jansen, Ankara'yı planlarken çağdaş bir başkentin temel ihtiyaçlarını esas aldı. Yeni Ankara'yı kurarken eski Ankara'nın tarihi dokusunu da korumayı amaçladı. Yeni Ankara'yı –Atatürk'ün isteğiyle- Çankaya-Ulus yönünde gelişecek biçimde planladı. Ticaret merkezi Ulus'ta, yönetim merkezi Yenişehir'de olacaktı. Plana göre geniş bulvarları, en fazla üç katlı çağdaş binaları ve Atatürk Orman Çiftliği gibi bolca yeşil alanlarıyla bozkırın ortasında modern bir Ankara yükselecekti.

Ankara, Atatürk döneminde, bir başkente yakışır biçimde planlı ve çağdaş bir kent olarak gelişti.

Tek Parti Döneminde İstanbul'un İmarı

Atatürk, İstanbul'un imarı için 1936'da M. Henri Prost'u görevlendirdi. Prost, iki yıl içinde İstanbul'un imar planını hazırladı: Büyük parklar, kent içi kara yolları, Sirkeci'den başlayan bir banliyö tren hattı, Yedikule-Eminönü-Karaköy-Taksim metro hattı, Yenikapı'da büyük bir liman ve bir aktarma istasyonu planladı.

Prost, İstanbul'un tarihi dokusunu korumak için 40 rakımın üzerine inşa edilecek yapılara 12.50 metre yükseklik sınırı koydu. Sarayburnu ile Küçükayasofya arasındaki alanı "Arkeolojik Park Alanı" ilan etti ve burada bodrum kata izin vermeden yapı yüksekliğini 2 katla sınırlandırdı. Prost, her ne kadar eski eserleri korumayı esas almışsa da 10 yıllık uygulama sırasında maalesef çok sayıda tarihi eser yıkıldı.

1940'ta İsmet İnönü döneminde, İstanbul'un Vali-Belediye Başkanı Lütfi Kırdar, Prost'un planı çerçevesinde İstanbul'un imarına başladı. Önce, Taksim Topçu Kışlası yıkılarak yerine 38 bin m2'lik "İnönü Gezisi" (Taksim Gezi Parkı) adlı bir yeşil alan oluşturuldu. (1942). Spor ve Sergi Sarayı, Harbiye Açıkhava Tiyatrosu, Atatürk Köprüsü, Atatürk Bulvarı, Maçka Parkı, Yıldız ve Emirgan Koruları, Abbasağa Parkı yapıldı. Dolmabahçe Sarayı Ahırları yıkılarak Beşiktaş İnönü Stadı inşa edildi (1947).

Ayrıca İstanbul'un her iki yakasında elektrik ve su şebekeleri geliştirildi. Tramvay ve telefon ağları genişletildi. Yeni mahalleler ve yeni yollar inşa edildi. İstanbul'un tarihi camileri onarıldı. Kapalıçarşı, Babıali, Mısır Çarşısı, müzeye dönüştürülen Topkapı Sarayı ve Ayasofya restore edildi.

1950'de Demokrat Parti (DP) iktidara geldi. Yüksek Mimar Doğan Hasol'un ifadesiyle, "1955'ten itibaren Başbakan Adnan Menderes'in tutkulu imar hareketleri İstanbul'un altını üstüne getirdi."

İstanbul'un İmarı mı? İstanbul'un Fethi mi?

1864'te İstanbul'da ilk belediye (şehir emaneti) kurulduktan sonra zaman zaman "imar" adı altında yıkımlar yapıldı.

İstanbul'daki en acımasız yıkımlar, 1955-60 arasında, DP döneminde yapıldı.

Başbakan Adnan Menderes, Haussmann özentisiyle (III. Napolyon'un 1853-1870 arasında Paris'in imarıyla görevlendirdiği vali) İstanbul'da geniş yollar ve caddeler açmak istedi.

15 yıldır İstanbul'un imarını yürüten H. Prost, 1951'de İstanbul'dan ayrılmıştı. DP, 1956'da Alman Hans Högg'ü Türkiye'ye çağırdı.

Menderes, 25 Eylül 1956'da "İstanbul'u yeniden fethetmek" sloganıyla imar çalışmalarını başlattı. Amaç, İstanbul'da trafiği rahatlatmak, yeni yollar ve meydanlar açmak, şehri güzelleştirmek ve tarihi yapıları korumaktı. Ancak "tarihi yapıları korumak" lafta kaldı. Öyle ki DP, eski İstanbul'u bir an önce yıkmak için kanunlar çıkardı: 9 Temmuz 1956 tarihli yeni imar kanununa göre yıkılması istenilen yapılar, Yüksek Kurul onayı alınmadan hemen yıkılacaktı. 8 Eylül 1956 tarihli istimlâk kanunuyla da istimlâk yetkisi belediyelere verildi.

1 Nisan 1958'de İstanbul İmar ve Planlama Müdürlüğü kuruldu. Müdürlük, İtalyan Luigi Piccinato yönetiminde İstanbul'un nazım planını hazırladı.

Ancak uygulamada "plan" değil, "plansızlık" hüküm sürdü. Önce Belediye Meclisi kararıyla Menderes'e "Fahri Belediye Başkanı" nişanı ve beratı verildi. Sonra Menderes'in istediği yerlerde caddeler açıldı, çok geniş yollar yapıldı, tarihi binalar yıkıldı. Plansız programsız istimlâkler yapıldı. 1958'e gelindiğinde belediye, istimlak borçlarını ödeyemez duruma geldi. 1958–1960 arasında İstanbul'da istimlâklere harcanan 536 milyon lira o yıl Türkiye'deki tüm belediyelerin toplam bütçesini aşmıştı. Zamanla istimlak bedelleri azaldı, ödemeler aksadı. Mal sahiplerine uzun vadeli bonolar verildi. 1961'de Yassıada'da görülen davalardan biri "İstimlak Yolsuzluğu" davası olacaktı.

Menderes'in İstanbul'u yıkıp yeniden yapmaya çalıştığı o günlerde Türkiye çok ağır bir ekonomik krizin pençesindeydi. 4 Ağustos 1958 devalüasyonuyla Dolar 2.80 TL'den 9.00 TL'ye yükselmişti. O ekonomik koşullarda artan maliyetlere rağmen imar çalışmalarına devam edildi.

DP döneminde İstanbul'daki imar çalışmaları sonunda Vatan Caddesi, Millet Caddesi, Fevzi Paşa Caddesi, Londra Asfaltı, Sirkeci-Florya Sahil Yolu, Eminönü-Unkapanı Yolu, Barbaros Bulvarı, İstinye-Tarabya-Büyükdere Yolu, Karaköy-Beşiktaş Yolu, Karaköy-Azapkapı Yolu, Kemeraltı Caddesi, Divanyolu, Edirnekapı-Beyazıt-Aksaray Yolu ve Bağdat Caddesi yapıldı. Beyazıt Meydanı defalarca yıkılıp yeniden yapıldı.



Karaköy meydanında yapılan yıkımlar, 1958 Ara Güler

DP'nin 1953'teki "imar affı" ve Menderes'in gecekondulara izin vermesi İstanbul'a büyük zarar verdi. Öyle ki, 1960'a gelindiğinde İstanbul'daki gecekondu sayısı 60 bine çıkacaktı. DP döneminde, bir taraftan gecekondular, diğer taraftan yüksek binalar İstanbul'un çehresini bozmaya başladı. 1953'te bir yarışma sonunda inşa edilen İstanbul Belediye Sarayı, Prost'un "İstanbul Yarımadası'nda 40 rakımın üzerinde 12.50 metreden yüksek yapı yapılamaz" kuralını delen ilk bina oldu. DP, İstanbul'un nefes almasını sağlayan "İnönü Gezisi"ni de Hilton Oteli'ne kurban etti.

DP Döneminde Yok Edilen Tarih

DP döneminde İstanbul'un imarı nedeniyle aralarında çok sayıda tarihi yapının da olduğu toplam 7289 bina yıkıldı. Bizzat Lütfi Kırdar'ın verdiği bilgiye göre Tek Parti döneminde, 1939-1948 arasındaki imar faaliyetleri sırasında İstanbul'da yıkılan bina sayısı ise 1148'di.

DP'nin çıkardığı kanunlarla Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu devre dışı bırakılarak tarihi eserler fotoğrafları bile çekilmeden yıkıldı.

DP'nin, "yol yapıyoruz, kavşak yapıyoruz, meydan açıyoruz" diyerek 1950'lerde buldozerlerle yıkıp yok ettiği çok sayıda han, hamam, çeşme, türbe, cami ve mescit gibi tarihi eserlerden bazıları şöyle:

Murad Paşa Hamamı, Beyazid Hamamı, Fatih Külliyesi'nin Akdeniz Medreseleri, Koca Ragıp Paşa Kütüphanesi ve Sıbyan Mektebi, Simkeşhane ve Hasanpaşa Hanı'nın bir kısmı, tarihi surların yola denk gelen bölümleri, Galata Sur Burcu, Karabaş Hamamı, Karabaş Camisi, Kılıç Ali Paşa Camisi Dükkânları, Müşirlik Dairesi, Tophane Çeşmesi, Sanayi Kışlası, II. Abdülhamit Çeşmesi, Mecidiye Kasrı, Nusretiye Camisi Sebili, Çivici Limanı Mescidi, Süheyl Bey Camisi, Hatuniye Mescidi, II. Ahmet Paşa Kütüphanesi, Ahmet Paşa Türbesi, Fındıklı Hamamı, Yusuf Paşa Sebili, Ebussud Efendi Çeşmesi, Ali Paşa Çeşmesi, Kabataş Limanı, Esad Mehmet Efendi Çeşmesi, Silahtar Yahya Efendi Çeşmesi, Saadettin Efendi Çeşmesi, Emin Ağa Sebili, Dolmabahçe Camisi'nin Avlu Muvakkithanesi, Dolmabahçe Tiyatrosu ve Istab-ı Amire, Şirmert Çavuş Camisi, Sirmert Çavuş Çeşmesi, Çavuş Çeşmesi, Tevekkül Hamamı, Yusuf Paşa Çeşmesi, Haftani Camisi, Murat Paşa Camisi, Aksaray Çeşmesi, Aksaray Karakolu, Horhor Hamamı, Oğlanlar Tekkesi, Çakır Ağa Camisi ve Çeşmesi, Ebubekir Paşa Mektebi, Camcılar Camisi, Valide Çeşmesi, Valide Türbesi, Baba Camisi, Ankaravi Mehmet Efendi Medresesi, İbrahim Paşa Hamamı, Gürcü Mehmet Çeşmesi, Ebul Fazıl Mahmut Efendi Medresesi, Ahmet Paşa Çeşmesi, Mimar Ayas Camisi, Sebil, Kırk Çeşmeler, Katip Çelebi Mezarı, Hasan Paşa Çeşmesi, Şücaeddin Camisi, Şebsafa Kadın Camisi, Yaver Ağa Çeşmesi, Beşiktaş Hamamı, Beyhan Sultan Sarayı... Liste uzayıp gidiyor.

Şu garipliğe bakın ki, bir taraftan İstanbul'un fetih kutlamalarını başlatan Menderes, diğer taraftan "İstanbul'u yeniden fethediyoruz" diyerek Osmanlı İstanbul'unu buldozerlerle yıkıyordu.

"İstanbul'a ihanet" DP sonrasında da devam etti, hâlâ devam ediyor.

Menderes'in Yıktığı Tarihi Camiler

Menderes, kendi döneminde İstanbul'da 86 caminin onarılmasıyla övünüyordu. Ancak aynı dönemde İstanbul'da 60 civarında caminin yıkılıp yok edildiğinden hiç söz etmiyordu.

DP döneminde İstanbul'da Tophane, Karaköy, Fatih, Eminönü, Saraçhane ve Beşiktaş'ta tam anlamıyla bir tarihi cami kıyımı yaşandı.

İşte Menderes döneminde İstanbul'da yıktırılan cami ve mescitlerden bazıları:

1- Murat Paşa Camisi
2- Oruç Gazi Camisi
3- Çakır Ağa Camisi
4- Kazasker Abdurrahman Camisi
5- Süheyl Bey Camisi
6- Karaköy Camisi/Mescidi
7- Nusretiye Camisi
8- Alaca Mescidi
9- Karabaş Mustafa Ağa Camisi
10- Fatma Sultan Camisi
11- Mimar Ayas Camisi
12- Hatuniye Mescidi
13- Sirmert Çavuş Camisi
14- Haftani Camisi
15- Çivici Limanı Mescidi
16- Camcılar Camisi/Mescidi
17- Baba Hasan Âlemi Camisi
18- Karagöz Mescidi,
19- Şücaeddin Camisi,
20- Şebsafa Kadın Camisi,
21- Tüfenkhane Mescidi
22- Zeytinciler Mescidi

İnönü cami düşmanıydı ha!

Sizi bilmem ama ben 23 Haziran'da "İstanbul'a ihanet eden" zihniyete oy vermedim.

***

Unutma! Hatırla!

Bir zamanlar Lozan'ın yıldönümleri "bayram" olarak kutlanırdı. II. Dünya Savaşı sonrasında Türkiye, ABD'nin dümen suyuna girerken, birileri "bağımsız Türkiye'nin tapusu" Lozan'dan rahatsız oldular. Bu nedenle 1950'lerde "Lozan Barış Bayramı"nı unutturdular. Bağımsız Türkiye'nin anısına Lozan Barış Bayramı'nı hatırlayalım.

LOZAN BARIŞ BAYRAMI
"Nasıl Yasaklandı, Nasıl Unutturuldu?"

"Lozan Antlaşması, Türk tarihinde bir dönüm noktasıdır. Türk milleti için siyasal bir zafer oluşturan bu antlaşmanın Osmanlı tarihinde eşi yoktur... Lozan Antlaşması imza gününün 'milli bayram' olarak kabul edilmesi uygundur."

(Mustafa Kemal Atatürk, 26 Temmuz 1927)

2019'da Bursa Büyükşehir Belediye Başkanı AKP'li Alinur Aktaş, "30 Ağustos halkın genelini ilgilendiren bir bayram değildir" dedi. AKP'li Başkan'ın tepki çeken bu açıklaması, aslında AKP'nin milli bayramlara bakışını özetliyor. AKP iktidarı 17 yıldır "milli bayramlarla" kavga ediyor. 23 Nisanları, 19 Mayısları, 29 Ekimleri, 30 Ağustosları unutturmak istiyor. Bunun için örneğin 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı'nın ve 19 Mayıs Atatürk'ü Anma Gençlik ve Spor Bayramı'nın karşısında önce bir FETÖ projesi olan Kutlu Doğum Haftası ve Türkçe Olimpiyatları, sonra da Kut Zaferi çıkarıldı. Birkaç yıldır da 30 Ağustos Zafer Bayramı'nın karşısına Malazgirt Meydan Muharebesi çıkarılmak isteniyor. Atatürk Cumhuriyeti'nin milli bayramları unutturulmak istenirken "Yeni Türkiye"nin yeni milli bayramı olarak 15 Temmuz öne çıkarılıyor.

Aslında Cumhuriyet'in milli bayramlarını unutturma işi, kökleri 1950'lere Demokrat Parti (DP) dönemine kadar giden bir iş... Örneğin DP iktidarı, önce Lozan Barış Bayramı'nın (Lozan Günü'nün) karşısına başka bayramlar çıkardı, sonra Lozan Günü'nü tamamen yasaklayarak unutturdu.

İşte Lozan'ın 96. yıl dönümü anısına bu yazımda "Lozan Günü"nün nasıl yasaklanıp nasıl unutturulduğunu anlatacağım.

S. N. Gazete

توحید افکار

نمره ۱۰ قروش ۷۶۳ - ۳۶۹۱
سال ۱۰ شهاحیه ۱۳۴۱

نمره ۱۰ پارهسنا ۵ ملیم
سال ۲۴ تموز ۱۳۳۹

مقدم الله ﷺ

بوگون، صلح بایرامیمز، حقیقی خلاص واستقلال بایرامیمزدر





27 Yıl Kutlanan Lozan Barış Bayramı

İsmet İnönü'nün 24 Temmuz 1923'te imzaladığı Lozan Antlaşması, 1683 Viyana Bozgunu'ndan sonra Batı karşısında sürekli gerileyen ve her bakımdan Batı'ya bağımlı hale gelen Türklerin, sınırları belli bağımsız bir vatana sahip olmalarını sağladı.

Atatürk 26 Temmuz 1927'de Lozan'ın "milli bayram" olarak kutlanmasını istedi: "Lozan Antlaşması, Türk tarihinde bir dönüm noktasıdır. Türk milletli için siyasal bir zafer oluşturan bu antlaşmanın Osmanlı tarihinde eşi yoktur. (...) Bu nedenle Lozan görüşmelerinde her türlü siyasal mücadelelere göğüs vererek sonucu elde etmede büyük bir anlayış göstermiş olan İsmet Paşa'yı yücelterek anmak görevimdir... Lozan Antlaşması imza gününün milli bayram olarak kabul edilmesi uygundur."

Aslında 24 Temmuz 1923'ten itibaren Lozan, "Sulh (Barış) Bayramı", "Lozan Günü" olarak kutlanmaya başlandı. Gazeteler Lozan'ı bayram coşkusuyla kutladılar. Örneğin, 24 Temmuz 1923 tarihli Tercümanı Ahval Gazetesi Lozan'ı "Bugün Sulh Bayramıdır" manşetiyle, Tevhid-i Efkâr Gazetesi ise "Bugün Sulh Bayramı: Hakiki Halas (Kurtuluş) ve İstiklal Bayramıdır" manşetiyle kutladı.

"Lozan Sulh Bayramı" kutlamaları, 23 ve 24 Temmuz'da iki gün sürerdi. O günlerde devlet kurumlarında, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde ve Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi'nde devlet adamlarının da katıldığı Lozan toplantıları yapılırdı. Her yer tatil edilirdi. Atatürk, İnönü'ye kutlama telgrafları çekerdi. 1930'lardan itibaren Halk Evleri'nde de Lozan coşkusu yaşandı. Bazı Halkevi şubeleri yüzme yarışları düzenledi. Birçok ilde Lozan kutlaması yapıldı. İzmir bayraklarla donatıldı. Gazeteler uzun uzun Lozan'ın öneminden söz etti. Gazetelerde "Lozan" konulu yazılara, şiirlere yer verildi.

Lozan, 1924-1950 arasında, tam 27 yıl, resmen olmasa da fiilen milli bayram olarak kutlandı. 23 Temmuz 1939'da Hatay'ın anavatana katılması ile Hatay'ın kurtuluşu ve Lozan Günü birlikte kutlanmaya başlandı.

İsmet İnönü Karşıtlığı Lozan ve Amerikancılık

Atatürk sonrasında CHP'nin başına İsmet İnönü geçti. Artık CHP demek İnönü demekti. Bu nedenle DP, CHP'yi yıpratmak için doğru-


Lozan bayramı

Üniversitede ve yurdun her tarafında parlak törenlerle kutlandı

Üniversitede dün yapılan törenden iki enstantane

1923-1950 arasında 27 yıl Lozan 'bayram' olarak kutlandı.

dan İnönü'yü hedef aldı. DP'liler, İnönü ve ailesiyle ilgili asılsız iddialar ortaya attılar. İnönü'nün camileri ahır yaptığından tutun da Türkiye'yi II. Dünya Savaşı'na sokmayarak "halkın erkekliğini öldürdüğüne", hatta "asker kaçağı" olduğuna kadar birçok yalan söylediler. İnönü karşıtı DP'nin, İnönü ile özdeşlemiş Lozan'a sahip çıkması kolay olmadı.

Bu nedenle DP önce Lozan-İnönü özdeşliğini yok etmek istedi. DP basını, Lozan'ın, İsmet İnönü'nün değil, Atatürk'ün ve milletin zaferi olduğunu yazdı. Ancak Lozan-İnönü özdeşliği bir türlü bozulmadı. Bunun üzerine DP, İnönü'yle birlikte Lozan'a da savaş açtı. Aslında DP'ye göre de Lozan bir zaferdi. Ancak İnönü karşıtlığı, DP'yi Lozan karşıtlığına savurdu.

Ancak DP'nin Lozan karşıtlığını sadece İnönü karşıtlığıyla açıklamak yanlış olmasa bile eksiktir. Çünkü bilindiği gibi Lozan bir "bağımsızlık" belgesidir. Türkiye Lozan'la tüm bağlarından, zincirlerinden kurtuldu. DP döneminde ise Türkiye NATO'ya üye oldu ve her bakımdan ABD'nin dümen suyuna girdi. İşte Türkiye'nin ABD'ye bağımlı olduğu o günlerde DP, "bağımsızlık belgesi" Lozan'ın yıl dönümlerini "bayram" olarak kutlamaktan vazgeçti.

Alternatif Bayram Kutlamaları

23 Temmuz 1908'de II. Meşrutiyet'in ilanı Hürriyet Bayramı olarak kutlanıyordu. 1923-1950 arasındaki tek parti döneminde de "Hürriyet Bayramı" kutlamaları devam etti.

1950'de iktidara gelen DP, Lozan Barış Bayramı'nın yerine Hürriyet Bayramı'nı kutlamaya başladı. 24 Temmuz 1950'de Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Başbakan Adnan Menderes, Hürriyet

Abidesi'ne giderek Mahmut Şevket Paşa ile Talat Paşa'nın kabirlerini ziyaret ettiler. DP İstanbul İl İdare Kurulu da Hürriyet Bayramı nedeniyle Hürriyet Tepesi'nde bir tören düzenledi.

DP iktidara gelir gelmez Lozan Günü kutlamalarına son verdi.

1951'den sonra Lozan'ın yıl dönümlerinde basında çıkan Lozan yazıları da azalmaya başladı. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ndeki Lozan toplantısı ise yapılmadı.

1952'den itibaren Lozan'ın yıl dönümlerinde Lozan eleştirileri başladı. Örneğin DP'nin Zafer Gazetesi, "Lozan ruhunu koruyalım" diyen Ulus Gazetesi'ni şöyle eleştirdi: "Tuz ruhu, nane ruhu, limon ruhu bilirdik, ama demek ki bir de Lozan ruhu varmış! Lozan ruhu bozuldu mu ki muhafaza edelim diye kıvranıyorlar?"

1953'ten itibaren Lozan'ın yıl dönümlerinde basın Lozan'dan değil, aynı tarihe denk gelen II. Meşrutiyet'in ilanından söz etmeye başladı. İttihat ve Terakki mensuplarına yöneltilen suçlamalara cevaplar verildi. DP iktidarı, cumhuriyeti kuranları değil, meşrutiyeti ilan edenleri (İttihatçıları) anmaya başladı.

1950'lerde Lozan Günü kutlamaları yerine, Hürriyet Bayramı törenleri gazete sayfalarını süsledi.

DP iktidarı Lozan'ı unutturmak için sadece 23 Temmuz Hürriyet Bayramı'nı değil, 23 Temmuz Hatay'ın kurtuluş gününü, 24 Temmuz basında sansürün kaldırılmasının yıl dönümünü ve muharipler gününü öne çıkarmaya çalıştı.

DP bu alternatif kutlamalarla Lozan'ı gölgelemek istedi.

Lozan Günü'nün Yasaklanması

1955'ten itibaren DP iktidarı, "Lozan Barış Bayramı", "Lozan Günü" kutlamalarını yasakladı.

1955'te CHP'nin İstanbul Üsküdar'da ve İzmir'de Lozan Günü'nü kutlamasına izin verilmedi. Yasak gerekçesinde "Lozan zaferi milletin malıdır, CHP'nin kutlaması doğru değildir" denildi.

1956'da Kıbrıs sorunu nedeniyle Lozan mecburen gündeme geldi. Çünkü o günlerde Lozan'a aykırı olarak Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlanmasından söz ediliyordu. Eğer Kıbrıs, Lozan'a aykırı olarak Yunanistan'a bırakılırsa Türkiye de Batı Trakya ve 12 Adalar konusunu tartışmaya açabilirdi. Böylece siyasi gelişmeler DP iktidarına, unutturmak istediği Lozan'ı hatırlattı. Ancak DP'nin Lozan'ı hatırlamaya hiç niyeti yoktu.

1957'de DP, Lozan Günü'nü yine kutlamadı ve kutlatmadı.

1958'de CHP Beşiktaş İlçe Teşkilatı Lozan Günü'nü kutlamak istedi. Valilik, "Millete mal olmuş bir zaferin bir parti tarafından kutlanmasının doğru olmadığı" gerekçesiyle CHP'nin Lozan Günü'nü kutlamasına yine izin vermedi.

1959'da DP, Lozan Günü'nü yine kutlamadı, kutlamak isteyenlere de izin vermedi. CHP İzmir Eşrefpaşa İlçe Teşkilatı'nın Lozan Günü'nü kutlama isteği İzmir Valiliği'nce reddedildi. Bunun üzerine CHP Genel Başkanı İsmet İnönü şöyle bir açıklama yaptı: "Yani İzmir Valisi, Lozan gibi bir tarihi hadiseden bahsedilmesini kabul etmiyor! Ne anlayıştır bu! Ne haktır?"

İzmir'de Lozan Günü kutlamalarına izin verilmemesini Demokrat İzmir Gazetesi de şöyle eleştirdi: "Lozan'ı anmayı unutursak, İsmet Paşa'yı değil, fakat Türk milletinin bizzat kendisini küçük düşürmüş oluruz. (...) Unutmayalım ki, şu dünyada, emirle, fermanla yaptırılamayacak sayılı işlerin belki en başlarında şu da vardır: Bir millete kendi şereflerini, kendi zaferlerini unutturmak..."

DP, 1950'lerde Lozan Günü'nü yasaklayıp unutturmaya çalışsa da İsmet İnönü, Lozan'ın her yıl dönümünde gazetelere demeçler verdi, gençlerle buluştu, Lozan'ı anlattı. İnönü, Lozan kutlamalarından birinde aynen şöyle dedi: "Altı yüz milyonluk Çin ülkesine kadar, bütün Şark'tan kapitülasyonların kalkabileceğini Türkler Lozan'da ispat etmiştir".

Günümüzde Lozan Günü, İnönü Vakfı tarafından Heybeliada'da her yıl kutlanmaya devam etmektedir.

Özetlersek; bizzat Atatürk, Lozan'ın "milli bayram" olmasını istedi. Lozan'ın yıl dönümleri 1923-1950 arasında, tam 27 yıl "Lozan Barış Bayramı (Lozan Günü)" olarak kutlandı. 1950-1960 arasında DP döneminde Lozan Günü kutlanmadı, hatta yasaklandı ve Lozan unutturulmak istendi. Ancak 1959'da Demokrat İzmir Gazetesi'nde denildiği gibi emirle, fermanla bir millete kendi şerefini, kendi zaferini unutturmak mümkün değildir.

24 Temmuz Lozan Barış Bayramı, Lozan Günü kutlu olsun.

***

Unutma! Hatırla!

Atatürk ve İnönü dönemlerinde kurulan uçak fabrikalarını 1950'lerde kapatanlar, Cumhuriyetin ilk yıllarında kutlanan "Tayyare Bayramı"nı da unutturdular. Unutturulan "Tayyare Bayramı"nı hatırlayalım.

UNUTTURULAN TAYYARE BAYRAMI

30 Ağustoslar, 1926'dan itibaren "Zafer ve Tayyare Bayramı" olarak kutlandı. Genç Cumhuriyet, 1925-1945 arasında uçak fabrikaları kurdu. Fakat II. Dünya Savaşı sonrasında yerli-milli uçak sanayiden vazgeçildi. 1950'lerde uçak fabrikaları kapatıldı. İşte bu süreçte "30 Ağustos Zafer ve Tayyare Bayramı"nın "Tayyare" kısmı da unutturuldu.

2019'da bu toprakların yeniden vatan yapılışının 97. yılında "30 Ağustos Zafer Bayramı"nı coşkuyla kutladık. Ancak 1950'lerden beri bu önemli bayramın aslında yarısını kutluyoruz, çünkü diğer yarısını unutturdular. Bizim bugün "30 Ağustos Zafer Bayramı" diye kutladığımız bayram, Cumhuriyet'in ilk yıllarında "30 Ağustos Zafer ve Tayyare Bayramı" olarak kutlanıyordu.

"Nasıl yani?" dediğinizi duyar gibiyim!

En iyisi her şeyi en başından anlatayım:

Kuvayı Havaiye

Milli Mücadele'de TBMM, 13 Haziran 1920'de Harbiye Dairesi'ne bağlı bir "Kuvayı Havaiye Şubesi" kurdu.

1920'de Eskişehir'de I. Uçak Bölüğü, Uşak'ta II. Uçak Bölüğü, Amasra'da da bir Deniz Uçak Üssü kuruldu. Ancak buralardaki az sayıda uçaktan hiçbiri uçacak durumda değildi.

Sakarya Savaşı'nda Yunan ordusundaki 18 uçağa karşılık Türk ordusunda sadece 2 uçak vardı. Bu 2 uçaklık Kuvayı Havaiye'nin üssü Polatlı-Ankara demiryolu üzerindeki Malıköy'dü.

Sakarya Savaşı sonrasında İtalya ve Fransa'nın TBMM ile anlaşmalarından sonra İtalya'dan 21 adet SPAD-XIII uçağı ile Fransa'dan 10 adet Bregue 14 A-2 uçağı alındı. Silahsız olarak alınan bu uçakla-

YEDİNCİ YIL. No: 5422

Zafer ve tayya

ULUS

31 AĞUSTOS 1936 PAZARTESİ

Son haberler dördün sayfamızdadır

ON YEDİNCİ YIL. No: 5422 — ADIMIZ, ANDIMIZDIR — HER YERDE 5 K

Zafer ve tayyare bayramları dün yurdun her tarafında coşkun şenliklerle kutlandı



Dün şehrimizde askerî geçid resmi ve fener alayı yapıldı; halkevindeki gece çok güzel oldu

Dün Ankara, en heyecanlı günlerinden birini daha yaşadı. Dün, en büyük zaferimizin 14 üncü yıldönümünü kutlamak için Ankara halkı erkenden gençlik parkı yerini ve etrafındaki yolları doldurmuştu.

Ankaralıların bugün vesilesiyle ordusuna karşı beslediklerî sarsılmaz



bağlığını dinlemesini temin eden radyo önünde merasimin ilk söylevini verdi.

Genç zabit bu söylevinde büyük zaferin cihan nikyumunda tuna ve yümnüne işaret etti. O günün dünya ve Türkiye manzarasını çizdi. (Binaenaleyh, Anafartalar, yıldırım ordıları kahramanının nazarı dikkatini celbeden bir noktaya

Bugünkü Türkiyenin 30 ağustosun bir malı olduğunu, o günden bugüne kadar kazanılan her yenilik ve ilerleyişin bu kaynağı 30 ağustos olduğunu tebarüz ettirdi. İkinci safereden zafere koşuyoruz şehir ve gazileri ve bütün zaferlerin ba-

şında olan Atatürk'ü derin bir [illegible] bağlılıklarla andı.

Genç zabitin alkışlanan [illegible] den sonra Türk Tayyare [illegible] kürsüye çıkan zabit [illegible] çet Kemal Çağlar halka şöyle [illegible]

(Sonu 3. üncü sayfada)

Dün şehrimizde askerî geçid

n Ankara, en heyecanlı günlerin-
rini daha yaşadı. Dün, en büyük

Ulus, (31 Ağustos 1936)

ra Alman Maksim makineli tüfekleri takıldı. Bu uçakların çoğu ateş ederken kendi pervanelerini deldi. Rusya'dan ve İtalya'dan alınan uçak yakıtı ise at ve eşek sırtında kağnılarla Anadolu'ya taşındı. Yurt dışından uçak bombası alınamayınca 7.5 kiloluk top mermilerinden uçak bombası yapılmaya çalışıldı.

Türk cephelerini gezen ve Atatürk'le görüşen Franklin Bouillon, motoru Gnom uçağından alınma, kanatları Albatros uçağından aktarma, bez kanatları patates püresiyle emayetlenmiş garip Türk uçağını görünce "Ne delice kahramanlık! Elbette kazanırsınız!" demekten kendini alamayacaktı.

Büyük Taarruz'un başladığı 26 Ağustos 1922'de keşif uçakları kendilerinden istenilen bütün görevleri başarıyla yerine getirdiler. Seçilen hedefleri bombaladılar. Av uçakları da havada Yunan uçaklarıyla çatıştılar; 3 düşman uçağını inmek zorunda bıraktılar, 1 düşman uçağını da Yüzbaşı Fazıl Bey, Afyon Hasanbeyli civarında düşürdü.

Atatürk, Kuvayı Havaiye'nin bu başarısı nedeniyle 31 Ağustos 1922'de havacıları kabul edip rütbelerini yükseltti.

İşte bu nedenle Cumhuriyeti kuranlar, 30 Ağustosları, "Zafer ve Tayyare Bayramı" olarak kutladılar.

Bir Cumhuriyet Kurumu: THK

Atatürk, 1 Kasım 1924'teki meclis açış konuşmasında şöyle dedi: "Yurt savunmasından söz ederken askeri alanda önemli ve etkin bir nitelik taşıyan Hava Kuvvetleri'ne yüce meclisin özellikle ilgisini ve dikkatini çekmek isterim."

Atatürk, 16 Şubat 1925'te Türk Tayyare Cemiyeti'ni (Türk Hava Kurumu'nu) kurdu. Atatürk'ün himayesinde, İsmet İnönü'nün fahri başkanlığında kurulan cemiyetin ilk başkanı Atatürk'ün yaverlerinden Cevat Abbas Gürer, daha sonraki başkanı ise Atatürk'ün yakınlarından Ahmet Fuat Bulca idi.

THK'nın birinci amacı uçak fabrikaları kurmaktı. THK Nizamnamesi'ndeki ifadeyle, "Türk milletinin en öncelikli olarak yapması gereken bir tayyare fabrikası kurmaktır. Avcı, keşif, talim ve bombardıman tayyarelerinin bütün aksamını imal edecek ve istenilen nitelikte tayyareler meydana getirecek bir fabrika tesisi için sarf edilmesi lazım gelen paranın ehemmiyetini Türk milleti takdir edebilmektedir. Fabrika ile bir de pilot yetiştirebilecek okul tesis edilmesi kesin gerekliliktir..."

THK'nın parasal kaynakları şöyle belirlendi:

1- Fitre, zekât ve kurban derileri,
2- Tayyare Piyangosu,
1- Bir kuruşluk Tayyare Cemiyeti dilekçe pulu,
2- Sigara paketlerindeki bir tek sigara,
3- İki cıva madeninin işletilmesinden elde edilen tüm gelirler,
4- Askeri terhis tezkerelerinin geliri,
5- El ve duvar ilanları imtiyazı,
6- Uşak Şeker Fabrikası'nın her yılki ilk mahsulü,
7- Bazı vergiler,
8- Atatürk'ün Nutuk'undan elde edilecek telif geliri.

Ancak bu kaynaklar yeterli değildi. THK, orduya uçak almak için "bağış" ve "yardım" kampanyası başlattı. Öncelikle Atatürk, 10 bin lira bağışla kampanyaya katıldı. Nuri Demirağ'ın kardeşi Naci Demirağ 120 bin lira, Vehbi Koç da 5 bin lira bağışladı.

THK'ya 30 ila 50 lira bağışlayanlara bronz, 75 ila 100 lira bağışlayanlara altın, 5 bin liradan fazla bağışlayanlara değerli taşlarla bezenmiş madalyalar verildi. Madalyaların üstünde Vecihi Hürkuş'un yaptığı "Vecihi K-VI" model uçağın resmi vardı. 10 bin lira bağışlayan kişi, kurum ve şehirler aldıkları uçağa ad verebiliyordu. THK'ya ilk bağış Ceyhan'dan geldi. Ceyhan ilçesinin 10 bin liralık bağışıyla alınan uçağa "Ceyhan" adı verildi.

Atatürk, 1 Kasım 1926'da meclis açış konuşmasında "vatandaşların kendi gayret ve bağışlarının ürünü olan Tayyare Cemiyeti'nin bir senelik çalışma ve başarısı takdire şayandır" diyerek THK'yı takdir etti.

THK'nın uçak kampanyasına halkın ilgisi büyüktü. Vatandaşlar elde ettikleri ürünün bir kısmını, tarlasını, bağını, bahçesini, hayvanını satarak kampanyaya destek oldu. Hatta maaşını ve evlilik yüzüğünü bağışlayanlar bile oldu.

THK kısa sürede birinci hedefine ulaştı. Genç Cumhuriyet, uçak fabrikaları kurdu:

1- 1926'da TOMTAŞ Kayseri Uçak Fabrikası kuruldu.
2- 1932'de Eskişehir Tayyare Tamir Fabrikası kuruldu.
3- 1941'de THK Ankara Etimesgut Uçak Fabrikası kuruldu.
4- 1945'te THK Ankara Gazi Uçak Motoru Fabrikası kuruldu.

THK, Hava Kuvvetleri'ni güçlendirmek için sürekli yerli-milli havacılığın önemini vurguladı. Bunun için Türkiye'nin ilk pilotlarından Binbaşı Fazıl Bey'in hayatını kaybettiği günü "Tayyare Şehitlerini

Anma Günü" olarak kabul etti. 30 Ağustosları ise "Tayyare Bayramı" olarak kutladı.

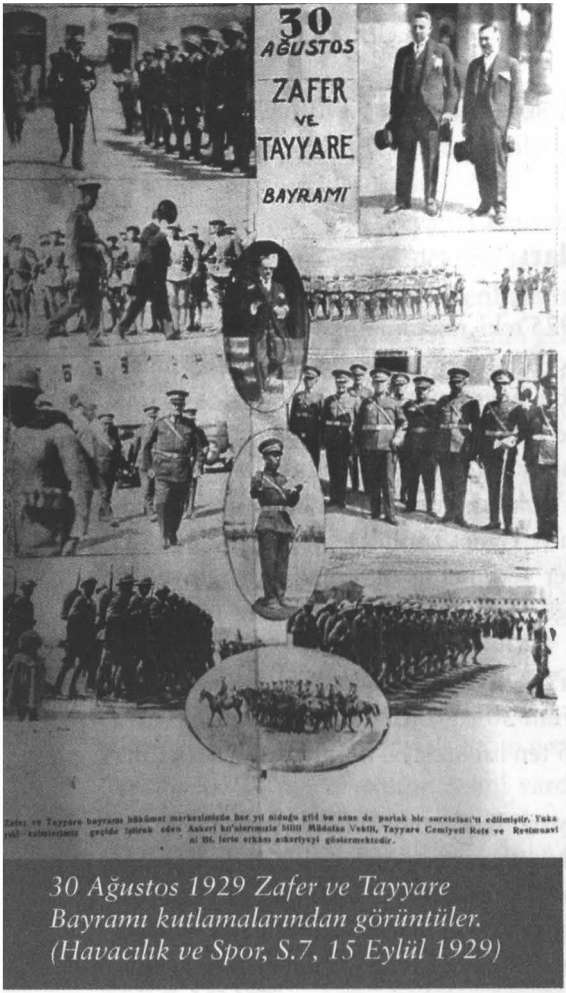
Tayyare Bayramı Kutlamaları

Türk Tayyare Cemiyeti'nin 1925'teki nizamnamesinin 35. maddesine göre 31 Ağustosların "Türk Tayyare Bayramı" olarak kutlanması kabul edildi. Ancak ertesi yıl bu bayramın tarihi 30 Ağustos olarak değiştirilip "Zafer Bayramı" ile birleştirildi. Bakanlar Kurulu'nun 25 Ağustos 1926 tarihli kararnamesiyle 1926 yılından itibaren 30 Ağustos "Zafer ve Tayyare Bayramı" olarak kutlanmaya başlandı. 27 Mayıs 1935 tarihli "Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkında Kanun"da "Tayyare Bayramı" ifadesine yer verilmemiş olmasına karşın, uygulamada 1926'dan itibaren 30 Ağustoslar "Zafer ve Tayyare Bayramı" olarak kutlandı

"Zafer ve Tayyare Bayramı" ve "Tayyare Şehitlerini Anma Günü" dışında, 1935'ten itibaren her yılın 30 Ağustos ile 5 Eylül arası "Hava Haftası" olarak belirlendi. 1935'ten itibaren bu hafta boyunca törenler yapıldı.

30 Ağustos Zafer ve Tayyare Bayramı İstanbul, Ankara, İzmir başta olmak üzere tüm yurtta büyük bir coşkuyla kutlanırdı. Bayram günü Ankara semalarında uçaklar görülürdü. Ankara'da her yer süslenir; caddeler, sokaklar al bayraklarla donatılırdı. THK'nın Ankara Hacıbayram'daki merkez binası da bayraklarla süslenir ve gece ışıklandırılırdı. Burada bir kabul töreni yapılırdı; törene TBMM Reisi, Başvekil, Erkan-ı Harbiye Umumiye Reisi, paşalar ve mebuslar katılırdı. Diğer illerde de yetkililerin ve halkın katılımıyla törenler ve eğlenceler düzenlenir, balolar yapılır, filmler gösterilir, tiyatro oyunları sergilenir, spor yarışmaları düzenlenir ve kuruma bağış toplanmaya çalışırlardı. Top atışları yapılır, limanda demirli gemiler ile fabrikalar beş dakika boyunca düdük çalarak törene katılırdı. Tüm esnaf, o gün boyunca elde ettikleri tüm geliri, THK'ya armağan ederdi. Öğrenciler Tayyare Rozeti dağıtırdı. Ayrıca Tayyare Piyangoları düzenlenirdi. THK'nın "Havacılık ve Spor Dergisi", 30 Ağustos Zafer ve Tayyare Bayramlarına "özel nüsha" çıkarırdı.

Vecihi Hürkuş, birçok şehri kapsayan gösteri uçuşları yapardı. Bu uçuşlar sonrasında da THK'ya bağış toplanırdı. Türkiye'de kurulan uçak fabrikalarında üretilen uçaklar da törenlerde yer alırdı. Örneğin, 1935'te Ankara'daki "Zafer ve Tayyare Bayramı"nda törenin geçit resmi, Kayseri Uçak Fabrikası'nda yapılmış yerli uçakların akrobasi



30 Ağustos 1929 Zafer ve Tayyare Bayramı kutlamalarından görüntüler. (Havacılık ve Spor, S.7, 15 Eylül 1929)

hareketlerinin ardından yerli planörlerle tamamlandı.

En önemlisi de o gün ülkenin birçok yerinde halkın bağışlarıyla satın alınan uçaklara "ad verme töreni" düzenlenirdi. Uçaklara, bağış yapan illerin, ilçelerin adı verilirdi. Uçaklar, Zafer ve Tayyare Bayramı'nda yapılan "ad verme törenleri" sonrasında orduya teslim edilirdi. Örneğin 1931'de toplanan 37 bağış uçağından bazılarına; "Akşehir", "İskilip", "Bayburt", "Siverek", "Bodrum", "Cizre" adları verilmişti.

İkinci Dünya Savaşı'nın ufukta görüldüğü günlerde, Tayyare Bayramlarında halk sürekli hava saldırıları konusunda uyarıldı. Gazetelerde 30 Ağustos Zafer ve Tayyare Bayramlarında THK'ya yardım etmenin büyük bir "yurt borcu" olduğu anlatıldı.

II. Dünya Savaşı sonrasında yavaş yavaş yerli-milli uçak sanayinden vazgeçildi. 1950'lerde de uçak fabrikaları kapatıldı. İşte bu süreçte "30 Ağustos Zafer ve Tayyare Bayramı"nın "Tayyare" kısmı da unutturuldu.

***

Unutma! Hatırla!

İnönü döneminde II. Dünya Savaşı koşulları nedeniyle çıkarılan Milli Korunma Kanunu'nun, Menderes döneminde -ekonomik çöküş nedeniyle- yeniden hayata geçirildiğini; Menderes'in DP'sinin temel tüketim mallarını "karneye bağlandığını" da unutturdular. Şimdi de Menderes'in "karne kuyruklarını" hatırlayalım.

İNÖNÜ'NÜN AHI
"Milli Korunma Kanunu'na Dönüş"

Milli Korunma Kanunu'na göre hükümet beyaz peynir, süt, kaşar, yumurta tereyağı vb ürünlerin fiyatlarını belirleyecekti. Şeker ve benzin satışlarına sınırlama getirecekti. Birçok ürünü karneyle dağıtacaktı.

AKP'li Cumhurbaşkanı R. T. Erdoğan neredeyse her seçim öncesinde şöyle diyor: "İnönü zamanında ekmek 'karneyle' dağıtıldı. Tek parti döneminde 'kuyruklar' vardı. CHP, halkı yokluğa mahkûm etti!" Fakat İnönü zamanında ekmeğin "karneyle dağıtıldığı" ve "kuyrukların oluştuğu" dönem II. Dünya Savaşı yıllarıydı. Zorunlu "savaş ekonomisi" nedeniyle Türkiye'de bir süre --dünyanın başka yerlerinde de olduğu gibi- "karne" uygulamasına geçilmiş ve ister istemez "kuyruklar" oluşmuştu.

Ancak gelin görün ki, 17 yıllık AKP iktidarı, Türkiye'yi 2019 yılında soğan, patates, domates, patlıcan kuyruklarına mahkûm etmiş durumda. Kurulan "Tanzim Satış" noktalarından 2 kilodan fazla soğan, patates almak yasak. Bu sınırlama, aslında adı konulmamış bir "karne" uygulaması demek.

Savaş Ekonomisi

İsmet İnönü, Türkiye'yi II. Dünya Savaşı'na sokmamayı başardı. Türkiye, sıcak savaşın yıkımından kurtuldu, ama savaş ekonomisinin olumsuz etkilerinden kurtulamadı.

Şevket Süreyya Aydemir'in dediği gibi savaş ekonomisi, "topyekün savaşın" bir gereğidir. Savaş ekonomisi, devletin savaş koşullarını düşünerek maddi, manevi bütün kaynakları önceden düzenlemesidir.

5 Kuruş

ADIM

Ekmek işinde

Lûzum olduğu takdirde

CUMARTESİ
20
Ekim
1941
5 Kuruş

ULUS Basımevi
Umum Cenkiyat, Kâğıtçılık
Telefon: 21094 Adam
(Telefon)

ULUS
ADIMIZ ANDIMIZDIR

MİLLÎ PİYANGO
1942
YILBAŞI
100000

Ekmek işinde karne tatbik edilecek

Lûzum olduğu takdirde

İhtiyaç maddelerini aramak, bunlara elkoymak için hükümete selâhiyet verildi

Milli Korunma kanunundaki değişgeler ve eklentiler dün Mecliste kabul edildi



Ticaret Vekilimiz
R. Saydam Görüyor

GİZLİ STOKLAR meydana çıkarılacak

Ticaret Vekilimizin sözleri



Japonların üç noktada kara ya çıktıkları Hong-Kong'un umumî görünüşü

Japonlar HONGKONG'a çıktılar

Tokyo "Hongkong fiilen bâkimiz" diyor

Londra'ya göre durum vahim

Şiddetli propaganda

İngilizler

Derne hava meydanını zaptettiler

Çekilen mihverciler çitliğe artan ölçüde baskı altında bulunuyor

D.N.B. ye göre

M. Çörçil ortadan kayboldu

Müttefikler Vaşington veya Moskova'da konferans mı topladılar?



Mr. Çörçil ve Mr. Roosvelt'in Atlantik görüşmeleri sırasında alınmış bir resmi



Milli Korunma Kanunu'ndan söz eden Ulus Gazetesi haberi 1941.

II. Dünya Savaşı başlarında Türkiye, savaş ekonomisine mecbur kaldı. Çünkü Avrupa'da savaş başladığında Türkiye yapayalnızdı. Saldırı tehdidine karşı ordunun her an savaşa hazır olması gerekliydi. Savaş boyunca büyük bir ordu (bir milyondan fazla asker) beslendi. Bu nedenle askeri harcamalar çok arttı. Yetişkin erkekler orduya alındığı için ister istemez üretim azaldı. İkinci Beş Yılık Kalkınma Planı ertelendi. Savaş koşulları nedeniyle ithalat azaldı. Bunun sonucu olarak temel tüketim maddeleri karaborsaya düştü. Fiyatlar yükseldi. Enflasyon arttı.

Savaş ekonomisi çok zordu. Öyle ki o günlerinde halkın ve ordunun iaşesini sağlamakta zorlanan Ticaret Bakanı Mümtaz Ökmen bir ara intiharı bile düşünmüştü.

Milli Korunma Kanunu

II. Dünya Savaşı'nın ufukta görüldüğü günlerde CHP hükümeti, savaş ekonomisine yönelik bazı kanunlar çıkardı. Bu kanunlardan en önemlisi, 18 Ocak 1940'ta Dr. Refik Saydam hükümeti tarafından çıkarılan 72 maddelik "Milli Korunma Kanunu"ydu.

Milli Korunma Kanunu ile hükümete; ücretli iş yükümlülüğü getirme, ücretleri sınırlandırma, özel işletmelere geçici olarak el koyma, hafta tatilini iptal etme, hangi ürünün nerede ve ne kadar üretileceğini, iç ve dış ticarette azami ve asgari fiyatları belirleme ve temel malları vesika (karne) ile dağıtma gibi geniş yetkiler verildi.

Savaş ekonomisinden şahsi çıkarları için yararlananlar oldu. Bu "savaş fırsatçıları" hapis, para ve sürgün cezalarına çarptırıldılar. Fakat yine de hemen her alandaki karaborsacılık, istifçilik, rüşvet ve nüfuz ticareti önlenemedi.

Kapsamlı bir devlet müdahalesi öngören Milli Korunma Kanunu'ndan beklenen sonuç elde edilemedi.

1942'de Şükrü Saraçoğlu hükümeti kuruldu. Saraçoğlu, Milli Korunma Kanunu'nun öngördüğü devlet müdahalesini olabildiğince gevşetti: Tarımsal üreticiye ödenen fiyatları arttırdı. Fiyat denetimini kaldırdı. Böylece fiyatlar yükseldi ve enflasyon arttı. Savaş koşullarında kentlerde oluşan aşırı kazançlara karşı -çok tartışılan- Varlık Vergisi adlı yeni bir vergi koydu. Saraçoğlu hükümetinin bu uygulamaları da ekonomik sorunları çözmeye yetmedi.

12 defa değişikliğe uğrayan Milli Korunma Kanunu, 1960'a kadar yürüklükte kaldı.

Savaş Koşulları, Karneler ve Kuyruklar

Savaş koşulları nedeniyle tarımsal üretim azaldı. Hükümet, ordunun ve halkın beslenebilmesi için üreticilerden kendi belirlediği düşük fiyata hububat toplamaya başladı.

1941'den itibaren her üreticinin kendi ihtiyacını ayırdıktan sonra kalan buğdayı, kilosu 20 kuruştan devlete satması istendi. Oysaki o dönemde piyasa fiyatları 50 kuruşa kadar çıkmıştı. Bu durumda üreticiler, ürünlerini saklamaya, devlete teslim etmemeye veya devlet memurlarına rüşvet vererek ürünlerini az göstermeye başladılar. Bu nedenle 1942'den itibaren buğday ve un fiyatları daha da yükseldi. Birçok ilde ekmeklik un bulunmaz oldu. 1943 başlarında "TMO Vergisi" adlı yüzde 10'luk bir üretim vergisi getirildi.

Savaş koşullarında her şeyden çok ekmeğe ihtiyaç vardı.

1940'da İçişleri Bakanlığı, belediyelerden yüzde 80 randımanlı ekmek üretmelerini istedi. Ayrıca ekmeklik buğdaya belli bir orada çavdar karıştırılmasına karar verildi. Ekmeğin fiyatı denetlendi. Fırıncıların ellerindeki un miktarını bağlı bulundukları belediyelere bildirmeleri istendi. Acil ihtiyacı olan illere hükümet buğday gönderdi.

24 Kasım 1941'de Bakanlar Kurulu, buğday unundan ekmek ve türevleri dışına başka maddelerin yapılmasını, satılmasını ve tüketilmesini yasakladı. Bu karar göre pasta, kek, sandviç ekmeği, poğaça, yufka, çörek, börek, tatlı vb. maddelerin üretimi, satışı ve tüketimi yasaklandı.

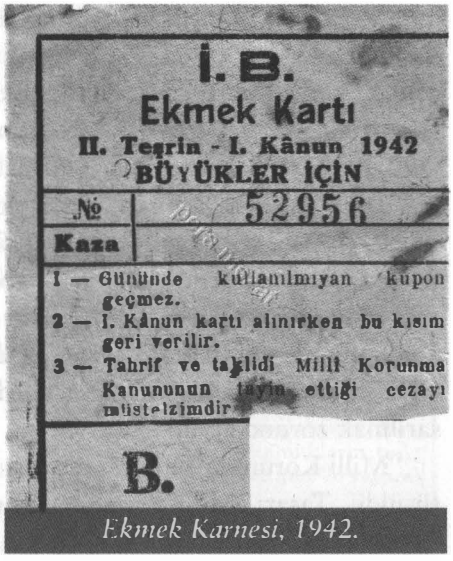
13 Ocak 1942'de halka karne ile ekmek verilmeye başlandı. Buna göre 7 yaşına kadar çocuklar günde 287.5 gram, 7 yaşından büyükler 375 gram, ağır işlerde çalışanlar 750 gram ekmek tüketme hakkına sahip olacaktı. Karne ile ekmek dağıtımına 9 Eylül 1946'da son verildi.

14 Ekim 1942 tarihli bir kararnameyle şeker de karneyle dağıtılmaya başlandı. Yaklaşık 4 ay sonra şeker satışları serbest bırakıldı.

Ekmek ve şeker dışında et, un, çay ve Sümerbank ürünleri de bir süre karneyle dağıtıldı. [15]

Aslında CHP hükümeti, o zor savaş koşullarında orduyu ve halkı aç bırakmamak için elinden geleni yaptı. Bütçe darlığına rağmen memurlara belli aralıklarla zam yaptı. 1942-1943 yıllarında me-

murlara birer maaş ikramiye ile memurlara, eşlerine ve çocuklarına Sümerbank'tan ayakkabı ve elbiselik kumaş yardımı yaptı. 1944 yılı bütçesine memurlar için 15 milyon lira ek ödenek koydu. Köylüye tarım aletleri ve tohumluk dağıttı. Kızılay'ın kurduğu aşevlerinden yemek verilenlerin, yiyecek, giyecek ve yakacak yardımı alanların sayısı sadece İstanbul'da 85 bin kişiyi buldu. Kimsesiz çocuklar Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından doyuruldu, bakıldı. İşçiler sigortalandı. Bu sırada bir taraftan da tifüs, çiçek ve sıtma gibi hastalıklarla mücadele edildi.


İ. B.
Ekmek Kartı
II. Teşrin - I. Kânun 1942
BÜYÜKLER İÇİN
№ 52956
Kaza
1 — Gününde kullanılmıyan kupon geçmez.
2 — I. Kânun kartı alınırken bu kısım geri verilir.
3 — Tahrif ve taklidi Milli Korunma Kanununun tayin ettiği cezayı müstelzimdir.
B.

Ekmek Karnesi, 1942.

Cumhurbaşkanı İnönü, 1 Kasım 1942'de Meclis açış konuşmasında karaborsacıları eleştirdi. Yaklaşık iki yıldır ülkede ıstırap çekildiğini, bu ıstırabın dindirilmesi için Cumhuriyet hükümetinin var gücüyle çalıştığını söyledi. Ancak, toplumun kendilerine yardımcı olmadığından yakındı.

1940'lardaki zorunlu savaş ekonomisi; "karneler" ve "kuyruklar", 1950'de CHP iktidarının sonunu hazırladı. Savaş ekonomisi, yüzde 80'i kırsalda yaşayan halkın Demokrat Parti'ye (DP) yönelmesine neden oldu.

Menderes Dönemindeki Karneler ve Kuyruklar

1950'de Adnan Menderes'in DP'si iktidar oldu. 1950-1954 arasında ekonomi düzeldi. Ancak 1954'te yaşanan büyük kuraklık, devam eden elverişsiz hava koşulları tarımsal üretimi azalttı. Buna ek olarak ABD yardımları kesildi ve kredi muslukları kapandı. Bu nedenle fiyatlar yükseldi, enflasyon arttı.

Menderes'in DP'si döneminde 1954'ten itibaren birçok mal karaborsaya düştü. Piyasada kahve, lastik, yedek parça, şeker, et, gaz yağı ve hatta nal çivisi bulunmaz oldu.

Menderes, "bu yokluğu", muhalefetteki CHP'ye, bir kısım basına, tüccarlara ve iş adamlarına bağlıyordu. Menderes'e göre ülkede aslında her şey vardı, ama nüfus çok arttığı için mal yetişmiyordu!

Menderes, 1955'teki bir konuşmasında şöyle diyordu: "Lastik yok! Fakat 1950 senesinin 5 misli lastik istiyorsunuz..." Menderes, 1956'da, aynı mantıkla şeker yokluğunu da şöyle açıklıyordu: "1950'de 100 bin ton şeker yiyen Türkiye'ye bugün 260 bin ton şeker veriyoruz, memlekete yetmiyor. Ankara'nın 25 bin nüfustan 400 bin nüfusa çıktığını hayranlıkla hatırlamıyorsunuz..."

Sonunda olan oldu! 1956'da Menderes'in DP'si, İnönü'nün CHP'sinin savaş koşullarında çıkardığı Milli Korunma Kanunu'na sarılmak zorunda kaldı.

Milli Korunma Kanunu tasarısı Mayıs 1956'da TBMM'de görüşüldü. Tasarı, Milli Korunma Kanunu'nda yer alan cezaları 10 katına kadar yükseltiyordu. Örneğin, kanunda 3 gün olan en düşük hapis cezası 30 güne, 5 yıl olan en yüksek hapis cezası ise 30 yıla çıkarılıyordu. Hatta bazı milletvekilleri, 30 yıl hapis cezasını yeterli görmeyip "idam" cezası bile istediler. Bu istek, 114'e karşı 205 oyla reddedildi.

6 Haziran 1956'da ağırlaştırılmış Milli Korunma Kanunu kabul edilip yürürlüğe girdi.

Kanuna göre, hükümet malların fiyatlarını ve kâr sınırlarını belirleyecekti. Toptancı kârı yüzde 10'u, perakendeci kârı yüzde 20'yi geçmeyecekti. Beyaz peynir, süt, kaşar, yumurta tereyağı vb. ürünlerin fiyatları Ticaret Bakanlığı tarafından belirlenecekti. Şeker ve benzin satışlarına sınırlama getirilecekti. Özel araçlardan 13 beygire kadar olanlara günde 6 litreden, daha yukarı olanlara günde 8 litreden fazla benzin verilmeyecekti. Taksilerin yakıt hakkı 15 litreydi ve taksilerin şehir dışına çıkmaları yasaktı. Gazeteler, bayram günleri hariç 8 sayfadan fazla çıkmayacaktı.

Kanuna uymayanlar ağır biçimde cezalandırılacaktı. Vehbi Koç'un bile gözaltına alındığı, fiyatı 12 kuruş olarak belirlenen yumurtayı 13 kuruşa satan 15 yaşındaki bir çocuğun başkentte karakolda hırpalandığı duyuldu. O günlerde gazetelerde şöyle haberlere rastlanıyordu: "Ankara'da 21 kuruşluk düğmeyi 25 kuruşa sattığı gerekçesiyle 1 esnafa 1 yıl hapis, 3 yıl ticaretten uzaklaştırma ve 1000 lira para cezası verildi."

Menderes'in DP'si döneminde birçok ürün -sınırlı biçimde- karneyle dağıtıldı:

14 Mart 1955'te kişi başına 250 gram şeker dağıtımı başladı. Eylül 1956'da Ankara'da karneyle kahve dağıtımı başladı. Ocak 1957'de karneyle akaryakıt dağıtımı başladı. Kasım 1957'de Brezilya'dan 300 ton kahve geldi. Kişi başı dağıtılacak kahve miktarı 12 grama çıktı. Temmuz 1958'de Ankara'da benzin karneye bağlandı. İstanbul'da şeker ve gaz yağı sıkıntısı başladı.

Menderes'in DP'si döneminde –üstelik savaş yokken– ülkede "yokluk" baş gösterdi; birçok ürün karneyle verildi.



Herkese 100 gr. kahve verilecek

Şehrin kahve ve et durumu etrafında Belediye İktisat Müdürlüğü tetkikler yaparak keyfiyeti bir raporla Valiliğe bildirmiştir. İstanbula tahsis edilen 500 çuvallık kahve gümrüktedir. Muamelesi tamamlanarak pazartesi günü sabahı tesbit edilen listeler dahilinde kahve bayilerine dağıtılacaktır. Vatandaşlara devamlı olarak kahve verilebilmesi için tevziat 100 - 200 gramlık paketler halinde yapılacaktır. Kahve tevziini kaymakamlıkların teşkil ettikleri kontrol ekiplerile yapacaklardır.

Hürriyet, 18 Nisan 1954.

Ve

Haziran 1959'da Eskişehir'de DP'nin bir temel atma töreninde kürsüye çıkan bir imam, "Allah bu muhalefeti kahretsin!" diye beddua etti.

Malum! Bugün Menderes'e çok özeniyorlar ya! Sonunda ülkeyi, tıpkı Menderes gibi, İnönü'nün, savaş koşullarında çıkardığı, Milli Korunma Kanunu'na muhtaç durumuna getirdiler.

***

Unutma! Hatırla!

Sabah akşam İnönü'nün diktatörlüğünden, "tek parti diktasından" söz edenler, "demokrasi kahramanı" dedikleri "Menderes'in diktatörlüğünü" ve "DP diktasını" ise unutturdular. Unutmayalım! Demokrat Parti diktasını hatırlayalım.

Başvekil vatan cep
kurulmasını teklif

Pazartesi
13
EKİM 1958
Hürriyet
GÜNLÜK MUSTAKİL SİYASİ GAZETE
Müessisi : SEDAT SİMAVİ

DİNİ ESERLER
İSTANBUL KİTABEVİ

Başvekil vatan cephesi kurulmasını teklif etti

Dün Manisa'da konuşan Menderes şunları ilâve etti "Artık munafıklığa paydos demeli,,

Menderes İnönü'nün İstanbulda yaptığı konuşmaya da bir kaç saat sonra cevap vererek CHP ye şiddetle çattı

Başvekil "Eski İsmet Paşa, bugünkünü ihna eder,, diyor



Pakistan'da kapanan partilerin paraterma da dün elkondu



Öncü'nün Ay'a gitmesinden ümit kesildi

Rekordan 4 derece ayrılmış olan roketin hâlâ da seyahat

İnönü dün "Demokrasiy istemeyenler yenildi„ded

CHP lideri pahalılığın vatanda çaresiz hale getirdiğini söyle

Muhalefetin de C. H. P. içinde birleşmesini is

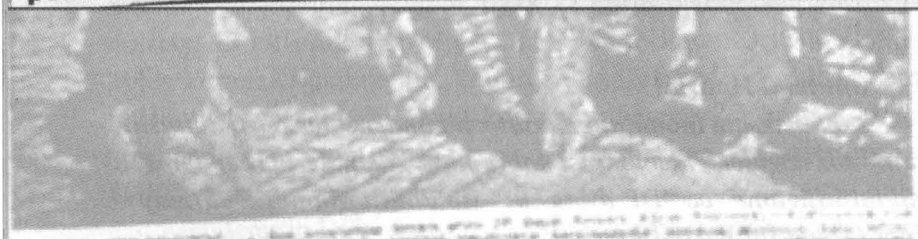
İnönü, CHP 8 kongresi kapanışında partizan idare ve radyodan da uzun uzun şikâyet etti



Hür.P., CHP yi saf d bırakmak istemiy

CHP nin birleşmesindeki tahmini Hür.P. da





Hürriyet, (13 Ekim 1958)

DEMOKRAT PARTİ DİKTASI
"Nifak Cephesinden Zillet İttifakı'na"

"Nifak Cephesi'ne karşı Vatan Cephesi kurmak zorunludur."
(Adnan Menderes, Manisa, 12 Ekim 1958)

Yine hatırlayacaksınız! AKP'li Cumhurbaşkanı R. T. Erdoğan, 2019 yerel seçimleri öncesinde muhalif "Millet İttifakı"na "Zillet İttifakı" diyerek saldırdı.

R. T. Erdoğan'ın, muhalefete yönelik "Zillet İttifakı" söylemi, bundan tam 61 yıl önce, A. Menderes'in, yine muhalefete yönelik "Nifak Cephesi" söylemini akla getiriyor.

Görülen o ki, 61 yılda o cenahta değişen bir şey yok.

İnce Demokrasiye Paydos

DP'li Cumhurbaşkanı Celal Bayar, DP'nin 2 Mayıs 1954 seçim zaferinden sonra "bundan böyle ince demokrasiye paydos" demişti.

Gerçekten de DP iktidarı, 1954'ten itibaren "ince demokrasiye paydos" dedi.

DP; 1954 seçimlerinde CHP'ye oy veren Malatya'yı ikiye bölüp "Adıyaman" adıyla yeni bir il kurdu. Cumhuriyetçi Millet Partisi (CMP)'ye oy veren Kırşehir'i ise ilçeye dönüştürüp il merkezini Nevşehir'e taşıma kararı aldı. Kamu görevlilerinin -hizmet sürelerine bakılmaksızın- emekli edilmesini öngören bir yasa hazırladı. Orduyu istediği gibi şekillendirmek için 15 general ile 150 albayı emekli etti. Yargıya müdahale etti: Önce 16 yüksek yargıcı, sonra aralarında Yargıtay Başkanı'nın da bulunduğu 7 yargıcı emekli etti. Menderes'in "kara cüppeliler" dediği muhalif öğretim üyelerini bakanlık emrine alarak üniversitedeki görevlerinden uzaklaştırdı. Basın Yasası'nda yaptığı değişiklikle cezaları ağırlaştırdı. İktidarı

ve başbakanı eleştiren çok sayıda gazeteciyi, uyduruk gerekçelerle aylarca hapis yatmak zorunda bıraktı. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasası'yla siyasi partilerin seçim dönemleri -45 günlük süre dışında- açık hava toplantısı yapmalarını yasakladı. Bazı muhalif milletvekillerinin dokunulmazlıklarını kaldırdı, bazılarını tutuklattı. Meclis'te muhalefetin söz hakkını sınırlandırdı. Davalılara "ispat hakkı" tanımadı. "İspat hakkı"nı savunan 19 DP'li milletvekili DP'den ayrılıp Hürriyet Partisi (HP)'ni kurdu.

Hürriyet Andı

9 Eylül 1957'de CHP'nin 13. Kurultayı toplandı. Kurultaya HP ve CMP temsilcileri de katıldı. Kurultayda "Birleşmiş Muhalefet Cephesi" şeklinde bir güç birliği oluştu. Ayrıca DP iktidarının baskı rejimine karşı "demokratik hukuk devletini" kurmak amacıyla "Hürriyet Andı" adı verilen bir bildiri yayımlandı.

Muhalefetin güç birliğinden çekinen DP iktidarı hemen harekete geçti. 13 Eylül 1957'de Seçim Kanunu'nda bir değişiklik yaptı. Böylece partiler arasında "güç birliği" ve "ortak liste" yapılmasını yasakladı.

1957 Seçimleri: Hileli Seçimler

1957 seçimlerinde DP iktidarı her türlü devlet imkânından yararlandı. Yasal düzenlemelerle muhalefetin elini kolunu bağladı.

1954 seçimlerinde parti amblemli bastonuyla yurt gezilerine çıkan Cumhurbaşkanı Celal Bayar, 1957 seçimlerinde de seçim gezilerine çıkıp DP lehine konuşmalar yaptı.

1957 seçimlerinde DP, yine "dini" kullandı. Örneğin Menderes, Kayseri konuşmasında iktidarları süresince 15.000 cami yaptıklarını ayrıca Süleymaniye Camisi'nin yapılışının 500. yıl dönümünde İstanbul'da dünya Müslümanlarının da katılacağı büyük bir tören düzenleyeceklerini söyleyip oy istedi.

DP, 1957 seçimlerini kazanmak için her yola başvurdu.

İsmet İnönü'nün, sonradan, bu seçimlerden söz ederken "kü-

tük marifetleri" demesi boşuna değildi. Türkiye'nin neredeyse her yerinde CHP'li vatandaşlar kütüklerde isimlerini bulamamışlar, bu nedenle oy kullanamamışlardı. Buna karşılık DP'li vatandaşlar, hâkimlerden izin alınarak, sandıkların başına götürülmüşlerdi. Nitekim Diyarbakır'da seçim kütüklerindeki yolsuzluklar nedeniyle seçimin yenilenmesine karar verilmişti. Bazı merkezlerde seyyar DP ekipleri birçok sandıkta birden oy kullanmışlardı. DP teşkilatı seçim sırasında ciddi miktarda para harcamıştı.

1957 seçimlerinde en büyük hile "partizan radyo" ile yapıldı. DP, 1954 Seçim Kanunu'yla siyasi partilerin radyoyu kullanmalarını yasaklamıştı. Buna rağmen DP yetkilileri, "biz hükümetiz!" diyerek seçim gecesine kadar radyodan propaganda yaptılar. Seçim 27 Ekim 1957'de saat 17.00'da bitecekti. Menderes'in isteğiyle, radyo, kanuna aykırı olarak, saat 14.30'dan itibaren DP'nin "seçim zaferini" vermeye başladı. Bunun üzerine İsmet İnönü, Yüksek Seçim Kurulu'na itiraz etti. Yüksek Seçim Kurulu, radyo yayınlarını durdurdu. Ancak Menderes'in tabiriyle "Atı alan Üsküdar'ı geçmişti!"

1957 seçimlerinde ciddi olaylar çıktı: Kayseri, Samsun, Giresun, Çanakkale, Kastamonu, Van Başkale ve Konya Ilgın'da yaralananlar oldu. Mersin'de Mahmut Boytunç adlı bir CHP'li kurşunlanıp öldürüldü. Gaziantep'te ise önce seçimi CHP'nin kazandığı açıklandı. Sonra köylerden gelen oylarla seçimi DP'nin kazandığı söylendi. CHP, köylerde sandık başlarındaki tutanaklarda tahrifat yapıldığını iddia ederek sonuca itiraz etti. Gaziantep karıştı! CHP'liler ile DP'liler birbirine girdi. Asker polis seferber edildi. Kargaşada bir sivil komiser muavini ile bir küçük çocuk öldü, bir çocuk da yaralandı. Vali, sokağa çıkma yasağı ilan etti. Olayları bastırmak için şehrin üzerinde uçaklar uçuruldu.

Nifak Cephesi ve Vatan Cephesi

1954'ten itibaren DP adına işler işleri iyi gitmiyordu.

DP lideri Başbakan Adnan Menderes, 1956 Nisan'ından itibaren yurt gezilerinde muhalefete yüklenmeye başladı. Örneğin Tarsus'ta "Muhalefete hesap soracağız" dedi. Gaziantep'te muhalefetin ve basının "komünistleri himaye ettiğini" söyledi.

DP iktidarı, muhalefete "şer cephesi" adını verdi. 6 Haziran 1956'da İnönü'nün meclis kürsüsünden söylediği gibi "iktidarın en

yukarısındakiler" meclis kürsüsünden muhalefet için "profesyonel cani" ve "dünyanın en adi insanları" bile dediler.

1954 seçimleriyle karşılaştırıldığında 1957 seçimleri sonunda DP'nin oy oranı yüzde 11 azalmış, milletvekili sayısı ise 503'ten 424'e düşmüştü. Buna karşılık CHP'nin oy oranı yüzde 5, milletvekili sayısı ise 6 kat artarak 178'e çıkmıştı. Muhalefet (CHP, CMP, HP) oyların yarısından fazlasını almasına rağmen seçim sistemi nedeniyle DP, Meclis çoğunluğunu korumuştu.

Seçimden sonra muhalefet, birlikte hareket etmeye karar verdi: 16 Ekim 1958'de TKÖP ile CMP birleşti. 24 Kasım 1958'de de HP, CHP'ye katıldı.

1958'de ekonomi çok kötüye gidiyordu. 4 Ağustos 1958'de büyük bir devalüasyonla 2.80 lira olan dolar, 9 liraya çıkarıldı. Milli Korunma Kanunu yürürlükteydi. Birçok mal karneyle veriliyordu. Halk, hükümetten şikâyetçiydi. Ordu ve üniversiteler rahatsızdı.

1958'de Irak'ta bir ihtilal oldu. Irak Başbakanı Nuri Sait Paşa dâhil devletin başındakiler bir ayaklanma ile devrilip öldürüldüler. Bu olay Menderes'i çok korkuttu.

Menderes, 1958'den itibaren CHP'yi vatan sathında "nifak tohumları ekmekle", "fitnecilikle", "zalimlikle", "zorbalıkla" ve kendilerine karşı "ihtilal hazırlığı yapmakla" suçladı. 12 Ekim 1958'de Manisa'da "nifak cephesine" karşı" vatan cephesi" kurmaktan söz etti.

Başbakan Adnan Menderes, muhalefetin, özellikle de CHP'nin DP iktidarına karşı bir ihtilal planladığını iddia etmeye başladı.

Menderes, 12 Ekim 1958'de Manisa'da, "Nifak Cephesi'ne karşı Vatan Cephesi kurmak zorunludur" dedi. "Karşımızda kurulmuş olan 'Kin ve Husumet Cephesine' karşı vatansever hislerle (...) bir 'Vatan Cephesi'nin' kurulması zorunluluğu kendisini gösterdi" diye de ekledi.

Menderes, ayrıca muhalefetin güç birliğini Haçlı ordusuna benzetip ondan "Ehli Salip" diye de söz ediyordu.

DP, Vatan Cephesi Ocakları açmaya başladı. Bizzat bu ocaklara gelip kayıt olamayanlar mektup ve telgrafla başvurabilecekti. 1958-1960 arasında 228 Vatan Cephesi Ocağı açıldı. Buralara 1 milyona yakın kişi üye oldu.

Vatan Cephesi'ne katılan kişilerin ve kurumların çoğunlukla menfaat beklentisiyle buraya katıldıkları anlaşılıyor. DP, bazı tanınmış kişileri de Vatan Cephesi'ne katılmaları için zorluyor. Bu arada

bazı kişilerin haberleri olmadan adlarının listelere yazıldığı anlaşılıyor.

Vatan Cephesi'ne katılanların adları, her gün DP borazanı partizan radyodan okunuyor. Bebeklerin ve ölülerin adlarının bile radyodan okunduğunu iddia edenler var.

İnönü'yü Etkisizleştirme Girişimleri

DP'nin baskı rejimine karşı CHP, 14. Kurultayı'nda "İlk Hedefler Bildirisi"ni ilan etti. Bu bildiri demokratik bir anayasa taslağı gibiydi.

O günlerde Menderes ise "demokrasiyi paydos etmekten" söz ediyordu.

1958 sonlarında –DP'nin yönlendirmesiyle– İnönü'ye yönelik fiili saldırılar başladı[1]:

1958 Ekim'inde İnönü, Orta Anadolu gezisine çıktı. Programa göre, Ankara'dan trenle Sivas'a gidecekti. Sivas İl Kongresinde bir konuşma yaptıktan sonra Tokat'a ve Amasya'ya geçecek, oralarda da konuştuktan sonra Ankara'ya geri dönecekti.

Gezi başladı. Milli Mücadele kahramanı ve Lozan Fatihi İsmet İnönü, Sivas'ta büyük bir coşkuyla karşılandı.

İsmet İnönü'nün Sivas'ta büyük bir coşkuyla karşılanması DP iktidarını çok rahatsız etti. Ne yapıp edip İnönü'nün Tokat'ta halkla buluşmasını engellemek isteyenler oldu. Mesela Tokat Valisi'nin tüm olumsuz çabalarına karşın İsmet İnönü, Tokat'ta da halkın büyük coşkuyla karşılandı.

Zile Böyle Zulüm Görmedi

Demokrat Parti (DP), CHP lideri İsmet İnönü'nün halkla buluşmasını istemiyordu.

1958 Ekim'inde İnönü, Orta Anadolu gezisine çıktı. Sivas'ta büyük bir coşkuyla karşılandıktan sonra Tokat'a geçti. Oradan da

1 DP, 1953'ten itibaren her türlü muhalefeti susturmaya başladı. Öncelikle ana muhalefet durumundaki CHP'nin siyasi faaliyetlerini zorlaştırdı. 1953'te bir Marmara gezisine çıkan İsmet İnönü'ye Balıkesir önlerinde, "şehre girmemesi, aksi halde bir felaket olacağı!" söylendi. Çok ısrar edildi. İnönü'nün yoluna devam etmesi engellendi.

seçimlerde CHP'ye oy vermiş olan Zile'ye uğramaya karar verdi. Ancak Zile'den kötü haberler geliyordu. Metin Toker'in anlatımıyla; "Kaymakam bütün ilçe merkezi halkını evlerine ve dükkânlarına hapsetmişti. Evet! Bayağı hapsetmişti. Herkesi evine, dükkânına veya kahveye kapatmış, bunların önüne süngülü jandarma dikmişti. Adeta sıkıyönetim ilan etmiş, sokağa çıkma yasağı koymuştu. Polis ve jandarma seferber haldeydi... Zilelilerin İsmet Paşa'yı karşılamalarını kaymakam yasaklamıştı."

Zile halkının İnönü'yü karşılamasını istemeyen Kaymakam Tevfik Kurna, daha önce CHP'den milletvekili olmak istemiş, ancak bu isteği reddedilince DP saflarındaki yerini almıştı. Anlaşılan şimdi iktidara yaranmak istiyordu.

İnönü, Zile'de CHP İlçe Merkezi önünde arabadan iner inmez, nereden çıktığı bilinmeyen bir kalabalık, "Kurtar bizi baba!" diye haykırarak İnönü'ye doğru gelmeye başladı. İnönü'nün gözleri yaşardı. Metin Toker'in ifadesiyle İnönü, "ellerine sarılanların, başlarını göğsüne koyup hıçkıranların saçlarını, yüzlerini okşuyor, onlara cesaret verici sözler söylüyordu."

Zile'de İnönü'yü karşılamaya gelen halkı, polisler copla, jandarmalar dipçikle dağıttı. Emniyet müdürü, itfaiye arazözlerini kullanarak halka su sıktı. Halkı dağıtmak için göz yaşartıcı bomba bile atıldı.

CHP İlçe Merkezi'nin karşısındaki kaldırıma sıralanmış halk "Yayaya şaşaşa İsmet Paşa çok yaşa!" diye bağırmaktaydı.

Sonrasında olup bitenleri yine Metin Toker'den dinleyelim:

"Bunun üzerine polisler ve jandarmalar kaymakamın emriyle hücuma geçtiler. CHP Merkezine giden merdivenlerin başında büyük bir kavga başladı. Polisler ve jandarmalar bir taraftan jop ve dipçik kullanıyorlar, diğer taraftan yaşlı adamları kollarından tutup sürüklüyor, yerlere yuvarlıyor, tekmeliyorlardı. Fakat kalabalık da gittikçe artıyordu. İsmet Paşa büyük bir sükûnetle, etrafında olanlardan habersizmiş gibi merdivenleri çıktı. CHP Merkezine ziyaretini yapmak için içeri girdi. O esnada sokakta bir polis cipi belirdi. İçinde emniyet amiri vardı. Elinde bir mikrofon tutuyordu. Halka dağılmasını bildirdi. Aksi halde ateş açtıracağını ilan etti. Cipi hemen takiben bir itfaiye arazözü görüldü. Halk kaldırımda birikmişti. Arazöz sadece kaldırım tarafına su sıkarak geçti. Herkes sırılsıklam olmuştu. Fakat bir kişi kımıldamadı. Kalabalıktan korkunç bir

'yuh' sesi yükseldi. Arazözü kullanan elini kaldırıyor, 'ne yapayım emir aldım?' diyordu... Milletvekilleri dövülmekte olan halkın yardımına koşuyorlar... Artık itiş kakışa herkes karışmıştı. Halk 'Gelen Makarios mu?' diye bağırıyordu... Halk İsmet Paşa'yı ısrarla alkışlamakta devam ediyor. Ara sıra 'Kurtar bizi! Kurtar bizi!' sesleri yükseliyordu... Bir ara gözlerimin yandığını hissettim. Sanki bir yerden bir is çıkıyordu. Biraz sonra gözlerim yaşardı. O sırada emniyet kuvvetleriyle itişe itişe Turgut Göle otomobilin yanına gelmişti. 'Pencereleri kapa. Göz yaşartıcı bomba attılar. Arabaya dolmasın' dedi... Emniyet Amiri, polislere (göz yaşartıcı) bomba atma emri vermişti. İtfaiye arazözü ikinci defa boy gösterdi. Kaldırımdaki halk, Goyanın meşhur tablosundaki kurşuna dizilen İspanyol vatanseverlerini andırır şekilde duvara yapıştı... Emniyet Amiri bir ara şaşırarak askere silahını doldurmasını emretti. Allah'tan asker onun değil, oradaki yüzbaşının emrindeydi. Fakat polis tabancasını çekmişti. Bu meydan kavgası tam yarım saat sürdü..."


Hürriyet

İnönü'nün Zile'ye gelişi hâdiseli oldu

İktidar, siyasi konuşmaları yasak eden kararlar alıyor

CHP liderini karşılamak isteyenleri polisler itfaiye cop ve gözyaşı bombası ile dağıttı

CKMP başkanlığına Tahtakılıç namzet...

Dahiliye Vekilinin cevabı

17 Ekim 1958'de Zile'de İnönü'yü karşılamaya genelen halk zorla dağıtıldı.

Zile olayları, Hüseyin Ezer'in çektiği ve Akis'in kapak yaptığı, bir ihtiyarın jandarmalar tarafından tartaklandığı fotoğrafla hatırlandı.

DP iktidarı, Zile olayının sorumlusu olarak CHP'yi gösterdi. Başbakan Adnan Menderes, Zile'ye o gaz bombalarının CHP döneminde konulduğunu söyleyerek hükümetini savundu. Dahası, Zile olayı nedeniyle 45 CHP'li gözaltına alınıp sorguya çekildi, 6'sı tutuklandı. 4 CHP'li yönetici, "Toplantı ve Gösteri Yürüyüşlerine Aykırı Hareket"ten mahkemeye verildi.

İsmet Paşa, Zile olayından sonra yaptığı açıklamada şöyle dedi: "Zile hadisesinin neticesi ne oldu? Üzerine gaz bombalarıyla hücum edilen bir halkın masum ve mağrur hali Türkiye ölçüsünde göze

çarptı. Kanunsuzlukları savunma gayretiyle idare güç duruma düştü. Hür vatandaşların, ceza, mağduriyet pahasına vatana ve millete güvenleri arttı."

Zile olayları, sadece partili bir kaymakamın iktidara yaranma dürtüsüyle açıklanamaz. Zile olayları aslında daha büyük olayların; Uşak, Topkapı ve Yeşilhisar olaylarının habercisiydi.

Bir hafta sonra Çankırı'da da benzer bir olay yaşandı. İnönü şehre girerken onu karşılayan halkın önünde polis kordonu oluşturuldu ve toplananlar zorla dağıtıldı.

Uşak'taki Büyük Ayıp: İnönü, Başına Atılan Bir Taşla Yaralandı

CHP, 1959'da halka gitmeye karar verdi. CHP'liler, kafileler halinde yurt gezileri yapacaktı. Bu gezilere "Bahar Taarruzu" adı verildi. İsmet İnönü'nün Uşak yönündeki gezisi ise "Büyük Taarruz" diye adlandırıldı. CHP lideri İnönü, bu gezisinde, Türk ordusunun İzmir'e girerken izlediği yolu izleyecekti. Ankara'da başladığı geziyi İstanbul'da bitirecekti.

Ancak "Büyük Taarruz" kavramı ortaya atılır atılmaz özellikle DP'li İçişleri Bakanı Namık Gedik çılgına döndü. Hükümetin, İnönü'yü koruyamayacağını belirterek bu geziden vazgeçilmesini istedi. İnönü, bu geziden vazgeçmeyeceğini söyledi. İçişleri Bakanı'nı görevini yapmaya çağırdı.

DP iktidarı, o günlerde ana muhalefet lideri İnönü'yü bir şekilde etkisizleştirmek istiyordu. Öyle ki, bu geziden 5 gün önce, 24 Nisan'da, İnönü'nün yaptığı bir konuşma nedeniyle dokunulmazlığının kaldırılması için meclise başbakanlık tezkeresi sunulmuştu.

CHP lideri İnönü, partili 46 milletvekili ve bazı basın mensuplarıyla 29 Nisan 1959'da Ankara'dan yola çıktı. Ankara Garı'nda İnönü lehine gösteri yapanlar vardı. Polis onları dağıtmak isteyince küçük çaplı olaylar çıktı. DP iktidarı, muhalefet liderinin alkışlanmasına bile tahammül edemez hale gelmişti. Ankara'daki rüzgâr, Uşak'taki fırtınanın habercisiydi.

DP'li İçişleri Bakanı Namık Gedik, gezi öncesinde İsmet İnönü'nün gideceği yerlerde bazı hazırlıklar, tertipler yapmıştı. Hükümet olanaklarını kullanıp İnönü'nün halkla buluşmasını engellemek istiyordu.

İnönü, Uşak'a geldi. Kısa bir konuşma yaptı. Uşak'ta DP İl Merkezi'nden atılan bir bardak, yoldan geçen CHP kafilesindeki bir gazeteciyi başından hafifçe yaraladı. Şehirde gerginlik giderek arttı. İnönü'nün, Büyük Taarruz'da kullandığı eve gitmesine izin verilmedi.

O gece Uşak'ta bir evde misafir edilen İnönü, ertesi gün Uşak'tan ayrılmak için istasyona geldiğinde ise taşlı saldırıya uğradı.

DP'liler istasyonda İnönü'nün yolunu kestiler. İnönü, otomobilini öfkeli kalabalığın önünde durdurdu. Kendisine yol açmak isteyen milletvekillerine, "Bırakın! Kendi yolumu ben açarım!" diyerek tek başına kalabalığın üstüne yürüdü. Önüne çıkan bir göstericiyi elinin tersiyle iterek "Ne istiyorsunuz? Yaptığınız ayıp değil mi? Çekilin bakayım!" diye bağırdı. Başı dönmüş kalabalık birden adeta ortadan ikiye yarılıp İnönü'ye yol açtı. Herkes şaşkınlık içinde, kışkırtıcılar bile ne yapacağını bilemiyordu. Öyle ki bir ara İsmet İnönü'yü alkışladılar. Bu sırada 16, 17 yaşlarında gözü dönmüş bir genç, İnönü'nün arkasından bir taş savurdu. İnönü, başından yaralandı. Bir an sendeledi, düşecek gibi oldu. Hemen doğruldu. Yardımı reddederek, tıpkı Milli Mücadele günlerindeki gibi vakur adımlarla vagona kadar gitti. İnönü'nün yarasını trende Dr. Faruk Ayanoğlu sardı.

Metin Toker şöyle diyor: "İsmet Paşa'yı ben Ankara'ya geldiğinde gördüm. Başının arka tarafında bir plaster vardı. Sadece yaranın yeri, muhalefet liderine kalleşçe arkadan saldırıldığını gösteriyordu. Ancak gittiği gün kadar neşeli, azimli ve keyifliydi."

1922'de Büyük Taarruz'da Uşak'ı kurtaran ordunun cephe komutanı İnönü, kurtardığı bu topraklarda, 37 yıl sonra taşlanıp yaralanmıştı.

Geziyi izleyen basın mensupları bir bildiri yayımladılar. Bildiride, "Uşak olayları meslek hayatımızda en elemli hadise olarak kalacaktır" diyerek anayasada ve İnsan Hakları Bildirisi'nde yer alan gezi ve haber alma özgürlüklerine karşı bu olayları tertipleyenlerin cezalandırılmalarını istediler.

Uşak'tan Manisa'ya geçen İnönü, 1 Mayıs 1959'da şöyle konuştu:

"Uşak'ta himaye altında istasyonda toplanan mütecavizler, benim hayatıma kastetmek için harekete geçmişlerdir. Muhalefet aleyhine 'Ehli Salip' isnadı ve 'muhalefeti karınca gibi ezmek' tavsiyesi, gece sabaha kadar Ankara'da tertiplenerek tatbikata konmuştur. Azınlıkta olan iktidar, nihayet kaba kuvvetle bir dehşet idaresi kurarak, vatandaşları insan haklarından mahrum yaşatmaya karar


Milliyet
Halk Gazetesi
2 MAYIS 1959
MÜESSİF HADİSELER
C.H.P. Genel Başkanı İsmet İnönü, Uşa 'ta trene binerken bir Demo rat Partilinin attığı taşla başından hafifçe yaralandı
İnönü "
„ dedi
4 C.H.P. li Mebus dövüldü
Gedikithamları cevaplandırdı
Dahiliye Vekili, Uşak hâdiselerinin "Ege taarruzunu, hazırlayan tertipçilerin eseri„ olduğunu ileri sürdü
C.H.P.„ tecavüzleri bir boy'ulu idare ettiğini bildirdi
Uşak'ta 6 gazeteci tecavüze uğradı

Uşak'ta başına atılan bir taşla yaralanan İnönü'nün demeçlerinin gazetelerde yayımlanması da yasaklandı. İnönü'nün demecinin yeri boş bırakıldı.

vermiş görünüyor." İnönü sözlerini şöyle bitirdi: "Kanun yolundan çıkmış olanlar, hakları korumak kararında olan hür vatandaşlar karşısında mutlaka mağlup olacaklardır. Vatandaşlarımıza hizmet uğrunda seve seve can vermeyi; hayatımızın yüksek, şerefli son mükâfatı saymaktayız."

İnönü, Manisa'dan İzmir'e geçti. İçişleri Bakanlığı'nın emriyle İzmir'deki kongrelerinin ertelendiğini öğrendi.

2 Mayıs'ta İzmir'de bazı DP'liler, CHP lehine yayın yapan Demokrat İzmir Gazetesi'ne saldırıp gazete binasını yaktılar. İnönü İzmir'den uçakla İstanbul'a geçti. Topkapı'da İnönü'nün canına kastedilecekti.

Topkapı'da Linç Tertibi

İsmet İnönü, İstanbul Yeşilköy'de havalimanına indi. Oradan Beyazıt'taki il başkanlığa gidecekti. Otomobiliyle Topkapı'dan geçerken saldırıya uğradı. Önceden yapılan bir tertiple linç edilmek istendi.

Polis saldırganları uzaklaştırmaya çalışmayınca İnönü'nün otomobilinin camları kırıldı. Saldırganlar, "Vurun Makarios'a!" diye bağırıyordu. "Paşa ölçeksin! Tekbir getir!" sesleri duyuluyordu. O sırada orada bulunan bir binbaşı, (Kenan Bayraktar) tabancasını çekip emrindeki askere süngü taktırıp İnönü'yü linçten kurtardı.

Ertesi gün bir basın toplantısı düzenleyen İnönü şöyle dedi:

"Vatandaş hakkına idare tarafından tecavüz edilmektedir. Bir devleti temeline kadar sarsan bundan daha vahim bir arıza olamaz. Devlet kuvvetlerinin müsamahası ile tecavüz, ancak hasta olan bir cemiyet bünyesinde olabilir."

O günlerde Necip Fazıl Kısakürek, Büyük Doğu Dergisi'nde "Artık Günün Geldi" başlıklı yazısıyla İnönü'yü ölümle tehdit etti.

1959 sonu ve 1960 başlarında İnönü'ye ve CHP'ye yönelik seyahat engellemeleri ve saldırılar devam etti: CHP'nin Göztepe kongresinde polis ateş açtı. Çanakkale Geyikli'de olaylar çıktı. Bu olayı soruşturmaya giden CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek başkanlığındaki heyet saldırıya uğradı. Beypazarı'nda CHP milletvekilleri tartaklandı.

1960 Mart'ında Kayseri Yeşilhisar'da CHP'liler ile DP'liler arasında çıkan kavgada 10 kişi yaralandı. İnönü, 3 Nisan'da CHP'nin Kayseri Kongresi'ne katılmak için Kayseri'ye gidecekti. Kayseri Valisi, İnönü'nün Kayseri'ye gelmemesini istedi. Buna karşın İnönü Kayseri'ye gitti. İnönü'nün bindiği tren Kayseri'ye sokulmak istenmedi. Buna rağmen biraz gecikmeyle de olsa İnönü Kayseri'ye girdi. İnönü, oradan Yeşilhisar'a gitmek istedi. Fakat Yeşilhisar yolu askeri birliklerce tutulmuştu. CHP heyeti, Yeşilhisar'a gitmeden Ankara'ya döndü.

İşin ilginç yanı, DP, bütün bu olayları CHP'nin üzerine yıktı. Başbakan Menderes bu olayları CHP'nin bir "ihtilal girişimi" olarak değerlendirdi.

DP iktidarı, İnönü'ye yönelik saldırılara engel olmadığı gibi, saldırılara "bahane bulmaya" çalışıyordu... DP'nin İçişleri Bakanı Namık Gedik, "Bu olayları CHP'liler çıkarıyor!" diyordu. DP'nin kontrolündeki radyodan da bu yönde yayın yapılıyordu. CHP, bu olaylar sonrasında Başbakan Adnan Menderes ve İçişleri Bakanı Namık Gedik hakkında "meclis soruşturması" açılmasını istedi. Verilen önerge DP'lilerce reddedildi.

DP iktidarı, saldırıları önleyip failleri yakalayıp cezalandırmak


BUGÜN 6 SAYFA 25 KURUŞ
Milliyet
Halk Gazetesi
KURUCUSU: ALİ HACİ KARACAN
İngilizceyi SATI DİLLERİ DERSHANESİ Öğretiyor
SALI 19 NİSAN 1960
Her türlü siyasî faaliyet durduruldu
DP Meclis tahkikatı takririnin kabulü üzerine, dün ilk toplantısını yapan Encümen 3 tebliğ yayınlad
Meclisin dünkü müzakerelerine ait haber yalnız zabıt ceridesinde yayınlanacak
Tahkikat encümeni ile ilgili her türlü haberin neşri men edildi
ANKARA AA.
TAHKIKAT ENCÜMENI ÜYELERI

yerine olaylara "yayın yasağı" getirdi. Türkiye, bu çirkin olayları BBC, Paris, hatta Kıbrıs radyolarından öğrenebildi.

DP, bu olayları bahane ederek o yıl yapılması gereken ara ve yerel seçimleri erteledi.

Menderes'in "demokrasiyi paydos etmesi" an meselesiydi.

Tahkikat Komisyonu

CHP lideri İsmet İnönü'yü taşlı sopalı saldırılarla korkutup yıldıramayan DP iktidarı, CHP'yi kapatmaya ve muhalif basını tamamen susturmaya karar verdi.

Başbakan Menderes şöyle demişti: "Açın bir Meclis tahkikatı... Düşünelim, konuşalım. 'Ahlaksızlar, namussuzlar sizi kapatıyoruz' diye kapatalım."

18 Nisan 1960'da Meclis'te DP oylarıyla bir Tahkikat Komisyonu kuruldu. (2447 Sayılı Kanun)

O gün yapılan görüşmelerde İnönü, Tahkikat Komisyonu kurulması halinde Türkiye'de bir "dehşet idaresi kurulacağını" söyledi: "Bu baskı idaresi, anayasaya, insan haklarına karşı gayri meşru bir darbedir" dedi. İnönü sözlerini şöyle bitirdi: "Bu yolda devam ederseniz ben de sizi kurtaramam. Arkadaşlar! Şartlar tamam oldu-

ğu zaman millet için ihtilal meşru haktır."

İnönü'nün bu konuşmasından sonra CHP milletvekilleri görüşmeleri boykot edip topluca Meclis'i terk ettiler.

27 Nisan 1960'da Meclis'te Tahkikat Komisyonu'na geniş yetkiler veren "yetki kanunu" kabul edildi. Buna göre Tahkikat Komisyonu tüm siyasi partileri kapatabilecek, gözaltına alma, arama yapma ve tutuklama kararı alabilecek, her türlü yayını ve her türlü siyasi toplantıyı yasaklayabilecek, komisyon kararlarına karşı gelenler 1 yıldan 3 yıla kadar hapisle cezalandırılacak, komisyon kararları kesin olacak ve kararlara hiçbir şekilde itiraz edilemeyecekti.

27 Nisan görüşmelerinde İnönü, Güney Kore'de baskıcı bir rejim kuran Güney Kore Başkanı S. Rhee'nin devrildiğini hatırlatarak şöyle dedi: "S. Rhee kurtuldu mu? Üstelik onun ordusu, polisi, memuru vardı. (...) Baskı tertipçileri bilsinler ki Türk milleti Kore Milleti'nden daha az haysiyetli değildir."

İnönü'nün bu benzetmesi DP'lileri çılgına çevirdi. Bu sözler tutanaklardan çıkarıldı ve İnönü'ye 12 oturum Meclis toplantılarına katılmama cezası verildi.

Tahkikat Komisyonu kurulur kurulmaz çalışmaya başladı. Önce tüm siyasi faaliyetleri durdurdu. Sonra tüm muhalif gazeteleri kapattı.

İşin özeti şu: Menderes'in DP'si, önce Vatan Cephesi sonra Tahkikat Komisyonu kurarak demokrasiyi yok edip bir "baskı rejimi" kurdu. Halkın oylarıyla seçilmiş DP iktidarı, Meclis çoğunluğunu kullanarak anayasayı çiğneyerek muhalefeti susturdu. İnönü'nün dediği gibi bu gayrimeşru bir darbeydi. İşin tuhafı, bu darbenin baş mimarı Menderes'i, bugün "demokrasi kahramanı" ilan edenler var.

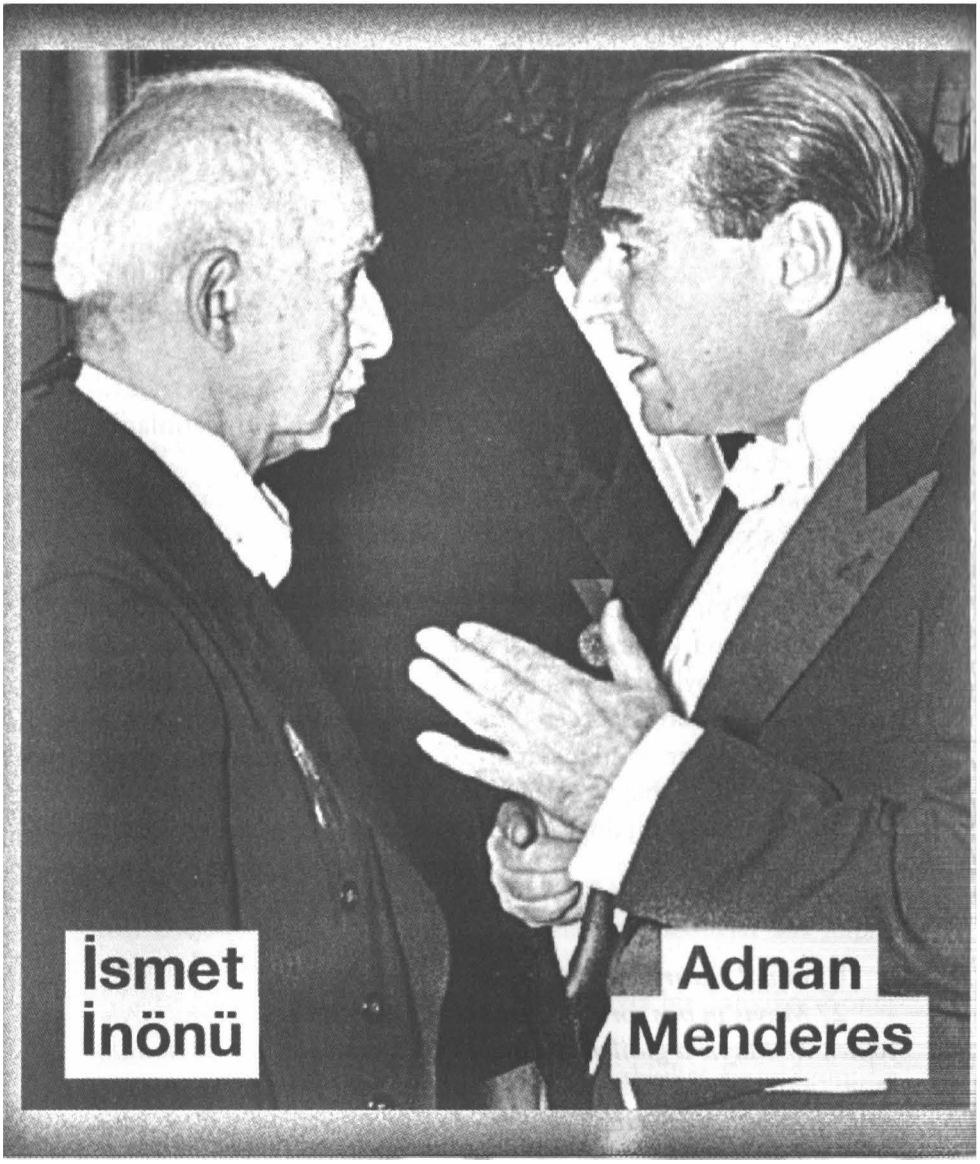
Ah keşke şu tarihi doğru okuyup da biraz ders alabilseydik!

***

Unutma! Hatırla!

27 Mayıs'ın baş sorumlusunun CHP ve İnönü olduğunu söyleyenler, 27 Mayıs'a gidilen süreçteki "DP diktasını" hep sakladılar. İnönü'nün, önce 27 Mayıs'a engel olmak için verdiği "demokrasi mücadelesini", sonra da" idamları önlemek" için gösterdiği çabayı da unutturdular.

"Demokrasi kahramanı Menderes" söylemi altında unutturulmaya çalışılan 27 Mayıs gerçeklerini hatırlayalım.


İsmet
İnönü
Adnan
Menderes

27 MAYIS
"İftiralar ve Gerçekler"

"Ordunun politikaya karışmasını istemiyoruz. Ordu ile iktidara gelmek istemiyoruz. Bir baskı idaresini, millet kuvvetiyle yıkmak için mücadele ediyoruz."
(İsmet İnönü, 7 Mayıs 1960)

14 Mayıs 1950'de serbest seçimlerle iktidara gelen Demokrat Parti (DP), 59 yıl önce, 27 Mayıs 1960'da bir askeri müdahaleyle iktidardan indirildi.

27 Mayıs konuşulurken bazı kesimler, dönemin Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Genel Başkanı İsmet İnönü'yü suçlarlar: 27 Mayıs'ı "İnönü'nün yaptırdığını" söylerler. Adnan Menderes ve arkadaşlarının idamından bile İnönü'yü sorumlu tutarlar.

İşte şimdi, 27 Mayıs vesilesiyle İsmet İnönü'ye yönelik 27 Mayıs iftiralarına cevap vereceğim.

Baskı Rejiminin Kuruluşu

1957'den itibaren ekonomik sıkıntılar halkın belini büktü. DP, 1957 seçimlerinde umduğunu bulamadı. 1958'deki 9 Subay Olayı (Samet Kuşku adlı bir subayın ihbarıyla 9 subay, DP hükümetine darbe yapacakları şüphesiyle yargılanıp bırakıldı) ve Irak'ta meydana gelen askeri darbe, DP'de darbeyle iktidarı kaybetme korkusuna yol açtı. İşte bu korku DP'yi baskı rejimine yöneltti.

Adnan Menderes, 1958'de "Kin ve Husumet Cephesi" diye adlandırdığı muhalefete karşı bir "Vatan Cephesi" kurdu.

Menderes, 1958'de yurt gezilerinde CHP'ye yüklenmeye baş-

ladı. Balıkesir'de CHP'yi "seçimsiz iktidara gelmek istemekle" suçladı. İzmir'de, Fransa'daki De Gaulle rejimini örnek göstererek eğer CHP'liler savcılar üstündeki baskısını sürdürürse "demokrasiye paydos" edileceğini söyledi. Buna karşılık İnönü, kimsenin "demokrasiye paydos" etmeye gücünün yetmeyeceğini söyledi. Sabah böyle bir şeye teşebbüs edenler, akşam "kendilerini zindanda bulurlar" dedi.

Yaptığı bir konuşmadan dolayı 24 Nisan 1959'da İnönü'nün dokunulmazlığı kaldırılmak istendi.

İnönü, 1959 baharında çıktığı yurt gezilerinde planlanmış saldırılara uğradı. Uşak'ta başına taş atıldı. Topkapı'da linç edilmek istendi. Kayseri Yeşilhisar'a sokulmak istenmedi.

İnönü, yayın yasağı nedeniyle basına yansımayan açıklamasında, DP iktidarını "dehşet yönetimi kurmakla" ve "insan haklarına aykırı hareket etmekle" suçladı.

DP, CHP'yi kapatmak ve muhalif basını tamamen susturmak için 18 Nisan 1960'da Meclis Tahkikat Komisyonu kurdu. Bu komisyon için iktidar partisinden 15 üye seçildi Tahkikat Komisyonu, 19 Nisan'da "üç yasak" kararı aldı: 1. Bütün siyasi faaliyetleri, 2. Komisyonla ilgili bütün yayınları, 3. Meclisteki tahkikat görüşmelerinin yayınını yasakladı. 27 Nisan 1960'ta komisyona "yeni yetkiler" verildi. Böylece DP, anayasaya aykırı bir baskı rejimi kurmuş oldu.

İşte bu 27 Nisan sivil darbesi o 27 Mayıs askeri darbesini hazırlayacaktı.

İnönü'nün Sert Uyarıları

İnönü, Nisan 1960'taki Meclis Tahkikat Komisyonu görüşmeleri sırasında DP hükümetini şöyle uyardı: "Bu demokratik rejimi istikametinden ayırıp, baskı rejimi haline getirmek tehlikeli bir şeydir. Bu yolda devam ederseniz ben de sizi kurtaramam! Arkadaşlar, şartlar tamam olduğu zaman milletler için ihtilal meşru bir haktır."

İnönü'nün bu sözlerini "darbe tahrikçiliği" olarak yorumlayanlar oldu. Ancak bu sözler "darbe tahrikçiliği" değil, lafı evirip çevirmeden yapılmış bir durum tespitiydi. İnönü, yılların verdiği birikimle ülkenin uçuruma sürüklendiğini görüp sorumluları uyarıyordu.

İnönü daha da açık konuştu. Kore örneği verdi. "Kore Başkanı Syngman Rhee kurtuldu mu? Üstelik onun ordusu, polisi, memuru

elinde idi... Baskı tertipçileri bilsinler ki Türk milleti, Kore milletinden daha az haysiyetli değildir."

Bu sözleri nedeniyle İnönü'ye 12 oturum meclis toplantılarına katılmama cezası verildi. İnönü CHP'lilerle birlikte meclisten ayrıldı.

Öğrenci Olayları

28 Nisan 1960'da İstanbul Üniversitesi öğrencileri DP karşıtı gösterilere başladı. Öğrenciler, "Menderes istifa!", "Kahrolsun diktatör!" diye bağırıyordu. Öğrencileri dağıtmak için güvenlik güçlerine emir verildi. Zeki Şahin adlı bir komiser, Üniversite Rektörü Ordinaryüs Profesör Sıddık Sami Onar'a yumruk attı; rektör yere düştü, gözlüğü kırıldı, kaşından yaralandı. Rektör, zorla polis cipine bindirilip vilayete götürüldü. Beyazıt Meydanı'nda atlı polisler öğrencilerin üzerine yürüdü. Öğrencilere ateş edildi. İki öğrenci öldü. 16 kişi yaralandı.

DP hükümeti bu olaylar üzerine İstanbul ve Ankara'da sıkıyönetim ilan etti.

29 Nisan 1960'da DP Meclis Grubu olağanüstü toplandı. Menderes, bu olayları, "CHP'nin kışkırtmasıyla" meydana gelen "ihtilal" ve "isyan" olarak adlandırdı. Menderes sözlerini şöyle bitirdi: "Üniversiteye girmek değil, temelinin altına gireceğiz! Belki bu akşam, belki yarın akşam bir hususi mahkeme derhal kuracağız."

29 Nisan 1960'da bu sefer Ankara Hukuk Fakültesi'nde başlayan öğrenci olayları Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne sıçradı. Öğrenciler, "Hürriyet, hürriyet!" ve "Menderes istifa!" diye bağırıyordu. Burada da öğrencilerle güvenlik güçleri karşı karşıya geldi. Sıkıyönetim Komutanı Namık Argüç, öğrencilerin bulunduğu Mülkiye binasına ateş açtırdı. Sonradan, okula tam 54 askerin 540 mermi attığı anlaşıldı. Hatta bir manga askere öğrencilere ateş etmeleri için emir verildi. Fakat askeri birliğin komutanı bu emri uygulamadı. Sonunda kapılar kırılıp fakülteye girildi. Öğrenciler zorla dağıtıldı. Birçok öğrenci yaralandı. O güne, "Kanlı Cuma" denildi. Bu olaylara yayın yasağı getirildi.

Bu olaylar üzerine Sıkıyönetim Komutanlığı, İstanbul ve Ankara'da her türlü toplantıyı yasakladı.

Menderes'in Kaçırdığı Fırsat

İşin kötüye gittiğini gören Menderes, İstanbul Üniversitesi'nden Prof. Ali Fuat Başgil'i Ankara'ya çağırdı. 30 Nisan 1960 akşamı Çankaya'da Adnan Menderes, Celal Bayar, Fatin Rüştü Zorlu ve Atıf Benderlioğlu ile görüşen Prof. Başgil, soruşturma komisyonuna verilen yetkilerin anayasaya aykırı olduğunu söyledi. "Gençliğe karşı sert önlemlere başvurulmamalı" dedi. Bunun üzerine Celal Bayar, "Tenkit zamanı çoktan geçmiştir; şimdi tahrikçileri tenkil zamandır" yanıtını verdi. Menderes, Prof. Başgil'e, "bu çıkmazdan nasıl kurtulabileceklerini" sordu. Prof. Başgil, hükümetin istifa etmesini ve yetki yasasının değiştirilmesini önerdi. Celal Bayar buna da karşı çıktı.

O günlerde İnönü de Menderes'e üçlü bir formül sundu: 1. Başbakanın hemen seçim tarihini açıklaması. 2. Soruşturma komisyonuna verilen yetkilerin kaldırılması. 3. Seçim yasasında bir bilim kurulunca değişiklik yapılması.

3 Mayıs 1960'da Kara Kuvvetleri Komutanı Cemal Gürsel, bir mektup yazarak Menderes'e gönderdi. Mektupta, soruşturma komisyonunun kaldırılması, tutuklu gazetecilere af çıkarılması, öğrencilerin serbest bırakılması gibi öneriler vardı.

Ancak Menderes, ne Prof. Başgil'in ne İnönü'nün ne de Gürsel'in önerilerini dikkate aldı. Celal Bayar, "zayıflık göstermeyelim" diyerek "baskı rejiminde" ısrar etti.

DP, Ankara Kızılay'da bir miting düzenlemek istedi. Ancak bunu haber alan öğrenci grupları "555K" adlı bir şifreyle harekete geçtiler: "5. ayın, 5. günü, akşam saat 5'te Kızılay'da" toplanacaklardı. Bunu öğrenen Menderes, tek başına göstericilerin arasına girdi. Öğrenciler, "İstifa et!" diye bağırıyordu. Bazı öğrenciler Menderes'i çekiştirdi. Saçı başı dağılan, üstü başı perişan haldeki Menderes, bir arabaya bindirilip güçlükle oradan uzaklaştırıldı.

21 Mayıs'ta Harp Okulu öğrencileri Ankara Kızılay'da sessiz bir yürüyüş yaptı.

27 Mayıs sabahı radyodan Alparslan Türkeş "ihtilal bildirisini" okudu. Milli Birlik Komitesi yönetime el koydu.

İnönü'nün Haberi Yoktu

İnönü, 7 Mayıs 1960'ta bir yabancı gazetecinin, "Ordunun hissiyatından bahseder misiniz?" sorusunu şöyle yanıtlamıştı: "Ordunun politikaya karışmasını istemiyoruz. Ordu ile iktidara gelmek istemiyoruz. Bir baskı idaresini, millet kuvvetiyle yıkmak için mücadele ediyoruz."

Ancak bu röportajdan sadece 20 gün sonra ordu politikaya karışacaktı.

İnönü, 27 Mayıs sabahı, Ankara'da Ayten Sokak'taki evinde "İhtilal oldu" haberiyle uyandırıldı.

28 Mayıs sabahı Orgeneral Cemal Gürsel, telefonla İnönü'yü aradı. Gürsel, İnönü'ye şunları söyledi: "Size karşı kusurluyuz Paşam! Hareketimizi size önceden haber vermedik. Fakat haber verseydik, bizi bundan caydırmak isteyeceğinizi biliyorduk. Yapacak başka bir şeyimiz kalmamıştı. Bizi affetmenizi rica ediyoruz..." Artık olan olmuştu. İnönü, doğal olarak "mutlu ve uğurlu olsun" dedi, "başarılar" diledi.

Orgeneral Cemal Gürsel, 28 Mayıs'ta bir basın toplantısı yaptı. Gürsel, "Bu hareketi yaparken İsmet Paşa ile mutabakatınız oldu mu?" sorusuna şöyle yanıt verdi: "Asla... Esasen şu kanaatteyim: İsmet Paşa'ya daha önce bu meseleyi açsaydım: 'Yapma!' diyecekti."

İnönü, 1 Haziran 1960'ta, 60'tan fazla yabancı gazeteciyle bir basın toplantısı daha yaptı. Burada kendisine sorulan, "Askeri harekattan önce, askeri şahıslar tarafından haberdar edildiniz mi?" sorusuna "Hiçbir surette haberdar edilmedim" yanıtını verdi. İnönü, "Eğer siz haberdar edilmiş olsaydınız, General Gürsel'i tasvip eder miydiniz, yoksa mani olur muydunuz?" sorusunu da şöyle yanıtladı: "General Gürsel bu soruya cevap vermişti. Bana haber vermediler. Haber verselerdi tasvip etmezdim."

İnönü, bir an önce askerlerin sahneden çekilmesini, seçimlerin yapılmasını ve yeniden demokratik düzenin kurulmasını istiyordu. Herkese bunu telkin ediyordu.

Kuyudan Adam Çıkarma
İnönü, İdamları Durdurmak için Uğraştı

14 Ekim 1960'da başlayan "Yassıada Davaları" 15 Eylül 1961'de sona erdi. Yassıada Mahkemeleri kararını açıkladı.

İnönü, bazı sanıkların idamla cezalandırılacağını öğrendiğinde buna engel olmak için harekete geçti.

İnönü, o günlerde, Milli Birlik Komitesi Üyesi Ahmet Yıldız'a şöyle dedi: "Eğer ölüm cezası çıkarsa, onaylamayın. İdam etme yoluna giderseniz ben İsmet Paşa olarak bütün gücümle karşınızda duracağım. Bunu lütfen Milli Birlik Komitesi'ndeki arkadaşlarınıza iletin."

İnönü, 13 Eylül 1961'de Milli Birlik Komitesi Başkanı Orgeneral Cemal Gürsel'e de bir mektup yazdı. İnönü mektubunda, ölüm cezalarının infazından vazgeçilmesini istiyordu. (Mektup için bkz. Ulus Gazetesi, 17 Ekim 1966)

Cemal Gürsel, eline biraz geç ulaşan mektubu Fahri Özdilek'e verdi. Özdilek, bu mektubu Milli Birlik Komitesi'nin toplantısına getirdi. Ancak mektup orada herkese okunmadı, masanın ortasına bırakıldı; isteyen okuyacak, istemeyen okumayacaktı.

İdam kararları çıkarken Adnan Menderes ve Hasan Polatkan'ın aileleri İnönü'nün evine koştular. Ağlayarak yardım istediler. İnönü'nün eşi Mevhibe Hanım da sanıkların eşleri kadar üzgündü. İnönü'den, idamları durdurmasını istediler. İnönü, kalktı başbakanlığa gitti. Sabah saat 11'de başbakanlığa vardığında Zorlu ve Polatkan hakkındaki kararlar infaz edilmişti. İnönü, Menderes'i kurtarmak için uğraştı. İdamdan vazgeçilmesini istedi. Daha önce "idam yaptırmayacağım" diyen Orgeneral Cemal Gürsel, "komitenin karar verdiğini" söyledi. Umutsuz görünüyordu. İnönü öğleden sonra 4'te tekrar başbakanlığa gitti. Yine çabaladı, ama sonuç alamadı.

Milli Birlik Komitesi, ölüm cezasına çarptırılan 15 kişiden 3'ünün; Adnan Menderes, Fatin Rüştü Zorlu, Hasan Polatkan'ın cezasını onayladı, diğer 12 kişinin cezasını müebbet hapse çevirdi. Komitedeki 22 kişiden sadece 8 kişi idamlara "hayır" dedi. Menderes ve arkadaşlarının idamı çok yanlıştı.

İsmet İnönü, iki yıl önce "Sizi ben bile kurtaramam" demişti. Gerçekten de kurtaramadı.

Unutma ki, 27 Mayıs'ı İsmet İnönü yaptırmadı. Kendi ifade-

siyle "ihtilalin geldiğini" önceden sezen İnönü, birçok kez DP hükümetini uyardı. İnönü, Menderes ve arkadaşlarının idam edilmemeleri için de çok uğraştı.

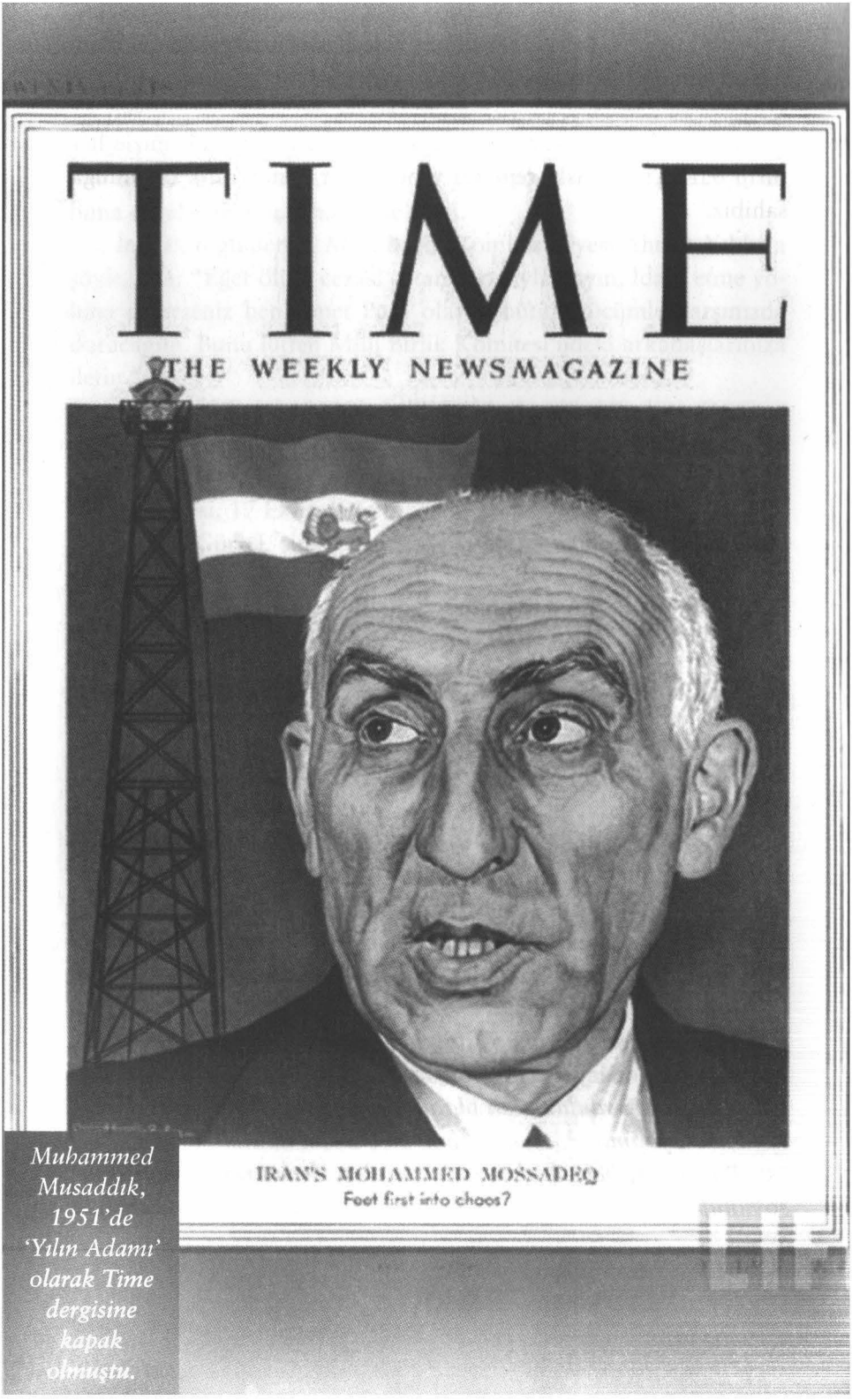
1908'den bugüne; 111 yıllık meclis, 10 yıllık meşrutiyet, 27 yıllık tek partili, 69 yıllık çok partili cumhuriyet tecrübemizle her türlü darbeyi ve baskı rejimini yenecek bir demokratik olgunluğa sahibiz.

***

Unutma! Hatırla!

1969'da Amerikan 6. Filo'sunu kıble bilip namaz kılanlar, İran'dan Endonezya'ya, Guatemala'dan Şili'ye Amerikancı darbeleri de unutturdular. Son olarak dünyadaki Amerikancı darbeleri hatırlayalım.

Bu arada, hem darbelere karşı olup demokrasi havariliğine soyunup hem de Amerika ile "müttefikliğe" devam eden ikiyüzlü siyaseti ve siyasetçileri de unutmayalım!



Muhammed Musaddık, 1951'de 'Yılın Adamı' olarak Time dergisine kapak olmuştu.

AMERİKANCI DARBELER

II. Dünya Savaşı sonrasındaki soğuk savaş döneminde İran'dan Guatemala'ya Endonezya'dan Şili'ye birçok ülkede Amerikancı darbe yapıldı. Musaddık'tan Arbenz'e Sukarno'dan Allende'ye kadar pek çok devlet başkanı Amerikancı darbeyle devrildi.

23 Ocak 2019'da Venezuela'da ABD destekli muhalefet lideri Juan Guaido kendisini geçici devlet başkanı ilan etti. ABD, Guaido'yu geçici devlet başkanı olarak tanıdı. ABD Başkanı Donald Trump, "ABD'nin ekonomik ve diplomatik gücünü Venezuela'da demokrasi sağlanması için kullanacağını" söyledi.

Tarihsel yönden bakınca durum şu: ABD, soğuk savaş döneminden itibaren, "petrol zengini" veya "ABD karşıtı" ülkeleri, darbelerle kendi çıkarına göre şekillendirdi. Bugün Venezuela'da yaşanan da budur.

ABD'nin derdi, Venezuela Devlet Başkanı Nicolas Maduro'nun "diktatörlüğü" veya Venezuela'da "halkın perişanlığı" değildir; ABD'nin derdi, kendi emperyal çıkarlarıdır.

ABD'nin yakın geçmişte "demokrasi götürme" bahanesiyle gerçekleştirdiği belli başlı darbeler, bu yargıyı doğrulamaktadır.

İran'da Musaddık'a Darbe: (Operasyon Ajax)

İran'da, Muhammed Musaddık, 20 Mart 1951'de meclis kararıyla İran petrollerimi millileştirdi. Böylece İngilizlerin İran petrolü üzerindeki ayrıcalıkları sona erdi. Daha önce İran'ın petrol üretimi İngiltere-İran ortaklığındaki Anglo-İran Oil Company'ın elindeydi. (Bu şirket daha sonra British Petroleum'a -BP- dönüşecektir). Anglo-İran Oil Company, İran petrol gelirinin yüzde 84'ünü kendisi

alıyor, yüzde 16'sını İran'a bırakıyordu. İngilizler, İran petrolüyle zenginleşirken İranlılar yoksulluk içinde yaşıyordu.

İran petrollerinin millileştirilmesi, İngiltere ile ABD'yi çok endişelendirdi.

Öyle ki İngiltere, önce İran'ı işgal etmeyi bile düşündü, ama daha sonra bu düşünceden vazgeçti.

İngiltere, İran'ı işgal etmek yerine İran'a karşı "ekonomik savaş" başlattı. İran petrolüne ve mallarına ambargo koydu. İran'la ticareti durdurdu. Hatta İran'da darbe planladı.

İngilizlerin İran'da darbe planladıklarını öğrenen Musaddık, İran'daki İngiliz Büyükelçiliği'ni kapattı, çalışanlarını sınır dışı etti.

Mart 1953'te CIA, "Operasyon Ajax" adlı bir darbe planı için çalışmaya başladı. Operasyona İngiliz istihbaratı MI6 da destek verdi. Operasyonun amacı, bir halk ayaklanmasıyla Musaddık'ı devirmekti. ABD, CIA ajanı Kermin Roosevelt'i İran'a gönderdi. Roosevelt, İranlı gazetecileri, aydınları, vaizleri, polis memurlarını satın aldı. Başkent Tahran'da olaylar çıkardı. Musaddık'ın aslında bir Yahudi ve komünist olduğu söylentisini yaydı. CIA güdümündeki İranlı çeteler, mollalara saldırdılar.

Musaddık, İran Şahı Muhammed Rıza Pehlevi'nin darbecilerle iş birliği yaptığını öğrendi. Şahı, ülkeden kaçmaya mecbur etti.

İran'da ilk darbe başarısız oldu.

Bunun üzerine Kermin Roosevelt, General Fazlollah Zahedi'yi saklandığı yerden çıkardı. O sırada İtalya'da bulunan Şah Muhammed Rıza Pehlevi, Zahedi'yi İran'ın yeni başbakanı olarak atadı.

İran'daki ikinci darbeden sonra darbeciler Musaddık'ı ve on binlerce destekçisini tutukladılar. Bazıları idam edildi. Musaddık "vatana ihanetten" yargılandı ve hapsedildi. Şah Muhammed Rıza Pehlevi İran'a geri döndü.

2013'te açıklanan gizli belgeler, 1953 İran darbesindeki CIA parmağını gözler önüne serdi. Öyle ki belgelerden birinde açıkça "Askeri darbe, ABD dış siyasetinin bir parçası olarak CIA yönetiminde gerçekleştirildi" deniliyor. Belgelerde, CIA'nın, Musaddık karşıtı haberleri yayarak darbeye nasıl ortam hazırladığı da anlatılıyor.

Bu nedenledir ki darbeden sonra İran Şahı Pehlevi, İran darbesini hazırlayan Roosevelt'e şöyle demişti: "Tahtımı Tanrı'ya, halkıma, orduma ve size borçluyum!"

İran'da Musaddık'ın bir Amerikancı darbe ile devrilmesinden sonra İran petrollerinin yüzde 40'ı, beş Amerikalı petrol şirketinin kontrolüne bırakıldı. Darbeden sonra ABD, İran'a 68 milyar dolar acil yardım yaptı.

Amerikancı darbeyle iktidara gelen Şah Pehlevi, ABD'nin desteğiyle, hileli seçimlerle ve yeni kurulan istihbarat örgütü SAVAK sayesinde 25 yıldan fazla İran'ı yönetti.

Endonezya'da Sukarno'ya Darbe


Ahmet Sukarno

Endonezya, 1949'da Hollanda sömürgesi olmaktan kurtulup bağımsız oldu. Bağımsızlık hareketinin lideri Ahmet Sukarno da başkan oldu.

Sukarno, antiemperyalist bir liderdi. 1955'te Bandung'da düzenlenen bir konferansta Asya, Afrika ve Ortadoğu'dan tam 29 ülke liderini bir araya getirdi. Burada bağımsızlık hareketlerini destekleme ve milli kaynakları kontrol etme kararı alındı.

Sukarno, SSCB ve Çin ile çok iyi ilişkiler kurdu. Doğu Avrupa'dan silahlar satın aldı.

ABD Dışişleri Bakanı John Foster Dulles, Sukarno'yu ABD çıkarlarına karşı bir tehdit olarak görüyordu.

1957'de ABD Başkanı Eisenhower'in onayıyla CIA, Endonezya'da Sukarno'ya yönelik askeri darbeyi destekledi. CIA, ABD uçaklarıyla darbecilere yardım etti. Buna rağmen Eisenhower, bu darbedeki ABD etkisini reddetti.

1957 darbesi başarısız oldu. Fakat CIA, Sukarno'yu devirme planından hiç vazgeçmedi.

1965'te Sukarno, Endonezya'nın bir atom bombası deneyeceğini duyurdu. Bu arada Endonezya'daki ABD Haber Ajansı Kütüphanesine el koyuldu. Endonezya'daki ABD Konsolosluğu yağmalandı. Amerikalılara ait olan Caltex şirketinin 160 bin dönüm toprağı kamulaştırıldı.

1 Ekim 1965'te Sukarno, CIA desteğiyle kendisini devirmek isteyen 6 generali yakalayıp öldürdü. Ancak Savunma Bakanı ile

General Suharto kaçmayı başardı.

1 Ekim 1965'te Suharto liderliğindeki ordu, Amerikancı bir darbeyle Sukarno yandaşlarını etkisiz hale getirdi.

Sukarno karşıtı kışkırtılmış çeteler, Endonezya Komünist Partisi üyelerine saldırdılar. New York Times'daki ifadeyle "Bu saldırılılar, modern tarihin en vahşi toplu katliamlarından biriydi." Birkaç ay içinde Endonezya'da, çoğu ABD silahlarıyla, 500 bin ile 1 milyon arasında komünist ve solcu vahşice katledildi. 1 milyona yakın komünist ve solcu da hapsedildi.

Endonezya'da, 1967'de Sukarno'nun yerine Suharto başkanlığa getirildi.

ABD'nin adamı Suharto, yabancı sermayeyi yeniden baş tacı yaptı. Kamulaştırmaya son verdi. Yabancı petrol şirketlerine yeni imtiyazlar tanıdı.

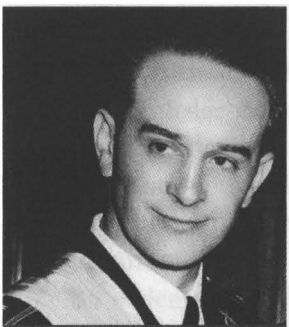
1965 Amerikancı darbesinden sonra Endonezya yıllarca askeri diktatörlerin yönetiminde kaldı. Endonezya halkı, yıllarca yoksullukla ve hatta açlıkla pençeleşti.

Guatemala'da Arbenz'e Darbe

1950'de Guatemalalılar, demokratik bir seçim sonunda Albay Jacobo Arbenz Guzman'ı başkan seçtiler. Başkan ilk konuşmasında özellikle sosyal adalete vurgu yaptı.

Arbenz, hiç vakit kaybetmeden Guatemala'da sanayi yatırımları yaptı. Tarımı modernleştirdi. Toprak reformu yaptı.

Guatemala ekonomisini, United Fruit Company adlı bir yabancı şirket kontrol ediyordu. United Fruit, Guatemala'nın demiryollarını, limanlarını, hatta muz bahçelerini bile ele geçirmişti. Arbenz, toprak reformuna, işte bu United Fruit'in 234 bin dönümlük arazisini kamulaştırarak başlamak istedi. Arbenz, ülkesini yabancı şirketlere soydurmak istemiyordu.



Albay Jacobo Arbenz Guzman

Bunun üzerine ABD Başkanı Truman, 1952'de Arbenz'i devirmek için kolları sıvadı.

1954 başında ABD'nin, sürgünde-

ki Guatemalalı Albay Castillo Armas'la anlaştığı söylendi. Bunun üzerine Guatemala hükümeti, Çekoslovakya'dan silah istedi. ABD yetkilileri, Arbenz'in bu hamlesini, ABD'ye yönelik büyük bir "komünist tehdit" olarak yorumladılar.

Bu arada CIA, Guatemala'daki Arbenz hükümetini zayıflatmak için büyük bir kara propagandaya başladı.

1954 yazında, Albay Castillo Armas'ın eğittiği paralı askerler, ABD hava desteğiyle Honduras ve Nikaragua'daki üslerinden harekete geçip Guatemala'ya girdiler. Arbenz ilk saldırıyı önleyince ABD Başkanı Eisenhower, Castillo Armas'a yeni savaş uçakları gönderdi. Amerikancı darbeye yenilen Arbenz, 1954 yazında iktidarı askeri cuntaya teslim etti. ABD, darbe içinde darbe yaptı: Cunta başkanını zorla görevden alıp yerine Castillo Armas'ı yeni hükümetin başkanı olarak görevlendirdi.

Kısa bir süre sonra Armas, Washington'u ziyaret etti. ABD Başkanı Nixon'a, "Bana yapmamı istediğiniz şeyi söyleyin hemen yapayım!" dedi. Bunun karşılığında, sonraki iki yılda 90 milyon dolar ABD yardımı aldı. Castillo Armas, Guatemala'da askeri bir diktatörlük kurdu. Toprak reformundan vazgeçti. Yabancı yatırımcılara kolaylıklar sağladı. Muhalifleri hapse attı. United Furit Company'nin topraklarını geri verdi. Armas, 3 yıl sonra bir suikasta kurban gitti.

Şili'de Allende'ye Darbe

Şili, dünyanın en önemli bakır üreticilerinden biriydi. Şili'nin bakır üretimi Amerikan sermayeli iki şirketin elindeydi.

ABD, 1964'teki Şili başkanlık seçimlerinde sosyalist Salvador Allende'ye karşı, ılımlı Eduardo Frei'ye yardım etti.

ABD, daha sonra da Şili'deki anti-komünistleri desteklemek için milyonlarca dolar harcadı.

Sosyalist Allende, 1970 başkanlık seçimlerinde yeniden aday oldu. Allende, milli üretim, eşit bölüşüm ve ABD şirketlerini kamulaştırma vaatleriyle seçime girdi.

ABD'nin tüm çabasına rağmen Allende –çok az bir oy farkla– seçimleri kazandı.

Allende 3 Kasım 1970'de göreve başladı.

5 Kasım 1970'de ABD Başkanı Richard Nixon, Ulusal Güven-



Salvador Allende

lik Konseyi'ne "Allende'yi devirme" emri verdi.

Nixon, CIA'nın Şili'de iki yönlü bir operasyon yürütmesini istedi:

1- Allende'yi gözden düşürmek için propaganda yapmak... Allende'nin başkanlığının Şili Kongresi'nde onaylanmasını engellemek için temsilcilere rüşvet verip onları satın almak...

2- Gerekirse bir askeri darbe planlamak...

Birinci yöntem denenip de işe yaramayınca ikinciye geçildi. ABD, Şili'nin ekonomik ve siyasi istikrarını bozmak için çalışmaya başladı. Dünya Bankası, Şili'ye ekonomik yardımı kesti. CIA, Allende muhaliflerine yardım etti. Şili'de Allende karşıtı kara propaganda yürütüldü. Hükümet karşıtı gösteriler ve şiddet eylemleri başlatıldı.

Buna karşı Allende hükümeti, 1971'de Amerikan sermayeli madencilik şirketlerini kamulaştırdı.

4 Aralık 1972'de Allende, Birleşmiş Milletler'de, ABD'nin, seçilmiş bir hükümeti ekonomik yaptırımlarla, devirmeye çalıştığını anlattı. "Biz buna emperyalist küstahlık diyoruz" dedi. Ülkesini sömüren yabancı şirketlerinden açıkça şikâyetçi oldu.

1973'te CIA, Şili ordusundaki bazı generallerle ilişki kurdu. Allende'yi bir askeri darbeyle devirme planını hayata geçirdi.

11 Eylül 1973'te Ordu Komutanı General Augusto Pinochet, Allende'yi devirmek için orduyu harekete geçirdi. Başkanlık sarayı kuşatılırken Allende Şili halkına radyodan son kez şöyle seslendi: "İstifa etmeyeceğim... Yaşasın Şili... Yaşasın halkım!"

Allende, emperyalizme teslim olmak yerine intihar etti.

Şili'de darbeci diktatör Pinochet başa geçti. "Ölüm Kervanı" adı verilen bir terör rejimi kurdu. 3200 muhalifini katletti. On binlerce muhalifine işkence yaptı. Pinochet'in suikast mangaları Şili dışında da 13 binden fazla insanı öldürdü. Yüz binlerce insanı toplama kamplarına attı.

Bu kadar mı? Tabi ki hayır!

Paraguay'da, Brezilya'da, Bolivya'da, Uruguay'da, Arjantin'de, Yunanistan'da, Vietnam'da ve daha pek çok ülkede Amerikancı darbeler oldu.

Türkiye mi?

Maalesef! Amerikancı darbelerle şekillendirilen ülkelerden biri de Türkiye'dir.

***

Milli hafızamızı silmelerine izin vermeyelim. Özellikle yakın tarihimizin gerçeklerini asla unutmayalım, hep hatırlayalım. Atatürk ve Cumhuriyet düşmanlığıyla uydurulan yalanlara, çarpıtmalara karşı uyanık olalım. Atatürk'e ve Cumhuriyete düşman olanların aslında Türkiye'ye düşman olduklarını bilelim.

Unutmayalım ki, eğer "milli hafızamızı" kaybedersek Atatürk'ün kurduğu Türkiye Cumhuriyeti'ni kaybederiz.

KAYNAKÇA

Kitaplar, Dergiler

ABALIOĞLU, Yunus Nadi, **Ankara'nın İlk Günleri,** Ankara, 1959.

ABALIOĞLU, Yunus Nadi, **Birinci Büyük Millet Meclisi,** İstanbul, 1998

ADIVAR, Halide Edip, **Türk'ün Ateşle İmtihanı,** İstanbul, 1962

AĞAOĞLU, Ahmet, **Serbest Fırka Hatıraları,** 3. bas, İstanbul, 1994.

AĞAOĞLU, Samet, **Kuvayı Milliye Ruhu,** 4. bas, İstanbul, 1973.

AKALIN, Uğur Selçuk, TÜFEKÇİ, Suat, "Türkiye'nin Petrol Politikaları ve Enerji Özelleştirmelerine Bir Bakış", **İktisat Politikaları Araştırmaları Dergisi,** C.1, S.1, Yıl 2014.

AKANDERE, Osman, POLAT, Hasan Ali, **Damat Ferit Paşa Hükümetlerinin Milli Mücadele Karşıtı Politikaları,** Ankara, 2011

AKBAYRAK, Hasan, "Osmanlı'dan Cumhuriyete Milli Bayramlar", **Tarih ve Toplum,** C.8, S. 43, s. 31-34.

AKBIYIKOĞLU, Ali Rıza, **Demokrasi ve İsmet Paşa,** Ankara, 1986.

AKÇURA, Yusuf, "Tarih Yazmak ve Tarih Okutmak Usullerine Dair", **Birinci Türk Tarih Kongresi,** Ankara 1932, s. 597-602

AKER, M. Şefik, "İstiklal Harbi Başlangıcında 57. Tümen ve Aydın Milli Cidali", **Askeri Mecmua,** S. 46, 1 Haziran 1937.

AKSOY, Muammer, **Partizan Radyo ve DP,** Ankara, 1960.

AKŞİN, Sina, "Siyasal Tarih (1789-1908)", **Türkiye Tarihi,** C.1, İstanbul, 2013.

AKŞİN, Sina, **İç Savaş ve Sevr'de Ölüm, İstanbul,** 2017.

AKŞİN, Sina, **İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele,** (2 cilt), İstanbul, 1992.

AKYÜZ, Yahya, **Türk Eğitim Tarihi,** Ankara, 1982, s. 304.

ALASYA, Halil Fikret, "Kıbrıs", **TDV İslam Ansiklopedisi,** C.25, Ankara, 2002.

ALPTEKİN, A. Şükrü **Köyün Kitabı,** İstanbul, 1938.

ALTUNSU, Abdulkadir, **Osmanlı Şeyhülislamları,** Ankara, 1972.

APAK, Kemalettin, AYDINELLİ, Cevdet, AKIN, Mehmet, **Türkiye'de Devlet Sanayi ve Maadin İşletmeleri,** İzmit, 1952.

ARDIÇ, Kamuran, "Ormancılık Tarihimize Kısa Bir Bakış", **İ.Ü Orman Fakültesi Dergisi**, C. 36, S. 1, s. 98-114.

ARMAOĞLU, Fahir, **19. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, 6. bas, İstanbul, 2010.

ASLAN, Demo Ahmet, "Tayyare Cemiyeti'nin Propaganda Faaliyetleri ve Tayyare Bayramları", **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C.14, S. 3, s. 141-150.

ASLAN, Erdal, "İmparatorluktan Cumhuriyete Geçiş Sürecinde Ortaöğretim Tarih Programlarında Değişim 1: Ortamektep", **Turkish Studies** - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 7/2 Spring 2012, p. 105.

ATACANLI, Sermet, **Atatürk ve Çanakkale'nin Komutanları**, İstanbul, 2015.

ATATÜRK, **Nutuk**, 5. bas, İstanbul, 2002.

Atatürk'ün Bütün Eserleri (ABE), 30 cilt, İstanbul, 1998-2011.

Atatürk'ün Özel Arşivinden Seçmeler, III, Ankara, 1994.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, (3 cilt), Ankara, 1997.

Atatürk'ün Tamim Telgraf ve Beyannameleri, C. IV, Ankara, 1991.

ATAY, Arif Turhan, "Türk Tohum Islahının Tarihçesi", **Tarım ve Mühendislik**, S. 78-79, 2006.

ATAY, Falih Rıfkı, **Atatürk'ün Bana Anlattıkları**, Ocak 1998.

ATAY, Falih Rıfkı, **Çankaya**, Pozitif Yayınları, İstanbul, ty.

AVCIOĞLU, Doğan, **Milli Kurtuluş Tarihi**, C.1, İstanbul, 1998.

AVCIOĞLU, Doğan, **Türkiye'nin Düzeni**, Birinci Kitap, İstanbul, 2001.

AYBARS, Ergun, **İstiklal Mahkemeleri**, Ankara, 2009.

AYDEMİR, Şevket Süreyya, **İkinci Adam**, (3 cilt), İstanbul, 1999.

AYDEMİR, Şevket Süreyya, **Tek Adam**, (3 cilt), İstanbul,2007-2009

Baba İnönü'den Erdal İnönü'ye Mektuplar, Ankara, 1988.

BARDAKÇI, Murat, **Hafız Hakkı Paşa'nın Sarıkamış Günlüğü,** İstanbul, 2014.

BARUTÇU, Faik Ahmet, **Siyasi Anılar (1939-1954)**, İstanbul, 1977.

BAŞAR, Ahmet Hamdi, **Atatürk'le Üç Ay ve 1930'dan Sonra Türkiye**, 2. bas, Ankara, 1981.

Başbakan Adnan Menderes'in Meclis Konuşmaları, TBMM: 1950-1960, haz. Faruk Sükan, 2. bas. Ankara, 1992.

BAYAR, Celal, **Ben de Yazdım, Milli Mücadele'ye Gidiş**, (8 cilt), İstanbul, 1997.

BAYRAMOĞLU, Kerim, "Kara Örtüden Al Sancağa Yeşil Bursa'nın İşgal Dönemi", **Bursa Günlüğü**, S.3, Eylül 2018, s.4-9.

BAYUR, Yusuf Hikmet, **Atatürk, Hayatı ve Eseri**, C. 1, Ankara, 1990.

BAYUR, Yusuf Hikmet, **Türk İnkılabı Tarihi**, C.1, Kısım 2, Ankara, 1964.

BAYUR, Yusuf Hikmet, **Türk İnkılabı Tarihi**, C.1,Kısım 1, Ankara, 1983.

BELEN, Fahri, **Türk Kurtuluş Savaşı**, Ankara, 1973.

BELLİ, Şemsi, **Makbule Atadan Anlatıyor: Ağabeyim Mustafa Kemal**, İstanbul, 2005.

BERKES, Niyazi, **Türkiye'de Çağdaşlaşma**, 16. bas, İstanbul, 2011.

BİLGEHAN, Mustafa, **Tanıkların Anılarıyla İsmet İnönü, Sözler ve Dersler**, İstanbul, 2014.

BİLSEL, F.C., PİNON, P. "İmparatorluk Başkentinden Cumhuriyet in Modern Kentine: Henri Prost'un İstanbul Planlaması (1936-1951)", **İstanbul Araştırmaları Enstitüsü**, İstanbul, 2010.

BİNGÖL, İsa H., **Geçmişten Günümüze Ormanlarımız ve Ormancılığımız**, İstanbul, 1990

Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi, Çanakkale Cephesi (3 kitap), Ankara, 1978, 1980, 1993.

Birinci Köy ve Ziraat Kalkınma Kongresi, Raporları, Ankara, 1939.

BLEDA, M. Şükrü, **İmparatorluğun Çöküşü**, İstanbul, 2010.

BORAK, Sadi, **Atatürk'ün İstanbul'daki Çalışmaları**, 2. bas,

İstanbul, 1998.

BOYSAN, Burak, "Menderes Dönemi Belediyeciliği, Halkla İlişki-

ler Stratejisi Olarak İstanbul'un İmarı, **Türk Belediyeciliğinde 60. Yıl Uluslararası Sempozyumu**, Ankara, 1990.

BOZOK, Salih, BOZOK, Cemil, **Hep Atatürk'ün Yanında**, İstanbul, 2019.

Bursa Vilayetinde Yunan Fecayi (1920-1922), Bursa, 1925.

CEBESOY, Ali Fuat, **Milli Mücadele Hatıraları**, İstanbul, 2000.

CEMAL, Behcet, **Şeyh Sait İsyanı**, İstanbul, 1955, s. 112 vd.

CEVAD, **Mahmut, Maârif-i Umûmiye Nezâreti Târihçe-i Teşkilât ve İcraatı- XIX. Asır Osmanlı Maârifi**, Ankara 2001, s. 425, 430-431, 433, 435.

CEYHAN, Müge, **İstanbul'da Tarihi Çevre Koruma ve Basın**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006.

COŞAR, Ömer Sami, **Milli Mücadele Basını**, İstanbul,1964.

ÇAPA, Mesut, "Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne Geçiş Sürecinde Türkiye'de Tarih Öğretiminin Tarihçesi", **Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, C. 2, S. 3, Ocak-2012, s. 1, 16

ÇİZMELİ, Şevket, **Menderes, Demokrasi Yıldızı?** 2. bas., Ankara, 2007.

DEĞER, M. Emin, **Oltadaki Balık Türkiye**, 14. bas, İstanbul, 2014.

DEMİREL, Muammer, **İkinci Meşrutiyet Öncesi Erzurum'da Halk Hareketleri**, Ankara, 1990.

DEMİREL, Yücel, **Atatürk, Belgeler, El Yazısıyla Notlar, Yazışmalar**, İstanbul, 2017.

DERİN, Haldun, **Çankaya Özel Kalemini Anımsarken (1933-1951)**, İstanbul, 1995.

DÖNMEZ, Cengiz, **Milli Mücadele'ye Karşı Bir Cemiyet: İngiliz Muhipleri Cemiyeti**, Ankara, 2008.

EDİGER, Volan Ş., **Osmanlı'da Neft ve Petrol**, Ankara, 2006.

ELDEM, Vedat, **Osmanlı İmparatorluğu'nun İktisadi Şartları Hakkında Bir Tetkik**, 1970.

ESEN, Muammer, "İnsanın Halifeliği Meselesi", **AÜİFD XL V (2004)**, S.1, s. 15-38.

GOLOĞLU, Mahmut, **Devrimler ve Tepkileri**, İstanbul, 2007.

GOLOĞLU, Mahmut, **Tek Partili Cumhuriyet, (1931-1938)**, İstanbul, 2009.

GÖKÇEN, Sabiha, **Atatürk'le Bir Ömür,** haz. Oktay Verel, İstanbul, 1994.

GÖKÇEN, Sabiha, **Atatürk'ün İzinde Bir Ömür Böyle Geçti,** İstanbul, 1981.

GÖKGÖZ, Gurbet, "Belleklerden Silinmeye Yüz Tutan Bir Gün: Lozan Sulh Bayramı", **ÇTTAD** X/22 (2011/Bahar), s. 95-114.

GÖKMEN, Ertan, "II. Abdülhamit Dönemi Osmanlı Maden İmtiyazları, (1878-1899)", **Belleten,** C. LXX, S. 262, Yıl 2007, s. 969-995.

GÖRGÜLÜ, İsmet, **Atatürk'ün Özel Yaşamı, Uydurmalar, Saldırılar, Yanıtlar,** Ankara, 2003.

GÖRGÜLÜ, İsmet, **Çanakkale İlk Günde Biterdi,** Ankara, 2008.

GÜLEN, Ahmet, "Demokrat Parti Döneminde Lozan Algısı", **AÜ-İTE Atatürk Yolu Dergisi, (Lozan Antlaşması Özel Sayısı),** S. 53, s. 77-100.

GÜMÜŞ, Cantürk, **Türk Orman Devrimi,** Ankara, 2018.

GÜNER, Zekai- KABATAŞ, Orhan, **Milli Mücadele Dönemi Beyannameleri ve Basını,** Ankara, 1990.

GÜRER, Turgut, **Atatürk'ün Yaveri Cevat Abbas Gürer,** İstanbul, 2006.

GÜRKAN, Hasan, "Osmanlı Devleti'nde Tarih Yazımı ve Tarih Öğretiminde Modernleşme Çabaları", **Uluslararası Eğitim ve Dil Dergisi,** 2018/1, s. 28-34.

Harp Tarihi Vesikaları Dergisi, S. 19, Vesika 470. S.29, Belge, 745, S. 51, s.1181.

HASOL, Doğan, "İmar mı? Yıkım mı?", **Yapı Dergisi,** S. 151, 1.06. 1994.

HASOL, Doğan, "Kentleşme ve İstanbul", **TMH,** S.413, 2001/3.

HATİPOĞLU, Süleyman, **Filistin Cephesinden Adana'ya Mustafa Kemal Paşa,** İstanbul, 2009.

HATİPOĞLU, Süleyman, **Türk-Fransız Mücadelesi,** Ankara, 2001.

Havacılık ve Spor Dergisi, 15 Eylül 1929, 30 Ağustos 1930, 15 Eylül 1930,

IŞIKSEL, Cemal, **Atatürk, Gazi Mustafa Kemal,** Ankara, 1969.

İĞDEMİR, Uluğ, **"Atatürk'ün Anafartalar Grubu**

Komutanlığından İstifasına Dair Bazı Belgeler" Belleten, C.XXXII, Ankara, Ekim 1968, s.477.

İĞDEMİR, Uluğ, **Yılların İçinden,** Ankara, 1976.

İLDEN, Köprülülü Şerif, **Sarıkamış,** İstanbul, 2001.

İLGAZİ, Abdullah, "Atatürk'ün Tokat Gezileri", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi,** S.52, C. XIII, Mart 2002.

İLTER, Aziz Samih, **Birinci Dünya Savaşı'nda Kafkas Cephesi Hatıraları,** Ankara, 2007.

İNAN, Afet, "Atatürk ve Cumhuriyet İdaresi", **Atatürkçülük Nedir,** İstanbul, 1965.

İNAN, Afet, **Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler,** 5. bas. İstanbul, 2007.

İNAN, Afet, **Vatandaş İçin Medeni Bilgiler,** 2 cilt, Ankara, 1931

İNAN, Arı, **Düşünceleriyle Atatürk,** Ankara, 1991.

İNAN, Arı, **Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün 1923 Eskişehir İzmit Konuşmaları,** Ankara, 1982.

İNCE, Özdemir, **Cumhuriyetin Üç Fedaisi,** 4. bas, İstanbul, 2018.

İNÖNÜ, İsmet, **Hatıralar,** C. 2, Ankara 1987.

İnönü'nün Söylev ve Demeçleri, İstanbul, 1946.

İş Dergisi, Ağustos 1969, S. 37.

KANSU, Aykut, **1908 Devrimi,** 7. bas., İstanbul, 2015.

KANSU, Mazhar Müfüt, **Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber,** (2cilt), Ankara, 1997.

KARACA, Taha Niyazi, **Boğazlıyan Kaymakamı Kemal Bey Olayı,** İstanbul, 2008.

KARACAN, Ali Naci, **Lozan,** 7.bas., İstanbul, 2018.

KARAOSMANOĞLU, Yakup Kadri, **Atatürk,** 2. bas, İstanbul, 1955.

KARAOSMANOĞLU, Yakup Kadri, **Vatan Yolunda,** İstanbul 1986.

KARPAT, Kemal, **Türk Demokrasi Tarihi,** İstanbul, 1967.

KARS, H. Zafer, **1908 Devrimi'nin Halk Dinamiği,** İstanbul, 1997.

KAZDAĞLI, Güneş, **Atatürk ve Bilim,** Ankara, 2003.

KESKİN, Özkan, "Osmanlı Devleti'nde Maden Hukukunun

Tekâmülü (1861-1906)", **OTAM,** 29/Bahar 2011, s. 126-148.

Kıbrıs Davası, Adnan Menderes ve İlk Günler", **Tarih Konuşuyor,** C.1, S.1, Şubat 1964.

KINZER, Stephan, **Şah'ın Bütün Adamları,** İstanbul, 2004.

KOCAHANOĞLU, Osman Selim, **Menemen ve Kubilay Olayı,** 2. bas, İstanbul, 2018.

KOCATÜRK, Utkan, **Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri,** Ankara, 1999.

KOCATÜRK, Utkan, **Doğumundan Ölümüne Kaynakçalı Atatürk Günlüğü,** Ankara, 1999.

KOÇER, Hasan Ali, **Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi, (1773-1923),**İstanbul, 1991.

KODAMANOĞLU, M. Nuri, **Türkiye'de Eğitim, (1923-1960),** Ankara, 1964.

KOLOĞLU, Orhan, **Havas-Reuter'den Anadolu Ajansı'na,** Ankara, 1994.

KOMİSYON, **Devrin Yazarlarının Kalemiyle Milli Mücadele ve Gazi Mustafa Kemal** (2 cilt), İstanbul, 1981.

KOMİSYON, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi** II, Ankara, 2010

LEVENTOĞLU, Mazhar, **Atatürk'ün Vasiyeti,** İstanbul, 1968.

MAHMUD CELALEDDİN PAŞA, **Mirat-ı Hakikat,** İstanbul, 1983.

MENÇ, Hüseyin, **Milli Mücadele Yıllarında Amasya,** Ankara, 1992.

MERİÇ, Cemil, **Mağaradakiler,** İstanbul, 1978.

MEYDAN, Sinan, **1923, Kuruluş Ayarlarına Dönmek,** İstanbul, 2017.

MEYDAN, Sinan, **Akl-ı Kemal, "Atatürk'ün Akıllı Projeleri",** (5 cilt), İstanbul, 2013-2015.

MEYDAN, Sinan, **Nutuk'un Deşifresi,** 5. bas, İstanbul, 2016.

MEYDAN, Sinan, **Parola Nuh, Atatürk'ün Gizli Kurtuluş Planları,** 9. bas, İstanbul, 2019.

MEYDAN, Sinan, **R. Tayyip Erdoğan'ın 'Tarih Tezleri'ne El-cevap,** 2. bas, İstanbul, 2013.

MEYDAN, Sinan, **Vaiz, Öteki Mehmed Akif,** İstanbul, 2015.

MEYDAN, Sinan, **Yalanlara, Çarpıtmalara, İftiralara Panzehir,** 3. bas, İstanbul, 2016.

MUMCU, Uğur, **Kürt-İslam Ayaklanması,** İstanbul, 1994.

MUMCU, Uğur, **Uyan Gazi Kemal,** İstanbul, 2014.

MÜDERRİSOĞLU, Alptekin, **Kurtuluş Savaşı'nın Mali Kaynakları,** Ankara, 1990.

MÜDERRİSOĞLU, Alptekin, **Sarıkamış Dramı,** İstanbul, 2015.

OKYAR, Ali Fethi, **Serbest Cumhuriyet Fırkası Nasıl Doğdu, Nasıl Feshedildi,** İstanbul, 1987.

OKYAR, Osman, **Fethi Okyar'ın Anıları,** Ankara, 1997.

ORAL, Haluk, **Arıburnu 1915,** İstanbul, 2012.

ÖĞÜN, Tuncay, "Sarıkamış Harekâtı", **TDV İslam Ansiklopedisi,** C. Ek-2 s. 479.

ÖKE, Mim Kemal, **Hilafet Hareketleri,** Ankara, 1991.

ÖREN, Nazım "1904 Erzurum İsyanı Hatıraları"; **Dünya,** 7 Şubat, 1953.

ÖYMEN, Altan, **Ve İhtilal,** İstanbul, 2013.

ÖZAKMAN, Turgut, **1881-1938 Atatürk, Kurtuluş Savaşı ev Cumhuriyet Kronolojisi,** 3. bas, Ankara, 2009.

ÖZAKMAN, Turgut, **Vahdettin, Mustafa Kemal ve Milli Mücadele,** 6. bas, Ankara, 2007.

ÖZALP, Kazım, **Milli Mücadele,** C.1, Ankara, 1971.

ÖZCAN, Feridun Cemil, "Ellili Yıllarda Türkiye Ekonomisi", **Türkiye'nin 1950'li Yılları,** İstanbul, 2015.

ÖZDEMİR, Mehmet, "Endülüs'ün Yıkılışı Sürecinde Öne Çıkan Bazı Mülahazalar", **Endülüs Müslümanları Sempozyumu,** Ankara, 1992.

ÖZKAYA, Yücel, "Milli Mücadele'de Anadolu Ajansı'nın Kuruluşu ve Faaliyetine Ait Bazı Belgeler", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi,** S. 2, Ankara, 1985.

ÖZKAYA, Yücel, **Milli Mücadele'de Atatürk ve Basın,** 3.bas, Ankara, 2014.

ÖZTOPRAK, İzzet, **Atatürk'ün Orman Çiftliği'nin Tarihi,** Ankara, 2006.

ÖZTUNA, Yılmaz, **Türkiye Tarihi,** C.12, İstanbul, 1967.

ÖZTÜRK, Cemil, **Atatürk Devri Öğretmen Yetiştirme Politikası,** Ankara, 1996.

ÖZTÜRK, İbrahim Sadi, **Mondros, Sevr, Lozan Antlaşmaları,** Ankara, 2004.

ÖZTÜRK, Yaşar Nuri, **Kuran Penceresinden Kurtuluş Savaşı'na Bir Bakış,** 4. bas, İstanbul, 2012.

ÖZTÜRK, Yücel, "30 Ağustos Zafer ve Tayyare Bayramı Kutlamaları; Amaç, Süreç ve Kazanımlar", **Hıstory Studıes,** Volume 10 Issue 9, December 2018, p. 231-244.

PAMUK, Şevket, **Türkiye'nin 200 Yıllık İktisadi Tarihi,** 5. bas., İstanbul, 2015.

PERKİNS, John, **Bir Ekonomik Tetikçinin İtirafları,** (3 cilt) İstanbul, 2010,

Rahmi Doğanay, "Büyük Taarruz'da Türk Havacılığı", **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,** C.13, S.1, Elazığ, 2003.

SABİS, Ali İhsan, **Harp Hatıralarım,** 2 cilt, İstanbul, 1951.

SARAY, Mehmet, **Celal Bayar'la Son Röportaj,** İstanbul, 2013.

SARIHAN, Zeki, **Kurtuluş Savaşı Günlüğü,** (3 cilt), Ankara 1993-1995.

SARIHAN, Zeki, **Kurtuluş Savaşı'nda İkili İktidar,** İstanbul, 2000.

SARIKOYUNCU, Ali, "Ulusal Bağımsızlık Savaşı'nda Milli Varlığa Düşman Cemiyetlerden Teali İslam'ın Bir Bildirisi", **Tarih ve Toplum,** S.102, s.19-22

SBORNİK, A.M., "Jön Türk Hareketi Öncesinde Doğu Anadolu'da Ayaklanmalar, (Moskova Arşivi Belgelerine Göre)", **Belgelerle 1908 Devrimi Öncesi Anadolu,** Haz. H. Zafer Kars, Ankara, 1984.

SELAHATTİN, Sabahattin, **Mustafa Kemal Atatürk, Yeni Gerçekler Yeni Düşünceler,** İstanbul, 2014.

SELEK, Sabahattin, **Anadolu İhtilali,** (2 cilt), İstanbul, 1987.

SEVİNÇ, Necdet, İstiklal Harbi'nde Etnik İhanet, 2. bas, İstanbul, 2011.

SHAW, Stanford J., SHAW, Ezel Kural, **Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye,** C.2, İstanbul, 1983.

SİNHA, R. K., **Mustafa Kemal ve Mahatma Gandi**, İstanbul, 1972.

SOFUOĞLU, Adnan, "Osmanlı Arşiv Belgeleri Işığında İşgal Döneminde Bursa", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, 2003, S.55, s. 51-82.

SONYEL, Salahi R, **Gizli Belgelerde Mustafa Kemal, Vahdettin ve Kurtuluş Savaşı**, Ankara, 2007.

SONYEL, Salahi R., **Gizli Belgelerle Lozan Konferansı'nın Perde Arkası**, Ankara, 2006.

SONYEL, Salahi R., **Mustafa Kemal Atatürk ve Kurtuluş Savaşı**, (3 cilt), Ankara, 2008.

SOYAK, Hasan Rıza, **Atatürk'ten Hatıralar**, C.2, İstanbul, 1973

SÖNMEZ, Cemil, **Milleti Aydınlatan Başöğretmen**, İstanbul, 2013.

SÖNMEZ, Şinasi, "İkinci Dünya Savaşı'nda Türk Hükümetinin Temel Gıda Maddelerinin Temini Konusunda Aldığı Tedbirler", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, S. 47, Bahar 2011, s. 613-617.

STONE, Oliver –KUZNICK, Peter, **ABD'nin Gizli Tarihi**, İstanbul, 2015.

SUMNER, B.H., **Russia and the Balkans**, 1870-1880, Oxford, 1937.

Şark İstiklal Mahkemesi Karar Defteri, S.15, D. 4/32;

ŞİMŞİR, Bilal, "Cumhuriyetin Barışçı Dış Politikası Üzerine", **Cumhuriyet Kazanımları**, Ankara, 2014, s. 81-92.

ŞİMŞİR, Bilal, **İngiliz belgeleriyle Sakarya'dan İzmir'e**, İstanbul, 1972.

ŞİMŞİR, Bilal, **Lozan Günlüğü**, Ankara, 2012.

ŞİMŞİR, Bilal, **Lozan Telgrafları**, Ankara, 1990.

ŞİMŞİR, Bilal, **Malta Sürgünleri**, 6. bas., İstanbul, 2012.

TAHSİN PAŞA, **Abdülhamit'in Yıldız Hatıraları**, İstanbul, 1931.

TANSEL, Selahattin, **Mondros'tan Mudanya'ya Kadar**, (4 cilt), İstanbul, 1991.

Tarih Vesikaları Dergisi, s. 3387

Tarih, IV, "Kemalist Devrimin Tarih Dersleri", . 3. bas, İstanbul, 2001.

TEVETOĞLU, Fethi, **Milli Mücadele Yıllarındaki Kuruluşlar,** Ankara, 1991.

TİGEM, 2017 Tohumculuk Sektör Raporu, Ankara, 2013.

TOKER, Metin, **İsmet Paşayla 10 Yıl,** Ankara, 1965.

TONGUÇ, İ. Hakkı, "Köylerde Okul Binaları İnşaatları", **İlk Öğretim**, C.2, S. 27, 27 İkinciteşrin, 1939.

TUNAYA, Tarık Zafer, **Türkiye'de Siyasi Partiler,1895-1952**, İstanbul, 1952.

TURAN, Şerafettin, **İsmet İnönü, Yaşamı, Dönemi ve Kişiliği**, 2. bas, Ankara, 2003.

TURAN, Şerafettin, **Mustafa Kemal Atatürk, Kendine Özgü Bir Yaşam ve Kişilik,** 2. baskı, Ankara, 2008

TURAN, Şerafettin, **Türk Devrim Tarihi,** 1. Kitap, 3. bas, Ankara, 2008.

TURAN, Şerafettin, **Türk Devrim Tarihi,** 3. Kitap, (Birinci Bölüm), Ankara, 2005.

TURAN, Şerafettin, **Türk Devrim Tarihi,** 3. Kitap, (İkinci Bölüm), 2. bas, Ankara, 2010.

TURAN, Şerafettin, **Türk Devrim Tarihi,** 4. Kitap, (İkinci Bölüm), Ankara, 1999.

TURGUT, Hulusi, **Kılıç Ali'nin Anıları,** İstanbul, 2005.

TÜFEKÇİ, Gürbüz, **Atatürk, Seyahat Notları (1930-1931),** İstanbul, 1998.

TÜMER, R., "Ankara Köylerinde Okul İnşaatı Faaliyeti", **İlk Öğretim**, C.2, S.25, 13 İkinciteşrin, 1939.

Türk İstiklal Harbi İdari Faaliyetler, C. VII, Ankara, 1975.

Türk İstiklal Harbi, C.2, 6. Kısım, 3. Kitap, Ankara, 1995.

Türk İstiklal Harbi, Deniz Cephesi ve Hava Harekâtı, C.5, Ankara, 1964.

Türk Tayyare Cemiyeti Nizamname-i Esasisi, Ankara, 1341.

Türk Tayyare Cemiyeti: Esas Nizamname ve Madalya Nizamnamesi, Ankara, 1932.

Türk Ziraat Tarihine Bir Bakış, İstanbul, 1938.

TÜRKGELDİ, Ali Fuat, **Görüp İşittiklerim,** Ankara, 1987.

Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, C. II, Ankara, 2010.

Türkiye İş Bankası Tarihi, İstanbul, 2001.

Türkiye'nin 1950'li Yılları, haz. Mete Kaan Kaynar, İstanbul, 2015.

TÜRKÖZ, M. Haluk, **Bursa'da Kurtuluş ve Cumhuriyet,** Bursa, 2015.

UÇAROL, Rifat, **Siyasi Tarih,** İstanbul, 1995.

ULUĞ, Naşit Hakkı, **Hemşehrimiz Atatürk,** 2. bas., İstanbul, 1973.

ULUS, Bülent, GÜNGÖR, Hakan, **Parola 555K,** İstanbul, 2019.

UYAR, Hakkı, **Vatan Cephesi, Türk Siyasal Yaşamında Cepheleşmelere Bir Örnek,** İstanbul, 2012.

UZUN, Mustafa, "Ali Kemal," **TDV İslam Ansiklopedisi, C. 2, 1989,** s. 405-408

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, **Mithat Paşa ve Yıldız Mahkemesi,** Ankara, 2000.

ÜNAYDIN, Ruşen Eşref, **Atatürk'ü Özleyiş,** (2 cilt), Kasım 1998.

WALDER, Davıd, Çanakkale Olayı, 2. bas., İstanbul, 1970.

YAZICI, Sefer, **Milli Egemenlik Belgeleri,** Ankara, 2015.

YETKİN, Çetin, **Serbest Cumhuriyet Fırkası Olayı,** 3. bas, İstanbul, 2004.

YILDIRIM, İsmail, "Osmanlı Demiryolu Politikasına Bir Bakış", **F.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi,** C. 12, S.1, Elazığ, 2002.

Gazeteler

Akşam

Cumhuriyet

Demokrat İzmir

Devrim

Hâkimiyet-i Milliye,

Hürriyet

İleri

Milliyet

Peyam
Peyami Sabah
Resmi Gazete
Sabah,
Takvim-i Vakayı
Tanin
Tercümanı Ahval
Tevhid-i Efkâr
Ulus
Vakit
Son Posta
Yeni Gün
Zafer

Arşivler, Belgeler, Zabıtlar, Tutanaklar

ATASE Arşivi,
Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)
Cumhurbaşkanlığı Arşivi (CA),
TBMM Arşivi,
TBMM Gizli Celse Zabıtları.
TBMM Zabıt Cerideleri.
TBMM Tutanak Dergisi.

DİZİN

II. Abdülhamit 11, 12, 13, 17, 20 24, 25, 27, 29, 30, 31, 32, 33, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 108, 204, 257, 264, 266, 268, 273, 274, 297, 337

A

A. Numan Kıraç 284
A. Nüzhet 13
Abdurrahman Kamil Efendi 93
Abdurrahman Şeref 10
Abdülmecit Efendi 202, 204, 205
Abidin Daver 55
Adnan Adıvar 118, 119, 120
Adnan Menderes 223, 228, 229, 327, 329, 331, 334, 335, 342, 355, 359, 361, 362, 365, 369, 373, 376, 378
Afet İnan 234, 241, 258, 260, 261, 274, 276
Ahmet Ağaoğlu 119, 233
Ahmet Cevdet Paşa 10
Ahmet Emin Yalman 204, 260
Ahmet Fevzi Paşa 44,45,46,48
Ahmet Hamdi Başar 251
Ahmet Refik Altınay 13
Ahmet Sukarno 383
Ahmet Vefik Paşa 10
Akif Bey 125
Ali Fuat Başgil 376
Ali Fuat Cebesoy 66, 67, 73, 76, 77, 79, 92, 93, 94, 131
Ali İhsan Paşa 46, 47, 48, 60, 178
Ali Kemal 97, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 400, 402
Ali Naci Karacan 323
Ali Reşad 13
Ali Rıza Bey 73
Ali Rüştü Bey (Efendi) 153, 154, 156, 157, 158, 289
Ali Seydi 13
Ali Tevfik Bey 10
Alparslan Türkeş 376
Asteğmen Kubilay 241, 243, 245, 246, 247, 248, 289
Atıf Benderlioğlu 376
Augusto Pinochet 386

B

Bahriye Üçok 311
Bediz 256
Bekir Sami Bey 101, 138, 287
Benal Arman 256
Bismarck 27
Boris Johnson 159, 166

C-Ç

Celal Bayar 117, 119, 159, 161, 169, 170, 216, 221, 327, 329, 342, 359, 360, 376
Celalettin Arif Bey 96, 132
Cemal Gürsel 376-378
Cemal Işıksel 250, 255
Cemal Paşa 66, 83, 94, 97, 320, 321
Cevat Abbas Gürer 71-73, 76, 79, 80, 94, 347, 393
Cevat Çobanlı Paşa 80, 82, 83

Çerkez Ethem 119, 320-323

D

De Guignes 14
Demirci Mehmet Efe 116, 117
Derviş Mehmet 240, 241, 243, 244, 245, 246, 248
Devlet Bahçeli 223
Doğan Avcıoğlu 108, 266,
Doğan Hasol 334
Doktor Reşit Galip 118, 120, 233, 298
Donald Trump 33, 99, 105, 381
Dr. Fatma Memik 256
Dr. Nazım 54
Dürrizade Abdullah 131, 152, 154, 164, 169-171, 178, 289

E

E. L. Brown 102, 103
Eduardo Frei 385
Edward Joris 33, 35, 36, 37
Ekrem İmamoğlu 121, 248, 249, 255
Emin Sazak 237
Emmanuel Macron 19, 33
Enis Paşa 20
Enver Paşa 41, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 54, 55, 56, 115, 312
Esma Nayman 256

F

Fahrettin Altay Paşa 177, 178
Fahri Özdilek 378
Fakihe Öymen 256
Falih Rıfkı Atay 63, 73, 75, 83, 88, 119, 150, 166, 191
Fatin Rüştü Zorlu 376, 378
Fazlollah Zahedi 382
Ferruh Güpgüp 256
Fethi Okyar 73, 74, 82, 230, 232, 233, 237, 238, 239, 240, 251, 396
Fevzi Çakmak 60, 73, 80, 81, 83, 132, 205, 247, 322, 335
Franklin Bouillon 347
Fuat Köprülü 327

G

Gazi Ahmet Muhtar Paşa 25, 27
Gazi Osman Paşa 25
General Yudanic 48
George Washington 130
Güterbock 16

H

Hacı Hafız Tevfik Efendi 91, 93
Hacı Seyit Ağa 65
Hadi Paşa 171
Hafız Hakkı Bey 44, 45
Hafız İsmail Efendi 156, 289
Hakkı Bey 10, 212
Halide Edip Adıvar 101, 118, 119, 120, 123, 125, 130, 131, 260, 389
Halil İnalcık 16
Hamdullah Suphi Tanrıöver 119, 125
Hans Högg 335
Hasan İzzet Paşa 44, 45, 46, 48
Hasan Polatkan 378
Hasan Rıza Soyak 111, 218, 225, 231, 240, 398
Hatı (Satı) Çırpan 256
Hayri Budak 125
Hegel 9
Henry Layard 29, 31

Hermann Jansen 333
Hilmi Efendi 35, 157, 158, 289
Hoca Ali Rıza Efendi 273
Huriye Öniz 256
Hüseyin Cahit Yalçın 13, 161, 204
Hüsrev Gerede 94

İ

İskilipli Atıf 167, 169, 172, 206
İsmail Canbolat 73
İsmail Hakkı Tonguç 296, 299, 300, 399
İsmail Suphi Bey 139, 140
İsmet İnönü 73, 76, 82, 125, 131, 204, 205, 228, 238, 252, 257, 261, 317, 319, 320, 323-328, 334, 341, 342, 344, 347, 351, 360, 361, 363, 366, 367, 368, 370, 373, 378

J

Jacobo Arbenz Guzman 384
Jean Jacques Rouesseau 130

K

Kadir Mısıroğlu 153
Kant 9
Kara Kemal 73
Kara Vasıf Bey 73, 96, 101, 102, 103
Karl Marx 9
Kasım Gülek 369
Kazım Dirik 94, 238, 239
Kazım İnanç Paşa 80, 81
Kazım Karabekir 79, 81, 94, 162, 164, 178, 205, 214, 247
Kazım Nuri 116
Kemal Kayacan 311
Kenan Evren 223
Kermin Roosevelt 382
Kılıç Ali 131, 239, 337
Kont Sforza 73
Köprülü Şerif İlden 41, 44, 49
Kuşçubaşı Eşref 321, 322

L

Landsberger 15
Leon Cahun 13
Liman von Sanders 53,55,63,65
Lloyd George 135, 185, 187
Lorando 37, 38
Lord Curzon 176, 179, 180, 181, 184, 186, 187, 188, 191
Luigi Piccianto 335
Lütfi Fikri Düşünsel 204, 205
Lütfi Kırdar 334, 336

M

M. Henri Prost 332, 334-336
Mahmut Esat Bozkurt 114, 116-118, 120, 214, 220, 238, 239
Makbule Atadan 85, 86, 87, 233
Mebrure Gönenç 256
Mehmed Ali Bey 73
Mehmet Akif Ersoy 119, 120
Mehmet Emin Yurdakul 119, 233, 243, 246,
Mehmet Esat Saffet Paşa 28
Mehmet Şakir 13
Meliha Ulaş 256
Mesut Suna 319
Metin Toker 364, 367
Mevlanzade Rıfat 59, 61, 62, 145
Mihri Bektaş 256

Mizancı Murat Bey 10
Muammer Aksoy 311
Muhammed Musaddık 380-383
Muhammed Rıza Pehlevi 382
Mustafa Celaleddin 13
Mustafa Muğlalı 245, 247
Mustafa Necati 119, 120, 298
Mustafa Sabri 140, 158, 166-174, 178, 289
Muzaffer Göker 15

N

Naci Demirağ 348
Naciye Sultan 41, 47
Nakiye Elgün 256
Namık Gedik 366, 369
Namık Kemal 13, 281
Nazım Paşa 21-23
Necip Ali Küçüka 260
Necip Fazıl Kısakürek 145, 369
Necip Melhame Paşa 35
Necmettin Molla 35
Nicolas Maduro 381
Nuri Conker 233
Nuri Demirağ 327, 348

O

Orhan Gazi 142
Osman Gazi 142

P

Papaz Fru 147, 148, 169
Prens Sabahattin 159
Prof. Dr. Ali Erbaş 153
Prof. Louis Tassy 273

R

Rahip Brunson 33, 37, 324
Rahip Frew 73, 74, 163, 169, 287
Rasim Ferit Talay 71, 73, 74, 86
Rauf Orbay 73, 76, 79, 88, 92-94, 205
Recep Peker 15, 259, 329
Recep Tayip Erdoğan 33, 57, 153, 209, 223, 226, 317, 333, 351, 359
Refet Bele 93, 94, 104, 131, 205, 322
Refik Halid Karay 97, 158
Refik Koraltan 327
Reşat Halis 171
Reşit Galip 118, 120, 233, 298
Reşit Saffet Atabinen 111
Rıza Tevfik 166, 171
Richard Nixon 385, 386
Ruşen Eşref Ünaydın 119, 142, 183

S

Saadettin Ferit Talay 61, 62, 87
Sabiha Gökçen 241
Sabiha Gökçül 256
Sabiha Görkey 256
Sabri Toprak 73
Sadık Paşa 29
Sadi Borak 55
Said-i Kürdi 167
Sait Halim Paşa 320
Salih Bozok 190
Salih Zeki Bey 13
Salvador Allende 385-387
Samih Rıfat 119
Seniha Hızal 256
Sıddık Sami Onar 375
Sina Akşin 134

Sinan Tekelioğlu 226
Sir Birdwood 74
Stanley Johnson 159
Süleyman Nazif 150
Süleyman Necati 195, 196
Süleyman Paşa 10
Süleyman Şefik Paşa 166, 178
Sürayya Yiğit 94
Süreyya Endik 226

Ş

Şefik Aker 169
Şekibe İnsel 256
Şevket Süreyya Aydemir 52, 56, 66, 72, 130, 133, 205, 351,
Şeyh Saffet Efendi 205, 206
Şeyh Sait 173, 207, 209-215, 231, 289
Şükrü Kaya 246
Şükrü Naili Gökberk 143
Şükrü Saraçoğlu 114, 116-118, 120, 353

T

Tahirül Mevlevi 167
Tahsin Uzer 233
Talat Paşa 54, 320, 343
Tevfik Rüştü Aras 73, 113
Topçu Mustafa 91
Tubini 37, 38
Tunalı Hilmi Bey 206, 259
Turgut Özakman 108
Türkan Baştuğ 256

U

Uğur Mumcu 309-316
Uluğ İğdemir 222, 229

V

Vahdettin 73, 76, 83, 84, 100, 108, 130, 131, 133, 142, 144, 145-151, 153-156, 177, 192, 195, 204
Van ders Osten 16
Vehbi Koç 348, 356
Venizelos 116, 137, 142, 147, 154, 157

Y

Yakup Kadri Karaosmanoğlu 117, 118
Yanyalı Esat Paşa 53
Yaşar Nuri Öztürk 201
Yunus Nadi 55, 119, 121, 123, 125, 126, 138, 159, 239
Yusuf Akçura 11, 13, 119
Yusuf Hikmet Bayur 15, 39
Yusuf Kemal Tengirşek 15

Z

Ziya Gökalp 13, 119, 149, 151
Zübeyde Hanım 85-87, 89